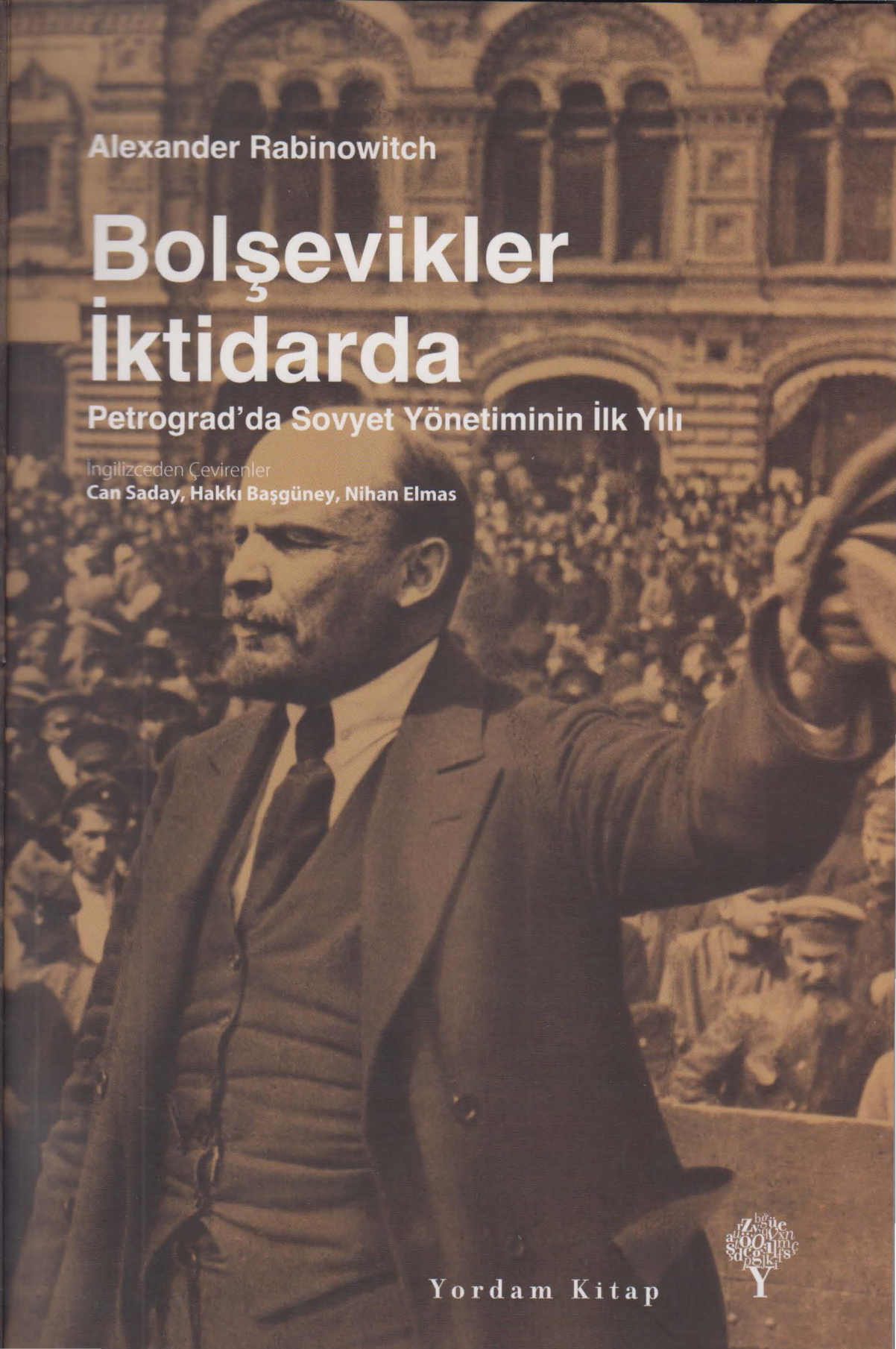
Alexander Rabinowitch

Bolşevikler İktidarda

Petrograd'da Sovyet Yönetiminin İlk Yılı

İngilizceden Çevirenler
Can Saday, Hakkı Başgüney, Nihan Elmas

Yordam Kitap

Alexander Rabinowitch • Bolşevikler İktidarda

Alexander Rabinowitch

Indiana Üniversitesinde Rusya tarihi profesörüdür. *Bolşevikler İktidarda*, Rabinowitch'in temel çalışma alanını oluşturan 1917 Rus Devrimi üzerine üçlemesinin son kitabıdır. Üçlemenin diğer iki kitabı da yine Yordam Kitap tarafından Türkçeye kazandırılmıştır: *Devrime Doğru Petrograd Bolşevikleri ve 1917 Temmuz Ayaklanması* (çev. Serpil Pehlivan, Mart 2014; İngilizcesi: *Prelude to Revolution: The Petrograd Bolsheviks and the July 1917 Uprising*); *Bolşevikler İktidara Geliyor – Petrograd'da 1917 Devrimi* (çev. Levent Konyar, Kasım 2010; İngilizcesi: *Bolsheviks Come to Power: The Revolution of 1917 in Petrograd).*

Russia in the Era of NEP adlı kitabın eş editörü olan yazarın, tarihin devrimci dönemleri hakkındaki birçok ufuk açıcı makalesi Amerika Birleşik Devletleri, Rusya ve Avrupa'da yayınlanmıştır.

Eserin Orijinal Adı:

The Bolsheviks in Power
The First Year of Soviet Rule in Petrograd
(Indiana University Press, Bloomington, 2007)

BOLŞEVİKLER İKTİDARDA

Petrograd'da Sovyet Yönetiminin İlk Yılı

Alexander Rabinowitch

İngilizceden Çevirenler
Can Saday, Hakkı Başgüney, Nihan Elmas

Yordam Kitap: 274 • **Bolşevikler İktidarda** • Alexander Rabinowitch
ISBN-978-605-172-115-6 • *Çeviri*: Can Saday-Hakkı Başgüney-Nihan Elmas
Redaksiyon: Selin Dingiloğlu • *Kapak ve İç Tasarım*: Savaş Çekiç
Sayfa Düzeni: Gönül Göner • *Birinci Basım*: Mayıs 2016
© Alexander Rabinowitch, 2007; © Yordam Kitap, 2013

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat:3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • Faks: 0212 528 19 09
W: www. yordamkitap.com • E: info@yordamkitap. com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap

Baskı: **Yazın Basın Yayın Matbaacılık Turizm Tic.Ltd.Şti.** (Sertifika No: 12028)
İ.O.S.B. Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No: 38-40-42-44
Başakşehir-İstanbul
Tel: 0212 565 01 22

BOLŞEVİKLER İKTİDARDA

Petrograd'da Sovyet Yönetiminin İlk Yılı

İkiz kardeşim,
en iyi arkadaşım,
insancıl Victor için

İÇİNDEKİLER

Önsöz ve Teşekkür 11

Kısaltmalar 17

Giriş. 21

Petrograd'da Ekim Devrimi ve Bolşevikler 21

BİRİNCİ BÖLÜM
ILIMLILARIN YENİLGİSİ 33
1 Bir Hükümet Kurmak 35
2 İsyancıdan Yöneticiye 69
3 Güç Toplama 93
4 Kurucu Meclisin Kaderi 115

İKİNCİ BÖLÜM
SAVAŞ MI, BARIŞ MI? 137
5 Lenin'e Karşı Mücadele. 139
6 Sosyalist Anavatan Tehlikede 160
7 Ahlaksız Bir Barış. 184

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SOVYET İKTİDARI UÇURUMUN EŞİĞİNDE 211
8 Fırtınalı Bahar 213
9 Devam Eden Krizler 235
10 Kuzey Komünü ve Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci İttifakı 257
11 Sol Sosyalist Devrimcilerin İntiharı. 278

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TERÖR ORTASINDA KUTLAMA 303
12 "Kızıl Terör"e Giden Yol. 305
13 Petrograd'da Kızıl Terör 320
14 "Dünya Tarihinin En Büyük Olayı"nı Kutlamak 344
15 Hayatta Kalmanın Bedeli. 373

Başlıca Olaylar Kronolojisi 385
Notlar 389
Seçilmiş Kaynakça 430
Dizin 442

Önsöz ve Teşekkür

Bolşevikler Rusya'da iktidara Ekim 1917'de geldi. Kurdukları, komünizmin evrensel zaferine ithaf edilen rejim, Rus siyasetine ve toplumuna yetmiş beş yıldan uzun süre hükmetti. Bunun, yirminci yüzyılın büyük bölümü boyunca dünya tarihini diğer tüm olaylardan daha çok şekillendirdiğini söylemek pekâlâ mümkündür.

Mesleki araştırma ve yazılarının çoğu, 1917 Ekim Devrimi'ni ve onun imparatorluk ve devrim Rusya'sının başkenti Petrograd'daki (bugünkü adıyla St. Petersburg) ilk sonuçlarını incelemeye adanmıştır. İlk kitabım *Devrime Doğru: Petrograd Bolşevikleri ve 1917 Temmuz Ayaklanması*'nda (Yordam Kitap, 2014) halkın liberal/ılımlı sosyalist Geçici Hükümetten duyduğu hayal kırıklığının kaynaklarını aydınlatmak için Petrograd'daki yarım kalan 1917 Temmuz ayaklanmasının nedenlerini, gelişimini ve sonuçlarını ve de (dönemin diğer siyasi partileriyle karşılaştırmalı bir şekilde) Bolşevik Parti'nin programını, yapısını, çalışma yöntemini, zayıf ve güçlü noktalarını irdeledim. Bir sonraki kitabım *Bolşevikler İktidara Geliyor*'da (Yordam Kitap, 2010) 1917 Ekim Devrimi'nin doğasını, Batı tarzı demokrasinin başarısızlığının ve Lenin ve Bolşeviklerin zaferinin nedenlerini daha iyi kavrayabilmek için, *Devrime Doğru*'nun sunduğu bakıştan faydalandım. Her iki kitaptaki amacım da, en temelde, Bolşeviklerle ve Ekim Devrimi'nin seyriyle ilgili o dönemde yeterince irdelenmemiş temel sorulara yanıt vermek için Petrograd'daki olayları araştırmaktı.

Bolşevikler İktidara Geliyor kitabı, *Devrime Doğru* ile birlikte, Ekim Devrimi'ni Lenin tarafından dahice önderlik edilen küçük, sıkı bir devrimci fanatikler çetesinin askerî darbesinden ibaret gören hâkim Batılı anlayışa meydan okudu. Bolşevik Parti'nin 1917 yılında Petrograd'da kendisini bir kitle partisine dönüştürdüğünü ve Lenin'in arkasında hizalanmış yürüyen yekpare bir hareket olmaktan ziyade, liderliğinin –her biri devrim stratejisi ve taktiklerinin şekillenmesine katkıda bulunmuş– sol, merkezci ve ılımlı sağ kanatlara bölünmüş olduğunu keşfettim. Ayrıca Şubat 1917'de çarın devrilmesinin ardından partinin iktidar mücadelesinde başarıya ulaşmasının, pek çok önemli açıdan, örgütsel esnekliğinden, açıklığından, halkın arzularına karşılık vermesinden ve fabrika işçileri, Petrograd garnizonu askerleri ve Bal-

tık Filosu denizcileri ile kurduğu özenli ve geniş bağlardan kaynaklandığını da fark ettim. Sonuç olarak, bana göre Petrograd'daki Ekim Devrimi bir askerî operasyondan ziyade, kökleri halkın politik kültüründe, Şubat Devrimi'nden duyulan yaygın hayal kırıklığında ve bu bağlamda da Bolşeviklerin acil barış, ekmek, köylülere toprak vaatlerinin albenisi ile çok partili sovyetlerdeki taban demokrasisinde yatan tedrici bir süreçti.

Fakat bu yorum, bir dizi soruyu yanıtlarken yeni bir dizi soru ortaya çıkardı. Zira eğer Bolşevik Parti'nin 1917'deki başarısı, görüldüğü üzere, en azından kısmen onun açık, görece demokratik ve ademimerkezî karakterine ve çalışma tarzına yorulabiliyorduysa, hızla modern tarihin en merkezî, otoriter politik örgütlerinden birine dönüşmesi nasıl açıklanacaktı? Dahası, benim çalışmalarımın da savladığı gibi, eğer Sovyetler 1917'de halkın gerçek anlamda demokratik olan, rüşeym halindeki özyönetim örgütleri idiyse, Sovyetlerin ve diğer kitle örgütlerinin bağımsızlığı nasıl böylesine hızla yok edildi? Belki de en önemlisi, yine benim araştırmamın da gösterdiği gibi, eğer Geçici Hükümetin devrilmesine öncülük eden ve Bolşeviklerin iktidarı almasını kolaylaştıran, hayal kırıklığına uğramış Petrograd alt sınıfları eşitlikçi bir toplumun ve demokratik-sosyalist, çok partili bir politik sistemin yaratılmasını amaçladıysa ve eğer bu amaç önde gelen çoğu Bolşevik tarafından da paylaşılıyorduysa, bu ülkülerin çökmesindeki ve Bolşevik otoriteryanizminin tahkimindeki olağanüstü hız nasıl açıklanacaktı?

Bu kitapta ortaya atılan temel sorular bunlar. Çalışmamı tamamlama çabalarım, ironi o ki, kısmen Mikhail Gorbaçev'in başlattığı kültürel liberalizasyon nedeniyle, haddinden fazla zaman aldı. İlgili araştırmaları 1980'lerin başlarında Leningrad ve Moskova kütüphanelerine yaptığım ziyaretlerde tamamlamıştım. Gorbaçev'den, 1991'de Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından hayli önce, ana bölümlerin taslağını yazmaya başlamıştım. Fakat sonuçlardan memnun değildim; bilhassa da Bolşevik olmayan gazetelerin kapatıldığı 1918'in ilk yarısından sonraki dönem için; zira bu benim ana kaynaklarımdan birini devre dışı bırakıyordu. Başta Petrograd'daki Bolşevik Parti örgütü olmak üzere politik parti ve şahsiyetler, toplumsal gruplar, kurumlar, olaylar hakkında, 1917'yi incelerken benim için elzem olan sınırlı sayıdaki basılı belgeye bile 1918 söz konusu olduğunda ulaşılamıyordu. Dolayısıyla bu kitabı tamamlamak için, Sovyet hükümeti ve Komünist Parti arşivlerine erişime ihtiyacım vardı ve bu arşivler o dönemde hâlâ kapalıydı.

Gorbaçev liberalizasyonunun Batılı bir Rus devrimi ve erken dönem Sovyet tarihçisi olarak benim durumumda yaratacağı büyük değişimin ilk güçlü işareti 1989'da geldi: *Bolşevikler İktidara Geliyor*, Sovyetler Birliği'nde basılan ilk Batılı devrim incelemesi oldu. Moskova'daki Progress Publishing House'un bir oditoryumunda yapılan kitap sunumunu, hayatımın en tatmin edici sunumlarından biri olarak anıyorum. Gelgelelim, kitabın

Sovyetler Birliği'nde yayınlanmasından sonra bile, benim gibi bir "burjuva tahrifçi"nin hemen Sovyet tarih arşivlerinde çalışma fırsatına kavuşması ihtimali bir hayal gibi geliyordu.

Bu durum 1991'de, Moskova ve Leningrad kütüphanelerine ek araştırma yapmaya gittiğim esnada, bir anda değişiverdi. Sovyet meslektaşlarının desteğiyle, Moskova'daki –kısa süre sonra da Leningrad'daki– hükümet ve parti arşivlerinde çalışma izni talep ettim ve beni hayli şaşırtan bir şekilde, izni aldım. Beni çok ilgilendiren kimi materyallerin hâlâ gizli olduğu kısa sürede açığa kavuştuysa da, kaynak havzam alabildiğine genişlemişti. Eski KGB arşivlerinde çalışmama izin verildiği 1993'te ve giderek daha fazla belgenin aşama aşama kamuya açıldığı 1990'ların geri kalanında bu havza daha da büyüdü. Bu, işin olumlu kısmıydı. Pratik açıdan olumsuz kısmıysa, çalışmama tekrar başlamam gerekmesiydi.

Bu çalışmanın temel aldığı kaynakların bir listesi kitabın sonunda yer alıyor. Petrograd'daki Sovyet iktidarının ilk yıllarıyla ilgili erişebildiğim ve basılmamış önemli kaynaklar arasında Bolşevik Petersburg Komitesi'nin ve kent ölçeğindeki diğer parti organlarının 1918'deki toplantı tutanakları, Bolşevik Parti bölge komitelerinin toplantı tutanakları, Halk Komiserleri Konseyinin (Sovnarkom) toplantı protokolleri, Petrograd Sovyeti ve onun liderlik organlarının ana oturumlarının stenografik kayıtları, Petrograd bölgesel Sovyetler'inin toplantı tutanakları, iç genelgeler, yazışmalar, basılmamış hatıratlar, diğer partilerin ve hükümetin, idari ve kentsel kurumların kapsamlı kayıtları ile dönemin başlıca Bolşevik liderlerinin kişisel dosyaları yer alıyor. Ayrıca Tüm-Rusya Karşı-Devrim, Vurgunculuk ve Sabotajla Mücadele Olağanüstü Komisyonu (VÇeka) ile yerel soruşturma organlarının bu dönemdeki ilgili dava dosyalarının –hepsini değilse de– bazılarını inceleyebildim. Benim için benzer ölçüde değerli bir diğer kaynak, devrim döneminde ve hemen ertesinde Bolşevik Parti harici politik örgütlerle ilgili, önceden erişime kapalı olan ve son on beş yılda Rusya'da basılan, üzerlerine dikkatle notlar düşülmüş, kapsamlı kayıtlar oldu.

Yeni erişilebilen bu kaynakların hepsi birden, Sovyet iktidarının ilk yılında Petrograd'daki Bolşeviklerin iç tartışmalarının ve yukarıdan aşağıya karar alma sürecinin, parti ve hükümet kurumlarının gelişiminin ve her düzeydeki ilişkilerinin, halkın politik görüşlerinin evriminin incelenebilmesini ilk defa mümkün kıldı. Bunların analizine dayanarak, Petrograd'da Ekim sonrası yaşanan devasa politik, ekonomik, toplumsal ve askerî kriz ortamında baskıcı, aşırı otoriter Sovyet politik sisteminin ilk gelişim evrelerinin dinamiklerini resmetmeye çalıştım. Bu resmin, ne kadar kusurlu olsa da, Sovyetler'in ilk yıllarına dair tarih-yazımının merkezî meselelerinden birine yeni ve faydalı açıklamalar sunmasını umuyorum: Sovyet Rusya'daki hayli merkeziyetçi, otoriter politik sistemin şekillenişinde, peşin hükümlü

bir Bolşevik devrimci ideolojiden ya da katı bir diktatoryal davranış kalıbından ziyade, gelişen koşulların ve buna tepkilerin göreli önemi.

Bolşevikler İktidarda, dört bölümden oluşuyor. Birinci Bölüm, Ekim Devrimi'nden Kurucu Meclisin dağıtıldığı Ocak 1918'e uzanan dönemi kapsıyor. Bu dönemde Petrograd Bolşevikleri Petrograd'daki iktidarlarını tahkim etti, Lenin diğer ülkelerde yakın zamanda sosyalist devrimler olacağı beklentisine kuşkuyla bakan ve Rusya'daki devrimi ilerletmek için sosyalizm dostu bir Kurucu Meclise göz kırpan ılımlı Bolşevikleri bastırmayı başardı. İkinci Bölüm ana olarak, Almanya ile ayrıca imzalanan Brest-Litovsk antlaşması hakkında Ocak 1918'de önde gelen Petrogradlı Bolşeviklerin çoğunluğu ile Lenin arasında başlayan ve Mart'ta Alman kuvvetlerinin Petrograd kapılarına dayanması, Sovyet hükümetinin telaşla Moskova'ya kaçması ve antlaşmanın onaylanmasıyla sonlanan hararetli çatışmanın seyrine ve etkisine odaklanıyor. Üçüncü Bölüm, 1918 ilkbahar ayları ve yaz başlarında Petrograd'da yaşanan yıkıcı iç ve askerî krizleri, işçilerin tepkisini ve bu krizlerin Bolşeviklerin artık Rusya'nın "ikinci kenti" olan Petrograd'daki yönetim anlayışını nasıl şekillendirdiğini irdeliyor. Bölüm, Temmuz başlarında kuzeybatıda Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci ittifakının dağılmasına ve tek parti yönetimine dönülmesine dair bir incelemeyle son buluyor. Dördüncü Bölüm'de dikkatler, Temmuz-Ağustos 1918 dönemindeki Petrograd Bolşeviklerine ve sonbaharda "Kızıl Terör"ün ilanıyla sonuçlanan politik gelişmelere ek olarak, Petrograd'da bu terörün dinamik ve etkileri çevriliyor. Bu bölümün son başlığı, Petrograd'da Ekim Devrimi'nin birinci yıldönümü için düzenlenen devasa kutlamanın örgütlenişi ve sahnelenişine odaklanıyor. Kutlama etkinlikleri, on iki ay boyunca Batı'da nihai sosyalist devrimler patlak verene kadar iktidarda kalmak için verilen umutsuz mücadelenin ardından Petrograd Bolşeviklerinin durumunu, devrimci umutlarını, öz-kimliklerini ve Petrograd hükümetinin değişen yapısını değerlendirmek için bir vesile olarak kullanılıyor. Kitap boyunca, Bolşevik Parti'nin ve Sovyetler'in Ekim Devrimi ertesinde değişen doğasına, devrimin baştaki hedefleri ile ilk sonuçları arasındaki açıya dair merkezî ve hâlâ kafa karıştırıcı sorulara bilhassa aydınlatıcı yanıtlar sunan belli olay ve anlara odaklanıyorum.

* *

Bu çalışmada, ünlü isimlerdeki kimi basitleştirmeler (örneğin Trotskii yerine Trotsky) hariç, Kongre Kütüphanesinin kullandığı transliterasyon esas alındı.

Rusya 1 Şubat 1918'de Jülyen takviminden, Batı'nın kullandığı ve on üç gün ileri olan Gregoryen takvimine geçti. Aksi belirtilmediği sürece, metindeki tüm tarihler o dönemde Rusya'da kullanılan takvime göre yazıldı.

Uzun yıllar bu kitap üzerine çalıştım; o kadar çok insan ve kurum çalışmamda bana yardımcı oldu ki, hepsine teşekkürlerimi sunmam imkânsız. Bu kitap üzerine çalışmalarım John Simon Guggenheim Memorial Foundation, John D. and Catherine T. MacArthur Foundation, International Research and Exchanges Board, National Council for Eurasian and East European Research, American Council of Learned Societies, Harriman Institute, Columbia Üniversitesi, Hoover Institution, Stanford Üniversitesi ve Indiana Üniversitesi'ne bağlı Office of International Programs-The Russian and East European Institute ile Office of the Vice President for Research'ün desteği olmasaydı tamamlanamazdı.

Ayrıca Hoover Institution, New York Halk Kütüphanesi, Kongre Kütüphanesi, Indiana Üniversitesi Kütüphanesi, Ulusal Kütüphane (Londra), Uluslararası Çağdaş Dokümantasyon Kütüphanesi (Nanterre), Rusya Ulusal Kütüphaneleri (Moskova ve St. Petersburg), Rusya Tarih Halk Kütüphanesi (Moskova), Rusya Bilimler Akademisi-Sosyal Bilimler Bilimsel Bilgi Enstitüsü, Birleşik Krallık Ulusal Arşivleri (TNA), Kamusal Kayıtlar Ofisi (PRO), Rusya Federasyonu Devlet Arşivi (GARF), Rusya Toplumsal ve Siyasal Tarih Devlet Arşivi (RGASPI), St. Petersburg Merkezî Devlet Arşivi (TsGA SPb), St. Petersburg Tarihsel-Siyasal Belgeler Merkezî Devlet Arşivi (TsGAIPD), Viborg Leningrad Oblastı Arşivi (LOGAV), St. Petersburg Askerî Donanma Filosu Merkezî Devlet Arşivi (TsGAVMF), Rusya Federasyonu Federal Güvenlik Teşkilatı Arşiv İdaresi – Moskova (AU FSB RF), St. Petersburg ve Leningrad Oblastı Federal Güvenlik Teşkilatı Arşiv İdaresi (AU FSB SPb i LO) çalışanlarına da müteşekkirim.

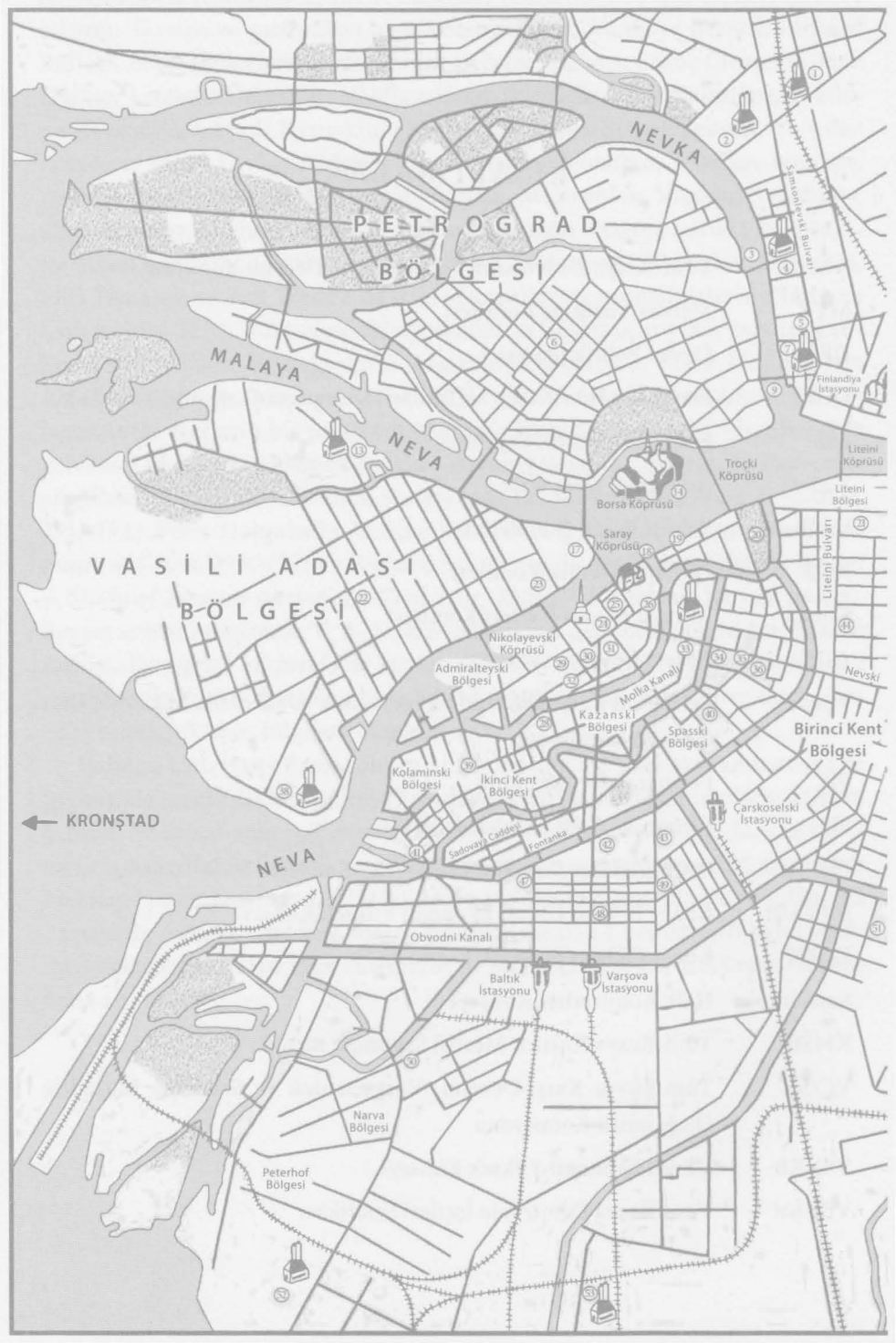
1980'lerden itibaren araştırma ve yazılarımda, başta Genrih Yoffe, Mihail Iroşnikov, Viktor Miller, Albert Nenanorkov, Genadi Sobolev, Vitali Startsev, Pavel Volobuev ve Oleg Znamenski olmak üzere Moskova ve St. Petersburg'daki tarihçilerle etkileşimimden muazzam ölçüde istifade ettim. Sovyetler Birliği'nin çöküşünden beri Batılı ve Rus bilim insanları arasındaki ilişkiler normalleşti; herkes kadar ben de bu hoş gelişmenin faydasını gördüm. Leningrad [Komünist] Parti Arşivi'nde (bugünkü kısaltmasıyla TsGAIPD) çalışmaya başladığım ilk günlerden itibaren Kıdemli Araştırmacı ve Arşivci Irina Ilmarovna Sazonova ile Kıdemli Araştırmacı ve Arşiv Başuzmanı Taissa Pavlovna Bondarevskaya beni kanatları altına aldılar, engin bilgilerini benimle paylaştılar ve araştırınama başka sayısız yolla yardımcı oldular. Başlıca bilimsel ilgi alanları benimkilerle çakışan Taissa Pavlovna, bana karşı başlangıçtaki cömertliğini bugün de sürdürüyor. Rusya Bilimler Akademisi Tarih Enstitüsü'ne bağlı Petersburg Kürsüsü (yine ilgi alanları benimkilerle çakışan) seçkin bir tarihçiler ekibine sahip olduğu için çok şanslı. Ensititüden özellikle Boris Ananiç, Tamara Abrosimova, Vladimir Çerniaev, Rafael Ganelin, Boris Kolonitski, Sergey Potolov ve Niko-

lay Smirnov'a teşvikleri, bilimsel katkıları ve dostlukları için teşekkürü borç bilirim. Tavsiye ve yardımları için Barbara Allen, Stanislav Bernev, Richard Bidlack, Nadezhda Çerepipina, Sergey Çernov, Barbara Evans Clements, Pete Glatter, Leopold Haimson, Vladlen İzmozik, Aleksander Kalmikov, Svetlana Koreneva, Anatoli Krauşkin, Carol Leadenham, Sergey Leonov, Yaroslav Leontiev, Moşe Levin, Aleksey Litvin, Nikita Lomagin, Vladlen Loginov, Andrea Lynn, Michael Melancon, Larissa Malaşenko, Vladimir Naumov, Oleg Naumov, Michaela Pohl, Toivo Raun, Anatoli Razgon, Larissa Rogovaya, Jonathan Sanders, Richard Spence, Mihail Şkalarovski, Stanislav Tiutiukin, Phil Tomaseli ve Rex Wade'e de özel şükranlarımı sunmak isterim. Indiana Üniversitesi Tarih Bölümündeki öğrencilerim benim için yıllar boyunca tükenmez bir ilham kaynağı oldu. Onlara da borçluyum. Mary McAuley'nin *Bread and Justice: State and Society in Petrograd, 1917-1922* başlıklı öncü çalışmasının, eserimin bir parçasını sunduğu büyük resmi daha iyi anlamama yardımcı olduğunu eklemek isterim. Aynısı Donald J. Raleigh'in *Experiencing Russia's Civil War: Politics, Society, and Revolutionary Culture in Saratov, 1917-1922*, Peter Holquist'in *Making War, Forging Revolution: Russia's Continuum of Crisis, 1914-1921* ve Richard Sakwa'nın *Soviet Communists in Power: A Study of Moscow during the Civil War, 1918-1921* kitapları için de geçerli. Sovyet sonrası dönemde V. A. Şişkin tarafından derlenen zengin bir makale seçkisi, *Petrograd na perelome epokh: Gorod i ego zhiteli v gody revoliutsii i grazhdanskoi voiny*, beni özellikle ilgimi çeken çağdaş Petersburg tarihçileri hakkında ufuk açıcı bilgilerle donattı.

Indiana University Press çalışanlarına, kitabın yayına hazırlanmasında ve basımında sergiledikleri yetkinlik ve düşüncelilik nedeniyle teşekkür etmem gerekir. Sonuncu ama son derece önemli bir teşekkürü de eşim Janet'e borçluyum; onun daimi desteği, teşviki ve her zaman makul tavsiyeleri olmasaydı bu kitap tamamlanamazdı. Her bölümün bir dizi taslağını okudu ve geliştirici önerilerde bulundu; bunlar, metni yeniden yazarken benim için paha biçilmez önerilerdi. Kalan tüm eksikliklerin sorumluluğu ise, kuşkusuz, sadece bana ait.

KISALTMALAR

AKDK	Tüm-Rusya Anavatanın Kurtuluşu ve Devrim Komitesi
MYK	Merkez Yürütme Komitesi
DPİ	Devlet Politik İdaresi
DOM	Petrograd Fabrikaları ve Tesisleri Delegeleri Olağanüstü Meclisi
FSB	Federal Güvenlik Teşkilatı
Kadet	Anayasacı Demokrat
kombedi	Yoksul Köylü Komiteleri
KGB	Devlet Güvenlik Komitesi
Komuç	Kurucu Meclis Üyeleri Komitesi
ADK	Askerî Devrimci Komite
PÇeka	Petrograd Karşı-Devrim, Vurgunculuk ve Sabotajla Mücadele Olağanüstü Komisyonu
PİK	Petrograd İşçi Komünü
SIS	[Britanya] Gizli İstihbarat Servisi
PİK-KK	Petrograd İşçi Komünü Komiserler Konseyi
SNKhSR	Kuzey Bölgesi Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi
KOBK	Kuzey Oblastı Bolşevik Komitesi
Sovnarkom	Halk Komiserleri Konseyi
KMSB	Tüm-Rusya Kurucu Meclisi Savunma Birliği
VÇeka	Tüm-Rusya Karşı-Devrim, Vurgunculuk ve Sabotajla Mücadele Olağanüstü Komisyonu
VSNKh	Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi
Vikzhel	Tüm-Rusya Demiryolu İşçileri Sendikası

NEVKA
PETROGRAD BÖLGESİ
MALAYA NEVA
NEVA
VASİLİ ADASI BÖLGESİ
Simonovski Bulvarı
Finlandiya İstasyonu
Troçki Köprüsü
Liteini Köprüsü
Liteini Bölgesi
Liteini Bulvarı
Borsa Köprüsü
Saray Köprüsü
Nikolayevski Köprüsü
Admiralteyski Bölgesi
Nevski
Moika Kanalı
Kazanski Bölgesi
Spasski Bölgesi
Birinci Kent Bölgesi
İkinci Kent Bölgesi
Kolaminski Bölgesi
Çarskoselski İstasyonu
KRONŞTAD
Sadovaya Caddesi
Fontanka
Obvodni Kanalı
Baltık İstasyonu
Varşova İstasyonu
Narva Bölgesi
Peterhof Bölgesi

Numaralı liste

1 Russki Reno fabrikası
2 Novyı Lessner tesisi
3 Grenadler Köprüsü
4 Erickson fabrikası
5 Viborg Bölgesi Bolşevik Komitesi
6 Petrograd Bölgesi Bolşevik Komitesi
7 Nobel fabrikası
8 Metalist fabrikası
9 Samsonlevski Köprüsü
10 Arsenal tesisi
11 Mihailovski Topçu Akademisi
12 Kresti Hapishanesi
13 Cartridge Fabrikası
14 Peter ve Paul Kalesi
15 Taurida Sarayı
16 Smolni
17 Borsa
18 Kışlık Saray
19 Britanya Büyükelçiliği
20 Mars Tarlası
21 Liteini Bölgesi Bolşevik Komitesi
22 Vasili Adası Bölgesi Bolşevik Komitesi
23 Petersburg Üniversitesi
24 Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
25 Saray Meydanı
26 Genelkurmay ve Petersburg Askeri Bölgesi Karargâhları
27 Preobrezhenski alayı
28 İkinci Baltık Filosu Müfrezesi
29 Emek Sarayı
30 Astorya Oteli
31 PÇeka/Gorokhovala 2
32 Merkezi Telgraf Ofisi
33 Kazan Katedrali
34 Kent Duması
35 Gostiny Dvor
36 Halk Kütüphanesi
37 Zamenski Meydanı
38 Baltiiski tesisi
39 Marinski tiyatrosu
40 Pages Okulu
41 İkinci Kent Bölgesi Bolşevik Komitesi
42 Petrogradski alayı
43 Semenovski alayı
44 Bolşevik Petersburg Komitesi
45 San-Gali fabrikası
46 Rozhdestvenski Bölgesi Bolşevik Komitesi
47 Hükümet Basımevi
48 İzmailovski alayı
49 Hür Ekonomi Cemiyeti / Kurucu Meclisi Savunma Birliği
50 Narva Bölgesi Bolşevik Komitesi
51 Birinci Kent Bölgesi Bolşevik Komitesi
52 Putilov tesisi
53 Reçkina fabrikası
54 Nevski tersanesi
55 Nevski Bölgesi Bolşevik Komitesi
56 Obukhov tesisi

Giriş

Petrograd'da Ekim Devrimi ve Bolşevikler

Sovyet iktidarının ilk yılı boyunca Petrograd'da Bolşevik Parti'nin evrimini ve ardından doğan tek partili otoriter siyasi sistemi şekillendiren faktörleri anlayabilmek için, Çar II. Nikolay'ı deviren Şubat Devrimi'nin sonuçlarına ve hatta Bolşevik Parti'nin 1917'deki karakterine, yapısına ve onu iktidara getiren Ekim Devrimi'nin dinamiklerine bakmak şarttır.

Savaş öncesinin siyasi ve iktisadi istikrarsızlıkları, teknolojik gerilik ve derin toplumsal bölünmeler; savaşın yönetimindeki büyük yanlışlar, sürekli askerî yenilgiler, ülke içindeki iktisadi çalkantılar ve monarşiyi kuşatan devasa skandallar ile birleşince boy veren 1917 Şubat Devrimi, iki potansiyel ulusal hükümetin doğumuna yol açtı. Bunlardan biri, ilk başlarda önde gelen liberallerin, Nisan'dan sonra ise –başta Anayasacı Demokratlar, yani Kadetler olmak üzere– liberallerle ılımlı sosyalistlerin (en önemlileri, ılımlı sosyal demokrat ya da Menşevik Parti ile köylücü Sosyalist Devrimci Parti) kırılgan koalisyonunun egemenliğindeki, resmî olarak tanınan Geçici Hükümetti. İkincisi ise Sovyetler; yani önce Şubat Devrimi sırasında ortaya çıkan Petrograd Sovyeti, yaz ortasından itibaren de Tüm-Rusya İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri Merkez Yürütme Komitesi (MYK) ve Tüm-Rusya Köylü Vekilleri Sovyetleri Yürütme Komitesi olmak üzere, ulusal Sovyet yürütme komiteleri. Ülke çapında bir kent ve taşra Sovyetleri ağını temsil eden ulusal kongrelerce oluşturulan bu ulusal Sovyet kurulları; işçi, köylü, asker ve denizciler arasındaki çok daha geniş ve sürekli büyüyen tabanı sayesinde Geçici Hükümetten siyasi olarak daha güçlüydü.

Ilımlı sosyalistlerin kontrolündeki Sovyet ulusal yürütme organları Geçici Hükümetin meşruiyetini belirli koşullarla kabul ediyor; onun köklü siyasi, iktisadi ve toplumsal reformları ve Kurucu Meclisin toplanmasını erteleme politikasını, liberallerle devam eden ortaklık hatırına destekliyorlardı. Liberallerin hükümete katılımını Rusya'nın askerî güvenliği ve ulusal bekası için olmazsa olmaz görüyorlardı. Ancak 1917 baharı ve yazından itibaren, halkın Şubat Devrimi'nin sonuçlarına dönük hayal kırıklığı derinleştikçe,

Petrograd'ın isyancı kitlelerinin ılımlı sosyalistlerin kontrolündeki ulusal Sovyet organlarında iktidarı kendi ellerine alma baskısı hızla büyüyordu. Olayların seyri, Şubat Devrimi'nde ayağa kalkan temel toplumsal güçlerin yarı yolda durdurulup gerisin geri döndürülemeyeceğini ve Sovyetler'in halk nezdinde toplumsal ilerlemenin müjdecisi ve sürükleyici gücü olarak görüldüğünü gösterecekti.

Rusya'nın önde gelen siyasi liderleri arasında bunu bir tek Vladimir İlyiç Lenin, Bolşevik Parti'nin kurucusu ve başlıca önderi sezdi desek yeridir. Lenin, patlak verdiği andan itibaren, dünya savaşının muharip tüm ülkelerde kaçınılmaz olarak sosyalist devrimlere yol açacağına inanıyordu. Eski rejim yıkıldığı sırada İsviçre'deydi. Nisan 1917'nin ilk günlerinde Petrograd'a dönerek Rusya'da acil bir "sosyalist" devrim çağrısında bulundu. Durumu (aceleye getirilmiş bir radikal devrimci eylemin en yakınındaki birçok yoldaşı arasında bile çok az destek bulması dâhil) kavradıktan sonra, acil bir hedef olarak bu amacı geri çektiyse de, o an için tarihsel kazanımı, Bolşevik Parti'yi böyle bir adım için şartlar olgunlaşır olgunlaşmaz Geçici Hükümetin yerini solcu bir "Sovyet" hükümetinin alması doğrultusunda hazırlanmaya yöneltmek olacaktı.

Ne var ki, Lenin'in Ekim Devrimi'ndeki rolünü değerlendirirken, Şubat ile Ekim 1917 arası dönemin büyük bölümünde ya ülke dışında ya da gizlilik içinde ve Rusya'daki yoldaşlarıyla düzenli temastan uzak halde olduğu akıldan çıkarılmamalıdır. Her hâlükârda, üst düzey Bolşevik liderler üç gruba ayrılmıştı. Soldakiler arasında, Rusya'da devrimci bir Sovyet iktidarının kuruluşunu kendi başına bir amaç olmaktan çok, dünya çapında eli kulağındaki sosyalist devrimin tetikleyicisi olarak gören Lenin ve Leon Troçki bulunuyordu. Ortada, Rus devriminin gelişimiyle ilgili görüşleri mevcut koşullarla ilgili değerlendirmelerine göre dalgalanan, çoğunluğu hayli bağımsız düşünceli bir grup lider vardı. Sağda ise Kamenev'in başını çektiği, aralarında Grigori Zinovyev, Vladimir Milyutin, Aleksey Rikov, Viktor Nogin (tümü de Bolşevik Merkez Komitesi üyesi) ve Anatoli Lunaçarski'nin yer aldığı, belirgin şekilde daha ılımlı ulusal parti liderlerinden oluşan oldukça etkili bir grup bulunuyordu. Etkili sol Menşeviklerden Yuri Larin, Solomon Lozovski ve bağımsız sendika lideri, Marksist düşünür ve hümanist David Riyazanov'un partiye katıldığı Temmuz sonundaki Altıncı Tüm-Rusya Bolşevik Parti Kongresi'nin ardından sağ kanat, üye sayısını ve etkisini önemli ölçüde artırmıştı. Sağ kanat Batı'da derhal ve nihai bir sosyalist devrim olasılığına şüpheyle bakıyordu. 1917'nin ikinci yarısında bu grup, iktidarın Sovyetler'e geçişini, barış müzakerelerine başlayacak ve Kurucu Meclis tarafından gerçekleştirilmek üzere köklü toplumsal reformlara hazırlık yapacak emanetçi bir sosyalist koalisyon hükümeti için sol sosyalist parti ve fraksiyonlar arası güçlü bir ittifakın aracı olarak görüyordu. Lenin'in yokluğunda Bolşeviklerin kamusal siyasi platformunu *her şeyden çok* bu grubun ufku şekillendirmişti.

Yine, olaylar o kadar hızlı gelişiyordu ki, Bolşevik Parti Merkez Komitesi Lenin'e danışmadan politika geliştirmek zorunda kalıyordu. Bunun da ötesinde şartlar, sıklıkla, gelişen olaylara yukarının rehberliği olmaksızın ya da emirlerinin aksine yanıt üretmeye zorlanan parti kurullarını boyunduruğu altına alıyordu. Ayrıca, 1917'de üyelik kapıları sonuna kadar açılmış ve Bolşevik örgütü bir kitle partisi haline gelmişti. Üstelik 1917'de Bolşevik programı ve politikaları parti tabanının güçlü, anlık girdileriyle gelişme eğilimindeydi, dolayısıyla halkın arzularını yansıtıyordu.

Bu sırada devrim işçiler, askerler, denizciler ve köylüler arasında kendi dinamiklerine sahipti; öyle ki, Bolşevikler zaman zaman başka bir yol izlemekten ziyade kendi tabanına ayak uydurma yolunu tutuyordu. Örneğin ılımlıların etkisi altındaki Bolşevik Parti Merkez Komitesi 1 Temmuz'da bölge komitelerine, Savunmacılardan henüz kopmamış sendika liderleri ve örgütlerin Enternasyonalist kanat temsilcileri (Sol Sosyalist Devrimciler ve Menşevik-Enternasyonalistler gibi) dâhil olmak üzere demokrasinin tüm unsurlarını birleştirme amacıyla derhal bir sol sosyalist kongre toplamak için tüm güçleriyle hazırlıklara başlamaları talimatını verdi.[1] Bölge komiteleri aynı zamanda Kurucu Meclis seçimlerine hazırlanma talimatı almıştı.[2] Buna rağmen, sadece iki gün sonra Bolşevik Petersburg Komitesi'nin ve Askerî Örgütün radikal unsurları, aşırı militan tabanlarının basıncı doğrultusunda, sadece ılımlıların değil aynı zamanda Lenin'in ve yakın çevresinin de isteği aksine, kadük kalan Temmuz ayaklanmasının örgütlenmesinde kilit bir rol oynayacaktı.

* * *

Temmuz ayaklanması Bolşevikler açısından ezici bir yenilgiyle sonuçlandı. En ılımlı sosyalistler bile onların karşısına geçti. Lenin saklanmak zorunda kaldı, pek çok Bolşevik lider tutuklandı, partinin büyümesi geçici olarak durakladı ve sol sosyalist bir kongre hazırlıkları rafa kalktı. Diğer yandan, Bolşeviklere yönelik amansız saldırılar, Menşevik-Enternasyonalistler ve Sol Sosyalist Devrimciler gibi ılımlı sosyalist kamptaki sol grupları daha da radikalleştirmek ve güçlendirmek gibi istenmeyen bir sonuca yol açmıştı. Bunun karşılığında, Lenin hariç Bolşevik Parti Merkez Komitesi çoğunluğunun bir sol sosyalist blok oluşturma arzusu yeniden kabardı ve Temmuz ortasında, diğer partilerden "enternasyonalistlere", yaklaşan Bolşevik ulusal parti kongresine istişari oy hakkıyla katılma davetine kadar ileri gidildi. Aslında, yerel düzeyde Bolşevikler, Menşevik-Enternasyonalistler ve Sol Sosyalist Devrimciler zaten Sovyetler gibi taban örgütlerinde verimli bir şekilde birlikte çalışmaktaydı. Ancak Bolşeviklerin Ekim Devrimi'nde izledikleri başarılı taktiklerin ışığında bakılacak olursa, Temmuz ayaklanmasının en anlamlı tarafı, yansıttığı Bolşevik devrimci programa halk nezdinde büyük ilgi doğurmasıydı denilebilir.

Peki, Bolşeviklerin halka ilan ettiği program neydi? Yaygın inancın aksine, 1917'de Bolşevikler tek parti diktatörlüğünü savunmuyordu. Bunun yerine, halk arasında, vaktinde toplanacak Kurucu Meclise kadar sadece sosyalistlerden oluşan, çok partili Sovyet hükümeti eliyle uygulanacak bir demokratik "halk iktidarını" savunuyorlardı. Yanı sıra, köylüye daha fazla toprak, fabrika yönetimine işçilerin daha fazla katılımı ("işçi denetimi"), gıda tedarikinin hızla iyileştirilmesi ve en önemlisi de savaşın derhal sona erdirilmesi, savundukları diğer taleplerdi. Tüm bu hedefler "Barış, Toprak, Ekmek!", "Bütün İktidar Sovyetlere!" ve "Kurucu Meclis Derhal Toplansın!" sloganlarında net bir şekilde bir araya getirilmişti.

1917 sonbaharında Rus ordusunun genelkurmay başkanı General Lavr Kornilov'un başını çektiği sağcı darbe girişimi sol tarafından hızla yenilgiye uğratıldığında, Bolşevik siyasi platformunun çekiciliği ve partinin devrimci işçiler, askerler ve denizcilerle özenle derinleştirdiği bağları şeklinde özetleyebileceğimiz iki kilit faktörün karşılıklı etkileşimi ve siyasi değeri açıktı. Kornilov güçlerinin Petrograd üzerine yürüyüşü, Sovyetler çatısı altında birlikte çalışan bütün sosyalist grupların eylemiyle alt edilmişti. Ancak partinin fabrika işçilerini, garnizon askerlerini ve Baltık Filosu denizcilerini devrimi savunmak için harekete geçirme becerisi nedeniyle Bolşeviklerin buradaki rolü kritik önemdeydi. Bu nedenle Kornilov'un hızlı yenilgisinin, Bolşeviklerin halk nezdindeki itibarını güçlendirmek ve ılımlı Bolşeviklerin parti platformunda somutlaşan devrimci hedeflere ulaşmak için tüm sosyalist grupları bir araya getirme tezine güçlü bir itki kazandırmak gibi ikili bir etkisi oldu.

1 Eylül'de Petrograd Sovyeti, Kamenev'in önerisiyle, burjuvazinin devlet iktidarından uzaklaştırılarak yerine yeni, sadece sosyalistlerden oluşan bir hükümetin kurulması çağrısında bulunan bir kararı kabul etti. Önerge büyük ölçüde siyasi iktidarın Sovyetler'e geçmesi talebi olarak yorumlandıysa da, Kamenev bu noktada ısrarcı değildi. Kısa vadede, onun görüşlerini paylaşan ılımlı Bolşevikleri, tüm sosyalist partileri ve Sovyetler'e ilaveten sendikalar, zemstvolar, Belediye Dumaları ve kooperatifler gibi "demokratik" kurumların temsilcilerini kapsayacak bir sosyalist koalisyon hükümetiyle tatmin olacaklardı.

Kamenev önergesinin kabulü, Bolşeviklerin Petrograd Sovyeti üzerinde etkin bir konum kazanmasını sağladı; bu ise Ekimde iktidara gelmelerini büyük ölçüde kolaylaştıracak bir gelişmeydi. Daha yakın vadedeki sonuç ise, ulusal Sovyet Yürütme Komitelerinin kararı reddetmesi oldu. Üstelik hükümet sorununu görüşmek üzere 14-22 Eylül tarihleri arasında Petrograd'da toplanan "demokratik" örgütlerin ulusal konferansı Demokratik Devlet Konferansı da sadece sosyalistlerden oluşan, Sovyetler'e dayalı bir hükümetin oluşturulması görüşünü reddedecekti. Yine de Demokratik Devlet Konferansı, ılımlı sosyalist kamp içinde Petrograd Sovyeti tarafından 1 Eylül'de kabul edilen kararda somutlaşan Bolşevik programını destekleyen sol Menşevik ve

Sol Sosyalist Devrimci grupların çarpıcı büyümesini gözler önüne seriyordu. Sonuçta, konferansın halkın acil hükümet değişikliği yönündeki taleplerine yanıt verememesi, dikkatleri yeniden Rus ulusal siyasetinin hakemi rolündeki Sovyetler üzerinde topladı.

Eylül'ün ilerleyen günlerinde bu değişim, yakın vadeli siyasi programları artık Bolşeviklerinkiyle benzeşen Sol Sosyalist Devrimcilerin, Yedinci Petrograd Sol Sosyalist Devrimci Kent Konferansı'nda kazandıkları ezici çoğunlukta yansımasını bulacaktı. 21 Eylül'de Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler, Demokratik Devlet Konferansı'ndaki Sovyet delegelerinin ısrarıyla 20 Ekim'de (sonradan 25 Ekim'e ertelendi) yapılması planlanan İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri İkinci Ulusal Kongresi'nin erkene alınması çağrısında güçlerini birleştirdi. Bu karara yansıyan, İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi tarafından homojen bir sosyalist hükümetin oluşturulması doğrultusundaki temel yönelim, Eylülün ikinci yarısı ile Ekimin ilk bir buçuk haftası boyunca Bolşeviklerle birlikte Sol Sosyalist Devrimciler ve Menşevik-Enternasyonalistlerin siyasi faaliyetlerine yön verdi.

*

Ağustos ve Eylül'de Lenin, Finlandiya'da gizlendiği yerden Bolşevik Parti politikasını etkileyebilmek için elinden geleni yaptı. Temmuz ayaklanması fiyaskosundan ve ılımlı sosyalist Sovyet liderlerinin, bu ayaklanmadaki rolü nedeniyle Bolşeviklere yönelen eleştirilerinden sonra Lenin, partili yoldaşlarını iktidarın Sovyetler'e geçmesi hedefinden vazgeçerek bağımsız şekilde örgütlenen bir silahlı ayaklanmaya hazırlanmaya ikna etme çabalarında oldukça tartışmalı bir başarı elde edecekti. Bundan dolayı, Bolşevikler, Menşevikler ve Sol Sosyalist Devrimcilerin işbirliğiyle Kornilov'un kolaylıkla yenilmesinden çok etkilendiği halde, Eylül başında yazdığı "Uzlaşmalar Üzerine" başlıklı makalesinde, ulusal Sovyet liderliği daha fazla gecikmeden iktidarı kendi ellerine alırsa devrimin barışçıl yoldan gelişme olasılığının hâlâ var olduğunu kabul ediyordu.

Lenin'in ılımlı ruh hali fazla sürmedi. Eylül ortasında, devrimi ilerletmek için bir silahlı ayaklanmanın mutlak zorunluluk olduğunu tekrar vurguladı. Finlandiya'da aşırı solun güçlü konumu, Petrograd ve Moskova Sovyetlerinde çoğunluğun kazanılması, kırlarda toprağa aç köylüler arasındaki kitlesel toplumsal ayaklanmalar, cephede devam eden dağılma ve askerlerin giderek yükselen acil barış talebi, Alman donanmasındaki devrimci huzursuzluk belirtileri gibi faktörler Lenin'in Bolşevikler iktidarı ele geçirdiğinde kentlerde güçlü destek bulacağı, artık taşrada ve cephede muhalefetle karşılaşmayacağı ve en önemlisi de Rusya'da şiddetli bir toplumsal patlamanın ve gerçek bir devrimci hükümetin kuruluşunun Avrupa ülkelerinde eli kulağındaki nihai kitle ayaklanmaları için katalizör işlevi göreceği yönündeki umutlarını güç-

lendiriyordu. Başka şeylerin yanı sıra başta bu nedenlerle, 12 ve 14 Eylül'de, tam da Demokratik Devlet Konferansı başlarken, Lenin Merkez Komiteye partinin konferanstan çekilmesini ve "bir an bile kaybetmeden" bir silahlı ayaklanma örgütlemeye başlamasını isteyen uzun iki mektup yazdı.[3]

Petrograd'daki parti önderlerine hitaben yazılan bu mektuplar, bulutsuz gökte çakan şimşek etkisi yarattı. Bolşevik Parti Merkez Komitesi, Lenin'in mektupları eline geçtikten saatler sonra, 15 Eylül akşamı olağanüstü oturumla toplandı. Toplantıya sadece partinin Petrograd'da yerleşik üst düzey yöneticileri değil, aynı zamanda Demokratik Devlet Konferansı için geçici olarak başkentte bulunan bazı Merkez Komitesi üyeleri de katıldı. Hepsi de Lenin'in tezlerine mesafeli duruyordu. Gerçekten de, göründüğü kadarıyla komite üyelerinin asıl ilgilendiği mesele, Lenin'in mektuplarının içeriğinin gizli kalmasını sağlamaktı. Üstelik bu mesajların düşüncelerinden döndüremediği Bolşevik önderliği, Sol Sosyalist Devrimciler ve diğer sol gruplarla uyum içinde, yaklaşan ülke çapındaki Sovyetler Kongresi'nde bir homojen sosyalist hükümet oluşturulması amacıyla, aynı doğrultuda ilerlemeye devam ediyordu. Aynı zamanda, Demokratik Devlet Konferansı'ndaki Bolşevik delegelerin çoğunluğunun da onayıyla parti önderliği Ekim'de, Sovyetler Kongresi'nin arifesinde bir olağanüstü parti kongresi toplamaya karar verdi.[4] Bu, partinin Sovyetler Kongresi'ne dair taktiklerinin ve bununla yakından ilişkili olarak gelecekteki hükümetin niteliği ve yapısı sorununun karara bağlanacağı platform olacaktı.

Lenin'in bu şekilde terslenmeye tepkisi sert oldu. Önce Finlandiya'dan, Eylül sonundan itibaren ise Petrograd'ın kuzeyindeki varoşlarda gizlendiği yerden, Geçici Hükümetin bir an önce yıkılmasını daha da hararetle savunan taleplerle birlikte, yoldaşlarını keskin bir dille payladı. Lenin, görüşlerini Merkez Komitesi'nin 10 Ekim'deki tarihî toplantısında şahsen savundu. Tartışmanın odağında, partinin Nisan'dan beri devrimci kitleler arasındaki etki ve otoritesindeki olağanüstü yükselişte kilit unsur olan, iktidarın çok partili Sovyetlere barışçıl şekilde geçişi stratejisinden vazgeçilmesi bulunuyordu. Dahası, parti önderliği bu sorunla ilgili kararın o gün itibarıyla bir hafta sonra yapılacak parti kongresine kadar bekleyemeyeceğine, mevcut durumun bu ölçüde kritik olduğuna bir şekilde ikna edilmeliydi. Zira Demokratik Devlet Konferansı sırasında konuyla yakından bağlantılı parti içi tartışmalar, kongrenin İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi öncesinde iktidarın ele geçirilmesine şiddetle karşı çıkacağını gösteriyordu. Toplantıya yirmi bir Merkez Komitesi üyesinden sadece on ikisi katılmıştı, bu da tartışmayı Leninistler lehine çeviriyordu. Sonunda, katılan on iki üyeden onu (Kamenev ve Zinovyev hariç tümü) Lenin'e boyun eğerek, iktidarın ele geçirilmesini "güncel görev" haline getirmeye karar verdi. Bu, esasen planlanan parti kongresine çalım atmak anlamına geliyordu, nitekim kongre hiçbir zaman yapılmayacaktı.

*

Bir silahlı ayaklanma örgütlemeye yakılan bu yeşil ışığa rağmen, kabaca üç hafta boyunca bu hedefe ulaşmak için pek az şey yapıldı. Bir kere, geri adım atmamakta direnen Kamenev'in liderliğindeki ılımlı parti önderleri Lenin'in çizgisine hararetle karşı çıkmaya devam ediyorlardı. Kısmen görüşleri (teması sürdürdükleri) sol sosyalist grupların görüşleriyle ve alt sınıfların arzularıyla örtüştüğünden, bu ılımlı Bolşevik önderler (Kamenev, Zinovyev, Rikov, Nogin, Riyazanov ve benzerleri) 1917'de partinin en etkili sözcüleri arasında yer alıyorlardı.

Derhal ve bağımsız bir silahlı ayaklanmanın örgütlenmesine karşı işleyen bir diğer faktör de, Rusya'da erken bir sosyalist devrim fikrine sıcak bakan, ancak işçi ve askerlerin Lenin'in "acil süngü yükü" çağrısı doğrultusunda harekete geçirilip geçirilemeyeceği konusunda şüpheler taşıyan Troçki gibi Merkez Komitesi üyelerinin ve radikal eğilimli Petrograd parti yöneticilerinin muhalefetiydi. Yine de bu endişelere rağmen, Merkez Komitesi'nin 10 Ekim kararına yanıt olarak yerel düzeydeki Petrogradlı Bolşevikler bir an önce bir silahlı ayaklanma başlatma imkânlarını ciddiyetle araştırmaya giriştiler. Ancak birkaç gün sonra bunların çoğunluğu, partinin hemen bir ayaklanma başlatmaya teknik olarak hazır olmadığı ve işçi, asker ve denizcilerin çoğunun Sovyetler Kongresi öncesinde bir ayaklanmaya muhtemelen karşılık vermeyeceği sonucuna varacaklardı. Dahası, ulusal Sovyetler Kongresi'nin önceliğini tanımadıkları durumda, Sol Sosyalist Devrimciler ve Menşevik-Enternasyonalistler gibi önemli müttefiklerle işbirliği imkânını da tehlikeye atmış olacaklarını kabul etmek zorunda kaldılar. Ayrıca sendikalar, fabrika komiteleri ve Petrograd Sovyeti gibi kitle örgütlerindeki desteği kaybetme riski söz konusuydu. Hepsinden kötüsü de, yakındaki kuzey cephesi birliklerinin muhalefet etme tehlikesini de artırmış olacaklardı.

Sonuçta, büyük ölçüde Lenin'den gelen daha cesur ve doğrudan eylem basıncı nedeniyle yaşanan hatırı sayılır yalpalamalardan sonra, hem Lenin'in hem de Kamenev'in tarafında yer alan Petrograd'daki Bolşevik önderliği, aşağıdaki ilkelere dayalı bir strateji benimsedi: Geçici Hükümetin devrilmesini parti organları değil, (kitlelerin gözündeki konumu nedeniyle) Sovyetler üstlenmelidir; olabilecek en geniş desteği sağlamak için, hükümete yönelecek herhangi bir saldırı Sovyetleri savunma açısından meşrulaştırılabilecek eylemlerle sınırlı olmalıdır; bu nedenle eylem, savaşmak için uygun bir gerekçe ortaya çıkıncaya kadar ertelenmelidir; olası direnişin önünü kesmek ve başarı şansını en yüksek düzeye çıkarmak için, Geçici Hükümetin otoritesini barışçıl şekilde yıkmak üzere her fırsattan yararlanılmalıdır; mevcut hükümetin resmen dağıtılması İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin kararlarıyla bağlantılı olmalı ve meşrulaştırılmalıdır. O sırada Lenin, kongreyi beklemeyi "su katılmamış aptallık" olarak görüyordu.[5] Ancak devrimin o ana kadarki

gelişim seyri ve ülke genelinde önde gelen Bolşeviklerin çoğunluğunun görüşleri dikkate alındığında, bu tutum mevcut güçler dengesine ve halkın ruh haline uygun, gerçekçi bir yanıt olarak görünmekteydi.

21 ile 24 Ekim arasında Bolşevik önderler, Lenin'in istediği gibi acil, açıktan saldırgan bir devrimci eyleme kararlılıkla direnerek, yaklaşan ulusal Sovyet Kongresi'nde Geçici Hükümete karşı nihai bir mücadele vermeye hazırlanmaktan yana oldular. Parti basınında ve devasa kitle gösterilerinde Geçici Hükümetin politikalarına saldırdılar ve Geçici Hükümetin Sovyet Kongresi tarafından devrilmesi yönünde halk desteğini pekiştirdiler. Bolşevik önderlik aynı zamanda hükümet birliklerinin hareketlerini izlemek üzere 9 Ekim'de kurulan ve hâkimiyetin Bolşeviklerde olduğu Petrograd Sovyeti Askerî Devrimci Komitesi'nden (ADK) yararlandı ve Geçici Hükümetin ilan ettiği, Petrograd garnizonunun büyük bölümünü cepheye gönderme niyetini bir meşruiyet aracı olarak kullanarak ve eylemlerini karşı-devrim karşısında savunma önlemleri gerekçesine dayandırarak, Petrograd'da üslenmiş askerî birliklerin çoğunun kontrolünü ele geçirdi. Kentin ana cephaneliklerindeki silah ve mühimmat, destekçilere dağıtıldı. ADK savunmacı eylemler ile kongrenin önceliğini ihlal etmek olarak görünecek adımlar arasındaki sınırı geçmediği halde, Geçici Hükümet pratik amaçlarla tek bir kurşun bile atılmadan silahsızlandırılmıştı.

Yanıt olarak, çoğunluğu sadece sosyalistlerden oluşan bir Sovyet hükümeti kurulmasından yana oy verme eğilimindeki İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin planlanan açılışından bir gün önce, 24 Ekim sabahı erken saatlerde Kerenski solu budamaya kalkıştı. Temmuz ayaklanması sonrasında tutuklanan, Kornilov olayı sırasında ise serbest bırakılan önde gelen Bolşeviklerin yeniden tutuklanması için emirler çıkarıldı; hükümete sadık harp okulu öğrencileri ve banliyölerdeki şok taburları, hükümet konağı olan Kışlık Saray'a çağrıldı; önde gelen Bolşevik gazete *Raboçi put* kapatıldı. Ancak kısa bir süre sonra devrimci askerî birlikler gazetenin basımını serbest bıraktı. Yine devrimci güçler harp okulu öğrencilerinin Neva üzerindeki stratejik olarak önemli köprüleri kontrol altına alma girişimlerine karşı durdular, önemli haberleşme ve demiryolu tesislerine el koydular. Tüm bunlar savunma adına yapılıyordu. Lenin'in Smolni'deki parti genel merkezinde şahsen yaptığı doğrudan müdahaleye kadar da, bir aydır istediği gibi Geçici Hükümeti devirmeye yönelik tek taraflı girişim başlamadı. Bu ise 25 Ekim günü şafaktan önce gerçekleşecekti. Böylece, ADK'nın sadece devrimi savunduğu ve çoğu durumda kongre iradesinin gerçekleşmesini bekleyerek statükoyu korumaya çalıştığı görüntüsü birdenbire bozuldu. Oturumlar başlamadan *önce* kongre delegelerini Geçici Hükümetin devrilişi ile karşılamak için açık ve topyekûn bir harekât başlatıldı.

25 Ekim sabahı boyunca ADK komutasındaki askerî birlikler henüz ellerinde bulunmayan stratejik öneme sahip köprüleri, önemli hükümet binala-

rını, demiryolu ve elektrik istasyonlarını ve haberleşme tesislerini ele geçirdi. Sadece zayıf, morali bozulmuş ve devamlı eriyen güçler tarafından korunan Kışlık Saray da kuşatma altına alındı. Kerenski çember kapanmadan önce askerî birliklerin peşinden cepheye kaçmayı başardı.Ayzenştayn'ın klasikleşmiş filmi *Ekim*'de dramatik bir şekilde betimlenen "Kışlık Saray fırtınası" bir Sovyet mitinden başka bir şey değildi. Gece yarısından sonra tarihî bina Peter ve Paul Kalesi'ndeki topçu bataryası tarafından kısa süre bombalandı ve pek bir güçlükle karşılaşılmadan işgal edildi, ardından da geri kalan kabine üyeleri tutuklandı. Bundan birkaç saat önce, Lenin tarafından kaleme alınan ve Geçici Hükümetin devrildiğini ilan eden bir telgraf, ülkenin her yerine gönderilmişti.

Geriye dönüp bakıldığında, Lenin'in Sovyetler Kongresi'nin açılışından önce Geçici Hükümetin şiddet yoluyla devrilmesinde ısrar etmesindeki temel amacının, kongrenin ılımlı sosyalistlerin de önemli bir söz hakkına sahip olacağı bir sosyalist koalisyon kurması ihtimalini ortadan kaldırmak olduğu açıktır. Nitekim bu strateji başarılı oldu. Kongre açılışının arifesinde, Kışlık Saray'ın işgaliyle sonuçlanacak açık askerî harekât başlatılmadan önce, gelen delegelerin siyasi bağlantıları ve hükümet sorunuyla ilgili pozisyonları, kongrede bir barış ve radikal reform programı vaat eden çok partili bir demokratik sosyalist hükümet kurma çabalarının başarısını garantilemekten uzaktı.[6]

Bolşeviklerin Geçici Hükümeti Sovyetler Kongresi'nin açılışından önce devirmesinin tam anlamını kavrayabilmek için bu nokta akıldan çıkarılmamalıdır. Bu eylemin devasa siyasi sonuçları İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi başladığı anda açıkça ortaya çıkacaktı. Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler bir protesto hareketi olarak Kongre Prezidyumuna katılmayı reddettiler. "Eski" ılımlı sosyalist Sovyet yöneticilerinden boşalan sandalyeleri Kamenev başkanlığındaki, Bolşeviklerin ağırlıkta olduğu Prezidyum alıp, devlet iktidarı sorununun kongrenin ilk gündemi olduğunu ilan eder etmez, Menşevik-Enternasyonalistlerin lideri, hükümet değişikliğinin ateşli bir savunucusu olan Yuri Martov, acil bir duyuru için kürsüye koştu. Etraftan gelen ürkütücü top sesleri arasında, birkaç yıl sonra ölümüne neden olacak olan veremin bozduğu sesi heyecanla çatlıyordu. Sokakta patlak veren savaşa son verilmesi ve tüm taraflar için kabul edilebilir bir "demokratik" hükümet kurmak üzere sosyalist partiler arasında derhal görüşmelere başlanması için delegelere yalvardı.[7]

Menşevik-Enternasyonalistler, Sol Sosyalist Devrimciler, Bolşeviklerin çoğu, hatta ikircikli de olsalar pek çok merkezci Menşevik ve Sosyalist Devrimci, yani kongre delegelerinin çoğunluğu sosyalistler arası işbirliğinden yanaydı; bu nedenle Martov'un talebinin yoğun alkışlarla desteklenmesi şaşırtıcı sayılmazdı. Birleşik Sosyal Demokrat Enternasyonalistlerin[8] ve Sol Sosyalist Devrimcilerin temsilcileri, Martov'la dayanışma amacıyla hemen ayağa kalktılar. Bolşeviklerden Lunaçarski de onlara katıldı. Kongre kayıt-

larına göre Martov'un önerisi oy birliğiyle hemen kabul edildi. Kongre, bir anlığına, sosyalist bir koalisyon hükümetinin kuruluşuna giden yola girmiş gibi görünüyordu.[9]

Ancak öyle olmadı. Martov'un önerisi doğrultusunda herhangi bir adım atılmasından önce bir dizi Menşevik ve Sosyalist Devrimci peş peşe ayağa kalkarak Bolşevikleri gaspçılıkla suçladı ve onlara karşı savaşmak üzere kongreyi terk edeceklerini açıkladı. Kongre arifesinde sosyalistlerin geniş bir kesimi arasında filizlenmiş olan işbirliği ruhu uçup gitti. Açılış oturumu hızla bir sözlü yaylım ateşine dönüşürken, salondaki çoğu Sosyalist Devrimci ve Menşevik, Bolşeviklerin başını çektiği askerî harekâta karşı direnişin örgütlenmesine katılmak üzere salonu terk etti.[10]

Çok geçmeden Martov, geride kalan delegeleri önerdiği çizgide adım atmaya ikna etmek üzere son bir sonuçsuz girişimde bulundu. Bu kez kongrede ortalık o kadar kızışmıştı ki, sözleri gürültüye geldi. O ana kadar tüm sosyalist gruplarla uzlaşma arayan ılımlı Bolşeviklerden yana hâkim atmosfer tersine dönmüştü. Troçki bu değişimden ılımlı sosyalistlerle arayı daha da açmak için yararlandı. Devrimin en büyük tarih-yazıcısı, sol Menşevik Nikolas Suhanov, "Ayağa kalkan kitlelerin haklılığını ispatlamaya ihtiyacı yoktur... Ait olduğunuz yere, tarihin çöplüğüne gidin," diye haykıran Troçki'ye Martov'un "öyleyse gidiyoruz!" cevabını verdiğini kaydeder.[11]

Martov'a güle güle diyen Troçki, sokaklardaki ayaklanmayı onaylayan ve Menşeviklerle Sosyalist Devrimcileri burjuvazinin uşakları olarak suçlayan bir karar tasarısı sundu.[12] O zaman Martov'la birlikte salonu terk eden Menşevik ve seçkin tarihçi Boris Nikolayevski, yıllar sonra, Martov'un ardına bakmadan sessizce gittiğini hatırlayacaktı. Belden kuşaklı siyah bir gömlek giymiş genç bir Bolşevik işçi, açık bir üzüntüyle şöyle seslendi: "Biliyorsunuz, aramızdan bazılarının bizi terk etmesi gerektiğini düşünüyoruz, ama bu Martov olmamalı." Bu sözler üzerine bir an duralayan Martov, başını kendine özgü bir tarzda sallayarak, cevap verecekmiş gibi oldu, sonra vazgeçti. Kapıdan çıkarken şöyle söylendi: "Bir gün nasıl bir suça ortak olduğunuzu anlayacaksınız."[13]

Bu arada, kongrenin açılış oturumu sürekli olarak devrimci zaferlerin coşkulu haberleriyle bölünerek sürüp gidiyordu. Sol Sosyalist Devrimciler adına konuşan Boris Kamkov, delegelerden Troçki'ninki gibi keskin söylemli bir karar almamalarını istedi. Ona göre, demokrasinin ılımlı unsurlarının, özellikle de Bolşeviklerin pek az taraftar bulduğu köylülüğün desteği, karşı-devrime karşı mücadelenin başarısı için hayati önem taşıyordu. "Birleşik bir devrimci cephe kurmak için, olabilecek en geniş demokratik devlet iktidarının örgütlenmesi mutlak bir zorunluluktur" diyordu Kamkov.[14]

Gece 03.00 sularında, ADK emrindeki güçlerin Kışlık Saray'ı ele geçirdiği ve burada toplanan Geçici Hükümet bakanlarını tutukladığı açıklandı. Bu noktada, Menşevik-Enternasyonalist Naum Kapelinski salona dönerek, dele-

geleri krizi barışçıl şekilde çözmeye ikna etmeye dönük son bir umutsuz girişimde bulundu. Kamenev'in yapabildiği en iyi şeyse, Troçki'nin Menşevikleri ve Sosyalist Devrimcileri kınayan hararetli önergesini sessizce geçiştirmek ve böylece gelecekte işbirliği için kapıyı tam kapatmamak oldu. Kısa bir süre sonra kongrenin dikkati Lenin tarafından kaleme alınan "Tüm İşçi, Asker ve Köylülere" başlıklı, Petrograd'daki ayaklanmayı onaylayan bildirgeye döndü. Bildirgede en yüksek siyasi otoritenin kongreye ve Rusya'nın dört bir yanındaki yerel Sovyetlere geçtiği ilan ediliyor, Sovyet iktidarının derhal barışı getireceği, toprağın köylülere dağıtılmasını hızlandıracağı, askerlerin haklarını savunacağı, ordunun tümüyle demokratikleştirilmesi programını hayata geçireceği, sanayide işçi denetimi kuracağı, Kurucu Meclisin zamanında toplanmasını sağlayacağı, kentlere tahıl, kırlara mamul mal temin edeceği ve tüm ulusların kendi kaderini tayin hakkını tanıyacağı vaat ediliyordu. İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin tarihî birinci oturumu, bu bildirgenin kabul edilmesiyle 26 Ekim saat 05.00'te sona erdi. Rusya tarihinde Sovyet dönemi başlamıştı.

Petrograd'daki Ekim Devrimi parlak bir şekilde örgütlenmiş, Lenin'in dâhice önderlik ettiği ve Almanların bol keseden finanse ettiği sıkı bir profesyonel devrimciler teşkilatı tarafından, halk desteği olmaksızın gerçekleştirilen bir askerî darbe olarak görülmüştür pek çoklarınca. Batılı "revizyonist" sosyal tarihçilerin 1970'ler ve 80'lerde zayıflattığı bu yorum, gizliliği kaldırılan Sovyet arşivlerinden elde edilen yeni bilgiler revizyonistlerin bulgularını desteklediği halde, Gorbaçev dönemi sonunda Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra yeniden canlandı. Siyasi yelpazenin öteki ucunda ise, Sovyet devletini ve yönetimini meşrulaştırmayı amaçlayan sıkı tarihsel amentülere bağlı Sovyet tarihçileri, yaklaşık seksen yıl boyunca Ekim Devrimi'ni devrimci Rus kitlelerinin geniş bir halk ayaklanması olarak betimlediler. Onlara göre kökleri Çarlık Rusya'sının tarihsel gelişiminde yatan bu ayaklanma, Karl Marx tarafından özgün bir şekilde formüle edilen ve Lenin tarafından uyarlanan tarihin evrensel yasalarıyla şekillenmişti.

Aslına bakılırsa, Petrograd'daki Ekim Devrimi, gördüğümüz gibi her ikisinden de unsurlar taşıdığı halde, tam anlamıyla ne bir askerî darbe, ne de bir halk ayaklanması olarak tarif edilebilir. Kökleri, devrim öncesi Rusya'nın kendine özgü siyasi, toplumsal ve iktisadi gelişmelerinin yanı sıra, savaş döneminin krizlerinde aranmalıdır. Devrim, bir düzeyde, Şubat ve Ekim 1917 arasında Şubat Devrimi'nin sonuçlarından tatmin olmayan Petrogradlı işçi, asker ve denizcilerin ezici çoğunluğu tarafından desteklenen ve genişleyen bir yelpazeye yayılan sol sosyalist gruplar ile gittikçe yalnızlaşan Geçici Hükümete hâkim liberal-ılımlı sosyalist ittifakı ve ulusal Sovyet yönetici organ-

ları arasındaki uzun süreli siyasi mücadelenin toplamdaki sonucuydu. İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi 25 Ekim'de toplandığı sırada, birinci tarafın görece barışçıl zaferi neredeyse kesindi. Diğer bir düzeyde ise Ekim Devrimi, öncelikle Bolşevik önderliği içinde, Rusya'yı sosyalistlerin belirleyici ağırlığa sahip olduğu bir Kurucu Meclise taşıyacak olan ve bütün sosyalistlerden oluşan çok partili bir hükümetten yana olanlarla, Rusya'da diğer ülkelerdeki nihai sosyalist devrimleri tetikleyecek ultra-radikal, bağımsız devrimci yolu hayata geçirmenin en iyi yolu olarak şiddete dayalı devrimci eylemden yana olan Leninistler arasındaki bir mücadeleydi.

1917 yılının büyük kısmı boyunca zaman zaman dinen bu çatışma, Ekim Devrimi'ne giden günlerde ve devrimin hemen sonrasında büyük bir şiddetle alevlendi. Bolşeviklerin İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi öncesinde Geçici Hükümeti devirmesi, Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin kongreyi terk etmeleri ve ileride göreceğimiz üzere, kongre sonrasında geniş bir sosyalist koalisyon hükümeti kurulmasına yönelik müzakereler sırasında ayak diremeleri gibi olaylar, Bolşeviklerin Geçici Hükümet yanlısı güçler karşısındaki askerî zaferleriyle birleşince, ılımlı Bolşeviklerin devlet iktidarını paylaşma çabalarının altını oydu ve nihayetinde otoriter Sovyet rejimin galebe çalmasını kolaylaştırdı. Lenin'in uluslararası devrim iddiası ön plana çıktı. Ancak bu sonuçlar, Petrograd'da Ekim Devrimi'nin büyük ölçüde Şubat Devrimi'nin sonuçlarından duyulan yaygın hayal kırıklığının ve halkın daha güzel, daha adil bir gelecek özleminin bir ifadesi olduğu gerçeğini karartmamalıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ILIMLILARIN YENİLGİSİ

1

Bir Hükümet Kurmak

Ilımlı Bolşeviklerin İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin açılış oturumunda uğradığı ciddi başarısızlık, ne onların ne de diğer sol sosyalist grupların kongrede ve hemen sonrasında çok partili, homojen bir sosyalist hükümet oluşturma çabalarının sonu olmuştu. Bu süreçte ılımlılar, Sovyet Kongresi'nin hemen öncesinde Geçici Hükümetin Lenin önderliğinde devrilmesiyle birlikte yıkılan geniş bir sosyalist koalisyon yaratma çabalarını yeniden canlandırma yollarını aradılar. Bunda başarılı olamayınca, sonunda kongrede kabul edilen sadece Bolşeviklerden oluşan Halk Komiserleri Konseyinin (Sovnarkom), çok partili Merkez Yürütme Komitesi'ne (MYK) sıkı sıkıya bağlı olması için var güçleriyle çabaladılar.

Kongrenin 25-26 Ekim'de gece boyunca sabahın erken saatlerine kadar süren kaotik açılış oturumu, iktidarın Sovyetlere geçişini onayladıktan sonra, fakat yeni hükümeti tanımlamadan sona ermişti. Rusya'da fiilen işbaşında bir ulusal hükümet yoktu. Bolşevik Merkez Komitesi'nin, Geçici Hükümetin devrilmesinden önceki 24 Ekim tarihli son toplantısında, Kamenev ve Yan Berzin Sol Sosyalist Devrimcilerle bir Sovyet hükümetine[1] katılmaları konusunu görüşmek üzere görevlendirilmişti. Ertesi gün, önde gelen Sol Sosyalist Devrimcilerin Bolşeviklerle koalisyon kurma konusunda ağızları arandı.[2] Kongreden çekilme ve yeni hükümete katılma gündemleri, 26 Ekim'deki Sol Sosyalist Devrimci fraksiyon toplantılarının başlıca tartışma konusuydu. Haftalardır yakın işbirliği içinde çalıştıkları Bolşeviklere sempatiyle baktıkları halde, Sol Sosyalist Devrimci fraksiyonun yönetici kurul üyeleri, devrimin yaşaması için tüm Sovyet partilerinin Sovyetler Kongresi'ndeki temsil oranlarına göre katılacağı geniş bir koalisyon hükümetinin zorunlu olduğu şeklindeki yaklaşımlarını koruyorlardı. Bu hedefe ulaşabilmek için, Bolşeviklerle ve devrimci kitlelerle ilişkilerini korumaya özen gösteriyor, ancak Bolşeviklerle hükümet kurma fikrini reddediyorlardı.[3] 26 Ekim günü akşam üzeri Bolşevik Merkez Komitesi üyeleriyle önde gelen

Sol Sosyalist Devrimciler arasındaki bir toplantıda, Sol Sosyalist Devrimciler daha kapsayıcı bir sosyalist koalisyon kurulması beklentisiyle kabinede görev almayı reddettiler.[4]

Sonunda 26 Ekim saat dokuzda, Sol Sosyalist Devrimcilerle bir hükümet kurma çabaları başarısız olunca, Kamenev Sovyetler Kongresi'nin ikinci oturumunu açtı. Tezahüratlar arasında, Prezidyumun kongre kararları doğrultusunda cephede idam cezasının kaldırılması ve siyasi suçlar nedeniyle tutuklanan askerlerin serbest bırakılması, önceki hükümet tarafından tutuklanan toprak ve köylü komiteleri üyelerinin serbest bırakılması ve Kerenski'nin tutuklanması için kararnameler çıkardığını ilan etti. Bu adımları onaylayan sembolik kararlar alkışlarla kabul edildi.[5]

Gecenin ilk gündem maddesi hükümet sorunu olacaktı, ancak Sol Sosyalist Devrimcilerin sadece Bolşeviklerle bir hükümet kurmaya direnmeleri, çözümü karmaşıklaştırdı. Belli ki Sovyet hükümetinin bileşiminden önce programını belirlemek amacıyla gündem yeniden düzenlendi ve Lenin "Tüm Savaşan Ülkelerin Halklarına ve Hükümetlerine" hitaben bir barış beyannamesi sunmak üzere kürsüye geldi. Lenin kongrede ilk kez boy gösteriyordu. Tüm kaynaklar, Lenin'in bir alkış tufanıyla karşılandığı konusunda hemfikirdir. Yoğun alkışlarla bölünen beyanname, gizli diplomasiye son verilmesini istiyor; tüm savaşan halkların ve hükümetlerinin derhal ateşkes ilan ederek ilhaksız ve tazminatsız, adil ve demokratik bir barış için müzakerelere başlamasını öneriyordu. Beyanname ayrıca dünyanın neresinde ve ne zaman olursa olsun, daha büyük bir devlete zorla katılmış bağımlı ulusların kendi kaderini tayin hakkını savunuyordu.[6] Daha sonraki bir konuşmasında Troçki, bildirinin öncelikle tüm dünyadaki devrimci yığınlara seslendiğini belirtecekti. "Emperyalist hükümetleri bildirilerimizle etkilemeyi düşünmüyoruz elbette, ancak var oldukları sürece onlar yokmuş gibi davranamayız," diyordu. "Bütün umudumuz, devrimimizin Avrupa devriminin dizginlerini çözmesi. Avrupa halklarının ayaklanması emperyalizmi ezmezse, biz eziliriz."[7]

Barış beyannamesinde ve onu takip eden tartışmada Lenin, Sovyet hükümetinin meşruiyet kaynağı olarak Sovyet kongresinden ziyade "24-25 Ekim devrimini" öne çıkarmak için çırpındı. Sonrasında bu onun başlıca teması olacak, hatta efsanevi Ekim silahlı ayaklanmasıyla birlikte Bolşevik kimliğinin merkezine yerleşecekti. Sovyet Kongresi'nin bütün kararlarında olduğu gibi, barış beyannamesinin de Kurucu Meclis onayını gerektiren "geçici" bir nitelik taşıdığını vurguluyordu Lenin. Ne var ki, kongrenin ardından Sovyet hükümetinin programını desteklemek, Kurucu Meclis de dâhil olmak üzere tüm siyasi grup ve kurumların kabul edilebilirliğini belirleyen ölçüt haline gelecekti. İçerdiği bütün unsurlar yıllardır aşırı solun başlıca hedefleri arasında bulunan beyannamenin tek bir karşı oy çıkmaksızın kabul edilmesi şaşırtıcı değildi. Delegelerin Lenin'e yönelik tezahüratları bir kez daha salonu çın-

lattı ve bir sonraki gündem maddesine geçmeden önce sosyalistlerin evrensel marşı *Enternasyonal* söylendi.[8]

Barış beyannamesinin ardından Lenin, toprakta özel mülkiyetin kaldırılmasını ve tüm özel mülk ve kilise mülkü toprakların ihtiyaca göre bireysel köylülere dağıtılmak üzere Toprak Komiteleri ile Köylü Vekilleri Sovyetlerine devredilmesini öngören toprak kararnamesini sundu. Bolşeviklerin uzun süre savunduğu komünal toprak programının temel ilkeleriyle çelişen bu kararname, aslında geniş destek bulan Sosyalist Devrimci toprak programından esinleniyordu. Birkaç delege buna değinince, Lenin şöyle cevapladı: "Varsın öyle olsun... Demokratik bir hükümet olarak, onlarla aynı fikirde olmasak bile yığınların görüşünü yok sayamayız." Sol Sosyalist Devrimcilerin önergeyi incelediği bir aranın ardından, kararname ezici bir oy çokluğuyla tartışılmaksızın kabul edildi.[9]

Kongrenin nihayet yeni ulusal hükümetin yapısını ve bileşimini ele almaya başlaması 27 Ekim sabaha karşı saat iki buçuğu buldu. Lenin'in konumunu açıklama görevi, Bolşeviklerin tek başına iktidarı ele geçirmesine karşı muhalefetin başını çekmiş olan ve geniş bir sosyalist koalisyon kurulması yaklaşımına gerek teorik, gerek pratik düzlemde sadakatle bağlılığını sürdüren Kamenev'e düştü.[10] Bu konumun yer aldığı kısa kararnameye tümüyle Bolşeviklerden oluşan yeni "geçici" hükümetin yapısı da eklenmişti. Kararnameye göre Sovnarkom, yani kongre tarafından kurulacak işçi köylü hükümeti sadece Kurucu Meclis toplanana kadar işbaşında kalacaktı. Hükümetin temel bakanlıkları ya da "halk komiserlikleri" bir yönetim kuruluna sahip olacaktı. Bu kurulların başkanları ile hükümet başkanı Sovnarkom'u oluşturacaktı. Hükümetin, kitle örgütleriyle yakın işbirliği halinde Sovyet Kongresi'nin programını uygulaması isteniyordu. Sovnarkom'un kontrolü ve komiserleri değiştirme yetkisi, kongre tarafından seçilecek yeni MYK'da olacaktı. Kamenev, sadece Bolşeviklerden oluşan halk komiserleri listesi önerisini sunarak tamamladı konuşmasını. Sovnarkom Başkanı Lenin, Dışişleri Halk Komiseri Troçki olacaktı. Eskiden Lenin'in en yakın silah arkadaşlarından biri olan Zinovyev'in listede yer almaması ise akla soru işaretleri getiriyordu.[11]

Kamenev'in sunuşunun ardından, Birleşik Sosyal Demokrat Enternasyonalistler ve kongreden henüz çekilmemiş bir grup Menşevik-Enternasyonalisti temsilen Boris Avilov, önerilen kabinenin yaklaşık yarısı dâhil olmak üzere önemli sayıda Bolşevik delegenin de paylaştığı bir yaklaşımla, tamamen Bolşevik bir hükümetin kurulmasına karşı neredeyse kâhince bir gerekçeyle itirazını dile getirdi. Avilov, sadece Bolşeviklerden oluşan bir hükümetin gıda sıkıntısını hafifletebileceğinden şüpheliydi. Böyle bir hükümet, Müttefik hükümetler tarafından tanınmayacağı için barışı da getiremezdi; Avrupalı işçiler ve köylüler ise nihai ayaklanmanın henüz çok uzağındaydı. Bu nedenle, ya İttifak ve İtilaf Devletleri arasında Rusya'nın aleyhine bir barış yapılacak ya da Rusya, Almanya ile ağır şartlarda bir barışı kabul etmek zorunda kalacaktı.

Avilov, bir Bolşevik hükümetin onaylanmasını erteleyerek, bunun yerine bir Geçici Yürütme Komitesi'nin kurulmasını öngören bir tasarı sundu. Önergeye göre Geçici Yürütme Komitesi, kongreyi terk etmiş olanlar da dâhil olmak üzere Sovyet Kongresi'ne katılan tüm devrimci demokrat gruplarla anlaşarak hükümeti kuracaktı.[12] Ancak önerge reddedildi.

Avilov'un tüm devrimci demokrasiyi temsil eden bir hükümet kurulmasına yaptığı vurgu, Sol Sosyalist Devrimciler gibi ılımlı Bolşeviklerin tutumuyla da çakışıyordu. Ardından Sol Sosyalist Devrimci liderlerden Vladimir Karelin ayağa kalkarak, "şartların homojen bir demokratik hükümet oluşturmayı gerektirdiğini" ve "kongreyi terk eden partilerin desteği olmaksızın, homojen [sosyalist] bir hükümetin politikalarını uygulamasının imkânsız olduğunu" söyledi. Aynı zamanda, "bütün olarak devrimin kaderi onların [Bolşeviklerin] kaderine ayrılmaz bir şekilde bağlanmış bulunmaktadır; onların yıkımı, devrimin yıkımı anlamına gelecektir" diyerek, önceki gün Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin kongreyi terk etmesinden dolayı Bolşevikleri suçlamaktan vazgeçti. Öte yandan, ertelenemeyecek kritik sorunları çözmeye çalışacak geçici komiteler yerine "hazır bir hükümet" kurmaları, Sol Sosyalist Devrimciler dâhil diğer devrimci demokrat partilere karşı düşmanca tutumları ve ifade özgürlüğü ihlalleri nedeniyle Bolşevikleri eleştirmeye devam etti. Sol Sosyalist Devrimcilerin yeni ulusal yürütme organının çok partili MYK'ya karşı sorumlu ve sıkıca bağlı olması gerektiği ilkesini tekrarladı.[13]

Hâlâ başkanlık görevini yürüten Kamenev, Avilov ve Karelin'in görüşlerine yakın durduğundan, derhal ve sadece Bolşeviklerden oluşan bir hükümetin atanmasını savunmak üzere Troçki kürsüye geldi. Bolşevik hükümet artık uygulanabilir bir olasılık haline gelmiş olduğundan, Troçki de en az Lenin kadar bu fırsatı kaçırmak istemiyordu. Troçki, Avilov'un Rusya'nın derinleşen krizini aşmak için geniş tabanlı bir koalisyona ihtiyaç olduğu tezini reddetti. Önde gelen Menşeviklerden Fedor Dan ve Mikhail Lieber gibileriyle koalisyon, devrimi güçlendirmek şöyle dursun, onun kaçınılmaz yenilgisine yol açacaktı. Troçki, Karelin'in görüşlerini de reddetti. Yoksul köylülerle birleşen Bolşeviklere karşı koyacak olursa, Sol Sosyalist Devrimcilerin yığınlar arasındaki desteğini kaybedeceği ve yoksul köylülükten uzaklaşacağı uyarısında bulundu. Bolşeviklerin açıkça "bir ayaklanma bayrağı yükselttiğini" iddia etti. Üstelik Bolşeviklerin 24-25 Ekim'de girişilen askerî eylem nedeniyle Kerenski'yi suçlayarak Sovyet Kongresi'nin önüne geçtiği iddialarını dikkate bile almadı. Kongreyi terk eden Menşevikleri ve Sosyalist Devrimcileri "devrim haini" olarak damgaladı ve onlarla asla bir araya gelmeyeceklerini belirtti. Kongrenin programını uygulamaya yardım edecek ve barikatların ardında Bolşeviklerle birlikte sonuna kadar duracak tüm grupları kucaklayacaklarını ilan etti.[14]

Troçki'nin açıklamasının ardından, Tüm-Rusya Demiryolu İşçileri Sendikası (Vikzhel) Yürütme Komitesi'nden bir temsilci, kürsüye koşup elindeki telgrafı okumaya başladı. Telgrafta "iktidarın tek bir parti tarafından ele ge-

çirilmesine" şiddetle karşı çıkılıyor, "tüm devrimci demokrasiye" karşı sorumlu bir "devrimci sosyalist" hükümete güçlü destek ifade ediliyordu. Böyle bir hükümet kurulana kadar, Vikzhel bütün Rusya'daki demiryolu ağının kontrolünü elinde tutacaktı. Bolşevikler için daha da kötüsü ise, Vikzhel temsilcisinin eski ve yeni Sovyet yönetimleri arasındaki mücadelede sendikanın eski yönetime bağlı kalacağını ifade etmesiydi.[15] Vikzhel temsilcisi kürsüden indikten sonra, iki sıradan demiryolu işçisi Vikzhel'in ulusal siyasete müdahale etmesine karşı çıktı; içlerinden biri hiç duraksamadan Vikzhel'in "artık tabanının düşüncelerini temsil etmeyen siyasi bir ceset"[16] olduğunu söylüyordu. Avilov'un önergesi yaklaşık 600 oydan 150'sini alırken, Lenin'in salt Bolşevik bir hükümet atama kararnamesi kongreden takılınadan geçti.[17] Yine de, felakete dönüşebilecek bir demiryolu boykotu ihtimali, İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin kapanışını kara bir bulut gibi gölgelemişti.

Altmış iki Bolşevik, yirmi dokuz Sol Sosyalist Devrimci, altı Birleşik Sosyal Demokrat Enternasyonalist, üç Ukraynalı sosyalist ve bir Sosyalist Devrimci Maksimalistten oluşan yeni MYK seçildikten sonra kongre, Kamenev başkanlığındaki kurulun köylü Sovyetleri, askerî örgütler ve önceki gün salonu terk eden gruplardan temsilcilerle genişletilebileceğine karar verdi.[18] Köylü Sovyetleri temsilcilerinin MYK'ya girebilmesi, hükümeti genişletme açısından özellikle önemliydi, zira kırlardaki Sovyetlerin çoğu hâlâ Sosyalist Devrimcilerin hâkimiyetindeydi. İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi bu kararla sona erdi.

27 Ekim sabahı İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi kapanıp, delegeler geldikleri yerlere dönmek üzere Smolni'den ayrılırken, ılımlı Bolşevikler de dâhil olmak üzere çoğunluk, ortalık yatışınca Sovnarkom'un partinin Ekim öncesi siyasi programına uygun şekilde, yani çeşitli parti ve grupların Sovyetler Kongresi'nin başlangıcında sahip oldukları güç oranını yansıtacak şekilde çok partili, tümüyle sosyalistlerden oluşan bir koalisyon hükümeti şeklinde yeniden yapılandırılacağını düşünüyordu. Ancak Sovyetler çatısı altındaki böyle geniş tabanlı bir merkezî iktidarın ekonomik felaketi önleyebileceğine, karşı-devrimi bertaraf edebileceğine ve geniş ölçekli bir iç savaştan kaçınabileceğine inanıyorlardı. Fakat Lenin ve Troçki bu fikirde değildi. Rusya'daki toplumsal altüst oluşun dışarıda devrimci işçiler üzerindeki perçinleyici etkisini en yüksek düzeye çıkarmak için, her şeyden çok kendi eylem özgürlüklerini koruma derdindeydiler.

Smolni'den ayrılırken delegelerin çoğu, yeni Geçici Hükümetin Sol Sosyalist Devrimcileri, Birleşik Sosyal Demokrat Enternasyonalistleri, Ukraynalı sosyalistleri ve Sol Sosyalist Devrimcilerden ayrılmış küçük bir radikal grup olan Sosyalist Devrimci Maksimalistleri temsil eden ve kongreyi terk edenler ya da orada yetersiz oranda temsil edilenler de dâhil olmak üzere bütün diğer

Sovyet gruplarının katılacağı MYK'ya karşı sorumlu olacağı ve bunun ilgili kongre kararında somutlaştığı izlenimindeydi. Her hâlükârda, Sovnarkom kararnamesi, yeni hükümetin yetkisini Kurucu Meclise devredeceği konusunda şüpheye yer bırakmıyor gibi görünüyordu. Burjuvazinin defedilmesiyle birlikte Kurucu Meclis, delegelerin aydınlık bir geleceğe doğru attıklarını düşündükleri ilk adımları doğrulayacak ve bu temel üzerinde yükselecekti. Troçki, Sovyetler Kongresi'nden sonraki saatlerde, Lenin'in Kurucu Meclis seçimlerini erteleme ve aşırı solu kayıracak şekilde düzenleme eğiliminde olduğunu söyler.[19] Ancak parti yöneticilerinin çoğu, Kurucu Meclisle ilgili sözlerini tutmakta ısrar ediyorlardı; çünkü ya Kamenev gibi Lenin'in teorik görüşlerini ve stratejisini benimsemiyorlardı ya da Yakov Sverdlov gibi Ekim öncesi verdikleri sözlerden dönmelerinin ve seçimleri iptal etmelerinin doğuracağı halk tepkisinden korkuyorlardı. Neticede, 27 Ekim'de Lenin tarafından çıkarılan bir kararnameyle seçimlerin planlandığı gibi 12-14 Kasım'da yapılacağı ve Kurucu Meclisin 28 Kasım'da toplanacağı teyit edildi.[20]

Tümüyle Bolşeviklerden oluşan Sovnarkom'u geri çektirmeye yönelik çabalar, Kerenski'nin devrilmesinden sonraki ilk günlerde yoğunlaştı. Bu sırada gerek Petrograd'da, gerekse Moskova'da iktidardan indirilen Geçici Hükümet yanlıları ile Sovyet iktidarı taraftarları arasında şiddetli bir silahlı mücadele sürüyordu. Partilerinden bağımsız olarak çoğu enternasyonalist, derhal ateşkes yapılıp bir tür kapsayıcı sosyalist "birleşik cephe" hükümeti kurulmadığı takdirde devrimin bir kan gölünde dağılmanın eşiğinde olduğunu düşünüyordu. Öte yandan, Kadetler ile sağ ve merkezci Menşevikler ile Sosyalist Devrimciler Bolşevikleri namussuz gaspçılar olarak görüyordu. Onlara göre Bolşevik hükümet ve bizzat proletarya ve yoksul köylülüğün diktatörlüğü fikri mide bulandırıcıydı. Ekim'in en sıcak günlerinde subaylar, harp okulu öğrencileri ve Kazak güçlerinin desteğini alan bu muhalif gruplar, Petrograd Kent Duması etrafında birleşti. Kent Duması, kurduğu ulusal ölçekli, geniş çerçeveli, ılımlı sosyalistlerin ağırlıkta olduğu Tüm-Rusya Anavatanın Kurtuluşu ve Devrim Komitesi (AKDK) ile birlikte kendini Rusya'nın çalışır durumdaki başlıca ulusal siyasi otoritesi olarak görüyordu.[21] Buna karşılık, İkinci Kongre tarafından onaylandığı andan itibaren, Lenin ve (Bolşevik hiyerarşide artık Lenin'in hemen ardından gelen) Troçki, hükümetlerini devrimci Rusya'nın biricik meşru siyasi otoritesi olarak sunuyordu. Buna karşı duran tüm kişi ve kurumlar tanım itibarıyla karşı-devrimciydi ve silahlı fabrika işçilerinin (Kızıl Muhafızların), Baltık Donanması denizcilerinin ve daha az bağlı olmakla birlikte Petrograd garnizonundan birliklerin desteklediği Petrograd Sovyeti Askerî Devrimci Komitesi'nin meşru hedefi konumundaydı.

Başkentteki gazetelerin çoğu Bolşevik hükümete karşı AKDK'nın yanında yer alıyordu ve rahatlıkla hükümete karşı kışkırtıcılıkla suçlanabilirlerdi. ADK bu soruna vakit kaybetmeden el attı. 26 Ekim akşamı, İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi toplantı halindeyken bir baskın düzenleyerek çeşitli mu-

halif gazeteleri kapattı.[22] İzleyen günlerde, özellikle Bolşeviklere düşmanca yaklaşan başka gazeteler de kapatıldı. 27 Ekim'de Lenin, Sovnarkom[23] adına gazetelerin kapatılmasını onaylayan bir kararname çıkardı. Kararnamede basın özgürlüğüne getirilen geçici kısıtlamalar, muhalif gazetelerin böylesi kritik bir momentte "bombadan ve makineli tüfekten daha az tehlikeli olmamaları" ile gerekçelendiriliyordu.[24]

28 Ekim itibarıyla ulusal ve yerel bürokrasinin büyük bölümü, AKDK ile merkezî kentlerdeki ve pek çok bölgedeki Dumaların cesaretlendirmesiyle Sovnarkom'un, devrimci belediye ve ilçe kurumlarının otoritesini tanımayı reddederek ya oturma eylemi yaptı ya da iş bıraktı. Örgütsüz haldeki Petrograd askerlerini, denizcileri ve Kızıl Muhafızları Gaçina'dan Çarskoye Selo'ya –Petrograd'ın en az yirmi mil uzağına– süren, yedi yüz civarı Kazak'tan oluşan ve disipliniyle tanınan sol karşıtı gücün başında, Kerenski'nin desteklediği General Petr Krasnov yer alıyordu. Bu noktada, 1917 yılı boyunca güvenilmez ve örgütsüz kalan Petrograd garnizonu birlikleri ADK'nın harekete geçme çağrılarını görmezden gelmişti. Üstelik çoğu Kızıl Muhafız birliği dağınık ve önderlikten yoksundu. Lenin ve Troçki devrimci güçler arasında yaşanan kaosa biraz olsun çeki düzen verebilmek ve daha da önemlisi, bu güçlerin bir kısmını Petrograd'ın güney kıyılarına bakan Pulkovo tepelerinde alelacele kurulan savunma hattına çekebilmek için şahsen müdahale etmek zorunda kaldılar.[25] Aynı zamanda, Petrograd'ın kırsal bölgelerindeki köylüler arasında Sovyet hükümetine destek sağlamak üzere kadın fabrika işçilerinden yararlanmak için çalışmalar başlatıldı.[26]

29 Ekim günü Çarskoye Selo'da tahkimat bekleyen Krasnov ve Kerenski, ertesi gün başkente topyekûn bir saldırı düzenleme niyetinde olduklarını duyurdu. Onlara yardım etmek üzere AKDK, Sosyalist Devrimci Askerî Komisyonla el ele vererek, Petrograd içinde Krasnov'un saldırısıyla eşzamanlı bir ayaklanma planlıyordu. Ayaklanmaya ilk katılanlar, Petrograd'daki çeşitli askerî akademilerdeki harp okulu öğrencileri olacaktı. ADK'nın Krasnov ile meşgul olmasından yararlanarak, kilit konumdaki askerî tesisleri ve haberleşme merkezlerini ele geçireceklerdi. Ancak, ayaklanma liderlerinden biri planların bir kopyasıyla gözaltına alınınca, ADK plandan 28 Ekim gecesi tesadüfen haberdar oldu. Bunun sonucunda, ayaklanmayı bir gün önce, Krasnov'un harekete geçmesini beklemeden başlatmaya karar verildi. Buna rağmen, ayaklanan birkaç yüz harp okulu öğrencisi ve subay, başlangıçta kimi başarılar kazanacaktı. Ancak Petrograd garnizonundan düzenli birlikler ve Petrograd'da üslenen Kazak birlikleri, AKDK temsilcilerinin destek çağrılarını yanıtsız bıraktılar. Bu şartlarda AKDK kuvvetlerinin yenilgisi kaçınılmazdı. Ayaklanma 29 Ekim akşamı karanlık çökerken şiddetle bastırıldı. 29 Ekim günü Petrograd'daki sokak çatışmalarında toplamda yaklaşık iki yüz savaşçı öldü ya da yaralandı.[27] Bu bilanço, başkentte Şubat ve Ekim devrimlerinde yaşanan kayıplardan çok daha ağırdı.

Bu sırada Petrograd'da Bolşevik yetkililerin emrindeki silahlı güç, emre itaati sağlayamayacak kadar seyrek ve dağılmış durumdaydı. Ekim Devrimi'ni izleyen günlerde kapatılan muhalif gazetelerin çoğu, küçük isim değişiklikleriyle hemen yeniden çıkmaya başlamıştı. Bu gazetelerin sayfaları ayrım gözetmeyen arama ve tutuklamalar, yaygın talan ve sokak şiddeti, gecenin geç saatlerine kadar süren silah sesleri gibi Bolşeviklerin gözdağı veren aşırılıklarıyla doluydu. Kışlık Saray'ın ele geçirilmesi sırasında tutuklanan kadın askerlerin çoğunun tecavüze uğradığı, ADK tutuklularının sokaklarda kurşuna dizildiği ve bütün esirlerin tarif edilemez bir durumda bulunduğu yönündeki haberlerden geçilmiyordu. Kent Dumasının gün boyu süren oturumunda da benzeri ürkütücü haberler dolaşıyordu.[28] Bugün bile, iktidarın ilk günlerindeki Bolşevik "terörü" ile ilgili gerçekleri ve uydurmaları birbirinden ayırt etmek kolay değildir. Petrograd öfke ve korku nöbetine tutulmuş, keskin karşıtlıklarla dolu bir savaş alanıydı. Yeni otoriteler henüz işçileri ve Kızıl Muhafızları kentin ayrıcalıklı merkez bölgesinde tacize devam eden Kazak devriyelerini kontrol altına alamayacak kadar zayıf ve örgütsüz olsa da, "halk iktidarı" resmen ilan edilmiş bulunuyordu. Hali vakti yerinde vatandaşlar, iktidarlarını kaybeden "sömürücüler"; tüfek ve küreklerle silahlanmış olarak sıra halinde güneye doğru akan askerleri, denizcileri ve Kızıl Muhafızları balkonlarından izliyorlardı. Baltık Donanmasına bağlı savaş gemileri Neva nehrinde demirlemiş ve namlularını Krasnov'un mütevazı Kazak kuvvetlerinin konuşlandığı güney varoşlarına çevirmişti. Kentin içinde apar topar barikatlar kurulmuş, dikenli teller çekilmiş, siperler kazılmıştı. Böylesi bir ortamda akıl dışı söylentilerin inandırıcı olabildiğine çokça rastlanmıştır.

Bu günlerde Bolşeviklere yönelik sansasyonel suçlamaların bazıları soruşturulmuş ve asılsız çıkmıştı. Yine de, muhalif basındaki Bolşevik aşırılıklarına dair haberlerin bir kısmı inandırıcı kanıtlara dayanıyordu. Alelacele örgütlenmiş kuvvetlerinin büyük bölümü "Krasnov cephesi"nde yer alan harp okullarının isyanı bastırıldıktan sonra, ADK Petrograd'da düzeni korumak için büyük oranda bölge Sovyetleri gibi kurumlara dayanmak zorundaydı. Bu kurumlar ise düzeni sağlamada köktenci ve sıklıkla da itaatsiz ve intikamcı olabilen işçi Kızıl Muhafızlara bağımlıydı.

AKDK'nın planlanan ayaklanmasının başlayacağı 29 Ekim sabahı ADK Petrograd'da sıkıyönetim ilan etti. Aynı günün ilerleyen saatlerinde Petrograd savunmasının başına bir Sol Sosyalist Devrimci olan Yarbay Mikhail Muraviyev atandı. Dokuz ay sonra Bolşeviklere ihanetten kurşuna dizilecek olan Muraviyev, yetenekli fakat fanatik bir askerî liderdi. Göründüğü kadarıyla bu sorumluluğu üstlenmeye hazır en yüksek rütbeli subay Muraviyev'di. Göreve gelir gelmez çıkardığı "1 Numaralı Emir" ile işçilere şüpheli karşı-devrimcileri linç etme izni verdi.[29]

Petrograd'da durum yeterince karışıktı, ancak Moskova'dan gelen haberler orada durumun daha da berbat olduğunu gösteriyordu. Moskova'da hüküme-

te sadık Kamu Güvenliği Komitesi ile Bolşeviklerin hâkimiyetindeki Askerî Devrimci Komite arasındaki iktidar mücadelesinin sonucu bir haftadan uzun bir süre belirsiz kalmıştı. 28 Ekim'de başlayan kanlı sokak savaşı ve ağır topçu bombardımanı sonucunda birçoğu Kremlin'de ve civarında olmak üzere binalar büyük hasar görmüştü, kayıplar yüzlerle sayılıyordu. Moskova'dan gelen savaş haberleri üzerine, Petrograd'da henüz savaşan tarafların birine kesin olarak bağlanmamış başlıca işçi örgütleri ve sol sosyalist siyasi gruplar daha büyük bir ısrarla acil bir ateşkes yapılması ve karşılıklı olarak kabul edilebilir, kapsayıcı bir sosyalist koalisyon hükümeti oluşturmak üzere müzakerelere derhal başlanması çağrılarında bulundular. Bunlardan en önemlileri Menşevik-Enternasyonalistlere ve özellikle de Sol Sosyalist Devrimcilere aitti. Petrograd Sol Sosyalist Devrimcilerinin sesi *Znamia truda*'nın 31 Ekim tarihli sayısında Boris Kamkov, "eski koalisyon hükümeti düştü, fakat yeni bir hükümetimiz yok. Kerenski ile savaş genelkurmayı, Bolşevik Merkez Komitesi, adına ne derseniz deyin, ama Sovnarkom ayakta kalabilecek bir hükümet değil" diye yakınıyordu, bu kanaat yersiz de sayılmazdı. Birinci sayfada, Kamkov'un başyazısının yanında yayımlanan bir bildiri, "herkesi" iç savaşa son vermeye ve "yekvücut olarak, tüm sosyalist partilerin temsilcilerinden oluşacak devrimci bir hükümetin derhal kurulmasını talep etmeye" çağırıyordu.

*

Sol Sosyalist Devrimcilere ilaveten, bu sırada savaşan tarafları uzlaştırmaya çalışan bir diğer kilit örgüt Vikzhel'di. Sendika, İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'ne gönderdiği telgrafın önceden işaretini verdiği üzere, 29 Ekim'de belli başlı tüm "demokratik" grupların temsilcilerini, aşırı solda Bolşeviklerden, sağda Halkçı Sosyalistlere kadar bütün sosyalist kesimleri kapsayacak homojen bir sosyalist hükümet oluşturmak üzere o gün kendi çatısı altında başlayacak olan siyasi müzakerelere katılmaya davet etti. Dahası, sendika gece yarısına kadar Petrograd ve Moskova'da ateşkes ilan edilmez ve hükümetin oluşturulmasıyla ilgili ciddi görüşmelere başlanmazsa ülke çapında bir demiryolu grevi başlatacağını da açıkladı.[30] Vikzhel'in silahlı iç savaşa derhal son verilmesi ve bütün sosyalistleri kapsayacak geniş tabanlı bir hükümetin kurulması talebi, Petrograd Köylü Vekilleri Sovyetinde ve bağımsız sendikalarda olduğu gibi, Bolşeviklerin çoğunlukta olduğu Petrograd Sendika Konseyi ve Fabrika ve İşyeri Komiteleri Merkez Sovyetinde de yankı buldu.[31]

Bu noktada Lenin ve Troçki, AKDK ayaklanmasını bastırmakla ve Krasnov'un Kazaklarına karşı savunma hattı oluşturmakla meşguldü. Bolşevik Parti Merkez Komitesi Lenin ve Troçki'nin yokluğunda, Vikzhel'in ültimatomunun hemen ardından partinin önerilen müzakerelere katılımını alelacele onayladı ve görüşmelerdeki tutumunu belirledi. Daha da önemlisi, Merkez Komitesi'nin 29 Ekim'deki toplantısında hükümetin genişletilmesi gerektiğini ve tüm Sovyet partilerinin katılımının kabul edilebilir olduğunu

oy birliğiyle kabul etmesiydi. Sovyet Kongresi'nin bağlayıcılığı ruhuna uygun şekilde, yeni bir hükümetin MYK tarafından kurulması, MYK'ya karşı sorumlu olması ve İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi kararlarının bağlayıcı olması gerektiği kabul edildi. Lenin ve Troçki'nin hükümetin en önemli mevkilerini almalarına Kent Dumasından gelen itirazlar nedeniyle kaçınılmaz olarak özel bir hassasiyet kazanan belirli isimlerin yeni hükümette yer alıp almayacağı konusunda ise Merkez Komitesi, 5'e karşı 3 aleyhte ve 1 çekimser oyla, "parti adayları ile ilgili olarak kimi karşılıklı değişiklikler yapılabilir" şeklinde muğlak bir karar aldı.[32] Birkaç saat sonra yapılan geniş MYK toplantısında, "homojen bir sosyalist hükümetin kurulmasıyla ilgili olarak" sorunun esasının hükümetin bileşimi ya da kişiler değil, "İkinci [Sovyet] Kongre[si]nin temel önermelerinin kabul edilmesi" olduğunu söyleyen Kamenev daha açık konuşacaktı.[33] Kamenev'in Geçici Hükümetin devrilmesinden önceki tavrıyla tutarlı olan bu ifade, mevcut koşullarda, Lenin ve Troçki'nin dokunulmaz olmadığının ve hatta tüm sosyalist partileri kapsayacak bir hükümette Bolşevik çoğunluğunun mutlak bir koşul olmadığının bir işaretiydi. Lenin sonradan, o günlerde hükümet sorununun müzakereler yoluyla çözülmesi çabasının Bolşevikler açısından "askerî operasyonlar için bir sis perdesi" olarak işe yaradığını söyleyecekti.[34] Lenin ve Troçki'nin müzakereleri böyle gördüklerinden şüphe yoktu. Ancak onların yokluğunda, bunun Merkez Komitesi çoğunluğunun görüşü olmadığı da açıktı. 29 Ekim tarihli Merkez Komitesi toplantısında Sovnarkom ile ilgili alınan karar, resmî parti politikası olarak derhal ülkenin her yerindeki başlıca parti örgütlerine dağıtılmıştı.[35]

Bolşevik Merkez Komitesi'nde Sovnarkom'un önemli ölçüde genişletilmesine yönelik destek Sovyet Kongresi'ni izleyen karmaşa günlerinde zirveye ulaşmış olsa da, diğer sosyalist gruplar, özellikle de 1917 boyunca Geçici Hükümeti desteklemiş olan ve Bolşevikler tarafından devrilmesini protesto etmek için İkinci Sovyetler Kongresi'ni terk eden merkezci ve sağ Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler için aynı şey söylenemezdi. Aslında, Bolşevik Merkez Komitesi'nin "belirleyici" üyelerini taviz vermeye zorlayan başlıca etmenler (Vikzhel'in tehdidi, partinin diğer tüm siyasi gruplardan yalıtılması ve devrimi kendi başına yönetme ya da başarıyla savunma yeteneğinden yoksun görünmesi) ılımlı sosyalistlerde Bolşeviklerin yenilginin eşiğinde olduğu düşüncesine yol açıyordu. Bu nedenle de Bolşeviklerle anlaşmak yerine onlara direnmeyi daha anlamlı buluyorlardı.

Menşevik Merkez Komitesi'nin 28 Ekim'de aldığı, giriştikleri "macera" bütünüyle tasfiye edilmeden Bolşeviklerle her türlü müzakereyi yasaklayan katı karar da bu görüşü yansıtıyordu. Dahası, kararda AKDK da Geçici Hükümet, Ön Parlamento ve işçi örgütleriyle birlikte yeni hükümete dair görüşmelere katılmaya çağrılıyordu. Merkezci ve sağ Menşevikler işlerin yolunda gideceğinden o kadar eminlerdi ki, bu kararda AKDK'nın –Kurucu Meclis yargılanıp yargılanmayacakları konusunda bir karar verme fırsatı bulana ka-

dar liderlerine kişisel güvenlik garantisi verilmesi karşılığında– ADK'ya derhal teslim olma çağrısı yapmasını istiyorlardı.[36]

Bu kararlı anti-Bolşevik tavır, 29-30 Ekim'deki Vikzhel görüşmelerinin ilk üç oturumunda ılımlı sosyalist grupların ve AKDK temsilcilerinin tutumlarında ve yine, görüşmelerde 30 Ekim sabahı yeni hükümetin yapısı ve programı üzerinde bir anlaşma taslağı formüle etmek üzere oluşturulan "Özel Komisyon"un çalışmalarında yansımasını buluyordu.[37] Bu toplantılarda Menşevik ve Sosyalist Devrimci liderler Lenin hükümetinin derhal düşmesini ve yerine, hem Bolşevikleri, hem de imtiyazlı sınıfların temsilcilerini dışta bırakacak, sadece sosyalistlerden oluşan bir koalisyon hükümetinin geçmesini; işçilerin silahsızlandırılmasını; ADK'nın dağıtılınasını ve İkinci Sovyet Kongresi tarafından yapılan her şeyin, kongrenin varlığı da dâhil olmak üzere geçersiz sayılmasının ilke olarak kabul edilmesini talep ediyorlardı. Buna karşılık olarak, kente girdiklerinde Krasnov güçlerinin misillemeden kaçınmasını sağlamak üzere girişimlerde bulunulacaktı.[38]

Vikzhel müzakerelerinde Bolşevikler ise tersine, geniş bir temsile dayanan yeni bir Sovyet hükümetinin kurulmasını hararetle savundular. 29-30 Ekim gecesi Menşeviklere ve Sosyalist Devrimcilere yanıt veren Kamenev, işçilerin Bolşeviklerin dışarıda bırakıldığı bir hükümeti desteklemeyeceğini vurguladı.[39] Sonradan, ılımlı sosyalistlerin herhangi bir anlaşma olasılığını reddettikleri anlaşılınca, Bolşevik Merkez Komitesi'ni temsil eden Grigori Sokolnikov, partinin "iktidar peşinde" olmadığını ve yeni hükümetin MYK'ya karşı sorumlu ve İkinci Sovyetler Kongresi programına sadık olması şartıyla "demiryolcuların önerisini kabul ettiğini" açıkladı. "Kurucu Meclisi ertelemek niyetinde değiliz" diyordu, "Sovyet iktidarı [Kurucu Meclise] aktarılacaktır."[40] Görüşmelere sendika yönetiminin temsilcisi olarak katılan ılımlı Bolşevik David Riyazanov, sosyalistlerin birliği uğruna Sovyet temelli hükümet ısrarından vazgeçmeye hazırdı.[41] Ne var ki, o sırada Dan'ın istediği gibi işçiler silahsızlandırılırsa, katliama uğramalarından korkuyordu. Bu nedenle Vikzhel müzakerelerinin bu oturumunda Riyazanov'un sözleri bu tehlikeye odaklanıyordu.[42]

Bu bağlamda yeni bir hükümet kurulmasına dair görüşmeler, Petrograd, Moskova ve Petrograd'ın Pulkovo Bölgesi'nden gelen kanlı çatışma haberleriyle bir daha devam etmemek üzere kesildi. Görüşmelerin birinci gününde (29 Ekim) harp okulu öğrencilerinin ayaklanması ve ayaklanmanın şiddetle bastırılması da müzakerelerin altını oymuştu. Başından beri, hükümetin yapısı ve bileşimiyle ilgili değerlendirmeler, karşılıklı suçlamalarla ve kabul edilebilir şartlarda acil bir ateşkes için umarsız bir arayışla iç içe geçmiş durumdaydı.[43] Birleşik Sosyal Demokrat Enternasyonalistler sözcüsü A. A. Blum, Menşevik Enternasyonalistler adına Martov ve Sol Sosyalist Devrimciler adına Boris Malkin, AKDK taraftarlarına sesleniyordu: "Bolşeviklerin yenilgisinin ne anlama geleceği hakkında bir fikriniz var mı?" diye sordu

Blum. "Bolşeviklerin eylemi, işçi ve askerlerin eylemidir. Proletaryanın partisiyle birlikte işçiler ve askerler ezilecektir. ... Birleşik bir devrimci cephenin yaratılması esastır."[44] Martov, "Krizin iki taraf arasında bir uzlaşmaya varılarak barışçıl bir şekilde aşılması mutlak bir zorunluluktur" diyordu. Ona göre, korkunç bir iç savaşı, demokrasinin yıkımını ve sağcı bir diktatörlüğü önleyebilecek yegâne şey, sadece Sovyetleri değil tüm demokrasiyi birleştiren, ancak imtiyazlı sınıfları dışlayan bir hükümetin oluşturulmasıydı.[45]

Malkin de Vikzhel girişiminin desteklenmesini hararetle istiyordu. Bolşeviklerin yeni hükümetin MYK tarafından denetlenmesi ve İkinci Sovyetler Kongresi kararlarını onaylaması konusundaki ısrarlı yaklaşımını desteklemekle birlikte, hükümet gibi MYK'nın da Bolşeviklerin ve "savunmacıların" eşit temsilini sağlayacak ve merkezcilere belirgin bir güç verecek şekilde yenilenmesini önererek, bu şartı ılımlı sosyalistler açısından daha kabul edilebilir bir biçime sokmaya çalışıyordu. Malkin'in önerisine göre, MYK üyeliklerinin yüzde 40'ı Bolşeviklere, yüzde 40'ı "savunmacılara" (yani büyük ölçüde Menşeviklere ve Sosyalist Devrimcilere), yüzde 20'si ise (başlıcaları Sol Sosyalist Devrimciler ve Menşevik Enternasyonalistler olan) "enternasyonalistlere" ayrılacaktı.[46] İkinci Sovyetler Kongresi'nin başında Bolşeviklerin diğer "enternasyonalistlerin" desteği olmaksızın çoğunluğa sahip olmadığı düşünülürse, bu öneri aslında göründüğü kadar zorlama değildi. Ancak ilk iki geniş Vikzhel toplantısında ve 30 Ekim'deki "Özel Komisyon" toplantısında Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler, Bolşeviklerin hükümetten tamamen uzaklaştırılmasında ısrar ederek, bütün uzlaşma girişimlerini baltaladılar.

AKDK tarafından örgütlenen ayaklanmanın (29 Ekim akşamı) bastırılmasından, Pulkovo yakınlarında Kerenski'ye sadık olduğu sanılan güçlerden kaynaklanan tehlikenin beklenmedik bir hızla ortadan kalkmasından ve en az bunlar kadar önemlisi, işçi temsilcilerinin geniş bir kesiminden gelen ısrarlı uzlaşma taleplerinden sonra,[47] 30-31 Ekim gecesi yapılan MYK toplantısında Bolşeviklerin hükümetten mutlak şekilde dışlanmasını öngören Menşevik tutumda bir yumuşama görüldü.[48] 31 Ekim'de Menşevik Merkez Komitesi, sosyalist bir koalisyon hükümeti kurma çabalarına Bolşeviklerin de dahil edilmesini bir oy farkla kabul etti (ancak gerek Menşevikler, gerekse Sosyalist Devrimciler yeni hükümete Lenin ve Troçki'nin katılmasına mutlak şekilde karşı çıkmayı sürdürüyorlardı).[49] Anlaşma olasılığı belirince ılımlı Bolşevikler kendi açılarından uzlaşma yönünde bir adım daha attılar. 30-31 Ekim gecesi yapılan Vikzhel görüşmelerinde Menşevik ve Sosyalist Devrimci temsilcileri, yeni sosyalist kabinenin kendisine karşı sorumlu olacağı ve Geçici Halk Konseyi olarak adlandırılacak bütünüyle yeni bir temsil organı kurulmasını önerdi. Bolşevik çoğunluk ihtimalini önlemek amacıyla yeni organda, başka kurumlarla birlikte öncelikle MYK, Petrograd ve Moskova Kent Dumaları, Tüm-Rusya Köylü Vekilleri Sovyetleri Yürütme Komitesi, Merkezî Sendika Konseyi ve Vikzhel temsilcileri yer alacaktı. Kamenev ve yoldaşları buna ver-

dikleri yanıtta, MYK'nın yeni kurulun çekirdeğini oluşturması gerektiğinde ısrar ettiler. Lenin onları sonradan bu ilkeden taviz vermekle suçlayacaktı. Bu konudaki kanıtlar çelişkili olsa da, tüm sosyalist parti temsilcilerini kapsayan bir hükümetin kendisine karşı sorumlu olacağı bir Geçici Halk Konseyi genel planının bu toplantıdaki katılımcıların çoğunluğu tarafından kabul edildiği şüphesizdir.[50]

Sonraki gece (31 Ekim-1 Kasım) Kamenev, Sokolnikov ve Riyazanov, Geçici Halk Konseyine karşı sorumlu olacak yeni hükümetin yapısıyla ilgili öneriler hazırlamak üzere kurulan bir diğer komisyonun toplantılarına katıldılar. Görüşmeler birden Obukhov fabrikası işçilerinin otuz öfkeli temsilcisi tarafından basıldı. İşçiler oyalanmaya bir son verilip derhal MYK'ya karşı sorumlu ve İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi programını uygulamaya kararlı bir sosyalist koalisyon hükümeti üzerine anlaşmaya varılmasını istiyordu.[51] Obukhov delegelerinden biri yumruğunu masaya vurarak şöyle bağırıyordu: "Bitirin artık, duydunuz mu, bitirin... Halk süngüleri çekmiş birbirinin üstüne yürüyor... Liderlerin ve partilerin canı cehenneme... Bütün Leninler, Kerenskiler, Troçkiler, hepsini asın... Anlaşma istiyoruz ve anlaşma olmadan şuradan şuraya gitmeyiz!"[52]

Birkaç saat daha süren hararetli tartışmadan sonra komisyon oturumu sona erdi, Lenin ve Troçki'nin bakanlık adayları arasından çıkarılmasına ve önerilen yeni kabinede Bolşeviklerin temsilinin Eğitim (Lunaçarski), Ticaret ve Sanayi (Leonid Krasin) ve bir ihtimal (alternatif adaylar arasında sırasıyla Aleksander Şliapnikov, Mikhail Porkovski ve Rikov olmak üzere Bolşeviklerin adı geçen) Çalışma, Dışişleri ve İçişleri Bakanlıklarıyla sınırlanmasına oy çokluğuyla karar verildi. Bu toplantıda hazırlanan Bakanlar Kurulu listesi taslağına göre, başbakanlık için başlıca aday Viktor Çernov, dışişleri bakanlığı için ise AKDK'nın ayaklanmaya açıkça katılan liderlerinden, Sosyalist Devrimcilerin yoldaşı Nikolay Avksentiyev'di.[53] Komisyonun önde gelen üyelerinden Menşevik Rafael Abromoviç, yıllar sonra komisyondaki Bolşeviklerin Lenin ve Troçki'nin bakan adayları arasından çıkarılmasına itiraz ettiklerini söyleyecekti.[54]

Vikzhel yetkilileri, Kamenev'in cesaretlendirmesiyle, yeni bir hükümetin yapısı ve bileşimi ile ilgili nihai bir anlaşmanın zeminini kabul ettiklerini açıkladılar. Vikzhel ayrıca tüm katılımcıların acil bir askerî ateşkes sağlanmasının zorunluluğunu kabul ettiğini de açıkladı.[55] Bu noktada Petrograd'daki Vikzhel yetkilileri, Moskova'daki meslektaşlarına gönderdikleri mesajlarında, karşılıklı olarak tatmin edici bir anlaşmanın neredeyse kesin olduğunu güvenle ifade ediyorlardı.[56] Petrograd'daki Sovyet basını da anlaşmanın kapıda olduğuna inanmaktaydı. Petrograd Sovyetinin Bolşevikler yönetimindeki gazetesi *Raboçi i soldat*, 1 Kasım'daki başyazısında okurlarına "[Vikzhel görüşmesinde] tüm fraksiyonlar arasında hükümetin Sovyetlerdeki tüm sosyalist partileri kapsaması ilkesi temelinde anlaşmaya varıldığını" du-

vuruyordu. Başyazı şöyle devam ediyordu: "İktidarın devrimci demokrasiye ait olması gerektiği fikrini savunurken Bolşevikler bunu daima sadece tek bir partinin egemenliği olarak değil, tüm sosyalist partilerin bir koalisyonu olarak anlamışlardır."

*

Göründüğü kadarıyla Lenin, Merkez Komitesi'ndeki yoldaşlarının hükümetin yapısıyla ilgili bir uzlaşmaya varmaya yönelik gayretlerinin düzeyinden tam olarak ilk kez 29-30 Ekim gecesi, isyancı harp okulu öğrencilerinin ayaklanması bastırıldıktan sonra haberdar olmuştu. Rusya'daki toplumsal devrim ve iç savaşın Avrupa'da nihai sosyalist devrimlerin kıvılcımını çakmak üzere olduğundan son derece emin olan Lenin, önceki bir buçuk ayı partisini iktidarı tek yanlı olarak ele geçirmesi için çılgınca iterek geçirmiş ve Kerenski sayesinde son dakikada amacına ulaşmıştı. Ardından, bu kez kısmen Menşevik ve Sosyalist Devrimcilerin çekilmesi sayesinde, Sovyetler Kongresi'nde ılımlı Bolşevikleri ve Sol Sosyalist Devrimcileri alt etmişti. Dahası, Sovyet Kongresi programının aydınlık ufkuyla heyecanlanan işçi, asker ve denizcilerin desteğiyle, Troçki ile birlikte AKDK ayaklanmasının bastırılmasını yönetmişti ve Krasnov'un saldırısını durdurmak üzereydi.

Fabrikalardan, işçi örgütlerinden ve garnizon askerî birliklerinden gelen yığınla karar, bu ilk başarıların ardından homojen bir sosyalist Sovyet iktidarına yönelik halk desteğinin ve burjuvaziyle işbirliği kokan her şeye karşı duyulan nefretin her zamankinden daha güçlü olduğunu gösteriyordu. Özellikle Bolşevik Petersburg Komitesi, partinin Vikzhel görüşmelerine dair tavrını ilk olarak 29 Ekim'de değerlendirmişti.[57] O günkü toplantıdan önce komite, parti ilçe komitelerinden bölgelerindeki hâkim siyasi atmosfere dair raporlar istemiş ve almıştı. Bu raporlar arasında geri adım atma argümanını pekiştirenler azınlıktaydı. Örneğin kent merkezinde zenginlerin yaşadığı Liteini Bölgesi'ndeki Bolşevik Parti tabanı bile, hükümetin genişletilmesi yönünde bir anlaşmaya varabilmek için ılımlı sosyalistlere önemli tavizler verilmesini şiddetle destekliyordu. Ne var ki, fabrikaların yer aldığı Narva Bölgesi'nden gelen mesaj çok daha tipikti. Raporda "kitleler uzlaşıya Ekim Devrimi'nin zaferlerini korumak ve hayata geçirmek açısından yaklaşmaktadır... [Kitlelerin] Sosyalist Devrimcilere ve Menşeviklere yönelik duyguları düşmancadır"[58] deniyordu.

29 Ekim'deki Petersburg Komitesi toplantısı da yerel raporlarla açıldı. Tam da AKDK ayaklanmasının en tehlikeli olduğu ve Pulkovo yakınlarındaki Krasnov güçleriyle çatışmanın an meselesi olduğu saatlerdi. Bundan dolayı bölge raporları stratejik açıdan önemli demiryollarının kontrolü, mevcut silah ve araçlar, Kızıl Muhafızların ve genel olarak işçilerin gücü ve mücadele azmi, bölge Sovyetlerinde askerî harekâtla ilgili koşullar ve mahalle güvenliği

gibi sorunlara odaklanıyordu. Yine de, topluca ele alındığında bu raporlar İkinci Sovyet Kongresi'ndeki kazanımlarının ardından işçilerin mücadele azminin diri olduğunu gösteriyordu. Petersburg Komitesi üyeleri, kısmen de bu raporların etkisiyle, hükümetin Sol Sosyalist Devrimciler ve Menşevik Enternasyonalistler gibi diğer enternasyonalist grupları kapsayacak şekilde genişletilmesi umudu taşıdıkları halde, Vikzhel görüşmelerinde ılımlı partililer tarafından kabul edilen her ne pahasına olursa olsun bir anlaşmaya varma yaklaşımını pek desteklemiyorlardı. Tersine, komitenin çoğu üyesi, partinin Sovyet iktidarını ve Sovyet Kongresi programını savunmaya devam etmesi gerektiği konusunda son derece kararlıydı. Tartışmalarını, anın öncelikli görevinin "Tüm İktidar Sovyetlere" sloganını gerek merkezi, gerekse yerel olarak hayata geçirmek olduğu ve Sovyet iktidarının hedefinin İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi tarafından benimsenen programın uygulanması olacağını onaylayan bir karar alarak sonuçlandırdılar. Bu hedeften herhangi bir taviz verilmesi kabul edilemezdi.[59]

Şüphesiz, Ekim öncesi dönemde olduğu gibi, halktaki egemen ruh hali Bolşevik tek parti iktidarını savunmak, hatta buna onay vermek anlamında özel olarak Bolşevik yanlısı değildi. Ancak, bu raporlara ve Vikzhel görüşmeleri sırasında işçi delegasyonlarının hararetli protestolarına bakılırsa, Lenin devrimci yığınların Sovyet iktidarını ve Ekim'in kazanımlarını zaafa uğratan tavizleri Bolşeviklerin verdikleri sözlere ihaneti olarak göreceklerini söylerken sağlam gerekçelere sahipti. Bununla birlikte, Şubat Devrimi'nden bu yana Lenin'in temel teorik yaklaşımlarını reddeden ve en hararetle savunduğu stratejik talimatlarının çoğuna karşı çıkmış olan partili yoldaşları, partiyi, Lenin'e göre ılımlı sosyalistlerin hükümetteki ağırlığını restore edecek ve böylece Rusya'nın uluslararası çapta nihai devrimci patlamaların fitilini ateşleme iddiasını boşa çıkaracak bir siyasi uzlaşıya doğru sürüklemekteydi.

Lenin 1 Kasım'daki (Merkez Komitesi'nin birkaç üyesinin de katıldığı) Petersburg Komitesi ve (Petersburg Komitesi, Bolşevik Askerî Örgüt ve Bolşevik sendika liderlerinin katıldığı) Merkez Komitesi toplantılarında bu gidişata duyduğu öfkeyi dışavurdu.[60] Lenin, sinirlerine hâkim olmakta açıkça zorlandığı Petersburg Komitesi toplantısında, Merkez Komitesi temsilcilerinin Vikzhel toplantılarındaki tutumlarını haince diye niteledi. Bolşevik liderler arasında bir tek Troçki Lenin'in övgüsünü kazanabildi. "Troçki birleşmenin imkânsız olduğunu uzun zaman önce kabul etti ve o günden beri ondan iyi Bolşevik yok. [Partide] Bir bölünme olması gerekiyorsa, olsun" diye kükrüyordu Lenin. "[Bütün Merkez Komitesi'nde] Çoğunluğu kazanırsanız, MYK'da iktidarı alın ve devam edin. Ama biz denizcilere gideceğiz."[61]

Petersburg Komitesi üyeleri, müstakbel hükümete dair ulusal parti önderliği içinde tanık oldukları sert mücadele karşısında donakalmıştı. Lenin zaten toplantılarına nadir olarak katılırdı; aslında son yedi ayda sadece üç kez katılmıştı. Şimdi ise komite, Lenin'in hükümet, devrimin geleceği ve partinin üst

kademelerindeki krize dair görüşlerini ilk ağızdan duyuyorlardı. Ardından, Lunaçarski ılımlıların görüşlerini savunmak üzere söz aldı. Troçki; Kamenev, Zinovyev ve destekçilerine karşı Lenin'in başlattığı saldırıyı acımasız bir sertlikle sürdürdü. Troçki'nin ardından Nogin hararetle son bir uzlaşı çağrısında bulundu.

Lunaçarski, tümüyle Bolşevik ya da Sovyet hükümetinden ziyade, homojen bir sosyalist hükümetin gerekliliğinde ısrarcıydı. Lenin'in uzlaşmayı kategorik olarak reddetmesine yanıt olarak, Bolşeviklerin eğer mevcut devlet aygıtıyla işbirliği sağlayamazsa "hiçbir şeyi yönetemeyeceğini" iddia etti. Partinin "teröre başvurma" seçeneğine sahip olduğunu kabul ediyor, ancak "Ama niye?" diye soruyordu. Ona göre tutuklamalar hiçbir şeyi çözmeyecekti, zira devlet bürokrasisi terör yoluyla zapturapt altına alınamayacak kadar büyüktü. Uygulanabilir tek çözümün "her bir istasyonu süngü zoruyla ele geçirmek" yerine, "asgari direniş yolunu tutmak" olduğunda ısrar ediyordu.[62]

Ilımlı Bolşevikler Lev Kamenev, Viktor Nogin ve Anatoli Lunaçarski.
Iu. K. Artsybushev'in çizimi, "*Diktatura Proletariata" v Rossii: Nabroski s natury Iu. K. Artsybusheva* (Moskova, 1922).

Troçki'ye göre Lunaçarski'nin silahlı şiddet ve terör yerine müzakereyi tercih etmesi ve acil nihai eylem yerine aşamacılığa vurgu yapması, "küçük burjuva psikolojisinin" bir kalıntısıydı. O sırada Vikzhel de dâhil olmak üzere taraf olmayı reddeden "orta sınıf adiler", Bolşevik hükümetin gücünü gördükleri anda Bolşeviklerden yana dümen kıracaklardı. "Bürokrasinin kendine özgü çıkarları ve alışkanlıkları vardır" diyordu Troçki, "Bürokrasi ezilmeli ve yenilenmelidir. Ancak o zaman çalışabiliriz." Hükümette ılımlı sosyalistlerle uzlaşmak, yığınlar arasındaki Bolşevik nüfuzunu sarsmaktan ve tüketmekten başka bir şey getirmeyecekti.[63]

Nogin, partinin Moskova kent örgütünün kilit yöneticilerinden biriydi ve 2 Ekim'den beri Moskova Sovyeti başkanıydı. Sovyetler Kongresi oturumları sırasında, homojen bir Sovyet hükümetinin kuruluşunu kongre görüşmeleriyle bağlantılandırmayı bilhassa şiddetle savunmuştu. Tam da Moskova'da durum Bolşevikler açısından en çetin aşamadayken, bu durumu rapor et-

mek, uzlaşıdan yana ağırlığını koymak ve Ticaret ve Sanayi Halk Komiseri görevini üstlenmek üzere Petrograd'a doğru yola çıkmıştı. 3 Kasım'daki Sovnarkom toplantısında yaptığı bir konuşmanın tutanaklarından anlaşılan, Moskova'daki sınıf savaşının şiddetinin ve burada hüküm sürmekte olan anarşinin Nogin'i, Vikzhel'de bir anlaşmaya vararak muhalefeti bölmedikçe Bolşeviklerin "tüm güçlerini uzun süreli bir iç savaşta tükettikten sonra yıkıma mahkûm"[64] olduğuna ikna etmişti. 1 Kasım'daki Petersburg Komitesi toplantısında kan dökmeye derhal son verilmesini istedi. Dahası, "uzlaşma" kelimesinin Lenin ve Troçki'yi neden bu kadar sinirlendirdiğini de anlamadığını söyledi. Ona göre, parti belli ki tek başına ayakta kalamazdı; "Merkez Komitesi azınlığı" olarak adlandırdığı kesimin buna kalkışması kaçınılmaz olarak uzun bir iç savaş, açlık, Sovyetlerin dağılması, partinin imhası ve karşı-devrimin zaferi ile sonuçlanacaktı.[65]

Bu toplantıda Merkez Komitesi'nin karşıt üyeleri arasındaki tartışma öyle uzun ve hararetliydi ki, Petersburg Komitesi üyelerinden pek azı söz almayı başarmıştı; bunlardan biri de inatçı radikal gazeteci ve Yürütme Komisyonu üyesi Anton Slutski'ydi. Lenin ve Troçki'nin yanında yer alan Slutski, uzlaşmaya "iktidardan üstü örtülü geri çekilme" diyerek saldırdı ve tümüyle Sovyet iktidarını savunmaya devam etmenin önemini şiddetle vurguladı. Ona göre, devrimci kitleler bunun dışındaki her şeye kayıtsız kalacaktı.[66] Slutski'nin konuşmasından sonra, Petersburg Komitesi'nin ertesi gün kentteki parti önderliğinin tutumunu açıklamak için ilçe komitelerinden ilave temsilcileri kapsayan daha geniş bir bileşimle toplanmasına karar verildi (ancak bu toplantı 4 Kasım'a kadar yapılmadı). Kısa süre sonra, birçok katılımcının başlamak üzere olan genişletilmiş Merkez Komitesi toplantısına katılabilmeleri için toplantı sona erdirildi.

Petersburg Komitesi'nde olduğu gibi, 1 Kasım'daki Merkez Komitesi toplantısında da Lenin, yine Troçki ile kol kola, önerilen Vikzhel uzlaşmasına saldırının başını çekti. Ayaklanmaya bile katılmamış partilerin şu anda kozu elinde bulunduranlardan iktidarı almak için müzakereleri fırsat bildiğini söyleyen Troçki, Bolşeviklerin yeni kurulacak bir hükümette mutlaka ağırlıkta olması ve hükümetin başında Lenin'in yer alması konusunda ısrarlıydı.[67] O sırada Troçki, Rusya'daki büyük devrimci patlama sayesinde Avrupa'nın daha gelişmiş ülkelerinde hemen nihai sosyalist devrimlerin fitilini ateşlemeyi en az Lenin kadar saplantı haline getirmişti. Kendi açıklamalarına bakılırsa, Rusya siyasetine dair fikirlerinin çoğunun bu geniş ölçekli yaklaşım tarafından şekillendirildiğini söylemek abartılı olmayacaktır.[68] Lenin ise kendi adına, Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler ile artık *herhangi bir* müzakere yapılmasına kesinlikle karşı olduğunu yine oldukça açık bir şekilde ortaya koydu.[69]

Kamenev, Rikov, Lunaçarski ve Riyazanov gibi ılımlı Bolşevik liderler, bu şiddetli hücumun ağırlığı altında, askıda olan Vikzhel anlaşmasının bazı boyutlarıyla aralarına mesafe koydular. Ne var ki, Merkez Komitesi'nin 29

Ekim'de belirlediği çizgi doğrultusunda diğer sosyalist gruplarla belirgin bir uzlaşmanın gerekliliğini savunurken onlar da en az Lenin ve Troçki kadar ateşliydiler. Örneğin Riyazanov –Kamenev, Rikov ve Lunaçarski gibi– 1917 yaz sonu ve güz başlarında Lenin'in radikalizminin etkisini kırmaya dönük şiddetli ve genellikle başarılı mücadelenin başını çekmişti. Bu deneyime ve İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi sırasında partili yoldaşlarıyla tartışmalarına dayanarak, Moskova ve illerdeki Bolşevik liderlerin çoğunluğunun kendi görüşlerini paylaştığına emindi. Riyazanov, daha geniş tabanlı bir hükümeti savunurken, Petrograd Sendika Konseyi başkanı olarak 450 bin sendikalı işçiyi temsil ettiğini haklı olarak öne sürebilirdi. Petrograd Sendika Konseyinin 6 Kasım'daki toplantısında Lenin'le sert bir şekilde karşı karşıya geldiklerinde bu noktanın altını çizecekti.[70] 1 Kasım'da, Merkez Komitesi toplantısı öncesinde, uzlaşma talebini özellikle güçlü bir şekilde dile getirdi: "Anlaşmadan kaçınırsak" dedi bir ara, "Sol Sosyalist Devrimciler olmadan, hiçbir şeyimiz olmadan ... son derece ve umutsuzca yalnız kalacağız ... ve bir Sovyet hükümeti vaat etmiş olduğumuz yığınları kandırdığımız gerçeğiyle yüz yüze geleceğiz... [Bir şekilde] anlaşmak zorunluluktur."[71]

Troçki ve Lenin'in muhalefetle müzakereye ilişkin kategorik olarak olumsuz yaklaşımı, Merkez Komitesi'nin –tümü 29 Ekim'de Vikzhel görüşmelerine katılma yönünde oy kullanan– Yan Berzin, Moisey Yuritski, Andrey Bubnov ve Yakov Sverdlov'un aralarında yer aldığı merkezci üyeleri tarafından da reddediliyordu. Partinin yerelliklerdeki durumunun aniden iyileşmesinden güç alarak, ayrıca Lenin'in ve muhtemelen Petersburg Komitesi'nden orta düzey parti yöneticilerinin yüreklendirmesiyle, Kamanev ve Vikzhel görüşmelerine katılan diğer Bolşeviklerin Merkez Komitesi'nin 29 Ekim'de verdiği yetkiyi aştıklarını ve ön anlaşmanın çeşitli hükümlerinin kabul edilemez olduğunu düşündükleri halde, bu böyleydi. Bunlardan biri olan Yuritski, şöyle diyordu: "Lenin ve Troçki'ye boyun eğmemeliyiz, çünkü bu programımızın reddi anlamına gelir."[72]

1 Kasım'daki genişletilmiş Merkez Komitesi toplantısında, Slutski Petersburg Komitesi sözcüsü olarak tayin edildi. Yine Lenin ve Troçki ile ittifak kuran Slutski, parti müzakerecilerinin "bütün işçilerin aleyhine" hareket etmekte olduklarını söyledi. Kitleler söz konusu olduğunda sorun [yani Sovyet iktidarı sorunu] çözülmüş bulunuyor, diyordu ve ekliyordu: "ve bu, herhangi türde bir genişletilmiş Sovyetler hakkında konuşmamamızı icap ettiriyor."[73]

Toplantının kapanışına doğru, Merkez Komitesi 10'a karşı 4 oyla Lenin'in Vikzhel müzakerelerinin bir an önce terk edilmesi talebini reddetti. Bunun yerine, partinin görüşmelere son bir kez katılarak, asgari taleplerini Sol Sosyalist Devrimcilerle bir anlaşmanın imkânsızlığını gösterecek bir ültimatom şeklinde ifade etmesi kararlaştırıldı. Bu ültimatomda belirtilen hususlardan biri de, yeni bir hükümetin İkinci Kongre kararlarının değişmezliğini kabul etmesi ve ayrıca İkinci Kongre ve MYK'yı tek egemen otorite olarak tanıması gerektiğiydi.

Genişletilmiş MYK'da sadece daha önce Sovyetlerde yer alan grupların temsil edilebileceği de tekrarlanıyordu. Böylece, Belediye Dumalarının temsili ve Halk Konseyi gibi karma kurulların oluşumu engelleniyordu.[74] O gece (1-2 Kasım) yapılacak MYK toplantısına partinin Vikzhel komisyonunun önerisini reddettiğini açıklamak ve yeni ültimatomunu ilan etmek üzere Kamenev yerine V. Volodarksi'nin (Moisei Golstein) görevlendirilmiş olması önemliydi.

Henüz yirmi altı yaşında olduğu halde Volodarski polemik yeteneği, enerjisi ve geniş yığınları harekete geçirme becerisi ile tanınan, militan bir devrimciydi. Mayıs 1917'de sürgünden döndükten sonra, Bolşevik Petersburg Komitesi'nin etkili bir üyesi olmuştu. Aslında gerçek bir Leninist olan Volodarski, Ekim'in hemen öncesinde, Geçici Hükümeti devirmeye yönelik herhangi bir girişimden önce tedbirli olmak ve dikkatli bir hazırlık yürütmek gerektiği konusunda ısrar eden, taktiksel olarak pragmatik Petrograd Bolşevikleri arasında yer almıştı. Bu tutumunun ardında, Rus halkına ekmek sağlama ve "emperyalist" savaşı sona erdirme ya da devrimci bir savaş için yığınları harekete geçirme imkânı ile ilgili tedirginliği yatıyordu. Avrupa'da hızla sosyalist devrimler ihtimalinden de şüpheliydi. "İktidarı aldığımızda ücretleri düşürmek, işsizliği artırmak ve terörü yerleştirmek zorunda kalacağımızı anlamamız lazım" diyordu. "Bu yöntemleri reddetme hakkına sahip değiliz, fakat bunlar için acele etmemiz de gerekmiyor."[75] 1 Kasım'da Merkez Komitesi toplantısı bittikten kısa süre sonra başlayan MYK toplantısında, kurnazlıkla, "aramızda anlaşma istemeyen zor bulunur" diyordu; "Gelgelelim, her ne pahasına olursa olsun bir anlaşmaya varalım diyemeyiz. Yüz binlerce işçi, köylü ve askerin uğruna dövüştüğü kazanımları terk etmemeliyiz." Ardından, hâlâ Kamenev'in başkanlık ettiği MYK'ya, yeni çıkarılan Merkez Komitesi ültimatomu hükümlerine sıkı sıkıya bağlı bir karar tasarısı sundu.[76]

Bir gün önceki Vikzhel görüşmelerindeki belirgin şekilde daha uzlaşmacı Bolşevik tutumdan bu ani dönüş karşısında şaşkına döndüğü belli olan Birleşik Sosyal Demokrat Enternasyonalistler temsilcisi Vladimir Bazarov, Bolşevikleri önceki sözlerinden döndükleri için kınayan ve Bolşevikler inadından vazgeçene kadar grubunun MYK'dan çekilmek niyetinde olduğunu duyuran sert bir önerge sundu. Barışçıl bir siyasi uzlaşmaya yönelik önceki parlak beklentilerin yıkılmasıyla en az Bazarov kadar afallayan Karelin ise yeni bir uzlaşma zemini bulmaya çalıştı. Yeniden yapılandırılacak hükümetin bağlı olacağı devrimci parlamentoda, Sovyetlere önceki gece üzerinde kabaca anlaşmaya varılandan çok daha ağırlıklı bir temsiliyet verilmesini, ayrıca yeni bir hükümetin İkinci Kongre kararlarında vücut bulan ilkelere bağlılığını taahhüt etmesini önerdi. Yapılan ilk oylamada Volodarski'nin önergesi otuz sekiz oy alırken, Karelin'inki yirmi dokuz oy bulabildi. Ancak Bolşeviklerin içinde yer aldığı geniş bir sosyalist koalisyon oluşturmayı hâlâ her şeyden çok önemseyen Sol Sosyalist Devrimciler, birkaç küçük değişiklikten sonra Volodarski'nin önergesi lehine oy verdiler.[77]

Bu arada Bolşevik Partide önderlik mücadelesi kızışıyordu. Merkez Komitesi'nin 2, 4, 5 ve 6 Kasım günleri yapıldığı bilinen toplantılarından geriye herhangi bir protokol kalmamış olması, hükümet sorunu üzerine Merkez Komitesi içindeki çatışmayı ve tartışmaların bu evresini tahayyül etmeyi zorlaştırmaktadır.[78] Vikzhel müzakerelerinin 2 Kasım'daki Merkez Komitesi toplantısında uzun ve hararetli bir tartışmaya konu olduğu şüphesizdir. Bu tartışma, Lenin tarafından önerilen, ılımlıları Sovyetler içindeki bir azınlığın hükümeti yeniden şekillendirme baskısına boyun eğdikleri ve böylece İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi iradesini çiğnedikleri için paylayan bir kararın bir oy farkla kabul edilmesiyle sonuçlandı. Kararda mevcut hükümetin politikası, Rusya'da ve Avrupa'da sosyalizmin zaferine uygun tek politika olarak onaylanıyordu.[79]

Ne var ki, Lenin'in bu sınırlı zafere ulaşırken izlediği yöntem tartışmaya açıktır. Ilımlı sosyalistlere belirgin tavizler vermenin kabul edilebilirliğiyle ilgili bundan önceki iki oylama eşitlikle sonuçlanmış, bunun ardından Lenin yardım için Petersburg Komitesi'ne gitmişti.[80] Petersburg Komitesi'nin 2 Kasım tarihli toplantı tutanaklarındaki üstü örtülü bir ifade, toplantının Lenin'den gelen ve derhal uzlaşmaya karşı bir karar alınması ve o sırada devam etmekte olan Merkez Komitesi toplantısına götürülmesi gerektiğini belirten acil bir notun okunmasıyla kesintiye uğradığını ortaya koymaktadır. Lenin'in talebini ileten Yakov Fenikştayn, belli ki Nogin ve Rikov'u kastederek, "Moskovalıların" Menşevikler ve Sosyalist Devrimcilerle anlaşma istediğini ve onları püskürtmek için Petersburg Komitesi'nin yardımına ihtiyaç duyulduğunu açıklıyordu.[81]

Stalin'in gelecekteki dışişleri bakanı Viyaçeslav Molotov, Lenin'in notu geldiğinde "mevcut durum" ile ilgili raporunun ortasındaydı. Petersburg Komitesi buna, Sovyet iktidarını sulandıracak ya da İkinci Sovyet Kongresi tarafından kabul edilen reform programından alıkoyacak uzlaşmalara şiddetle karşı olduğu konusunda Merkez Komitesi'ni bilgilendirmek üzere, 1917 önderlerinden biri olan Gleb Boki'yi göndererek karşılık verdi. Boki gittikten sonra, bir dizi militan eğilimli yerel yönetici söz alarak, ılımlı sosyalistlerin hükümete alınmasına karşı olduklarını dile getirdiler. Vikzhel görüşmelerinin devam etmesini kimse desteklemiyordu. Sonunda, bir gün önce Merkez Komitesi ve MYK'dan geçen ültimatom kabul edildi. Kısa süre sonra ise Boki Merkez Komitesi toplantısından, Petersburg Komitesi'nin Lenin'le dayanışmasını ifade etmek üzere söz almayı başaramadığı haberiyle döndü. Bundan dolayı, Molotov ve Slutski Merkez Komitesi'ne nihai kararlarını bildirmek üzere aceleyle koştular.[82]

Petersburg Komitesi'nin müdahalesi, Merkez Komitesi'ni Lenin'den yana çevirmeye yardım etmiş miydi? Bunu bilmiyoruz. Bilinen şu ki, Lenin'in ılımlıların tavrına karşı saldırıları, onları hükümetin yeniden yapılandırıl-

ması müzakerelerini canlı tutmaya çalışmaktan alıkoymadı. Bu durum, 2 Kasım gecesi geç saatlerde yapılan MYK toplantısında açığa çıktı.[83] Toplantıda Vikzhel görüşmeleri gündemine geçildiğinde, Lenin'in ılımlılar karşısında üstünlüğü ele geçirmeye başladığını fark eden Malkin, Bolşeviklere hükümet müzakerelerinde esneklikten yoksun oldukları ve "ülkeyi iç savaş çıkmazına sürükledikleri" için hücum eden bir Sol Sosyalist Devrimci deklarasyonunu okumak için söz aldı. Deklarasyon Bolşeviklere bir ültimatomla sona eriyordu: Ya daha kabul edilebilir müzakere şartları benimseyin, ya da ne haliniz varsa görün.[84] Sol Sosyalist Devrimcileri kendi konumlarını güçlendirmek için böyle bir ültimatom vermeye ılımlı Bolşeviklerin teşvik etmiş olması mümkün ve hatta muhtemeldir. Birkaç hafta sonraki Birinci Sol Sosyalist Devrimciler Kongresi'nde Kamkov, [Bolşevik] partinin "sorumlu temsilcilerinin" kendilerine gelerek, "Sol Sosyalist Devrimci yoldaşlar, davanızı kararlı bir şekilde savunun; arkanızdayız ve bir anlaşmaya varabileceğimizi umuyoruz" dediğini söyleyecekti.[85]

Zinovyev, 2 Kasım'daki MYK toplantısında Malkin'e cevabında, o gece daha önce Merkez Komitesi tarafından benimsenen, Lenin'in ılımlı sosyalistlerle anlaşmayı reddeden tutumunu sadakatle dile getirdi. Ancak bu tutumun partinin MYK fraksiyonunca henüz değerlendirilmediğini söyleyip, bunun için bir saatlik ara verilmesini isteyerek, bu tavrın Bolşeviklerin son sözü olmadığını hemen açık etti. Verilen arada yapılan Bolşevik fraksiyonu toplantısıyla ilgili kayıt bulunmamaktadır. Fakat, yeni bir hükümetin oluşturulmasıyla ilgili burada yazılıveren ve hemen Kamenev tarafından MYK'ya sunulan bir önerge, sonradan o ve Zinovyev tarafından "olağanüstü gayretler" diye anılan çabalarla fraksiyon çoğunluğunu Merkez Komitesi'nin yeni ve daha sert müzakere tutumunu yumuşatmaya ikna etmeyi başardıkları konusunda şüpheye yer bırakmamaktadır. Merkez Komitesi'nin 1 Kasım ültimatomundaki asgari taleplerin çoğunu (MYK'nın önceliği, Sovyetler Kongresi kararlarının tanınması ve tümüyle yeni bir parlamenter organ oluşturulmasının reddi ile ilgili olanları) hâlâ içermek birlikte, Petrograd Kent Dumasındaki sosyalist fraksiyonların temsilcilerinin MYK'ya dâhil edilmesine izin veren (dolayısıyla, MYK'nın Sovyet dışı grupları kapsayacak şekilde genişletilmesine kapı aralayan) bir hükümle ve hükümet bakanlıklarının (1 Kasım Bolşevik ültimatomunda ima edildiği gibi ağırlıklı çoğunluğu yerine) "en az yarısının" verilmesi şartıyla önerge Sol Sosyalist Devrimciler açısından daha kolay sindirilebilir hale getirilmişti. Önerge Lenin ve Troçki'nin yeni hükümette yer almasında ısrar ediyordu. Ancak, hangi konumda olacakları belirtilmiyordu.[86]

En önemlisi de, Merkez Komitesi'nin 1 Kasım ültimatomu ve Lenin'in ılımlılara ikirciksiz saldırısı, hükümetin yeniden yapılandırılması ile ilgili müzakereleri derhal sona erdirmeyi hedefliyordu. Ancak, Kamenev'in sunduğu önergenin öncelikli amacı, müzakereleri sürdürmekti. Sol Sosyalist Dev-

rimciler açısından bu, ileri bir adımdı. Kendi ültimatomlarını çektiler ve yeni Bolşevik önergesini ilke olarak desteklemeye karar verdiler.[87] Yeni bir hükümetin yapısı ile ilgili bundan sonraki müzakerelerde MYK'yı Bolşeviklerden Kamenev, Riyazanov ve Zinovyev, Sol Sosyalist Devrimcilerden Karelin ve Proş Proşyan temsil edecekti.[88]

Vikzhel görüşmelerinin 3 Kasım'daki ertesi oturumunda önergeyi katılımcılara Riyazanov sundu. Toplantı ılımlı sosyalistler açısından talihsiz bir şekilde başlamıştı. 31 Ekim'i 1 Kasım'a bağlayan gece Vikzhel komisyonunda ulaşılan ön anlaşmanın yeni hükümet yapılanmasına temel oluşturacağını ve dolayısıyla hükümetin Bolşevik nüfuzunun asgariye indirileceği Halk Konseyi tarafından kontrol edileceğini sanıyorlardı. Ancak, başkan A. Malitski, Putilov fabrikasından binlerce işçiyi temsil eden bir delegasyon tarafından biraz önce kendisine sunulan bir kararı okudu. Karar, birkaç gün önceki Obukhov işçilerinin talepleri gibi, homojen bir sosyalist hükümet kurmanın esas olduğunu teyit ediyordu; ancak yeni kurulacak hükümet, Sovyet hükümetinin toprak, barış, işçi denetimi ve Kurucu Meclisin derhal toplanması ile ilgili kararlarında yansımasını bulan programını benimsemeli; karşı-devrime karşı acımasız mücadele zorunluluğunu kabul etmeli; köylülüğün katılımıyla İkinci Kongreyi siyasi iktidarın biricik meşruiyet kaynağı olarak tanımalı; hükümetin MYK'ya karşı sorumlu olduğunu kabul etmeli ve Sovyetlerin bir parçası olmayan örgütlerin MYK'ya katılmalarını reddetmeliydi. Kısacası, hemen ardından Riyazanov tarafından sunulan MYK önergesinde olduğu gibi, Putilov işçilerinin kararı da 31 Ekim-1 Kasım gecesi Vikzhel görüşmelerinde varılan ön anlaşmadaki en önemli tavizlerin birçoğunun reddi anlamına geliyordu. Birleşik Sosyal Demokrat Enternasyonalistleri temsil eden Abramoviç, Riyazanov tarafından sunulan önergenin bir anlaşmaya varmayı imkânsız hale getirdiğini ve bu durumdan doğacak sonuçların sorumluluğunun MYK'ya düşeceğini söylerken, muhtemelen –Menşevik ve Sosyalist Devrimcilerin ana eğilimi bir yana– Menşevik-Enternasyonalistlerin görüşlerine de tercüman oluyordu. Toplantının geri kalanı, ılımlı sosyalistlerin Bolşevik "teröre" saldırılarıyla ve kapsayıcı bir temsile dayanan ve bütün "demokrasiyi" temsil eden bir organa (yani Geçici Halk Konseyine) karşı sorumlu olacak bir sosyalist hükümet oluşturulmasını talep eden bir kararın kabulüyle geçti.[89]

Vikzhel görüşmeleri her ne kadar çökmüş görünse de, partinin Kamenev ve Zinovyev önderliğindeki MYK fraksiyonunun yeni bir hükümet oluşturma amaçlı müzakerelere devam ettiğini öğrendiğinde Lenin'in nasıl bir hiddete kapıldığını tahmin etmek zor değildir. Lenin açısından, bu açık itaatsizlik, bardağı taşıran son damlaydı. Önceki günlerde yaşanan sert parti

içi tartışma, bir uzlaşı anlaşmasının en sözü geçen bazı yoldaşları arasında hâlâ büyük bir cazibe taşıdığını kanıtlamıştı. Bu nedenle Lenin şimdi, Merkez Komitesi'nin Kamenev'le açık ittifak halinde olmayan her üyesinden, şayet "Merkez Komitesi azınlığı" hükümetinin yapısını ve politikalarını onaylayan 2 Kasım tarihli önergesinin metnine ve ruhuna bağlı kalmayı yazılı olarak kabul etmezse, ılımlılarla yaşanan anlaşmazlığın -gerekirse acil bir parti kongresi de dâhil olmak üzere- bölgesel ve ulusal üst parti komitelerine taşınmasını isteyen resmî bir açıklamayı imzalamalarını istiyordu.[90] Lenin'den başka Troçki, Stalin, Yuritski, Cerjinski, Sokolnikov, Bubnov, Adolf Yoffe ve Matvey Muranov açıklamayı imzaladı.[91] Mevcut belgelerin analizi, yukarıda belirtilen isimlerden bazılarının bir uzlaşıya sıcak bakmaya devam ediyor (ve açıkça, 29 Ekim'de bariz bir uzlaşmadan yana oy kullanmış) olsalar da, iç savaşın başladığı bir zamanda büyük parti disiplini ihlallerine izin verilemeyeceği konusunda Lenin'le karşı karşıya gelmeye hazır olmadıkları sonucuna götürmektedir.

Öte yandan, davalarının mutlak önemini derinden hisseden önde gelen ılımlılar -Kamenev, Rikov, Zinovyev, Nogin ve Vladimir Milyutin- Lenin'in açıklamasına verdikleri cevapta "görüşlerimizi kitlelere götürmekte ve [tüm] Sovyet partilerini temsil eden bir hükümet üzerinde derhal anlaşmaya varılması çağrımıza desteklerini istemekte serbest olacağız" diyerek, Merkez Komitesi'nden derhal istifa ettiler.[92]

Kamenev ve arkadaşları belli ki istifalarının parti içinde kendilerine güçlü bir destek sağlayacağını umuyorlardı. Sverdlov'a göre istifaları şok dalgası yaratmıştı.[93] Ancak, geriye dönüp bakıldığında görülüyor ki, hâlâ verilecek ve belki de kazanılacak (örneğin, Kurucu Meclisle ilgili politikalar gibi) önemli kavgaların bulunduğu Merkez Komitesi'nde kalmak ve Lenin'in parti önderliğindeki bölünmeyle ilgili bir hüküm vermek üzere bir parti kongresi ya da konferansı önerisini kabul etmek, muhtemelen davalarına daha çok hizmet ederdi. Zira ulusal bir parti toplantısının Lenin'den yana olacağı hiçbir şekilde kesin değildi. Ilımlı Bolşevikler Merkez Komitesi'nden ayrılarak ve acil bir parti kongresi toplama fikrine olumlu cevap vermeyerek, devrimin en önemli kavga alanlarından birini terk etmiş ve "bir bütün olarak Lenin'in çizgisinin zaferine" en az İkinci Sovyetler Kongresi'ni terk eden Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler kadar yardım etmiş oldular.

Hal böyleyken, bu kez de ADK'nın devam eden aşırılıkları yine ılımlı sosyalistlerin Bolşeviklerle işbirliğine yönelik tavırlarını sertleştirdi. Ayrıca Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler, Bolşevik Merkez Komitesi'nden istifaları Bolşeviklerde beklenen dağılmanın başladığının bir göstergesi olarak yorumladılar.[94] Böyle bir düşünce de, doğal olarak, saflarında hâlâ varlığını koruyan Bolşeviklerle uzlaşma beklentilerini de berhava etti. 5 Kasım'ı 6 Kasım'a bağlayan gece, önceden kararlaştırılan ve Bolşeviklerle Sol Sosyalist

Devrimcilerin bulunmadığı Vikzhel toplantısında boy gösterdiler, ama pazarlık niyetinde değillerdi. Bunun üzerine, Vikzhel görüşmeleri süresiz olarak ertelendi.[95]

Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler açısından talihsiz olsa da, Bolşeviklerin ilk devrim kararnameleri ve içeride ve dışarıda karşı-devrimle mücadeledeki belirgin sertlikleri, Petrograd'ın alt sınıflarının devrimci ruhunu yeniden canlandırmıştı; bu olgu, Lenin'in tutumuna yerel düzeyde verilen desteğin büyümesinde kendini gösteriyordu. Petersburg Komitesi'nin 4 Kasım'da ilçelerdeki parti örgütlerinden delegelerle yaptığı konferans, bu durumun gözle görünür bir örneğini teşkil ediyordu. Bu toplantıda, başkentin tüm bölgelerinden 112 parti militanı, Troçki'nin Bolşevik Parti'nin büyüklüğü ve parti içinde hükümet sorununda uzlaşmaya dair mücadele ile ilgili heyecan verici konuşmasını dinledi. Troçki, Ekim günlerinde silahlı ayaklanmaya karşı çıkan, hatta "Tüm İktidar Sovyetlere" sloganını bile reddeden azınlıktaki ılımlı partililerin itirazlarına dair, sadece Bolşeviklerin bir silahlı halk ayaklanmasına önderlik etme cesaretine sahip olduğunu söylüyordu. İşçiler, uğruna uzun zamandır mücadele ettikleri hedeflerine ancak Bolşevik Parti'nin [Leninist kanadının] önderliği altında ulaşabilmişti. "Bugün gerçekleşmekte olan," diyordu, "azami programımızın gerçekleşmesine sayılı günlerin kaldığı bir sosyalist devrimdir, işçi sınıfının devrimidir."[96] Konuşma baştan sona coşku doluydu. Bu toplantıda, "Sovyet iktidarının bayraktarı Bolşevikler, programını hayata geçirmek için, küçük burjuva gruplarla işbirliğinden ziyade çalışan ve ezilen yığınların candan desteğine ihtiyaç duyar" diyen ve koşulların "kesintisiz bir devrim yürüyüşünü, azami bir disiplini ve sorumluluktan kaçınmamayı" gerektirdiğini vurgulayan bir karar alındı.[97]

5 Kasım'da Bolşeviklerin desteğiyle yapılan (Petrograd Birinci Kadın İşçiler Konferansı adıyla duyurulan) kadın fabrika işçileri konferansının açılış oturumu da Lenin'in tutumuna destek vermeye doğru benzer bir dönüşe sahne oldu. *Rabotnitsa* gazetesi etrafında toplanan öncü Bolşevik kadınlar,[98] öncelikle Kurucu Meclis seçimlerinde Bolşevik adaylara destek vermek üzere kadın işçileri harekete geçirmek için, konferansın örgütlenmesine Ekim'den önce başlamışlardı. İlk oturumda yaklaşık beş yüz kadın arasında, hükümetin yapısı konusunda ılımlı Bolşeviklerin tutumunu destekleme eğilimi güçlüydü, ta ki Liudmilla Stal'ın konuşmasına kadar. Ancak, ateşli bir hatip ve sadık bir Bolşevik olan Stal, onları parti içi didişmeye son vererek, sadece Bolşeviklerden oluşan mevcut hükümeti korumanın hayati önem taşıdığına ikna etti.[99] O gece, toplantı sırasında seçilen bir kadın delegasyonu, bu kanaati Bolşevik önderlere iletmek üzere Smolni'ye gitti.[100]

Ilımlı Bolşevikler yerine Lenin'in tutumunu desteklemeye doğru dönüş, hiçbir yerde Petrograd Sendika Konseyi oturumlarında olduğu kadar bariz değildi. Ilımlı Bolşeviklerden Riyazanov ve Lozovski önderliğindeki Konsey,

31 Ekim'de Sovyetlerdeki tüm partileri temsil eden ve MYK'ya karşı sorumlu bir homojen sosyalist hükümetin derhal oluşturulması çağrısının açıkça ifade edildiği bir karar almıştı.[101] Konseyde temsil edilen sendikaların çoğunda da benzer kararlar benimsenmişti. 6 Kasım'da, yani Lenin'in ılımlıları sıkıştırmasından ve Vikzhel görüşmelerinin çöküşünden sonra, Sendika Konseyi önderliğinin savaş halindeki sosyalist taraflar arasında acil bir anlaşmanın hayati önemine dair tavrı değişmeden kalmıştı.[102] Ancak bu görüş artık sendika tabanını temsil etmiyordu. Bu durum, Konseyin bütün üye sendikalardan temsilcilerle bir toplantı düzenlediği 9 Kasım'da açığa çıktı. Toplantıya yaklaşık iki yüz Petrogradlı sendika üyesi katılmıştı. Toplantının ana konuşması, Lenin'in "Mevcut Durum Üzerine" başlıklı söyleviydi. Konuşmanın ardından Konsey üyeleri, saldırılarının hedefinde Kadetlerden çok Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler bulunduğu için Lenin'in üzerine çullandılar. Adı bilinmeyen bir Menşevik-Enternasyonalist, Lenin ve Troçki'nin baskıcı politikasının güçlülük değil, zayıflık ve kitle kuyrukçuluğu belirtisi olduğunu söyleyerek, "proletaryanın önüne üstesinden gelinemez görevler koyan bir parti, onun dostu değildir" diyordu. Toplantı tutanaklarına bakıldığında, kimse Lenin'den yana tavır almamıştı. Gelgelelim toplantının sonunda, mevcut hükümeti "halkın ezici çoğunluğunun çıkarlarının gerçek bir ifadesi" olarak onaylayan Leninist bir karar 33'e karşı 112 oyla kabul edildi.[103] Açıkça, en azından şimdilik, sınıf düşmanlarına karşı mücadelede Bolşevik katılık, yerel sendikacılar ve tabandaki işçilerin nazarında muteberdi.

Bu, Petrograd Sendika Konseyinde sadece sosyalistlerden oluşan geniş tabanlı bir hükümet oluşturma eksenli parti içi tartışmaların konu edildiği son toplantı oldu. Mesele MYK'da son kez 6 Kasım'da, Vikzhel görüşmelerinin çöküşünden birkaç gün sonra ele alındı, ancak herhangi bir ilerleme kaydedilmedi.[104] Dolayısıyla, hükümet sorunu üzerine hafta boyunca süren, genellikle tüm gün devam eden tartışmaların ve Bolşevik Parti'de verilen ateşli iç mücadelenin net sonucu bir hiçti. Şimdilik, Sovnarkom'un bütün üyeleri Bolşevikti.

* * *

Petrograd'da Sovyet iktidarının ilk haftalarında Vikzhel müzakereleri aracılığıyla Sovnarkom'un yeniden yapılandırılmasında gelişme kaydedilmemesine rağmen, ılımlı Bolşeviklerin de aralarında bulunduğu çok partili sosyalist hükümet taraftarları, Sovnarkom'un kuruluş kararnamesine göre hükümetin (İkinci Sovyetler Kongresi'nden çekilenler ya da orada temsil edilmeyenler de dahil) tüm Sovyet parti, grup ve kurumlarının katılmaya hak kazandığı MYK'ya karşı sorumlu olmasından teselli buluyorlardı. Bu dönemde hükümet sorunu üzerine Bolşevik Merkez Komitesi kararlarında ister ılımlılar, ister Leninistler tarafından önerilmiş olsun, MYK'nın Sovnarkom

üzerindeki önceliği daima teyit edilmişti. Dahası, ılımlı Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler bunu benzer şekilde MYK'nın birincil yasama organı, Sovnarkom'un ise öncelikle onun politikalarını uygulayan yürütme organı olacağı şeklinde yorumluyordu.[105] Hiç değilse, MYK'da onaylanmadan hiçbir politika yasalaşmayacaktı.

Lenin bile, ilke olarak Sovnarkom'un MYK'ya hesap vereceğini kabul ediyordu. Pratikte ise, Sovnarkom'un bağımsız gücüne getirilen sınırlamalar ve MYK'nın hakları ve hassasiyetleri, Sovnarkom tarafından başından itibaren görmezden gelindi. Sovnarkom'un düzenli olarak toplanmaya başladığı Kasım ortasından önce, Lenin ve diğer halk komiserleri MYK'ya atıfta bulunmadan kendi başlarına kararnameler yayımladılar. Gerçekten de, bu ilk haftalarda, başta aceleyle kaleme alınmış devrimci ilke açıklamaları olmak üzere, pek çok kararname yayımlanmıştı. Bu kararnamelerin temel amacı, Petrograd'da ve Rusya'nın geri kalanında Sovyet iktidarına desteği pekiştirmek ve yurtdışında nihai devrimci ayaklanmaları tetiklemeye yardım etmekti.

ADK'nın tutumu da benzer bir keyfiyetle karakterize oluyordu. Kerenski devrildikten sonraki ilk haftalarda ADK, Petrograd'ın güvenliği ve Sovyet iktidarının ulusal düzeyde yayılması açısından asıl komuta merkezi olmuştu. Bunun da ötesinde, sonraki bölümde incelenecek nedenlerle, Petrograd'da pek çok kamu hizmetinin sorumlusu haline gelmiş ve hızla bir hükümet içinde hükümete dönüşmüştü.[106] Geçici Hükümetin devrilmesini takiben ADK'nın ulusal ve yerel siyasi hayatta üstlendiği bağımsız rol, araştırmacılar nazarında henüz hak ettiği ilgiyi görmemiştir. Fakat ADK bakanlıkların, mali kurumların ve belediyelerin Sovyet iktidarının meşruluğunu tanımaktaki isteksizliği karşılığında, MYK şöyle dursun, Sovnarkom'un bile onayını almadan (bazı örneklerde ise Sovnarkom'un onaylamayacağı) kararnameler ve emirler çıkarmış ve genellikle bunları zorla uygulamıştı.

Kamkov, 29 Ekim'de Rusya'da işler durumda bir ulusal hükümetin bulunmadığını söylerken haksız değildi. Bolşevik Merkez Komitesi'nin hükümetle bütünleşmiş olduğunu ima ederken ise yanılıyordu.[107] Zira genel olarak ne Merkez Komitesi, ne de yerel parti örgütleri bir süre hükümette siyaset üreten, önemli bir rol oynayacaktı. Sovyet iktidarının bu ilk evresinde parti ile hükümet kurumları arasındaki ilişki, o sırada Merkez Komitesi Sekretaryası yöneticisi Sverdlov tarafından üstü örtük şekilde kabul edilmişti. 28 Ekim'de yerel parti örgütlerine yazdığı mektupta Sverdlov, "Merkez Komitesi'nin çizgisini öğrenmek istiyorsanız, Sovnarkom kararnamelerine bakın"[108] diyordu.

Ekim'den sonraki ilk birkaç gün, iç ve dış karşı-devrimci tehditler karşısında, Bolşevik hükümetin geçici niteliği belki anlaşılabilir bir şeydi. Bolşeviklerin çoğu ve tüm Sol Sosyalist Devrimciler, yani MYK'nın büyük bölümü, Sovnarkom adına çıkarılan ilk baskıcı kararnameleri, ADK'nınkiler gibi ge-

çici acil durumlarla başa çıkmak için olağanüstü önlemler olarak görüyordu. MYK'yı devrimci Rusya'nın esas yasama organı ve siyasi otorite kaynağı olarak görmeye devam ediyor, Petrograd'da siyasi durum istikrara kavuşur kavuşmaz Sovnarkom'un MYK'nın yürütme kolu olarak çalışacağını düşünüyorlardı.

Kasım başında Petrograd'da devrimin ayakta kalmasına yönelik yakın tehditler alt edilmiş görünüyordu. Bununla birlikte, zorla dayatılan keyfi kararnamelerle yönetmede bir gerileme işareti yoktu. MYK içinde bu duruma resmen ilk itiraz edeceklerden biri de ılımlı Bolşevik Yuri Larin'di. İtirazını 2 Kasım'daki MYK toplantısının başında dile getirdi. Larin, Altıncı Tüm-Rusya Bolşevik Parti Kongresi'nden kısa bir süre sonra Bolşevik saflara geçmiş etkili sol Menşeviklerden biriydi. Daha o zamandan partinin Kamenev kanadına örtük bir destek verirken, "aceleci yöntemlere" ve bunları savunan Bolşeviklere muhalefet ediyordu.[109] Larin 2 Kasım'da MYK'da Muraviyev'in MYK ya da Sovnarkom tarafından onaylanmaksızın *İzvestiya*'nın birinci sayfasında kalın harflerle basılan meşum "Bir Numaralı Emri"ne odaklandı.[110] Ona ve -Sol Sosyalist Devrimcilerin çoğunluğunu söylemeye bile gerek yok- benzer düşüncedeki partili yoldaşlarına göre, Muraviyev'in linç hukukunu onaylaması son derece çirkindi. Larin, MYK'nın İkinci Kongre'nin hükümet üzerine kararnamesinde ifade edilen yetkilerini göz önünde bulundurarak, kararnameyi iptal etmesini istedi; Riyazanov da onu izledi. Bu önlem ciddi olarak düşünüldü. Ancak, parti ve hükümet içi ilişkilerin bu hassas evresinde, MYK çoğunluğu Lenin ve Sovnarkom ile hemen ve doğrudan çatışmaktan kaçındı. MYK'nın İçişleri Halk Komiseri Rikov'a bir emir değil rica olarak ilettiği Muraviyev'in emrinin iptali talebi, birkaç gün sonra yerine getirilecekti.[111]

Sovnarkom ile MYK arasındaki ilişki meselesi, 4 Kasım'da, hemen bir sonraki MYK toplantısında, bu kez Lenin'in basına yönelik yasakları onaylayan kararnamesi bağlamında yeniden gündeme geldi.[112] Tartışmayı yine Larin başlattı. Ekim'den hemen sonraki istikrarsız günlerde basın üzerinde sıkı denetim kurmanın haklı olabileceğini kabul eden Larin, artık durumun değiştiğini ve basının doğrudan ayaklanma ya da isyan kışkırtıcılığı yapmadıkça kısıtlanmaması gerektiğini söylüyordu. Lenin'in basın kararnamesinin iptalini ve MYK tarafından açıkça bu amaçla oluşturulacak özel bir temsili mahkeme kararı olmadıkça her türlü baskıcı önlemin yasaklanmasını öngören bir tasarı sundu.[113] Toplantıdaki önde gelen Sol Sosyalist Devrimciler bunun da ötesine geçmeye hazırdı. Basın kararnamesinin, Sovnarkom'un MYK'ya ait yasama yetkisini gasp etmesine dair daha geniş kapsamlı bir değerlendirmenin parçası olarak ele alınmasını talep ederek, Ekim günlerinden bu yana Lenin ve diğer halk komiserleri tarafından çıkarılan bütün baskıcı kararnamelerin iptalini istediler.[114]

Buna yanıt olarak, MYK'nın Bolşevik sekreteri, Leninist Varlam Avanesov, devrimi savunma mücadelesi hiçbir şekilde sona ermiş olmadığından, Sovnarkom'un hâlâ sınırsız yetkiye ihtiyaç duyduğunu ileri sürdü. Basın özgürlüğünün restorasyonunu yasaklayan ve Sovnarkom'un o güne kadar aldığı tüm önlemleri onaylayan bir karar tasarısı sundu.[115] Önce Troçki, ardından da Lenin, baş gösteren çatışmayı duyunca MYK toplantısına koştular ve basın kararnamesini bu aşırı kritik dönemde mutlak bir zorunluluk olarak savundular. Böylece Larin'in önerisi MYK ve Sovnarkom arasında ikinci kez sert bir çatışmaya evrildiği gibi, ılımlı Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler ile Leninist Bolşevikleri hükümetin temel yetkileri konusunda doğrudan karşı karşıya getirdi.

Konu oylamaya sunulduğunda, Avanesov'un önergesi Larin'inkine üstün geldi, ancak mesele burada bitmedi. Sovnarkom'u genişletme ya da MYK üzerinden yumuşatma umutları suya düşen Sol Sosyalist Devrimciler, ADK'dan ve MYK dışındaki tüm diğer hükümet kurumlarından çekildiklerini açıkladılar.[116] Açıklamanın yarattığı heyecanı sınırlayan ise, onu izleyen gelişmenin etkisi oldu. Nogin, hükümet sorununda uzlaşma isteyen duygusal bir konuşmanın ardından, ürkütücü ve bir o kadar da kâhince bir açıklamada bulundu. Nogin'e göre tek alternatif, "siyasi terörle ayakta kalan bir saf Bolşevik hükümet" idi, bu ise proleter kitle örgütlerinin siyasi işlerimizi yönetenlere yabancılaşmasına, hesap sorulamayan bir rejim kurulmasına ve devrimin ve ülkenin yıkımına yol açacak"tı. Ilımlı Bolşeviklerin böyle bir gelişmenin sorumluluğunu kabul edemeyeceğini söyleyen Nogin, dört halk komiserinin –kendisiyle birlikte Rikov, Milyutin ve İvan Teodoroviç'in– ve önde gelen yedi Bolşevik yetkilinin protestolarıyla birlikte istifalarını açıkladı.[117]

Elbette, istifa edenlerden üçü (Nogin, Rikov ve Milyutin) teorik ve taktik sorunlarda Kamenev'e yakın duran Bolşevik Merkez Komitesi üyeleriydi ve hükümetten ayrılmalarını doğal olarak Merkez Komitesi'nden ayrılmaları takip etti. Dahası, açıklamayı resmen imzalayan ancak istifa etmeyenlerin de çoğu, partinin ılımlı kanadına mensuptu. Ancak, herkes için aynısı geçerli değildi. Örneğin, Çalışma Halk Komiseri Aleksander Şliapnikov, o güne kadar genellikle Leninistlerle birlikte hareket etmişti.

Bu sırada, Lenin ve Troçki'nin siyasi uzlaşı yerine sertlik yanlısı bir tutumu ısrarla dayatmalarına yönelik en etkili itirazlardan biri, 4 Kasım MYK toplantısından önceki Bolşevik [MYK] fraksiyonu toplantısında Lozovski tarafından dile getirildi. Her itiraza "parti disiplini adına sessiz kalamayacağım" diye başlayan Lozovski, Muraviyev'in kitlesel şiddeti kışkırtmasında yansımasını bulan ADK'nın aşırılığını desteklemeleri; muhalif basının engellenmesi, taciz, kovuşturmalar, aramalar ve tutuklamalar; örgütlenme hakkının baltalanması; ADK'nın sivil hükümet yetkilerini gaspı; [çok partili] Sovyet hükümeti için mücadele etmiş emekçi kitleleri, onlar açısından bilinmeyen nedenlerle hükümetin salt bir Bolşevik hükümete dönüşmesiyle aldatmaları;

anlaşmaya varmakta kaybedilen her dakika daha fazla kan dökülmesine yol açarken, hükümetin yeniden inşası ile ilgili anlaşmayı belirli kişilerin [yani Lenin ve Troçki'nin] hükümete alınması şartına bağlamaları nedeniyle Leninistleri suçladı.[118]

Lozovski'nin Bolşevik fraksiyonda Leninistlere itirazı coşkuluydu ve toplantıda açıkça hissedilen gergin, hassas atmosfere damgasını vurdu. Larin'in basına yönelik baskılara karşı önerisi ve Sovnarkom'dan istifa niyetleri şüphesiz toplantıda fraksiyon tarafından tartışılmıştı. Ancak takip eden MYK toplantısında Nogin'in hükümetten istifasını açıklaması, Bolşevikler dışındaki MYK üyeleri üzerinde bomba etkisi yarattı. Birdenbire, hem Bolşevik Merkez Komitesi'nin, hem de Sovnarkom'un sallantıda olduğu ortaya çıkmıştı. Sol Sosyalist Devrimciler bu durumdan istifade ederek bir kez daha MYK'nın Sovnarkom üzerinde otoritesini kurmaya çalıştılar. Lenin'e yönelik yazılı bir soru önergesinde kimliği belirtilmeyen bir Sol Sosyalist Devrimci, Sovyetler Kongresi'nin MYK'yı en üst otorite olarak belirlediğini ve Sovnarkom'un ona karşı tamamen sorumlu olduğunu vurguladı. Önerge sahibi, Sovnarkom'un MYK tarafından ne onaylanmış ne de tartışılmış olan kararnameleri neye dayanarak çıkardığının ve Sovnarkom'un kararnamelerle yönetme şeklindeki kabul edilemeyecek uygulamadan ileride vazgeçmeyi düşünüp düşünmediğinin derhal açıklanmasını istiyordu.[119] Lenin, bakanları görevden alma yetkisinin MYK'nın Sovnarkom politikaları üzerinde denetimini sağlamaya yeteceğini ve tartışılan tüm kararnamelerin tehlikeli durumlarla başa çıkmak için vazgeçilmez olduğunu ileri sürerek cevap verdi. Bu yeterli değilse, MYK ne zaman isterse yeni bir ulusal Sovyetler Kongresi toplama seçeneğine sahipti.[120]

Sol Sosyalist Devrimciler hemen söz alarak, bu cevabı tatmin edici bulmadıklarını açıkladılar. Bu yönde bir önerge, 6 Sol Sosyalist Devrimcinin ve 6 Bolşeviğin katılmadığı oylamada 25'e karşı 20 oyla reddedildi.[121] Ardından Bolşevik Merkez Komitesi adına Yuritski tarafından sunulan Lenin hükümetine güven oylamasıyla çatışma doruğa ulaştı. Tarihsel bir perspektiften bakıldığında, bunun Sovyet sisteminin ilk dönem evrimindeki kritik bir moment olduğu görülebilir. Bolşeviklerin halk arasındaki otoritesinin birincil kaynağı, partinin Sovyetlerle özdeşleşmesi ve devrimin ete kemiğe bürünüşü olarak Sovyetlerin savunusuydu. Bu noktada, geçici bile olsa, Sovnarkom ile MYK arasındaki açık kopuş, ilkinin otoritesini önemli ölçüde zayıflatabilir ve Vikzhel görüşmelerinin yeniden başlaması ihtimalini güçlendirebilirdi.

Bu toplantıda ılımlı Bolşevikler, Menşevik-Enternasyonalistler, Birleşik Sosyal Demokrat Enternasyonalistler ve Sol Sosyalist Devrimciler cephesi ile Lenin'in güvenebileceği Bolşeviklerin güçleri birbirine o kadar yakındı ki, Lenin oy çokluğunu sağlayabilmek için toplantıdaki Bolşevik halk komiserlerinin oylamaya katılmalarına izin verilmesinde, yani kabine üyelerinin kendilerine yönelik güven oylamasına katılabilmelerinde diretmek zorunda kaldı.[122] İsim okunarak yapılan oylama, 3 çekimser oyla 29'a 23 şeklinde so-

nuçlandı. Riyazanov ve bu toplantıdaki -Larin, Nogin ve Kamenev gibi- önde gelen diğer ılımlı Bolşevikler oylamaya katılmamış gibi görünmektedir. Bu durum, dört halk komiserinin -Lenin, Troçki, Stalin ve Nikolay Krilenko- "evet" oylarıyla birlikte belirleyici oldu.[123]

4 Kasım'daki MYK toplantısını atlattıktan sonra Lenin, Bolşevik Parti'den atma tehdidiyle Kamenev, Zinovyev, Riyazanov ve Larin'e şahsen bir ültimatom gönderdi; ya Merkez Komitesi politikalarını şaşmaz bir şekilde desteklemeyi ve her konuşmalarında savunmayı derhal yazılı olarak kabul etmeleri, ya da bir parti kongresinin kararlarına kadar kamuoyu önünde her türlü faaliyetten çekilmeleri gerekiyordu.[124] Zinovyev hariç Kamenev, Riyazanov ve Larin hemen ortak bir olumsuz cevap vererek ve Lenin'in köklü bir şekilde karşı oldukları Merkez Komitesi politikalarını desteklemelerini istemeye hakkı olmadığını söyleyerek, bunu kendi kanaatlerine aksi doğrultuda konuşmak gibi benzeri görülmemiş bir istek olarak niteliediler.[125]

Bu arada, en önde gelen bazı müttefikleri hükümet görevlerinden istifa ederken, Kamenev'in hâlâ potansiyel olarak çok güçlü bir konum olan MYK başkanlığında kaldığına, hatta başka birçok Bolşevik yetkilinin sempati duyduğu istifacılarla dayanışmasını açıkça göstermekten kaçındığına dikkat edilmelidir. Ancak bu temkinlilik de onu Lenin'in gazabından kurtarmaya yetmeyecekti. Lenin bir kere partideki ılımlılardan ne pahasına olursa olsun kopmaya karar verdikten sonra, Kamenev'i MYK'nın ve Bolşevik MYK fraksiyonunun önderliğinden uzaklaştırmanın ve yerine daha yumuşak başlı ve kendisine tabi bir yoldaşını geçirmenin yollarını kaçınılmaz olarak arayacaktı. Merkez Komitesi Sekretaryası yöneticisi olarak Lenin'e sarsılmaz sadakati ve bağlılığıyla bu işe en uygun kişi Sverdlov'du.

Lenin'in yönlendirmesiyle, Bolşevik Merkez Komitesi'nin 8 Kasım'daki sabah toplantısında katılımcılar, Kamenev'i MYK başkanlığından almaya karar verdi.[126] Aynı gün ilerleyen saatlerde yapılan ve meselenin ele alındığı fraksiyon toplantısının kayıtları mevcut değildir. Kamenev koltuğunu mücadele etmeden mi bırakmıştı? Birkaç gün önceki görevde kalma kararı ışığında bu pek mümkün görünmüyor. 9 Kasım tarihli *Novaya Zhizn*'de yer alan Kamenev'in MYK başkanlığından istifasını açıkladığı haberi, görevinden baskı altında çekildiği konusunda şüpheye yer bırakmamaktadır. Bununla birlikte, Kamenev'in yerine Sverdlov getirilirken Lenin istediğini elde etmişti. Sol Sosyalist Devrimcilerin basıncıyla, MYK'nın Sovnarkom karşısındaki yetkileri için mücadele kısa bir süre için yeniden filizlendi ve görünüşe göre Sol Sosyalist Devrimciler bu konuda bir miktar ilerleme kaydetti.[127] Ancak uzun vadede, Sverdlov'un sıkı denetimi altında, MYK bir "incir yaprağına" indirgenecekti.[128]

Kasım ortasında İkinci Tüm-Rusya İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri Kongresi programının İkinci Tüm-Rusya Köylü Vekilleri Olağanüstü Kongresi tarafından onaylanması ve ardından Tüm-Rusya Köylü Sovyetleri Yürütme Komitesi ile Tüm-Rusya İşçi ve Asker Sovyetleri Merkez Yürütme Komitesi'nin birleşmesi, Lenin hükümetinin de stratejik konumunu güçlendirdi. 11 Kasım'da Petrograd'da toplanan İkinci Tüm-Rusya Köylü Vekilleri Olağanüstü Kongresi'nin tarihi karmaşıktır. Burada sadece, Kongre'nin açıkça Sovyet iktidarını daha da meşrulaştırmak, kısmen de Tüm-Rusya İşçi ve Asker Sovyetleri MYK'sının Tüm-Rusya Köylü Sovyetleri MYK'sı ile birleşmesini kolaylaştırmak için, esasen Bolşeviklerin ve Sol Sosyalist Devrimcilerin inisiyatifiyle toplandığını belirtmek yeterlidir. Merkezci ve Sağ Sosyalist Devrimcilerin ağırlıkta olduğu Mayıs 1917'deki Birinci Tüm-Rusya Köylü Sovyetleri Kongresi'nden farklı olarak, köylü temsilcilerinin bu ikinci ulusal toplantısında Sol Sosyalist Devrimcilerin mutlak bir çoğunluğa sahip olduğunu da eklemek gerekir.[129]

Birleşik bir MYK oluşturma meselesi, Bolşevik Merkez Komitesi ve Sol Sosyalist Devrimci MYK Bürosunun 14 Kasım'ı 15'ine bağlayan gece yapılan ortak toplantısında ve kısa bir süre sonra da MYK toplantısında ve Olağanüstü Köylü Kongresi'nde tartışıldı. Birleşmenin şartları, aynı gece Kongre Prezidyumu ile MYK'nın ortak toplantısında kararlaştırıldı ve ertesi gün tüm kongre tarafından onaylandı. Böylece Sovyet iktidarı, sembolik olarak Rus halkının büyük çoğunluğunun temsilcisi haline geldi. Birleşme hükümlerine göre, mevcut MYK'nın 108 üyesine Köylü Kongresi'nden aynı sayıda temsilci, asker ve denizci komitelerinden 100 temsilci ve 50 sendika temsilcisi eklenecekti. Köylü Kongresi'nden 108 temsilci, 15 Kasım'da görkemli bir törenle MYK'ya resmen katıldı.[130]

Köylü Kongresi'nden gelen yeni MYK üyelerinin ağırlığı Sol Sosyalist Devrimciydi. Bunun sonucunda, yaklaşık iki hafta bu kurulda Bolşevikler karşısında sayısal üstünlüğü ellerinde bulundurdular. Ancak diğer yeni üyeleri beklerken hükümeti yeniden düzenlemek üzere sayısal çoğunluklarını kullanmamakta hemfikirdiler. MYK'ya sendikalar ile işçi ve denizci komitelerinden gelen delegeler arasında Bolşeviklerin ağırlıkta olduğu görüldü.[131] Böylece, Kasım sonunda Bolşevikler birleşik MYK'da çoğunluğu elde ettiler. Köylü askerler arasındaki geleneksel Sosyalist Devrimci hâkimiyeti göz önüne alındığında, yeni MYK'da Bolşeviklerin sonunda tekrar çoğunluğu elde etmeleri halkın eğilimlerinin meşru bir ifadesi miydi, yoksa özellikle silahlı kuvvetlerden gelen yeni üyeler üzerinden Bolşeviklerin hileyle elde ettikleri bir sonuç muydu sorusu makuldür. Bu sorunun cevabından bağımsız olarak, insan MYK'da geçici olarak çoğunluğu kazanan Sol Sosyalist Devrimcilerin niye bunu kullanmadıklarını, özellikle de neden Sol

Sosyalist Devrimcilerin çoğunlukta olduğu bir kabine oluşturmaya çalışmadıklarını merak edebilir.

Silahlı kuvvetlerden yeni temsilcilerin meşruiyeti sorusuyla ilgili olarak, 1917 yaz sonu ve sonbaharında askerî birlikler arasında ılımlı sosyalistlere verilen destekten Bolşevikleri desteklemeye doğru –Bolşeviklerin MYK'ya gelen asker delegeler arasındaki ağırlığına orantılı şekilde– yığınsal bir kayma meydana geldiği söylenebilir.[132] İkinci soruya, Sol Sosyalist Devrimcilerin birleşik MYK'daki çoğunluklarını kullanmaktan bilerek geri durmalarına gelirsek, görünen o ki bu kez Sol Sosyalist Devrimci önderlik, hükümetin liderliği konusunda Bolşeviklere karşı çıkacak güven ve iradeden yoksundu. Bu bağlamda, bunun tam da Sol Sosyalist Devrimcilerin kuruluş kongrelerini yaptıkları zamana (19-28 Kasım) denk geldiğine bilhassa dikkat edilmelidir. Ekim 1918'deki Sol Sosyalist Devrimciler Dördüncü Tüm-Rusya Kongresi'nde bu konuya değinen Karelin, iktidar korkusu (*vlasteboiazn*) olarak adlandırdığı 1917 sonlarındaki bu durumu, artan etkilerine rağmen henüz ayrı bir oluşum olarak yeni varlık gösteriyor olmalarına ve gelişmiş bir parti örgütünden yoksunluğa bağlıyordu. "Bu iktidar korkusu ve onun ürettiği çilecilik ve manastır ruhu," diyordu, "uzun süre bizim [Sol Sosyalist Devrimcilerin] karakteristik özelliğimiz oldu."[133]

Devrime katılmaya devam etme arzusuyla birlikte kendilerinin de farkında olduğu bu zayıflığın etkisi öyle büyüktü ki, Lenin önderliğindeki bir Sovyet hükümetinin nasıl isterse öyle davranacağının işareti defalarca görüldüğü halde, Sol Sosyalist Devrimciler şimdi de Bolşeviklerle koalisyon kurmak üzere müzakerelere başladılar. Görünüşe bakılırsa, hükümete katılma sorunu ilk olarak 14-15 Kasım'da düzenlenen, birleşik MYK kurmanın değerlendirildiği Sol Sosyalist Devrimci MYK fraksiyonu toplantısında gündeme geldi.[134] Tartışmaya iki gün sonra, Sverdlov'un katıldığı bir birleşik MYK Sol Sosyalist Devrimci fraksiyonu toplantısında devam edildi.[135] Birinci Sol Sosyalist Devrimciler Kongresi'nin tam da o sıradaki bir oturumunda, Maria Spiridonova Sol Sosyalist Devrimcilerin tipik hissiyatına uygun bir konuşma yaparak Bolşeviklerle yakın işbirliğinin haklılığını savundu. Yirmi iki yaşında Tambov ilinde üst düzey bir polise suikast düzenlediği 1906'dan beri Rus köylüleri arasında bir efsane olan ve bu eylemi nedeniyle büyük bedel ödeyen[136] Spiridonova, 1917'de Sol Sosyalist Devrimcilerin en önde gelen isimlerinden biriydi. Kongrede "muazzam bir toplumsal altüst oluşun eşiğindeyiz. Öngörülemeyecek pek çok şey yaşayacağız. Bolşeviklere bu açıdan yaklaşmak zorundayız. Kaba tutumları bize ne kadar yabancı olsa da, onlarla yakın temasımızı koruyoruz, çünkü yığınlar onların peşinde" diyordu.[137] Bir yıl kadar sonra bir diğer etkin Sol Sosyalist Devrimci, yenilgiye uğrayan bu yaklaşımı "Bolşeviklerle onları yumuşatmak için blok kurmuştuk" sözleriyle açıklayacaktı.[138] 1917 Kasım ortalarında Sol Sosyalist Devrimci liderler arasında bu gerekçeyle Bolşeviklerle, ortaklık eğilimi o derece güçlüydü ki,

Bolşevik yetkililerin şu ya da bu baskıcı tutumuna duyulan tepki bu eğilimi pekiştirmekten başka bir şey yapmıyordu. Böylece, Spiridonova 17 Kasım'daki MYK toplantısında, Petrograd Kent Dumasını MYK'nın önceden onayını almadan feshettikleri için Bolşevikleri payladığı konuşmasında, Sol Sosyalist Devrimcilerin Sovnarkom'a girme arzusunu açıkça gösterdi.[139]

Spiridonova'nın hücumunun ardından Sverdlov, Sol Sosyalist Devrimcilerin bir koalisyon kabinesi oluşturmaya yönelik müzakerelere devam etme şartı olarak talep ettikleri, bundan sonra MYK ile Sovnarkom arasındaki ilişkileri düzenleyecek bir tüzük taslağı sundu. Olabilecek en az tartışmayla kabul edilen bu tüzüğe göre, Sovnarkom MYK'ya karşı tamamen sorumlu olacaktı. Yürürlüğe girmeden önce "tüm yasama kararları ve önemli siyasi nitelik taşıyan emirler [Sovnarkom tarafından] inceleme ve onay için MYK'ya sunulacaktı." Karşı-devrimle mücadeleye ilişkin önlemler, Sovnarkom'un bunlarla ilgili olarak MYK'ya hesap vermesi şartıyla, bu hükmün dışında tutulabilecekti. Her halk komiseri MYK'ya haftalık rapor sunmakla yükümlü olacak, MYK'nın soru önergeleri derhal cevaplanacaktı.[140]

MYK'da Bolşevik çoğunluğunun yeniden sağlanmasından birkaç gün önce, 22 Kasım'da Kamkov, Birinci Sol Sosyalist Devrimciler Kongresi'nde yoldaşlarına zafer kazanmış bir edayla "bundan böyle MYK'nın onayını almaksızın tek bir kararname bile çıkamayacak. Böylece MYK yasama gücünü, Sovnarkom yürütme gücünü oluşturuyor. Bu, Sol Sosyalist Devrimciler açısından muazzam bir zaferdir"[141] diyordu. Ancak, durum tam olarak böyle değildi. Zamanla görüleceği gibi, anlaşma Bolşeviklerin iyi niyetine bağlıydı ve Sovnarkom'a son derece geniş bir karar alma yetkisi veriyordu. Yine de, bir süre için, halk komiserleri çalışmalarıyla ilgili olarak MYK'ya rapor vermeyi aksatmadılar.[142] Ve yine, hepsi değilse de çoğu önemli kararname, Sovnarkom'da kabul edildikten sonra onay için MYK'ya sunuldu.

* *

25 Ekim ile 4 Kasım 1917 arası dönem, Rus devriminin gelişiminde önemli bir dönüm noktasını teşkil eder. Bu dönemde İkinci Tüm-Rusya İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri Kongresi tarafından sadece sosyalistlerden oluşan, çok partili bir hükümet oluşturulmasına yönelik çaba sona erdi, tümüyle Bolşevik bir hükümet kuruldu. Bolşeviklerin Petrograd'daki halk desteği, Sovyet Kongresi'nin partinin devrimci programının büyük bölümünü benimsemesi ve Sovyet hükümetinin karşı-devrim karşısındaki ilk askerî zaferleriyle pekişmişti. Ilımlı Bolşeviklerin Sovnarkom'un karar alma yetkisini sınırlamaya yönelik –Sol Sosyalist Devrimciler, Menşevik Enternasyonalistler ve MYK'daki diğer sol sosyalist gruplar tarafından da desteklenen– girişimleri boşa çıktı. Parti Merkez Komitesi dışına itilen ılımlı Bolşevikler, Sovnarkom'dan çekildiler. Dahası, Sovyet hükümetinin meşruiyeti, İkinci Tüm-Rusya Köylü Ve-

killeri Sovyetleri Kongresi programının kabulü ve Yürütme Komitelerinin birleşmesi ile güçlendi.

Elbette Kerenski'nin sola saldırısının gecikmesi, ılımlı sosyalistlerin İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nden çekilmeleri ve Vikzhel görüşmelerindeki gerçekçilikten uzak yaklaşımları bu gelişmelerin önünü açmıştı. Gelgelelim, sözü edilen gelişmeleri şekillendiren en önemli faktör, açık olmak gerekirse, (Troçki'nin desteğini alan) Lenin'di. Rusya'da ve dünyada devrimci durumun nabzını ölçme becerisine duyduğu azami güven, karşıtlarının gücü ne olursa olsun hedeflerine ulaşmadaki çelikten iradesi ve sarsılmaz kararlılığı, eksiksiz siyasi yeteneği ve vicdani tereddütlere uzaklığıyla Lenin... Petrograd'da Ekim Devrimi'nin ardında her ne kadar bir halk hareketi vardıysa da, 25 Ekim-4 Kasım 1917 arasında yaşanan gelişmeler, tarihte bireyin kimi zaman belirleyici rol oynadığını göstermektedir.

2

İSYANCIDAN YÖNETİCİYE

Sovnarkom'u genişletme ya da hiç değilse çok partili MYK'ya hesap verebilir hale getirme çabalarının akamete uğraması, Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler dışındaki tüm Rus siyasi grupların Sovyet iktidarının meşruiyetini tanımaya yanaşmaması da buna eklenince, Ekim Devrimi'nin ardından düzeni sürdürme ve Petrograd ile çevresine belediye hizmetleri, gıda ve yakıt sağlama sorumluluğunu Bolşeviklerin tek başına üstlenmesi anlamına geldi. Lenin ve Troçki, Rusya'da tüm devlet iktidarının Sovyetlere geçtiğini ilan edip geniş tabanlı siyasi ittifakları reddederken, bu adımlarının pratik sonuçlarıyla özel olarak ilgilenmemişlerdi. Bunun yerine, mümkün olan en keskin önlemleri kullanarak Sovyet iktidarını savunup pekiştirmekle ve Rus Devrimi'nin ayakta kalması için zorunlu olduğuna inandıkları dünya çapında nihai sosyalist devrimleri tetiklemekle meşguldüler. Ancak bu tutumlarının sonucu, parti il örgütlerindeki, Petrograd Sovyetindeki ve Petrograd bölge Sovyetlerindeki Bolşeviklerin kendilerini isyancıdan iktidar sahiplerine dönüştürmeleri, yeni yerel iktidarlar ve idari kurumlar inşa etmeleri ya da var olanları yeniden şekillendirmeleri oldu. Üstelik bunu, nasıl yöneteceklerine dair herhangi bir somut fikirleri olmaksızın yapmak zorunda kaldılar. Aynı zamanda, ulusal hükümetin yeni kurumlarında hizmet verecek personeli sağlamakla ve devrimi ülke çapında yayıp savunmakla yükümlüydüler. Bu yükler Bolşevik Parti Petrograd örgütünün bileşiminde, yapısında, çalışma tarzında ve tabanıyla ilişkilerinde kaçınılmaz şekilde köklü bir dönüşüme yol açtı.

Ekim günleri sırasında Rusya'nın her yerinde devlet iktidarının ilke olarak en tepeden en alta kadar Sovyetlere geçtiği göz önüne alındığında, Petrograd'da Çarlık döneminin sonlarında kurulmuş Kent Duması ve bölge Dumaları gibi yerel iktidar kurumlarının ve bunların idari organlarının (*upravy*) sorumluluklarının hemen kent Sovyeti ve bölge Sovyetleri tarafından devralınmaya başlanması beklenebilirdi. Ancak Petrograd'da Sovyet hükümetinin evrimini ve hükümet ile içindeki Bolşevik Parti komitelerinin rolü

arasındaki ilişkiyi anlayabilmek açısından önemli nedenlerle, böyle olmadı. Örneğin Petrograd Sovyetinin yönetici kurullarını ele alalım. Henüz Eylül 1917 gibi erken bir tarihten başlayarak, Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin hâlâ önemli bir güce sahip oldukları Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi ve Prezidyumu, siyasi iç çekişmeler ve Ekim ayında da Troçki gibi etkin Bolşeviklerin ADK'ya ve ulusal komiserliklere geçmesi yüzünden büyük oranda felce uğradı. Bu işlevsizlik hali, Kasım sonunda her ikisi de Zinovyev'in liderliğinde ve Bolşevikler ile Sol Sosyalist Devrimcilerin hâkimiyetindeki yeni Yürütme Komitesi ve Prezidyum seçilene kadar devam etti. Ancak bundan sonra, yani Bolşevikler devlet iktidarını üstleneli bir aydan fazla olmuşken, Petrograd Sovyetinin yürütme organları devrimci Rusya'nın başkentini yönetmede anlamlı bir rol oynamaya başladı.[1] Ilımlıları terk ederek yeniden Lenin'in gözüne giren Zinovyev, yeni seçilen Yürütme Komitesi'nin ve Prezidyumun başında yer alması dolayısıyla, Petrograd Sovyetinin lideri oldu ve 1925 sonuna kadar bu görevde kaldı.[2]

Sovyet iktidarının başlangıç aşamasında Petrograd Sovyeti düzenli olarak toplanıyordu. Ancak fabrikalardan ve askerî birliklerden seçilmiş bini aşkın temsilciden oluşan, çoğu toplantısında bunlardan yüzlercesinin boy gösterdiği Sovyet, anlamlı bir tartışma ve karar alma organı olamayacak kadar büyüktü. Birkaç istisna dışında genel toplantılar, önemli meseleleri çözmek üzere yapılan ciddi toplantılardan ziyade, bilgi aktarmak ve gerek ulusal, gerek uluslararası konularda Bolşevik çizgiye halk desteği sağlamak amaçlı seferberlik toplantılarıydı.[3]

ADK, Sovyet iktidarına aktif muhalefeti nedeniyle Petrograd Kent Dumasını dağıtma hazırlığında 9 Kasım'da inisiyatif aldı.[4] Duma 16 Kasım'da Sovnarkom'un emriyle resmen feshedildi.[5] Ertesi gün Petrograd Sovyeti, Troçki tarafından sunulan, Petrograd Sovyeti ve bölge Sovyetleri üyelerini "devleti sadece burjuva memurların yürütebileceği şeklindeki çürümüş burjuva önyargıdan" vazgeçmeye çağıran ve "[yerel] sivil idarenin şu ya da bu kolu için" Petrograd Sovyetine ve bölge Sovyetlerine bağlı farklı şubelerin derhal oluşturulmasını öngören bir tasarıyı kabul etti.[6]

Yine de bu emir uygulanmadı ve Dumanın idari organlarında görevli burjuva memurları görev yerinde tutmanın hesaplandığı yeni Kent Duması seçimlerinin tarihi 26 Kasım olarak belirlendi; bu hüküm mevcut Dumanın dağıtılmasıyla ilgili Sovnarkom kararnamesinde belirtiliyordu. Troçki'nin tercihleri ne olursa olsun, pratik bir mesele olarak, belediyecilik ve yerel yönetim için gerekli uzmanlığa, istikrarlı bileşime ve altyapıya ne Petrograd Sovyeti, ne de bölge Sovyetleri sahipti. Mevcut Kent Duması kendisiyle etkili bir işbirliği yapmanın imkânsız olduğu açıkça ortaya çıktığı için dağıtılırken, yenisini seçmemek gibi bir düşünce söz konusu değildi. Sovnarkom'un öncelikli derdi, yeni Kent Duması seçimlerini Duma organlarını her düzeydeki uzmanlaşmış şubeleri ve komisyonlarıyla birlikte çalışır durumda tutacak

şekilde, mümkün olduğu kadar çabuk yapmaktı. Söz konusu seçimler 27-28 Kasım'da yapıldı. Kadetlerin ve ılımlı sosyalistlerin boykotu sonucunda, Bolşeviklerin ağırlıkta olduğu bir Petrograd Kent Duması ortaya çıktı.

Kent yönetiminin eski kurumlarını koruma gayretinde önemli bir payı olan bir olgu da, Bolşevik Sovyet liderlerinin gündelik belediye yönetiminden pek hoşlanmamalarıydı. Hayatlarını ihtilal çıkarmaya adayan bu insanlar, önceleri Sovyetleri halkın kendi kendini yönetme organlarından çok, görevi henüz sonuçlanmamış devrimi pekiştirmek olan siyasi kurumlar olarak kavrıyorlardı; Sovyetler kamu düzenini olsa olsa tanımlar, uygulamazdı. Bu, özel konuşmalarda yerel düzeydeki Bolşevikler tarafından açıkça kabul ediliyordu. Okhtinski Bölgesi'ndeki Bolşevik bir komitesi üyesinin, bölge Sovyetlerinin neden bölge Dumalarının işini üstlenmediği sorusuna verdiği cevap tipikti. "Yerel yönetim kurumları sadece ekonomik yönetim kurumlarıdır, bölge Sovyetleri ise siyasi kurumlardır" diyordu kesinkes. "Sovyetler idari işleri üstlenmemeli; bu onların zaten yeterince zor olan siyasi işlerini zorlaştırır."[7]

Bölge düzeyindeki Bolşevik militanlar, yerel Dumaların ve bunların idari organlarının radikal devrimci değişime düşmanlıkları nedeniyle, Sovyetlerin belediye yönetimlerinin sorumluluğunu doğrudan üstlenmek zorunda kalması ihtimalinden elbette kaygılanıyordu. Ancak çoğuna göre bu, büsbütün tatsız bir son çareydi. Bazı yerel parti militanları, özellikle uzlaşılması imkânsız yerel Dumaları ve kurulları budamanın bir aracı olarak, Petrograd'daki bölgelerin sayısını düşürmeye yönelik bir dolap çevirmeyi bile düşündüler.[8] Bu fikir hayata geçirilmemişse de, yerel düzeydeki Bolşeviklerin bölge Sovyetlerinin ve Dumaların işlevlerini ayrıştırma ve gündelik belediye idaresi için profesyonel Duma organlarını yerinde tutma arzularının derinliğini gösterir.

Ekim günlerinin ardından, merkezî Kent Duması gibi tüm bölge Dumaları da –Viborg Duması hariç– fiilen Sovyet iktidarına direnen Kadetlerin ve ılımlı sosyalistlerin denetimindeydi. Buna rağmen başlangıçta bölge Sovyetleri, bölge Dumalarını ve kurullarını sıkı gözetim altında tutmakla ve saflarındaki Bolşevikler üzerinden etkilemeye çalışmakla yetindiler. Kısmen bölge Dumaları tarafından yönetilen memur grevleri karşısında bölge Sovyetleri, Kasım sonuna ve Aralık'a kadar (ki bu tarihte neredeyse tüm Petrograd bölge Sovyetleri Bolşeviklerin liderliğine geçmişti) bunları dağıtmak için harekete geçmemişti.

Bölge Dumalarının dağıtılması süreci, genellikle yerel Bolşevik Parti Komitesi tarafından başlatıldı; komite, memurların sabotajlarıyla ilgili şikâyetler üzerine yerel Dumanın feshedilmesini ve yenisinin seçilmesini isteyen, bu konunun parti üyelerinin daha geniş bir birleşiminde ya da bölgedeki fabrika ve askerî birliklerden Bolşevik temsilcilerin toplantısında oylanmasını ve yerel bölge Sovyeti tarafından uygulanmasını öngören bir karar aldı.[9] Petrograd'da Sovyet iktidarının örgütlenmesinin bu ilk evresin-

de partinin kent ve bölgeler düzeyindeki karar alma süreçleri ademimerkeziyetçiydi. Parti ilçe örgütlerinin yapısı ve hatta bu örgütlerdeki güç odaklaşması büyük farklar gösteriyordu. İşleyişleri de hâlâ görece demokratik ve akıcıydı. En azından bazı ilçelerde Bolşevik komitelerin kararları, yerelde en yüksek parti otoritesi olan parti genel üye toplantıları üzerinde bağlayıcı değildi.[10]

Bölge Dumalarını fesheden parti ilçe komitesi ve bölge Sovyeti kararları, yeniden seçilmelerini öngörüyordu. Bu seçimler için genellikle hazırlıklar yapıldı, ancak hiçbiri gerçekte yapılmadı. Liderlerinin tercihleri ne olursa olsun, koşullar Petrograd bölge Sovyetlerini aşamalı ve eşitsiz bir şekilde Duma organlarının denetimini mümkün olduğunca üstlenmeye ve yerel idari kurumlara dönüşmeye zorladı. Bu arada, eski memurlar tarafından yapılan iş durdurmalar, bu kesim sadece Troçki'nin ileri sürdüğü gibi bastırıldığı ya da yerini devrimci kitlelerin yeni ve eğitimli temsilcilerine bıraktığı için değil, fakat çoğunluğu yaşamak için maaşa bağımlı olduğundan, Ocak ayı başlarında tavsadı. Belediye çalışanları, kaynakları tükenince işlerine geri döndüler.[11] Petrograd genelinde bölge Sovyetleri Aralık 1917'den itibaren 1918'in ilk yarısı boyunca, kilit belediye hizmetleri için ayrı şubeler oluştururken bu çalışanlardan yararlandı.

Petrograd'da Sovyet iktidarının gelişiyle birlikte, Bolşevik Petersburg Komitesi'nin kamu düzeninin sağlanmasına merkezî olarak dâhil olması ve parti ilçe komiteleriyle birlikte kent ve ilçe düzeyinde yönetimi ellerine almaları da beklenebilirdi. Ne var ki, bu sonuca yol açan süreç bir süre başlamadı ve uzun, zorlu ve dağıtıcı bir dönem yaşandı. Ekim günlerinin ardından Petersburg Komitesi'nin toplantıları öncelikle Vikzhel müzakereleri, Kurucu Meclis seçimleri ve mevcut durum üzerine değerlendirmeler gibi ulusal meselelere ve dar örgütsel sorunlara ayrılıyordu. Kimi zaman ise, komitelerin yerel yönetimlerdeki rolüne dair genel bir tartışma başlatabilecek gündem maddelerinin zaman darlığı nedeniyle ertelendiği oluyordu.

Sovyet iktidarının bu ilk döneminde Bolşevik Parti ilçe örgütleri de, yapılarından bağımsız olarak, zamanlarının büyük bölümünü ulusal konuları değerlendirmeye ayırıyordu.[12] İlçe komiteleri Krasnov'un beklenen Petrograd seferine karşı savaşmak üzere kitlelerin harekete geçirilmesinde ve partinin Kurucu Meclis ve Kent Duması seçim kampanyalarının yürütülmesinde doğrudan rol oynadılar. Yukarıdan emir almaksızın fabrika kolektifleriyle, bölge Sovyetleriyle ve Dumalarıyla özel ilişkiler kurdular. Bu ilişkiler bölgeden bölgeye değişiyordu ve sistematik olmaktan uzaktı. Petersburg Komitesi'ne verdikleri düzenli raporlara yansıdığı üzere, ilçe komiteleri, partinin üst mercilerini taban düzeyinde halkın siyasi kanaatleri hakkında bilgilendirmeye çabalıyordu. En önemli işlevleri, ulusal ve yerel hükümete, devrimci mahkemelere, Kızıl Muhafızlara, işçi milislerine ve devrimi tüm Rusya çapında yaymaya, Orta Rusya'nın çeperinde örgütlenen Sovyet iktidarını düşman

kuvvetlere karşı korumaya çalışan Kızıl kuvvetlere insan kaynağı ve personel kurumu olarak hizmet etmekti.

İlk büyük düşman kuvvet, sosyalist bir koalisyon hükümeti oluşturmaya yönelik Vikzhel görüşmelerinin çöküşünden bile önce, Don Bölgesi'nde ortaya çıkmıştı. Şubat Devrimi'ni izleyen ilk haftalarda Rus ordusunun başkomutanı ve Ağustos sonundaki General Lavr Kornilov darbe girişiminin ardından Kerenski'nin genelkurmay başkanı olan General Mikhail Alekseyev, Kasım başında Don Bölgesi'nin başkenti Novoçerkesk üzerine yürüdü. Don Kazaklarının atamanı General Aleksey Kaledin'le kırılgan bir ittifak kurarak, kısa süre sonra Gönüllüler Ordusu adıyla tanınacak Bolşevik karşıtı, İtilaf kuvvetleri yanlısı bir ordunun çekirdeğini örgütlemeye girişti. Birkaç hafta sonra Alekseyev, Novoçerkesk'te General Anton Denikin'e ve daha da önemlisi, darbe girişiminin ardından kapatıldığı manastırdan kaçarak, bu ilk Beyaz hareketin liderliğini Alekseyev ve Kaledin'le paylaşmaya karar veren General Kornilov'a katıldı.

Lenin, muhtemelen hem genç Kazakların savaştan duyduğu bezginliği ve Kaledin'e karşı kayıtsızlığını hem de sanayi kenti Rostov'da yoğunlaşan yerel fabrika işçileri, Donbas madencileri ve -büyük bölümü Rus kökenli- Kazak olmayan köylüler arasında Sovyet iktidarına dönük gizli desteği hafife aldığından, Gönüllüler Ordusunun devrime karşı oluşturduğu tehdidi abartıyordu. Lenin'in Gönüllüler Ordusu ile ilgili endişelerini, hareketle ilişkilenen subay, harp okulu öğrencisi ve üst düzey muhafazakâr ve liberal siyasi lider sayısının giderek artması da muhtemelen arttırıyordu. Lenin'in Don'da burjuva karşı-devrimi acilen bastırma çağrıları üzerine, Kasım sonundan itibaren binlerce Petrogradlı Bolşevik, Kızıl Muhafız, Baltık Donanması denizcisi ve çoğunluğu parti ilçe komiteleri tarafından harekete geçirilen sıradan işçi, giderek büyüyen düzensiz Sovyet kuvvetlerine katılarak güneye doğru yola çıktı. Takvim 1918 Ocak'tan Şubat'a dönerken, Ekim günlerinde Kışlık Saray'ın ele geçirilmesine komuta eden, ardından Ordu ve Donanma Halk Komiseri Yardımcılığını üstlenen Vladimir Antonov-Ovseenko komutasındaki bu güçler, henüz görece zayıf olan Gönüllüler Ordusu karşısında üstün geldi ve onu Don Bölgesi'nden atarak, buz tutmuş Kuban steplerine doğru sürdü.

Rus iç savaşının bu ilk perdesi, Ekim sonrası dönemde Petrograd dışına Bolşevik kadro akışı bakımından tipik bir örnekti. Sovyet iktidarının bu ilk evresinde, bitmek bilmez sivil ve askerî acil durumlar karşısında pek çok ilçe komitesi toplantısında ve diğer yerel düzeydeki Bolşevik toplantılarında atama ve kadro aktarımı özel bir yer tutuyordu. Bolşevik Duma ve Sovyet fraksiyonlarının sistematik kontrolü düşüncesi bir yana bırakılıyordu. Petrogradlı devasa işçi ve asker yığınları arasında siyasi ajitasyon bile azalmıştı. Yönetici organlar üzerindeki parti denetimi ile ilgili felakete gebe bu durum, çarpıcı bir hızla gelişti.

Henüz 29 Ekim gibi erken bir tarihte, parti ilçe komiteleri temsilcilerinin Petersburg Komitesi'ne verdikleri raporlar ve Petrograd çapında tabandaki parti toplantılarının kayıtları, partinin gücündeki gerilemeyi belgeliyordu. Okhtinski Bölgesi'nden "[siyasi] hayat, bir mücadelenin verilmekte olduğu Sovyette odaklanırken ... parti örgütü hiçbir rol oynamıyor" deniyordu. Narva Bölgesi'nden bir temsilci ise "Parti çalışması geriliyor" diyordu. "[Parti] militanları Kızıl Muhafızlarda ya da başka bir yerde görevlendirildi." Nevski Bölgesi'nden bir temsilci ise "parti çalışması durma noktasına geldi"[13] sözleriyle katılıyordu buna.

Kolpinski Bölgesi'ndeki Bolşevik komitesi 11 Kasım'da Petersburg Sovyeti için on iki kişi seçtiğinde, başkan ve sekreterin liderliğindeki listede komitenin en deneyimli yöneticileri yer alıyordu. Seçilenlerin çoğu yerel bölge Sovyeti ya da Duması üyesiydi. Yine aynı toplantıda, bölge Sovyeti için ayrıca yirmi beş kişi seçildi.[14] Aynı bölgedeki parti komitesinin 22 Kasım'daki bir toplantısında bunlara ilaveten yerel bölge Sovyetinin yürütme komitesi için dört kişi, gıda tedarik kurulu için üç kişi ve bölge Duması ve Duma Kurulu başkanı olarak bir kişi daha seçildi.[15]

Kayıtlar, Petrograd'da Sovyet iktidarının ilk yılı boyunca en etkili parti militanlarının kitlesel şekilde naklinin örgütsel işlevsizliğe yol açtığını ve bunun tüm bölgelerde kural haline geldiğini göstermektedir. Şüphesiz başlarda bu atamaların çoğunun geçici ya da yarı zamanlı olduğu varsayılıyordu, ama sadece küçük bir oranı böyleydi. Ataması yapılanlar genelde parti dışında birden fazla görev üstlendiklerinden, ayrıca Bolşeviklerin bölge Sovyetleri, devrimci mahkemeler gibi –katlanarak artma eğilimindeki– hükümet kurumlarındaki sorumlulukları nedeniyle pratikte bu atamaların çoğu, parti üyesinin parti ajitasyon ve örgütlenme çalışmasından tamamen çekilmesiyle sonuçlanıyordu. Petersburg Komitesi'nin 16 Kasım'daki toplantısında Slutski bu sorundan yakınıyordu. Mevcut durum üzerine bir raporda, önceki yaz Sosyalist Devrimci Parti'nin iktidar tarafından nasıl yutulduğundan söz ediyor ve aynı şeyin Bolşeviklerin başına gelmekte olduğu uyarısında bulunuyordu. "Bölgelerde ne gözlemliyoruz?" diye soruyordu. "Herkes dağılıp gidiyor ve iktidar herkesi yiyip tüketiyor. Her yeri 'Ekim Bolşevikleri' [Ekim'den sonra partiye katılan deneyimsiz üyeler] doldurmadan önlem almalıyız."[16] Alt kademelerdeki eski partililer her yerde aynı endişeyi taşıyordu, ancak bu konuda yapacak bir şeyleri yoktu.[17]

Parti ilçe komitelerini inceleyen Petersburg Komitesi, en geç aralık ayında, çöken parti eğitim programlarına yeni kayıtlar almaya başladı; bu eğitimler 1918 boyunca aralıklarla devam edecekti.[18] Bununla birlikte, özellikle parlak ve yetenekli yeni Bolşevikler, bu programları tamamlamadan önce bile parti çalışmasıyla ilişkisiz görevlere atanıyordu. İlçe komiteleri, yeni üyeleri parti okullarına göndermek dışında, fabrika kolektiflerini yeniden inşa etmek ve işçiler arasında yeni üye kazanmak ve ajitasyon çalışmalarını koordine etmek

için tam zamanlı, maaşlı örgütçüler istihdam ederek eski kadrolarda yaşanan kaybı telafi etmeye çalıştılar. Kolpinski ilçe komitesinin 11 Kasım'da, iş bilen üyelerinin çoğunu hükümet kurumlarına gönderdikten sonra, bu kayıpların sekteye uğrattığı işyeri kolektiflerini yeniden inşa etmek için tam zamanlı bir örgütçü seçmesi tesadüf değildi. Fakat bu adımlar da aslında işe yaramadı. Parti ilçe komiteleri ve özenle geliştirdikleri ilişki ağları hızla dağıldı. 1917 yazında Bolşeviklerin halk desteğinde olduğu gibi, Ekim Devrimi öncesinde ve sonrasında başarılı strateji ve taktikler geliştirmelerinde de kilit konumda olan sıkı bağlar koptu.

Sovnarkom'a gelince, düzenli olarak toplanmaya başlamadan, yani 15 Kasım'dan önce bile Lenin ve diğer halk komiserleri hükümet adına –basın yasakları kararnamesi gibi– Petrograd'la ilişkili kararnameler çıkarmaya başlamıştı. Kasım ortasından sonra, Petrograd Kent Dumasının feshinden itibaren Sovnarkom, başkentteki yerel otoritelere danışmaksızın yerel yönetimlerle ilgili kararnameler çıkarmakta tereddüt etmedi. Bununla birlikte, eldeki kanıtlar ADK'nın Ekim günlerinden dağıtıldığı 5 Aralık 1917'ye kadar Petrograd'daki başlıca yönetici merci olduğunu göstermektedir. Esasen Petrograd Sovyeti tarafından, Geçici Hükümetin Petrograd garnizonundaki askerî hareketliliklerini izlemek üzere kurulan ADK, Bolşevikler tarafından Kerenski'yi devirmek için ustalıkla kullanılmıştı.[19] Elbette, teknik olarak hâlâ Petrograd Sovyetinin bir koluydu. Gerçekte ise, iktidarın alınmasından sonra dış kontrolden büyük oranda azade bir ulusal kurum haline geldi. İster istemez, deneyimli memurlar ve kadrolu Duma organları tarafından yapılan iş durdurmaların ve devletin her düzeyindeki düzensizliğin yarattığı bitmek bilmez krizlerin yarattığı boşlukta ADK; Bolşevik karşıtı güçlerle savaş ve güvenlik ve düzeni sağlama çabası içinde, faaliyetlerini askerî harekâtların yönetiminden gıda, yakıt ve diğer temel ihtiyaçların tedarik, nakil ve dağıtımı, taşımacılık ve ulaştırma, çalışma ilişkileri ve ücretler, halk sağlığı, hapishane yönetimi, konut tahsisi gibi alanların denetimine doğru genişletti.[20]

ADK, çakışan sorumluluklara sahip ve sürekli olarak değişen çok sayıda seksiyonu koordine etmeyi amaçlayan bir büro tarafından yönetiliyordu. Çoğunluğu Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci olan, parti komitelerinden ya da doğrudan fabrikalardan ve askerî birliklerden çekilen onlarca komiser, sınırsız yetkilerle hükümet kurumlarına, her türden işletmeye, ordu ve polis kuvvetlerine gönderiliyordu. ADK'nın çalışmaları, düzen sağlamaya yönelik sürekli çabalara rağmen, gelişigüzel ve ilkeldi. 22 Kasım'a gelindiğinde ADK sekreteri ve sekretarya başkanı Sergey Gusev, örgütün içinde bulunduğu sürekli "kaos" nedeniyle görevlerinden ayrıldı. Bu tutumunu sert bir istifa mektubuyla açıkladı. "ADK'nın çalışmalarını düzenleme sorunu sürekli olarak tartışılmış, seksiyonlar ve komisyonlar kurulmasını ve bunlara ADK üyelerinin atanmasını öngören kararlar alınmıştır... Ancak tüm bu kararlar uygu-

lanmadan kalmış ve ADK çalışmalarını önceki gibi düzensiz, kaotik yoldan sürdürmüştür." Artık ADK'nın düzeltilmesi umudu taşımadığını belirten Gusev, görevlerinden yirmi dört saat içinde affını istiyordu.[21]

Gusev, belki biraz da Sovnarkom'un ADK'nın sorumluluklarını azaltması nedeniyle, görevde kalmaya ikna edildi.[22] Her durumda, ADK'nın örgütsel sorunları, Ekim'i izleyen ilk haftalarda kazandığı muazzam bağımsız gücün ve yetki alanının üzerini örtmemelidir. 28 Ekim'deki harp okulu öğrencileri ayaklanmasının bastırılması ve birkaç gün sonra da Pulkovo'da Krasnov kuvvetlerinin yenilmesi, örgütün Sovyet iktidarının yerel komuta merkezî olarak konumunu halk nezdinde pekiştirdi. Bundan sonra, Bolşeviklerin denetimindeki bölge Sovyetleri destek ve talimat almak için ADK'ya bakmaya başladılar. İşçi Kızıl Muhafızlar, Petrograd garnizonu askerleri, Baltık Donanması denizcileri, geniş silah ve mühimmat depoları emrinde olduğundan, ADK Petrograd'da emirleri uygulayacak askerî güce sahip tek kurumdu. Üstelik örgütsel yetersizlikler bir yana bırakılacak olursa, Bolşevik önderliğin kaymak tabakası şu ya da bu dönemde ADK içinde etkindi. Bir yönetimden söz edilebildiği kadarıyla, Petrograd'ın yönetiminde ADK'nın kritik rolü açıktı. Bu anlamda, çağdaş Petersburg tarihçisi A. N. Çistikov'un Ekim Devrimi'nin ardından Petrograd'ın yönetilmesiyle ilgili ileri sürdüğü "Petrograd Sovyetinin ve büyük ölçüde de merkezî Kent Dumasının yerini alan ... ADK, Sovyet iktidarının ete kemiğe bürünmüş haliydi" tezine karşı çıkmak mümkün değildir.[23]

Sovyet iktidarının ilk haftalarında Bolşeviklerin (çoğu ADK tarafından uygulanan) keyfi ve düzensiz politikaları, belli başlı tüm muhalif siyasi grupları düşmanlaştırdı. Dahası, bu politikaların sonucu, en azından kısa vadede, Petrograd'ın siyasi, toplumsal ve ekonomik çözülüşünü hızlandırmak oldu. Bolşevikler büyüyen kaosla ilgili olarak önceki iktidarı suçluyor ve almakta oldukları kesin önlemlerin işleri düzeltmek için en hızlı ve güvenilir yol olduğunda ısrar ediyordu. Ancak kısmen bu politikalarla kendine çekmeyi amaçladığı sabırsız işçiler, köylü-askerler ve denizciler bu iddiayı kabul edecek miydi? Yoksa Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin dediği gibi, Bolşeviklere ve Sovyet iktidarına bağlılıkları kırılgan ve geçici miydi?

12-14 Kasım'daki Kurucu Meclis seçimlerinin sonuçları, Petrograd'da ve yakındaki kuzey cephesi birlikleri arasında siyasi eğilimlerin kapsamlı bir dışavurumuydu.[24] Bu bağlamda şunu not etmek gerekir ki, Bolşeviklerin iktidarı almasını izleyen yaygın iç karışıklığa rağmen, bu seçimlerin genel olarak adilliği tartışmasızdır.[25] Basın üzerindeki ve bildiri ve afiş dağıtımı ile ilgili kısıtlamalar, genellikle olumsuz kampanyalar yürütmelerine rağmen rakip tüm parti ve grupların kendi programlarını ve gelecek vizyonlarını sunma fırsatı bulmalarını sağlayacak kadar gevşekti. Bolşevikler, daha önce söyle-

diğimiz gibi, devrimci kitleleri kendilerine daha da yakınlaştırmasını umut ettikleri devrimci kararnameler çıkarma avantajına sahipti. İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin görünüşte çığır açıcı kararlarından itibaren Bolşevikler, bu avantajı sonuna kadar kullanmaya çalıştılar. Ancak iletişim sorunları bu avantajın değerini sınırladı. Gerçekten de, Ekim'den sonra haftalarca, Rusya'nın geniş kesimleri Petrograd'da olup bitenleri ancak kabaca anlayabildi. 25 Kasım'da bir Sovnarkom toplantısında Maliye Halk Komiseri Viyaçeslav Menzhinski, "hükümet kararnameleri tüm ülkeye telgrafla duyurulmuyor, sadece Petrograd basınında çıkıyor" diye yakınıyordu.[26] Sovnarkom bu sorunu çözmek üzere önlemler almaya karar verdi; fakat sonuçları ne olursa olsun, bunların seçimleri ulusal çapta etkilemek için çok gecikmiş bir adım olacağı açıktı.

Geçici Hükümetin devrilmesinden hemen önce Bolşevik Petersburg Komitesi, Kurucu Meclis seçimleri için bir seçim kampanyası komitesi oluşturmuştu.[27] Ancak, komitenin çalışmaları doğal olarak Ekim günlerinde kesintiye uğradı ve seçimlere birkaç gün kalıncaya kadar da devam etmedi. Bolşevik Petersburg Komitesi partinin kampanya yaklaşımını sadece bir kez, 8 Kasım günü aktif parti üyeleriyle yapılan olağanüstü toplantıda ele aldı. Komite önderliği adına sunulan açılış raporunda Volodarski, kampanya ile ilgili değerlendirmeleri dile getirdi. Başkentte Sovyet iktidarının pekişmesinin potansiyel Bolşevik seçmenlerin gözünde seçimlerin önemini azaltmış olması ihtimalinden bunaldığı belli olan Volodarski, Kurucu Meclisin Sovyet programını gerçekleştirmesinin tümüyle partinin seçim kampanyasının başarısına bağlı olduğu mesajını vermek gerektiğini söyledi.

Bolşevikler başarısız olursa ne olacaktı? Volodarski, raporunun başlarında Kurucu Meclis seçimlerinin kaçınılmaz olarak sınıflar arasındaki iktidar mücadelesinin bir boyutu olduğunu ve bu nedenle devrimci kitlelerin, eğer Bolşevikler delege çoğunluğunu kazanamazsa üçüncü bir devrimin zorunlu olacağı gerçeğine odaklanmaları gerektiğini belirtti. Volodarski'nin bu sözleri basına sızınca kamuoyunda öfkeyle karşılandı.[28] Ne var ki, 8 Kasım'daki Petersburg Komitesi toplantısında, Sovyet iktidarının karşıtlarının Kurucu Meclis seçimlerinde üstünlüğü sağlaması durumunda tutulacak yol ile ilgili köklü sorunlar bir kenara bırakıldı. Mümkün olan en güçlü kampanyayı yürütmenin ve seçimlerin planlanan tarihte yapılmasının esas ve en yüksek önceliğe sahip olduğu doğrultusundaki önderlik görüşü, çoğunluk tarafından kabul edildi. Dolayısıyla dikkatler, Bolşevik oyların Volodarski'nin sözleriyle "işçilerin, askerlerin ve köylülerin iradesini yansıtacak" şekilde en yüksek düzeye çıkarılmasına çevrildi.[29]

Bolşevikler aralıksız yürüyüşlerle, fabrika toplantılarıyla, fabrika bölgelerinde yağmur gibi yağan etkili bildirilerle ve özellikle parti basınında kendilerini acil barışın, köklü toplumsal devrimin ve kararlı ve net eylemin partisi, Kadetlere yani burjuva karşı-devrimin partisine karşı savaşa tek başına ön-

cülük eden devrimci proletaryanın partisi olarak sunuyordu.[30] Aradaki başlıca partiler, Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler önemsizdi. 10 Kasım'da Troçki, Bolşeviklerin Ekim öncesi verdikleri sözü yerine getirmeye başladı ve Rusya ile müttefikleri arasında savaş hedefleriyle ilgili gizli yazışmaları yayımlayarak savaşın emperyalist karakterini teşhir etti. Üstelik tam da bu sırada, Sovyet hükümetinin acil barış seferberliği işe yarar gibi oluyordu; Almanlar bir ateşkese açık görünüyordu. Bolşevik kampanyanın *Pravda*'nın 13 Kasım'daki başyazısına başlık olan ana teması, Bolşevik listeye verilecek oyun bu çabaları onaylayacağı ve savaşa hemen son verilmesini sağlamanın en iyi yolunun bu olduğu şeklindeydi. Başyazıya göre 4 numaralı yani Bolşevik listeye oy vermek, her şeyden önce Ekim devrimiyle ve Sovyet iktidarıyla dayanışmanın ifadesiydi.[31]

Petrograd Bolşevikleri, fabrika işçisi kadınların desteğini korumak için özel bir gayret sarf ettiler. Bu gayret, Bolşeviklerin desteğiyle toplanan Petrograd Birinci Kadın İşçiler Konferansı'nın 12 Kasım oturumundaki tartışmalarda yansımasını buluyordu. Önceki bölümde belirttiğimiz gibi,[32] konferansın öncelikli amaçlarından biri fabrika işçisi kadınların seçimlerde partinin aday listesine desteğini kazanmaktı. Matbaa işçisi ve sadece dört yıl formel eğitim görmüş olmasına rağmen *Rabotnitsa* gazetesinin editörlerinden biri olan, konferans başkanı Klavdiya Nikolayeva, emekçi kadınların neden sadece Bolşeviklere oy vermesi gerektiğinin nedenlerini açıkladığı ateşli konuşmasında, on dokuz seçim listesinden sadece birinin, Bolşevik listenin işçileri temsile adanmış olduğunu ve işçilerin zorlukla elde edilmiş devrimci kazanımlarını pekiştirmek için çabalayacağını söyledi. Dinleyicilerini, büyük oranda Kadet Kadınlar İçin Eşit Haklar Ligine ait 7 numaralı listeye oy verme tuzağına düşmemeleri konusunda özellikle uyardı. Fabrikalarda kampanya yürüten Birlik sözcüleri, emekçi kadınların haklarını savunacaklarına yemin ediyorlardı. Gerçekte ise, Kurucu Meclise seçilmeleri durumunda Birlik delegeleri, mülk sahibi kadınları temsil edecekti. "Biz [sınıf] bilinçli kadınlar olarak biliyoruz ki, kadınlara özgü çıkarlarımız yoktur, bu nedenle ayrı kadın örgütlenmesi olmamalıdır," diyordu Nikolayeva. "Ancak sosyalizm için savaşan tüm işçilerle proleter kardeşlik ailesinde birleştiğimiz zaman gerçekten güçlüyüz."[33]

Konferansın bu oturumu sona ermeden, Kadınlar İçin Eşit Haklar Liginden yurttaş Doroşevskaya söz almak istedi. Aleksandra Kollontay'ın ısrarıyla, konuşması için bir şans verilen sözcü, dünyanın her yerinden Ligi ziyaret eden kadınların kendi çabalarını takdir ettiklerini, Ligin gerçekte devrimci Rusya'da başarıyla yürütülen kadın hakları mücadelesine *önderlik* ettiğini ve erkeklerin onları anlamadıkları için kadın haklarını savunmalarının imkânsız olduğunu söyledi. "Ben de emekçi bir kadınım, bir hekimim, kocam beni terk etti [ve] dolayısıyla çocuklarıma kendi çabamla bakmak zorundayım" diye tamamladı sözlerini.[34]

Toplantıya katılan kadın işçilerden hiçbiri Doroşevskaya'ya en ufak bir sempati duymuş gibi görünmüyordu. Tersine, tüm kadınların çıkarlarının ortak olduğu düşüncesiyle dalga geçerek, bunu Doroşevskaya gibilerinin yanında çalışan "hizmetçi yoldaşlara" sormak gerekir diyen bir delegeyle açıkça hemfikirdiler. Fabrika işçisi kadınlar, kendileri on dört saat çalışırken ve gebe kadınlar bebeklerini tezgâh başında düşürürken Kadınlar İçin Eşit Haklar Ligi neredeydi diye soran ikinci bir delegeyle de belli ki aynı fikirdeydiler. Yine, erkeklerle sırf erkek oldukları için çatışmanın haksızlık olacağını söyleyerek, "aynı tezgâhta yan yana çalıştığımız, özgür bir yaşam ve onurlu bir demokratik barış için aynı sınıfın saflarında birlikte kavga verdiğimiz erkek işçilerle çatışmamız yoktur ve olamaz" diyen bir başka delegeye de olumlu tepki verdiler. Kollontay'ın Doroşevskaya'ya verdiği sert cevaptan hareketle söyleyebiliriz ki, Kadınlar İçin Eşit Haklar Ligine destek çağrısı, kadın işçilerin aslında kendine özgü çıkarları olduğuna inanan, dolayısıyla bu çıkarları savunacak ayrı parti oluşumlarından yana olan Kollontay ile cinsiyet temelli sorunlar fikrinin kendisini reddeden ve zamanlarının büyük bölümünü genel parti çalışmasına ayıran, partinin kadın seksiyonlarını sadece kadın işçilerin ortak sosyalist davaya katılımını sağlamanın pratik bir aracı olarak gören Nikolayeva ve Konkordiya Samoilova gibi Petrogradlı kadın Bolşevik liderler arasında konferans sırasında ortaya çıkan temel farklılıkların üzerini bir süreliğine örtmüştü.[35]

Bolşeviklerin kadınlara yönelik kampanya mesajları, bildirilerde ve gazetelerde yansımasını buluyordu; Samoilova tarafından yazılan "Kurucu Meclis ve Kadın İşçiler" başlıklı *Rabotnitsa* başyazısı da bunlardan biriydi. Devrimci kadın işçiler, Şubat Devrimi ile beraber erkek işçiler ve askerlerle kol kola, ifade, basın ve örgütlenme özgürlüğü gibi haklarla birlikte cinsiyetten bağımsız oy hakkı elde ettiler, diye yazıyordu Samoilova. Kurucu Meclis bütünüyle yeni bir devlet düzeni tanımlayacağından ve bir dizi yeni yasa çıkaracağından, bunların genel olarak işçilerin haklarıyla birlikte kendi haklarını da koruması kadınlar açısından hayati önem taşıyordu. Yalnızca erkek *ve* kadın işçilerin çıkarlarının hakiki savunucuları, yani Bolşevikler, yeni yasalar aracılığıyla doğum, sağlık ve yaşlılık sigortası bakımından kadın emeğinin korunmasını ve kadınların çalışma koşullarını yakından izleyecek, seçilmiş bir kadın fabrika müfettişliğinin kurulmasını sağlayabilirdi.[36]

Başlıca düşmanları Kadetler de Bolşevikler gibi kampanyalarında seçimleri tümüyle karşıt anlayışlar arasında bir seçim olarak resmediyorlardı. Dönemin bir Kadet başyazısında şöyle deniyordu: "Ülkenin önünde iki yol var; bir yanda derin sınıf mücadelesi ve devletin yıkımı, diğer yanda Rusya'nın toparlanması ve güçlü bir devlet düzeninin kurulması. Birinci yol en açık şekilde Bolşevikler tarafından, ikincisi ise Halkın Özgürlüğü Partisi [Kadetler] tarafından temsil edilmektedir. Tercihin sağlam ve kararlı bir şekilde yapılması şarttır."[37] "Listeler" başlıklı Kadet kampanya bildirisinde, kendi listesine

yani Pavel Milyukov liderliğindeki 2 numaralı listeye verilecek oyların, tüm hükümet yetkisinin Kurucu Meclise geçmesi için Bolşeviklere ve Sovyet iktidarına karşı verilmiş olacağı açıkça ifade ediliyordu: "Kurucu Meclis seçimleri yaklaşıyor. Bu kurul, Rusya'nın tek gerçek yöneticisidir. ... Yurttaşlar, yeni Rusya'yı inşa etmenin elleri kardeş kanına bulaşmış olanların [Bolşeviklerin] değil, hakiki devlet adamlığı vasfına sahip, ülkesini gerçekten seven, onu düşmandan kurtarmaya hazır, halkın özgürlüğüne saygılı olanların işi olduğunu göstermelisiniz. Oyunuzu Halkın Özgürlüğü Partisi'ne, tek gerçekten ulusal, sınıf gözetmeyen ve demokratik partiye verin."[38]

Menşevikler de Kurucu Meclisi savunuyor; hem Bolşeviklere, hem de Kadetlere yükleniyordu. *Raboçaya gazeta* 12 Kasım sayısının manşetinden "Bugün seçim günü –16 Numaralı listeye oy verin– Bolşeviklere tek bir oy yok!" diye haykırıyordu. Gazetenin o günkü başyazısında, seçimlerin devrimci Rusya'nın ayakta kalması için son umut olduğu açıklanıyordu. Ancak gerçek demokrasiyi temsil eden partilerin, başka bir deyişle tüm sosyalist partilerin, işçi örgütlerinin, zemstvoların, Belediye Dumalarının ve benzerlerinin yer aldığı bir Kurucu Meclis, Bolşeviklerin iktidar gaspına son verebilir ve sözü geçen, Rusya'da ve yurtdışında saygı gören meşru bir hükümet kurabilirdi. Ancak hakiki sosyal demokratların önderlik ettiği bir Kurucu Meclis gerçek barışı, demokratik cumhuriyeti getirebilir ve köylülere toprak dağıtabilirdi. Kadetler monarşinin restorasyonuna karşı değildi, toprakların tazminatsız kamulaştırılmasına direnmeye devam ediyordu ve Rusya'yı emperyalist müttefiklerinin çıkarlarına kurban etmeye hazırdı. Bolşevikler anarşiyi ve iç karışıklığı kışkırtıyordu, ayrıca Rusya'yı toptan dağılmaya ve bir ulus olarak çöküşe götürecek utanç verici barış koşullarını kabul etmeye hazırdı.[39]

Menşevikler gibi Sosyalist Devrimciler de kampanyalarını büyük oranda Bolşeviklere ve Kadetlere eşit düzeyde saldırmaya odaklamışlardı. Sanki önceki aylarda Rusya'nın önde gelen liberal partisiyle yakın işbirliğine giren onlar değildi. Hem Bolşeviklere hem de Kadetlere yönelik bu düşmanlık, Sosyalist Devrimci günlük gazete *Delo Naroda*'nın 12 Kasım sayısında yan yana basılan "Bolşeviklere oy verme" ve "Kadetlere tek bir oy yok" başlıklı iki başyazıda da görülüyordu. İktidarı silahlı komplo yoluyla gasp ettikleri, tüm sözlerine ihanet ettikleri ve hâlâ da etmekte oldukları için Bolşeviklere oy verilmemeliydi. Dahası, istedikleri gibi olmazsa Kurucu Meclisi dağıtmakla tehdit ediyorlardı.[40] Kadetlere kimse oy vermemeliydi, çünkü devrimci ve gerçek demokrat değillerdi, hatta cumhuriyetçilikleri bile kesin değildi. Kazananın ve kaybedenin olmadığı, tez elden bir demokratik barış yerine, Kadetlerin ülküsü hâlâ savaşı zaferle bitirmekti. Onlara göre, devrimden önce imtiyazlı ve egemen olan sınıflar için işlerin iyi gittiği her sistem iyiydi.[41]

Petrogradlılar Kurucu Meclis seçimlerinin kampanya afişlerini inceliyor.
Jonathan Sanders Koleksiyonu.

Kadet reformizmine olumsuz yaklaştığı halde, Sosyalist Devrimci seçim platformunda çağdaş standartlara göre radikal olarak nitelenebilecek pek az şey vardı. Gerçekten de, toprağın kolektivizasyonunu (yani tüm tarım arazilerinin kırsal emekçiler tarafından kullanılmak üzere sahiplerine tazminat ödenmeksizin kalıcı olarak kamulaştırılmasını) öngören bir devrimci tarım programı dışında, Sosyalist Devrimcilerin ileri sürdükleri şeylerin büyük bölümü modern refah devleti anlayışıyla uyumluydu. Sosyalist Devrimci platformun temel direkleri arasında tüm devlet otoritesinin Kurucu Meclise devri, karşılıklı olarak adil bir barışın hızla tesisi (böyle bir barışın nasıl yapılacağı belirsiz olsa da), demokratik cumhuriyetin onaylanması, temel insan haklarını ve yasa önünde eşitliği güvence altına alan yasaların kabulü, kadınlara eşit haklar (Bolşevikler gibi Sosyalist Devrimciler de kadın oylarını hedefliyordu)[42] ve sekiz saatlik iş günü, asgari ücret, devlet destekli işsizlik ve kaza sigortası gibi liberal ekonomik ve sosyal yasalar yer alıyordu.

Sol Sosyalist Devrimcilerin seçim platformu ise tersine, gerçek bir devrimci siyasi ve toplumsal değişim çağrısıydı. Elbette, Sol Sosyalist Devrimciler, şimdilik, Rusya'nın en yüksek siyasi otoritesi olarak Kurucu Meclisin saygınlığını yukarıda tutuyorlardı. Fakat Bolşevikler gibi onlar için de gerek Kurucu Meclis seçimleri, gerekse Meclisin kendi oturumları sınıf mücadelesinin

doğal mecralarıydı. Dahası, aslında Sol Sosyalist Devrimciler artık devrimci hedeflerin gerçekleştirilmesi için parlamenter biçimlere kendilerini Bolşeviklerden daha fazla mahkûm hissetmiyorlardı. Seçim vaatleri arasında Lenin ve Troçki hükümetine derhal son verilmesi, sonunda homojen, geniş tabanlı, Sovyetlere karşı sorumlu birleşik bir sosyalist koalisyon hükümetinin kurulması, kazanan ve kaybedenin olmadığı acil bir barışın (gerekirse savaşan devletlerin halklarına doğrudan giderek) sağlanması, sosyalizmin uluslararası zaferi için mücadele ve fabrikalarda işçi denetimi yer alıyordu. Kısacası, Sol Sosyalist Devrimciler, Bolşeviklerin iktidarı "erken" ele geçirmesinin yarattığı siyasi hasarın giderilmesini ve İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin ilkesel kararlarının Kurucu Meclis eliyle hayata geçirilmesini savunuyorlardı.

Gelgelelim Sol Sosyalist Devrimciler, Kurucu Meclis seçimlerinde önemli bir yapısal handikapla maluldü. Seçimlerden tam bir hafta sonra toplanan Birinci Sol Sosyalist Devrimci [Ulusal] Kongresi'nde Sol Sosyalist Devrimciler, kendilerini ayrı bir parti olarak örgütlediler. Ancak bu durumda, Kurucu Meclis adayları 9 numaralı listede merkezci ve Sağ Sosyalist Devrimciler arasında sıkışmıştı. Bu sıralı liste Eylül'de, Sosyalist Devrimciler arasındaki ayrımlar uçuruma dönüşmeden önce hazırlanmıştı. Seçmenlerin (o da aralarındaki farkı bilmeleri durumunda) adaylar arasındaki tercihlerini belirtebileceği bir yöntem bulunmuyordu. Ülke çapında çoğu Sosyalist Devrimci listenin bileşimini ve sıralamasını kontrol etmeleri sayesinde, merkezci ve Sağ Sosyalist Devrimciler kendi adaylarının seçilmesini sağlayabilecek durumdaydılar.

Peki, seçimlerin sonucu ne oldu? Kırsal kesimde köylüler arasında belirleyici güce sahip olan Sosyalist Devrimciler, ülke çapında oyların çoğunu aldılar. Diğer ılımlı sosyalist ve liberal gruplarla birlikte (hepsi toplamda yüzde 62), Kurucu Meclisi kontrol edebilecek konumdaydılar. Ancak Petrograd ve çevresindeki bölgenin siyasi havasını yansıtan seçim sonuçları farklıydı. Başkentte seçimlere katılım oranı çok yüksek çıktı; 942 bin 333 yurttaş, ya da seçmenlerin yüzde 80'i oy kullanmıştı. Başkentin merkezi burjuva mahallelerinde büyük destek bulan Kadetler, 246 bin 506 oyla toplamda oyların yüzde 26,3'ünü alarak seçimden ikinci çıktı.[43] Eşit Kadın Hakları Birliği, toplam oyların yüzde 0,5'ini oluşturan 5 bin 231 oy aldı.[44] Kentte daha önce yerel düzeyde yapılan seçimlerle karşılaştırıldığında, ılımlı sosyalistlerden sağda Kadetlere, solda Bolşeviklere doğru önemli kaymalar yaşanmıştı (Sosyalist Devrimciler 152 bin 230 oyla yüzde 16,2; Menşevikler 29 bin 167 oyla yüzde 5'te kaldılar). 424 bin 27 oyla toplam oyların yüzde 45,2'sini alan Bolşevikler, seçimin açık ara galibiydi.[45] Kentin on sekiz seçim bölgesinden on ikisini kazanarak, Petrograd'ın işçi bölgelerine tamamen hâkim oldular. Dahası, öncesinde Sosyalist Devrimcilerin oy deposu olan Petrograd garnizonu birlikleri içinde de aynı başarıyı göstererek, asker oylarının yüzde 75'ini aldılar. Partinin Baltık Donanması denizcileri arasında ve stratejik öneme sahip kuzey

cephesinde ortaya koyduğu ezici güç de dikkate değerdi. Kalan altı seçim bölgesinde ise Kadetler öndeydi.[46]

Özetle, Kurucu Meclis seçimlerinin sonuçları, devrimci Bolşevik politikaların ve Sovyet iktidarının Petrograd Bölgesi'ndeki alt sınıflar tarafından güçlü bir şekilde onaylanmasıydı. Özellikle de, seçimlerin ardından Vikzhel sonunda yenilgiyi kabul etti. MYK'nın hükümet otoritesini kabul eden sendika, dikkatini Ulaştırma Halk Komiserliği üzerinde denetim kurmaya çevirdi.[47] Hayal kırıklığına uğramış bir *Novaya Zhizn* muhabiri, Petrograd'daki seçim sonuçlarını değerlendirdiği yorumunda "hislerimiz ne olursa olsun şunu kabul etmeliyiz ki, Kurucu Meclis ile ilişkili olarak bile, Petrograd'ın işçileri Bolşevikleri önderleri ve sınıf çıkarlarının sözcüleri olarak kabul etmektedir" derken yanılmıyordu.[48] Lenin artık Kurucu Meclis ile Sovyet egemenliğinin geleceğine dair bir çatışmada Petrogradlı askerlerin, denizcilerin ve kuzey cephesi birliklerinin Bolşevikleri destekleyeceği konusunda umutlu olabilirdi.

Kurucu Meclis seçimlerinin sonucu öğrenildikten sonra, Leninist Bolşevik Merkez Komitesi önderliği aşamalı olarak iki yönlü bir politika geliştirdi. Birincisi, Sovyet iktidarına karşı çıkan seçilmiş Kurucu Meclis delegeliklerinin iptalini teşvik etti. Seçim sonuçları belli olduktan kısa bir süre sonra Lenin tarafından hazırlanan, seçimlerin iptalini öngören bir karar tasarısı MYK tarafından kabul edildi. Karar, Kurucu Meclis üyeliklerinin iptalini ve yeniden seçimini yerel Sovyetlerin iradesine bırakıyordu.[49] Yakın zamanda yayımlanan veriler, iptal hareketinin başarı şansına sahip olduğunu gösterse de,[50] Kurucu Meclisin planlanan açılış tarihine çok az kalmıştı. Her hâlükârda, bu eğilimin ömrü o kadar kısa oldu ki, pratikte çok az etkisi görüldü. İkincisi, Bolşevik merkezî önderliği Sosyalist Devrimciler, Kadetler, Menşevikler ve Sovyet iktidarına düşman diğer grup ve kuruluşların Kurucu Meclis hazırlıklarını yönetme ve meclisi koruyup desteklemesi için halkı seferber etme çabalarını boşa çıkarmaya çalıştı. Bolşevikler bu amaç doğrultusunda, Kurucu Meclisin açılışı ve işleyişiyle ilgili her şeyi kontrol altına alma, Sovyet iktidarının öne çıkan muarızlarını halk düşmanı olarak damgalayıp köşeye sıkıştırma ve parti örgütleriyle Petrograd'ın alt sınıflarını Kurucu Meclisin muhtemel ilgasına hazırlama gayretinde oldu.

Sovyet iktidarına karşı direnişin ve Kurucu Meclise desteğin ulusal merkezi durumundaki Petrograd Kent Duması,[51] 16 Kasım günü Sovnarkom kararıyla kapatıldı. Dumanın feshi liberal ve ılımlı sosyalist grupların, hatta Sol Sosyalist Devrimcilerin şiddetli protesto dalgasına yol açtı. Kent Duması buna, Sovyet hükümetinin otoritesini reddeden bir Sosyalist Devrimci-Kadet ortak önergesini benimseyerek cevap verdi ve faaliyetlerine hiçbir şey olma-

mış gibi devam etti. İşin rengi 20 Kasım'da değişti. Akşam oturumu için Kent Dumasına ulaşan vekiller, içeri girmelerine engel olan silahlı denizciler ve Kızıl Muhafızlar tarafından karşılandı. Vekiller içeri girip planlanan işlerine devam etmeyi zorladılar, ancak derhal cebren dağıtıldılar.[52] Oturumlarına başka bir yerde devam eden vekiller, Kurucu Meclisin açıldığı 28 Kasım'ı ulusal bayram ilan ederek oturuma son verdiler. Aynı gece ilerleyen saatlerde, ADK muhalif Duma liderlerinin evlerini arayarak, birkaçını tutukladı. Belediye Başkanı Grigori Şrayder ve bir yakın ortağı dışında tutuklananların tümü ifade verdikten sonra hızla serbest bırakıldı.[53] Steno kayıtları, eski Kent Dumasının Ocak ortalarına kadar çeşitli yerlerde ara sıra gizlice toplanmaya devam ettiğini göstermektedir.[54]

22-23 Kasım'da başta Sosyalist Devrimciler, Kadetler, Halkçı Sosyalistler ve Menşevik Savunmacılar olmak üzere eski Kent Dumasından ve AKDK'dan önde gelen muhalefet liderleri, Kurucu Meclisi Savunma Birliği (KMSB) adı verilen bir örgütün kuruluşunda bir araya geldiler. Merkezi, tarihî Hür Ekonomi Cemiyeti binasında bulunan örgüt, Petrograd'ın çeşitli bölgelerinde şubeler kurmuş, diğer büyük Rus kentlerinde de örgütlenmişti. Amacını Rusya'nın meşru en yüksek siyasi otoritesi olarak Kurucu Meclisi güçlendirmek, halk desteğini büyütmek ve kamu güvenliğini örgütlemek için ulusal bir merkez haline gelmek olarak açıklıyordu. Bu, 29 Ekim'de Sovyet iktidarına karşı girişilen ayaklanmanın örgütlenmesine yardım eden yarı özerk Sosyalist Devrimci Askerî Komisyonu'n da amacıydı. 28 Kasım günü yaklaştıkça KMSB, eski Kent Duması tarafından Kurucu Meclisin açılışını kutlamak için ilan edilen resmî bayram günü ülke çapında kitle gösterilerinin planlanmasında öncülüğü üstlendi. Hemen hemen eşzamanlı olarak, çoğunluğu geçici olarak Bolotnoy Sokağı'ndaki kalabalık bir yurtta kalan Sosyalist Devrimci delegeler, Kurucu Meclis çalışmaları için hazırlıklara başladı.[55]

Bu günlerde, Leninist Bolşevik önderlik, Kurucu Meclis seçimlerinin sonucu belli olduğunda planlanan genel talimatları uyguluyor, yani seçimlerin iptalini örgütlüyor, Kurucu Meclisi halkın gözünden düşürmek için yapılabilecek her şeyi yapıyor ve meclis hazırlıkları üzerinde denetim kurmaya çalışıyordu. Bu sonuncu başlıkla ilişkili önemli bir sorun, Geçici Hükümetin Ağustos'ta Kurucu Meclis seçimlerini ve hazırlıklarını koordine etmek üzere kurduğu ulusal komisyonun ne yapılacağı meselesiydi. Tüm-Rusya Kurucu Meclis Seçimleri Komisyonu, başta Kadetler ve Sosyalist Devrimciler olmak üzere Sovyet iktidarına karşıt grupların kontrolündeydi. Bolşeviklere muhalefetin bir göstergesi olarak, komisyon Ekim günlerinde faaliyetlerini askıya almıştı. Komisyon 6 Kasım'da Kurucu Meclis seçimlerinin muhtemelen vaktinde yapılacağı belli olduktan sonra yeniden çalışmaya başladı. Ancak

Sovyet iktidarını tanımayı kararlılıkla reddetti ve Sovnarkom'un işlerine karışmasına direndi. Sovyet makamları, komisyonun bu direnişi karşısında, 23 Kasım'da toplam on iki ya da on beş kadar Kadet ve Sosyalist Devrimci komisyon üyesini gözaltına alarak dört gün nezarette tuttu.[56] Aynı zamanda, o sırada İçişleri Halk Komiseri olan Bolşevik Merkez Komitesi üyesi Moisey Yuritski, Seçim Komisyonu üzerinde sıkı denetim kurmaktan sorumlu özel komiser olarak atandı.[57] Gelgelelim, bu düzenlemenin ömrü sadece birkaç gün oldu. Ardından, görünüşe göre Yuritski ile çalışmak istememesi nedeniyle, komisyon dağıtıldı.[58] Aslında, Kurucu Meclisle ilgili düzenlemeler için Yuritski başkanlığında yeni bir büro birkaç gün öncesinde kurulmuştu.

Ülke çapında oylama işleminin ve seçim sonuçlarının dökümünün öngörülen takvimin çok gerisinde kaldığı, dolayısıyla 28 Kasım'da Petrograd'a çok az sayıda mazbatalı delegenin ulaşacağı artık dağıtılmış bulunan Seçim Komisyonu'ndaki Kadetler ve Sosyalist Devrimciler için bile açıkça ortaya çıkmıştı. Lenin, toplantı yeter sayısına yakın bir toplama ulaşılamamasını, Kurucu Meclisi ertelemek için ikna edici bir mazeret olarak görüyordu. 26 Kasım'da meclisin dört yüz delege (seçilmiş delegelerin kabaca yarısı) Petrograd'a ulaştığında toplanacağını belirten bir emir yayınladı. Emirde meclisin ilk oturumunun Sovnarkom tarafından belirlenen bir kişi tarafından açılacağı da yazılıydı.[59]

Bu sırada ADK, Kent Duması tarafından 28 Kasım'da yapılması planlanan gösteriye karşı, Sovnarkom'a ya da Petrograd Sovyeti yönetimine danışmaksızın bir yürüyüş örgütledi. Ancak Sovnarkom, ADK'yı yürüyüşü iptal etmeye zorladı.[60] ADK açısından bir talihsizlik olarak, *Raboçi i soldat* bu iptal kararını gözden kaçırdı. *Pravda* birinci sayfasında ADK'nın yürüyüşü için destek çağrısının basılacağı yerin koca bir beyaz boşlukla çıktığı gün, *Raboçi i soldat*'ın kapağında "Kahrolsun Halkın Düşmanları Kadetler, Kornilovcular, Kaledinciler!", "Kahrolsun Uzlaşmacı Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler, Burjuvazinin Uşakları!", "Kahrolsun Kurucu Meclisteki Kadetler!" ve "Kahrolsun Burjuvazi! Yaşasın Halk!" gibi provokatif, izinsiz gösteri sloganları yer alıyordu.[61]

Yürüyüşün önce planlanıp sonra iptal edilmesi ve Bolşeviklerin genel olarak Kurucu Meclise yaklaşımı, bu dönemde kritik siyasi konularda karar alma süreçlerine dair önemli ipuçları sunuyor, genel anlamda Bolşeviklerin iktidara gelmesinden sonraki ilk haftalarda ortaya çıkan tabloyu doğruluyordu. Leninist önderliğin Kurucu Meclise karşı politikası, her ikisi de günlük olarak toplanan Sovnarkom ve ADK'daki Bolşevikler tarafından belirleniyordu. Özellikle, partinin düzensiz şekilde toplanan Merkez Komitesi, kendini Bolşevik delegelerin tutumuyla ilişkili konuların değerlendirilmesiyle sınırlıyordu. Gerçekten de Merkez Komitesi 29 Kasım'a kadar, yani planlanan meclis açılışının bir gün *sonrasına* kadar, Kurucu Meclisle ilgili *hiçbir* konuyu değerlendirmemiş gibi görünmektedir. Bu toplantıda Yuritski, yoldaşla-

rına Kurucu Meclisin nasıl ele alınması gerektiğini sordu. Nikolay Buharin bunu "Meclis toplanmalı mıdır?" retorik sorusuyla cevapladı. Buharin'in bu soruya yanıtı, "anayasal yanılsamalar yığınlar arasında hâlâ çok canlı olduğu için" evetti. Meclisi toplamayı, Kadetleri kovmayı ve solcu vekilleri bir "devrimci konvansiyon" halinde örgütlemeyi öneriyordu. Troçki'nin de devrimci konvansiyon fikrini yinelemesine rağmen, öneri oylamaya sunulmadı. Etkin yerel önderleri uzak bölgelerden vaktinden önce çekmeme kaygısıyla, muhtemelen Kurucu Meclisin açılması için gereken dört yüz delege toplamına katkıda bulunmak istememenin de etkisiyle, tüm parti delegelerini bir an önce Petrograd'a çağıran bir önerge de reddedildi. Öte yandan, temel siyasi başlıklarda parti politikasını tanımlamakla sorumlu Merkez Komitesi, büyük oranda, Kurucu Meclis ile ilgili kararı ya içte ve uluslararası alanda devrimci durum netleşene kadar ertelemek ya da bu konudaki kararı Sovnarkom'a bırakmak, bu arada da muhalefeti tahrik ederek ilk hareketin ondan gelmesini beklemek yanlısıydı.

Bu bekle-gör yaklaşımı, Yuritski'nin 12 Aralık'ta partinin Kurucu Meclise karşı politikasıyla ilgili olarak Bolşevik Petersburg Komitesi'ne verdiği bir raporda da gözleniyordu. "Kurucu Meclisle ilgili olarak gerginliğin dorukta olduğu bir momente giriyoruz. ... Taktiklerimizi bir saat önceden bile belirlememiz imkânsız olacak" diyordu. "Nasıl bir tutum alacağız, ne yapacağız, her şey onların [muhalefetin] neyi ve nasıl yapacaklarına bağlı olacak. Kurucu Meclisi toplayacak mıyız? Evet. ... Dağıtacak mıyız? Belki. Her şey işlerin nasıl gelişeceğine bağlı."[62]

Bolşevik Petersburg Komitesi'nde ve parti ilçe komitelerinde, ılımlılar hariç Merkez Komitesi'nde olduğu gibi, oyalama ve belirsizlik tutumu taktikseldi; yoksa Kurucu Meclisin Sovyet iktidarına üstün gelmesine izin verilmemesi konusunda ilkesel netlik vardı. Merkez Komitesi'nin 29 Kasım ve Petersburg Komitesi'nin 12 Aralık tarihli toplantı tutanakları, bu konuda şüpheye yer bırakmamaktadır.[63]

Bu tutum Sol Sosyalist Devrimciler tarafından da tamamen paylaşılıyordu. Kurucu Meclise karşı sert tutumları, Kasımın ikinci yarısındaki birinci ulusal Sol Sosyalist Devrimciler Kongresi oturumlarında belirdi. 23 Kasım'da "mevcut durum" üzerine tartışmalar sırasında, kilit konumdaki Petrograd Sol Sosyalist Devrimci Komitesi üyesi Ekaterina Kats, delege çoğunluğuna tercüman olan konuşmasında "Kurucu Meclis, Sovyetlerin iradesini ve taktiklerini dikkate almalı. Kurucu Meclis Sovyetlerin iradesine karşı çıktığı takdirde, onu desteklemeyeceğiz ve hiçbir güç bizi yolumuzdan döndüremeyecek" diyordu. Proş Proşyan'ın sözleri daha da tehditkârdı: "Sosyalist devrimin başladığını düşünüyor ve görüyorsak, devlet iktidarı İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Sovyetlerine ait olmalıdır. ... [A]çıktır ki, silahlarımızı bırakıp devlet iktidarını Kurucu Meclise geri veremeyiz. Kurucu Meclis devlet otoritesini örgütlemeye kalkışırsa, ... ona izin vermeyiz."[64]

İlk ulusal kongrelerinde Sol Sosyalist Devrimciler arasında Kurucu Meclisle ilgili fikir ayrılıkları bulunsa da, bunlar daha ziyade delegelerin çoğunluğunun Sovyet iktidarının üstünlüğünü onaylamaya ikna edilememesi durumunda Kurucu Meclisin nasıl ve ne zaman dağıtılacağına dair ayrılıklardı. Sovyet iktidarının sonu anlamına gelse bile Kurucu Meclisin Rusya'da kalıcı bir yeni siyasi sistem kurma hakkına saygı gösterilip gösterilmeyeceği ise daha küçük bir ayrılık konusuydu. Önde gelen Sol Sosyalist Devrimcilerin çoğu, vekillikleri iptal edilenler hariç, Kurucu Meclisin seçildiği gibi toplanmasına izin verilmesi gerektiğini düşünüyordu. İçlerinden birçoğu, Kurucu Meclise karşı başından itibaren net bir tutum alınmazsa, "kitleler tıpkı daha önce Sağ Sosyalist Devrimcileri ve Menşevikleri terk ettikleri gibi, bizden de uzaklaşır o zaman biz [de] ordusuz kalırız" diyen Voronezh delegesi Evdokim Muravyev'le aynı fikirdeydi. Gelgelelim Şteynberg, Karelin ve Kamkov gibi taktiksel olarak daha temkinli önderler, Kurucu Meclise halk desteğinin hâlâ çok büyük olduğu kanaatindeydi, bu nedenle ona karşı herhangi bir doğrudan eylem düşüncesi, kitlelerin gözünde iflas edinceye kadar ertelenmeliydi. Kurucu Meclisin belirlenen açılış gününden bir gün önce, 27 Kasım'da yapılan bir oturumda Kamkov, bunun bir hafta gibi kısa bir sürede yaşanacağı tahmininde bulundu. Kongrenin işçi ve köylü iktidarının derhal uygulanmasını öngören kararı esastı ve dolayısıyla, Kurucu Meclis böyle bir iktidar olduğu ve İkinci Tüm-Rusya İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri Kongresi ile Köylü Vekilleri Sovyetleri Olağanüstü Kongresi'nin temel tutumlarını takip ettiği ölçüde, meclise tam destek verilmeliydi. Ancak, Kurucu Meclisin kendisini devlet iktidarının organları olarak İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Sovyetlerine karşı mücadele eden bir örgüte dönüştürmeye yönelik herhangi bir girişimi, devrimin kazanımlarına saldırı olarak görülecek ve kesin olarak püskürtülecekti.[65]

* * *

Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler arasında Kurucu Meclise yönelik düşmanlığın farkında olan KMSB bünyesindeki Sovyet iktidarı muhalifleri, Lenin'in 26 Kasım'daki erteleme açıklamasının, meclisi yok etmeye dönük Bolşevik komplosunun bir parçası olduğu sonucuna vardılar. Bu nedenle, kendi zayıflıkları ve yetersiz örgütlülükleri ile ilgili endişelerine rağmen, Kurucu Meclis lehine ve 28 Kasım'daki açılış töreni için kitle gösterileri düzenlemekten geri durmadılar.[66] 27 Kasım akşamı yapılan Kadet Merkez Komitesi toplantısında, hemen hemen planlandığı gibi çalışmaya karar verdiler –tek bir farkla: Petrograd'a gerçekten çok az Kurucu Meclis delegesinin ulaşması halinde, meclisi gerektiği şekilde toplamayı meşrulaştıracak sayıda delege gelinceye kadar günlük delege hazırlık konferansları yapılacaktı.[67]

28 Kasım'daki Kurucu Meclis yanlısı yürüyüş, altı haftalık Sovyet iktidarında Petrograd nüfusundaki derin kutuplaşmayı gözler önüne serdi. Öğleye doğru, çoğunlukla iyi giyimli yurttaşlardan oluşan, birçoğu özel şükran ayininden yeni çıkmış, on bin ile yüz bin arasında olduğu tahmin edilen bir kalabalık,[68] Kent Duması binasından güneydoğu yönünde, Nevski Bulvarı boyunca kilise çanlarının sesine doğru yürüyüşe geçti. Petrograd'ın "Beşinci Caddesi" Kurucu Meclisi selamlayan parlak renkli bayrak ve pankartlarla süslenmişti. Yürüyüş alayının başında, hapisten yeni çıkan eski Kent Duması Başkanı Grigori Şrayder ile Kent ve Bölge Dumalarından Kurucu Meclis yanlısı arkadaşları, bütün Sosyalist Devrimci Parti Kongresi (elli bir ilden üç yüzü aşkın delegesiyle), gizlice toplanmaya devam eden eski Tüm-Rusya Köylü Sovyetleri Yürütme Komitesi ile Tüm-Rusya İşçi ve Asker Sovyetleri Yürütme Komitesi'nin ılımlı sosyalist üyeleri, önde gelen Menşevik Savunmacılar, Halkçı Sosyalist ve Kadet partileri merkez komitelerinin hâlâ tutuklanmamış üyeleri bulunuyordu. Görgü tanıklarının anlatımları işçi, asker ve denizcilerin nadiren görüldüğü konusunda hemfikirdir.[69]

Yürüyüşçüler Liteini Bulvarı'ndan kuzeye döndüklerinde, caddenin üzerinde dev bir pankart karşıladı onları: "Halkın Seçtiği Seçmenlere Yol Verin!" Taurida Sarayı'na ulaştıklarında sarayı çevreleyen dövme demir parmaklıklar arasındaki kapıların kilitli ve sıkı koruma altında olduğunu gören kalabalık, parmaklıklara tırmanarak saray avlularına doluşmaya başladı. Sosyalist Devrimci Çernov ve (ileride Harvard Sosyoloji Bölümünün kurucusu olacak) Pitirim Sorokin ile önde gelen Kadetlerden Fedor Rodiçev'in Sovyet egemenliğine derhal son verilmesini isteyen öfkeli konuşmalarını dinleyen kalabalık, Yuritski'yi itip geçerek saraya girmeye çalıştı. Saat dörtte sarayda, o sırada Petrograd'da bulunan tahminen 127 Kurucu Meclis delegesinden 60'ının (dördü Kadet, geri kalanı Sosyalist Devrimci) katıldığı bir toplantı vardı. Delegeler, Çernov'u başkan seçtikten sonra, yapılan konuşmaları dinlediler ve yeterli sayıda delege toplanıp Kurucu Meclisin açılış tarihi belirlenene kadar Taurida Sarayı'nda her gün bir araya gelmeye söz vererek Kurucu Meclis Delegeleri Birinci Gayriresmî Konferansı dedikleri toplantılarına son verdiler.[70] 29 Kasım'da Taurida Sarayı'nda tekrar toplanmayı başardılar. Ancak, toplantıları zorla dağıtıldı ve bundan sonra saraya girmeleri yasaklandı.

28 Kasım olayları ve sonuçları, o gece geç saatlerde yapılan Sovnarkom toplantısında tartışıldı. Toplantıda öne çıkan Troçki o günkü olayları, ulusal çapta Sovyet iktidarına karşı isyanın ve karşı-devrimin koordinasyon merkezi olan Kadet Merkez Komitesi'nin Sovyet düzenine karşı silahlı bir ayaklanmasından aşağı kalır yanı olmadığını söyledi.[71] Gelen istihbarat, Bolşevik liderlerin Kadetlerin Petrograd'da Sovyet düzenine karşı muhalefet ve ülke çapında direniş hareketlerinin örgütlenmesi üzerindeki etkilerini abartmalarına yol açmış olabilir.[72] Pavel Milyukov'un da aralarında olduğu Kadet liderler, o sıralarda Don Bölgesi'nde generaller Kornilov, Alekseyev ve Kaledin öncülü-

gündeki karşı-devrime gözle görünür ölçüde bulaşmışlardı. Ancak ADK'nın verdiği tutuklama müzekkereleriyle donatılmış askerlerin ve Kızıl Muhafızların, üst düzey Kadet liderleri 28 Kasım sabahı, gösteriler başlamadan birkaç saat önce toplamaya başlaması; Sovnarkom'un Taurida Sarayı'ndaki eylemleri sadece Kadetleri baskı altına almak için bir bahane olarak gördüğünü ortaya koymaktadır.[73]

Petrograd'da Ekim Devrimi kahramanlarının yer aldığı kartpostal.
Üst sıra: L. D. Troçki, V. İ. Lenin, A. V. Lunaçarski, M. A. Spiridonova.
Alt sıra: A. M. Kollontay, F. F. Raskolnikov, L. B. Kamenev ve G. I. Zinovyev.
(*Lockhart Koleksiyonu*, Lilly Kütüphanesi, Indiana Üniversitesi.)

Durum böyle olsa bile, 28-29 Kasım gecesi yapılan Sovnarkom toplantısının (Sol Sosyalist Devrimci Tarım Halk Komiseri Andrey Kolegayev bulunmadığı için tamamı Bolşevik olan) katılımcıları, Troçki'nin raporunun ardından Kadetleri "karşı-devrimci bir ayaklanma örgütledikleri" için "halk düşmanı" ilan eden bir hükümet bildirisini kabul etti.[74] Yine, Lenin tarafından sunulan, Kadet liderlerin derhal tutuklanıp devrimci mahkemelerde yargılanmasına izin veren bir kararname de kabul edildi. Kararname, ülkenin her yerindeki bölgesel Sovyetleri "devrime karşı Kornilov-Kaledin iç savaşıyla yakın bağları nedeniyle Kadet Partisi'ni sıkı gözlem altında tutmak"la görevlendiriyordu.[75]

Gerek Kadetleri "halk düşmanı" ilan eden açıklama, gerekse Lenin'in derhal tutuklama izniyle ilgili kararnamesi, ertesi sabah *İzvestiya*'da yayımlandı. Petrogradlı işçi ve askerlerin çoğu, Bolşeviklerin Kadetlere saldırısını dışarıdan göründüğü şekliyle kavrıyordu. Fakat ılımlı sosyalistler açısından –Kadetleri söylemeye bile gerek yok– bu tutum, Bolşeviklerin Kurucu Meclisi

feshetmek ya da birliğini bozmak niyetinde oldukları kanaatini destekliyordu. Bundan dolayı, Gorki'nin gazetesi *Novaya Zhizn*'de Vladimir Bazarov, Bolşeviklerin ve "Sol Sosyalist Devrimci hempalarının" Kurucu Meclisi tümden iptal etmek yerine, kendi iradelerine boyun eğecek bir araca dönüştürme niyetinde olabilecekleri tahmininde bulundu.[76]

Bazarov Sol Sosyalist Devrimcileri Bolşeviklerin "hempası" konumuna düşürdüğü halde, aslında onlar da, farklı nedenlerle olsa bile, Kadetlerin yasa dışı sayılmasından ve bunun Kurucu Meclis açısından doğuracağı sonuçlardan ılımlı sosyalistler kadar rahatsızdılar. Bu adımı, Sovyet iktidarının Kurucu Meclisi gerçek yüzünü gösterme fırsatı vermeden ortadan kaldırmak niyetinde olduğu şeklindeki yaygın kanaate prim veren, düşüncesizce alınmış bir karar olarak görüyorlardı. Bolşevikler bu kanaati güçlendirerek, Kurucu Meclisten çok Sovyetlere zarar vermişti.[77] Sol Sosyalist Devrimci MYK fraksiyonu, Kadet delegelerin dokunulmazlığının ihlal edilmesi konusunda Sovnarkom'a acil bir soru önergesi verdi.[78] Bir sonraki MYK toplantısının yapıldığı 1 Aralık'ta İtzak Şteynberg, Kadetleri yasaklamak ve tutuklamak gibi keyfi baskı önlemlerinin sınıf savaşımında kabul edilemez yöntemler olduğunu söyleyerek, Kadetleri yasa dışı ilan eden kararnameye karşı Sol Sosyalist Devrimci saldırıyı başlattı. Avrupa'da öğrenim görmüş eski devrimci eylemci, hukukçu ve yayıncı Şteynberg, Karelin ve Spiridonova ile birlikte, Bolşeviklerin keyfi baskıları karşısında sesini en fazla yükselten Sol Sosyalist Devrimcilerden biriydi. Şimdi Sol Sosyalist Devrimciler adına, devrimci mücadelenin açık ve dürüst bir şekilde verilmesini istiyor, Sovnarkom'un Kadetleri yasaklayan kararnamesinin Kurucu Meclisin toplanmasını engelleme niyetini yansıttığını ima ederek, her iki tutuma karşı da kategorik itirazını dile getiriyordu.[79]

Soru önergesine ve Şteynberg'e cevap vermek üzere bizzat Lenin söz aldı. Kadet Merkez Komitesi'nin karşı-devrimin genelkurmayı haline geldiği şeklindeki bildik suçlamayı abartılı ifadelerle tekrarlayan Lenin, eskiden onların sağında yer alan bütün siyasi ve toplumsal unsurların artık büyük bir Sovyet karşıtı komplo halinde Kadetlerle birleştiğini söyledi. Kurucu Meclisi desteklemeyi bir örtü olarak kullanan Kadetler, açıkça iç savaş çıkarmaktaydı. "Buna verilecek tek bir cevap olabilir," diyordu Lenin, "Hapishane! Büyük Fransız Devrimi'nde [Jakobenlerin] yaptıkları da buydu; burjuva partileri yasa dışı ilan ettiler."[80]

Lenin'in Şteynberg'e cevabı, Troçki'nin kısa fakat tumturaklı sözlerinin aksine sakindi. Birkaç dakika önce Troçki, gözle görülür bir heyecanla toplantıyı bölerek, Alman hükümetinin Bolşeviklerin ateşkes şartlarını kabul ettiğini açıklamıştı.[81] Troçki'nin devrimci coşkusunu ve teatral üslubunu muhtemelen Alman emperyalizminin bu bariz geri adımı kamçılamıştı. Lenin'in konuşması (Şteynberg'in resmî soru önergesine ve eleştirisine cevaben Sovnarkom'un eylemlerini haklı göstererek) büyük ölçüde gündemdeki

ivedi görevlere odaklandığı halde, Troçki'nin konuşması için böyle bir şey söylenemezdi. Ona göre, Kadetlerin bastırılması çok daha büyük ölçekli bir terörün habercisiydi. Sözlerini kürsüye indirdiği yumruklarla vurgulayarak şöyle gürledi: "Proletaryanın çöken bir sınıfın kökünü kazımasında ahlaki olmayan hiçbir şey yoktur. Siz [Sol Sosyalist Devrimciler] sınıf düşmanlarımıza uyguladığımız çıplak teröre verip veriştiriyorsunuz. Fakat sizi temin ederim ki, [uyguladığımız terör *–çev.*] büyük Fransız devrimcilerinin terörünü örnek alarak, en fazla bir ay içinde çok daha korkunç biçimler alacak. Düşmanlarımızı sadece [Peter ve Pavel] kale[si] değil, giyotin bekliyor."[82]

Sol Sosyalist Devrimci Sergey Mistislavski, Lenin ve Troçki'nin Fransız Devrimi'ne atıflarını, sosyalist devrime dair ettikleri bütün laflara rağmen Bolşeviklerin aslında "siyasi devrimin salt burjuva biçimlerine sıkışıp kalmış" olduklarını söyleyerek cevapladı. Aynı zamanda ılımlı sosyalistleri de kendilerini yığınların hareketinden koparınakla eleştiriyor, Sol Sosyalist Devrimcilerin ise bundan uzak durmayı görev bildiklerini söylüyordu. Mistislavski, Lenin ve Troçki'nin ağır bir dille ifade ettikleri küçümseme karşısında, Sol Sosyalist Devrimcilerin hükümete girmeye yönelik müzakerelere devam edeceğinin işaretini verdi. "Bizim eserimiz olmayan Bolşevizmle karşı karşıya gelerek," diyordu, "devrimci davaya vermekte olduğu zararı en aza indirmek için yapılabilecek her şeyi yapacağız."[83]

Mistislavski, Sovnarkom'un Kurucu Meclisin seçildiği haliyle toplanmasına müdahale etmesini yasaklayan bir önerge sundu. Önerge Kadetleri yasa dışı ilan eden kararnamenin iptalini öngörüyor ve Sverdlov'un 17 Kasım tüzüğünde somutlaşan, Sovnarkom'un MYK'ya karşı sorumlu olması ilkesini teyit ediyordu.[84] Ştaynberg bu önergenin kabulü için bastırırken, Bolşeviklere "kendilerini Kadetlerle ilgili [anlamsız] kâbuslardan kurtarmaları" için kelimenin gerçek anlamıyla yalvardı. Ne var ki, daha fazla tartışılmaksızın, (partilere göre dağılmış gibi görünen) 98'e karşı 150 kabul ve 3 çekimser oyla MYK, Kurucu Meclisin dört yüz delege kayıt yaptırınca toplanmasını onaylayan ve Kadetlere yönelik genel baskıyı onaylamakla kalmayıp, gelecekte karşı-devrimle mücadelede Sovnarkom'a gerekli göreceği her türlü önlemi alma yetkisi veren bir Bolşevik tasarısını kabul etti.[85] Sol Sosyalist Devrimcilerin Sovnarkom'a girmesine ilişkin, devam eden müzakerelere rağmen, karar onların hassasiyetlerine hiçbir ödün vermiyordu.

* * *

Ekim günlerinin hemen sonrasında Lenin ve Troçki'nin dayatmayı başardığı politikaların sonucu olarak, Bolşevikler Petrograd'da her yönüyle hükümet sorumluluğunu tek başlarına üstlendiler. Gelgelelim, bu görevden hazzetmedikleri gibi, gerekli eğitim ve deneyimden de yoksundular. Bu koşullarda, mevcut siyasi kurumlar (öncelikle Petrograd Kent Duması ile Bölge Dumaları

ve bunların idari kurul ve kurumlar ağı) aracılığıyla hükümet etmeye çalıştılar. Ancak bu yaklaşımın işe yaramayacağı ortaya çıktıktan sonradır ki, idari işlevler aşama aşama Sovyetlere geçti. Ara süreçte, yerel yönetimde var olan boşluğu başka herhangi bir kurumdan ziyade ADK doldurdu. İster istemez, Petrograd kentindeki başlıca yönetici kurum haline geldi.

Bununla eşzamanlı olarak, Petrograd Bolşevik Parti örgütünün en faal militanlarından giderek daha fazlası Sovyetlerde ya da orduda tam zamanlı görevlere atanıyor ya da devrimi ülke çapında pekiştirmek üzere Petrograd dışına gönderiliyordu. Bunun sonucunda, Petrograd fabrika işçileri ve alt düzey askerî personel arasındaki parti faaliyeti fiilen durma noktasına geldi. Elbette Bolşeviklerin siyasi programına dönük halk desteği, son dakikada girişilen propaganda akınlarıyla birlikte, Bolşeviklerin Petrograd ve çevresinde Kurucu Meclis seçimlerinde başarılı olmasını sağladı. Üstelik bu güç, Sol Sosyalist Devrimcilerle ittifak halindeki Bolşeviklerin Kurucu Meclisin toplanmasını kontrol altına almasını sağlamada paha biçilmez bir rol oynuyordu. Fakat Bolşevik örgütün kendi toplumsal tabanından giderek yalıtılması, uzun vadede en istenmeyen sonuçlara gebeydi.

3

Güç Toplama

Aralık 1917'de, sert Bolşevik politikalar ile Sol Sosyalist Devrimci idealler arasında, Kadetlerin bastırılması ve Sovnarkom ile MYK arasındaki yapısal ilişki ile ilgili çatışmada yansımasını bulan gerilime rağmen, Sol Sosyalist Devrimciler Sovnarkom'da görev almayı kabul etti. Yaygın kanının aksine, ilk yıllarda Sovyet baskıcılığının temel direklerinden biri olan Tüm-Rusya Karşı-Devrim, Vurgunculuk ve Sabotajla Mücadele Olağanüstü Komisyonu'nun (VÇeka) kuruluşu bu gelişmeyle doğrudan bağlantılıydı.

VÇeka'nın kuruluşuna dair geleneksel yoruma göre, 1917 Aralık'ının ilk haftasında ADK, Petrograd'da iktidarı ele geçirme ve Sovyet iktidarını pekiştirme görevinin tamamlandığını kabul ederek, kendini gönüllü olarak tasfiye etti. Bu adım 5 Aralık'ta yapılan bir Sovnarkom toplantısında atılmış, hükümet ADK'nın yedi gün içinde dağıtılmasını koordine edecek bir grup oluşturmuştu. Ertesi gün, diye devam eder bu yorum, ulusal ölçekteki bir memur grevi, Lenin'i Sovnarkom'a bu tür siyasi sabotajlarla güçlü devrimci önlemlerle mücadele etmek üzere Feliks Cerjinski'nin özel bir komisyon oluşturmasını önermeye sevk etti. 7 Aralık'taki Sovnarkom toplantısında, Cerjinski komisyonunun hâlâ toplantıda olduğu anlaşılınca, Sovnarkom'un komisyon işini bitirinceye kadar dağılmamaya karar vermesi, bu göreve ne kadar büyük bir aciliyet atfedildiğini gösteriyordu. O akşam Cerjinski, karşı-devrim ve sabotajla savaşmak üzere Sovnarkom'a bağlı güçlü bir geçici organ oluşturulmasını istedi. Bu görüş derhal benimsendi ve VÇeka doğdu.[1]

ADK'nın son haftalarındaki gelişmelere ve Sovnarkom ile bu dönemki ilişkisine ışık tutan Sovyet arşiv belgeleri, beni bu yorumu sorgulamaya sevk etti. Ekim günleri sonrasında ADK, devlet kurumlarındaki iş durdurmaların yarattığı boşluğu doldurmuş, temel belediye hizmetlerini sağlama ve Petrograd'da güvenlik ve devrimin savunulmasını koordine etme sorumluluğunu üstlenmişti. Özellikle Rikov'un istifasının ardından İçişleri Halk Komiserliği koltuğunun boş kaldığı 4-17 Kasım arasında ADK, karşı-devrim, sabotaj ve vurgunculukla mücadelede devasa bir güç kazandı.

Kasım ortasında, Tüm-Rusya Köylü Sovyetleri Yürütme Komitesi ile Tüm-Rusya İşçi ve Asker Sovyetleri Yürütme Komitesi'nin birleşmesi de başarıyla tamamlanmış ve Sovnarkom'da Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci

koalisyonu ile ilgili müzakereler başlamıştı.[2] Sonraki iki hafta, sol sosyalist partilerden hangisinin -Bolşeviklerin mi, yoksa Sol Sosyalist Devrimcilerin mi- birleşik MYK'da hâkim olacağı belirsizliğini korudu. Bu ara dönemde Sol Sosyalist Devrimciler, Bolşevikler karşısında özellikle büyük bir avantaja sahipti. Her şey bir yana, Bolşevikler Sol Sosyalist Devrimcilerin ADK'da eşitlik talebini kabul etmişti; Bolşevik liderler için tatsız bir ödündü bu.[3] Sol Sosyalist Devrimciler, Ekim günlerinin hemen sonrasında, ADK'nın siyasi muhaliflere yönelik şiddetine ve insan haklarının budanmasına ateş püskürmüştü. Şimdi, Sol Sosyalist Devrimcilerin ADK'da eşit güce sahip olması, Bolşeviklerin siyasi düşmanlarını bastırmada sahip oldukları hareket serbestisini sınırlama tehdidini beraberinde getiriyordu. 15 Kasım'da yapılan Sovnarkom toplantısında ADK'yı feshetme düşüncesi dile getirildi. MYK başkanı Sverdlov bu düşünceye şiddetle karşı çıktı. Bunun yerine, ADK'nın sorumluluklarının önemli ölçüde azaltılmasını ve karşı-devrimle mücadeleye ayrılan mali kaynaklarla muhasebeye tabi olmayan diğer kaynakların İçişleri Halk Komiserliğinden ADK'ya aktarılmasını önerdi. ADK'daki Sol Sosyalist Devrimci eşitliğinin siyasi düşmanları bastırmaya ket vurmasını engellemek için, Bolşeviklerin kendi kontrolleri altında tutmaya çalışacağı ADK Askerî Komisyonu'nun bir bütün olarak ADK müdahalesi olmaksızın bağımsız tutuklamalar yapma hakkına sahip olmasında ısrar etti.[4]

15 Kasım Sovnarkom toplantısının kayıtlarında, bu önerilerle ilgili herhangi bir adım görülmemektedir. Ancak 21 Kasım'daki ADK toplantısında, ADK'daki Bolşevik önderlik, karşı-devrimle mücadelede Sol Sosyalist Devrimcilerin dışlanacağı tamamen yeni bir kurum oluşturmaya yönelik bir girişim başlattı. Bu adım ertesi gün tartışıldı ve Sol Sosyalist Devrimciler Bolşevikleri kendilerini dâhil etmeye zorladı.[5] ADK'nın Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci koalisyon hükümeti müzakerelerinde piyon haline getirildiğini kabul eden Bolşevik ADK önderliği, yeni örgütlenmeyi erteledi.[6]

Sol Sosyalist Devrimcilerin Bolşevik "teröre" karşı eleştirilerinin bu haftalar boyunca hızını kaybetmemiş olmasına ve Sol Sosyalist Devrimcilerin gerek ADK'da, gerekse onun karşı-devrimle mücadeleye özel örgütünde güçlü bir şekilde temsil edileceği artık netlik kazanmış olmasına rağmen, 25 Kasım'daki bir Sovnarkom toplantısında Lenin, ADK'yı genç Sovyet hükümetinin iç güvenlikteki başlıca organı olarak görmeye devam ediyordu. Bu toplantıda ADK'nın gelecekteki konumuyla ilgili üç önerge sunuldu. Lenin, Sverdlov'un 15 Kasım'daki önerisini tekrarlayarak, ADK'nın doğrudan karşı-devrime ve sabotaja karşı mücadele ile ilgili olmayan sorumluluklarının ilgili komiserliklere aktarılmasını istedi. Martin Latsis, ADK'nın MYK'nın karşı-devrimle mücadele kısmına dâhil edilmesini, Yuritski ise ADK'nın tasfiye edilmesini önerdi. Kurucu Meclisin planlanan açılışı ve memurların yoğunlaşan iş durdurmalarıyla kuşatılmış sıcak siyasi atmosferde, Yuritski'nin önerisi muhtemelen erken bulunmuştu. Latsis'in önerisi ise büyük ihtimalle

MYK'nın yeniden yapılandırıldıktan sonra hangi partinin kontrolünde olacağına dair süregelen belirsizlik yüzünden boşa düşmüştü. Lenin'in ADK'nın görevlerini azaltma önerisi kabul edildi.[7]

Yine de, henüz iki hafta bile geçmeden ADK tasfiye edildi ve yerini rüşeym halindeki VÇeka aldı. Peki, bu nasıl oldu? Üst düzey ADK yöneticilerinden bazıları, hareket özgürlüklerinin Lenin ve Sovnarkom tarafından baltalanmasına içerleyen başına buyruk Bolşevik fanatiklerdi. Sovnarkom'un ADK'nın karşı-devrimle mücadele kapasitesine zarar verme pahasına Sol Sosyalist Devrimcilere karşı bu kadar cömert davranmasından son derece rahatsızdılar. Daha radikal olan ADK ile taktiksel olarak daha ihtiyatlı olan Sovnarkom arasındaki gerilim, ADK tarafından Kurucu Meclis için 28 Kasım'da yapılacak gösteriye karşı Sovnarkom'un izni olmaksızın düzenlenen silahlı gösteride kendini gösterdi.[8] Bu cepheden saldırıya hazırlıksız olan ve muhtemelen karşıt gösterilerin tetikleyeceği fiziksel, belki de kanlı çatışmalardan korkan Sovnarkom, ADK'nın karşı-gösterisini iptal etti. Şüphesiz ADK'daki pek çok Bolşevik, işçi ve askerleri karşı-gösteriye katılmaya çağıran açıklamalarının *Raboçi i soldat*'ta yayımlanması ve Sovnarkom emirleri doğrultusunda davranan Vladimir Bonç-Brueviç'in resmî fırçası ile daha da katmerlenen bu açıkça küçük düşürülme karşısında deliye dönmüştü.[9] 29 Kasım'da Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi toplantısında Viyaçeslav Molotov'un yaptığı açıklama, ADK'nın kendini tasfiye etmeye ya o gün ya da önceki gece karar verdiğini gösteriyordu.[10]

Bolşevikler ile Sol Sosyalist Devrimciler arası ilişki meselesinin ADK'nın tasfiyesi ve VÇeka'nın kuruluşuyla ne ilgisi vardır? Öyle görünüyor ki ADK, muhtemelen işlevini tamamladığı kanaatine vardığından değil, radikal Bolşevik yönetimi Sovnarkom tarafından hayal kırıklığına uğratıldığı için kendini dağıtmaya karar vermişti. Yine, Sovnarkom'u ADK'nın kendini tasfiye kararını ve VÇeka'nın kuruluşunu onaylamaya götüren belirleyici faktörün, Sol Sosyalist Devrimcileri işe karıştırmadan memurların ülke çapındaki grev tehdidini alt etmek ve daha da önemlisi, Kurucu Meclis yandaşlarının Sovyet iktidarının varlığına karşı oluşturduğu tehlikeyle başa çıkabilmek için geçici bir örgüte duyduğu ihtiyaç olduğu da açıktır. VÇeka'nın üst düzey yöneticilerinden Latsis, uzun zamandır bastırılan örgütsel sorunlarıyla ilgili 1922 tarihli bir kurum içi raporda, örgütün kurulması kararında "Sol Sosyalist Devrimciler sorununun" önemini kabul edecekti. Latsis'e göre Sol Sosyalist Devrimciler "kendi 'evrensel' ahlakını ve hümanizmini dayatarak ve karşı-devrimcilerin ifade ve basın özgürlüklerine sınırlama getirilmesine direnerek, karşı-devrimle mücadeleye önemli ölçüde ket vurmuştur. Sovyet liderleri açısından, Sol Sosyalist Devrimcilerin varlığının karşı-devrimle savaşmayı imkânsız kıldığı açığa çıkmıştır. Bu durum, karşı-devrimle mücadele için ADK'dan ayrı ve Sol Sosyalist Devrimcilerin dışarıda bırakılacağı yeni bir örgüt kurma düşüncesinin doğmasına yol açmıştır."[11]

ADK'nın dağıtılıp VÇeka'nın kurulmasında Sol Sosyalist Devrimciler faktörünün ağırlığını tartabilmek için, Bolşevikler ile Sol Sosyalist Devrimciler arasındaki koalisyon müzakerelerinin seyrini incelemek şarttır. 16 Kasım'da yapılan bir Sovnarkom toplantısında Sverdlov, yeni birleşik MYK'daki Sol Sosyalist Devrimci fraksiyonla bir Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci koalisyonunun kurulmasıyla ilgili olarak o gün yaptığı tartışmalar hakkında cesaret verici bir rapor sundu. Kurucu Meclisle hesaplaşma günü yaklaşırken hükümeti genişletme imkânının çekimine kapılan ve Sol Sosyalist Devrimcilerle MYK'daki işbirliğinden cesaret alan Sovnarkom, Sverdlov'un görüşmelerini ilerletecek bir delegasyon atadı.[12]

Delegasyonun görüşmeleri ertesi gün başladı. O sırada Sol Sosyalist Devrimciler, Bolşeviklerin önceki gün Petrograd Kent Dumasını dağıtmaları karşısında öfkeden deliye dönmüş durumdaydı. Baştan sona yeniden yapılandırıldığında yeni, birleşik MYK'da yine çoğunluğa sahip olacaklarından emindiler. Dahası, Sosyalist Devrimci listede yer alan köylü delegelerinin sayısının mecliste belirleyici ağırlık elde etmeye yetip artacağı konusunda da umutluydular. Bundan dolayı, Sovnarkom'a girmelerinin bedelinin yüksek olacağını belli ediyorlardı. Başlangıçta (hâlihazırda Sol Sosyalist Devrimci Kolegayev'in idaresinde olan Tarım Halk Komiserliğine ilaveten) İçişleri, Savunma, Askerî İşler, Demiryolları ve Adalet Halk Komiserliklerinin başına Sol Sosyalist Devrimcilerin atanmasında ısrar ettiler. Sol Sosyalist Devrimcilerin köylülük ve tarım reformu ile ilgili konuların yanı sıra, yurtta devrimi savunmak ve yurtdışında sosyalist kalkışmayı desteklemek için askerî kuvvet oluşturmaya odaklanmaları, onları Askerî İşler Halk Komiserliğinin yönetimi konusunda özellikle bastırmaya sevk ediyordu. Yine benzer bir şekilde, adil bir devrimci yasa düzeni kurmaya yüksek bir öncelik vermeleri de Şteynberg'in Adalet Halk Komiserliğine atanmasına verdikleri önemi açıklıyordu.

Tüm bu kilit görevleri Sol Sosyalist Devrimcilere bırakmanın Bolşevik müzakere ekibi için kabul edilemez olduğu açıktı. Aynı zamanda, Bolşeviklerin Kasım'ın ikinci yarısındaki birkaç yeni provokatif adımı Sol Sosyalist Devrimcileri daha da kızdırarak, hükümet müzakerelerini sık sık durma noktasına getirdi ve bazen de büsbütün çökme tehlikesiyle yüz yüze bıraktı. Sol Sosyalist Devrimciler tarafından hararetle protesto edilen bu adımlardan bazıları, Tüm-Rusya Kurucu Meclis Seçimleri Komisyonu üyelerinin gözaltına alınması, tüm Kadetlerin "halk düşmanı" olarak damgalanması, önde gelen Kadetlerin tutuklanması ve Kurucu Meclis Delegeleri Gayriresmî Konferansı'nın silah zoruyla dağıtılmasıydı. Sonuç olarak, uzayan görüşmeler üç hafta kadar sürdü. Nihayet 7 Aralık'ta Sovnarkom, ilk gündem maddesi olarak, Sol Sosyalist Devrimcilerin hükümete girmek için koyduğu son şartların bazı değişiklikler yapılmak kaydıyla kabul edilebilir olduğuna karar verdi. Bu müzakereleri herkesten daha ayrıntılı şekilde araştıran sürgündeki Rus tarihçi Anatoli Razgon,

Sol Sosyalist Devrimcilerin kilit konumdaki komiserliklerin dağılımında Bolşeviklerle *eşitlik* talebinin hâlâ bir anlaşmazlık konusu olduğunu ileri sürer.[13] Böyle olsa bile, MYK'da Bolşevik çoğunluğun yeniden kurulacağı o gün itibarıyla açıktı. Sol Sosyalist Devrimci liderler Lenin'in kabinesine girmenin onlara, Bolşeviklerin tutumunu yumuşatmak ve yurtiçinde ve yurtdışında devrimi ilerletmekte önemli bir rol oynama olanağı sağlayacağı varsayımı üzerinden hareket ediyorlardı. Sol Sosyalist Devrimcilere sempati duyan Petrogradlı işçiler, askerler ve denizciler de onları Sovnarkom'a girmeye zorluyordu.[14] Dahası, temel şartlarından biri olan toprak reformu programlarına destek şartı da Bolşevikler tarafından kabul edilmişti.[15] Bu nedenlerle, 9 Aralık'ta Bolşeviklerin Sovnarkom'a girme konusundaki şartlarını kabul ettiler, bu da eşitlikten epeyce azı anlamına geliyordu. Kısa süre sonra Kolegayev'e (Tarım Halk Komiseri), Ştaynberg (Adalet Halk Komiseri) ile altı Sol Sosyalist Devrimci halk komiseri daha katıldı.[16] Sol Sosyalist Devrimciler ayrıca tüm diğer halk komiserliklerinin yürütme komitelerine ve diğer merkezî hükümet kurumlarına da atandılar. Sonuç olarak, Kurucu Meclis arifesinde, Sol Sosyalist Devrimciler Sovnarkom'un kabaca dörtte birini, MYK sandalyelerinin üçte birini almış ve diğer tüm kilit Sovyet kurumlarında önemli bir varlık kazanmış bulunuyordu.

Bu zemin üzerinde, Sovnarkom'un ADK'yı başından atıp VÇeka'yı oluşturmasının ve yeni örgütü 7 Aralık'ta, yani Sol Sosyalist Devrimcilerin hükümeti yeniden yapılandırma şartlarının "bazı değişikliklerle" kabul edildiği gün kurmaktaki acelesinin başlıca nedeni açığa çıkıyor. Uzun lafın kısası, potansiyel olarak sorunlu Adalet Komiserliğini Ştaynberg yönetecekti. Sadece güvenilir Bolşeviklerden oluşturulan ve doğrudan Bolşevik ağırlıklı Sovnarkom'a bağlı VÇeka'nın bundan önce kurulup çalışmaya başlaması Lenin açısından esastı. VÇeka'nın kuruluşuyla ilgili resmî ilan *İzvestiya*'da 10 Aralık'ta yayımlandı.[17] İlanda yeni kurumun merkezinin Gorokhovaya Sokağı, 2 Numarada bulunduğu bildiriliyordu. Çarlık zamanında Gorokhovaya Sokağı 2 Numara, Petersburg valiliği büroları, belediye zabıtası ve meşum Çarlık gizli polisi Okhrana'nın adresiydi.

Lenin'in Ştaynberg konusunda endişelenmekte tamamen haklı olduğunu belirtmekte fayda var. Daha göreve geleli bir hafta olmadan, 15 Aralık'ta Ştaynberg, Sovnarkom'a danışmadan Smolni'de ve devrimci mahkeme binalarında tutulan tutukluların derhal beş ana Petrograd hapishanesine naklini öngören bir kararname çıkardı. Burada, Petrograd Sovyeti ve bölge Sovyetleriyle mutabakat halinde özel olarak oluşturulacak geçici komisyonlar, bu tutukluların tutuklanmalarının haklı olup olmadığını değerlendirecek, ya mahkemeye kadar tutuklu kalmalarına ya da yirmi dört saat içinde serbest bırakılmalarına karar verecekti. Bu komisyonlar, diğer Petrograd hapishanelerindeki tüm tutuklular için de benzer bir incelemeyi hızla yürütecekti.[18] Kararname, eğer izin verilseydi, VÇeka'nın başlatmış olduğu, siyasi muhalifleri belirli bir karşı-devrimci eylemin sonucu olmaktan ziyade, sorun çıkarma-

larını *önlemek* üzere toplama ve izole etme uygulamasını boşa çıkaracaktı. Dolayısıyla Lenin, Cerjinski ve bu anlayıştaki Bolşevikler için, Ştaynberg'in çıkardığı kararname bir savaş ilanı anlamına geliyordu. Üstelik aynı gün basına verdiği bir demeçte Ştaynberg, Smolni ve Devrimci Mahkemeyi ziyaret etme niyetinden bahsediyor, amacının ise net bir suç isnat edilmeyen tutukluları serbest bırakmak olduğunu açıkça belirtiyordu.[19]

Ertesi gün Ştaynberg, arama yapma ve tutuklama yetkisi verilen kurumları sıralayan ve bu soruşturma makamları tarafından yapılacak uygunsuz eylemlerin hem kendisine, hem de bağlı oldukları kuruma bildirilmesini emreden yeni bir kararname yayımladı.[20] Listede VÇeka da yer alıyordu. Ancak şikâyetlerin kendisine bildirilmesi ibaresi, Ştaynberg'in VÇeka'yı Adalet Halk Komiserliği tarafından belirlenen ölçütlere göre denetleme niyetini açıkça belli ediyordu. Kısa bir süre sonra Ştaynberg, VÇeka'ya ait tüm materyallerin incelenmek üzere kendisine gönderilmesini emretmesiyle bu maksadını daha da bariz bir şekilde ortaya koymuş oldu.[21] Bu talebinin reddedilmesi üzerine Sovnarkom'a resmî bir dilekçeyle başvurarak VÇeka'da denetim yapma izni istedi. Bu dilekçe de reddedildi.[22] Ştaynberg bunun ardından, yine devrimci adaletin uygulanmasında keyfiliği ortadan kaldırma gayesiyle, vekili ve Sol Sosyalist Devrimci yoldaşı Aleksander Şrayder'i, esas ve usulleri sistemli hale getirmek için bir devrimci yasalar envanteri ve devrimci mahkemeler kılavuzu hazırlanmasına nezaret etmek üzere atadı.

Bu esnada, Kurucu Meclisin toplanmasının gecikmesi ve Almanya ile ayrı barış görüşmelerinin başlaması nedeniyle gerilimin yükseldiği bir ortamda VÇeka ise, aksine, siyasi muhalifler üzerindeki baskıyı yoğunlaştırıyordu. Böylece 16 Aralık'ta on beş ılımlı sosyalist, Kurucu Meclisi Savunma Birliği merkezinde tutuklandı.[23] Yirmi dört saatten biraz sonra, VÇeka Nikolay Avksentiyev'in tutuklanıp hapse atılmasına nezaret etti.[24] Cerjinski ertesi gün Irakli Çereteli, Viktor Çernov, Fedor Dan, L. M. Bramson, Mikhail Skobelev, Abram Gotz ve Vladimir Rozanov'un da aralarında bulunduğu on bir muhalefet liderinin ve Kurucu Meclis delegesinin daha derhal tutuklanıp devrimci mahkemeye çıkarılması emrini verdi.[25] O gece (18 Aralık), bir VÇeka görevlisinin emrindeki silahlı bir birlik, anlaşılan Cerjinski'nin emrinde adı geçen önde gelen muhalif isimlerden bazılarını yakalama umuduyla, fabrikalardan, sendikalardan, askerî birliklerden, bölge Dumalarından ve Petrograd Sovyetinden muhalif parti temsilcileri ve ılımlı sosyalistlerden oluşan 135 temsilcinin KMSB binasında yaptığı bir işçi konferansına saldırdı. Konferansı örgütleyenler, kimliklerini açıklamama konusunda önceden anlaşmışlardı ve yeni bir saldırı olsa bile toplantılarını sürdürmeye çalışacaklardı. Bu nedenle, isimlerini ve adreslerini yazılı olarak bildirme emrini reddederek, istiflerini bozmadan işlerine bakmaya devam ettiler. Bunun üzerine VÇekacı, tüm konferans katılımcılarının gözaltında olduğunu ilan etti ve kimsenin çıkmaması için kapıya muhafız yerleştirdi.

KMSB merkezindeki gözaltı bilgisi, Sovnarkom'un gecenin ilk saatlerindeki oturumunda Lenin tarafından duyuruldu.[26] Toplantı tutanaklarına geçirilmemişse de, belli ki Sovnarkom, gözaltındakiler kimliklerini bildirdikten sonra Cerjinski'nin tutuklama emrinde ismi geçenler haricinde herkesin serbest bırakılacağı görüşündeydi.[27] Bundan güç alan Ştaynberg ve Karelin, hızla patlamaya hazır bir hale gelen durumu çözmek için sahneye koştular. VÇeka görevlisini ve birliğini yok sayarak, gruplarının da "teröre" karşı olduğunu, ancak meşru hükümetin emirlerini uygulamak zorunda olduklarını söylediler ve konferans katılımcılarına kimliklerini bildirmelerini rica ettiler; böylece açıkça bir yanlış anlama olan sorun barışçıl bir şekilde çözülebilecekti. Bu ricalarını reddeden toplantıdaki temsilciler, parmaklıklar ardına götürülmekte ısrar ettiler. Ardından Ştaynberg konferans başkanına dönerek, sadece şifahen olsa bile, Cerjinski'nin tutuklama emrinde adı geçen hiç kimsenin orada bulunmadığını teyit etmesini istedi. Bu rica da reddedilince, Ştaynberg ve Karelin kişisel sorumluluk alarak açmazın sona ermesini sağladılar.

VÇeka'nın yetkileri konusunda Ştaynberg ve Sol Sosyalist Devrimci yoldaşları ile Cerjinski ve Lenin liderliğindeki Bolşevik halk komiserleri arasında acil bir hesaplaşma artık kaçınılmazdı. Bu hesaplaşma, Lenin'in zaten kalabalık olan gündeme sonradan "Cerjinski'nin emriyle tutuklanan Kurucu Meclisi Savunma Birliği üyelerinin halk komiseri Ştaynberg tarafından 18 Aralık'ta serbest bırakılması" başlığını eklediği 19 Aralık'taki Sovnarkom toplantısında yaşanacaktı.[28] Hükümetteki yedi Sol Sosyalist Devrimciden altısı toplantıya katıldı, bu her zamankinden yüksek bir orandı. Ne var ki Bolşeviklerin sayısı onlarınkinin iki katından fazlaydı, Lenin ve Troçki de aralarındaydı. Cerjinski, Ştaynberg'in önceki geceki hareketinin örgütünü küçük düşürdüğünü ve demoralize ettiğini iddia ederek tartışmayı başlattı.[29] Toplantının özet tutanakları, orada yaşanan hiddetli tartışmayı gözlerden gizlemektedir. Toplantı, tahmin edileceği gibi, Cerjinski komisyonunun emirlerinin ancak Sovnarkom'a başvurularak gözden geçirilebileceğini teyit eden bir kararın kabulüyle sona erdi. Kararda Ştaynberg ve Karelin de kınanıyordu.[30]

Sol Sosyalist Devrimci halk komiserleri bu karara karşı koydular. Toplantının bir aşamasında Ştaynberg istifa tehdidinde bulundu.[31] Yine de, Sol Sosyalist Devrimcilerin elde edebildiği en iyi şey, Ştaynberg'in kınanması da dâhil olmak üzere, önergenin uygulanmasının ertelenmesine yönelik bir anlaşma oldu.[32] Ştaynberg bu yenilgiden yılmadı. Sonrasında, örneğin, ülke çapında Sovyetlere telgraf çekerek, Sovyet iktidarının istikrara kavuştuğu ve dolayısıyla karşı-devrimin kontrolünün yeni, devrimci bir hukuk sistemiyle bütünleştirilme zamanı geldiği düşüncesiyle, sistematik baskıya son verilmesini emretti.[33] Ancak Sovnarkom, Ştaynberg'i engelleme gayretlerini sürdürdü. Sadece Aralık ve Ocak aylarında VÇeka'nın hareketleriyle ilgili olarak Ştaynberg'in gündeme getirdiği meseleler on bir Sovnarkom toplantısında tartışıldı ve hiçbirinden olumlu bir sonuç çıkmadı.[34]

Gelgelelim, Bolşeviklerin VÇeka'yı bir tür parti muhafız gücü olarak idame ettirme umutları uzun ömürlü olmadı. VÇeka'yı kendisine hesap verir hale getirme girişimi başarısız olduktan sonra, Şteynberg Ocak 1918 başlarında Bolşevikleri Sol Sosyalist Devrimcileri de VÇeka yönetimine almaya zorlayarak örgütün tutumunu içeriden yumuşatmayı denedi. VÇeka'ya katılmaya çalışan Sol Sosyalist Devrimciler örgüte üyeliğin ancak seçimle olabileceği iddiasıyla geri çevrildikten sonra, 4 Ocak'ta Şteynberg Cerjinski'ye bir mektup yazarak, Petrograd Sovyetinden ve MYK'dan Sol Sosyalist Devrimcilerin gecikmeksizin ve seçimi beklemeksizin VÇeka yönetiminde yer alma hakkını kibarca fakat ısrarlı bir şekilde dile getirdi.[35] Sovnarkom, Şteynberg'in talebini 7 Ocak'ta görüştü. Bu esnada, Sol Sosyalist Devrimcilerin Bolşeviklere desteğinin kritik olduğu Üçüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi toplanmak üzereydi. Cerjinski'nin itirazlarına rağmen Bolşeviklerin Şteynberg'e boyun eğmesi muhtemelen bu durumla ve Kurucu Meclisin feshedilmesinde (5-6 Ocak) Sol Sosyalist Devrimcilerin gösterdiği işbirliğine duyulan minnettarlıkla açıklanabilirdi.[36] Gerçekten de ertesi gün dört Sol Sosyalist Devrimcinin VÇeka yönetim kurulu üyeliği onaylandı. Partinin ulusal çapta önde gelen üyelerinden Viyaçeslav Aleksandroviç, Cerjinski'nin yardımcılığına getirildi.[37]

Bolşeviklerin ve Sol Sosyalist Devrimcilerin güç bela bir koalisyonda bir araya geldiği ve VÇeka'nın kurulduğu Aralık 1917'nin ilk bir buçuk haftasında Bolşevik Merkez Komitesi, kendi kalabalık Kurucu Meclis delegasyonu üzerinde kontrolü sağlamaya dönük adımlar attı. İlk bakışta bu, Bolşeviklerin sorunları arasında en önemsizi gibi görünebilir. Ancak Bolşevik önderler arasında devrimin gelişimi ile ilgili temel meseleler üzerine 1917 boyunca süren hararetli tartışmalardan ve kâğıt üzerinde üst organlara bağlı olan alt parti organlarının göreli bağımsızlığından haberdar olan biri için, Kurucu Meclisin rolü üzerine parti içinde yaşanan derin çatışmalar hiç de şaşırtıcı değildir. Lenin ve Merkez Komitesi'ndeki yoldaşları ile hâlâ Kamenev'in önderlik ettiği ılımlı Bolşevikler arasında bu konuda da köklü şekilde farklılaşan teorik ve stratejik görüşler söz konusuydu.

Görmüş olduğumuz gibi, Ekim sonu ile Kasım başlarında ılımlıların geniş, demokratik bir sosyalist birlik hükümetinin oluşumunu kolaylaştırma ve hatta Sovnarkom'u esaslı bir şekilde MYK'ya hesap verebilir hale getirme çabaları boşa çıkmıştı. Bu başarısızlığın ardından ılımlılar partideki ve ulusal hükümetteki üst düzey konumlardan ya çekildiler ya da uzaklaştırıldılar. Yine de ne davalarının kritik önemine inançlarını, ne de partiyi daha az aşırılık ve şiddet yanlısı bir çizgiye çekmek için ne gerekiyorsa yapma kararlılıklarını kaybettiler. Tersine, derinleşen siyasi çatışma ve ekonomideki kaosla Kasım bilançosu, Lenin ve Troçki'nin devrimi ve ülkeyi kaçınılmaz bir çöküşe sürüklediğine dair kanaatlerini daha da pekiştirdi. Ilımlıların son

umudu, öteden beri devrimci Rusya'nın gelecekteki siyasi ve toplumsal düzeninin meşru şekilde tanımlanabileceği tek kurum olarak gördükleri Kurucu Meclisteydi.

Kasım sonuna doğru Kurucu Meclisin kaderi sorunu gündemin baş sırasına doğru ilerlerken; Kamenev, Rikov, Milyutin ve Nogin Merkez Komitesi'ne göreve iadelerini talep eden bir açıklama gönderdiler. Ilımlıların açıklamalarında adlandırıldığı şekliyle ne Dörtler Mektubu, ne de Lenin'in yazılı bir cevabı yayımlandı ya da ortaya çıktı. Öte yandan, ılımlıların Kurucu Meclis ile ilgili görüşlerini partinin en üst organında savunmak için göreve iadelerini istediklerine şüphe yoktur. Ilımlıların talebinin tartışıldığı 29 Kasım'daki Merkez Komitesi toplantısının kayıtları, başvurularının, tutumlarında bir değişim görülmediği açık olduğundan reddedildiğini göstermektedir. Yuritski şöyle diyordu: "Azınlıkta kaldıkları durumda, aynı şekilde [daha önce Ekim Devrimi ve Vikzhel görüşmelerinde olduğu gibi] davranmayacaklarının garantisi yok."[38]

Yine de dörtlünün elinde hâlâ oynayabilecekleri kart vardı. Bolşevik delegasyon, ılımlıların etkisinin en tepe noktasında olduğu Eylül ayı sonunda derlenen seçim listelerine göre oluşturulduğundan, neredeyse önde gelen tüm ılımlılar seçilmiş Kurucu Meclis delegesiydi. Mevcut koşullarda bir bütün olarak delegasyonun Kurucu Meclisi nasıl göreceğini kestirmek imkânsızdı. Bununla birlikte ılımlılar, tüm ülkeden parti yöneticilerinin katıldığı, (sayısal olarak bir parti kongresine denk olan) son resmî toplantıdaki büyük çoğunluğun, Eylül 1917 sonundaki Demokratik Devlet Konferansı'nda, partinin Ön Parlamentoya katılımıyla ilgili olarak Troçki ve Leninistlere karşı kendi yanlarında yer almasından cesaret buluyordu.[39]

Bu dönemde ılımlı Bolşeviklerin parti içinde Kurucu Meclis dokunulmazlığını savunma kampanyasının detayları büyük ölçüde belirsizliğini korumaktadır. Açık olan, parti Kurucu Meclis delegelerinin Aralık başında Tauride Sarayı'nda yapılan ilk örgütsel toplantısında, Lenin'in Merkez Komitesi'nin ve Sovnarkom'un Kurucu Meclise dair tutumuyla ilgili sözlerinin ardından, fraksiyonun seçilmiş Geçici Bürosunda çoğunluğu ılımlıların kazanmış olduğudur. Kamenev, Nogin, Rikov, Milyutin, Riyazanov ve Larin, kısacası Kasım başında üst düzey parti ve hükümet görevlerini bırakan önde gelen ılımlı partililerin büyük bir bölümü, büro üyeleri arasındaydı.[40]

Fraksiyon, ılımlıların hâkimiyetindeki büro yönetiminde, Rusya'nın siyasi kaderini tayin edecek en yüksek organın Kurucu Meclis olması gerektiği ilkesi temelinde bağımsız bir çizgi izlemeye başladı. Merkez Komitesi'nin 29 Kasım toplantısında alınmış olan –ve şüphesiz Lenin tarafından ortaya atılan– Bolşevik Kurucu Meclis delegelerinin ana gövdesinin şimdilik Petrograd'a çağrılmaması kararını görmezden gelerek, büroya delegeleri derhal çağırma yetkisi verdi. Fraksiyon ayrıca, partinin Kurucu Meclis ile ilgili yaklaşımını belirlemek üzere acilen bir ulusal parti kongresi ya da konferansı toplanma-

sı çağrısını da oyladı. Bu toplantıdan çıkacak kararları bekleyen delegasyon, Sovnarkom'un Kurucu Meclisin toplanması ve yapısı üzerinde denetim kurma çabalarına da karşı çıkıyordu.[41]

Partideki ılımlıların bu eylemlerine yansıyan, Bolşevik Merkez Komitesi ile Kurucu Meclis fraksiyonu politikalarındaki ayrılık, 11 Aralık'taki Merkez Komitesi toplantısının başlıca gündemiydi.[42] Burada, partinin Kurucu Meclis delegelerinin derhal Petrograd'a çağrılmalarına karar verildi. Ayrıca Lenin tarafından kaleme alınan "Kurucu Meclis Üzerine Tezler" dizisinde somutlaşan Kurucu Meclis politikasının ertesi gün (12 Aralık) fraksiyonun onayına sunulması da kararlaştırıldı. Bu tezlere göre, mevcut Sovyet cumhuriyeti bir burjuva cumhuriyetinden de, bir Kurucu Meclisten de belirgin şekilde daha yüksek bir demokrasi formuydu. Kurucu Meclis seçimlerinin genel sonuçları ile halkın özlemleri arasındaki çelişkinin yarattığı krizi çözmenin tek yolu, seçimlerin iptalini mümkün olan en geniş şekilde kullanmaktan ve Sovyet iktidarının Kurucu Meclis tarafından tereddütsüz şekilde tanınmasından geçiyordu.[43] Kısacası bu tezler, Kurucu Meclisin ılımlı Bolşeviklerin yapmakta olduğu gibi halk iradesinin meşru ifadesi olarak ele alınmasına karşı tavizsiz bir engel oluşturuyordu. Kurucu Meclis marjinalleştirilecek, fakat tasfiye edilmeyecekti. Nikolay Buharin ve Grigori Sokolnikov, Bolşevik Kurucu Meclis fraksiyonunun bundan sonraki çalışmalarını bu anlayışla yürütmesini sağlamakla görevlendirildiler. Merkez Komitesi 11 Aralık toplantısına son vermeden, Lenin tarafından hazırlanan ve yeni bir Geçici Büro seçilmesini isteyen bir kararı da kabul etti. Eski Geçici Büronun parti kongresi ya da konferansı talebi ise tartışılmadı bile.[44] Tabii aynı gün (11 Aralık) Kamenev, Riyazanov, Rikov, Larin ve Milyutin'in MYK'daki Bolşevik fraksiyon bürosundan tasfiye edilmeleri de bir tesadüf değildi.[45]

Kurucu Meclis Bolşevik delegasyonunun 12 Aralık toplantısıyla ilgili bilgiler sınırlıdır. Sverdlov'un Geçici Büroya gönderdiği bir açıklamaya göre, Merkez Komitesi üyelerinin katılabilmesi için toplantı Taurida Sarayı yerine Smolni'de yapılacaktı.[46] Bu durum, hâlihazırda Petrograd'da bulunmayan delegelerin toplantıya katılmak için yeterince vakit bulamayacakları olgusuyla birlikte, Leninistlere muazzam bir avantaj sağlıyordu. Toplantı için 11 Aralık'ta Merkez Komitesi tarafından kabul edilen gündemde, delegasyonun sırasıyla komitenin (şüphesiz paylama şeklindeki) raporunu dinleyeceği, Lenin'in tezlerini değerlendireceği ve yeni bir büro seçeceği belirtiliyordu.[47] Lenin, tezlerini bizzat sundu ve tezler kabul edildi.[48] Yeni büro seçimiyle ilgili bilinen tek şey, Kamenev'in yerine başkanlığa Aleksander Şliapnikov'un seçildiğidir.[49] Parti ılımlıları bir ölümcül darbe daha almıştı.

*

Lenin'in "Kurucu Meclis Üzerine Tezler"inin odak noktası olan, Kurucu Meclis tarafından oluşturulacak herhangi bir hükümetin, Ekim Devrimi'nin

seyri içinde halk tarafından kurulan Sovyet cumhuriyetinden kabul edilemez bir geri adım olacağı fikri, Aralık 1917'nin ikinci yarısında ve yeni yılın ilk günlerinde Petrogradlı fabrika işçileri ve garnizon birlikleri arasında Bolşevikler kadar Sol Sosyalist Devrimciler tarafından da yürütülen hararetli propaganda kampanyasının temel motifiydi. Bu kampanyanın başlarında, 20 Aralık'ta, Sol Sosyalist Devrimcilerin basıncıyla Sovnarkom, Kurucu Meclisi dört yüz delegenin hazır bulunması şartıyla 5 Ocak'ta toplamaya karar verdi.[50] İki gün sonra MYK bu kararı onayladı. MYK aynı zamanda belli ki Kurucu Meclise bir karşı ağırlık olarak, 8 ve 12 Ocak'ta sırasıyla ulusal İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri Kongresi ile ulusal Köylü Vekilleri Sovyetleri Kongresi'nin toplanmasını kararlaştırdı.[51]

Kurucu Meclisin toplanması ve işleyişiyle ilgili sorunların tartışılması, 2 Ocak'ta Sovnarkom'un gündemindeydi. Ancak bu tartışma, aynı akşam daha geç saatlerde yapılacak Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitelerinin acil ortak toplantısına ertelendi.[52] Toplantının seyri hakkında pek az bilgi olsa da, Lenin'in "Emekçi ve Sömürülen Halkın Hakları Bildirgesi"nin ve buna eşlik eden bir kararın toplantıda tartışıldığı kesindi. Her ikisi de 3 Ocak'ta MYK tarafından oy birliğiyle onaylandı ve 4 Ocak'ta *Pravda*'da yayımlandı. Kurucu Meclis tarafından ilk iş olarak onaylanmak üzere hazırlanan bildirge, Sovyetler ve Kurucu Meclis arasında hemen ve kesin bir çatışma yaratmayı ve Kurucu Meclisin gücünü pekiştirme ihtimalini ortadan kaldırmayı hedefliyordu. Bundan dolayı bildirge, Rusya'nın bir Sovyet cumhuriyeti olduğunu ve öyle kalacağını, ülke çapında hükümet otoritesinin sadece Sovyetlere ait olduğunu kategorik olarak ifade ediyordu. Sovyet hükümetinin gerek iç, gerek dış politikadaki başlıca karar ve adımlarını kayıtsız şartsız onaylıyor, herhangi bir şeyi atlamış olmamak için de Kurucu Meclisten yana herhangi bir hükümet yetkisi iddiasını baştan yadsıyordu. Bildirgeye eşlik eden emirde, hükümetin herhangi bir işlevinin Kurucu Meclis dâhil olmak üzere herhangi bir kişi ya da kurum tarafından gasp edilmesinin karşı-devrimci bir eylem sayılacağı ve silahlı kuvvetlerin kullanılması dâhil olmak üzere her yoldan bastırılacağı belirtiliyordu.[53] Her hâlükârda mesaj açıktı: Kurucu Meclis ya yetkilerinden vazgeçip bir an önce sahneden çekilecek ya da buna mecbur bırakılacaktı. Bu, Lenin'in Kurucu Meclis için daha kapsamlı bir destekleyici rol olasılığını öngören daha önceki tezleriyle belirgin bir taktiksel farklılık anlamına geliyordu.

Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler Kurucu Meclisin sahneden hızla çekilmesinin yolunu hazırlarken, başlıca muarızları (en önemlileri Sosyalist Devrimcilerdi, çünkü seçilmiş delegelerin çok küçük bir kısmı Menşevikti) Meclisin çalışmasına yönelik hazırlıkları sürdürüyordu. Elbette 28 Kasım olaylarından sonra Meclisin toplanmasına fiilen izin verilecek miydi, Sos-

yalist Devrimci Merkez Komitesi şüpheliydi.[54] Yine de illerden Petrograd'a gelen Sosyalist Devrimci delegeler Aralık'ın ilk yarısı boyunca, çoğunlukla Bolotnoy Sokağı'ndaki geçici yatakhanelerinde, düzenli olarak toplanıyorlardı.[55] Yaklaşık 150 Sosyalist Devrimci delegenin hazır bulunduğu ay ortasında fraksiyon; yasa taslaklarını görüşmek, tartışmak ve gözden geçirmek, grup başkanlarını seçmek ve görevlendirmek, hatta ana konuşmacılara prova yaptırmak için her gün toplanıyordu. Çeşitli komisyonlar Petrograd'da ajitasyon ve propagandayı koordine etmek, illerdeki Sovyetler ve parti örgütleriyle iletişimi sağlamak ve sürdürmek, Sol Sosyalist Devrimciler dahil olmak üzere Kurucu Meclisteki diğer fraksiyonlarla faaliyetleri koordine etmek (bu bir komisyonun görevi olacaktı), günlük bültenler, broşürler ve bildiriler hazırlamak, yeni Rusya'nın siyasi biçimi ve yapısı ve temel iktisadi ve toplumsal reformlar türünden sorunlarla ilgili temel yasa taslaklarını formüle etmek gibi belirli görevler üzerinde yoğunlaşıyordu. Kurucu Meclisteki çoğunluğun gerçek yüzünü en kısa zamanda açığa çıkarmanın kritik önemi, ilk olarak Aralık başında Dördüncü Sosyalist Devrimci Kongresi'nde kabul edilen bir kararda benimsenmişti.[56]

Bundan dolayı, tek amacı meclisin ilk oturumunun açılışı için planlar yapmak ve bunun için strateji ve taktikleri koordine etmek olan İlk Gün Komitesi, Temel Yasalar Komisyonu ile birlikte en önemli özel komisyondu.[57] Sosyalist Devrimci fraksiyon, henüz 18 Aralık'ta, İlk Gün Komitesi tarafından hazırlanan ve Çarlık siyasi ve yasal sistemin yıkılışını resmen onaylayan, monarşiyi nihai olarak reddeden, Rusya'yı demokratik, federal bir cumhuriyet ilan eden ve kabulü beklenen temel yasalarla, tüm devlet iktidarının Kurucu Meclise ait olduğunu belirten bir taslak bildirgeyi kabul etti.[58]

Ay sonunda, Temel Yasalar Komisyonu tarafından hazırlanan reform yasalarının büyük bölümü, fraksiyon bürosunun merkezci ağırlıklı önderliği tarafından incelenip benimsenmiş ve bunların ruhu, yaygın şekilde dağıtılan kısa ve özlü bir programatik manifestoda içerilmişti.[59] Manifestoda fraksiyonun Kurucu Meclis tarafından derhal uygulanmak üzere hazırladığı ya da hazırlamakta olduğu önlemler vurgulanıyordu. Barışla ilgili maddede, tüm savaşan güçlerle müzakereler yürütmek üzere üst düzey bir delegasyon oluşturulması öngörülüyordu. Bu müzakerelerin amacı, en kısa sürede zafer kazananın ve yenilenin olmadığı evrensel bir barışın yapılması olacaktı. Bu müzakerelerin tamamlanmasını beklemeden, isteyen tüm askerî personel görevden ayrılabilecek ve Rus ordusunda gönüllü hizmet yapılacaktı. Milliyetlerle ilgili madde, azınlık halkların federatif bir demokratik Rusya cumhuriyeti içinde kendi kaderlerini belirlemesini öngörüyordu. Sosyalist Devrimciler açısından temel önemde olan tarım reformuyla ilgili olarak ise manifesto, güz hasadından önce toprak reformu ajansları tarafından tüm özel mülk arazilerin, toprak sahibine tazminat ödenmeksizin, emekçi köylülerin toprakları eşit kullanımı ilkesine göre dağıtılacağını belirtiyordu. Sanayi sektöründeyse, işçi örgütle-

rinin mümkün olan en geniş katılımıyla sanayinin devlet tarafından düzenlenmesi ve denetlenmesi öngörülüyordu. Zamanla emekçiler sanayi üretimini kendileri yöneteceklerdi. Manifestoda ayrıca savaş borçlarını ödeme yükünü emekçilerden mülk sahibi sınıflara aktarmayı; sekiz saatlik iş günü, asgari ücret ve her tür sosyal güvence sağlamayı; işsizliğe karşı tüm güçle mücadele etmeyi ve halkın temel ihtiyaçlarını temin etmeyi amaçlayan yasaların çıkarılması da öngörülüyordu. Manifesto, fraksiyonun Sovyet iktidarının halk nezdindeki cazibesini kendine çekmek için ne kadar sola kayabileceğini ortaya koyuyordu. Geçici Hükümet yıkılınadan önceki ve yıkıldıktan hemen sonraki ılımlı Bolşevik programıyla karşılaştırıldığında manifestonun tek eksiği, sosyalist olmayan partilerin hükümetten açık bir şekilde dışlanmasıydı.[60] Sıkı bir Sağ Sosyalist Devrimci olan tarım uzmanı Nikolay Oganovski'nin büronun çabalarını "Vikzhelvari" [*vikzhelistoi*] diye nitelemesi boşuna değildi.[61]

Kurucu Meclisin açılış tarihinin açıklandığı 20 Aralık dolaylarında, Sosyalist Devrimci Fraksiyonlar Arası Komisyon temsilcileri, işbirliği olasılığı ile ilgili nabız yoklamak üzere Şteynberg, Karelin ve Kolegayev ile bir araya geldi. Temsilcilerden biri olan Nikolay Sviatitski sonraları, uzun ve gergin tartışmaların ardından Sol Sosyalist Devrimcilerden "barikatın karşı [Bolşevik] tarafında olacaklarını" açıkça gösteren bir cevap aldıklarını anımsayacaktı.[62] Ona ne şüphe! Aynı zamanda pek çok Sol Sosyalist Devrimcinin de Kurucu Mecliste *bağımsız* bir rol oynamak için, kâğıt üzerinde Sosyalist Devrimci olan yeterli sayıda köylü delegenin desteğini kazanmayı umduklarını belirtmek gerekir. Bu sonuçsuz girişimden önce ve sonra, Sosyalist Devrimci önderlik Kurucu Meclisin derhal toplanması için yapılan memur grevlerini destekledi ve Petrogradlı işçi, asker ve denizciler arasında, kısmen Kurucu Meclisi Savunma Birliği üzerinden, kendi adına ajitasyonu yaygınlaştırmaya çalıştı.[63] Ayrıca Kurucu Meclisi destekleyen köylüler üzerinden Bolşevikleri sıkıştırmak için baskı uyguladı. Aralık sonuna doğru Köylü Vekilleri Sovyetlerinin Sosyalist Devrimci ağırlıklı eski MYK'sı tarafından Çernov imzasıyla kırsal bölgelere gönderilen bir telgraf, bu çabayı yansıtıyordu. Telgrafta Çernov, Sovyet yetkililerinin Üçüncü Tüm-Rusya Köylü Vekilleri Sovyetinin toplanma tarihini gerek Kurucu Meclis (5 Ocak), gerekse Üçüncü Tüm-Rusya İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti (8 Ocak) toplantılarının oldukça sonrasına, 15 Ocak'a atmakla köylüleri marjinalleştirmeyi ve Kurucu Meclisin baskı altına alınmasını kolaylaştırmayı amaçladığını iddia ediyordu. Yeni birleşik MYK'yı tanımayan eski köylü MYK'sı Üçüncü Tüm-Rusya Köylü Vekilleri Sovyetinin toplanma tarihini, Üçüncü Tüm-Rusya İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti ile çakışacak şekilde 8 Ocak olarak yeniden belirlemişti. Ayrıca, belli ki Kurucu Meclise Sovyet iktidarı yandaşlarından gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı, Kurucu Meclise sadık köylü Sovyetlerinden temsilcilerini meclisin kutsiyetini savunmayı öngören siyasi talimatlarla beraber 5 Ocak'ta Petrograd'da hazır bulundurmalarını istiyordu.[64]

Ancak, hepsi buydu. Sosyalist Devrimci liderlik, KMSB ve Sosyalist Devrimci Askerî Komisyonu'nun Kurucu Meclis güvenliğini sağlama çabaları bir yana, hükümetin misillemesine yol açabilecek herhangi bir savunma hazırlığına saplantı derecesinde bir korkuyla yaklaşıyordu. Askerî Komisyon, raporları dinlemeyi ve güvenlik konularında önergeler hazırlamayı bırakmaları konusunda baskı yapınca cevapları, Kurucu Meclis Rusya için yeni bir siyasi sistem ve hayat kurmak için halk tarafından seçildiğinden, korunması sorumluluğunun da halka ait olduğu yönündeydi.[65]

Aynı zamanda, Sosyalist Devrimci liderlerin birçoğu Kurucu Meclisin o kadar kutsal bir yapı olduğunu düşünüyorlardı ki, ona karşı bir saldırıyı hayal bile edemiyorlardı.[66] Askerî Komisyon üyesi Boris Sokolov daha sonra yaptığı açıklamalarda, kendisi gibi Kurucu Meclisin proaktif, hatta önleyici önlemlerle savunulması taraftarlarının sayısının, Sosyalist Devrimci Kurucu Meclis içinde küçük bir azınlığı oluşturduğunu ve çoğunluk tarafından huzursuzlukla izlendiklerini söylüyor. Bu yüzden bir diğer Askerî Komisyon üyesi Fedor Onipko'nun önde gelen Bolşevikleri kaçırma ya da bu Bolşeviklere suikast düzenleme planı komisyonda kabul edildikten hemen sonra, Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi "delice, terörist saldırıların işçiler ve askerler arasında, entelijansiyaya karşı genel bir kıyımla sonuçlanacak bir öfke yaratacağı" iddiasıyla kararı veto etti.[67] 12 Aralık gibi erken bir tarihte Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi Sokolov gibi kişilerin saldırgan hareketlerinin Sovnarkom'a Kurucu Meclisi dağıtmak için bir mazeret oluşturacağından o kadar endişeleniyordu ki, terörist saldırıları özellikle yasaklayıp "Kurucu Meclisin savunmasını organize etmeye çalışan yoldaşların [Askerî Komisyon] faaliyetlerini incelemek" üzere özel bir komisyon kurdu.[68]

Fakat aynı gün (12 Aralık) Askerî Komisyon, muhtemelen Semenovski alayının Kurucu Meclise "Rusya topraklarının mutlak güce sahip otoritesi" olarak destek veren bir kararından cesaret aldı.[69] Yaklaşık aynı zamanda KMSB bir günlük gazetenin (*Biulleten' vserossiiskogo soiuza zashchity uchreditel'nogo sobraniia)* yayınlanmasını organize edebildi. Ayrıca ayın sonlarına doğru Askerî Komisyon, askerlere hitap eden ve kendine ait ateşli bir Bolşevik karşıtı günlük gazetenin (*Seraia shinel')* birkaç sayısını yayınlayabildi.[70] Sayısız Petrograd fabrikasının temsilcileri, KMSB tarafından organize edilen dersler ve atölyelerin yanı sıra bir işçi konferansına katıldı. Siyasi eyleme hazırlık açısından bu adımların öneminin ölçülmesi ya da değerlendirilmesi imkânsız olsa da, Sosyalist Devrimcilerin içlerinde Hükümet Basımevi ve Obukhov çelik ve teçhizat fabrikasının da yer aldığı birçok kilit fabrikada büyük bir etkisi vardı. 28 Aralıkta Obukhov işçileri, Sovyet iktidarına koşulsuz destek isteyen bir önergeyi reddederek Sovnarkom'un ülkeyi ve devrimi geri dönülmez bir yıkıma sürükleyen iç ve dış politikalarını kınayan bir bildiriyi kabul ettiler. Kurucu Meclisin devrimin son umudu olduğunu söyleyen bildiri, meclisin bir an önce toplanması çağrısı yapıyordu.[71] Askerî Komisyon, kendilerine ait Kızıl Muhafızlar benzeri

bir örgütlenme oluşturmak istedi, ancak Sokolov kederle "İki bine kadar muhafız toplayabilirdik, ancak bu sayı sadece kâğıt üzerinde kalırdı" diyordu.[72] Askerî Komisyon, bir kısmını Semenovski ve Preobrajenski alaylarında Kurucu Meclise olan desteği güçlendirmek ve geri kalanını da 5 Ocak'ta kullanılmak üzere gezici savaş mangaları oluşturacakları kurgusal bir askerler üniversitesine resmî olarak bağlamak için cepheden yüzlerce silahlı subay ve asker nakletmeyi başardı. Bu adımlar da, çok tehlikeli olduğu için Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi tarafından iptal edildi.[73]

Aynı zamanda KMSB liderliği, 5 Ocak'taki açılışla aynı anda düzenlenecek, barışçıl ve kitlesel bir askerî ve sivil Kurucu Meclise destek gösterisi planları yapmaya başladı. Bu planlar, 29 Aralık tarihli KMSB destekli işçi konferansında kabul edildi. Uygulanmaya hemen o oturumda geçildi ve 3 Ocak'taki diğer oturumda devam edildi.[74] Bu yürüyüşün kışkırtıcılarının bazılarının, yürüyüşün "Tüm İktidar Kurucu Meclise" sloganı etrafında silahlı bir ayaklanmaya dönüşmesini umduğu açıktı. Yürüyüş planlarını detaylı bir şekilde anlatan Boris Sokolov, Kurucu Meclisin açılış saati yaklaştıkça kışkırtıcıların azımsanamayacak bir işçi ve asker katılımı vaat ettiklerini iddia ediyordu. Askerler Semenovski ve Preobrajenski alayları ve Beşinci Zırhlı Araç Tümeni çevresindeydi. Ancak Boris Sokolov bile hiçbir şeyin kesin olmadığını kabul ediyordu.[75] Her hâlükârda planlar uygulanmak üzere Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi'ne sunulduğunda, vaatlere hiçbir şekilde ikna olmayan Merkez Komitesi silahlı yürüyüşü tamamen yasaklama kararı aldı ve kan dökülme ihtimalinden kaçınmak için askerlerin bile silahlarını geride bırakmalarını istedi.[76]

* * *

Bu sırada Sovyet yetkilileri, işçi ve askerlere Kurucu Meclis için yapılacak hiçbir gösteriye katılınama çağrısı yaptı. Bolşevik yönetim organları, güvenlik meselelerinde karar alma süreçlerine katılmıyordu. Merkez Komitesi gibi Petersburg Komitesi de, Sovyet ve Alman temsilcileri tarafından müzakere edilen barışın yurtdışında gerçekleşmesi muhtemel sosyalist devrimler umudu üzerindeki etkisi ile meşguldü.[77] Genel olarak, hükümetin emrindeki emniyet kurum ve kuvvetleri dağınık bir haldeydi. ADK dağıtılınıştı ve VÇeka henüz tam gelişmemişti. Ulusal bir kurum olarak görevlendirilmiş olmasına rağmen, etkisi başkenti aşamıyordu ve hatta burada bile birçok nedenden ötürü oldukça sınırlıydı. Petrograd'da işlev ve güçleri VÇeka'nınkiler ile çelişen birçok kalıcı kurum vardı. Bunların arasında, hepsi de kısa bir süre önce oluşturulan Petrograd Sovyeti Devrimci Mahkemesi Soruşturma Komisyonu (öncesinde ADK Askerî Soruşturma Komisyonu),[78] Georgi Blagonravov yönetimindeki Petrograd'ın Güvenliği İçin Acil Durum Komisyonu,[79] 'in Kıyıma Karşı Mücadele Komitesi ve bazıları hâlâ örgütlenme aşamasında olan çeşitli bölgesel soruşturma komisyonları bulunmaktaydı. Bu emniyet kurumları ve

diğerleri birbirlerinden bağımsız hareket ediyordu ve hepsi de bir düzensizlik halindeydi.

Bu dönemde aynı zamanda VÇeka'nın da aslında doğrudan kendi emrinde olan bir askerî gücü bulunmuyordu. En sade operasyonlar için bile öncelikle disiplinsiz, büyük ölçüde eğitimsiz ve çoğu bölge Sovyetlerine bağlı olan, sıkıca kontrol edilmeyen Kızıl Muhafız tümenlerine güvenmek zorundaydı. Ayrıca başlarda, aralarında Cerjinski'nin de bulunduğu VÇeka liderleri prensipte gizli ajan, ajan-provokatör vb. kullanımını içeren "Okhrana yöntemlerini" kullanmaktan çekiniyorlardı. Uyanık işçilerin kendi gözleri ve kulakları olarak gerekeni yapacaklarını umuyorlardı.[80] Bu nedenle VÇeka'nın değeri, istihbarat alanında bile sınırlıydı. Nefret edilen Okhrana'yı çağrıştıran her şeye karşı bu isteksizlik, VÇeka'nın henüz bu kadar erken bir aşamada ve 1918'in çoğunluğunda sadık ve nitelikli insanları kendisine katınada karşılaştığı büyük zorlukları açıklıyordu. Kuşkusuz, güvenilir kadro sıkıntısı tüm Sovyet kurumları için geçerliydi. Fakat 1918'de VÇeka Prezidyumunun bir üyesi olan Lakov Peters, VÇeka'nın adam kazanma sorununun özel bir nedeninden bahseder. Kıdemli Bolşevikler için, proletaryayla savaşan, soruşturmaları yürüten, kurbanları Sibirya'ya gönderen, hapse atan ve asarak yok eden özel istihbarat kurumlarının hatıraları hâlâ çok tazeydi. Ve şimdi yeni bir güç oluşturulmuştu; yeni bir soruşturmalar, tutuklamalar ve şiddet döngüsü başlıyordu. Çoğu, geçmişteki baskılarla o dönemde olanlar arasında bir fark görmüyor ve VÇeka'nın organlarında hizmet etmeye isteksizce yaklaşıyordu.[81] Bolşevik Parti üyelerini, hatta bağımsız fabrika işçilerini bile VÇeka bünyesine katmaya ilişkin zorluklar, nasıl bu kadar çok sayıda eski Okhrana ajanının ve kör gözüm parmağına suçlunun VÇeka'ya başarıyla sızdığını ve Sovyet hükümetinin gözünde güvenlik kurumunun başlardaki kısıtlarını anlamamızı sağlar. Aylar sonra yazılan resmî bir raporda yüksek rütbeli bir VÇeka memuru olan İvan Polukarov, bu dönemde "gücümüz, yeteneğimiz ve bilgimiz yoktu; komisyon da yeterince büyük değildi"[82] der.

Bu durum da göz önünde bulundurulduğunda, Kurucu Meclis döneminde Petrograd'daki Sovyet iktidarının korunması için askerî destekte en büyük rol; kendisi de bölge Sovyetlerine güvenen Petrograd Sovyeti Prezidyumuna, Kızıl Muhafızlara, Letonya Piyade Alayına, Petrograd garnizonu unsurlarına ve Baltık Filosu denizcilerine düşüyordu. 1917 Aralık ayının sonlarındaki ve 1918 Ocak ayının başlarındaki Prezidyum toplantılarının tutanakları, tam da bu durumu yansıtmaktadır.[83] 31 Aralık'ta, takvime göre Kurucu Meclisin toplanmasına bir haftadan az bir süre kalmışken, Prezidyum güvenlik meselelerini tartışmak üzere toplandı. Ana konuşmacının bu konuya değinerek, açık ve net şekilde mevcut askerî güçlere güvenemeyeceklerini belirtmesi üzerine derhal, tüm tatiller yok sayılarak en geç 2 Ocak'ta Gençler Müfrezesi'nde hizmet edebilecek en güvenilir, kararlı ve deneyimli

beş yüz yoldaşın acilen askere alınmasına başlama kararı alındı. Bu toplantıdan çıkan algı, bu şekilde desteklendiği takdirde, özellikle kritik görevleri yerine getirmede müfrezeye güvenilebileceğiydi. Prezidyum üyesi olan Bolşevik Zalutski, gecikmeden bölge Sovyetlerini güvenlik krizi konusunda alarma geçirmekle görevlendirildi.[84]

1918 yılbaşı günü, gece geç saatlerde, Petrograd'daki Sovyet otoritelerinin kaygılarını daha da artıran ve zaten patlamak üzere olan siyasi durumu fitilleyen bir olay yaşandı. Generaller Kornilov, Alekseyev ve Kaledin'in güçleriyle savaşmak için Don'a doğru yola çıkmak üzere olan Kızıl Muhafızlara yaptığı konuşmadan dönmekte olan Lenin'in içinde bulunduğu arabaya ateş açıldı. Ne Lenin ne de diğer yolcular kız kardeşi Maria ve İsveçli sosyal demokrat lider Fritz Platten bir yara aldı. Suçlu ise yakalanamadan kaçtı. Ancak Sovyet yetkilileri hemen, suikast teşebbüsünün ardında Sağ Sosyalist Devrimciler olduğu sonucuna vardı. Ertesi gün başlıca Sağ Sosyalist Devrimci gazetesi *Volya naroda* ofisleri basıldı; her ikisi de Kurucu Meclis içerisindeki Sosyalist Devrimci fraksiyon üyesi ve gazetenin yayın yönetmenlerinden olan Pitirim Sorokin ve Andrey Argunov tutuklanarak hapse atıldı.[85]

Lenin'in talebi üzerine olayın soruşturması, VÇeka ya da Petrograd'ın Güvenliği için Acil Durum Komisyonu yerine Bonç-Brueviç'in Kıyıma Karşı Mücadele Komitesi'ne verildi.[86] Orijinal vaka dosyasında bu soruşturmanın sonuçlarına dair bilgilerin tamamı bulunmamaktadır. NKVD'nin 1935 yılında, o dönemde tutuklu olan, Lenin'e karşı kurulan komplonun katılımcılarından olduğu öne sürülen bir kişi hakkında açıklama istemesi üzerine Bonç-Brueviç, gizlice yazılan bir pusulada, suikasta kalkışanların, Kurucu Meclisin korunmasına yardımcı olmak için cepheden gelen, genç ordu subaylarından oluşan küçük bir idealist grup olduğu cevabını gönderdi.[87] 22 Ocak'ta başarıyla yakalanmışlardı. Doğrudan suikast girişimine katılanlar itiraflarda bulundu ve aralarında St. George Şövalyeleri Birliğinin birçok aktif üyesinin de bulunduğu diğer zanlılar kısa süre içinde yakalandı. Devrimci Mahkeme Soruşturma Komitesi itirafçıların davalarını soruşturacaktı; ancak Şubat ayının sonlarında Almanların Petrograd'a doğru ilerlemesi üzerine mahkûmlar resmî olarak savaşmak için cepheye giderek kendilerini affettirme talebinde bulundular. Lenin'in onayıyla affedilerek cepheye savaşmaya gönderildiler.[88]

1918 yılı Ocak ayının ilk günleri boyunca Petrograd işçileri ile düşük rütbeli askerî personelin büyük bir çoğunluğu, Lenin'e yapılan suikast girişimini Kurucu Meclis ile Sovyet iktidarı arasındaki çatışmanın bir boyutu olarak yorumladı. Yine de hâlâ bazı ana garnizon birlikleri Kurucu Meclise desteklerini açıklamaya devam ediyorlardı. Kışlalarının Taurida Sarayı'na yakınlığı nedeniyle Bolşevikler için en büyük sorun yaratan Kurucu Meclise destek çağrısı, muhtemelen Preobrajenski Alayınınkiydi.[89] Desteği, Kurucu Meclisin derhal demokratik tazminatsız bir barış ve sınai üretim ve dağıtımda halk

denetimi kararları alması koşuluna bağlı olsa da, bu önlemlerin ilan edileceği garantisi Kurucu Meclis içerisindeki Sosyalist Devrimci fraksiyon tarafından çoktan verilmişti. Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler, 2 Ocak'ı 3 Ocak'a bağlayan gece, ana gündemi Kurucu Meclis olan acil bir ortak toplantı yaptılar.[90] Bu toplantının ardından Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi, MYK içerisindeki parti fraksiyonu ve Kurucu Meclisteki Sol Sosyalist Devrimci delegelerin aynı mesele üzerine yaptığı toplantıda, Sağ Sosyalist Devrimci Meclis tarafından Sovyet iktidarına karşı yapılacak her türlü saldırının "devrimci demokrasi" tarafından kararlı, örgütlü bir püskürtmeyle karşılanacağına ve "Kurucu Meclis, devrime bağlı kaldıkça ve devrimin zaferlerini hayata geçirdikçe Sovyetlerle ilişkisini kesmeyeceğine" neredeyse oy birliğiyle karar verildi. Bunun aksi bir durumun ortaya çıkması halinde ise "Kurucu Meclis ya da daha doğrusu Sağ Sosyalist Devrimci fraksiyon ile bir çatışma yaşanması kaçınılmazdı."[91] Açıkça görülüyor ki, Sol Sosyalist Devrimci liderliğinin odak noktası, Sovyet iktidarının üstünlüğünü kurmayı hedefleyen bir siyasetti. Bolşeviklerin yaklaşımı da bu yöndeydi. 3 Ocak'ta, KMSB'nin 5 Ocak için planladığı ve Zinovyev tarafından Sovyet iktidarını devirme amacının bir parçası olarak tanımlanan gösteri hakkında Zinovyev'den gelen istihbaratı dinledikten sonra Petrograd Sovyeti Prezidyumu, yürüyüşü yasaklamaya çalışınama kararı aldı. Aynı zamanda, işçi ve askerlere gösteriye katılınama çağrısı yapan ve gösterinin barışçıl geçmemesi halinde en uç tedbirlerin alınacağı uyarısında bulunan bir bildiri yayınladı.[92]

3 Ocak'ta Petrograd Sovyetine hitaben yaptığı konuşmanın başlangıcında Zinovyev, Bolşeviklerin, Lenin'i öldürme teşebbüsünden tüm partiyi sorumlu tutmadığını açıkladı. Ancak uzun konuşmasında sorumluluğu doğrudan Sağ Sosyalist Devrimcilere yıkarak aslında tam da bunu yaptı. Zinovyev'e göre tekil terörist saldırılar ve arkadan hançerlemeler, onların özelliğiydi. Sağ Sosyalist Devrimci basın, Bolşeviklere karşı ölüm kalım mücadelesinde her türlü çatışma şeklini onaylamıştı. Kendilerini devrimci kitleler nezdinde böylesine batırdıkları için Sağ Sosyalist Devrimcilere kalan tek taktik, işçi sınıfı liderlerine karşı silahlanmaktı. Zinovyev'den sonra kürsüye, görünürde Lenin'in hayatına karşı yapılan saldırıyı açığa kavuşturmak için Bonç-Brueviç çıktı. Ancak muhtemelen 1 Ocak'ta Finlandiya'da olduğu ve davayı soruşturmaya henüz başlamadığı için konuşmasında ateş açma olayının kendisini büyük ölçüde pas geçerek, Sağ Sosyalist Devrimcilerin tehditkâr hareketlerini sıraladı. "[5 Ocak'ta] kan dökülmesini engellemek için her şey yapılacak, ancak bize yapılan herhangi bir saldırıyla en ufak bir merhamet göstermeksizin savaşacağımızdan emin olun" dedi ve her işçi ve askerin, gerekirse devrimi kendi elleriyle savunmaya hazır olmasını istedi.[93] Bonç-Brueviç'in konuşmasının ardından kopan alkışla kabul edilen önergede, Sağ Sosyalist Devrimci basın Sovyet iktidarının temsilcilerine karşı terörü körüklemekle suçlandı.

Önergede açık açık "burjuvazi ve hizmetkârları Sağ Sosyalist Devrimciler"in herhangi bir şiddet eyleminde bulunmaları halinde, kendilerine kitlesel terör ile cevap verileceği yönünde uyarılıyordu.[94] Bu oturumda kabul edilen ikinci bir önerge, işçi ve askerleri işlerinin başında kalmaya ve askerleri 5 Ocak'ta kışlalarından çıkmamaya çağırıyordu. Toplantının sonlarına doğru birçok askerî birliğin temsilcisi öne çıkarak, garnizon birliklerinin Sovyet iktidarına olan desteklerini geri çekmeye başladığı ve Kurucu Meclisi desteklemeye doğru kaydıkları yönündeki raporları reddetti. Blagonravov'a, 5 Ocak'ta düzeni sağlamak için gerekli duyduğu her türlü önlemi alması için oy birliğiyle sınırsız yetki verildi.[95] MYK'nın neredeyse herhangi bir tartışma olmadan kabul ettiği bir önerge de aynı şekilde oy birliğiyle alındı. "Herhangi bir kişi ya da kurum tarafından, devlet yönetiminin şu ya da bu işlevini ele geçirme çabası, karşı-devrimci bir eylem olarak görülecektir... ve Sovyet hükümetinin elinin altındaki her türlü araç kullanılarak ezilecektir."[96]

Aynı akşam (Ocak'ın 3'ünü 4'üne bağlayan gece), Blagonravov, 5 Ocak'ta Sovyet iktidarına karşı *planlanan* saldırıya karşı bir güvenlik adımı gerekçesiyle Petrograd'da sıkıyönetim ilan etti. Blagonravov'un bildirisi; her türlü katliam denemesinin silahlı kuvvetlerce bastırılacağı, hükümetin talimatlarına uymayanların ağır şekilde cezalandırılacağı ve 5 Ocak'tan itibaren karşı-devrimci grupların Taurida Sarayı ve Smolni Bölgesi'ne girme çabalarının silahlı kuvvetlerce durdurulacağı yönünde vatandaşları uyarıyordu.[97] Açıkça görülüyor ki o dönemde Sovyet yetkilileri, ne pahasına olursa olsun, 28 Kasım'daki gibi geniş bir saldırgan kalabalıktan gelecek baskıdan kaçınmaya kesinlikle kararlıydı. KMSB tarafından organize edilen gösteride katılımcılara durmadan Taurida Sarayı'na doğru ilerleme talimatı verildi.[98] Ancak, sarayın etrafına bile girişin yasaklanması, Meclis yanlıları ile Sovyet yanlısı güçler arasında kanlı bir karşılaşmayı kaçınılmaz hale getirdi.

İzvestiya'nın 5 Ocak tarihli raporuna göre, önceki günlerde Petrograd garnizonunun tüm birliklerinde yapılan kitlesel toplantılar, Kurucu Meclis ile herhangi bir çatışma halinde Sovyet hükümetini destekleme çağrılarıyla son buldu. Gerçekte ise tablo bu kadar net değildi. Semenovski ve Preobrajenski alaylarının askerleri, Sovyet iktidarı için hâlâ bir sorun kaynağı teşkil etmeye devam ediyordu. Preobrajenski Alayının Kurucu Meclis lehine yürüyüşe katılmayacağı raporda bilhassa belirtilmişti; ancak alay, yürüyüşe zarar verecek herhangi bir teşebbüsle savaşılması gereği ortaya çıktığında sokağa çıkmaya yemin etmişti.[99]

Devam eden tehditler karşısında Petrograd Sovyeti Prezidyumu, 4 Ocak öğleden sonra bölge Sovyetleri ve fabrika komiteleri temsilcileri ile bir acil durum konferansı düzenledi.[100] Toplantıyı, Blagonravov'un yakın çalışma arkadaşı, Bolşevik Askerî İşler Komiseri Mikhail Laşeviç açtı: "Gösterileri yasaklamak için herhangi bir teşebbüste bulunulmamıştır çünkü zaten her

koşulda bu gösteriler yapılacak" dedi ve şöyle devam etti: "Genel stratejimiz, onlar [Kurucu Meclis destekçileri] binaları ele geçirmeye kalkışırsa [püskürtme] yeteneğimizin olması için [stratejik öneme sahip] her noktada tahkim edilmiş kuvvetler bulundurmaktır. Smolni ve Taurida Sarayı'nı korumak için özel önlemler alındı. Sabahtan itibaren, gökyüzünde keşif uçaklarımız uçacak ve bu uçaklar donanma kurmayı ile sürekli iletişim halinde olacak." Laşeviç, olası bir paniğin önüne geçmek için bölgelerin keşif uçuşları konusunda uyarılmasını istedi. "Yarın bir saldırıyla karşı karşıya kalabiliriz. Her an bir sorun çıkmasına hazırlıklı olmalıyız" diyerek uyardı.[101]

Laşeviç sözlerini bitirdiğinde, zaten tiz olan sesi panikle daha da tizleşen Zinovyev "Üçüncü bir devrim yaşıyoruz" diye haykırdı ve işçileri gösteriye katılmaktan alıkoymak için propagandacıların fabrika fabrika dolanması gerektiğini söyledi. Buna karşın, bölge Sovyetlerinin temsilcileri genel olarak sakindi. Elbette bazıları rahatsız edici haberler verdiler. Merkezden uzak Kolpinski Bölgesi'nin temsilcisi, "Kızıl Muhafızların en iyileri cepheye gönderildi, bizi savunacak kimsemiz yok. Gösteriye katılım olacak, ancak bu katılımın silahlı mı silahsız mı olacağını bilmiyoruz" uyarısında bulundu. Benzer bir huzursuzlukla, Nevski Bölgesi'nin temsilcisi kendi bölgesini "savunmacıların yuvası" olarak tanımlayarak işçilerin bazılarının Meclis yanlısı gösteriye katılacağını söyledi. Temsilciye göre yerel Kızıl Muhafızlar anarşistlerin etkisi altındaydı ve bu nedenle de Petrograd Sovyetine ne saldıracak ne de onu korumak için bir adım atacaklardı.[102]

Sorunlu bölgeler listesinin bu kadarla sınırlı kalması, toplantıya katılanları rahatlattı. Petersburg bölge temsilcisi, katılımcılara, Kurucu Meclis lehine sokak yürüyüşleri ve öğrenci gösterileri yapılıyor olsa da işçilerin bu protestolara katılımları konusunda endişe edilmemesi gerektiğini söyledi. Merkezî Birinci Kent Bölgesinde yeterli miktarda yerel güvenlik gücü olsa da, bölgenin Taurida Sarayı'na olan yakınlığı nedeniyle bu bölgeye zırhlı araç ve makineli tüfek gönderilmesi gerektiği bildirildi. İkinci Kent Bölgesi'ndeki durum da iç rahatlatıcıydı. Temsilcisi, burjuva ağırlıklı bölgede tablonun şimdilik iyi olduğuna inanıyordu. Yerel polis silahsızlandırılmış, Kızıl Muhafızlar uyarılmıştı ve fabrika işçileri de gösteriye katılmayacaktı.

Herkesin içini en çok rahatlatan ise, Viborg temsilcisinin kritik önemdeki bu işçi bölgesinde her şeyin sakin olduğunu ve bir "patlak verme" durumunun beklenmediğini bildirmesi oldu. Novoderevenski Bölgesi temsilcisinin sözleri de aynı şekilde cesaret vericiydi: "[Bu bölgede] herhangi bir gösteri olmayacak. Polis [bile] bizim tarafımızda." Birçok büyük fabrikanın bulunduğu Vasili Adası bölge temsilcisi, günün erken saatlerinde çevredeki kiliselerde Kurucu Meclisin toplanmasına destek çağrısı yapan bildirilerin dağıtıldığını, ancak bunların şu an durduğunu bildirdi. 5 Ocak'taki Sovyet yanlısı toplantı duyuruları, çevredeki kiliselere asılmıştı. İşçilerin Meclis yanlısı gösterilere değil bu toplantılara katılacağı ima ediliyordu. Okhtinski Bölgesi sözcü-

süne göre, orada da durum benzer şekilde sakindi. Taşradaki Sestrorestski Bölgesi'nin temsilcisi, büyük bir gururla, fabrika işçilerinin yaptıkları genel toplantıda oradaki "savunmacıların" konuşmalarına bile izin verilmediğini belirtti. "Milisler bizim tarafımızda," diyerek, "zaten çok fazla kar var, gösteri falan olmayacak" diye ekledi.[103]

Genel anlamda cesaretlendirici olan bu tablo bile Zinovyev'i sakinleştirmeye yetmedi. Sestroretski bölge temsilcisi konuşmasını bitirdiği gibi Zinovyev, sokak gösterilerinin yasaklanması uyarısında bulundu. Üstelik ertesi gün mümkün olan en sıkı iletişimi sağlama konusunun önemi hakkında temsilcileri ikna etmek için çabaladı. "Planlarımız değişebilir" dedi ve ekledi "Kendi gösterimizi örgütlemeye karar verebiliriz." Zinovyev'in bu yorumu bir anda şok etkisi yarattı. Kaygıları gözetilerek, bölge temsilcilerinin ertesi gün son bilgileri almak için öğleden sonra saat birde Smolni'de olmasına karar verildi.[104]

Birkaç saat sonra Askerî İşler Halk Komiseri Nikolay Podvoyski ve yardımcısı Konstantin Mekhanoşin, Kurucu Meclis sırasında Sovyet hükümetinin savunmasını yönetmek için bir Acil Durum Askerî Karargâhı kurdu.[105] Hemen, Acil Durum Askerî Karargâhı dışındaki askerî kurumlardan gelen herhangi bir emre uyulmasını yasaklayan 1 Numaralı Emri çıkardı. Smolni Bölgesi'nde Bonç-Brueviç, Taurida Sarayı ile Peter ve Paul Kalesi'nde Blagonravov tarafından imzalanan emirler, 1 Numaralı Emrin istisnalarıydı.[106] Ancak, Kurucu Meclis döneminde Petrograd şehrinde Sovyet iktidarına karşı saldırıları püskürtmek için harekete geçmiş olan birbirinden apayrı gövdeler ve kuvvetler üzerinde kontrol sağlamaya dönük on bir saat sonra atılan bu adım artık çok geçti.

Sol Sosyalist Devrimcilerin Sovnarkom'a girmelerinin arifesinde Lenin önderliğindeki Bolşevikler, MYK'yı dağıtarak Sol Sosyalist Devrimcilerin müdahalesinden arınmış güvenilir bir güvenlik gücü olarak hizmet edecek VÇeka'yı kurdu. Aralık ayının ikinci yarısında, VÇeka, Kurucu Meclisin önde gelen Kadet ve ılımlı sosyalist delegelerini taciz ederken Şteynberg'in VÇeka'nın keyfi güç kullanımını dizginleme yönündeki kararlı ancak başarısız çabaları, Lenin'in kaygılarını haklı çıkardı. Sonrasında, Ocak ayı başlarında Şteynberg, önderlik mekanizmasına Sol Sosyalist Devrimcileri de katmaları konusunda Bolşeviklere baskı yaparak VÇeka'ya hâkim olmaya çalıştı. Kurucu Meclis arifesinde Sol Sosyalist Devrimcilerin desteğini muhafaza etme kaygıları, Bolşevikleri Şteynberg'in talebini kabul etmeye zorlasa da, Sol Sosyalist Devrimcilerin nispeten az olan sayıları VÇeka politikalarını büyük ölçüde etkilemeye yetmedi. Aynı durum, Sovnarkom'a girerek azınlıkta olsalar bile temsilcilerinin hükümet politikalarını yumuşatabileceklerini uman

Sol Sosyalist Devrimciler için de söz konusuydu. Sovnarkom'da, VÇeka'nın yönetici organlarında olduğu gibi, çoğunluğun sözü hüküm sürdü. Dolayısıyla Bolşevikler ile Sol Sosyalist Devrimcilerin fikir ayrılığı yaşadığı, Kurucu Meclisteki muhaliflerin bastırılması gibi sorunlarda da Sol Sosyalist Devrimciler kaybetmeye mahkûmdu.

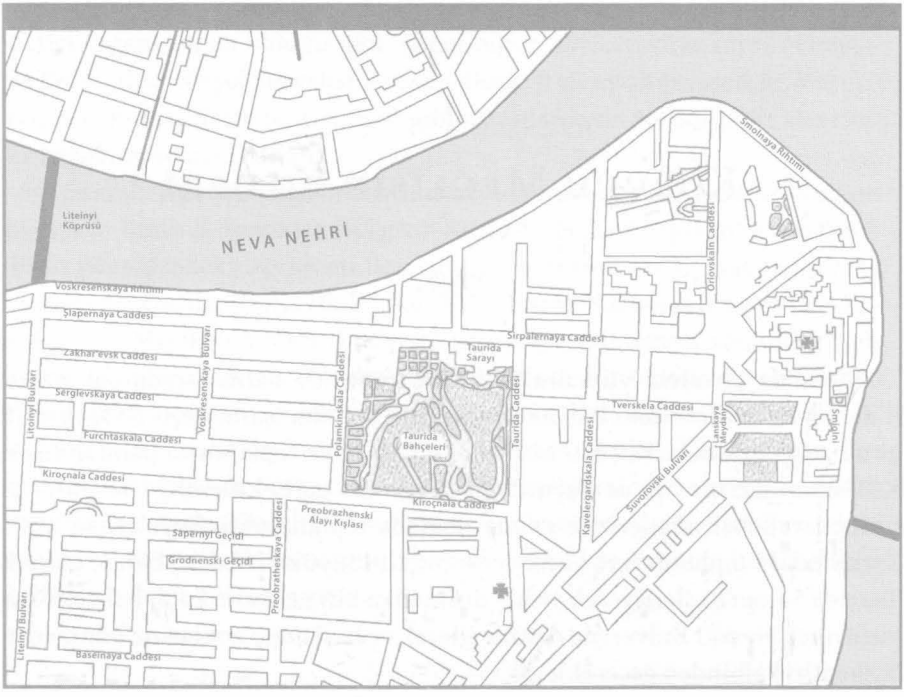
Sol Sosyalist Devrimcilerin Sovnarkom'a girme müzakerelerinin sonlandığı esnada ılımlı Bolşevikler, Bolşevik Kurucu Meclis delegasyonunun Geçici Büro liderliğindeki büyük etkileri sayesinde önemli bir siyasal güç olarak tekrar ortaya çıktılar. Bolşevik Merkez Komitesi ve Sol Sosyalist Devrimcilerin, Kurucu Meclisin Sovyet iktidarını yerine geçirilmemesi yönündeki duruşunun aksine, Bolşevik delegasyonun içerisinde bir bütün olarak Kurucu Meclisin meşruluğunu yeniden inşa etmeye çalıştılar. Ancak Merkez Komitesi, bu girişimi daha en başından boğdu. Ayrıca Merkez Komitesi'nin Kurucu Meclis karşısında Sovyet iktidarının üstünlüğünü savunması, Sosyalist Devrimcilerin onun güvenliğini sağlamak için harekete geçmekte bile isteksiz davranması ve Rus halkının çoğunluğunun onun kaderine olan kayıtsızlığıyla birleşince, hızla yok olup gitti.

4

Kurucu Meclisin Kaderi

Rusya'da yirminci yüzyılın uzun bir kesitinde Batılı tarzda çok partili demokratik bir sistem kurma çabalarının sonuna işaret eden 5 Ocak 1918 günü gelip çatmıştı. Kurucu Meclisin, öğlen birde toplanması planlanmıştı. KMSB'nin hazırladığı ve duyurduğu programa göre, kitlesel gösterinin katılımcıları sabah saatlerinde dokuz noktada toplanacaktı. Buralardan Mars Tarlasındaki toplu mezara yürüyecek, burada büyük bir kortej haline gelerek Taurida Sarayı'na ilerleyecek ve hiç durmadan büyük, karla kaplı bahçelerden yürüyerek Nevski Bulvarı'na devam edecek ve başlangıç noktasına dönmeden başkentin kalbinden geçeceklerdi.

Bir önceki akşam geç saatlerde Sovyet yetkilileri, garnizonun bazı birimlerinde son dakikada Kurucu Meclise destek fikrine doğru kayma ihtimaline ilişkin bazı rahatsız edici dedikodular duydu.[1] Petrograd'da konuşlanmış askerler arasındaki istikrarsızlığın bu açık kanıtı, telaşla başkent dışından destek niteliğinde sadık kuvvetler arayışı başlattı. 28 Kasım'da Taurida Sarayı'nda yaşanan karmaşa belleklerde hâlâ tazeliğini korur ve KMSB'nin planlanmış yürüyüşünün Sovyet iktidarını devirmek için düzenlenen bir komplonun parçası olduğuna inanılırken, Sovyet yetkililerinin ana amacı, kilit önemdeki hükümet binaları, devlet bankası ve iletişim tesislerinin korunmasıydı. Ayrıca Taurida Sarayı civarında çıkabilecek olayları kontrol altında tutabilmek için gösterilerin buraya yakın yerlere odaklanmasını önlemekte kararlıydılar. Liteini Bulvarı'nın kavşak noktalarında ve saraya ana giriş noktası olan doğu-batı cepheleri (Şpalernaya, Zakharevskaya, Sergevskaya, Furştatskaya ve Kiroçnaya sokaklarının köşeleri) ile sarayın önündeki küçük meydandaki stratejik noktalarda ağaç kütüklerinden barikatlar oluşturuldu. Sabah erken saatlerde çoğunluğu Kızıl Muhafız, Baltık Filosu denizcileri ve Petrograd garnizonundaki askerlerden oluşan hükümet kuvvetleri bu istihkâmların arkasına konuşlandı, daha küçük silahlı birlikler bitişikteki sokak ve geçitlerde devriye gezmeye başladı ve yakınlardaki binaların çatılarında makineli tüfekle atış noktaları oluşturuldu. Gün içerisinde Helsingfors ve Kronştad'dan gelen denizci destek kuvvetleri, zayıf olduğu düşünülen noktalara aktarıldılar.

Taurida Sarayı ve Smolni Bölgesi

Yetkin ve güvenilir askerî birliklerinin büyük bir bölümü, başkent dışındaki bölgelerde devrimi savunmaya yardımcı olmaları ya da güneydeki karşıdevrim güçleriyle savaşmaları amacıyla Antonov-Ovseenko'ya bağlı kuvvetlere katılmak üzere başkent dışına gönderildiğinden, bu güvenlik kuvvetlerinin çoğu, aceleyle askere alınan askerlerden kurulmuştu. Kitleleri kontrol etme ve sivil itaatsizliğin üstesinden gelme konularında herhangi bir deneyimi ya da eğitimi olmayan bu birlikler, ellerinde silahlar ve bolca cephaneyle, Sovyet iktidarını, Kurucu Meclis etrafında toplanmış ve geçmişteki adaletsiz düzeni yeniden kurma peşindeki düşmanlardan korumaktan sorumlu oldukları fikri aşılanarak sokağa salınmıştı. Yine teknik açıdan yetersiz olan komutanları da aynı durumdaydı ve onlara sadece genelgeçer talimatlar verilmişti. Belirli bölgelerde alan savunması ve devriyeler organize edecek, sorunlu noktalara destek göndermeye hazır olacak ve yetkisi olmayan hiç kimsenin Taurida Sarayı ya da Smolni Bölgesi'ne girmesine izin vermeyeceklerdi. *Zaria svobody* savaş gemisindeki denizcilerden birinin yayımlanmamış anıları, bu gerçeği kanıtlar niteliktedir. Anıların yazarı, 5 Ocak şafağından önce, birkaç yüz adamdan oluşan karma bir birimin komutanı olarak atanmış ve ülke içerisinde düzeni sağlamaktansa cephede düşman ateşi altında savaşan birlikler için daha uygun olacak kısa emirler almıştı. Durmayı reddeden göstericiler silahsızlandırılacak ve tutuklanacaktı (göstericilerin silahlarının olacağı dü-

şünülüyordu). Ateş açılması halinde "acımasızca" karşılık verilecekti. Şiddete başvurmadan önce her türlü ikna yönteminin deneneceği işçiler bunun tek istisnasıydı.[2] Bu talimatlar, *silahsız* bir kitlenin barikatları aşmaya ya da etraflarından dolaşmaya çalışmaları halinde ne yapılacağını belirtmiyordu ve güvenlik kuvvetleri arasında ya da bu kuvvetlerle gecikmeli olarak kurulan Acil Durum Askerî Karargâhı arasında sağlam bir iletişimin olduğuna dair herhangi bir kanıt yoktu.

Sabah erken saatlerde Kurucu Meclis taraftarları devrimci marşlar söyleyip "Tüm İktidar Kurucu Meclise!", "Siyasi Teröre Son!" ve "Yaşasın Halkların Kardeşliği" gibi sloganların yazıldığı büyük pankartlar taşıyarak KMSB'nin belirlediği dokuz toplanma noktasına doğru yola çıkmaya başladılar. Göstericilerin büyük bir kısmı üniversite öğrencileri, memurlar, ofis çalışanları (çoğu kadın), dükkân sahipleri ve uzmanlardan oluşuyordu. Tüm kayıtlar, birkaç istisna dışında (örneğin Hükümet Basımevi, Obukhov fabrikası ve Nevski Bölgesi'ndeki diğer sanayi kuruluşlarının işçileri) fabrika işçileri ve askerlerin, Petrograd Sovyetinin çağrısına uyarak fabrika ve kışlalarında kaldığı hususunda hemfikir. Göstericiler de yürüyüşün örgütleyicilerinin ısrarcı oldukları silah taşıma yasağına uymuşlardı. Bolşevik işçiler, göstericilere eşlik etmesi beklenen zırhlı araçlara bile askerî gerekçelerle el koymayı başarmış, göstericiler tümüyle savunmasız kalmıştı.[3]

Hükümet devriyeleriyle ilk karşılaşma, taşradan gelen yürüyüşçüler şehre doğru ilerlerken yaşandı.[4] Ancak en büyük ve kanlı karşılaşmalar, Mars Tarlasından Taurida Sarayı'na giden anayolları kapatan ağaçtan barikatlarda ve sarayın etrafındaki ara sokaklar ile parkta yaşandı. Bu karşılaşmaların, Petrograd tarafından Neva'yı geçen tahminî bin göstericinin bir Kızıl Muhafız birliği tarafından Sergevskaya Sokağı'nda durdurulduğu sabah saat on civarında başladığı düşünülüyor. *Marseillaise* marşını söyleyip kızıl bayraklar taşıyan göstericiler, yürüyüşe son verip geri dönmeleri emri verilmesine rağmen yürümeye devam ettiler. Kızıl Muhafızlar havaya birkaç kez uyarı ateşi açtı, ancak göstericiler ilerlemelerini durdurmayınca üzerlerine kontrolsüzce ateş etmeye başladı.[5] Bir saat sonra Kızıl Muhafızlar ve askerler Liteini ve Şpalernaya köşesindeki barikatlarından çıkıp tüfeklerinin horozlarını kaldırarak, Viborg Bölgesi'nden gelen ve Neva'yı henüz geçmiş olan yaklaşık iki yüz göstericiye geri dönmeleri emrini verdiler. Ancak neredeyse ara vermeksizin havaya ateş açarak göstericileri dağıttılar. Göstericilerin pankartlarına el koydular ve pankartları sopalarından çıkararak ya yaktıkları ateşlerin içine ya da Liteini Köprüsü'nden aşağıya attılar.[6] Fransız askerî ataşesi Kont Louis de Robien, pankartların "Neva'nın ışıl ışıl parıldayan, donmuş yüzeyi üzerinde kızıl kelebekler gibi" kanat çırpışını izledi.[7] Ünlü fütürist yazar Viktor Şklovski, demiryolu işçilerinin (*dvorniki*), bu sopaları daha sonra süpürge sapı olarak kullandığına tanık olacaktır.[8] 5 Ocak 1918'de Petrograd'daki büyük çatışmalarda, bir tarafta göstericilerin bilinçli olarak kızıl pankartlar gibi devrimci

simgeleri kullanmaları, diğer tarafta Sovyet iktidarı muhafızlarının bu pankartlara kendiliğinden ve muzaffer bir edayla el koymaları dikkati çekti.

Saray Meydanı'nda Kurucu Meclisi destekleyen göstericiler, 5 Ocak 1918. (Rusya Siyasi Tarih Müzesi, St. Petersburg)

Bunlar gibi hiç kimsenin hayatını kaybetmediği olaylar, neredeyse aynı alanda barışçıl gösterilere yapılan birçok kanlı saldırının başlangıcıydı. Gerçekten de öğle saatleri ile günbatımı arasında, Liteini Bulvarı'nın kuzey ucu, özellikle de Taurida Sarayı Bölgesi'ne çıkan doğu-batı yönündeki ana sokakların köşeleri, ışıl ışıl diz boyu karın kısa süre içerisinde düşen yürüyüşçülerin kanıyla kırmızıya boyandığı savaş alanları oldu. Ellerinde büyük pankartlar ve dillerinde devrimci marşlarla Kiroçnaya Sokağı'ndaki barikat önünde yavaşlayan tahminî on bin gösterici, Furştatskaya Sokağı'ndan geçerek Taurida Sarayı'na gitmeye çalıştılar; ancak tüm savaş teçhizatlarını kuşanmış Kızıl Muhafızlar ve askerlerce durduruldular. Neredeyse hiçbir uyarı yapılmadan tüfek ve makineli tüfeklerden açılan ateşle dağıtıldılar. Yoğun ateş yaklaşık on beş dakika boyunca sürdü ve birçok gösterici bu esnada vuruldu.[9]

Öldüğü bilinen ilk kişi, Kurucu Meclis taraftarı Tüm-Rusya Köylü Vekilleri Sovyetleri Kongresi'ne katılmak için Tambov'dan Petrograd'a gelen G.L. Logvinov'du.[10] Elinde kızıl bir bayrakla, öğleden sonra saat birde Mars Tarlasından ilerleyen kollardan birinin en önünde yürüyordu. Liteini ve Kiroçnaya köşesindeki barikata ulaştığında kendisi ve yoldaşlarına geri dönmeleri emredildi. Ardından, neredeyse hemen, barikatın arkasından tüfekle ve yakındaki bir binanın üzerinden makineli tüfekle açılan ateşin arasında kaldılar. Bu olayda beş göstericinin öldürüldüğü bildirildi (Logvinov, iki öğrenci ve Kızıl Haç'a bağlı iki yardım görevlisi). Sekiz kişi de yaralanmıştı.[11] Yaklaşık aynı sıralarda, Mars Tarlasından Çarskoselski tren istasyonu ve Moskova Bölgesi'nin

güney merkezinde bulunan Aleksandrinski Tiyatrosu'ndaki toplanma alanlarına yürümekte olan göstericilere, Sadovaya ve Nevski Bulvarı'ndan geçerlerken Duma binası yakınlarındaki keskin nişancılarca ateş açıldı. Kısa bir süre sonra, güneydoğu Nevski Bölgesi'nden gelen ve içlerinde Obukov fabrikası, Pal ve diğer Nevski Bölgesi sanayi kuruluşlarından çok sayıda işçinin de yer aldığı tahminî on beş bin gösterici, Mars Tarlasına devam etmeden Znamenski Meydanı'nda durarak plansız bir eylem yaptı. Göstericiler kentin kenar mahallelerinde onlara kötü davranan ve yuhalayan Sovyet taraftarı askerler ve işçilerle (bazıları aileleriyle) karşılansa da, daha zengin olan bu ticaret bölgesinde tezahüratlarla karşılandılar. Obukhov fabrikasının bando takımı öncülüğündeki bu kola iki kez ateş açıldı. İlk saldırıda hükümet devriyesi sadece havaya ateş açtı ve göstericilere herhangi bir zarar gelmedi. İkincisinde ise, günün en kanlı olaylarının birinin yaşandığı Liteini Bulvarı'nın kuzey ucu yakınlarında dokuz gösterici vuruldu, bunlardan yedisinin durumu ağırdı.[12]

Ara sokakları kullanarak bu alanın etrafından dolanmaya çalışan göstericilerin durumu daha iyiydi. Örneğin güneydeki Preobrajenskaya Sokağı'ndan Taurida Sarayı'na ulaşmaya çalışan birkaç bin gösterici, Sapernili Geçidi'nde askerlerce durduruldu. Geri dönme emirlerine itaat etmediklerinde üzerlerine ateş açıldı ve iki kişi öldü, on bir kişi de yaralandı.[13] Yaklaşık aynı dakikalarda, yürüyüş kollarının en büyüklerinden biri de, Liteini Bulvarı'nın sonundaki barikatların etrafından dolanarak güneyden, bu sefer Baseinaya Sokağı'ndan Taurida Sarayı'na ulaşmaya çalıştı. Açılan ilk uyarı ateşleri göstericileri durduramadı. Ancak Preobrajenskaya Sokağı ile Grodnenskaya geçitlerinin kesişiminde, Taurida Sarayı'nın bahçelerinin görüş alanı içerisindelerken üzerlerine ateş açıldı ve Kızıl Muhafızların karı delen tüfek ateşleriyle dağıldılar. Bu olayda birçok gösterici öldürüldü veya ciddi yaralar aldı, diğerleri de bayağı hırpalandı.[14]

Akşam olduğunda Taurida Sarayı'ndaki Sosyalist Devrimci ve Menşevik Kurucu Meclis fraksiyonları tarafından imzalanan ve gün içerisinde yaşanan bu çatışmaları aktaran yazılı şikâyetler gönderildi. Önde gelen Menşeviklerden Mikhail Skobelev tarafından kaydedilen bu şikâyetlerden birinde şöyle diyordu: "Saat 16.00'da Liteini Bulvarı'nda araba sürerken, Panteleimnovskaya köşesinde bir grup Kızıl Muhafızın, taleplerini dile getirmek için barış içinde Taurida Sarayı'na yürüyen içlerinde askerlerin, kadınların ve çocukların olduğu savunmasız insanlara ateş açtığını ben bizzat gördüm." "Ateş açanlar öncesinde uyarıda bulunmadı, doğrudan kalabalığı hedef aldı. Yaralıların, bir askerin, iki işçinin ve birkaç kadının sedyelerle ve atlı arabalarla taşındığını gördüm."[15]

5 Ocak 1918'de göstericilere açılan ateşe dair elimizdeki betimlemeler netlikten uzak, çelişkili, eksikli ve doğrulanmaları imkânsız olsa da, birleştirildiklerinde Kurucu Meclise destek gösterisine yapılan saldırıların genel özelliklerini anlamamız için yeterlidirler. Öncelikle, göstericilerin sayısının

Sovyet yetkililerinin tahminî olan on binden çok daha fazla, ancak KMSB'nin iddia ettiği gibi yüz binden de hayli az olduğunu anlıyoruz. İkincisi, Sovyet yetkililerinin, fabrika işçileri ile askerlerin tamamının gösteriyi boykot ettiği iması bir çarpıtmaysa da, bu kesimlerin göstericilerin nispeten küçük bir bölümünü oluşturduğunu görüyoruz. Üçüncü olarak, gösterinin liderleri ile katılımcıları her ne kadar Sovyet hükümetinin Taurida Sarayı yakınlarındaki gösteri yasağına uymak istememişlerse de, göstericilerin hiçbirinde silah olduğu ya da tehdit edici şekilde hareket ettiklerine dair elimizde bir kanıt yok. Üzerlerine ateş açıldıktan sonra bile, saldırganlara karşı etraflarından dolanmaya çalışmak dışında herhangi bir direnç göstermediler. Son olarak da Kızıl Muhafızlar, denizciler ve askerler, şaşırtıcı bir gaddarlıkla hareket ettiler. Barikatların ardından göstericilere ateş açtılar, pencereler ve çatılardan makineli tüfekler kullandılar, göstericileri dövdüler ve pankartlarına el koyma işlemlerini bir zafer merasimine dönüştürdüler. Aynı zamanda, Sovyet yetkilileri dökülen kandan haberdar olduklarında, ne Taurida Sarayı çevresindeki gösteri yasağını kaldırdılar ne de ateş açılmasının durdurulmasını emrettiler, hiçbir şey yapmadılar. 11 Ocak tarihinde yapılan Üçüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin bir oturumunda Sverdlov'un verdiği bir rapora göre yirmi bir gösterici öldürülmüştü. Bu rakam, Gorki'nin Kurucu Meclis taraftarı *Novaia zhizn* gazetesinde çatışmalar sonlandıktan sonra yayınlanan ve Petrograd hastanelerinde yapılan bir anketin sonuçlarına dayanan on beş rakamından daha yüksek olduğundan, Sverdlov'un sayımının gerçek sayıya daha yakın olduğu düşünülüyor.[16]

*

Kurucu Meclis açılışı yaklaştığında, Taurida Sarayı'nın hemen bitişiğindeki alana ikinci bir askerî hat kuruldu. Burada kalabalık daha seyrekti ve alçak, uzun, açık sarı renkte sarayın önündeki alan silahlı Kızıl Muhafızlar ve askerler, toplar, makineli tüfek mevzileri ve mermi şeritleri ve cephane sandıklarıyla doluydu. Sarayı çevreleyen dövme demirden yapılma çitlerdeki tüm kapılar kilitliydi.[17] Saraya yaklaşmak için kullanılan yollara bakan birinci kat pencerelerden makineli tüfekler çıkarılmıştı.

Saat öğlen bir civarında, gelen delegelerin girebilmesi için tek bir kapı açıldı ve her biri denizci paltosu giymiş, omuzlarına makineli tüfek kayışları asılı denizciler tarafından dikkatlice arandı. Ayrıca içeriye, birçoğu süngü ve el bombalarıyla tüfek taşıyan ve cephaneliklerle donanmış, çoğunluğu seçilmiş işçi, asker ve denizcilerden oluşan ziyaretçilerin de girmesine izin verildi. İlk gelen delegeler, sabahki parti toplantısından yeni çıkan Sosyalist Devrimci fraksiyondu. Yan yana altışar kişilik sıralar halinde yürüyen delegeler, özel rozetler takıyor ve ellerinde mumlar ile sandviçler taşıyorlardı. Delegelerin neredeyse yarısı takım elbise giymişti ve kalın paltolar ve galoşlarla kendile-

rini soğuktan koruyorlardı. Geri kalanı, koyun derisinden yapılmış ceketler ve keçe botlarıyla gelen köylülerdi. Nikolay Sviatitski, arkadaşlarının "sanki cezaları onaylanmış tutsaklar" gibi, durgun gözüktüklerini belirtiyordu.[18] Vladimir Zenzinov, sonradan durumu şöyle anlatıyor: "Binaya, Bolşeviklerin Meclise karşı şiddet kullanacağından emin olarak girdik ... [ve] eve canlı döneceğimizi düşünmüyorduk."[19]

Ancak etrafı bir galeriyle çevrili, geniş cam kubbeli bir amfitiyatro olan sarayın süslü Beyaz Salonuna giriş, bir süredir başka bir Kızıl Muhafız birliğince engellenmişti. Çarlık yıllarının sonlarında Devlet Dumasının toplanma yeri, Şubat Devrimi'nin ardından Sovyetlerin ilk ulusal konferans ve kongrelerine ev sahipliği yapmıştı. Kurucu Meclis için tekrar dekore edilip "sanki bir cenazeye hazırlar gibi" (Zinovyev'in sözleri) siyah afişlerle donatılmıştı. Afişlerin renkleri, muhtemelen, Kurucu Meclisin imajını daha da gerici göstermek amacıyla Sovyet yetkililerince bilerek seçilmişti. Sosyalist Devrimci delegeler çoğunluk durumunda olmalarına rağmen arkadaki bir odaya gönderilmişti. Bir önceki gece ve o sabah, ilk gün programında son ince ayarlamaları yapmışlardı. Denge oluşturan ağırlıklar parti platformundan çıkarılmış, barış ve tarım reformuyla ilgili yasalar hızla sunulup geçirilmek için soyutlaştırılmıştı. [20] Yapılacak hiçbir şey kalmamıştı. Bu nedenle Sosyalist Devrimciler, acziyetleri hakkında gergin bir şekilde yakınıp, sokaklardan gelen periyodik, bazen de histerik katliam raporlarını dinleyerek koşuşturup durdular. Sosyalist Devrimcileri çok daha küçük olan Bolşevik delegasyonu takip etti ve pencerelerden izlenebilen parıltılı karla aydınlanmış geniş salonda parti toplantısı yapıldı. [21]

Sol Sosyalist Devrimciler ile birlikte yapılan toplantı[22] ve Kurucu Meclisin resmî açılışının ardından yapılan uzun bir ayrı toplantı da dâhil olmak üzere Bolşevik Kurucu Meclis fraksiyonunun parti toplantılarının hiçbir kaydı yayınlanmadı ve Rus arşivlerinde de bulunmuyor. Anılara baktığımızda, Lenin'in Bolşeviklerin toplantılarına katılmış olmasına rağmen toplantılara Sverdlov'un başkanlık ettiğini görüyoruz. Bolşevikler içindeki ılımlılar, Rusya barış delegasyonun bir parçası olarak Brest-Litovsk'ta bulunan Kamenev'in yokluğunda engellenmişti. Toplantının beklenenden çok daha uzun sürmüş ve Meclisin açılışında büyük bir gecikmeye yol açmış olması, parti toplantısının hızla ve sorunsuzca ilerlediğini iddia eden Sovyet kaynaklarını yalanlanıyor. Fraksiyon toplantısı, gündem tartışması ve Kurucu Meclisin işleyişi üzerine bir tartışmayla başladı. Birçok unsur, Kurucu Meclisin rolüne ve Meclis ile Sovyet iktidarı arasındaki ilişkiye dair temel sorunların da tartışıldığını göstermektedir. İletişim zorlukları ve dahası Lenin'in parti içindeki ılımlıların Kasım ve Aralık'ta ulusal parti kongresi düzenleme çabalarını engellemedeki başarısı, Bolşevik liderlerin ülke ölçeğinde Kurucu Meclise olan yaklaşımlarını daha önce ele almalarını engellemişti. Taşradan gelen Bolşevik delegelerinin birçoğu, Petrograd'a vardıkları gibi doğrudan fraksiyon toplantısına git-

miş ve her hâlükârda, bırakın Kurucu Meclise ilişkin son politika değişikliklerini tartışmayı, delegeleri bu politikalar hakkında bilgilendirmek için bile sistemli bir çaba olmamıştı.[23] Ancak, Riyazanov ve Lozovski gibi bağımsız görüşlü Bolşeviklerin varlığı, Lenin'in konumunu zorladı. Raskolnikov'un bu toplantı hakkındaki anıları, parti delegelerinin en azından birkaçının görüşünün, Meclisin uzun süre varlığını korumasından yana olduğunu gösteriyor. O dönemde gruptan ayrılarak bir Devrimci Kongre kurma fikrinden vazgeçmiş olan Buharin'in bu fikir ile dalga geçtiğini bildiriyor. Buharin, Kurucu Meclis için olsa olsa üç günlük bir ömür biçmişti.[24]

Bir noktada, ayrı bir toplantı yapmakta olan Sol Sosyalist Devrimciler, Emekçi ve Sömürülen Halkların Hakları Bildirgesi'nde değişiklik yapmayı talep etti. Detayları bilinmese de bu taleplerin, o dönemde Sol Sosyalist Devrimcilerin ana kaygılarıyla, yani bildirgeyi hâlâ onu desteklemeye hazır olan Sosyalist Devrimci köylü delegeleri için daha makul bir hale getirme ve Kurucu Meclisin kendi itibarını yok edecek kadar çalışmasına izin verme amacıyla ilgili olduğu tahminini yürütmek gayet mantıklı geliyor. Durum ne olursa olsun, değişiklikler reddedilmişti. Sverdlov, her türlü tavizin açıkça önüne geçecek ve Kurucu Meclisten daha en baştan kesin bir kopuşu provoke edecek şekilde tasarlanmış bildirgeyi okuduktan sonra, Kurucu Meclisin en azından Üçüncü Tüm-Rusya İşçi ve Asker Temsilcileri Kongresi başlayana kadar açık kalmasına izin verme fikri rafa kaldırıldı.[25] Bunun yerine, MYK adına Sverdlov'un, derhal uygulanmak üzere bildirinin sunumunu Kurucu Meclisin resmî açılış demecine eklemesi kararı verildi. Bildiri yok sayıldıktan sonra, ki bu kesindi, Bolşevikler (yanlarına Sol Sosyalist Devrimcileri de alma umuduyla), yeni "Vikzhelvari" programları ile donanmış Sosyalist Devrimcilerin Sovyet iktidarına destekte gedik açabilme ihtimallerini engellemek için hızlıca çıkacaklardı.[26]

* * *

Saat üç buçuk civarında Beyaz Salonun kapıları açılmış ve yarım saat sonra dört yüze yakın delege kendilerine ayrılan bölümlere oturmuştu: Bolşevikler en solda, Sağ Sosyalist Devrimciler ile Menşevikler en sağda ve Sol Sosyalist Devrimciler sağ ve sol sıralardan birer boşlukla ayrılmış orta bölümde oturuyordu, Kadetler ise tamamen dışlanmıştı. Bir tarafta, sıkıca kontrol altına alınmış ılımlı Bolşeviklerle beraber, önceden hazırlanmış planlarına sadık kalmaya hazırlanan parti fraksiyonu ve Sovyet iktidarının Kurucu Meclisten önce geldiği fikrine bağlı olan Sol Sosyalist Devrimciler, diğer tarafta ise Sovyet hükümeti yokmuşçasına yeni bir demokratik düzenin inşasına ve hemen o gün barış, toprak ve Rusya siyasi sistemi üzerine yasalar geçirmeye hazır Sosyalist Devrimci çoğunluk vardı.

Kurucu Meclise yaklaşımdaki bu sert kutuplaşma ve Sosyalist Devrimci çoğunluğunun mevcut tablodaki temel zaafı, daha en başta, Kurucu Meclisi

resmen kimin açacağı üzerine çıkan çatışmada gözler önüne serildi. Sosyalist Devrimciler doğal olarak, açılış zilinden itibaren her şeyi kontrol etme niyetindeydiler. Kendilerini Rusya'nın tek meşru devrimci otoritesi ve mevcut haliyle Kurucu Meclisi de bir tür anakroni olarak gören Bolşevikler ile Sol Sosyalist Devrimciler de meclis üzerinde başlangıçtan itibaren kontrol sağlamaya eşit derece odaklanmıştı. Saat dörtte, tablo tam da böyleyken, Sosyalist Devrimci grup liderlerinin talimatları doğrultusunda ve Sverdlov'un yokluğundan da faydalanarak salondaki en yaşlı delege, Sağ Sosyalist Devrimci ve Don Bölgesi'nden eski *narodnik* ve *zemstvo* çalışanı Sergey Şvetsov kürsüye çıkarak delegeleri toplantıyı başlatmaya çağırdı. Sağ sıralardan alkışlar gelirken, Bolşevikler ve Sol Sosyalist devrimciler tepkiyle ayaklandı, kürsüye akın etti ve talihsiz Şvetsov'un etrafını sardı. Tam da o anda Sverdlov göründü. Şvetsov'u koluyla kenara iterek parlak, nikel kaplı başkan zilini hızla çaldı. Ardından, koridorun karşıt taraflarındaki delegeler arasında kavga başladı. Bonç-Brueviç, Kurucu Meclisin bir meydan kavgasıyla dağılmanın eşiğine geldiği bu keşmekeş içinde Lenin'in o güne dek hiç görmediği kadar endişeli ve solgun olduğunu yazıyor hatırlarında.[27] Sağ taraftan gelen sağır edici yuhalamalar, sol taraftan gelen alkış yağmuru ve üst balkonlarda silahlarını kaldırmış asker, denizci ve işçilerin onay bağırışlarının arasında, "mermerden bir heykel gibi" kürsüde duran Sverdlov, Meclisi açmak için yeterli bir sessizlik sağlamayı başardı.[28] Ellerinde herhangi bir fiziksel güç olmayan Sosyalist Devrimci çoğunluğunun, kendileri açısından elverişsiz olan bu başlangıcı kabul etmekten başka şansı yoktu.

Açılışındaki nahoş görüntüler düşünüldüğünde, Rusya'nın ilk Kurucu Meclisinin ömrünün fırtınalarla dolu ve kısa olması şaşırtmıyor. Geçici başkanlık konumundan hemen faydalanan Sverdlov, Emekçi ve Sömürülen Halkların Hakları Bildirgesi'ni okudu ve MYK adına bildirgenin tartışılmasını gündemin ilk maddesi olarak önerdi.[29] Söylentilere göre Lenin'in teşvikiyle, Sverdlov konuşmasını bitirdiğinde sol taraf coşkuyla *Enternasyonal*'i okumaya başladı. Sağ Sosyalist Devrimciler bile kendilerini söylüyor numarası yapmak zorunda hissetmişti.[30]

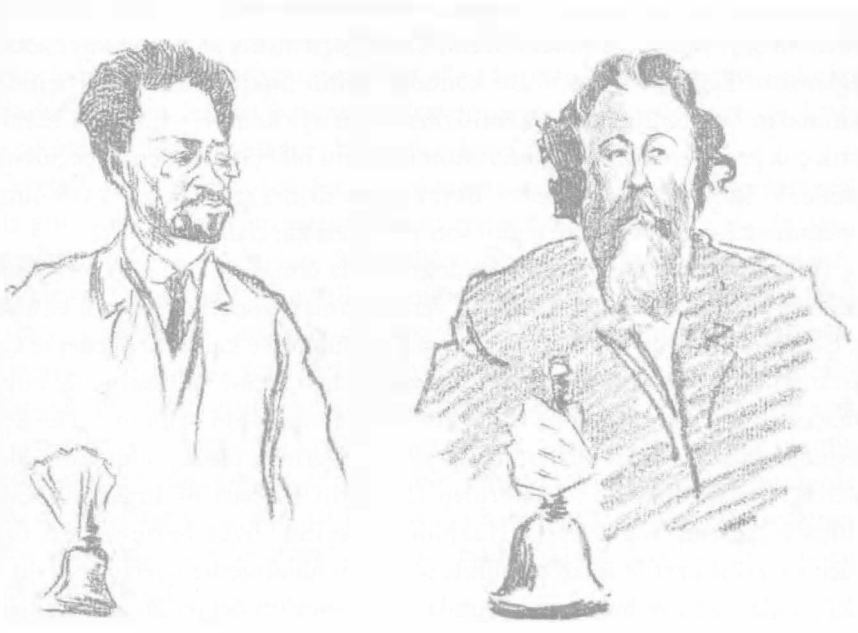
Bu müzikli aranın ardından, programları belirlenene kadar gereksiz provokasyonlardan kaçınmaya kararlı Sosyalist Devrimciler, bildirge hakkında herhangi bir yorumda bulunmadılar. Viktor Çernov Meclis başkanlığı yarışında Maria Spiridonova'ya karşı galip geldiğinde Sosyalist Devrimciler, hayli pahalıya mal olan bir zafer kazanmış oldu. Spiridonova'nın Bolşeviklerce aday gösterilmesinin nedeni, Sosyalist Devrimci çoğunluğu dengeleyecek kadar Sosyalist Devrimci köylü delegesinin ona oy vereceği yönündeki Sol Sosyalist Devrimci umuda bir taviz vermek olabilir. Nedeni ne olursa olsun, oylama sonuçları (Çernov'a 244, Spiridonova'ya 153 oy)[31] çatışan tarafların güçlerinin aslına uygun bir ölçüsünü sunuyordu.

Taurida Sarayı Beyaz Salon'da Kurucu Meclisin Sol Sosyalist Devrimci delegeleri, 5 Ocak 1918. En altta, ortada Maria Spiridonova, sağında Proş Proşyan. (Rusya Siyasi Tarih Müzesi, St. Petersburg)

Çernov toplantı açılış konuşmasına başladığında akşam olmuş ve ışıklar yakılınıştı (görünüşe göre Sosyalist Devrimciler mumları boşu boşuna getirmişlerdi). Kararlı bir "Söz değil hemen eylem" çağrısına varana kadar, Ekim öncesi Bolşevik platformununkine çok benzeyen iddialı bir reform programı çerçevesi çizdi.[32] (Oganovski'ye göre "Bolşevik sloganları üzerinde akrobatik bir hareket."[33]) Kendisine ve söyleyeceklerine oy vermiş olanlardan bazılarını hayal kırıklığına uğratarak henüz Bolşevikler ya da Sovyetlere karşı doğrudan eleştiride bulunmaktan kaçınan Çernov; derhal evrensel, demokratik ve adil bir barışın öncülüğünü yapacak uluslararası bir barış konferansına liderlik edebilecek itibar ve yetkiye sahip dünyadaki tek organın, devrimci Rusya'nın sosyalistlerinin kontrolündeki Kurucu Meclis olduğunu belirtti. Savaştan yorulmuş Rus birlikleri konusunda, cephedeki askerlerin yerini alacak ve modası geçmiş kurumları ve yaşam şeklini değiştirme görevi yerine getirilirken ülkeyi koruyacak, tamamen gönüllü devrimcilerden oluşan birliklerin oluşturulmasını istedi. Seferberliğin sona ermesiyle daha da karmaşık hale gelen sanayideki kaos ve artan işsizlikle bağlantılı olarak Çernov, bayındırlık ve sınai üretimin işçiler sanayiyi kendi ellerine alabilecekleri yeterliliğe gelene kadar geçici olarak devletin elinde olacağı kapsamlı bir program önerisinde bulundu. Çernov, ulus politikası alanında her azınlık delegasyonun isteklerine bireysel olarak saygı gösterisinde bulunduktan sonra, Federatif Rusya Cumhuriyeti içerisinde azınlık haklarını koruyan ve toplumsal taleplerle uyumlu yeni bir siyasi sistem tasarlamak için bölgesel Kurucu Meclislerin ve

özyönetim organlarının Tüm-Rusya Kurucu Meclisi ile uyum içinde çalışacağı eşit, yarı bağımsız halk ve bölgelerden oluşan özgür bir birlik tablosu çizdi.

Kurucu Meclis açılışında Yakov Sverdlov (solda) ve Sergey Şvetsov.
(Çizim: Iu. K. Artsybushev)

Hayati önem taşıyan toprak meselesinde Çernov, tüm toprakların "emekçi köylülere" tazminatsız ve sistematik bir biçimde yeniden dağıtılması fikrinin arkasında durdu. Ayrıca Sovyet hükümetinin, Kurucu Meclisin halk iradesini temsil etmediği yönündeki iddiasına ve hatta Lenin'in daha önce yaptığı, oyları güncellemek için seçimi iptal etme teklifine de zekice karşı çıkarak, Kurucu Meclisin faaliyetlerinin halkın iradesiyle uyumunu güvence altına almak için ulusal halk oylamalarına dayanma önerisinde bulundu. Aslında Kurucu Meclisin halk iradesini temsil etme hakkı konusunda herhangi bir kuşkuları varsa, Kurucu Meclisin eylemlerine yönelik ülke çapında derhal bir halk oylaması yapmayı talep etmeleri hususunda Bolşeviklere meydan okudu.[34]

Çernov'un konuşması demokratik güçlerin birliği, uzlaşı ve iç savaşa son verme çağrısından oluşsa da, Kadetler ya da diğer liberal gruplar ile işbirliğinden hiç söz etmedi. Söylediklerinden, devrimci Rusya'da başat gücün sosyalistler olmasına rağmen Sovyet yönetiminin sona erdiği ve Kurucu Meclis tarafından yeni kurumların oluşturulduğu yeni bir yönetimin başlamakta olduğu iması çıkarılıyordu.

Sol Sosyalist Devrimci Sergey Mistislavski'ye göre Çernov'un konuşması "kitabi alıntılar, dizeler ve ukalaca devrikleştirilmiş ifadelerden oluşan ölü bir kolajdı."[35] Sağ Sosyalist Devrimciler, kendileri ile Bolşevikler arasındaki

çizgiyi bulandırdığı için Çernov'a öfke duyuyordu. Sosyalist Devrimciler üzerine çalışmaları olan Batılı tarihçi Oliver Radjey, bu konuşmanın analizinden çok farklı bir sonuç çıkardı. Ona göre Çernov, çoktandır yapılmış olması gereken bir şeyi yapıp kanun tekliflerini kayda geçirmekle partisine büyük katkı sağlamıştı. Belki de öyleydi. Bu konuda önemli nokta, Bolşevikler içindeki ılımlıların zapt edilmesi ve Leninistlerin partiyi kontrol etmesiyle beraber artık çok geç kalındığıydı. Çernov konuşmasını bile bitirmeden önce Sovnarkom'daki Bolşevik Parti üyeleri, Beyaz Salon dışına çıkarak giriş salonunda toplandı ve Kurucu Meclise o gün son verilmesi kararını aldı.[37]

Troçki'nin Brest'ten Petrograd'a doğru yolda olması ve Lenin'in geri planda kalmayı ve resmî işlemlere katılmak yerine bunları yönetmeyi tercih etmesiyle, Çernov'a cevabını vermek otuz yaşındaki Buharin'e kaldı.[38] Neredeyse Çernov'unki kadar uzun süren ateşli konuşmasında, Çernov'un tasarladığı büyük amaçlara karşı çıkmak her ne kadar zor olsa da meselenin özünün, bu amaçlar peşinden koşulurken iktidarın hangi sınıfın ellerinde olacağı olduğunu iddia ederek, derhal Emekçi ve Sömürülen Halkların Hakları Bildirgesi'nin kabul edilmesi çağrısını yaptı. Geçici Hükümet deneyimi büyük burjuvazinin, ortayolcu sosyalist partilerin kontrolünde olan tüm hükümetler üzerinde kesin bir etkileri olacağını ve bunun sonucunda da, Çernov'un değindiği ana alanların her birinde iktidarın Kurucu Mecliste olmasının işçi ve köylüler için tıpkı Çarlık dönemindeki gibi yeniden köleleştirilme anlamına geleceğini göstermişti. Buharin'e göre devrimci Rusya'nın ihtiyacı olan ise, Kurucu Meclisin desteklediği bir ulusal birlik hükümeti altında toplumsal barış değil, Sverdlov'un sunduğu bildirgede belirtilen Sovyet işçi ve köylülerinin diktatörlüğüydü.[39]

Ardından Nikolay Pumpianski, İlk Gün Komitesi tarafından oluşturulan gündemi özetledi.[40] Görüşlerinin gecikmeden kamuoyuna aktarılabilmesi için Kurucu Meclisin ilk oturumu kapatılmadan önce barış, toprak ve ulusal hükümetin yapısı sorunlarından başlayarak devrimin ana meselelerinde harekete geçmesi gerekiyordu. Sol Sosyalist Devrimci Adalet Komiseri Ştaynberg, Pumpianski'ye cevaben, Geçici Hükümetin lafı dolandırmayı bırakıp Sverdlov'un bildirgesini ele alarak imzalamasını istedi. "Devrimin önündeki tüm sorunlar tanımlandı ve mevcut Sovyet iktidarı tarafından sürekli olarak bunlarla başa çıkılıyor," dedi ve şöyle devam etti: "Kendi iradesini emekçi kitlelerin Sovyetlerinin talepleriyle bağdaştırmak isteyen bir Kurucu Meclis, MYK'nın bildirgesini derhal tartışma ve kabul etme yükümlülüğünden kaçamaz."[41]

Ştaynberg'in ardından kürsüye Gürcü Menşevik Irakli Çereteli çıktı. Rusya sosyal demokrat hareketinin ilk günlerinden bu yana nazik, konuşkan bir emektarı olan Çereteli, 1907 Haziran'ında İkinci Dumada Stolipin'in utanç verici saldırısının saygıdeğer kurbanıydı. Şubat Devrimi ile Sibirya'daki sürgünden dönen Çereteli, 1917 yılında ılımlı sosyalist Sovyet liderliğinin en

saygın ismi, liberallerle işbirliğinin en nüfuzlu savunucusu ve Bolşevizmin en sadık karşıtıydı. Mstislavski, onu "düşman kampın her zaman dürüst olan birkaç üyesinden biri" olarak tanımlar.[42] Büyük oranda, Bolşevizme karşı olan açık sözlülüğü ve düşmanlığının getirdiği namı nedeniyle ve belki de Çernov hariç önde gelen "savunmacıların" ya hapiste ya da saklanıyor olması nedeniyle Çereteli, Sovyet iktidarının baş düşmanı olarak görülüyordu. Kürsüye çıkması, soldaki sıraları ve balkonu çılgına çevirdi.[43]

Çereteli, bu hengâmeden zerre korkmamıştı. Tam tersine, bundan güç almış gibi duruyordu. Çernov'un yolunu izleyen önceki ılımlı sosyalist konuşmacılar, bilerek doğrudan Bolşevikleri hedef almaktan kaçınmışlardı. Bu stratejiyi Oganovski, "Öncelikle kendimizi Taurida Sarayı'nda emniyete almamız gerekiyordu, ancak bundan sonra saldırıya geçebilirdik" sözleriyle açıklıyor.[44] Alışılmış açık sözlülüğüyle Çereteli, bu stratejiye uymayacaktı. Kurucu Meclisin körü körüne Sovyet iktidarını desteklemesi fikriyle açık açık alay ederek, delegelerin Sovyet programının herhangi bir şekilde olumlu sonuçlar verdiği yönünde tek bir ifade bile duymadığını iddia etti. İktidarda oldukları iki aydan uzun süredir Bolşevikler hâlâ tüm sorunları burjuvazinin sabotajıyla açıklamaya çalışıyor ve meşru eleştirileri bastırmak için ellerinden geleni yapıyorlardı.

Soldan gelen "idam cezasını siz geri getirdiniz" bağırışlarına Çereteli, "belki hatalar yaptık ya da çok daha kötülerini yaptık, ama biz en azından her soruyu nasıl cevaplayacağımızı ve eylemlerimizi korkmadan savunmayı biliyorduk" cevabını verdi.[45] Konuşmasının büyük kısmında, Geçici Hükümetin şu ya da bu politikasına karşı yöneltilen kulak tırmalayıcı sözleri ve aşağılayıcı kinayeleri görmezden gelerek Sovyet politikasının büyük hataları olarak gördüklerini tek tek, cüretkâr bir üslupla sıraladı: "Herkese ekmek sözü verdiniz; ancak şimdi elinizi vicdanınıza koyun, Petrograd'ın sadece önümüzdeki birkaç hafta için bile açlıkla yüz yüze gelmeyeceğini söyleyebilir misiniz?" diye sordu. "Halka toprak verdiniz, ama fakir köylülerin devrimle ele geçirilen toprağı aldığından emin misiniz?", "Dış politika alanında ortaya çıkan durumdan memnun musunuz?", "Rus devriminin yardımına koşacağına güvendiğiniz dış güç desteği hayata geçmezse, Rusya'daki sosyalizmin ve Rusya'nın demokratikleşmesinin temelini güçlendirme ve sağlama alma amaçlı duruşunuz önümüzdeki yıllarda yenilmiş olmayacak mı?", "Gerçekten Almanların, hayatta kalabilmesi için uzatılmış bir iç savaşa ihtiyacı olmayan, dünya çapında temsil gücü ve tanınırlığı olan bir yüksek otoriteye eninde sonunda duyacakları saygıyı size duyacaklarına inanıyor musunuz?"[46]

Sol sıralar, sözünü yarıda kesip Çereteli'yi susturmaya çalıştıkça, bunlara hazırcevap bir karşılık veriyor ve önündeki konuya tekrar odaklanıyordu. Nitekim Sovyet iktidarının barış görüşmelerindeki zayıflığını vurgulamasının üzerine, bilhassa gürültücü bir delegenin, "Sanırım Kerenski'yi yardıma çağırmamızı istiyorsunuz" diye bağırmasının ardından Çereteli, "Diyelim ki Kerenski

sizden daha kötüydü, ama bu sizin Kurucu Meclisten daha iyi olduğunuz anlamına gelmiyor. Sizler şu an ne Kerenski ne de Çereteli'ye karşı savaşıyorsunuz, sizin savaşınız tüm toplumun açık iradesine karşı" diye cevap verdi.[47]

Konuşmasının sonlarına doğru Çereteli de Çernov gibi gelecekte kurulabilecek demokrasi saflarının dışında olan güçlerle her türlü işbirliğini reddetti (hem Çereteli hem de Çernov için bu, 1917'deki duruşlarından büyük bir kopuşu temsil ediyordu). Yine de Çereteli'ye göre burjuvazi, devrime karşı bir tehlike oluşturamayacak kadar zayıftı. Devrimin önündeki asıl tehlike, Bolşeviklerin demokrasi saflarında yol açtığı bölünmelerdi. Kaosu sona erdirmenin ve devrimin tamamlanmasını sağlamanın tek umudu, "demokrasinin tüm sorumlu bileşenlerinin" Kurucu Mecliste birleşmesiydi. Kurucu Meclisin demokratik bir cumhuriyetin yaratılmasındaki ufuk açıcı rolü üzerine Menşeviklerin görüşleri, "Kurucu Meclisin Görevleri Üzerine" isimli resmî bir parti bildirisinde detaylandırılmıştı. Çereteli, konuşmasını bu bildiri ile sonlandırdı. Bazı açılardan, bu bildiride savunulan reformlar, öncesinde Sosyalist Devrimcilerin ifade ettiklerine paraleldi. Ancak bu reformlar, Sovyet iktidarını doğrudan reddediyordu. Emekçi ve Sömürülen Halkların Hakları Bildirgesi'nde vücut bulan varsayım ve politikaları açıkça reddederek, Rusya işçilerini, Sovyet diktatörlüğüne itiraz ederek bunun yerine Kurucu Meclisin sınırsız iktidarını ve otoritesini canları pahasına korumaya çağırıyordu. Lenin'in Aralık ayı başlarında talep ettiği ve önde gelen Sol Sosyalist Devrimcilerin çoğunun hâlâ desteklediği, Kurucu Meclisin Sovyet iktidarına bir destek konumunda olması fikrinin yerine, Sovyetlerin ve diğer işçi sınıfı kurumlarının Kurucu Meclisin muhkem kalelerine dönüştürülmesini talep ediyorlardı.[48]

Çereteli'nin güçlü konuşması, muhalifleri tarafından bile övüldü. Mstislavski sonrasında, "O gün Taurida Sarayı'nda yapılan konuşmalar arasında Çereteli'nin konuşması, hem içerik hem iddialarının gücü açısından açıkça en iyisiydi" diyor. Oganovski ise değerlendirmesinde, "Halkın gerçek lideri, tüm heybetiyle kendini gösterdi" ifadesini kullanıyordu. Amerikalı gazeteci ve sosyalist Albert Rhys Williams da, Çereteli'nin ilk kelimelerinde, kendisi de ABD'li bir muhabir olan Louise Bryant'ın, eşi John Reed'in kulağına (üçü bir galeride oturuyordu) "haşmetli bir havası var" dediğini hatırlıyor.[49] Konuşmanın ardından Lenin bile Çereteli'ye gönülsüzce de olsa saygı duymuş gibiydi. Gerçekten de, Çereteli'nin Menşevik arkadaşı Yuri Denike'ye göre, birkaç gün sonra bir grup sarhoş denizci ve Kızıl Muhafız iki ünlü Kadeti (Fedor Kokoşkin ve Aleksander Şingarev) öldürdükten sonra, Lenin aracılar ile Çereteli'ye Gürcistan'ın güvenli topraklarına dönmesini önermişti.[50]

Çereteli konuşmasını bitirip kürsüden indiğinde orta ve sağdaki sıralardan tezahüratlar yükseldi, onlar için kutlama anıydı. Kısa bir süre sonra Zenzinov, Pumpianski'nin önerdiği gündem üzerine bir karar alınmasını talep etti ve hükümetin yapısı hakkında karar vermeden önce barış ve toprak meselelerinde adım atılmasını haklı göstermeye çalıştı. Amacı, Bolşevikler ve Sol

Sosyalist Devrimciler ile Sovyet iktidarı konusunda nihai olarak karşı karşıya gelmeden önce barış ve tarım reformunda Sosyalist Devrimci duruşun kabul edilmesini sağlamaktı. *Sotsial Demokrat*'ın eski editörü Moskovalı Bolşevik İvan Skvortsov-Stepanov, partisinin, MYK'nın Emekçi ve Sömürülen Halkların Hakları Bildirgesi dışında bir bildirge sunmayacağını bildirdi. Ancak Sol Sosyalist Devrimcilerin takındıkları tutumun bu olmaması onu şaşırttı. Uzakdoğu'daki Amur Bölgesi'nden gelen ve kürsüye koltuk değnekleri ile çıkan Fedor Sorokin isimli yaşlı bir köylü,[51] Sol Sosyalist Devrimcilerin Bolşevikler gibi Sverdlov tarafından okunan MYK bildirgesini destekleyeceklerini belirtmelerine rağmen, ayrı bir Sol Sosyalist Devrimci bildirgesi sundu.[52] Sorokin'in sunduğu bildirge, birçok kilit konuda MYK'nın Emekçi ve Sömürülen Halkların Hakları Bildirgesi ile benzeşiyordu. Ekim Devrimi ve Sovyetik siyasal sistemin meşruiyetini açıkça tanıyor ve Kurucu Meclis bünyesinde herhangi bir bağımsız siyasi iktidarı reddediyordu. Ancak Kurucu Meclisin tek seferde kendisini feshetmeyi oylamasının yerine, Sovyetler tarafından yönlendirilen devrimci yeniden kuruluş sürecinde ona yardımcı olarak uzun süreli bir rol oynamasını tasavvur ediyordu.

İki bildirge arasındaki bu farklılık; taktiksel açıdan ılımlı olan Sol Sosyalist Devrimcilerin, zaman tanınırsa Kurucu Meclisin hızlıca kendi itibarını sarsacağına inandıklarından onun derhal ve cebren feshedilmesine karşı uzun süredir gösterdikleri tepkiyi, Proşyan gibi daha radikal Sol Sosyalist Devrimcilerin savunduğu yol yerine daha doğal ve barışçıl olan bir süreç tercihlerini ve Sol Sosyalist Devrimci fraksiyonun çoğunluğuna kabul ettirmeyi başardıkları, aşırı derecede katı ve diktatörce gördükleri Bolşevik eğilimlerinden kendilerini ayrı tutma isteklerini yansıtıyordu. Ayrı bir kimlikleri olduğunu gösterme arzusu da Sorokin'in sunduğu bildirgedeki insan hakları, yani kendilerini emeğe adamış olan bireylerin özgürlüğüne mümkün olan en sağlam destek, bu bireylerin tam potansiyellerinin farkına varma ve yeterli yaşam koşulları ile ihtiyaç anında sosyal yardıma erişme hakları üzerindeki vurguya sebep olmuş olabilir.[53] Sorokin'in aktardığı hakların detaylandırılmasında eksik olan, davranışlarından bağımsız olarak tüm insanların katı ve sabit bir biçimde iyiler ya da kötüler olarak sınıflandırılmasıydı; bu konuya MYK'nın bildirgesi ve Leninist düşüncede üstü kapalı olarak değinilmişti.

Ancak, Sorokin'in sunumunun belki de en ilginç tarafı, Sol Sosyalist Devrimcilerin bildirgesini okuduktan sonra yaptığı kişisel yorumlarıydı. Sağ taraftan aldığı kulakları sağır edici tezahüratlar ve soldan gelen itiraz patlamasıyla, iki taraf arasındaki farklılıkları kasten belirsizleştirerek, Kurucu Meclisin tüm köylü delegelerinin *partilerinden bağımsız olarak* toprak ve özgürlük için Petrograd'a geldiklerini bildirdi. Ancak bunu başarırlarsa köylerine alınları ak bir biçimde geri dönebilirlerdi. "Bu açıdan," dedi, "biz köylüler arasında hiçbir fark yok. Sağ'dakiler veya Sol'dakiler, hepimiz aynıyız." "Köylü yoldaşlarım, benim umudum, görevimizi layıkıyla yerine getireceğimizdir"

diye devam etti. Bu sözlerini çoğunluk, toprak meselesini Kurucu Meclis içerisinde çözme yönünde bir kararın göstergesi olarak algılarken, Bolşevikler bir yana Sol Sosyalist Devrimci yoldaşlarının çoğu bu sözleri "sabotaj" olarak algıladı.[54] Her ne olursa olsun, Sorokin'in bildirgesi ve yorumları, koridorun Sosyalist Devrimci ve Sol Sosyalist Devrimci kısımlarındaki köylü delegeleri arasında yoğun tartışmaları tetikledi ve uzlaşma ihtimaline yönelik umutları yeniden yeşertti.[55]

Erişilebilen kaynaklar, kürsüden indikten sonra Sorokin'in sunumu üzerine Kurucu Mecliste ya da parti toplantısında yapılan tartışmalar hakkında herhangi bir belge sunmamaktadır. Sorokin'in kişisel yorumlarının, *Znamia truda*'da yayınlanan detaylı Kurucu Meclis tutanaklarında bile yer almaması, bu yorumların Sol Sosyalist Devrimci liderler tarafından bir utanç kaynağı olarak görüldüğünün ifadesiydi.[56] Köylü delegeler arasındaki ortaklıklar hakkındaki yorumları, siyasi bağlarından bağımsız olarak milyonlarca köylünün fraksiyon mücadelelerinden duyduğu bıkkınlığı ve derhal barış ve toprağa olan açlığını yansıtan anlık bir patlamadan başka bir şey değil miydi? Ya da konuşması bundan çok daha fazlasını mı yansıtıyordu? Bu sorulara yanıt verebilmemiz mümkün değil. Sadece iki gündem teklifi –Sovyet iktidarını ve politikalarını destekleyen Emekçi ve Sömürülen Halkların Hakları Bildirgesi ile Pumpiaski tarafından sunulan, Sovyetleri tamamen göz ardı ederek Kurucu Meclisi Rusya'nın üstün siyasi otoritesi olarak kabul eden ve bu çıkarıma dayanarak barış, toprak ve devlet iktidarı üzerinde Sosyalist Devrimci yasa taslaklarının derhal görüşülmesini isteyen ilk gün gündemi önergesi– oylamaya sunuldu. Çereteli'nin coşkulu konuşması ve Sorokin'in yorumlarına rağmen, çatışan taraflar arası güç dengesi oy oranlarına birebir yansıdı. Tartışma olmadan, 237'ye karşı 146 oy ile Pumpianski'nin teklifi kabul edildi.[57]

Bu oylamanın hemen ardından önce Sol Sosyalist Devrimciler, ardından da Bolşevikler ara verilmesini istedi; Mstislavski'nin sözlerine göre bu ara, "ne yapılacağına karar vermekten ziyade, [Kurucu Meclisten] nasıl ve hangi sıra ile çekilecekleri konusunda uzlaşmak" içindi.[58] Sol Sosyalist Devrimci ve Bolşevik Parti toplantılarındaki müzakereler hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. *Novaia zhizn*'deki bir rapora göre, Bolşeviklerin Sol Sosyalist Devrimci fraksiyonunun derhal çekilmesine yönelik teklifine, sadece MYK bildirgesinin tartışılmasına öncelik vermediği için Kurucu Meclisi bölmelerini seçim bölgelerindeki halka açıklayamayacaklarını iddia eden köylü delegeler kesinkes karşı çıktılar. Bu konudaki tartışmalar hararetli geçti. Köylü delegelerin bazıları, Bolşeviklerin derhal çekilme teklifinin kabul edilmesi halinde koltuklarında kalacaklarını belirttiler. Sonunda, bildirgenin sadece barış maddesinin bir ültimatom olarak Şteynberg tarafından sunulmasına karar verildi. Bu maddenin kabul edilmemesi halinde, Sol Sosyalist Devrimci fraksiyonun da tamamı ayrılacaktı.[59]

Bolşevik fraksiyonunda süren müzakerelerde ise, görülen o ki, son sekiz saati Meclis katında, gözden uzak perdeli bir balkonda ve Sovnarkom ve Bolşevik Parti Merkez Komitesi ile dönüşümlü bir şekilde toplanarak geçiren Lenin'in üstünlüğü hâkimdi.[60] Çernov ve Pumpianski'nin çizdiği reformist yol ya da Sorokin'in vurguladığı köylü delegeler arası ortaklık, Kurucu Meclisin tamamen sonlandırılması konusundaki sabrını tüketmiş miydi? Yine bilemiyoruz. Parti liderliği, bu fraksiyon toplantısını özel ve dışa kapalı tutabilmek için her şeyi yapmıştı. Toplantı başlamadan önce, Bolşeviklerin toplantı odası boşaltılmış ve kimlikler dikkatle incelendikten sonra sadece fraksiyon üyelerinin tekrar içeriye girmesine izin verilmişti.[61] Ulaşabildiğimiz kaynaklardan elde edebildiğimiz tek bilgi, Lenin'in küplere binmiş bir şekilde geldiği ve Merkez Komitesi adına, Bolşeviklerin derhal Kurucu Meclisten ayrılmasını ve ilk oturumdan sonra Kurucu Meclisin dağıtılmasını talep ettiği oldu.

Herkesin bu stratejiyi kabul etmiş olması pek mümkün gözükmüyor. Yine her ikisi de fraksiyon üyesi olan Riyazanov ve Lozovski, bu stratejiye kesin surette karşı çıktı. Ancak sonunda, Lenin'in önerileri kabul edildi. Kronştad'dan gelen Raskolnikov ve Moskova'dan gelen Lomov, Lenin'in kaleme aldığı ve yazılı halde fraksiyona verdiği bir geri çekilme bildirisini sunmak üzere salona geri dönecek delegeler olarak seçildi.[62] Muhtemel bir kavganın önüne geçmek için fraksiyonun tamamı salona geri dönmeyecekti. Raskolnikov'a göre parti toplantısı sona erdikten sonra kendisi ve orada olan hükümet üyeleri, acil bir Sovnarkom toplantısı için sarayın bakanlıklar kanadına çağırıldı. Bu toplantıda Lenin'in geride kalan delegelerin hiçbir koşulda zorla dağıtılmamasını, istedikleri kadar konuşup ardından, Lenin'in ifadesiyle, "evlerine gitmelerine" izin verilmesini önerdiğini ve herkesin bunu kabul ettiğini hatırlıyor; sonrasında ise geri dönmelerine izin verilmeyecekti.[63]

Bu sırada Kurucu Meclis sonunda gece saat bir civarında tekrar toplanmıştı. Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler hâlâ salonda yokken delegeler, Pumpianski'nin gündeminin ilk maddesi olan barış konusunu tartışmaya başladı. Bu sorun üzerine yürütülen tartışmayı, bir dizi isim gündem dışı söz alarak sürekli kesiyordu: Ukrayna'nın geleceği üzerine Ukraynalı milliyetçiler, Sovyet yetkilileri arasındaki anlaşmazlığa ilişkin Ukraynalı Sosyalist Devrimci Afanasi Severov-Odoevski, köylülerin barış ve toprak sorununun derhal bir çözüme kavuşturulmasına ilişkin sabırsızlıkları hakkında Voronezh'den gelen bir Sosyalist Devrimci köylü ve son olarak da Bolşeviklerin Kurucu Meclisten çekilmeleri üzerine Raskolnikov...[64]

Önceki konuşmalar sırasında delegeler ve gözlemciler gidişat hakkında yorum yaptığından, aralarında sohbet ettiğinden ya da yakındaki büfeye gidip çay ya da yiyecek bir şeyler aldıklarından salonda sürekli bir konuşma ve hareket hali vardı. Ancak Raskolnikov'un kürsüye çıkmasıyla, Bolşeviklerin koltuklarının boş olması üzerine amaçlarını kesin olarak anlayan salona tam

bir sessizlik hâkim oldu. Birkaç meraklı Bolşevik, duyma çabasıyla kapı aralıklarında toplanırken Raskolnikov, Lenin'in çekilme bildirisini okudu:

> Rusya emekçi halkının büyük çoğunluğu –işçiler, köylüler, askerler– Büyük Ekim Devrimi'nin zaferini ve hepsinden önemlisi de İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Sovyetlerinin otoritesini tanıması talebini Kurucu Meclise sundu Ancak Kurucu Meclisin çoğunluğu, burjuvazinin taleplerine uygun olarak bu teklifi reddetti ve Rusya'nın tüm emekçilerine meydan okudu Halk düşmanlarının suçlarının bir an bile gizli kalmasını istemeyen bizler [Bolşevikler], Sovyet iktidarının Kurucu Meclisin karşı-devrimci kesimine yönelik politikasında nihai bir karar almasına imkân tanımak için bu Kurucu Meclisten çekildiğimizi duyuruyoruz.[65]

Raskolnikov'un son sözleri, Sosyalist Devrimcilerden gelen kızgın kükremelerle bastırıldı. Sol Sosyalist Devrimcilerin olduğu kısım ve balkon tezahürat ve alkışlarla yankılanırken Sosyalist Devrimciler "Saçmalık!", "Yalan, hepsi yalan!", "Ahmak", "Soykırımcılar" diye bağırıyordu.[66] Ardından gelen karmaşa ortamında, nöbet tutmakta olan bir denizci tüfeğini kaldırıp Moskova'dan gelen iri yarı Sosyalist Devrimci Osip Minor'a doğrulttu ve tetiği çekmesi ancak son anda, daha kendinde olan bir yoldaşı tarafından engellenebildi.[67] Kısa bir süre sonra Sol Sosyalist Devrimciler, bitişikteki sağ sıralarda sürekli sözlerini kesen birini elinde Browning'iyle dışarı atmak üzere olan Ukraynalı fevri bir genç arkadaşlarının, Vasili Feofi'nin üzerine atladılar.[68] Şöyle böyle bir düzen sağlandıktan sonra başka bir köylü delegesi ve Devlet Dumasında eski bir vekil olan Lavr Efremov, halkın talepleri gerçekleştirilene kadar Kurucu Meclisi terk etmemeleri için Bolşeviklere ve Sol Sosyalist Devrimcilere yalvardı. "Kurucu Meclisten başka kim hayallerimizi gerçeğe dönüştürebilir, Kurucu Meclisten başka kim iç savaşa son verebilir?" diye umutsuzlukla haykırdı.[69]

Ardından, fraksiyonunun talimatlarını yerine getirmiş olan Ştaynberg, delegelerin derhal Emekçi ve Sömürülen Halkların Hakları Bildirgesi hakkındaki görüşlerini beyan etmesini talep etti. Pumpianski'nin gündemi kabul edilerek bildirgenin tartışılmasının bile reddedilmesinin, Kurucu Meclis çoğunluğunun Sovyetlere karşı olduğu ve devrimin zaferlerine karşı olan, kendilerine ait başka bir devlet otoritesi kurmaya niyetlendikleri izlenimi verdiğini iddia etti. Ştaynberg yine de çoğunluğun, pozisyonunu, konunun örtbas edilebileceği kadar açık bir şekilde belirtilmediğini ifade etti. Bu nedenle de fraksiyonunun ültimatomunu ibraz etti: Kurucu Meclis ya Sosyalist Devrimcilerin gündemini bir tarafa bırakıp barış meselesi hakkında (o anda tartışılmakta olan konu) Emekçi ve Sömürülen Halkların Hakları Bildirgesi'ni tartışıp oylayarak Sovyet iktidarıyla ve Ekim'in başarılarıyla dayanışmasını belirtecekti ya da Meclisin çoğunluğunun karşı-devrimci karakteri ve niyeti nedeniyle bu meclisle olan tüm bağların kopartılması, Sol Sosyalist Devrimciler ve Rusya halkı tarafından nihai olarak kabul edilmiş olacaktı.[70]

Sosyalist Devrimci Kurucu Meclisi liderliği acil barışın kritik bir ihtiyaç olduğunu kabul etmiş olsa da, Şteynberg'in de bizzat belirttiği gibi, Sovyet iktidarının fiilen kabulü anlamına gelecek "ültimatoma" boyun eğmeye istekli değildi. Bu durum iyice belli olduğunda, 6 Ocak sabahı saat dört civarında Sol Sosyalist Devrimciler de Bolşevikleri izleyerek salondan ayrıldılar. Bolşeviklerin yaptığı gibi Sol Sosyalist Devrimciler de çekilmelerini, Kurucu Meclisin çarpık dağılımı ve Sovyet iktidarını destekleme konusundaki isteksizliği ile temellendirdi. Sol Sosyalist Devrimciler tek sıra halinde çıkarken, Karelin, "Büyük Rus Devrimi'nin bu kritik anına tüm enerjimizi, ... emekçi sınıfların mücadelesinde zafere ulaşmalarını sağlamak için... Sovyet kuruluşlarında çalışmaya adamak amacıyla gidiyoruz" dedi.[71]

Son Sol Sosyalist Devrimciler de ayrıldıktan sonra balkonlardan gelen gürültü sağır edici bir hal aldı. İzleyiciler, boşalan sol sıraları doldurdu; "Yeter, hepiniz defolun!" bağırışları, çıkarılan bayonetlerin tangırtıları ve açılıp kapanan tüfek süngülerinin sesiyle birbirine karıştı. Bu gürültünün arasında sesini duyurmak için çaba gösteren Çernov, çılgına dönmüş bir biçimde, toprak meselesi üzerine bir taslak kararını okumaya başladı. Bu taslak karar, Sosyalist Devrimci fraksiyonun ülkenin önde gelen tarım uzmanı bilim insanlarından oluşan toprak komisyonu tarafından haftalar süren özenli çalışma ve müzakereler ardından oluşturulmuştu. Sunumun ortasında, sonradan kötü şöhretli Kronştadlı Anarşist-Komünist Anatoli Zelezniakov olduğu öğrenilen muhafızların komutanı, Çernov'un omzuna dokundu. "Muhafızlar çok yoruldu," dedi Zelezniakov, "Salonu boşaltmamız emredildi!"[72] Galerilerden gelen onay bağırışları arasında Çernov, "Kurucu Meclisin tüm üyeleri yoruldu, ancak hiçbir yorgunluk, bütün Rusya'nın beklediği toprak yasasının okunmasını bölemez" dedi ve "Kurucu Meclis ancak silah gücüyle dağıtılabilir!"[73]

Salonda kalan yaklaşık iki yüz civarındaki delege, şaşırtıcı olmayan bir şekilde, işlerini daha büyük bir aceleyle halletmeye çalışıyordu. Zelezniakov'un yüzsüzlüğünden rencide olan Ukraynalı Sosyalist Devrimcilerin bir temsilcisi, yaşanan olaylar nedeniyle, sekiz kişiden oluşan fraksiyonunun Emekçi ve Sömürülen Halkların Hakları Bildirgesi'ndeki barış ve toprak maddelerini desteklemeyi bırakıp Sosyalist Devrimci önergelerini destekleyeceğini açıkladı. Ardından Çernov, ilk gün için hazırlanan yasa taslaklarını hızla oya sundu. Taslaklar içerisinde Sosyalist Devrimci barış platformu ve toprak programı ile Rusya'nın "federal bir cumhuriyete" dönüştürülmesine ilişkin ön bildiriler bulunuyordu.[74] Bu önlemlerin tamamı, bezgin vekillerin umutsuzca niyetlerini ifade etme çabalarıyla, Kadetlerin yönetimindeki yedi ay boyunca başaramadıklarını dakikalar içerisinde başarmaya çalışarak, tartışılmadan oy birliği ile kabul edildi. Sonrasında gözlemlerini aktaran Sağ Sosyalist Devrimci ve avukat Mark Vişniak, "Bittikten sonra elle tutulur bir şeyin kalması için oturumu sonlandırmak zorundaydık" dedi.[75]

Sonunda, 6 Ocak günü sabah beşe yaklaşırken Kurucu Meclis oturumu sonlandırıldı ve birçok kişiyi şaşırtarak delegelerin ayrılmalarına izin verildi. Sabahın erken saatlerinin getirdiği sessizliği bozan kilise çanlarının kakofonisi içerisinde, keskin bir soğukta evlerine doğru yol alırken Sviatitski ve Sosyalist Devrimci yoldaşı, gün içinde yaşananları tartışıyordu. İlerleyen ikili, kasvetle "Göreceğiz. Belki de bu, bir son değildir" sonucuna vardı. On yıl sonra bu anıyı hatırlayan Sviatitski, Kurucu Meclisin o gece destekçilerinin uğruna ölme cesaretlerinin olmayışından ya da denizcilerin taleplerinden dolayı değil, "insanların bizim dağılışımıza karşı kayıtsızlığı nedeniyle Lenin'in 'Bırakın evlerine gitsinler!' diyerek bizi elinin tek bir hareketiyle azledebilmesinden öldü"günü söylüyordu.[76]

Kurucu Meclisin resmî olarak dağıldığı, aynı gün (6 Ocak) Sovnarkom tarafından kabul edilmiş ve MYK tarafından onaylanmıştı. Sovnarkom'un toplantısında, Kurucu Meclis hakkında Lenin'in kaleme aldığı başka tezler de onaylandı. MYK'ya sunulacak bir karar olarak hazırlanan bu tezler, Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimcilerin çekilmelerinin ardından Kurucu Meclisin, karşı-devrimin Sovyet iktidarını devirme çabalarını arkasına gizlediği bir perdeden başka bir şey olmadığı gerekçesiyle meclisin dağılmasını destekliyordu. Sol Sosyalist Devrimciler, Üçüncü Tüm-Rusya Sovyet İşçi ve Asker Vekilleri Kongresi'nin tamamen yeni ve kalıcı bir yasama meclisi, bir Federal Kongre kurulmasını görüşmek üzere toplanması yönünde bir değişiklik önerisi sundu. Sonunda Sovnarkom'u yürütme organına dönüştürme, Sovyet hükümetinin tabanını geliştirme ve böylelikle Bolşeviklerle karşılaştırıldığında Sol Sosyalist Devrimcilerin gücünü artırma ve ayrıca da Kurucu Meclisin dağılması konusundaki toplumsal algıyı yumuşatma amacı taşıyan değişiklik önerisi, Bolşevik çoğunluğu tarafından kabul edilmedi.[77] Şteynberg de, Adalet Halk Komiseri sıfatıyla, bir önceki gün yaşanan olaylarda ateşli silahlar kullanılması sonucu yaşanan ölüm ve yaralanmaların araştırılması için bir komisyon kurulmasını istedi.

6 Ocak tarihli toplantının gündemindeki ilk madde olan Kurucu Meclisin MYK tarafından dağıtılması konusu, Riyazanov'dan gelen acil bir bildiri ile ertelendi. Kürsüye geçerek, bir önceki gün yaşanan ölüm ve yaralanmaları mümkün olan en sert ifadelerle protesto eden Riyazanov, yaklaşan Sovyet Kongresi Sovnarkom'un bu aşırılıklara izin vererek uygun davranıp davranmadığı konusunda bir karar verme fırsatı elde edene kadar MYK'daki tüm görüşmelerin askıya almasını talep etti. Kendisinden önce söz alan Şteynberg gibi Riyazanov da, bu esnada olayların incelenmesi için bir komite görevlendirilmesini talep etti. Bu adım, tartışılmadan kabul edildi. Ancak Riyazanov'un MYK'nın çalışmalarını askıya alması teklifi, belki de kısmen Şteynberg'in bile açılan ateşlerin çok abartıldığını düşünmesi nedeniyle dikkate alınmadı.[78]

Riyazanov'un müdahalesinin ardından, Kurucu Meclisin dağıtılınasını gerekçelendirmek üzere Lenin kürsüye çıktı. Konuşmasının başında "Sovyet iktidarı ile Kurucu Meclis arasındaki çatışma, Rus Devrimi'nin bütün tarihinin ön habercisiydi" dedi. Devrimin derinleşmesinin tek bir parti ya da bireyin faaliyetleri sonucu olduğu yönündeki iddialar "saçmalık derecesinde gülünç"tü. "Devrim ateşi tamamen ve sadece, savaşın Rusya'nın karşısına çıkardığı korkunç acıların bir sonucu olarak yakıldı." "Devrimin derinleştirilmesi sırasında her türlü hatanın yapılabileceğini" kabul ederek "her devrimci hareketin kaos, yıkım ve düzensizliği beraberinde getirdiğini" belirtti. "Sosyalist devrim, sade, düzgün bir paket halinde halka sunulamazdı" dedi ve şöyle devam etti: "İç savaş, sabotaj ve direnci de beraberinde getirmeye mahkûmdu... Halk, Kurucu Meclisin toplanmasını istemişti. Ancak Kurucu Meclisin nereye varacağını hemen fark etti... Kurucu Meclis, Sovyetlerin sunduğu acil meselelerin tamamında karar alınmasını geciktireceğini göstermişti." Bu nedenle de, dağılmasının ertelenmesine tahammül edilemezdi.[79]

Pravda'ya göre Lenin'in konuşması, "uzun bir tezahürata dönüşen büyük bir alkış" almıştı.[80] Birleşik Sosyal Demokrat Enternasyonalistler adına Vasili Stroev ise, Lenin'i kendini Kurucu Meclisin yetkilerini savunmaya adamış İkinci Sovyetler Kongresi iradesini yok saymakla suçladığında, Lenin'in aksine yuhalandı. Kendisini kaba kuvvetle çekip götürmeye çalışanları savuşturmaya çalışırken Stroev, Kurucu Meclisin herhangi bir müdahale olmaksızın işleyişine devam etmesine izin verilmesi yönünde bir önerge sunmayı başardı. Önerge oylamaya sunulmadı. Riyazanov da aynı cesaretle, kendisinin Kurucu Meclisi hiçbir zaman fetiş haline getirmediğini, ancak artık toplandığına göre gerçek yüzünü göstermesi için zaman tanınması gerektiğini iddia etti. Suhanov, Kurucu Meclisin Ekim Devrimi'nin başarılarını kabul etmeyi reddettiği tezinin yanlış olduğu yönünde, teknik açıdan doğru bir noktaya değindi ve meclisin dağıtılmasının onaylanmamasını istedi. Lozovski de dağıtılınayı desteklemesinin faydasız "bir hata, doğrusunu söylemek gerekirse bir suç" olduğunu iddia ederek Suhanov'a katıldı. Lenin'in Kurucu Meclisi dağıtma kararını sunma "onuru", Sol Sosyalist Devrimci Karelin'e verildi ve karar, 7 Ocak sabahı erken saatlerde, ezici bir oy çokluğuyla kabul edildi.[81] Riyazanov ve Lozovski, hayır oyu verenler arasındaydı.[82]

Sovnarkom ve MYK'nın diğer önlemlerinin yanı sıra bu tarihsel adım, 10 ila 18 Ocak 1918 tarihleri arasında Petrograd'da toplanan Üçüncü Tüm-Rusya İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri Kongresi tarafından desteklendi. Kongre, 13 Ocak 1918 tarihinde, Üçüncü Tüm-Rusya Köylü Vekilleri Sovyetleri Kongresi ile birleşti. Ortak kongrenin hükümetin yapısı üzerine kararı, birleşik MYK'yı iki Sovyet ulusal kongresi arası dönemde en üst ulusal hükümet organı olarak onayladı. Ancak Sovnarkom ve MYK arasındaki sistemik ilişki bir kez daha kesin hatlarıyla çizilmemişti. Kararda sadece, MYK'nın Sovnarkom'u (kısmen ya da bütün olarak) görevlendirme ya da görevden

alma yetkisinin olduğu belirtiliyordu.[84] Sol Sosyalist Devrimcilerin ısrarıyla, Tüm-Rusya Köylü Vekilleri Sovyetleri Kongresi Yürütme Komitesi'nin yerini almak üzere, birleşik MYK'ya eklenecek yarı özerk bir Köylü Seksiyonu kuruldu.[85] Köylü Seksiyonu, MYK tarafından onaylanmak üzere Sol Sosyalist Devrimci toprak reformu projesini ("toprağın kamulaştırılması") geliştirecek, uygulanmasını denetleyecek ve daha geniş anlamda köylülerle ilgili programları koordine edecekti.[86] Hükümetin yapısı hakkındaki kararda, Sol Sosyalist Devrimcilerin kalesi olacak olan, Spiridonova öncülüğündeki bu seksiyondan bahsedilmemişti bile. Kararda daha kesin bir anayasal yapı tanımlama görevi, Bolşeviklerin mutlak bir çoğunluğa sahip olduğu yeni MYK'ya ve bir sonraki ulusal Sovyetler Kongresi'ne bırakılmıştı.[87] Muhtemelen devrimci bir savaş yürütmek ya da "iğrenç" bir barışı kabul etmekle bağlantılı daha acil sorunlarla uğraştığından, Üçüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi tarafından seçilen MYK, Sovyet hükümetinin yapısını ele alamadı.

1917 Aralık ayının ortalarında Lenin, ılımlı Bolşeviklerin Kurucu Meclis yetkilerine saygı duyulması yönündeki çabalarını boşa çıkardı ve böylelikle de parti içinde nüfuz ve etkilerinin sona erdiğini göstermiş oldu. Henüz Kurucu Meclisi dağıtılmasının üzerinden bir ay geçmeden, Rus liberalleri ve ılımlı sosyalistlerinin, Rusya'da 1917 devrimlerinin Batı tarzı demokratik bir siyasi sistemin kurulmasıyla sonuçlanacağı yönündeki umutları sona erdi. Bolşeviklerin Kasım ortasındaki Kurucu Meclis seçimlerine de yansıyan, Petrograd Bölgesi'nde gördükleri güçlü toplumsal desteğe ve Sosyalist Devrimci liderlerin Kurucu Meclisin savunulması için askerî güvenlik sağlama çabalarını reddetmesine, Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimcilerin Sovyet iktidarını korumak için silah kullanmaktan çekinmemelerinin eklenmesi, kesinlikle bu sonuca katkıda bulunmuştu. Ancak daha önemlisi, Sviatitski, Rusların Kurucu Meclisin kaderine dönük kayıtsızlığını işaret ederken belki de haklıydı; bu kayıtsızlık sayesinde Lenin evlerine dönmelerini emredebilmişti.

İKİNCİ BÖLÜM

SAVAŞ MI, BARIŞ MI?

5

Lenin'e Karşı Mücadele

Savaş bezgini Rus köylüleri, işçileri ve askerleri için ilhak veya tazminat olmaksızın derhal barış vaadi, 1917'de geniş bir toplumsal destek bulan Bolşevik programının en önemli maddelerinden biri olmuştu. Ilımlı sosyalistlerin 1917 yazında Stockholm'de bir barış konferansı düzenleme çabalarının boşa çıkmasının ardından, Rusya'daki ana siyasi partiler arasında sadece Bolşevikler derhal barışı savunuyorlardı. Dünya Savaşı kâbusuna mümkün olan en kısa sürede son verme konusundaki süregelen kaygı, 1917 yazında David Riyazanov, Solomon Lozovski ve Yuri Larin gibi Sol Menşeviklerin neden Bolşevik Parti'ye katıldıklarını ve hükümetin yapısı üzerine Merkez Komitesi'ndeki Leninist çoğunluk ile aralarındaki temel farklılıklara rağmen Kamenev gibi önde gelen ılımlı Bolşeviklerin neden Kasım ayının başlarında partiden çekilmediklerini açıklamaktadır.

İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi tarafından 26 Ekim'de kabul edilen ilk kararlardan biri olan Lenin'in barış deklarasyonu, muharip devletleri derhal barış müzakerelerine başlamaya çağırıyordu. İtilaf Devletleri, Sovyet hükümetinin ilk barış davetlerine yanıt vermeyince, Sovnarkom İttifak Devletleri ile bağımsız ateşkes ve barış görüşmelerine başladı. Bu müzakereler, işgal altındaki Polonya'nın Alman karargâhı tarafındaki Brest-Litovsk kentinde 20 Kasım 1917 tarihinde başladı ve iki gün sonra (22 Kasım) iki taraf on günlük bir ateşkes kararı aldı. Bu karar, hemen ardından, taraflardan herhangi biri yedi gün öncesinden haber vermediği takdirde otomatik olarak devam etme şartı ile yirmi sekiz gün uzatıldı. Ateşkes sırasında kalıcı barış görüşmeleri yürütülüyordu.

Sovyet hükümeti ve İttifak Devletleri arasında ayrı barış görüşmelerinin yapılması; Rusya'nın eski müttefikleri, içeride Sovyet iktidarını eleştirenler ve Bolşevik Parti'nin önemli kesimleri arasında büyük bir kaygı uyandırdı. Bu kaygıları ilk seslendirenlerin, radikal Moskova Bölge Bürosunun liderleri olduğu sanılmaktadır.[1] Ancak, benzer bir huzursuzluk eşzamanlı olarak Petrograd'da da ortaya çıktı. Öncelikle Kent Dumasının dağıtılarak yeniden seçilmesine ilişkin sorunlara odaklanan 16 Kasım tarihli Petersburg Komitesi oturumunda komite üyeleri bireysel olarak İttifak Devletleri ile yakında

gerçekleşecek olan müzakerelere ilişkin kaygılarını dile getirdi. Slutski güncel duruma ilişkin bir bilgilendirme sırasında Lenin ve Krilenko'nun Hindenburg ile ayrı bir barış antlaşması imzalama niyetlerinden bahsettiğinde, Viborg işçi bölgesindeki Bolşevik komitesi temsilcilerinden Viktor Narçuk, partinin evrensel barış uğraşına ilişkin taahhüdünü yerine getirmemesi halinde toplumun artık partiyi izlemeyeceği konusunda uyardı. Ancak bu toplantının katılımcılarından çoğuna göre, Lenin ve Troçki'nin Almanlarla müzakerelerde haince davranma ihtimalleri kesinlikle mantık dışıydı. Yine de, çoğunluğu ayrı bir barışın ateşli karşıtlarından oluşan (geleceğin "Sol Komünistleri") yeni bir Yürütme Komisyonu, başlıca yönetim organıydı, seçerek, görüşlerini güçlü bir şekilde kayda geçirdiler.[2]

Petrogradlı Bolşevikler arasında, İttifak Devletleri ile barış görüşmeleriyle "evrensel proleter barış" amacından sapılması ihtimaline yönelik kaygılar, İngiltere ve Fransa'nın görüşmelere katılacağı yönünde hiçbir işaretin olmaması ve yurtdışındaki işçilerin, barışın sağlanmasını kendi ellerine almaları yönündeki Bolşevik çağrılarına kayda değer bir yanıt vermemeleriyle yoğunlaştı. Bu yükselen kaygı, dış ilişkiler üzerine görüşlerini sunması için davet edilen Karl Radek'in katıldığı, bölge ajitatörleri ile yapılan 23 Kasım tarihli bir Petersburg Komitesi toplantısına yansıtıldı. Enternasyonalizmi ile tanınan meşhur bir parti önderi olan Radek, Orta Avrupa'daki kendi savaş deneyimlerine dayanarak, Alman ve Avusturya-Macaristan imparatorluklarındaki işçi ve askerlerin, devrimci Rusya'nın öncülüğünü izlemesi zamanının geldiğinden ve aslında bütün Avrupa'nın nihai bir devrimci ihtilallerin eşiğinde olduğundan emindi. 23 Kasım'da Petersburg Komitesi'ne mesajı, "kapitalistlerle olan pazarlıkların" reddedilmesine yönelik ateşli bir çağrıyı içeriyordu. Rusya'nın artık dünya genelinde kitlelere yol gösterdiğini belirterek, Rusya ve dünya devrimlerinin kaderinin birbirinden ayrılamayacağını vurguladı. Yurtdışındaki işçileri devrimcileştirmeye yönelik yoğun bir kampanyayla ve parti içerisindeki uzlaşmacılara karşı acımasız bir mücadeleyle beraber yürütülmesi kaydıyla, hükümet Almanlarla bağımsız müzakerelere girme konusunda haklıydı.[3]

Bu toplantıya katılan yerel düzeydeki liderlerin birçoğu, Radek'in kapitalistlerle herhangi bir anlaşmanın kabul edilemeyeceği sonucuna tamamen katılıyordu. Ancak Radek açıklamalarında, cephede hâlâ devrimci bir savaş verebilecek yüksek sayıda Rus askerinin olduğunu varsayıyordu. Ardından gelen tartışma sırasında bu varsayıma, "Rusya için daha fazla savaşmanın mümkün olmadığını" iddia eden Dmitri Manuilski (Bezrabotnyi) karşı çıktı. Ancak uluslararası devrim olumsuz bir barışın sonuçlarını kısa sürede tasfiye edeceğinden, bunu endişe verici bir durum olarak görmüyordu. Diğerlerinin yanı sıra Viborg Bölgesi'nin başka bir temsilcisi olan Grigori Evdokimov ve İkinci Kent Bölgesi'nden Pavel Pakhomov, Rus asker ve işçilerinin devrimci bir savaş vermek için harekete geçirilmesi ihtimaline ilişkin Manuilski'nin

karamsarlığına karşı çıktı. Askerî operasyonlara yeniden başlama ihtimali halinde güvenilmez unsurların terhis edilmesi ve kalan birliklere daha iyi ikmal sağlanması ile ordu içerisinde moralin yükseltilebileceğini düşünüyordu. İşçi, asker ve denizcilerin devrimci bir savaş ihtimaline hazırlıklı olmaları için bu ihtimalden açık yüreklilikle bahsedilmesinin önemini vurguladı. Pakhamov da, "devrimci bir savaşın kaçınılmaz hale gelmesi durumunda kitleler bunu anlayacaktır" diyerek Evdokimov'un açıklamalarını tekrarladı. Diğer taraftan, Pakhamov'un İkinci Kent Bölgesi'nden arkadaşı Moisey Haritonov, Almanların olumsuz barış koşullarında ısrarcı olacaklarını düşünemediğini belirterek, devrimci savaşın bir gereksinim haline gelmesi ihtimalini açıkça reddetti. Bu toplantıda barış meselesine dair herhangi bir resmî karar alınmamış olsa da, tartışmalar Petersburg Komitesi'nin ve bölge düzeyindeki aktivistlerin çoğunluğunun ayrı bir barışa karşı olduğunu gözler önüne serdi.[4]

Resmî barış müzakereleri, Brest-Litovsk'ta 9 Aralık tarihinde başladı.[5] Rus delegasyonunun başkanı Adolf Yoffe, Sovyet hükümetinin ilhak veya tazminat olmaksızın barışa yönelik kesin kararlılığını bir kez daha tekrarladı. Ardından, Sovyet hükümetine göre müzakerelerin temellendirilmesi gereken başlıca prensipleri sundu. Bunların arasında, yabancı birliklerin tüm işgal edilen topraklardan çekilmesi, 1914'ten bu yana bağımsızlığını kaybetmiş olan tüm ülkelere bağımsızlıklarının geri verilmesi ve bir parçası oldukları mevcut devletlerden bağımsızlık isteyen tüm halkların siyasi geleceklerini tamamen bağımsız referandumlar ile tayin etmesi bulunuyordu. Bu ilkeler ayrıca her yerdeki ulusal azınlıkların haklarının korunmasını öngörüyor ve her şekilde ilhak ve tazminatları dışarıda bırakıyordu.

İttifak Devletleri adına Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Kont Çernin, 12 Aralık tarihli bir müzakere oturumunda bu ilkelere yanıt verdi. İlk açıklamaları, Sovyet tarafını yüreklendirdi. İttifak Devletlerinin mümkün olan en kısa sürede adil ve genel bir barış sağlamayı istediğini ve ilhak ve tazminatların yasaklanması da dâhil olmak üzere Yoffe'nin ifade ettiği ilkelerin böyle bir barışın masaya yatırılması için bir temel oluşturduğunu beyan etti. Ancak Çernin'in, önemleri Yoffe tarafından fark edilmemiş olmasına rağmen iki çekincesi vardı: ilki, Sovyet tarafının ilkelerinin kabulünü, tüm muharip devletlerin fazla gecikmeden bunları kabul etmesi şartına bağlaması ve ikincisi ise, İttifak Devletlerinin halkların kendi kaderlerini tayin etmesi ilkesini kabul edemeyeceğiydi. Bu halkların geleceği, her ülkenin kendi anayasasına göre belirlenecekti.

Bu çekinceler hayal kırıklığı yaratmış olsa da, Yoffe ve arkadaşları Çernin'in açık sözlü olduğunu düşündükleri yanıtından mutlu oldular. Bu yanıt, onlara göre sadece İtilaf Devletlerini masaya oturtmak için silah sağlamakla kalmayacaktı, aynı zamanda İtilaf Devletlerinin yaptıklarına rağmen, İttifak Dev-

letlerinin işgal ettikleri eski Rusya İmparatorluğu topraklarından çekilmeye hazır oldukları anlamına da geliyordu. Sovyet tarafını bu yorumdan vazgeçirecek şekilde, iki gün sonra (14 Aralık) işgal altındaki toprakların durumunu açıklığa kavuşturan bir bildiride İttifak Devletleri, Rusya topraklarından geri çekilme yükümlülüklerinin İtilaf kuvvetlerinin de karşılıklı olarak aynı şeyi yapmalarına bağlı olduğunu yineledi. Üstelik kendi kaderini tayin hakkı ilkesi temelinde, işgal altındaki Polonya, Litvanya ve büyük ölçüde de Letonya halklarının Rusya'dan ayrılma isteklerini ifade ettiklerini söyleyerek, bombayı patlattılar (böylelikle aslında bu ülkeleri sömürgeleştirme niyetlerini ilan etmiş oldular).

Yoffe'nin ifade ettiği devrimci barış ilkelerine görünürde olumlu yanıt geldiği haberi, 12 Aralık'ta Smolni'ye telgraf çekildi ve görüldüğü kadarıyla, sansasyonel bir zafer olarak kabul edildi. 14 Aralık'ta *Pravda*'nın birinci sayfasında, Almanların Rusya'nın ilkelerini barış müzakerelerinin temeli olarak kabul ettiğine ve ilhak ve tazminat olmaksızın genel barışı sağlama konusunda mutabık olduklarına yer vererek Fransa, İtalya ve İngiltere askerlerinin hükümetlerine karşı ayaklanmaları ve bu tavizlere yanıt vermeleri çağrısında bulundu.

Sovyet liderleri, o akşam (14 Aralık) geç saatlerde yapılan MYK toplantısında hâlâ sevinçten havalara uçuyordu. Troçki, müzakerelerdeki ilerleme raporunu sunmak için ayağa kalktığında uzun bir alkış yağmuruna tutuldu ve coşkuyu teskin etmeye çalışmadı. O da Brest'teki gelişmeleri, devrimci diplomasının mükemmel bir teyidi olarak görüyordu. Gururla, "Almanya, Sovyetler [İkinci] Kongresi'nin belirlediği barış koşullarını tamamıyla kabul etti" dedi. "Alman diplomatların bizimle konuşmayı bırakın, bize karşı savaşacakları kehanetinde bulunan düşmanlarımız bile Alman teklifinin, politikamızın muazzam başarısını görüyorlar." Genellikle Bolşevikleri azarlamak için kürsüye çıkan Şteynberg de devrimci barış görüşmelerine övgüler yağdırdı. "Bu, diplomasimizin ilk büyük zaferidir" dedi. "Silahsız bir şekilde düşman kampına girdik ve onlarla eşitleri olarak değil, üstleri olarak konuştuk. Emperyalizme ölümcül bir darbe indirdik." Sovnarkom'um barış çabalarını destekleyen bir karar önerdi ve karar oy birliği ile kabul edildi. Altta kalmamak için Zinovyev de, 17 Aralık Pazar günü, Brest'teki büyük zaferi kutlamak için ülke çapında "görkemli barış gösterilerinin" düzenlenmesini önerdi ve bu öneri de aynı şekilde kabul edildi.[6]

Çernin'in 14 Aralık'ta yaptığı ve aslında Sovyet delegasyonunun İttifak Devletlerinin müzakereden yana olduğu şeklindeki olumlu yorumunu boşa düşüren açıklamalarının haberi Sınolni'ye muhtemelen 16 Aralık akşamı ulaştı. Bu sırada Brest-Litovsk'taki görüşmeler sona ermiş, Sovyet delegasyonu Petrograd'a doğru yola çıkmıştı. Ertesi sabah (17 Aralık) Petrograd'a ulaşan delegasyon, Sovnarkom'un sabah toplantısına rapor vermek üzere hemen Sınolni'ye gitti. Hükümetin önde gelen üyelerinin çoğu buradaydı.[7] Sovnarkom

tutanağında delegasyonun ilgili sunumuna ilişkin detaylar sınırlıdır. Ancak Kamenev'in 19 Aralık'taki genişletilmiş MYK toplantısında yaptığı sunum, delegasyonun iki gün önce Sovnarkom ile yaptığı toplantıda neler söylediği hakkında akıllarda pek şüphe bırakmamaktadır.[8] Kamenev'in sunumu, İttifak Devletlerinin müzakereleri Yoffe'nin belirtiği ilkeler üzerinde şekillendirme konusunda başta gösterdikleri hevesin, şu an karşılaştıkları ikiyüzlülüğe rağmen, tekil bir zafer olduğu fikrinde ısrarlıydı. Delegasyon gelecekteki ekonomik ilişkilere ilişkin, muhtemelen, Almanların ayrı bir antlaşmanın sonucu olarak herhangi bir avantaj ya da imtiyaz almayacaklarını anladıkları izlenimini iletti. Ancak delegasyonun, Almanların işgal altındaki Rusya topraklarının geleceği konusundaki tutumlarına ilişkin açıklamalarını, özellikle de Polonya, Litvanya ve büyük oranda Letonya'nın kontrolünü ellerinde tutmak için halkların kendi kaderlerini tayin hakkı ilkesini maniple etme niyetlerini yumuşatmasına hiçbir şekilde imkân yoktu. Kamenev'in MYK'ya sunduğu raporda belirttiği gibi, "Almanlar, halkların kendi kaderlerini tayin hakkı ilkesini, ulusal kurtuluş formülünden çıkarıp ilhak için bir kılıfa dönüştürdü."[9]

Delegasyonun raporunu aldıktan sonra Sovnarkom, Almanya'nın koşullarının tam metninin mümkün olan en kısa sürede kendilerine teslim edilmesini ve bu sırada bunların olası sonuçlarının tartışılmaya başlanmasını talep etti.[10] Dolaylı veriler üzerinden, Kamenev ve Troçki'nin Almanların ilhak amaçlarını güç kullanarak destekleme kapasitesi hakkında kaygılarını ifade ettikleri yorumu yapılabilir (her ikisi de böyle bir teşebbüsün, Kayzer'in devrilmesiyle sonuçlanacağına inanıyordu). Bu iki kişi, Batılı müttefikler arasında uzlaşmalı bir barışa yönelik tutumlarda erken bir değişim ve bunun yanı sıra, tüm çabaların boşa çıkması halinde başarılı bir devrimci savaş sürdürme ihtimaline olumlu yaklaşıyordu.

Bu noktada, Lenin'in barış sürecinde bu tür umutları yüreklendirip yüreklendirmediği sorusu akla geliyor. Ancak devrimci savaşın başarısı üzerine beslenen tüm umutlar, askerlerin terhisi konulu bir konferansa katılmak üzere Petrograd'da bulunan Rusya askerî cepheleri, ana kent garnizonları ve deniz kuvvetlerinden temsilcilerle aynı gün (17 Aralık) yapılan uzun bir toplantıda kırılmıştı. Bu tam da, Don'da büyük bir karşı-devrimci tehdidinin ortaya çıkmasının, trenler dolusu Petrograd Kızıl Muhafızının Antonov-Ovseenko'ya bağlı kuvvetlerle birlikte savaşmak için harekete geçmesine neden olduğu andı.[11] Sosyalist bir ordunun inşasına henüz başlanmamıştı. Bu nedenle, Lenin'e göre "eski ordunun" cephede savaşma kapasitesi kritik bir meseleydi. Askerî temsilcilere sözlü olarak sorular yöneltti ve temsilcilerden Almanların yeni bir saldırısının ve Petrograd'a doğru ilerlemesinin fizibilitesi ve olası sonuçları ile barış görüşmelerinin sonlanması halinde cephedeki Rus güçlerinin savaş kapasiteleri hakkında bir anket doldurttu.[12]

Ulaşabildiğimiz kaynaklara göre Lenin'in anketinin sonuçları yıkıcıydı. Delegelerin çoğu, çatışmaların tekrar başlaması halinde ümit edebilecekleri

en iyimser sonucun, ordunun düzenli bir şekilde geri çekilebilmesi olduğu yanıtını verdi. En iyi koşullarda bile ağır silahlar kaybedilecek ve kendiliğinden terhis hızlanacaktı. Temsilcilerin çoğu, yeni bir Alman saldırısı durumunda Rus birliklerinin ciddi bir direnç gösteremeyeceğini ve Petrograd'ın hızla işgal edilmesini engelleyemeyeceğini düşünüyordu. Bu nedenle, temsilcilerin büyük bir çoğunluğu, Brest şehrindeki müzakerelerin mümkün olduğunca uzatılınasını ve gerekirse, bedeli ne olursa olsun, barış imzalanmasını istiyordu.[13]

Bu anketin sonuçları, herkese anında bildirilmedi. Ancak Rusya'nın mevcut koşullarında derhal bir barış yapılması umutlarının kırılması, MYK tarafından planlanan barış gösterisini organize edenleri ikilemde bıraktı. 15 Aralık'taki yürüyüşün hazırlıklarına yüksek bir enerjiyle başlamışlardı ve bu hazırlıklar bir sonraki gün daha da yoğunlaşmıştı. Gösteriyi iptal etmek, politik açıdan garip kaçacaktı. Bu nedenle, o günlerde yüksek seviyeli bir Alman delegasyonu Petrograd'da bulunduğundan, yürüyüşün vurgusu barış kutlamasından bir askerî güç, Sovyet politikalarına halk desteği ve devrimin iç düşmanlarına karşı geniş bir muhalefet gösterisine kaydırılarak Almanlar etkilenmek istenmişti. Yani Sovnarkom, Brest delegasyonunun Almanya'nın bölgesel hırsları hakkındaki meşum açıklamalarını dinlerken, Petrograd garnizonunun yaklaşık altı bin silahlı askeri, yüzlerce fabrika temsilcisi ve birçok bando takımı, Mars Tarlasında Sovyet ileri gelenleriyle dolu bir gözlem standının önünden geçerek Petrograd merkezine yürüyordu. Barış sloganlarının yazılı olduğu pankartlar, kızıl bayraklar ve Sovyet hükümetini övüp Kurucu Meclisi kınayan "halk düşmanları", "sabotajcılar", "Avksentiyevler ve Çernovlar", "Kornilovcu Kadetler" dövizleri denizinde kayboluyordu.[14]

Lenin'in anketinin sonuçlarını aklımızda tutarsak, Aralık'ın 18'ini 19'una bağlayan gece geç saatlerde yapılan bir sonraki Sovnarkom toplantısında tartışmanın ana gündeminin, Alman taleplerinin etkilerine bağlı olarak ordunun mevcut durumu olması şaşırtıcı değildir.[15] Toplantıda Lenin ordunun o dönemki komutanı olan Krilenko'ya ve Askerler Komitesi'nin temsilcilerine, eğer Almanlar bir saldırı başlatırsa Rus askerlerinin savaşa katılıp katılamayacağını sordu. Önceki gün soruları yanıtlayan askerî yetkililer gibi Krilenko da askerin savaşma kapasitesini yitirdiğini, savaşın sona ermesinin gecikmesinin tolere edilemeyeceğini –kısacası, askerî olarak Almanların teklif ettiği barış koşullarını kabul etmekten başka seçenek bulunmadığını– söyledi.[16]

Toplantıdan önce Lenin, askerî temsilcilerin bir önceki günkü ankete verdikleri yanıtları gözden geçirdi. Kişisel olarak onun için bu yanıtlar son derece üzücüydü. Lenin, Savaş Halk Komiseri Podvoyski ve Pavel Dibenko gibi yetkililerinkiler de dâhil, ankete verilen yanıtları toplantının diğer katılımcılarıyla[17] paylaştı. 18-19 Aralık toplantısının Sovnarkom tutanağı, yürütülen tartışmaya dair hiçbir veri içermemektedir. Ama aralarında Kolegayev, Karelin, Şaynberg ve Trutovski'nin yer aldığı bazı Sol Sosyalist Devrimciler ve geleceğin Sol Komünistleri Kollontay, Lunaçarski, Valeri Osinski (V. V. Obo-

lenski) ile Yuritski, toplantının hararetli geçtiğini söylüyor. Sonuçta, ordunun mevcut durumu dikkate alınarak, Lenin'in anketinin sonuçlarının "bağlayıcı" kabul edilmesine karar verildi. Fakat aynı zamanda, Lenin tarafından sunulan ve Alman yayılmacılığına karşı daha fazla ajitasyon yapılmasını, bu amaç için ek kaynak tahsisini, barış görüşmelerinin Stockholm'e aktarılmasını, müzakerelerin uzatılmasını, Almanların müzakereleri sona erdirme çabalarına karşı gelinmesini, ordunun savaş kapasitesini artırmak için gerekli tedbirlerin yoğunlaştırılmasını, Petrograd'a dönük bir Alman saldırısına karşı önlemler alınmasını, devrimci savaşın gerekliliğini göstermek için yerel bir propaganda kampanyasının hayata geçirilmesini teklif eden bir önerge de kabul edildi.[18]

O halde şimdilik ordunun moral kaybına dair bir fikir ortaklığına varılsa da, Sovnarkom savaşın yeniden başlama olasılığına karşı ordunun imkânlarını artırma girişiminde bulundu. Krilenko komutanlarına olası bir savaş ilanına hazır olmaları uyarısında bulundu. Bununla eşzamanlı olarak, gönüllülere de yeni kurulan sosyalist orduya katılmaları çağrısında bulunuldu.[19] Ancak mesele, Bolşevik Petrograd Komitesi'nin Sovnarkom'un askerî politikalarını nasıl kavradığı değildi. Petersburg Komitesi hükümetin yenilgiyi kabullenmesine dair derin bir endişe duymaktaydı. Bu bağlamda, Radek'in 19 ve 21 Aralık toplantılarına sunduğu "Batı Avrupa ve Barış Görüşmeleri" ile "Uluslararası Durum" raporlarının komite toplantılarının ilk gündemi yapılması önemliydi.[20] Radek'in 23 Kasım'da Petersburg Komitesi'ne sunduğu rapora ve bu ara dönemdeki konuşma ve yazılarına bakarsak, söz konusu raporların Brest görüşmelerinde sert davranmak ve gerekirse Alman askerî tehditlerine karşı direnmek konusunda ateşli taleplerde bulunduğu kesindir. Bu dönemde Radek'in takıntısı, Sovyet hükümetinin Orta ve Batı Avrupa'da gerçekleşebilecek devrimci bir hareketin önünü kesebilecek herhangi bir harekete kalkışmasına engel olmaktır. Petersburg Komitesi'nin yöneticileri ve büyük bir çoğunluğu da Radek'in emperyalistlerle herhangi bir antlaşma yapılmaması konusundaki katı eleştirisinin arkasında durdu.

21 Aralık toplantısını takiben Yürütme Komisyonu, Petersburg Komitesi'nin düzenli olarak toplanan ve 28 Aralık'ta gerçekleştirilecek olan bir sonraki toplantısında onaylanmak üzere barış görüşmeleri üzerine bir dizi tez kaleme aldı. Bu tezlerin yazılı olduğu metin bulunamasa da, Yakov Fenikştayn'ın bu tezleri Yürütme Komisyonu adına gündeme getirdiği konuşmadan tezlerin içeriklerini ve amaçlarını net bir şekilde doğrulayabiliyoruz. Fenikştayn Yürütme Komisyonu'nun Rusya'nın barış stratejisini oylamaya açmaya karar verdiğini; çünkü böylesine yaşamsal bir konuda kararın sadece hükümete bırakılamayacağını, geniş yığınların denetimindeki bir devrimci liderliğin doğru yolu göstermesi gerektiğinin ortada olduğunu anlatarak başladı.

Fenikştayn'ın değerlendirmelerinde barış görüşmelerinin yürütülme biçimine sürekli bir saldırı ve devrimci hedeflerin gerçekleştirilmesi için ateşli bir çağrı görürüz. Alman askerlerinde savaşmak için bir arzu olmadığını söylüyordu. Öte yandan, Rus silahlı kuvvetleri, sağlam bir şekilde, devrimi savunmaktan yanaydı. Bu koşullarda Sovyet hükümeti ne yapmalıydı? Fenikştayn'a ve arkadaşlarına göre yanıt büyük oranda açıktı. Koşullardan bağımsız olarak hiçbir gerekçe, devrimci prensiplerden verilecek tavizi haklı çıkaramazdı. "[İlhak ve tazminat olmadan, evrensel barış] formülasyonumuzdan verilecek her taviz işçiler ve köylüler için zararlı olacaktır" diye ısrar etti. "Bizim aklımızdaki gibi barış için savaşmaktan başka seçeneğimiz bulunmuyor." Retorik bir soru sordu: "Eğer barış görüşmelerinde amaçlarımıza ulaşamazsak ne yapmalıyız? Onları yırtıp atmalıyız." Bu şekilde, Alman emperyalistlerinin ilhakçı amaçlarını da bütün dünya halklarının önünde teşhir etmiş olacaklardı. "Bu vesileyle tetiklenen bir savaş, daha önceki bütün savaşlardan daha farklı olacak"tı. Fenikştayn devam etti: "Politik bilinç kazanmış bütün işçiler, köylüler ve asker yığınları başka bir seçeneğimiz olmadığını anlayacaktır." "Kitlelere barış görüşmelerinin başlamasının barışı getireceği umudunu yayarak büyük bir hata yaptık" diye ekledi. "Şimdi Almanya'nın barış koşullarının kabul edilebilir olmadığına ikna etmek ve ona karşı-devrimci bir savaş yürütmenin mümkün olduğunu göstermek için geniş kapsamlı bir kampanyayı yükseltmemiz gerekecek."[21]

Ardından Fenikştayn, Yürütme Komisyonu'nda hararetli bir tartışma sonucunda ortaya çıktığı açık olan ve Merkez Komiteyi Petersburg Komitesi'nin her ne şekilde olursa silah bırakmaya açıkça karşı olduğu konusunda uyaran tezlerini sundu. Belki de bu tartışmanın en çarpıcı tarafı bütün katılımcıların, Yürütme Komisyonu'ndaki Kayzer'in temsilcileri ile antlaşma yapmaya dair endişeyi paylaşmalarıydı. İlçelerden bazı konuşmacılar Rus askerlerinin ve işçilerinin devrimci bir savaş verme isteklilikleri konusunda daha az iyimser konuştular. Ancak birçoğu (Sarra Raviç and Fedor Dingelştedt örneklerinde olduğu gibi) Avrupa proletaryasından gelecek yardıma duydukları güveni ifade ettiler. Ya da Semon Semkov ve Moisey Gorelik gibi, her durumda Brest'teki toplantıların devrimci bir savaş için daha uygun koşullar oluşana kadar uzatılabileceğini savundular.

Sonuç olarak, istisnasız bir şekilde, herkes açıkça ya da dolaylı olarak İttifak Devletlerine ödün verilmesini reddetti. Viborg ilçesinden İvan Naumov en fazla Rusya'nın eski müttefiklerinin de Alman emperyalizmine karşı başlatılacak bir devrimci savaşa kendilerini ortak etmek istemeleri tehlikesiyle ilgilendi. Emperyalizme karşı savaşta kapitalist güçlerden yardım alınmasının maliyeti de birçokları tarafından tartışıldı. Naumov bu konunun Fenikştayn'a sorulmuş olabileceğini düşünür. Hükümet ve parti merkezi liderliğinin omurgasını sağlamlaştırmak için Petersburg Komitesi'nden acilen müdahale edilmesi gerektiği konusunda herkes hemfikir gibi görünüyordu. Narya

Bölgesi'nden Stanislav Kossior şu tespiti yapıyordu: "Partinin üst düzey kadrolarında bir bocalama yaşandığına inanmamız için güçlü nedenlerimiz var." Tablo, cesur davranmayı gerektiriyordu: "Saldırmalıyız, emperyalistlerle pazarlık etmemeliyiz." "Bazı yoldaşlar [mesela Lenin] bozguna uğratılmaktansa boyun eğmemiz gerektiğini söylüyor." Kossior da "Uzlaşmaktansa bozguna uğramanın daha iyi olduğuna inanıyorum" diye ekledi.[22]

Petersburg Komitesi'nin bedeli ne olursa olsun devrimci ilkelere sadık kalması için yapılmış herhalde en ateşli çağrı, komitenin parti tabanında tartışmasız en popüler ve nüfuzlu ismi olan Voladarski'den geldi. Ufukta yeni bir barış görüşmeleri turu varken, tepede Petersburg Komitesi'nden saklanan bir şeylerin yaşanmakta olduğu, hükümetin ahlaksız bir barış antlaşmasını kabul ederek Bolşevikleri bütün dünya barış hareketinin karşısında zor duruma düşürecek aşırı derecede tehlikeli bir eğilim içinde bulunduğu ve 1917'nin kilit önemdeki ilk dönemlerinde olduğu gibi Petersburg Komitesi'nin müdahil olup durumu kurtarması gerektiği, Fenikştayn ve Kossior gibi, onun için de açıktı.

Volodarski Almanlara direnebilme ve dışarıda nihai devrimleri teşvik etme konusunda şaşırtıcı derecede iyimserdi. Aynı zamanda, halkın ekonomik bir kaosla karşı karşıya olması ve 11 milyonluk bir orduyu beslemenin imkânsızlığı gerekçesiyle barışın her ne pahasına olursa kabul edilmesi noktasında kaderciydi. Yanıtı, iki-üç milyon askeri beslemekle on iki milyonu beslemenin aynı şey olmadığı şeklindeydi. Bolşevikler mevcut ekonomik aygıtı zaten yok etmişlerdi ve eğer onu yeniden inşa etmenin bir yolunu bulamazlarsa, savaş olsun ya da olmasın, iş işten geçmişti. "Uzlaşmak ve iki hafta içerisinde bir barış antlaşması imzalamanın yolunu bulmak kuşkusuz çok daha kolay olacak," diye bağladı, "ancak bu bizi nereye götürecek?"[23]

Ardından Raviç, Volodarski'nin sözlerini yanlış yorumlayarak, devrimci bir savaşı sürdürmenin kolay olacağı fikrini tartışmak üzere söz aldı. Ancak devamında hemen şunu da ekledi. "Bu bizi duraksatmamalı." Ona göre devrimci Rusya'nın yaşamını sürdürmesi için umudu kendi öz güçlerinden çok dünya proletaryasına dayanıyordu. Asıl mesele dünya devrimini kıpırdatmak için mümkün olan her şeyin yapılmasıydı. Onun görüşüne göre, Yürütme Komisyonu'nun tezleri Brest'teki görüşmelerde barış delegasyonunun çok işine yarayabilirdi. 28 Aralık toplantısının kapanışında Petersburg Komitesi, tezleri benimsedi. Küçük bir düzeltmeyle Merkez Komitesi'ne aktardı. Eşzamanlı olarak, Petersburg Komitesi "partinin politik çizgisini düzeltmek için" bir ulusal parti konferansı çağrısını değerlendirdi. Ancak Volodarski'nin tartışmalı meseleleri değerlendirecek bir ulusal parti kongresinin zaten hazırlık safhasında olduğuna dair çekingenliğini belirtmesinin ardından, konferans çağrısı kararı ertelendi.[24]

* * *

Rus tarihindeki çok önemli yıllardan biri kapanmak üzereyken, 24 ve 27 Aralık tarihleri arasında Lenin Finlandiya'daydı.[25] Kurucu Meclisin açılışından bir hafta önce, 28 Aralık'ta Petrograd'a döndü. Devrimci savaşın bir intihar olacağına ve mümkün olduğunca erkenden Almanya'nın önerdiği koşullarda ilhakçı bir barışı kesinlikle –ve mümkün olduğunca çabuk– kabul etmek gerektiğine ikna etti. Tarihçiler Lenin'in barış konusundaki düşüncelerinin evrimi konusunda anlaşamamaktadır. Bazıları sadece Lenin'in 1917 baharı ve yazında Almanların hizmetinde olduğunu değil, aynı zamanda Ekim'in ve hatta belki de Brest'teki ihanetin Rusya'yı istikrarsızlaştırmak ve doğu sınırındaki çatışmaları sona erdirmek amaçlı Alman-Bolşevik işbirliğinin bir parçası olduğunu iddia etti.[26] Ekim Devrimi öncesi Bolşeviklere yapılan Alman yardımları sorusunu bir kenara bırakırsak, ulaşabildiğim kanıtlar üzerinden benim yaptığım okumalara göre, Lenin iktidara geldiğinde, eğer devrimci Rusya ayakta kalacaksa acil bir barışa ihtiyaç olduğu kanaatindeydi; ama dışarıda gerçekleşmesi beklenen nihai sosyalist devrimlere duyduğu mutlak inanç nedeniyle bu mesele onu çok da endişelendirmiyordu. Ancak bu devrimlere duyduğu güven ve dolayısıyla hemen Aralık'ta acil bir evrensel demokratik barış umudu sarsılmaya başlamıştı. Finlandiya'daki geçici ikametinin ardından, yüz seksen derecelik tipik dönüşlerinden birini yaparak, Almanların önerdiği barış koşullarının kabul edilmesi dışında başka bir alternatif olmadığı sonucuna vardı. Bu evre, Lenin'in Sovyetlerin başında olduğu süre boyunca yaşadığı en şiddetli parti içi krize sahne oldu.

Bu noktada, İttifak Devletleri Brest-Litovsk'ta daha önceki barış ilkelerinin, İtilaf Devletlerinden bir yanıt gelmemesi nedeniyle hükümsüz ve geçersiz olduğunu çoktan resmî olarak duyurmuşlardı. Dahası, imzalanmak üzere Troçki'ye bir antlaşma metni sunmuşlardı. Aslına bakılırsa ona, Alman işgali altında kalacak olan eski Rus bölgelerinin açıkça işaretlendiği bir harita bile verdiler. Ek olarak, İttifak Devletleri Ukrayna'dan Rada ile ayrı barış müzakerelerini başlattı. Hasımlarını bulundukları pozisyondan döndürmeye ikna etmek için uğraştığı birkaç günün ardından Troçki, Lenin'e telgraf çekerek, ona sunulan barış antlaşmasının imzalanmasının imkânsız olduğunu iletti ve savaşın bitişini duyurmak ve bir antlaşma imzalanmadan Rus ordusunu terhis etmek için yetki istedi. Telgrafta Troçki Almanların içinde bulundukları zor durum nedeniyle Doğu'da askerî operasyonlar yapmalarının mümkün olmadığına inandığını vurguladı ve karar için telgrafına yanıt vermesi isteğiyle Lenin'e başvurdu. Hâlbuki Lenin'in bakış açısından Troçki'nin varsayımları yanlıştı. Lenin'e göre Almanlar için kabul edilebilir acil bir resmî barış antlaşmasının imzalanması, hem Rusya'daki Bolşevik projenin kaçınılmaz sonunun gelmesini önleyecek, hem de yeni bir Alman saldırısını engelleyecek tek yoldu. 3 Ocak'ta Troçki'ye görüşmelere ara vermesi ve durumu değerlendirmek üzere Petrograd'a geri dönmesi talebiyle yanıt verdi.[28]

Kurucu Meclis ile ilgili güncel kriz sona erer ermez, Lenin acil bir barış antlaşması mutlak ihtiyacı üzerine görüşlerini "Acilen Ayrı ve İlhakçı Bir Barış Antlaşması İmzalanması Meselesi Üzerine Tezler" adı altında özetledi ve 8 Ocak'ta ülke genelinde önde gelen altmış üç parti liderinin katılımıyla Petrograd'da resmî olmayan Üçüncü Tüm-Rusya İşçi ve Asker Sovyetleri Kongresi'ni tertipledi. Bu tezlerde Lenin, Sovyet hükümetinin iç düşmanlarını yok etmenin ve ülkeyi sosyalist bir temelde örgütlemenin zaman alacağını ve sosyalist devrimlerin kaçınılmaz olarak Avrupa'yı içine alıp yutacaksa da bunun ne zaman olduğunu öngörmenin mümkün olmadığını öne sürdü. Ekim'deki ve hemen sonrasındaki tutumundan kayda değer bir geri çekiliş söz konusudur. Sonuç olarak, Rusya'nın iki seçeneği olduğunu, ya bir devrimci savaşa yelken açacağını ya da büyük toprak kayıpları ve yüksek miktarda tazminat gerektiren ayrı bir barış antlaşması imzalayacağını iddia etti.

Acil bir devrimci savaşı savunanların akıl yürütmeleri başından sonuna kadar kusurludur, diye devam etti Lenin. İddiaların aksine, Sovyet hükümeti ayrı bir barış antlaşması imzalayarak ne enternasyonal sosyalizm davasına ihanet edecek, ne de –eğer barış sayesinde devrimci bir savaşa hazırlanmak için yeterli zamanı kazanırsa– Ekim öncesi taahhütlerinden geri adım atmış olacaktı. Lenin'in bu tezlerde iddia ettiği üzere en önemli şey ise, devrimci savaşı savunanlar tarafından cephedeki köylü ordusunun savaşma kapasitesini mutlak surette yitirdiğinin ve hiçbir durumda devrimci savaşı desteklemeyeceğinin göz ardı ediliyor olmasıydı. Aynı zamanda, işçilerden ve yoksul köylülükten müteşekkil bir sosyalist ordu kurulması zaten kısıtlı olanaklarla başlatılmıştı. Avrupa'da sosyalist devrimler olmazsa Rusya alt edilebilir, sosyalist hükümet haftalar içerisinde devrilebilir ve sonrasında Rusya şu anda sunulandan çok daha alçaltıcı şartlara sahip bir antlaşmayı kabul etmeye zorlanabilirdi. Devrimci savaş bir seçenek değildi; ne kadar acı verici olursa olsun, uluslararası devrimin çıkarları şu anda Almanların tanıdığı sürede bir antlaşma yapmayı dayatmaktaydı.[29]

Lenin tezlerini sunduktan sonra, bir süredir Sol Komünistler olarak adlandırılan devrimci savaş yanlıları tarafından eleştiri bombardımanına tutuldu. Aceleyle karaladığı notlar, Petersburg Komitesi'nin 28 Aralık tezlerinin Moskova Bölge Bürosundan Valeri Osinski ve Lomov tarafından da benimsendiğini iddia etmektedir.[30] Devrimci savaşı başlatmak ve antlaşmalara son vermek konusunda bir örnek olarak, Osinski Alman askerlerinin devrimci Rusya karşısında bir hücuma katılmayı reddedeceği ve Almanya'da emperyalizme karşı bir ayaklanmanın yakın olduğu konusunda ısrar etti. Sarov'dan Varvara Yakovleva Avrupa'da devrimci bir kalkışmayı başlatmak için elden gelen her şeyin yapılması gerektiğini belirtti ve bu amaç uğruna, elinde devrimci pankartlarla ölmeye hazır olduğunu vurguladı. Urallardan gelen Yevgeni Preobrajenski, açık ki Lenin'in Rusya'nın askerî güçsüzlüğü konusundaki görüşlerine gönderme yaparak, kendini cephede savunmaktan aciz her dev-

rimin zaten ölmüş olduğunu, benzer şekilde çarpışan Fransız Devrimi'nin bu tür durumlarda zafere olan inancın esas olduğunu gösterdiğini ve her durumda Almanların saldırmayacağını çünkü Rusya'da yolların kışın geçilemez olduğunu bildirdi.

Bu konferansta, Brest'ten Lenin'e gönderdiği mektubunda anlaşıldığı gibi Troçki ortalamacı bir tutum takındı. Rusya'nın devrimci bir savaş başlatamayacağı konusunda Lenin ile hemfikirdi. Ancak Sol Komünistlerle benzer şekilde, Almanların bir hücum başlatma kapasitesine sahip olduğundan kuşkuluydu. Dolayısıyla, basitçe savaşın sona erdiğini, [Rus] ordusunun terhis edilmiş olduğunu ve sosyalist bir Rusya kurmak için eve dönmekte olduğunu beyan etti. Troçki hatıralarında, Almanların saldıramayacaklarından emin olmadığını, ama bunun toprak kaybedilen bir antlaşmadan önce açıklığa kavuşturulmasının önemli olduğunu ve eğer gerekliyse, ondan sonra silahları bırakmak için zaman olabileceğini söyler.[32] Bir konferans katılımcısı, Lenin'in kendi görüşlerine dönük dinmek bilmeyen saldırılar karşısında çok sinirlendiğini ve toplantıyı sinirli bir şekilde terk ettiğini hatırlamaktadır. Konferansın sonunda bir oylama yapılır ve Sol Komünistler Lenin ve Troçki karşısında tartışmasız bir zafer kazanırlar. (32 katılımcı devrimci savaş lehine oy kullanırken, 16'sı Troçki'yi destekledi ve sadece 15'i Lenin'e oy verdi.)[34]

Kuşkusuz Petersburg Komitesi üyeleri (Moskova Bölge Bürosunu saymazsak) bu oylamadan cesaret aldılar. Bununla beraber bu oylama bağlayıcı değildi. Parti kurallarına göre resmî bir ulusal parti kongresinin yokluğunda, temel ulusal politika konularında karar verecek olan mutlak otorite Merkez Komitesi'ydi. Sonuç olarak Lenin, 11 Ocak tarihli Merkez Komitesi toplantısında parti liderliğini kendi yanına kazanmak için yeni bir adım attı. Bu toplantının öncesinde, Troçki'ye göre Lenin ve kendisi "ne savaş, ne barış" stratejisi denenir ve başarısızlığa uğrarsa, Troçki'nin acil barışı destekleyeceği konusunda bir uzlaşmaya varmışlardı.[35] 11 Ocak tarihli Merkez Komitesi toplantısına katılanların büyük bir kısmı, 8 Ocak'taki gayriresmî toplantıya da katılmıştı. Dolayısıyla Lenin kaldığı yerden devam edebilirdi. Tartışmanın başlangıcında, Troçki'nin önerisine ve devrimci savaşın umutsuzluğuna dair ana varsayımlarını gündeme getirdi. Troçki'nin önerisinin bir uluslararası siyaset duruşu olduğunu ve Alman yayılmacılığını caydırmak konusunda etkisi olmayacağını söyleyerek sözlerini tamamladı. Eğer Sovyet Cumhuriyeti Almanların tanıdığı süre içerisinde acil bir barış antlaşmasını kabul etmezse, Almanların bir saldırı başlatması riski alınacak ve bu durumda Rusya'nın çok daha onur kırıcı şartlarda bir antlaşmayı kabul etmek zorunda kalabilecekti.[36]

Merkez Komitesi'nde onun argümanlarının, partinin henüz üç gün önce ülkenin her tarafından temsilcilerin katılımıyla düzenlenen en büyük toplantısında olduğu kadar soğuk karşılanması, Lenin'i umutsuzluğa düşürdü. Bu toplantıda hazır bulunan on altı Merkez Komitesi üyesinden sadece üçü –Artem (Fedor Sergeyev), Sokolnikov ve Stalin– Lenin ile beraber hareket

etti. Üstelik onların yorumları, Sol Komünistlerin tutkusuyla karşılaştırıldığında mekanik ve üstünkörüydü. Yine de bu durum, 8 ve 11 Ocak arasında Lenin'in rakiplerinin fikirlerinde bir kayma olmadığı anlamına gelmez. 8 Ocak'ta mutlak çoğunluk, Almanya ile barış görüşmelerine acilen son verilmesine ve kapitalizme karşı uluslararası bir devrimci savaş başlatılmasına evet oyu vermişti. Üç gün sonraki Merkez Komitesi toplantısında ise, en ateşli Sol Komünistler de dâhil olmak üzere, müzakere sürecinin mümkün olduğunca uzatılması ve bu sürenin dışarıda devrimci hareketleri, içeride ise askerî kuvvetleri güçlendirmek için kullanılması koşuluyla, Troçki'nin "ne savaş ne barış" deklarasyonu yapıp görüşmeleri terk etme görüşü destek bulur görünmekteydi.

11 Ocak günündeki tartışmaların akışı içinde, Sol Komünistlerin kabul görmüş lideri Buharin açıkça "Troçki'nin tutumunun en doğru tutum olduğunu" kabul etti ve ekledi: "Almanlar diyelim ki bizi yendi, diyelim ki yüzlerce mil ilerledi, ne olur -bizim kaygımız, bunun uluslararası işçi hareketi üzerindeki etkileri olmalıdır" Viyana'da Brest görüşmeleriyle ilgili bir genel grev gelişmekteydi; eğer barış imzalanırsa bu sönümlenirdi. Barış görüşmelerini uzatmak için her türlü fırsatın değerlendirilmesi ve bu ahlaksız barışın kabul edilmemesi gerekliydi. Bu şekilde Batılı Avrupalı kitleler harekete geçirilebilirdi.[37] Bir diğer hızlı Sol Komünist Yuritski devrimci Rusya'nın acil bir devrimci savaşı devam ettirebilecek durumda olmadığını kabul etse bile, ilhakçı bir barışı kabul etmenin Petrograd proletaryasını yabancılaştırabileceğini ekledi: "Barış antlaşmasını imzalamayı kabul etmeyerek ve orduyu terhis ederek ... elbette Almanların yolunu açmış oluruz" gözleminde bulundu. "Ama sonrasında halkta kendini koruma güdüsü tetiklenecek ve devrimci bir savaş başlayacaktır."[38]

Lomov, Lenin'in nefes alınacak bir dönemin toplumsal reformları hayata geçirmeyi sağlayabileceği argümanını, Alman muhalefetinin buna gerek bırakmayacağı konusunda ısrar ederek reddetti. Barış imzalanırsa devrimci Rusya'nın Alman emperyalizmine teslim olacağını ilan ederek, "Devrimci savaşa hazırlanmak için azami çabayla, Troçki'nin önerisini benimsemeliyiz" diye onayladı. Cerjinski ona arka çıkarak, barış antlaşması imzalanırsa bütün bir Bolşevik programın bir kenara bırakılmış olacağı görüşünü araya sokuşturdu ve Lenin'i "gizliden gizliye, Zinovyev ve Kamanev'in Ekim sırasında yapmış olduğunun" aynısını yapmakla ve dolayısıyla sadece Rusya'yı düşünmekle ve Rusya'daki olayların uluslararası etkilerini göz ardı etmekle suçladı. Sadece toplantıya Petersburg Komitesi'ni temsilen katılan Kossior, Sol Komünistlerin özgün tezi olan acil devrimci savaşa bağlılığını koruyor görünüyordu. 28 Aralık'taki Petersburg Komitesi tezlerini kılavuz edinerek, Petersburg örgütünün devrimci savaşı tek seçenek olarak gördüğünü, Lenin'in bakış açısını protesto ettiğini ve bu şekilde devam ettiği sürece de protesto etmeye devam edeceğini ilan etti.[39] Kossior bunun farkında olmayabilirdi, ama bu tam

olarak doğru değildi. Petrograd'da bazı ilçe komitelerindekilerin duyguları, Petrograd Komitesi'ninkinden ziyade Troçki'nin tutumuna daha yakındı.[40]

11 Ocak'ta Merkez Komitesi toplantısı tartışmalarının sonunda Lenin'in tutumuna destek o kadar zayıftı ki, önerisinin oylanmasına bile gerek duyulmadı. Acilen bir devrimci savaş başlatmak fikri oylandı ve bir kişinin katılmadığı seçimde 11'e 2 oyla kaybetti. Bunun yerine 9'a 7'lik bir oyla Troçki'nin "ne savaş, ne barış" formülü, eski ordunun terhis edilmesi kararıyla beraber kabul edildi. Aynı zamanda, Lenin tarafından gündeme getirilen, görüşmelerin mümkün olduğu kadar uzatılınasına dair her çabayı önemseme kararı ise 11'e 2'lik bir oyla karara bağlandı.[41] Gazete raporlarına göre, bu akşam Üçüncü Tüm-Rusya İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri Kongresi'nin Sosyalist Devrimci fraksiyon bürosu ve Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi, tatmin edici bir barış elde edilene kadar mevcut bütün imkânlarla savaşın devam ettirilmesi yönünde oy kullandılar.[42] Ne var ki bu tutum hızlıca değişti. 12 Ocak'ı 13'üne bağlayan gece Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitelerinin ortak toplantısında katılımcıların çoğunluğu Almanya'nın koşullarıyla bir acil barışın kabulünü yok saydı, devrimci bir savaşın ilan edilmesini reddetti ve Troçki'nin stratejisinin hayata geçirilmesi yönünde oy kullandı. Şimdilik, kabul edilen önerge bütün tarafları yatıştırmış oluyordu. Lenin bunun Brest'te süreci uzatmak imkânsız hale geldiğinde barışın imzalanacağı anlamına geldiğini düşünüyordu; Sol Komünistler ve Sol Sosyalist Devrimciler devrimci bir savaşa hazırlanmak için kendilerine yeşil ışık yakıldığını düşünüyordu; Troçki ise "ne savaş, ne barış"ı ilan etmesi için yetkilendirildiği sonucuna varmıştı. Troçki aynı zamanda, eğer pek mümkün görünmeyen ihtimal gerçekleşir de Almanya yeniden saldırırsa, Almanların koşullarıyla bir barış imzalamanın, Almanya'nın başarılı bir hücum başlatma kapasitesi ve Avrupalı işçilerin buna yanıtı netlik kazanana kadar erteleneceğini varsayıyordu.

* * *

11 Ocak akşamı yayımlanan Üçüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi raporunda bu hükümetin amaçları ve başarıları başlığında, Lenin barış görüşmeleri başlığından sakındı ve onu Troçki'ye bıraktı.[43] Peşi sıra, 13'ünde konuşan Troçki Brest'teki görüşmeleri özetlemeye ağırlık verdi. Ona göre Almanya'nın emperyalist emellerini ifşa ederek, Avusturya ve Almanya'daki devrimci krizlerin daha fazla tırmandırılmasını sağlamışlardı.[44] Kamenev de Brest'teki görüşmeler ve uluslararası etkileri konusunda ikinci bir söz aldı.[45] Yayımlanmış kayıtlara bakılırsa, Troçki ve Kamenev'in konuşması da, kongrenin barış üzerine önerge metni de "ne savaş ne barış" stratejisine ya da olası bir devrimci savaş başlatılına ihtiyacına değinmiyordu. Barış politikası üzerine kongrenin 14 Ocak'ta geçirdiği Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci ortak önergesi, evrensel ve demokratik bir barış için Sovyet iktidarı tarafından yapılan bütün çağrıları ve atılan bütün adımları destekledi ve övdü. Orta Av-

rupa'daki devrimci işçi hareketlerinin emperyalist barış karşısında en önemli güvence olduğunu kesin bir dille ifade etti ve Rusya barış delegasyonuna Rus Devrimi'nin programındaki barış ilkelerine tutunma talimatı verdi.[46] Akla, Sol Sosyalist Devrimci ve Bolşevik Merkez Komiteleri tarafından tavsiye edildiği üzere Troçki'nin ne savaş, ne barış stratejisinin desteklenmesindeki başarısızlığın, Rusya'nın Brest'teki müzakere pozisyonunu peşinen ifşa etmenin stratejiyi zaafa uğratacağı şeklindeki gecikmiş teşhisi yansıttığı geliyor. Bununla birlikte, bu sessizliğin gerekçesi daha karmaşık olabilir. Petersburg Komitesi liderliği de dâhil olmak üzere kimi Sol Komünistler[47] kongreden geçirilen önergenin, Leninistlerin çoğunlukta olduğu Bolşevik fraksiyon tarafından özellikle muğlak bırakıldığına, böylece ilhakçı bir barış antlaşmasını imzalayıp imzalamama konusunda son kararın Lenin ve Sovnarkom'a kaldığına inanıyordu. Göreceğimiz üzere, Lenin ve Sverdlov'un önerge hakkındaki yorumları tam da bu olacaktı.[48]

Konuşmasının bir noktasında Troçki, belki de Lenin'i dikkate alarak, Brest'teki işçi temsilcileri Alman ikiyüzlülüğünü ifşa etmeye devam ederken, Rus delegasyonunun işçilerin çıkarlarıyla açıkça çelişen bir barış antlaşmasını kapitalistlerin temsilcileriyle imzalamak zorunda kalması olasılığının dışlanamayacağını belirtti.[49] Daha sonraki bir konuşmada Zinovyev de Rusya'nın ilhakçı bir barış antlaşması imzalanmaya zorlanabileceği olasılığını gündeme getirdi; ama hemen ardından bu barışın aslında sadece bir ateşkes olacağını ekledi.[50] Rusya'nın ilhakçı barışı kabul etmesi olasılığına dönük bu örtülü göndermeler hiç kuşkusuz Sol Komünistler ve Sol Sosyalist Devrimcilerin kaygılarını arttırmış olsa da, kendi dışlarındakiler üzerinde bir etkileri yoktu. Dolayısıyla Martov bile, Bolşevizme duyduğu nefrete rağmen (her şey bir yana, Kurucu Meclisin dağılmasının üzerinden bir haftadan biraz fazla bir süre geçmişti) Troçki'yi dinledikten sonra, "dünya çapında bir enternasyonal devrimin tohumlarını ekenler"in evrensel barışa doğru attıkları "müthiş adımları" övdü.[51]

Martov'un görüşleri, Avrupa'daki devrimci kargaşada –Rusya'nın barış politikalarıyla bağlantılı görünen– anlık güçlenmeyi yansıtıyor olabilirdi. Petrograd'daki Sovyet Kongresi delegeleri devrimci bir barış politikası oluşturma arayışındaydı. Kısa bir an için, Viyana, Budapeşte, Varşova, Helsingfors, Berlin ve diğer Avrupa kentlerinden gelen son haberler, Batı'da sabırsızlıkla beklenen nihai sosyalist devrimlerin eli kulağında olduğu izlenimini vermeye başladı. Bununla ilgili en ufak bir haber veya yurtdışında bir devrimci kargaşa işareti, Petrograd'daki Bolşevik basın tarafından coşkulu bir biçimde öne çıkarıldı ve sevinçten coşmuş kongre delegelerine ilan edildi.

13 Ocak'ta Bolşeviklerin gazetesini (*Krasnaya gazeta)* okuyan Petrogradlılar kocaman, kalın puntolarla selamlandılar:

> Avusturya'da, Macaristan'da ve Varşova'da devrimci işçiler kendi işçi temsilcileri Sovyetlerini oluşturuyorlar Büyük yangın, bütün dünyayı içine alıyor.[52]

Ve 17 Ocak'ta:

> Ekim'de işçiler, askerler ve köylüler mülk sahiplerini ve sanayicileri alaşağı ederken, sadece tek bir şeyi biliyorlardı: Diğer ülkelerde devrim olmadan bizim devrimlerimiz muzaffer olamaz Ama uluslararası devrim yayılmaya devam ediyor Sadece birkaç gün önce dünyanın gözleri, halk ayaklanmalarının çarların tahtlarını sarstığı Avusturya, Macaristan ve Polonya'ya çevrildi.

Ve daha fazla harika haber:

> Viborg'da, Helsingfors'ta, Tammerfors'ta ve Finlandiya'daki diğer pek çok kentte Finli Kızıl Muhafızlar Finli kapitalistlere saldırı üstüne saldırı düzenliyorlar. Aynı şey Güney Fransa'da da oluyor ve İngiltere'de büyük grevler patlak verdi. Dünya devrimi yakındır.[53]

Ve en ümit verici haberler, 19 Ocak'ta geldi:

> Telgraf Almanya'da devrimci hareketin başladığı ve ışık hızında gelişmekte olduğu haberini veriyor. Dünya devrimi zaferler kazanarak ilerliyor ve şu anda nihai zaferin de çok yakında olduğundan şüphe yok.[54]

Bu tip memnuniyet verici haberler 21 Ocak'ta tepe noktasına ulaştı. *Krasnia gazeta*'nın ön sayfasındaki manşette:

> Bütün ülkelerden ve milletlerden halkların ayaklanması yayılıyor
>
> Sadece birkaç gün önce Rus devrimi feci şekilde yalnız kalmış görünüyordu.
>
> Ya şimdi?
>
> Şimdi, yeni gelişen güçler ortak düşmanımıza saldırıyorlar. Dünya devriminin davulunu çok daha yüksek sesle çalıyorlar.[55]

Sol Komünistler barış konusunda kendi tutumlarını güçlendirir görünen, Avrupa'da yayılan devrimci kargaşadan heyecanlandılar. 15 Ocak'ta Sovnarkom'un aldığı "İşçi-Köylü Kızıl Ordu'su" kurma ve Askerî Meseleler İçin Halk Komiserliği bünyesinde bu kararın uygulanmasını koordine etmek üzere bir kolokyum görevlendirme kararıyla da cesaret kazanmış olabilirler.[56] Aynı zamanda, barış antlaşması meselesinin Sovyetler Kongresi'nde ele alınış biçimi, parti üyelerinin çoğunluğunun görüşlerine ve yurtdışındaki önemli gelişmelere rağmen Lenin'in emperyalist Almanya ile ayrı bir barış antlaşması imzalama amacını bir şekilde hayata geçirmesi olasılığı konusunda onları endişelendirdi. Onlara göre, böyle bir barışın imzalanmasına izin verilemezdi. 15 Ocak'ta Sol Komünistlerin en etkili on ismi, bir hafta içerisinde barış meselesinde nihai kararı verecek bir parti konferansı toplanmasını talep eden bir bildiriyi imzaladılar. Eğer böyle bir konferans toplanmadan antlaşma imzalanırsa, partideki ve hükümetteki önemli görevlerinden istifa edeceklerini duyurdular.[57]

Aynı gün (15 Ocak) Petersburg Komitesi Yürütme Komisyonu benzer şekilde güçlü bir açıklama yaptı. Kossior, Gleb Boki, Fenikştayn, Raviç ve Afanasi

Pluzhnikov (hepsi Sol Komünist) tarafından imzalanan açıklama, Petrograd örgütünün Merkez Komitesi'ne olan derin güvensizliğini yansıtmaktaydı:

> RSDİP MERKEZ KOMİTESİNE:
>
> Şu anda Merkez Komitesi tarafından izlenen ve Bolşevik fraksiyonun [Üçüncü] Kongre kararı ışığında değerlendirildiğinde, "ahlaksız" denilecek bir barışın imzalanmasına doğru giden [barışla ilgili] politik çizgi, ilkelerimizin çiğnenmesiyle ve devrimci bir öncü olarak partimizin kesin ölümüyle sonuçlanacaktır Petersburg örgütü adına Yürütme Komisyonu, [barış görüşmelerimizin] temel doğrultusunu ve partimizin en geniş örgütlerinin sorumlu organlarından bile bilgi gizleme tutumunu şiddetle protesto eder.
>
> "Ahlaksız" bir barış imzalamanın parti çoğunluğunun görüşüne ters düşmek anlamına geleceğini iddia etmemiz için sağlam gerekçelerimiz bulunmaktadır Eğer şu andaki barış politikamız devam ederse partimiz bir bölünme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu itibarla, Yürütme Komisyonu acilen özel bir parti konferansı düzenlenmesini talep eder. Mevcut durumda ancak bu bizim barışa dair yaklaşımımızı tanımlayabilir.[58]

18 Ocak civarında Petersburg Komitesi'nin tamamı "aktif parti üyesi işçilerin" de katılımıyla barış meselesinde uzun bir tartışma tertipledi. Petersburg Komitesi'nin birbirini takip eden "savaş mı, barış mı" konulu toplantıları Ocak ayının ikinci yarısı boyunca devam etti. Birinci toplantıda, Buharin konuyla ilgili ana raporu sundu. Bu dönemdeki diğer açıklamalarından ve yazılarından anlaşılacağı gibi, toprak kaybına yol açacak bir barış antlaşmasına kesinlikle karşı çıkarken, "ne savaş, ne barış" stratejisini benimsiyor ve devrimci bir savaşa hazırlık için yoğun çaba sarf edilmesi çağrısı yapıyordu. Olağan vaktinden erken bir parti konferansı için Merkez Komitesi üzerinde baskı kurulması konusunda da cesaretlendirici davranmış olabilirdi. Ancak Buharin'in Merkez Komitesi'nde yaptığı bir açıklama, Yürütme Komitesi'nin 15 Ocak açıklamasında görünür olan, parti içindeki gizli bölünme tehlikesine de hayırhah bakmadığını gösterir.[59]

18 Ocak tarihli barış tartışmasında Petersburg Komitesi, sadece tek çekimser oyla, yeni tezlere geçilmesi konusunda oy birliğiyle karar aldı. Buharin tarafından kaleme alınan bu tezler Troçki'nin "ne savaş, ne barış" formülüne ya da acil bir devrimci savaş konusuna doğrudan değinmiyordu. Barış konusunda bir ulusal parti konferansı çağrısında da bulunmuyordu. Daha ziyade bu tezler enternasyonalist bir perspektifle ve dışarıdan gelen son haberler ışığında, Lenin'in acil bağımsız bir barış argümanını reddediyordu. Brest-Litovsk'ta görüşmeler ilerliyordu ve bu da Buharin'in birincil endişesiydi.

Bu tezler, olumsuz ya da ilhakçı bir barışı kabul ya da reddetme kararının gerekçesinin ancak proletarya devriminin çıkarlarına dayandırılabileceğini; uluslararası barış hareketinin, barış görüşmeleriyle beraber daha da güçlenen, nihai bir atılımın eşiğinde olduğunu; ancak ahlaksız bir barışın kabul edilmesiyle bunun yok edileceğini ve devrimci Rusya'nın cephede yaşayabileceği

bir bozgunun bile düşman güçlerin devrimcileşmesini sağlayarak dünya devrimine fayda edebileceğini; barışın Rusya'ya Sovyet güçlerinin bir nefes alma fırsatı sunacağı fikrinin bir yanılsama olduğunu ve uluslararası emperyalizmin fırsat bulur bulmaz devrimci Rusya'ya saldırabileceğini belirtiyordu.[60]

Bir parti konferansı talebine nasıl yanıt verileceği, 19 Ocak'taki (1 Şubat) Bolşevik Merkez Komitesi toplantısının ana gündem maddesiydi.[61] Toplantıdaki bütün katılımcılar savaş ya da barış konusunun yarattığı parti içi krizi kabul etmekte ve bunun resmî bir ayrışmaya yol açmaması için kararlı görünmekteydi. Bunun ötesinde, sürecin en iyi nasıl idare edileceği konusunda da az çok bir sözbirliği vardı. İlk başlarda Lenin, hükümetin eninde sonunda büyük olasılıkla Almanya'nın koşullarını kabul eden bir barış antlaşması imzalayacağını ve kendisi söz konusu olduğunda, Üçüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nden bunu yapma yetkisini aldığını iddia etti.[62] Lenin'in acilen bir resmî parti konferansı toplama talepleriyle baş etmek için bulduğu yöntem, bu oturumda yaşandığı gibi, Sovyet Kongresi'ne katılmak için Petrograd'a gelmiş ve henüz geri dönmemiş taşra teşkilatlarının önde gelen liderleriyle bir Merkez Komitesi toplantısı çağrısı yapmak ve olası bir ulusal parti kongresi ihtimalini devre dışı bırakmaktı. Bir parti kongresi kararı, orada seçilmiş yeni Merkez Komitesi için bağlayıcı olacaksa da, kongre hazırlığı bir ayı aşkın bir zaman gerektirecekti. Sonuç olarak, en yakın zamanda bir kongre toplansa bile, Lenin'in Almanlarla görüşmelerde elini kolunu bağlaması için çok geç olacaktı.

Stalin, Sverdlov, Stasova, Artem ve Sokolnikov; Lenin'in bakış açısına olan desteklerini bir şekilde belli ettiler. Troçki bu dönemde Brest'e geri dönmüştü. Bu toplantıya katılan Sol Komünistler, Lenin'in hükümetinin barış görüşmelerinde yetkili olduğuna dair varsayımlarını reddettiler. Hatta Lenin söz almadan önce Lomov, Troçki ve özellikle Zinovyev'in Sovyet Kongresi'nde yaptıkları konuşmaların, Almanya ile ayrı bir barış antlaşması imzalanmasına zaten karar verildiği konusunda birçok parti üyesini şüpheye düşürdüğü gerekçesiyle, parti konferansının toplanmasını savundular. Dolayısıyla Lomov "uzun bir süredir sessiz olan [bütün] partinin sesini duymanın gerekli olduğunu" söyledi.[63] Dahası, Lenin kürsüyü terk eder etmez, Yuritski "Sovyetler Kongresi'nde Troçki'nin bakış açısı üstün geldi" ve "aynısı Merkez Komite tarafından benimsendi" diye ısrar etti. Sol Komünistler oy birliğiyle Bolşevik barış politikasının bir kaos içinde olduğu ve ancak bir resmî parti kongresinin onu rayına sokabileceği konusunda anlaştılar. 19 Ocak tarihli Merkez Komitesi toplantısında Buharin ve Lomov bu noktaları altını çize çize gündeme getirdi. Sonuç olarak, Merkez Komitesi 20 Şubat'ta (5 Mart) barış konusundaki bütün büyük farkların bir kez daha dile getirilebileceği acil bir parti konferansını ve 21 Ocak'ta bir diğer gayriresmî konferansı gündemine aldı.

21 Ocak tarihli Merkez Komitesi konferansının 14 katılımcısı, on konu hakkında oy kullandı. Sadece beş katılımcı –Lenin, Stalin, Muranov, Artem

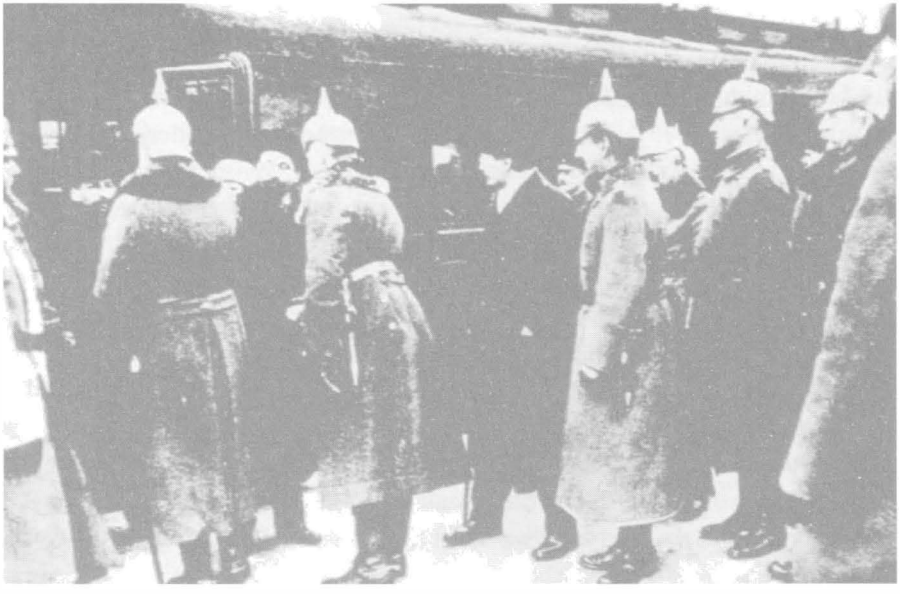
ve Sokolnikov– acilen bir ilhakçı barış antlaşması imzalanmasını onayladılar. Belki de dışarıdaki anlık gelişmelerden etkilenen Lenin'i de kapsayan geniş bir çoğunluk,[64] görüşmelerin uzatılması eğilimindeydi. Sadece Innokenti Stukov görüşmelerden derhal çekilinmesini istedi. Çoğunluk, eğer bir ültimatom şeklinde olursa, ilhakçı bir barış antlaşmasının imzalanmasına izin verilebileceği kanaatindeydi. Sadece Sol Komünistlerden Osinski ve Stukob bu konuda ret oyu verdi. Görünüşe göre Buharin ve Yuritski oylamadan önce toplantıyı terk etmişti; ancak oylamada hayır oyu verseler de sonuç değişmeyecekti. Yöneltilen sorulara bakılırsa, Troçki'nin Brest'teki adımlarını belirleyen "ne savaş, ne barış" stratejisi artık gündemde değildi. Bunun ötesinde, oylar barış konusunda partiyi bölen keskin ayrışmayı da doğru bir şekilde yansıtıyordu.[65]

Artık her şey Avrupa'daki devrimci gelişmelere ve tabii ki Brest-Litovsk'taki görüşmelere bağlı görünüyordu. Troçki 17 (30) Ocak'ta Brest'e geri dönmüştü. Görüşmelerin yeniden başlaması, Bolşeviklerin Finlandiya ve Ukrayna'daki askerî başarılarıyla çakıştı. Benzer şekilde, Avrupa'da devrimci kargaşanın ortaya çıkmasıyla da... Hepsi de Rusların işine gelecek şeyler gibi görünüyordu. Ancak bu anlık olarak elverişli durum uzun sürmedi. En önemlisi, bütün önemli işçi grevleri ve Almanya'daki devrimci protesto hareketleri hızlı ve sert bir şekilde bastırıldı. Bu gelişme Lenin'in mümkün olduğunca hızlı bir şekilde Almanlarla barış koşullarının kabul edilmesi konusundaki inancını tazeledi. Krilenko'nun cephedeki ve geri garnizonlardaki Rus birliklerinin durumuyla ilgili Sovnarkom'a teslim ettiği bir diğer güncel rapor da bu inancı pekiştirdi. Bu esnada, Brest'te Troçki ve çalışma arkadaşları karşılarındaki güçlerle ağız dalaşı içindeydi. Buna paralel olarak, Alman Genelkurmayı da giderek sabırsızlanmaktaydı. 23-24 Ocak (4-5 Şubat) tarihinde görüşmelere ara verilmişken, bir yandan Almanya ve Avusturya-Macaristan hükümetleri arasındaki ve öte yandan Alman ordusunun üst kademeleri içindeki tartışmalar, Ukrayna delegasyonu ile ayrıca bir barış antlaşması imzalanmasının hızlandırılması ve hemen ardından bunun Troçki'ye bir ültimatom ile duyurulması kararıyla sonuçlandı –kısaca, Brest-Litovsk'taki barış konferansının bir hafta içinde tamamlanması isteniyordu. Troçki ya sunulan şartları kabul etmek zorunda kalacak ya da saldırılar kaldığı yerden devam edecekti –Alman Dışişleri Bakanı Richard von Kühlmann'ın Troçki'ye sunacağı ültimatomda bu yöndeydi.

Almanya ve Avusturya-Macaristan'daki ılımlıların son anda kendi hükümetlerinin ilhakçı politikalarına bir ölçüde meşruluk kazandırmayı hedefleyen münakaşalarına rağmen, Max Hoffman tarafından temsil edilen Alman genelkurmayının artan etkisi ve dolayısıyla müzakereleri daha fazla uzatmanın imkânsızlığı, Rus tarafı için açık hale geldi. 27 Ocak'ta (9 Şubat) İttifak Kuvvetleri Ukrayna ile ayrı bir antlaşma imzaladı. Troçki'nin büyük bir hevesle beklediği an, bir sonraki gün, yani 28 Ocak'ta (10 Şubat) geldi. İttifak Kuvvetleri temsilcilerinin Rusya'nın askerlerini terhis etmek üzere olduğuna inanarak görünüşte yatışmasıyla beraber, Troçki "bombayı" patlattı. Rusya

resmî bir barış antlaşması imzalamayı başaramasa da; Almanya, Avusturya-Macaristan, Bulgaristan ve Türkiye ile savaş halini sona erdirmiş ve silahlı güçlerini terhis etmiştir açıklamasını yaptı.[66]

Aynı gün ilerleyen saatlerde İttifak Kuvvetlerinin başlıca delegeleri bir nihai toplantı için bir araya geldiler. General Hoffman hariç hepsi, durumu olduğu gibi bırakmak ve müdahale etmemek eğilimindeydi. Kühlmann ve Czernin, Rusların açıklamalarında ele geçirilmiş toprakların Almanlara kalacağı üstü örtülü bir şekilde kabul edilmiş olduğu için, savaşmayı gerektirecek hiçbir şey kalmadığı görüşündeydi. Ancak General Hoffman, askerî üstlerinin talimatları doğrultusunda, Rusya ile ateşkesin amacı bir barış antlaşması olduğundan, bu gerçekleşmediği sürece mütarekenin sona erdiği ve mütareke antlaşmasında öngörüldüğü üzere 7 gün içinde saldırıların kaldığı yerden sürdürülmesi gerektiği konusunda ısrar etti.[67]

Sovyet delegasyonu Brest-Litovsk'a varıyor. Alman yetkililer tarafından çevrelenmiş Lev Troçki, en ortada duruyor. (David King Koleksiyonu.)

Rus delegasyonunun tümüyle emin olmasa da özgüven içinde Rusya için büyük savaşın, o uzun korkunç karabasanın sona erdiğine ikna olmuş bir halde Petrograd'a dönmek üzere tren istasyonuna gittiği gece boyunca Almanlar tartıştı. Brest'i terk etmeden hemen önce Troçki, Mogilev'deki Rus kurmay karargâhındaki Krilenko'yu yaşananlar konusunda bilgilendiren ve terhis emri çıkarma talimatı veren bir telgraf gönderdi. Krilenko bu talimatı vakit kaybetmeden uyguladı. Lenin'in ısrarı üzerine, emirler sonraki gün iptal edildi ama bunun ordunun zaten hayli çökmüş olan morali üzerindeki psikolojik etkisi yok edilemedi. Dönüş yoluna çıkmadan önceki anlarda Almanya ve

Avusturya-Macaristan diplomatlarının askeri ılımlı bir çizgiye çekmeye çalıştığı öğrenilince, Rus delegasyonunun barış umudu arttı. Ve böylece, tren yolculuklarına koyulduklarında hepsi keyiften gülüşmekte ve Alman emperyalizmine karşı oynadıkları müthiş oyundan dolayı birbirlerini tebrik edip gevşemekteydi. "Petrograd'a dönüş yolculuğumuzda hepimiz Almanların bir saldırı başlatamayacağı izlenimine sahiptik," diye anımsıyordu, yıllar sonra Troçki.[68]

1917 yılının Eylül ayı sonlarında ve Ekim ayının ilk haftalarında Lenin'in acilen iktidarın ele geçirilmesi için temel argümanlarından biri, Avrupa'daki her ülkenin bir proleter devrimin eşiğinde olduğu ve Rusya'da Bolşeviklerin, elverişli durumlarının da avantajıyla, bu devrimleri tetikleme fırsatı ve sorumluluğuna sahip olduğuydu. Bolşeviklerin Geçici Hükümeti yıkmak için Sovyetler Kongresi'ni beklemesinin uluslararası devrimci davaya bir ihanet olduğunda ısrar etti.

Aralık 1917'nin başlarında Alman ve Sovyet hükümetleri arasında ayrı (ikili) barış görüşmeleri Brest-Litovsk'ta başladığında, Lenin hâlâ Avrupa'da nihai sosyalist devrimlerin eli kulağında olduğuna inanıyordu. Ancak ayın sonunda, onun beklentisine karşılık verecek devrimler hayata geçirilememiş, Rus ordusunun cephedeki moral kaybı geri dönüşsüz bir noktaya varmış ve karşı-devrimci güçlerin Don'daki ilerleyişi başlamıştı. Tüm bu gelişmeler ışığında Lenin, Devrim Rusya'sının varlığını sürdürebilmesi için Almanların tanıdığı süre zarfında acil bir barışın elzem olduğunu belirterek sözlerine son verdi. Fakat talihsizliği, parti liderliğinde ona en yakın duran yoldaşlarından birçoğunun Petrograd, Moskova ve ülkenin her tarafında daha önceki ateşli enternasyonalizm savunusuna bağlı kalmaya devam etmeleri oldu –Bolşevik Petersburg Komitesi'nin liderlerinin konumu bunun en belirgin örneğiydi. Kayzer hükümeti ile yapılacak ayrı bir barış antlaşmasının ilerleyen yıllarda Almanya'daki devrimi zaafa uğratacağına, zor da olsa bir devrimci savaş için koşulların elverişli olduğuna ikna olan ve Rusya'daki sosyalist devrimin kendi başına yaşayamayacağını düşünen Sol Komünistler, her ne pahasına olursa olsun Lenin'in barış ısrarının sert bir şekilde karşısındaydılar.

Bu koşullarda, Troçki'nin "ne savaş, ne barış" stratejisi (eğer devrimci Rusya basitçe savaşın sona ermiş olduğunu açıklar ve tek taraflı olarak ordusunu terhis ederse, Kayzer hükümeti birliklerini savaşa yollayamaz ve savaş Rusya için bitmiş olurdu) Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler arasında yaygın kabul gördü. Ocak ayının ortalarında, Troçki'nin yaklaşımı iki partinin de liderliğinin çoğunluğu tarafından (tabii Lenin hariç) kabul edildi. Avrupa'daki işçi ayaklanması dalgasının bastırılmasından sonra, 28 Ocak'ta (9 Şubat) Troçki şaşkın Alman müzakerecilerin karşısında deklarasyonunu patlattı ve rakiplerine üstün geldiğine dair bir iyimserlikle Petrograd'a döndü. Ancak tabii ki her şey Almanların yanıtına bağlıydı.

6

Sosyalist Anavatan Tehlikede

Troçki'nin savaşın sonunu ilan eden duygusal açıklamasının ilk kelimeleri ve İttifak Kuvvetleri tarafından açıkça kabul edildiği haberi Smolni'ye Ocak'ın 28'ini 29'una bağlayan gece yarısı dolaylarında, doğrudan telgraf ile ulaştı. Zinovyev birden sevinçli bir basın açıklaması yaptı; bu açıklama, Troçki'nin Brest'te yapmış olduğu deklarasyonun İttifak Kuvvetleri üzerindeki etkisine benzer şekilde, gazetecilerin aklını karıştırmış olsa gerekti. Adı bilinmeyen bir muhabirin yönelttiği "ne savaş, ne barış" pratikte ne demektir sorusuna, örtük bir şekilde ateşkesin uzatılmasıdır yanıtını verdi. "Bizim görüşümüze göre, İttifak Kuvvetleri bir saldırı başlatma gücüne sahip değildir, çünkü kendi emekçi kitleleri böylesine bir adımı desteklemeyecektir," dedi ve hızlıca ekledi: "Yabancı toprakların sürekli işgalinin Almanya ve Avusturya'nın çıkarlarına olmadığı açıktır."[1] Şaynberg'in hatırlattığı gibi, "Petrograd üzerine, kaygıya eşlik eden mağrur bir sakinlik çökmüştü."[2]

Ertesi sabah tüm Petrograd'da, Brest'teki eşsiz gelişmelerin haberleri yankılandı. Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitelerinin acil toplantıları da Troçki'nin hareketini destekledi.[3] Petrograd Sovyetinin bir toplantısında, Bolşevik Askerî Örgütlenmesinin eski bir üyesi olan askerî komiser Mikhail Laşeviç lafı dolandırmadan şöyle dedi: "Alman birlikleri, bütün dünyaya kardeş kanı akıtmak istemediğini beyan etmiş olanlara saldırmayacaktır."[4] "Savaşın Sona Ermesi Üzerine" başlıklı, Zinovyev tarafından gündeme sokulan ve bu toplantıda benimsenen bir önerge, Rusya'nın Brest-Litovsk'taki tutumunu destekledi; Almanya, Avusturya, Bulgaristan ve Türkiye'deki işçileri emperyalist kuvvetlerin Polonya, Litvanya ve Kurland halklarına şiddet uygulamasını önlemeye çağırdı; yeni bir Sosyalist Kızıl Ordu kurulmasını günün en önemli meselesi ilan etti. Bununla birlikte, önergenin acil meselesi yeni bir ordu kurmaktan ziyade, akın akın cepheden eve dönmekte olan, terhis edilmiş yüz binlerce eski ordu üyesini az çok bir düzene kavuşturmak gibi görünüyordu.[5]

Öngörülebilecek şekilde, Troçki'nin Brest'teki eyleminin sonuçlarına dair değerlendirmeler Petrograd basınında çeşitlilik gösterdi. Başından beri düşmanla bağımsız antlaşmalardan endişe duymuş olan liberal ve ılımlı sosyalist

gazeteler, Troçki'nin hamlesini zaten yıkıma uğramış, savunmasız Rusya'ya yeni çileler, dertler ve bölünmeler getirmesi kaçınılmaz bir felaket olarak yaftaladı. Menşeviklerin *Novyi luch* gazetesi onu "devrimin sonunun başlangıcı" olarak adlandırdı. Öte yandan, Bolşevik basın Brest'ten gelen haberleri dizginsiz bir coşkuyla selamladı. *Krasnaya gazeta*'nın manşetine göre, savaş sona ermişti:

> SAVAŞIN BİTİMİNDEN SONRAKİ GÜN
>
> Savaşın bitiminden sonraki günü yaşamaktayız. Rus köylüsü, susamış olduğu toprağına artık geri dönebilir. Rus işçisi çok önceden terk ettiği kentine geri dönebilir. Tüm Rusya halkı şimdi yeni özgür yaşamını inşa etmekle meşgul olabilir.[6]

Sol Sosyalist Devrimci basın da, ne kadar bunu umsa da, Bolşevik günlük gazeteleri gibi Alman hükümetinin Doğu cephesinde bir saldırı başlatma olasılığını yok sayma eğilimindeydi. "Böyle [Troçki'ninki gibi] bir açıklamadan sonra, Alman genelkurmayı için birliklerini Rusya'ya saldırmak üzere harekete geçirmek imkânsız olacaktır; çünkü işgali meşrulaştırmanın bir yolu yoktur ve Alman askeri sadece burjuvazinin işine yarayan ilhakçı gerekçeler uğruna savaşacağını bilecektir" diye yazdı *Znamia truda* editörü, 30 Ocak'ta. "Mevcut tabloda, barış görüşmeleri açıkça İttifak Kuvvetleri yüzünden kesilmiştir; devrimci hareketler, doğal olarak, şimdiye kadar olduğundan çok daha güçlü bir etki gösterecektir."[7]

Batı cephesinde nihai bir bahar ve yaz saldırısına hazırlanan Batılı müttefikler için, elbette, Doğu cephesinde düşmanlıklara son verilmesi basbayağı mutsuz edici bir durumdu. Birkaç hafta öncesinde İngiliz Dışişleri Bakanlığı, özellikle, deneyimli genç Rus Robert Bruce Lockhart'ı Petrograd'a özel elçi olarak göndermişti. Lockhart'ın birincil görevi, Sovyet hükümetini İttifak Kuvvetlerinin savaşma arzusunda olduğuna ikna etmekti. Aynı zamanda, İngiliz donanması yetkilileri yeni ataşe Albay Francis Cromie'yi, İttifak Kuvvetlerinin savaş cephanesini Baltık Bölgesi'nden tahliye etmesi göreviyle Petrograd'a atamışlardı. Cromie, Baltıklar'da Rus donanmasıyla işbirliği içinde faaliyet yürüten İngiliz denizaltı filosundaki görevinden henüz ayrılmıştı.[8] Donanma ataşesi olarak, Donanma istihbaratının başındaki "Çakar" lakaplı Amiral Reginald Hall'a rapor veriyordu. Cromie'nin istihbarat, hükümet devirme ve hatta diplomasi konusunda öncesinde bir deneyimi bulunmuyordu. Çeka muhbiri olan Letonyalı yetkililer Ağustos'ta ona ihanet edecek, kuzeydoğuda Sovyet iktidarını devirme çabalarına zarar vereceklerdi. Cromie büyük olasılıkla, Maria (Moura) Benckendorff adlı, İngiliz Elçiliği tarafından kâtip ve çevirmen olarak işe alınan çekici bir Rus yurttaşı tarafından da ihanete uğramıştı. Bu duruma dair bilgiler, Moura'nın Lockhart'la sevgili olmuş olan bir Çeka muhbiri olduğuna dair güçlü kanıtlar sunar.[9] Lockhart'a yazdığı bir mektupta Cromie'yi "büyükelçilikteki şeytani dedikodular için bir çeşit gramofon" şeklinde tanımlıyordu.[10]

İngiliz donanma ataşesi Albay Francis Cromie, Petrograd'da, 1917-18 kışında atlı kızağa binerken. Çeka muhbiri olduğu iddia edilen Moura Benckendorff, solda. RN Denizaltı Müzesi'nin (Gosport) izniyle.

Troçki, Radek ve Karelin, Brest'ten Petrograd'a, 31 Ocak günü sabaha doğru beşte döndüler. Troçki derhal Smolni'ye giderek, görüşmelerin son aşamalarına dair Lenin'i bilgilendirdi. Troçki ve Karelin müzakereler üzerine ayrıca Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci birleşik MYK fraksiyonlarına, ardından gün içinde Sovnarkom'a ve 1 (14) Şubat gecesi özel bir oturumda[11] tüm MYK'ya rapor verdi.[12]

Troçki Brest'teki hamlelerinin ayrıntılı bir dökümünü MYK'ya sundu. Ocak ayında Almanya'yı ve Avusturya-Macaristan'ı vuran grev dalgası anlık olarak Rusya'nın müzakerede elini güçlendirirken, Almanya'nın durumunu ise zayıflatmıştı. Ancak bu kargaşanın bastırılmasından sonra, Alman delegasyonu yayılınacı taleplerini hiç olmadığı kadar güçlü bir tonda yinelemişti. Müzakerelerin son aşamalarında, Ukrayna delegasyonunun bağımsızlığı ve Rus basınında çıkan ordunun dağılmakta olduğu haberleri, Rus delegasyonunun elini daha da zayıflatmıştı. İttifak Kuvvetleri ile Ukrayna delegasyonu arasında 27 Ocak-9 Şubat'ta antlaşmanın imzalanmasından sonra, Almanların taleplerinden vazgeçmeyeceği açıktı ve müzakerelere bir ara verilmesi daha fazla engellenemezdi. Durum böyle olunca, Troçki geri çekilme açıklamasını yaptı.

Gizlemeye çalışmadığı bir coşkuyla Troçki düşmanlarının nasıl şoka girdiğini ve kendisine devrimci Rusya'nın Alman saldırısından korkmasına gerek olmadığı güvencesi vermek için canla başla çırpınan, Brest'teki özenle seçilmiş Alman askerlerinin duygularını anlattı. Kendi üstleri bile onlara Rusya karşısında ilerlemenin imkânsız olacağını söylemişti. Troçki yeni bir Alman askerî saldırısı ihtimalinin tümüyle göz ardı edilmemesi doğrultusunda uyarıda bulunsa da, bunun pek mümkün görünmediğini açıkça belirtti. Rus hattını şahsen dolaşmış ve birliklerin içinde olduğu kaos ve anarşiden dehşete kapılmıştı. Sonuç olarak, Sol Komünistlerin ortak yanılsaması olan, saldırı olsa bile Rus askerlerinin devrimi savunabilecekleri görüşüne katılmamaktaydı. Ona göre acil, açık ve kapsamlı bir terhis bütün dünyaya Sovyet Rusya'nın savaştan çıkma konusundaki tartışmasız kararlılığını göstermek ve eğer gerekirse, Rus devrimini koruma yükünü doğrudan Avrupa'nın devrimci kitlelerinin omuzlarına yüklemek anlamına geliyordu.[13]

Karelin MYK'ya Brest'te Rus delegasyonunun karşılaştığı temel problemin ittifak Kuvvetleri tarafından sunulan zorbaca koşulları ifşa etmek olmadığını –bu, işin kolay kısmıydı–, asıl korkulması gerekenin basitçe savaş öncesindeki teritoryal statükoya dönüşten fazlasını talep etmek olduğunu vurguladı. İkincisi, özünde, İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nde belirlendiği ve ardından onaylandığı üzere, tazminat ve ilhak olmaksızın barış ve bağımsızlıklarını ne zaman kaybettiklerine bakılmaksızın bütün halklar için kendi kaderini tayin hakkı öngören sosyalist ilkelere uymamaktaydı.[14] Troçki'nin Brest'teki son beyanı doğal olarak bu açmazdan kaynaklanmıştı. Rusya'nın Brest'teki tutumunun bir sonucu olarak, Rus devrimi her yerdeki köleleştirilmiş halklar için bir rehber olmuştu. Bu noktayı açmak için, Troçki ile kendisinin Brest'te aralarda serbest kaldıkları zamanlarda gezdikleri Varşova'da nasıl dostça karşılandıklarını anlattı. Önceleri halk arasında Rusya'ya duyulan düşmanlığın yerini, Rus devrimine duyulan saygı almıştı. Savaşın sona erdiğini ilan edip bir barış antlaşması imzalamayı reddetmekte yatan gizli kumarın yeni bir saldırıyı provoke etme riskini kabul eden Karelin, Troçki gibi, Alman askerlerinin Doğu cephesindeki bir hücumda kullanılabilme olasılığı konusunda endişeliydi.[15]

Sosyalist Devrimciler adına Troçki ve Karelin'e yanıt veren Pumpianski, Brest delegasyonunu ayrı bir barış imzalamadığı için tebrik etti; yine de müzakerelerin sonuçlarının, cepheyi boylu boyunca Alman işgaline açık bırakmasından dolayı, hâlâ tatmin edici olmadığı değerlendirmesinde bulundu. Kurucu Mecliste daha önce yaptığı gibi, alaycı bağrışmalar içinde Stockholm'de uluslararası bir sosyalist barış konferansının düzenlenmesi ve Kurucu Meclis üzerinden bir birleşik Halk Cephesi hükümetinin kurulması çağrısı yaptı.

Sol Sosyalist Devrimciler adına söz alan Ştaynberg, Avrupa ve Amerika'daki emekçilerin devrimci Rusya'nın doğal müttefikleri olduğunu ve Brest'in sonucunda onlarla ilişkilerin hiç olmadığı kadar güçleneceğini savunarak,

Sovyet diplomasisine yüksek not verdi. Pumpianski'nin Kurucu Meclisin yeniden toplantıya çağrılması davetini reddeden Ştaynberg, bununla beraber Stockholm'de acilen geniş tabanlı bir sosyalist barış konferansı ve İttifak Kuvvetlerinin olası yeni saldırılarına karşı hazırlanmak için gereksiz iç çekişmelere bir son verme çağrısını yineledi. Rusya uygun bir savunma yürütmek için hazır olmalıdır, diye uyardı. "Bunun gerçekleşmesi için, ilk olarak, ülkemizi bölen iç savaşa demokrasi içinde bir son vermek gereklidir."

Martov, Troçki'nin Avusturyalılar ve Almanlar Brest müzakerelerinden sonra eskisinden daha zayıf konumdalar imasına itiraz etti. Ona göre bütün işaretler tersini göstermekteydi. "Ne savaş, ne barış" formülünü örtük bir şekilde onaylıyor da olsa, İttifak Kuvvetlerinin devrimci Rusya karşısında güçlenen özgüveninin hesaba katılması gerekliliğinde ve her şeyden öte, bütün Rus yurttaşlarının ülkelerini bir Alman işgalinden korumak için mücadeleye katılmalarını mümkün kılacak koşulları yaratma ihtiyacında ısrar etti.

Kapanış konuşmasında Troçki, Martov'a yanıt verirken, Rusya'nın Almanlar eliyle mahvolmasına engel olmakta birincil sorumluluğun Alman halkına kaldığı konusunda ısrar etti. Bununla beraber, "eğer gerekirse kendimizi savunmak zorunda kalacağız" diyerek Martov'un sözlerini kabullendi. Bu toplantıda benimsenen bir Bolşevik önergesiyle, Brest'te Rus delegasyonu tarafından sergilenen tutum desteklendi ve bütün ülkelerin sosyalist işçilerinin onaylayacağına ve Avusturyalı ve Alman işçi ve askerlerin sömürücülere ve emperyalistlere karşı Viyana ve Berlin'de başlattıkları mücadelenin zaferle sonuçlanacağına olan güven ifade edildi. Rus devriminin düşmanlarla çevrilmiş olmasından dolayı ikazda bulunarak Özgür Sosyalist Kızıl Ordu'nun inşasına işaret eden önerge, toplantının en kritik mevzularından biriydi.[16] Rusya'nın barış siyasetini anlatmak ve Batılı Avrupalı sosyalistler arasında ona destek bulmak üzere Kamenev şimdi de Büyük Britanya ve Fransa'ya gönderildi.[17]

Bir sonraki gün (15 Şubat), Troçki Almanların saldıramayacağı konusunda her zamankinden daha fazla kendinden emin görünmekteydi. Petrograd Sovyetinin akşamki genel kurul oturumu sırasında, Almanların saldırmasına yüzde 90'a karşı yüzde 10 ihtimal verdi.[18] Aynı gün Troçki'nin gıda tedariki ve dağıtımını –devrim Rusya'sının o dönemki en sıkıntılı ve tehdit edici iç sorununu– yönetmek için sorumluluk üstlenmesinde de görüleceği gibi; Petrograd Bolşevikleri arasında yaygın kanaat, Rusya için savaşın bittiği ve iç krizlerle uğraşmaya öncelik verme vaktinin geldiği doğrultusundaydı.[19]

Troçki öngörüsünün ne kadar sürede bir sınava tabi olacağı hakkında çok az şey biliyordu. Alman sivil ve askerî otoriteleri arasında, Troçki'nin "ne savaş, ne barış" açıklamasına nasıl yanıt verileceğine dair mücadelenin belirleyici anları, iki gün önceki (13 Şubat) Hükümdarlık Konseyi toplantısında yaşandı. Burada devrim Rusya'sına karşı izlenecek siyaset, Doğu'da sınırlı bir taarruz başlatma kararı üzerinde yoğunlaştı. Bu taarruzun amacı Alman

hattını Narva ve Pskov'a ilerletmek, ama daha da önemlisi Bolşevikleri "yerli yerine oturtmak"tı. Taarruz tarihi 18 Şubat olarak belirlenmişti.[20]

Almanya'nın Rusya ile ateşkesinin sona ereceği ve 18'i gecesi savaş durumunun yeniden oluşabileceği söylentisi ilk olarak 16 Şubat gecesi ulaştı.[21] Yeni haberler içeren bir telgraf alındığında Troçki, Lenin'in ofisinde, Lenin, Karelin ve Karelin'in adını bilmediğimiz bir partili çalışma arkadaşı ile görüşme halindeydi. Lenin, açıkça görülebilecek derin bir rahatsızlıkla, sessizce telgrafı Troçki'ye uzattı. Anılarında bu dönemi anımsayarak, Troçki Lenin'in hızlıca toplantıyı bitirdiğini, Sol Sosyalist Devrimcileri ofisinin dışına çıkardığını ve birden patladığını yazar: "Sonunda bizi kandırdılar Bu vahşi canavar, hiçbir şeyin elinden kurtulmasına izin vermeyecek."[22]

Lenin, Troçki'ye antlaşmaların koşullarını hatırlatarak, barış antlaşmasının acilen imzalanmasını desteklemeye zorladı. Troçki, Almanların mevcut tabloda Rusya'ya karşı bir taarruz başlatma kapasitelerinin olup olmadığı sınanacaktır yanıtını verdi. Belki de bu nedenle, o an için haber duyurulmadı.[23] Rusya'nın savunması için üst düzey askerî yetkililerin dikkatine bile sunulmamıştı; ne de Sovnarkom bilgilendirilmişti.[24] 18'i akşamına, Rus istihbaratı Alman komutanlarına gönderilen ve Troçki ateşkesi bozduğu için hücum operasyonlarına devam edeceklerini bildiren bir telgrafı ele geçirene kadar, Rus ordusu gelişen acil durumla ilgili bilgilendirilmemişti.[25]

Alman taarruzunun yeniden başladığına dair haberlerin hemen ardından, Troçki'nin "ne savaş, ne barış" stratejisi ile gündemden düşen ve büyük ayrışmalara yol açmış olan İttifak Kuvvetleri ile ayrı bir barış imzalama meselesi yeniden açıldı. Cephedeki gelişmeler ve Almanların nihai hedefleri konusundaki belirsizlikler nedeniyle sürekli yön değiştiren bu yeni tartışma, 17 Şubat'tan 24 Şubat'a kadar aralıksız şekilde ortalığı kasıp kavurdu. Basında ve Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitelerinde, Sovnarkom'da ve Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci MYK fraksiyonlarında, MYK genel kurul oturumlarında, Petrograd Sovyetinde, Bolşevik Petersburg Komitesi'nde, Petrograd Bolşeviklerinin Dördüncü Kent Konferansı'nda, Petrograd bölge Sovyetlerinde ve Bolşevik ilçe komitelerinde, fabrikalardaki sıradan işçiler, barakalardaki askerler, Baltık Filosu gemileri ve yakınlarındaki denizciler arasında konuşuldu.

Tartışma, Şubat'ın 17'sini 18'ine bağlayan gece bir Bolşevik Merkez Komitesi toplantısında başladı. Yayınlanmış Merkez Komitesi belgeleri, katılan on bir üyenin savaş ve barış konusundaki bir dizi soruya nasıl oy verdiklerini gösteren bir tablo içerir. Lenin'in bakış açısından bu sorunların en önemlisi, birincisiydi: Hükümet barış görüşmelerini yeniden başlatınayı teklif etmeli miydi? Ki bu, ona göre Almanya'nın koşullarıyla acil bir barış talep etmek anlamına geliyordu. Lenin 6'ya karşı 5 oyla kaybetti.[26] Aynı derecede önemli

olan bir diğeriyse son soruydu: Eğer bir Alman saldırısı gerçekleşir ve Almanya ile Avusturya'da devrimci kalkışmalar yaşanmazsa, barış imzalanmalı mıydı? Lenin bu konuda oylamayı kazandı; Troçki de onunla beraber oy kullanarak ona olan bağlılığını gösterdi.

Merkez Komitesi, başlamak üzere olan Alman askerî operasyonlarından hemen önceki tabloyu ertesi sabah (18 Şubat) bir kez daha değerlendirdi. O zamana kadar, cephe yakınlarında Alman askerî etkinliğinin yoğunlaştığına dair sayısız işaret rapor edilmişti. Hemen Alman hattının karşısında olan Dvinsk'te düşman uçakları görülmüştü ve Revel'in Baltık'taki başlıca limanındaki grev başlamak üzere gibi görünüyordu. Alman radyosu, doğudan gelen "enfeksiyon" tehdidinden korunma ihtiyacına odaklanmaya başlamıştı. Merkez Komitesi'ne göre en kötüsü de, Alman cephesinde ya da cephe gerisindeki garnizonlarda hiçbir protesto işareti gözlenmiyordu. Yine de, taarruz henüz başlamamıştı. Sonuç olarak, geçen akşam bir dizi olasılıkla zaman harcanmasından dolayı, Sverdlov sahadaki durum netleşene kadar toplantının ertelenmesi tavsiyesinde bulundu. Lenin buna itiraz etti ve itirazı dikkate alınarak, toplantıya devam edilmesinde ve derhal Almanlara acil bir barış öneren bir telgraf gönderilmesinin uygunluğu konusuna odaklanılmasında anlaşıldı. Bu konuyla ilgili tartışmanın sonunda, Lenin'in Almanya'nın koşullarının zaman kaybedilmeden kabul edilmesi talebi bir kez daha bir oy farkla yenilgiye uğradı.[27]

Bu durum Bolşevik halk komiserlerinin o akşam (18-19 Şubat) erken saatlerde başlayan Sovnarkom toplantısında, özellikle patlak veren askerî krizle baş etmeye yönelik davranışlarını açıklamaya yardım eder.[28] Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci kabine üyelerine ilaveten, zaman zaman bu toplantıya katılan kişiler arasında MYK Başkanlık Heyeti temsilcileri, Brest barış delegasyonu ve "eski" ordunun ve rüşeym halindeki Kızıl Ordu ve donanmanın genelkurmayları yer alıyordu. Katılımcıların kendi Merkez Komitelerinin toplantılarına girmelerine izin veren aralarla beraber, Sovnarkom'un bu oturumu bütün gece boyu ve sabahın erken saatlerine kadar uzadı. Tartışmaların büyük kısmı düzenli ordu güçlerinin yokluğunun nasıl üstesinden gelineceğine ve dışarıdan yardım gelene kadar devrimi Almanlardan korumak üzerine yoğunlaşmış gibi görünüyordu. Ele alınan konular arasında acilen genel seferberlik ilanı (bunun için henüz erken olduğu düşünüldü, çünkü Alman proletaryasının ya da Reichstag'ın "müdahalesi" konusunda hâlâ ümit besleniyordu); ılımlı sosyalist partilerle ülke savunması konusunda bir anlaşma kararına varılması (Sol Sosyalist Devrimciler tarafından önerildi, Bolşevikler tarafından reddedildi); partizan savaşının hayata geçirilebilirliği (alışılmadık şekilde etkili olabilirdi, "çünkü herkes fiilen silahlı"ydı) ve Petrograd'ın tahliyesine başlanması (savunma çabasına zarar verebileceği için tavsiye edilmedi) bulunmaktaydı.

Zaman geçtikçe, yayılan Alman taarruzuna dair raporlar giderek kaygı verici bir hal kazandı. Düşman saatler içinde Dvinsk ve Minsk'i ele geçirmiş-

ti ve Petrograd'a doğru geniş bir cephede ilerlemekteydi. Taarruz kuvvetleri küçük, rastgele toplanmış ve düzensiz müfrezelerden de oluşsa, Alman taarruzunun ilk işaretleri geldiğinde panikleyen Rus askeri hiçbir direniş göstermeden ve demiryolu hatları ve köprüleri imha etmeyi bile beklemeden aceleyle kaçıştı. Hepi topu yüzden daha az Alman askeri Dvinsk'i ele geçirmeye yetmişti.

Sovnarkom gece yarısına doğru oturuma ara verdi. Bolşevik Merkez Komitesi'nin, hemen ardından başlayan, gecenin ilerleyen saatlerindeki toplantısı, kısmen Lenin'in -büyük ihtimalle Almanların Petrograd üzerine yürümesini engellemek için- Almanya'nın barış koşullarını kabul eden bir telgraf gönderme sabırsızlığı nedeniyle, son dakikada ayarlanmıştı. Yirmi dört saat içerisindeki bu üçüncü Merkez Komitesi toplantısında, Lenin acilen silah bırakılması için itiraz kabul etmeyen bir müdafaa başlattı.[29] "Artık daha fazla bekleyemeyiz, çünkü durum açıklığa kavuştu," diye ısrar etti. "İşler öyle bir noktaya geldi ki, eğer biz yerimizde oturmaya devam edersek devrim kesin olarak ezilecektir ... Eğer Almanların Bolşevik iktidarını düşürmeye ihtiyacı olsaydı, doğal olarak savaşmamız gerekecekti. [Ama] daha fazla ertelemek şu anda gündem dışıdır."

Sovnarkom toplantısı, Ocak 1918. Soldan sağa: I. Z. Şteynberg, I. I. Skvortsov-Stepanov, G. F. Fedorov, V. D. Bonç-Brueviç, V. E. Trutovski, A. G. Şliapnikov, P. P. Proşyan, V. İ. Lenin, I. V. Stalin (oturan), A. M. Kollontay, P. E. Dibenko (oturan), E. K. Kokşarova, N. I. Podvoyski, N. P. Gorbunov, V. I. Nevski, V. I. Şotman ve G. B. Çiçerin. (Jonathan Sanders Koleksiyonu.)

Lenin'in bu toplantıdaki baş muhalifi, Brest krizi boyunca da olageldiği gibi, gençliğine rağmen hiçbir çekingenliği olmayan Buharin'di. Söz hakkını kullanan Buharin, Lenin ve her ne pahasına olursa olsun barışı savunanların, aslında ortada beklenmedik hiçbir şey olmadığı halde paniğe kapıldıklarını

iddia etti. Emperyalist güçler, devrim daha fazla yayılmadan onu bastırmak istiyordu. Şimdi, önlenemez kavganın yükseltilmesi kritik önemdeydi. Buharin şöyle diyordu: "Olaylar nasıl gelişmesi gerekiyorsa aynen öyle gelişiyor Biz her şeyi öngördük. Ya Rus devrimi yayılmaya devam edecek ya da emperyalizmin baskısı altında ölecek demiştik."

Lenin Buharin'in argümanlarını umutsuzca ütopik olmakla addetti. "Eğer [devrimci bir savaşa] hazır değilsek, barış antlaşmasını kabul etmek zorundayız," diye parladı. "Almanlar Ukrayna, Finlandiya, Livonya ve Estonya'nın işlerine karışınama konusunda yeni taleplerde bulunsalardı bile" diye bağladı, "bunu bile koşulsuzca kabul etmek mutlak önemdedir." Lenin'e göre hayatta kalmanın bedeli buydu. Uluslararası devrimin tutunma noktası olarak Rusya'da devrimi korumak –tüm mesele buydu.

Troçki Sovyet hükümetinin emrindeki dağınık güçlerle Almanlara karşı savaşmanın mümkün olmadığı konusunda Lenin ile hemfikir olsa da, hâlâ Avrupalı işçilerin kendilerini kurtarmaya geleceği umudunu taşımaktaydı. Şubat'ın 18'ini 19'una bağlayan geceki Merkez Komitesi toplantısında, açıkça zaman kazanmak için, Rusya'nın derhal silah bırakması yerine, Berlin ve Viyana'ya taleplerin doğasını soruşturan notalar yollanması uyarısında bulundu. Troçki bu taleplerin görünür kılınmasının bir propaganda değeri taşıyacağına inanır görünüyordu. Ancak bu fikrin her iki taraf için de kabul edilemez olduğu açıklık kazanınca, yine Lenin ile olan pazarlığını sürdürdü. 7'ye karşı 5 ret oy ve 1 çekimser oyla, Troçki seçimin kaderini etkileyecek oy oranını sağladı ve Bolşevik Merkez Komitesi, artık Alman hükümetine Rusya'nın acil bir barış antlaşmasını imzalamaya hazır olduğu bildirilmesi tavsiyesinde bulunarak, kendi kararını bozdu. Lenin ve Troçki bu amaçla bir mesaj kalem almakla görevlendirildiler. Kısa bir süre sonra, Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi, 15 üyesinden sadece 6'sının katılımıyla, barış lehine oy kullanarak Lenin ve Troçki tarafından kaleme alınmış teslim mesajının gönderilmesini onayladı.[30]

Bu kararlara rağmen, genel kanıya göre, yeniden toplanan Sovnarkom'daki Lenin karşıtı muhalefetin gücü kayda değer ölçüde değişmiş gibi görünmemekteydi. Alman ilerleyişinin hızına dair raporlar nedeniyle giderek artan kasvet karşısında, direnişe vurgu yapılmaya devam ediliyordu.[31] Sabaha doğru, barış talep etme olasılığı ilk kez acil eylem olarak ileri sürüldüğünde, bu fikir tatsız bir tartışmanın yeni bir raundunu tetikledi. Lenin şimdi, acil kuşatmaya karşı savaşabilmek için Troçki ile birleşmişti. Ştaynberg ve Pavel Dibenko devrimci savaşın en önemli savunucuları olarak sivriliyorlardı. Zaman zaman, iki taraf arasında temel ilkeler üzerine ayrışma o kadar derinleşiyor ve atmosfer öyle çekişmeli oluyordu ki, bir gözlemci halk komiserlerinden bazılarının istifa edebileceği düşüncesine kapılmıştı. Toplantının sonunda, ki halk komiserlerinin sayısı dokuza inmişti, "acil barış" tek oy farkla kabul edildi.[32] Lenin ve Troçki, MYK'ya danışmadan acilen Berlin'e, Sovnarkom'un

Brest-Litovsk'ta önerilen şartlara uygun bir barış antlaşması imzalamaya hazır olduğunu bildiren bir telsiz mesajı yolladı.[33]

Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler haricinde diğer siyasi gruplar nasıl tepki verdiler? Hemen hemen hepsi, Alman taarruzu haberlerine, eski uzlaşmazlıkları yok sayıp ülkeyi yabancı düşmana karşı savunmak için yekvücut olmaya hazır oldukları yanıtını verdi. O halde, yirmi dört saatten biraz fazla zaman geçmişken, Rusya'nın teslim olduğu haberlerine dönük tepkilerinin gelgitli bir öfke dalgası yaratması şaşırtıcı değildi. Kadet, Sosyalist Devrimci ve Menşevik basın, hükümetin Alman barış koşullarını kabul etmesini en ağır ifadelerle kınadı ve Kurucu Meclisin acilen yeniden toplanmasını talep etti.

Lenin, liberal ve ılımlı sosyalist gruplardan politikalarına karşı sert itirazlar bekliyordu. En üzücüsü ve en felaketlere gebe olanı, kendi partisinin geniş ve önemli kesimleri ile Sol Sosyalist Devrimciler arasında, Almanlara savaşmadan teslim olmasıyla tetiklenen öfkenin derinliğiydi. Konunun her an patlamaya hazır bir bomba olduğu, 19 Şubat akşam üzeri Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci MYK fraksiyonlarının toplantısında birdenbire ortaya çıktı. Toplantının amacı, o akşamki MYK genel kurulunda görüşülecek olan hükümetin barış politikasına dair tutum hakkında görüşü netleştirmekti. Bu fraksiyon toplantılarında, toprak kaybı içeren acil bir barışa karşı-devrimci savaş gibi Leninistler ile Sol Komünistler ve benzeri Sol Sosyalist Devrimci gruplar arasındaki bilindik ayrımlara ilaveten, zaten tepki çekmiş olan Lenin-Troçki telsiz mesajının iletilme prosedürüne dair sert şikayetler de dile getirildi. Hem Bolşevik hem de Sol Sosyalist Devrimciler arasında teslim olmaya muhalefet edenler; Sovnarkom'un böylesine köklü, kritik bir politik meselede yeterli çoğunluk olmaksızın, sadece bir oy farkla ve MYK'nın dahili olmadan karar vermesine itiraz etti. Lenin'in normalde en güvendiği ve en yumuşak başlı teğmeni olan Sverdlov bile Lenin-Troçki telgrafının MYK onayı olmadan gönderilmesini protesto etti.[34] Geniş Sol Sosyalist Devrimci fraksiyonu öylesine öfkeliydi ki, temelde Sovnarkom'un ve komiserliklerin eylemlerini kontrol etmek için MYK'nın gücünü arttırma çabasını derhal yeniledi. Aynı zamanda, Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi'nin Lenin-Troçki mesajının iletilmesini kabul etmiş olduğu inkâr edilmese de, birçok Sol Sosyalist Devrimci milletvekili kendi liderliklerinin bu hareketine fraksiyon üyelerinin küçük bir kısmı tarafından karar verildiği suçlamasını yöneltti.[35]

Dolayısıyla, 19 Şubat öğleden sonrası Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci parti yönetim kurullarında gündemdeki merkezî sorun, Almanya'nın barış koşullarını kabul eden Lenin-Troçki mesajının geçersiz kılınıp kılınmayacağı ve bütün konunun yeniden ele alınıp alınmayacağıydı. Bu sorun Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci cephelerinde açıkça bölücü bir rol oynadı. Başlangıçta, devrimci savaş (ya da Sol Sosyalist Devrimcilerin tercih ettiği ifadeyle, "emperyalizme karşı ayaklanma") yanlıları, Sol Sosyalist Devrimciler içinde Bolşevik fraksiyona kıyasla daha güçlüydü. 19 Şubat gecesine gelindiğinde, hâlâ,

her iki fraksiyonda devam eden sert tartışmanın bir sonucu olarak, bütün MYK'nın Alman koşullarıyla acil bir barışa razı olması ihtimali o kadar zayıf ve Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci hükümet koalisyonu ve hatta hükümetin mevcut yapısı için feci sonuçları olacak kanlı bir çatışma ihtimali o kadar büyüktü ki, toplantının on birinci saatinde Bolşevik MYK liderliği akşamki genel kurul oturumunu iptal etti. Bu toplantı, Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci MYK fraksiyonlarının –hayli alışılmadık olan– kapalı ortak toplantısı ile değiştirildi.[36]

Lenin toplantıdaki iki saatlik konuşmasında, acil barış argümanı lehine akla uygun her argümanı sırayla dile getirdi. Ancak Sol Sosyalist Devrimcilerde Sergey Mistislavski ve Bolşeviklerde Radek'in başını çektiği muhalifleri, bu akıl yürütmeye ikna olmamaya devam etti ve söylendiğine göre, gece yarısı dolaylarında iki fraksiyon, Lenin karşıtlarının yükselişiyle beraber, kendi yollarına gitti. Fraksiyonlar gece ve ertesi gün boyunca zaman zaman ayrı, zaman zaman birlikte tartıştılar ve birlikte bir araya geldiler. Her ikisi de kapalı kapılar ardında, acil teslimiyet konusunda son derece katı olan Krilenko'dan brifingler aldı. Krilenko'nun sunumlarının sınırlı bir etkisi olmuş gibi görünüyordu. O an için, hiçbir fraksiyon bir mutabakat sergileyebilecek durumda değildi.[37]

Taurida Sarayı'ndaki Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci MYK fraksiyonları arasında süregelen tartışma ve kararsızlık bir düstur olarak kaldıysa da, aynı durum Petrograd'daki herhangi bir yerde söz konusu değildi. Alman taarruzunun yeniden başlamasından hemen sonra, Bolşevik Petersburg Komitesi bütün ilçe komitelerini yokladı. Görüş ayrılığının olduğu Viborg Bölgesi'ndeki parti komitesi hariç, bütün diğer parti komitelerinde büyük çoğunluk teslim olmaya muhalefet etti.[38] Bu yeni askerî krizin başlangıcı, tesadüfen, Petrograd Bolşeviklerinin Dördüncü Kent Konferansı'na denk geldi. Petersburg Komitesi ve bölgesel parti komitelerinin seçilmiş temsilcilerinin katıldığı bu toplantı 17 Şubat'ta başlamıştı. Bu dönemde parti üyelerinin sayısının, yılbaşından beri on iki bin civarında bir düşüşle, otuz altı bin civarında olduğu tahmin edilmekteydi.[39] Ancak bu bir tahmindi; zira üyeliklerin –en önemlisi de, iktidarın ele geçirilmesiyle Petrograd'dan ayrılan emektar partililerin– takibi için hiçbir çaba sergilenmemişti. Aynı zamanda da, hâlâ kentte olan deneyimli Bolşeviklerin büyük kısmı tüm zamanlarını hükümetle ilgili ya da askerî faaliyetlere adamış; pratik nedenlerle, parti örgütlenmesiyle bağları zaafa uğramıştı.

Kent konferansı üyeleri, bu kayıpları telafi etmek için partiyle ilgili yeni düzenlemeler benimsediler.[40] Petersburg Komitesi'nin büyüklüğü, bölge komitelerince oransal temsile dayalı olarak seçilen kırk küsur üyeden, çoğu üç ayda bir yapılan kent konferanslarınca seçilmiş dokuz üyeye düşürüldü. Dolayısıyla artık on altı bölge komitesinin hepsi Petersburg Komitesi'nde temsil edilmiyordu. Yeni statüler, tümüyle yeni bir temsili Delegeler Sovyeti oluş-

turulmasını sağladı; büyük ölçüde, bu değişikliği dengelemek için her beş yüz üyeye bir delege olmak üzere bölge komitelerinden seçilmiş delegelerden oluşuyordu. Üç ayda bir toplanan kent konferansları arasında en yetki sahibi yerel parti organı olarak Petersburg Komitesi'nin yerini alıyordu. Hemen hemen aynı zamanda, yeni düzenlemelerde bahsi bile geçmemiş olan bir danışma organı, [Parti] Örgütçüler[i] Meclisi kuruldu. Bu meclis, Petersburg Komitesi'nin kararıyla toplanacaktı ve her ilçeden maaşlı, sorumlu örgütçülerden oluşmuştu. Belki kısmen bu sorumlu örgütçüler aynı zamanda bölgesel parti komitesi sekreterleri olduklarından, çoğunluğu kendini mücadeleye adamış, genç kadınlardı.[41]

Örgütçüler Meclisi varlığını sürdürmesine rağmen,[42] seçilmiş Delegeler Sovyeti hiçbir zaman öngörüldüğü şekilde işlemedi.[43] Sonuç olarak, Petrograd Bolşeviklerinin Dördüncü Kent Konferansı'nda Petrograd parti örgütünün küçültülmesi ve yeniden şekillendirilmesi, bugünden bakıldığında, Bolşeviklerin 1917'deki gücünün temel kaynağı olan görece iç demokrasinin yok edilmesinde büyük bir adım olarak görünmektedir. Yine de, Almanya'nın barış şartlarının kabulü konusundaki hiddetli çatışma ortamında, konuyla ilgili en kritik mesele, Petersburg Komitesi gibi parti kent konferansının da Sol Komünistlerin hâkimiyetinde olmasıydı. Dolayısıyla, konunun 20 Şubat'ta hükümetin tartışmalı barış talebine gelmiş olması şaşırtıcı değildi.[44] Lenin ve Radek, savaş ve barış konusunda çelişen fikirlerini sunduktan sonra, konferansa katılanlar bu görüşleri tartışmadılar bile. Konferans, Lenin'in "Petrograd proletaryasının en önemli kesimlerinin Almanlara karşı bir mücadelede feda edilebileceği" uyarısını meseleyle ilgisiz bularak, Merkez Komitesi'ni kınayan ve Sovnarkom'un Almanya'nın barış şartlarını kabul etme kararının yürürlükten kaldırılmasını talep eden, sert dille yazılmış bir önergeyi kabul etti.[45]

Sovnarkom'un barış siyasetine karşı birçok açıdan en kaygı verici protesto, bu esnada aslında Bolşevik Merkez Komitesi çoğunluğuna savaş ilan eden, azınlıktaki dört Merkez Komitesi üyesi (Buharin, Yuritski, Lomov ve Bubnov) ile önde gelen yedi parti lideri (Yakovleva, Pokrovski, Smirnov, Piatakov, Meçeslav Bronski ve Andrey Spunde) tarafından imzalanan bir açıklamaydı. Açıklama; Merkez Komitesi çoğunluğunun Almanya'nın koşullarıyla bir barış imzalama konusundaki istekliliğini "özellikle uluslararası proletaryanın davasında kirli bir darbe" olarak adlandırıyor ve kaçınılmaz şekilde "[Rus] proletaryasının Ekim Devrimi'nden bu yana sosyalizmin inşası adına attığı bütün adımların yok edilmesiyle" sonuçlanacağını savunarak mahkûm ediyordu. Lenin'e göre belki de en kaygı verici olanı, imzacıların çoğunluk tarafından izlenen barış politikasına karşı, onu vaktinden erken toplanacak bir parti kongresinde tersine çevirme amacıyla, parti içinde ajitasyon yapma kararlılıklarını ilan etmeleriydi.[46]

Aynı dönemde, Sol Sosyalist Devrimcilerin ulusal ve yerel düzeydeki parti komiteleri tarafından da benzer şekilde cüretkâr barış karşıtı/savaş yanlısı

önergeler benimsendi. En önemlisi, 20 Şubat'ta Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi'nin büyük bir çoğunluğunun 18-19 Şubat gecesi benimsediği tutumu revize ederek ayrı bir barışın imzalanmasına muhalefet beyan etmesiydi. Genellikle güvenilir bir kaynak olan *Novaia zhizn*'in haberine göre, bu toplantıda bağımsız bir barışın kabul edilmesine karşı duygular o kadar şiddetliydi ki, eğer Lenin ve Troçki Almanya'nın koşullarının kabulünü iptal etmezse, çoğunluk derhal Bolşeviklerle arasına mesafe koymaya hazırdı.[47]

Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi'nin kararını değiştirmesinin hemen ardından, Sol Sosyalist Devrimci MYK fraksiyonunda devrimci savaşı savunan bir mutabakat kristalize oldu.[48] Dahası, kabaca aynı dönemde Bolşevik MYK fraksiyonundaki güç dengelerinde ibre, iddia edildiğine göre Petrograd kent parti konferansındaki gelişmelerden etkilenerek, Sol Komünistlere doğru daha da kaydı.[49]

Açıkça göründüğü üzere Alman hükümetinin Lenin ve Troçki'nin silah bırakma telgrafını yanıtlama konusunda aceleci davranmaması, telgrafın ardından ilk günlerde hem Bolşevik hem de Sol Sosyalist Devrimci saflarda artan militanlığı daha da pekiştiriyordu. Alman kuvvetleri, Riga, Revel ve Pskov'a giden ana demiryolu hatları boyunca birer birer kasabaları ele geçirerek, geniş bir cephede ilerlemesini sürdürüyordu. Petrograd çok hızlı bir şekilde kendisini psikolojik ve askerî açıdan hazır olmadığı bir taarruzun yakın tehdidi ile karşı karşıya buldu.

Alman taarruzu ihtimali, Sovyet hükümetini ve Askerî İşler Halk Komiserliğindeki yetkilileri hazırlıksız yakaladı. Rusya'nın kırılganlığı konusunda belki Lenin hariç herkesten daha duyarlı olan askerî yetkililer, Troçki'nin "ne savaş, ne barış" ilanını hemen takip eden günleri Almanların elindekiyle yetineceğini umut ederek harcamış görünmekteydi. Eski ordunun terhisine bir düzen verilmesi ve yeni, sosyalist bir Kızıl Ordu'nun kuruluşuna başlanması çabaları kötü gitmişti. Yıllar sonra kaleme aldığı anılarında İlin Zenevski, endişeli bir bekleyişle geçirdiği bu günlere dair duygularını "Huzurla içimize işlemiş taze umutlarla geçen günler ve ardından adeta açık bir gökyüzünde patlayan gök gürültüsü. Almanlar ilerlemeye başladı ve inanılmaz bir hızla Petrograd'a dayandı" sözleriyle anlatır ve devam eder: "Partide ve Sovyetlerde halkımızın üzerine çöken ağır ve mazlum ruh halini asla unutmayacağım." "Birçoklarına göre artık her şey kaybedilmiş gibi görünmekteydi. Alman emperyalizminin silah kuvveti karşısında ezilecektik ve Sovyet Cumhuriyeti bir Alman sömürgesine dönüşmeye mahkûmdu." Hâkim çaresizlik duygusuna boyun eğen ilk insanlardan biri, İlin Zenevski'nin karısı oldu. 20 Şubat'ta kendisini vurdu.[50]

Şubat'ın 19'unu 20'sine bağlayan gece geç saatlerde, Sovnarkom bir savunma örgütlemenin ve gerekli olduğu takdirde bir devrimci savaş yürütmenin

olanaklarını tartışmıştı.[51] Aktarılanlara göre, bu tartışma geleneksel anlamda savunma operasyonlarının verimliliğinden ziyade, Alman proletaryası "Alman emperyalizmini arkadan vuracak" hale gelene kadar dayanma şansına odaklandı. Dahası, bir yanda Alman kuvvetleri, öte yanda eski ordu, Kızıl Muhafızlar ve alelacele toplanmış Kızıl Ordu birlikleri arası çatışmalardaki süregelen dağılma hali, bir kez daha partizan savaşını umut vaat eden bir strateji olarak öne çıkardı.[52] Antonov-Ovseenko'nun düzensiz kuvvetlerinin Don'daki başarılı ilerleyişi de, şüphesiz bu düşünceyi pekiştirdi.

20 Şubat'ta Sovnarkom, Krilenko ve donanma genelkurmay başkan vekili Vasili Altfater'in cephede artan kargaşaya dair raporlarını dinledi ve başkentin savunulması için Petrograd halkını seferber etmeye, savaş için bir fon oluşturmaya ve askerî göreve uygun olmayan vatandaşları tahliye etmeye yönelik acil durum önlemleri aldı. Aynı zamanda Sol Sosyalist Devrimcilerin inisiyatifiyle Sovnarkom; Bolşeviklerden Lenin, Troçki ve Stalin ile Sol Sosyalist Devrimcilerden Karelin ve Proş Proşyan'dan oluşan bir Geçici Yürütme Komitesi kurdu. Komite, iki toplantı arası acil durumlarda Sovnarkom adına harekete geçecekti.[53]

Şubat'ın 21'ini 22'sine bağlayan gece Petrograd Sovyetinin Smolni'deki üç saatlik acil genel kurulu, derhal bir barış imzalanmasını savunan Bolşeviklerin o esnada karşı karşıya oldukları ikilemi yansıtıyordu: Bir yandan –bu ihtimal görünüşe göre giderek azalsa da– Almanların kabul edebilir koşullarda silah bırakmaya ikna olma ihtimalini ortadan kaldırmamak, fakat aynı zamanda devrimin yaşaması için giderek bir ölüm kalım mücadelesine dönüşen savaşa işçileri, askerleri, köylüleri seferber etmek.[54] Zinovyev'in bu oturumu toplarken birincil amacı, Almanya'nın sunduğu koşulların kabulü için destek bulmaktı. Petrograd Sovyetindeki Bolşevik fraksiyonu, planlanandan çok daha uzun sürdüğü için genel kurul oturumunu en az iki saat erteleyen parti yönetim kurulu toplantısında, sert ve çekişmeli tartışmalardan sonra konumunu belirledi. Özünde hâlâ partinin dış kontrolünden bağımsız olan fraksiyon, Şubat'ın 18'ini 19'una bağlayan gece Merkez Komitesi'nde az oy farkıyla geçen barış kararına da, ona karşı ayın 20'sindeki parti kent konferansında yankılanan devrimci savaş kararlılığına da uymak zorunda değildi. Zinovyev, Laşeviç'ten yardım alarak, grubu Lenin'in bakış açısına doğru çekmek için tüm gücüyle bastırdı. Sol Komünistler adına kavgayı Radek ve Riyazanov yürüttü; fraksiyona Lenin-Troçki telgrafına onayını geri çekme ve Sovnarkom ile MYK'nın Almanları idare etmeyi bırakıp askerî savunmaya odaklanması konusunda ısrar etme çağrısında bulundular. Alkışlara bakılırsa, grubun kalbi Radek ve Riyazanov'dan yanaydı. Ancak oyunu Zinovyev ve Laşeviç'ten yana kullandı. Bu karar bütün fraksiyonu bağlıyordu; parti yönetim kurulu dağılırken, Zinovyev ısrarla bu noktayı vurguluyordu.[55]

Zinovyev genel kurul oturumunu, hükümetin eylemini savunan uzun ve coşkulu bir konuşmayla açtı.[56] "Büyük bir utançla," dedi içtenlikle, "kabul et-

mek zorundayız ki, bizim askerlerimiz gerçekte hiçbir direniş göstermemektedir *[S]ilahsız* Alman askerlerinin bizim birliklerimizden yüzlercesini dağıttığı bazı vakalarla karşılaştık" (vurgu özgün metne ait). Aynı zamanda, Almanlar Rusya'ya nefes aldırmayacak olursa, "son adama ve son kurşuna kadar" devrimi savunmaktan başka seçeneğin bulunmadığını vurguladı. Tüm konuşması boyunca Zinovyev, taktiksel olarak çelişkili bu iki konum arasında bir ileri bir geri gidip geldi: bir yandan acilen teslim olma mutlak zorunluluğu, öte yandan devrimci savunmanın çıkarları için bütün diğer endişeleri bir yana koymanın kritik önemi. Zinovyev o gün Sovyet basınında çıkan devrimi savunma çağrısını selamlayarak, "Sosyalist Anavatan Tehlikede" sözleriyle ikincisine özel bir vurgu yaptı.

Krilenko, sonrasında cephede büyüyen felaketi ve ekonomik açıdan etkilerini belgeledi. Milyonlarca Rus askeri savaş alanını terk ederken, Rusya'nın demiryolu ağında hüküm süren düpedüz kaosu betimledi. Eğer bu insan gelgiti bir şekilde durdurulmazsa, diye devam etti, savaşa acilen son vermek için gösterilen çabalardan bağımsız olarak, Petrograd'da açlık kaçınılmaz hale gelebilir ve sosyalizmi inşa etme olanağı tümden kaybedilebilirdi. Krilenko Petrograd'ın en deneyimli, en etkin işçileri ve askerlerinden önemli sayıda ajitatörün acil olarak askere alınması ve cepheye sevk edilmesi konusunda çağrıda bulundu. Eğer bu ajitatörler cephe birlikleri arasında bir miktar düzen sağlamayı başarabilirlerse, diyordu çekinerek, bu derinleşen gıda tedariki krizini hafifletebilir ve gerektiği takdirde Petrograd savunmasını kolaylaştırabiliriz.[57]

Zinovyev ve Krilenko tarafından yapılan konuşmaları takiben, Petrograd Sovyetinin bütün fraksiyonlarının temsilcilerine kendi tutumlarını ifade etmeleri için zaman verildi ve Sol Sosyalist Devrimciler adına Mikhail Levinson ile Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler adına Efrem Berg, kendi konumlarını yansıtan önergeleri gündeme getirdi. Levinson'un önergesi, Zinovyev'i Sol Sosyalist Devrimcileri devrimin "en kritik anlarından birinde" safları bozdukları için azarlamaya sevk ederek, Lenin-Troçki telgrafının iptalini ve Almanlar ile savaşmak için ülkenin bütün güçlerini seferber etmeyi talep ediyordu. Berg'in Sosyalist Devrimci-Menşevik ortak önergesi ise acilen yeni, geniş tabanlı bir hükümet atanması, ikinci bir Kurucu Meclis "oturumu" ve uluslararası bir sosyalist barış konferansı toplanması çağrısında bulundu.

Bolşevikler adına Anton Slutski, partinin taktik ikilemini yansıtan bir önergeyi gündeme getirdi. Lenin-Troçki telgrafının gönderilmesini destekledikten sonra, Almanların devrimi ezmeyi deneme eğiliminde olduklarına dair bir şüpheleri olmadığını ifade etti. Sonuç olarak, önerge Petrograd işçilerine ve askerlerine "Sosyalist Rusya'yı ve onun devrimci başkentini savunmak için acilen ayağa kalkma" çağrısında bulundu. Bu karar önergesi, savunma hazırlıklarını yönetmek ve koordine etmek amacıyla Petrograd'ın savunulması için bir komitenin oluşmasını sağladı.[58] Ve son olarak, bölge Sovyetle-

rini cepheye sevk etmek için ajitatör grupları kurma ve terhis için bir miktar düzen sağlama çağrısında bulundu. Toplantıda bulunanlar üç önerge için oy kullandılar ve Bolşevik önerge geçti. Petrograd'ın Devrimci Savunması İçin Komitenin bileşimi konusunda da uzlaşmaya varıldı ve ona savunma hazırlıklarının idaresiyle bağlantılı daha fazla işlev yüklendi.[59]

*

Şubat'ın 21'ini 22'sine bağlayan gece saat onda, tam Petrograd Sovyetinin Sovnarkom'un barış politikası üzerine değerlendirmesi başladığı zaman, Sverdlov uzun zamandır ertelenen MYK toplantısını görünüşte aynı sorunu tartışmak için topladı.[60] İki toplantının politik önemi ve genel görünümü arasındaki farklılıkları gözden kaçırmamak şarttır. En önemlisi, Petrograd'da Sol Sosyalist Devrimciler ile Bolşevikler arasındaki savaş ve barış sorunu üzerine çatışma şüphesiz çetindi; ancak Lenin'i destekleyen Bolşevikler çoğunluğa sahipti. Bu tür bölünmeler MYK'da büyük olasılık Bolşevik–Sol Sosyalist Devrimci koalisyonun bozulmasıyla sonuçlanmış olabilirdi ve işin aslı, Lenin hükümetini düşürme olasılığı dışlanamazdı. Bu MYK toplantısında, kısmen Sol Komünistlerin pek çoğunun orada olmamasına dayanarak, Sol Sosyalist Devrimciler açık bir üstünlüğe sahipti.[61] Öldürücü olabilecek bu kurşundan sıyrılma konusunda en sorumlu davranan kişi, keskin bir taktiksel zekâya sahip olan MYK Başkanı Sverdlov'du. Barış konusundaki gelgitlere de, Sovnarkom'un Lenin-Troçki'nin teslim olma telgrafını göndermeden önce MYK'ya danışınama hatasından kaynaklı olarak tırmanan huzursuzluğa da bütün partili yoldaşlarından daha duyarlı olan Sverdlov, hararet soğuyana kadar bir MYK toplantısı yapmayı ertelemişti. Görünüşe göre, Lenin'i huzursuzluğun olası sonuçları konusunda ikna ederken ve ondan Almanların yanıtından bağımsız olarak Sovnarkom'un MYK'da görüşülmeden barış görüşmelerinde yeni bir adım atmayacağına dair söz alırken önemli bir rol oynamıştı.[62]

MYK Başkanlık Heyeti (Prezidyumu) o akşamki genel kurul oturumunun Sverdlov lehine ilerlemesini planlamak üzere toplandığında, Lenin bile savunma gerekliliğini kabullenmeye başlıyordu. Gelecekte barışla ilgili her kararda MYK'nın imtiyazlarının gözetileceği üzerinde bir anlaşmaya varılarak, Başkanlık Heyeti liderliğinin üyeleri, bütün Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler, oturumda önemli çatışmalar yaşanmamasını garanti altına alacak bir gündem akışı ve yöntemsel adımlar geliştirdi. Sverdlov'un toplantıya barış süreci üzerine giriş niteliğinde güncel bir raporla başlaması konusunda anlaşmaya varıldı. Ardından MYK'dan tüm politik ayrımların bir kenara bırakılması, hükümetin barış çabalarını onaylayan ve işçilerin, askerlerin ve köylülerin "sosyalist Sovyet iktidarını, her türlü ve bütün saldırılara karşı" savunmak üzere birleşeceğine duyulan güveni ifade eden bir Başkanlık Heyeti önergesi tasarısının kabul edilmesi isteneceki.[63] Sosyalist devrimi iç ve dış düşmanlardan korumak, toplantının ana meselesi olmuş gibiydi.

Görünüşe göre plan buydu ve neredeyse bir saat kadar tıkır tıkır işledi. Sverdlov'un açılış raporunun, Lenin-Troçki telgrafına Almanların kabul edilebilir barış koşullarıyla yanıt verebileceği ihtimalini tamamen dışlamamasına rağmen, bunun uzak ihtimal olduğuna dair hâkim varsayımı paylaştığı da açıktı. Bu ruh haliyle, Sovnarkom tarafından gündeme getirilmiş olan coşkulu bir dizi seferberlik çağrısını yüksek sesle okudu (bunların arasında, "Sosyalist Anavatan Tehlikede" de bulunmaktaydı). Bu çağrıların tekrarlanmasındaki niyet, hükümetin acil barış çırpınışlarına rağmen devrimi savunmak konusundaki kararlılığını göstermek ve askeri olağanüstü hal ortamını iletmekti. Sverdlov ardından "MYK'nın her bir üyesi zaten mevcut durum üzerine yeterince düşünmüş ve tartışmış olduğundan," Başkanlık Heyeti ile fikir birliği içerisinde, konuyu tartışmaya açamayacağını ilan etti; aynı anda, hükümetin barış çabalarını destekleyen ve devrimin savunulmasının tartışmasız bir şekilde benimsenmesini sağlayan bir önerge sundu. Menşevik-Enternasyonalist Raphael Abramoviç, beyhude bir çabayla, Başkanlık Heyeti tarafından sunulan önergeyi, acilen aydınlatılması gereken barış ve savaş meselelerinden hiçbirine yanıt vermediği için protesto etti ve ülkenin en yüksek hükümet kurumunun iki gün boyunca bir açıklama yapmasına neden izin verilmediğini –aslında, "muhalefetin" neden susturulduğunu– sordu.[64] Bu toplantıda MYK'nın 150 üyesinden sadece 6'sı Başkanlık Heyetinin önergesi aleyhine oy verdi; hayır oylarının (biri dışında) hepsi ılımlı sosyalistlerden geldi.[65] Bununla beraber, uzun zamandır beklenen MYK genel kurul oturumu sona erdi. Oturum, bir saatten kısa sürdü.

22 Şubat'ı 23'üne bağlayan gece, Petrograd Bölgesi'nde en güvenilir uzun mesafe iletişim olanağını sunduğu için Sovyet yetkilileri tarafından hassas haberleşmelerde kullanılan Çarsko Selo'daki telsiz telgraf istasyonu, Brest'teki Rus delegasyonunun başı Georgi Çiçerin'den iki mesaj aldı. İlki, Rusya'nın barış teklifine Almanların yanıtının, Petrograd'a doğru yola çıkan bir Sovyet kuryesiyle iletilmiş olduğu konusunda Sovnarkom'u bilgilendiriyordu. İkincisi Troçki'ye Avusturya-Macaristan'ın, müttefikleriyle beraber, barış görüşmelerini bir sonuca vardırmaya hazırlandığı haberini ulaştırdı.[66] Almanların şartları öğleden önce on buçukta ulaştı ve şartların ağırlığı bir yana, Lenin'i şaşırttığı şüpheliydi. Brest'te daha önce ısrar edilen şartlara ek olarak, Almanlar şimdi Rusya'dan Livonya ve Estonya'nın kontrolünü devretmesini; Ukrayna, Gürcistan ve Finlandiya'nın bağımsızlığını tanıyıp buraları tahliye etmesini; eski Rus ordusunu, yeni kurulmakta olan Kızıl Ordu'yu ve Kızıl Muhafızları acilen dağıtmasını; Rus donanmasını silahsızlandırmasını, 1904 tarihli ticari anlaşmayı restore etmesini ve nihayet, oldukça yüklü miktarda bir tazminat ödemesini ve İttifak Kuvvetlerine ait topraklarda devrimci propagandayı sonlandırmasını talep ediyordu. Sovyet hükümetine koşulları

kabul etmesi için kırk sekiz saat süre verildi. Daha da beteri, bu yeni koşullar ellerine ulaştığında, verilen sürenin yarısından fazlası akıp gitmişti.[67]

Almanların yeni barış şartlarını düşünürken kim bilir Lenin'in zihninden neler geçiyordu. Şartlar daha ağır olmadığı için rahatlamış olabilir miydi? Her şey bir yana, bunlar Şubat'ın 18'ini 19'una bağlayan gece geç saatlerdeki Merkez Komitesi toplantısında, Rusya'nın kabul etmek zorunda kalabileceğini söylediği koşullara benziyordu. Öte yandan, arada geçen zamanda Lenin'in en yakın yoldaşlarının çoğunda değilse de bir kısmında Alman emperyalizmine boyun eğmekten duyulan hoşnutsuzluğun derinliği ve boyutu açığa çıkmıştı. Lenin'in efsanevi sabrına ve irade gücüne dair, Bolşevizmin ve Rus devriminin tarihindeki bu kritik momentte muhaliflerini yenmek için sergilediği ateşli kararlılıktan daha iyi bir örnek az bulunur.

Bolşevik Merkez Komitesi üyeleri 23 Şubat akşam üzeri Almanların yeni şartlarını değerlendirmek üzere toplandığında, sıkıntılar ortadan kaybolmamış olabilirdi. Devrimin ayakta kalmasının nasıl güvence altına alınabileceği konusunda tamamıyla farklı iki görüş bulunmaktadır. Dahası, parti içi mücadeledeki her bir taraf diğeri tarafından savunulan politikaları benimsemenin kesinlikle intihar olduğunu düşünmekteydi.

Kısacası, bu toplantıda sekretarya tarafından alınan notlar özellikle tutarsız görünüyor.[68] Notlar, "Yoldaş Sverdlov Alman şartlarını okuyor," diye başlıyor. Lenin neredeyse bir çırpıda bütün kartlarını masaya koyuyor. Notlarda şöyle diyor: "Yoldaş Lenin devrimci lafazanlığın sona erdiğini düşünüyor. Eğer bu politika şimdi de devam ettirilirse, hükümetten ve Merkez Komitesi'nden istifa edecek. Devrimci savaş için bir ordu gerekir [ve] bir ordu yoktur. Bu da şartların kabul edilmesi gerektiği anlamına gelmektedir." Sol Komünistler daha ilk anda Lenin'in istifa tehdidinin ne öylesine bir söz ne de blöf olduğunu; Alman şartlarının kabulünü desteklemedikleri takdirde Sovyet Rusya'yı yönetme, Alman emperyalizmine, Rus burjuvazisine ve proletaryanın Lenin'den yana kesimine karşı bir savaşa önderlik etmek için sorumluluk üstlenmek zorunda kalacaklarını anladılar. Lenin bu konuda bütün şüpheleri yok etmek için elinden geleni ardına koymadı.

Merkez Komitesi üyelerinin çoğu tek tek barış koşullarını kabul etme konusundaki tutumunu ifade etti. "Lenin'in argümanları tamamen ikna edici değil" dedi Troçki. Zinovyev şu iddiayla karşıladı, "önceki birkaç günkü deneyim açıkça göstermiştir ki [proletaryada savaşmak için] coşku mevcut değildir .... [Ş]u anda biz [Alman] önerisini kabul etmek zorunda olduğumuz bir noktadayız." Buharin Almanların şartlarını lanetledi ve "Lenin'in [kısa bir zamanda devrimci bir savaşa hazırlanmak için bir 'nefes alma' imkânı kullanmanın gerekliliği hakkındaki] teşhisini desteklemediklerini" ekledi. Stalin, Lenin'den yana tavır aldı. "Ya nefes alma imkânı bulacağız ya da devrim ölecek –başka bir makul seçenek bulunmuyor" diyerek araya girdi. Sverdlov ve Sokolnikov; Lenin, Zinovyev ve Stalin'le beraber oy kullanacağını söyledi.

Yuritski ve Lomov da aynı şekilde bir barış imzalamaya kesinkes karşı olduğunu ve bu yönde oy kullanacağını ilan etti. Yuritski ısrar etti: "Barışı imzalamak, Sovyet iktidarını kurtarmayacaktır." Lomov, Zinovyev'in kitlelerin ruh hali konusundaki değerlendirmesine itiraz etti. "Burada tarif edilen panik aslında yoktur," dedi, "[Bir savunma bayrağı yükselterek] çok şey başarabiliriz."

Lomov, yola Lenin'siz devam etme olasılığını açıkça kabullenen tek Sol Komünist, "Lenin'in istifa tehdidinden korkmak için bir neden bulunmamaktadır. Biz [Sol Komünistler] V. İ. [Lenin] olmadan iktidarı almak zorundayız" dedi. Ancak açık ki, birçok Sol Komünist bu plan konusunda endişeliydi. Bu Cerjinski, Krestinski, Yoffe ve Troçki açısından da geçerliydi. Troçki, Alman koşulları reddedilirse devrimin yenilmeye mahkûm olduğu konusunda Lenin'le aynı kanıda değildi. Aksine, eğer parti yekvücut olsa Almanlara karşı savunmayı örgütleme görevinin uluslararası koşullar açısından sonuç alıcı ve yönetilebilir olacağına dair güvenini belirtti. Parti yekvücut olmadığı için, devrimci savaşa önderlik edilmesi imkânsızdı.

Alman şartlarının kabul edilmesi konusunun oya sunulmasından hemen önce, Buharin yine Lenin'e ve grubuna saldırdı, ama kavga kaybedilmişti. Alman şartlarının kabul edilmesi lehine verilen oy sayısı, yediydi (Lenin, Stasova, Zinovyev, Sverdlov, Stalin, Sokolnikov ve Smilga). Dört karşı (Bubnov, Yuritski, Buharin ve Lomov) ve dört çekimser (Troçki, Krestinski, Cerjinski ve Yoffe) oy vardı. Hemen bu oylamanın ardından Krestinski tarafından okunan bir yazılı açıklamada Krestinski, Yoffe ve Cerjinski çekimser oy kullanma gerekçelerini, barış imzalanmasına karşı olsalar da, parti saflarında Lenin'in tehdit ettiği eksende bir bölünmenin çok daha büyük bir felakete yol açacak olmasıyla temellendirdiler.[69] Yuritski, kendisi gibi hayır oyu verenler adına bir deklarasyon okudu. Bu deklarasyonda Yuritski, Buharin, Lomov ve Bubnov ile birlikte Yakovleva, Piatakov ve Smirnov, Merkez Komitesi çoğunluğunun Almanlara teslim olmaktansa, parti içinde ve dışında antlaşma karşıtı kampanya yapma konusunda özgür olmak için partideki ve hükümetteki üst düzey görevlerinden istifalarını sunmuş olduklarını kayda aldı.[70] Açık ki, Sol Komünistler için aciliyeti olan mesele, partinin MYK fraksiyonlarında ve MYK'nın kendi içinde antlaşmanın blok olarak onaylanmasını engellemekti. Lenin'e göre, tehlike iki nedenden dolayı kaygı uyandırıcıydı: İlk olarak, Sol Komünistlerin Bolşevik MYK fraksiyonunda ve –Sol Sosyalist Devrimciler, Menşevikler ve sağ Sosyalist Devrimcilerle birlikte– MYK'da başarılı olmaları ek riski vardı; ikincisi, mevcut koşullarda Sol Komünistlerin istifaları partide keskin bir bölünmeye ve hemen hemen kesin olarak Bolşevik–Sol Sosyalist Devrimci koalisyonun dağılmasına yol açacak gibiydi.

Lenin bu düşünceyle, Sol Komünistleri yuvada tutmak için elinden geleni yapmaya hazırlanıyordu. Toplantının bu kısmının başlarında, Lomov Lenin'e Sol Komünistlere parti içinde barışa karşı ajitasyon yapma izni verip vermeyeceğini sorduğunda, Lenin hızlıca evet yanıtını verdi. Dahası Lenin, Sverdlov'un

tartışmanın sonlarına doğru eğer kendisine ve çalışma arkadaşlarına lobi yapmak için tamamen özgürlük ve hatta MYK'da antlaşmaya hayır oyu hakkı verilirse, Yuritski'nin istifaları erteleme teklifini zımnen kabul etmesine itiraz etmedi. Ardından, Lenin Sol Komünistleri oylama sırasında salonu terk etme konusunda teşvik etti, ama ısrar etmedi. Sonuç olarak, bir sonraki gün daha fazla değerlendirme yapmak üzere istifaların askıya alınması konusunda zımni bir uzlaşmaya varan komite üyeleri, Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitelerinin ve MYK'daki Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci fraksiyonlarının ortak oturumları ile MYK ve Petrograd Sovyetlerinin ortak genel kurul toplantısı (hepsinin Taurida Sarayı'nda aynı gün birbiri ardına yapılması düşünülüyordu) için planları tartıştılar. Bolşevik Merkez Komitesi toplantısının sonuna doğru Lenin Çarsko Selo'daki telsiz istasyonuna, tanınan sürenin sona ereceği saat sabah yediden önce Alman hükümetine iletilmek üzere bir telgraf hazırlanması direktifini verdiği bir not karaladı.[71]

Bolşevik–Sol Sosyalist Devrimci MYK fraksiyonlarının ortak toplantısı, 23 Şubat gece on birde cepheden kaçan Rus askerlerinin durumuna dair bir diğer korkunç raporla ve Krilenko'nun umutsuzca acil bir teslim olma çağrısıyla başladı. Krilenko'nun saptamaları, yorumlarının tek taraflı olduğunu hisseden Sol Sosyalist Devrimcilerin protesto alkışları ile kesildi. İzleyiciler arasında birisi bağırdı: "Ya filoya ne oldu?" Raskolnikov elini bir çaresizlik jestiyle sallayarak yanıt verdi: "Filo kalmadı. Denizciler gemilerini düşmana bırakarak eve dönüyorlar."[72]

Her fraksiyonun biri barışın lehine, diğeri aleyhine sadece iki konuşma yapmasına izin verildi ve tartışmaya izin verilmedi. Bolşevikler adına Alman ültimatomunun kabul edilmesinin lehine Lenin, ona karşı ise Radek konuştu.[73] Sol Sosyalist Devrimciler barışı savunan bir konuşmacı atamayı reddettiler, Kamkov inatla kendi fraksiyonunda Almanya'nın barış şartlarını kabul etme aleyhinde fikir birliği bulunduğunda ısrar etti. Sonuç olarak, Sol Sosyalist Devrimciler adına tek konuşmacı, devrimci savaşın ateşli bir savunucusu olan Şteynberg oldu. Bu ortak toplantının sonunda oylama yapılmadı; zira Sol Sosyalist Devrimci fraksiyonu yeni barış şartlarını reddetmeye karar vermiş, Bolşevik fraksiyonu ise henüz bu şartları tartışmamıştı.

Çok kısa bir süre sonra Sverdlov, hemen ardından başlayan Bolşevik MYK fraksiyonunun yönetim kurulu toplantısını, birleşik Bolşeviklerin Alman barış şartlarını kabul edip etmemek konusunda tartışarak daha fazla zaman kaybetmemesini ve bu konuda derhal oylama yapılmasını önererek açtı. Bir fraksiyon üyesi, "Ama en azından soru soramaz mıyız?" diye sakınarak sordu. "Elbette," diye yanıtladı Sverdlov. L. Stupoçenko'ya göre, yönetim kurulundaki bir katılımcı "Şimdiye kadar duyduğum en ilginç tartışmalardan biri şimdi gerçekleşiyor" dedi. Barış karşıtları, "her biri öncekinden daha nefret

dolu" sorularla Lenin'i sıkıştırdı.[74] Yuri Steklov saldırıya öncülük etti. En sonunda bir oylama yapıldığında, raporlara göre, Sol Komünistlerin yirmi beş oyuna karşı Lenin'in tutumu yetmiş iki oy kazandı.[75] Steklov'un, Merkez Komitesi'nde zımnen kabul edildiği üzere, bu kararın fraksiyon üyelerini bağlamayacağı, dolayısıyla herkesin MYK toplantısında kendi iradesiyle oy kullanabileceği önerisi bozguna uğrayınca Sol Komünistler ikinci bir darbe daha aldı.[76]

Bütün bu ön hazırlıklar nedeniyle, Sverdlov MYK genel kurulunu gece saat üçe kadar toplayamadı.[77] Saat üç olduğunda ise, Alman ültimatomunun sona ermesine sadece dört saat kalmıştı. Sverdlov bunu bir gerekçe olarak kullanarak Başkanlık Heyeti adına, Alman savaş koşullarını duyduktan ve bir Sovnarkom temsilcisinden on beş dakikalık bir raporu dinledikten sonra, her fraksiyondan bir konuşmacıya Alman barış koşullarını kabul ya da reddetmek üzerine kendi fraksiyonunun görüşlerini ifade etme fırsatı verilmesi önerisinde bulundu. Konu hakkında sonrasında bir oylama yapılabilirdi. Sol Komünist görüşün dile getirilmesi ihtimalini bile etkin şekilde yok eden bu önerge kabul edildi.

Sverdlov'un Alman şartlarını okumasından sonra, Sovnarkom'un başkanı olarak Lenin söz aldı. Belki de bu yöntemle ilgili en dikkat çeken şey, yeni şartların kabine tarafından ne gözden geçirilmiş ne de oylanmış olmasıydı. Teknik açıdan, Lenin'in konuşması barışın imzalanması konusunda sadece kendi görüşlerini yansıtıyordu. Daha önce olduğu gibi toplantıda barış konusunda üç farklı yaklaşım ortaya çıktı: (1) Bolşevik çoğunluğunun, Lenin ve Zinovyev tarafından ifade edilen görüşü; (2) Sol Sosyalist Devrimcilerin, Kamkov tarafından dile getirilen görüşü ve (3) Menşevik-Enternasyonalistlerin, Sosyalist Devrimcilerin ve Birleşik Sosyal Demokrat Enternasyonalistlerin sırasıyla Martov, Mikhail Likhach ve Gavril Lindov tarafından temsil edilen görüşleri.

Lenin'in ve Zinovyev'in sunumları daha öncekilere ek yeni bir şey olmadığı için daha fazla detaylandırma gerektirmiyor.[78] Sosyalist Devrimciler adına Kamkov'un konuşması, Bolşevik–Sol Sosyalist Devrimci ortaklığında barış konusundaki fikir ayrılıkları kaynaklı yarılmanın ne derece derin olduğunu açığa çıkardı. Kamkov savaşa devam etmenin koşullarını açık ve güçlü bir şekilde sunarak, Lenin'in barış karşıtlarına yönelik nahoş olgularla yüzleşmekten kaçındıkları ve sorumsuzca davrandıkları suçlamalarıyla alay etti. Aksine, Lenin'in barış imzalamaktan başka seçenek olmadığı iddiasına yanıt olarak, Kamkov Rus devrimini bir sosyalist devrim olarak korumaya dair her umudun ancak Almanya'nın yeni koşullarını kategorik olarak reddetmeye ve dünya burjuvazisine karşı evrensel bir "ayaklanma" ilan etmeye bağlı olduğunda diretti –bu, Rusya Orta Avrupa'daki devrimler tarafından kurtarılmadan önce Petrograd'ın ve ülkenin geniş kesimlerinin teslim olması anlamına gelecek olsa bile.[79]

Martov'a göre, bizatihi barış şartlarının kendisi, onların kabulünün Rus devriminin erkenden tükenişine sebep olacağını kanıtlıyordu. Lenin'in Rusya'da devrimin tazelenmesi umutlarının köşe taşı olan, "nefes alma imkânı" fikrini, sadece bir "kendini kandırma" olarak niteledi. Onun ifadesiyle, Almanya'nın şartları pratikte "barışın imzalanmasından bir gün sonra Sovyet iktidarının Almanlara mahkûm olmasını" garantiye alıyordu. Ve ekledi: "Bunu anlamalı ve kendinize, Sovyet iktidarının varlığı için böylesi bir bedel ödenmesine izin verilebilir mi diye sormalısınız." Martov'un görüşüne göre, kabul edilebilir sadece iki hareket alanı bulunmaktaydı: umuttan ilham alarak savaşmak ya da, eğer bir zafer mümkün değilse, Paris komünarlarının yaptığı gibi onuruyla savaşmak ve ölmek. Ancak ona göre durum umutsuz değildi; gerçekçi strateji, Rusya'nın içlerine doğru geri çekilmek ve oradan tüm zinde, devrimci güçlerin birliği temeline dayalı bir savunma örgütlemekti. Öte yandan, Lenin'in talep ettiği aşırı çözüm, yani acilen silah bırakmak, bir çözüm değil, bir felaket reçetesi olabilirdi.[80] Martov'un Almanya'nın şartlarıyla bir barış antlaşmasının kabul edilemezliğine ve tüm zorluklara rağmen Almanlarla savaşmayı denemenin gerekliliğine yaptığı vurgu, Likhach ve Lindov'un konuşmalarında da yankılandı.[81]

Bu muhalif konuşmalar esnasında, Lenin kürsünün yanında ayakta, sinirli bir şekilde oylamanın başlamasını bekledi. Bütün belirtiler oylamadan ucu ucuna bir sonuç çıkacağına işaret etmekteydi. Bir kez daha, çoğu Sol Komünist olmak üzere olağan dışı sayıda çok üyenin namevcut olması nedeniyle, Bolşevikler toplantıdaki 230'a yakın katılımcı arasında çoğunluğa sahip değildi.[82] Bütün Sol Komünistler Bolşevik fraksiyonun çoğunluğu tarafından dayatılan parti disiplinine uymuş ve Almanya'nın barış şartlarının kabulü doğrultusunda oy kullanmış olsaydı bile, Lenin kabul kararını güvenceye almak için bir başka kesimin yardımına ihtiyaç duyacaktı. Bu esnada, sahne arkasında, Brest barışının Sol Sosyalist Devrimci muhalifleri Sol Komünistleri kendi taraflarına çekmek için sıkı bir şekilde çalışmaktaydı.[83] Varılan anlaşma gereği, oylama kartlarının gösterilmesiyle bir ön oylama kayıtlara geçirilecek, hemen ardından acil bir yoklama oylaması bunu izleyecekti. İlk olarak, Sverdlov evet oyları için çağrı yaptı: 112 oy. Sonuç, çok yakındı. Sonra aleyhte ve çekimser oylar sayıldı: sırasıyla 86 ve 22. Bu sonucu alkışlayan asker kökenli Bolşevikleri görünce, Şteynberg öfkeyle bağırdı ve oturduğu hükümet locasının korkuluğunu yumrukladı.[84]

Sabah saat dört buçukta, Alman ültimatomunun tanıdığı sürenin bitmesinden iki buçuk saat önce, Lenin kontrolü sağlamıştı. Sovnarkom'dan Alman hükümetine kabul mesajı içeren metnin onayını almak için acele ederken, yoklama oylaması başladı. MYK üyeleri birer birer kürsüye tırmandılar ve oylarını ilan ettiler. Ilımlı sosyalistler ve Sol Sosyalist Devrimciler bu sürecin başlarında, Buharin barış şartlarının kabul edilmesi aleyhine oy kullanınca, onu alkışladılar.[85] Lunaçarski'nin evet oyu kullanmak için ayağa kalktığında

gözyaşlarına boğulduğu söylenir. Yoklamanın sonuçları ön oylamanınkilerden sadece biraz farklıydı: 116 lehte, 85 aleyhte ve 26 çekimser. Salonun arka tarafından birisi "Rusya'yı sadece 5 oy ile satamazsınız" diye bağırdı. Yirmi iki Sol Sosyalist Devrimci barış taraftarı çekimser kaldı. Açıkçası, Lenin onlara çok şey borçluydu. Petersburg Komitesi'nden Boki, Volodarski, Kossior ve Raviç'in aralarında olduğu en ateşli Sol Komünistlerden bazıları, parti disiplinini gözeterek, Alman barış şartlarının kabulü için oy kullandı. Riyazanov ve Piatnitski safları bozarak ve antlaşmanın kabulü aleyhine oy kullanarak Buharin'e katıldılar. Önde gelen Sol Komünistlerden Kollontay, Cerjinski, Krestinski, Yoffe, Bubnov ve Yuritski ise "oy kullanmadı."[86]

24 Şubat günü sabah saat yediden hemen önce, Çarsko Selo'daki telsiz istasyonu Berlin'e "Sovnarkom, MYK kararı ile uyum içerisinde ... Alman hükümeti tarafından önerilen barış şartlarını kabul etmiştir ve Brest-Litovsk'a bir delegasyon gönderilecektir" diye bildiren bir mesaj ulaştırdı.[87]

*

Troçki'nin Brest-Litovsk'taki "ne savaş, ne barış" deklarasyonunun hemen ardından, her ne kadar hepsi değilse de devrimci Petrograd'ın çoğunluğu "savaşın sonunu" kutlamıştı. Troçki bile oynadığı kumarın başarılı olduğuna güveniyordu. Ancak 18 Şubat'ta Almanlar buna, cepheyi Petrograd'a hayli yakın bir yere doğru ilerletmeyi hedefleyen bir taarruz başlatarak yanıt verdi.

Bu taarruz, Bolşevik liderliğinde ayrı bir barış yapılmasına dair yeni bir tartışmayı tetikledi. Başta, Sovnarkom ve Merkez Komitesi'ndeki çoğunluk, Lenin'in önerdiği gibi derhal barış talep etmeye şiddetle karşı çıktı ve Avrupa proletaryasının Almanya'nın hamlesine nasıl yanıt vereceğini bekleyip görmekten yana tavır aldı. Ancak Rus ordusu cephede o kadar hızla bozguna uğradı ki, Şubat'ın 18'ini 19'una bağlayan gece geç saatlerde Troçki, Lenin'e Bolşevik Merkez Komitesi'nde Almanya'nın şartlarını kabulünün zorlanması için gerekli oyu sağladı. Aynı gece, benzer bir sıkışık zaman aralığında, Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi ve Sovnarkom toplantılarında acil barış fikri hâkim oldu ve Lenin ile Troçki meşum "kabul" mesajlarını Berlin'e iletti.

Hemen sonrasında, hem Bolşevik hem de Sol Sosyalist Devrimci saflarda bağımsız bir barışa dair anlaşmazlık her zamankinden çok daha sert bir şekilde hüküm sürdü. Örneğin Bolşevik Petersburg Komitesi, hükümetin barış politikalarına karşı sert eleştirel tutumunu sürdürdü. Karar alma süreçlerinde demokratik ölçüleri korurken, çok sayıda aktivist kaybını bir şekilde telafi etmek amaçlı örgütsel reformlara adanmış Petrograd Bolşevikleri Dördüncü Kent Konferansı, Merkez Komitesi'ni kınadı ve Sovnarkom'un Alman koşullarını kabul etme kararının lağvını talep etti.

Bu esnada, hızlı Alman ilerleyişi devam etmekteydi. Çok kısa bir süre zarfında, Petrograd'ın düşman tarafından işgali tehlikesi ortaya çıktı. Bu acımasız

gerçeklik, Leninist parti çoğunluğunu ve hükümet liderliğini aynı anda hem ayrı bir barış için desteği sürdürmek hem de Petrograd'ın savunmasını örgütlemek gibi iki çelişen tutumu benimsemek zorunda bıraktı. Bu sıkışma, ironik bir şekilde, Şubat'ın 21'ini 22'sine bağlayan gece MYK'da Sverdlov'un dikkatleri barış kararlarından savunmaya doğru çekmesini ve böylece –Sovnarkom'un uzlaştırıcı politikasını destekledikten sonra– Rus kitlelere devrimi sonuna kadar savunma çağrısı yapan bir önergeyi geçirmesini sağladı.

Fakat bu başarıldı demeye kalmadan, Almanya'nın daha da sert barış şartlarının iletilmesi, yine savaş ve barış üzerine ateşli bir tartışmayı körükledi. Bu noktada, Lenin'in hükümetten ve parti liderliğinden istifa etme tehdidi, Bolşevik Merkez Komitesi'nin çoğunluğunun Almanların yeni şartlarını kabul etmeye ikna olmasında belirleyici olmuş gibi görünüyor. Bununla beraber, Buharin liderliğindeki Sol Komünistler ve Sol Sosyalist Devrimciler keskin bir şekilde karşı çıkmayı sürdürdüler. Bu derin çatlaklar en çıplak haliyle, Lenin tarafından yönetilen ve acil barış taraftarlarının ucu ucuna bir oyla kazandığı MYK'nın 23-24 Şubat gecesi yapılan tarihî toplantısında ortaya çıktı. Elbette savaştan vazgeçmek yolunda büyük bir engel aşılmıştı. Ancak Alman güçleri Petrograd'a giderek yaklaşırken ve Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci partilerin önemli kesimleri hâlâ ayrı bir barışa tavizsizce karşı çıkarken, sırada aşılması gereken başka engeller vardı.

7

Ahlaksız Bir Barış

24 Şubat sabahı erken saatlerde, daha da ağır barış koşullarının kabulünü Berlin'e ileten Lenin, hızlıca ilerleyen Alman kuvvetlerinin Petrograd'ı işgal etmesinin önüne geçeceklerini umuyordu. Elbette, Almanların hızlıca kenti düşürmeyi planladığından habersizdi. Dolayısıyla o gün ilerleyen saatlerde aldığı haberler, Almanların Rusya'nın başkentini ele geçirmek ve devrimi ezmek niyetinde olduklarına dair korkularını yeniden uyandırdı: Birincisi, Petrograd'ın yaklaşık 150 mil güneybatısında ve başkente doğrudan demiryolu ile bağlı olan Pskov'un ele geçirildiği; ikincisi, Alman üst düzey komutasının Krilenko'nun acil ateşkes talebini reddettiği ve üçüncüsü, Alman birliklerinin Pskov'un ötesine ilerlediği bilgisi rapor edildi. Alman kuvvetleri eşzamanlı olarak, günümüzde Belarus ve Ukrayna'ya ait yerlerde içerilere doğru ilerliyordu. Rusya'nın dünya savaşına katılımını resmen sona erdiren antlaşma 3 Mart'ta Brest'te imzalandı. O sıralarda MYK'nın Başkanlık Heyeti, antlaşmanın tasdiki için 12 Mart'ta Moskova'da başlayacak Dördüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin takvimini hazırlıyordu.[1] Bu esnada, Alman kuvvetleri ilerlemeye devam ederken, Leninist hükümet ve parti liderliği bir yandan gerektiği takdirde kentin tahliyesi için hazırlık yapmak, öte yandan aynı zamanda Petrograd savunmasını yönetmek ve hem karşı-devrimle hem de Sol Komünist ve Sol Sosyalist Devrimcilerin ayrı, "ahlaksız" bir barışa karşı ateşli muhalefetiyle mücadele etmek zorundaydı.

* * *

Ulusal hükümetin Moskova'ya taşınması konusu Sovnarkom'da 26 Şubat'ta tartışılmış ve taşınma işlemini başlatacak resmî bir önerge kabul edilmişti.[2] Bu kararı izleyen günlerde birçok kriz yaşanmıştı. Örneğin Alman birlikleri 24 Şubat'ta Pskov'u işgal ettiği zaman, Rus kuvvetleri Petrograd hedefli gibi görünen geniş bir Alman taarruzundan apar topar kaçıyordu. Aynı zamanda, Petrograd işçilerinin cepheye sevki için genel seferberlik ilanı, hükümetin yurtiçi komplolara karşı kırılganlığını büyük oranda artırdı. 22 Şubat'ta Sovnarkom, Petrograd'ın Tahliyesi İçin Acil Durum Komisyonu'nu kurarak, bir hamleye hazırlanmaya başladı.[3] Hatta daha erkenden, 20 Şubat'ta, hızlıca tır-

manan askerî kriz boyunca Sovnarkom adına hareket edecek Geçici Yürütme Komitesi'ni oluşturmuştu. Ertesi akşamdan itibaren (21/22 Şubat), başkentin bir savunma durumunda olduğu bildirildi ve savunmayla bağlantılı işlevleri yönetecek olan Petrograd Sovyeti, Petrograd'ın Devrimci Savunması İçin Komiteyi kurdu.[4]

Operasyonun ilk saatleri boyunca, Sovnarkom'un Geçici Yürütme Komitesi Rusya halkını silahlanmaya çağıran bir sürü bildirge yayımladı. Bunların arasında en önemlisi "Sosyalist Anavatan Tehlikede!"ydi.

> Bitip tükenmiş ülkemizi yeni bir savaşın sefilliklerinden sakınmak için üstün fedakârlıklar gösterdik ve Almanlara onların barış koşullarını kabul etmeye hazır olduğumuzu tebliğ ettik [Ancak] Alman generaller kendi "düzenleri"ni Petrograd'da ve Kiev'de kurmaya çok istekliler. Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti çok ağır bir tehdit altındadır. Alman proletaryası ayağa kalkana ve zafer kazanana kadar Rusya'nın işçi ve köylülerinin kutsal görevi, burjuva emperyalist Alman sürüleri karşısında Sovyet Cumhuriyetini korumaktır.

Troçki tarafından yazılan ve Lenin tarafından onaylanan bu bildirge, Rusya yurttaşlarına şu bilgiyi iletiyordu: Sovnarkom; ülkenin bütün güç ve kaynaklarının devrimci savunma için seferber edilmesi, bütün Sovyetlerin ve diğer devrimci örgütlerin her mevziyi kanının son damlasına kadar savunması ve Almanların Rus demiryolu hatlarını ve ekipmanının kullanılmasını engellemek, Rusya'nın gıda stoklarının ve öbür değerli mallarının Almanların eline geçmesine mani olmak için elden ne geliyorsa yapılması gerektiği hükmüne varmıştı. Aynı zamanda karşı-devrimci basının acilen yasaklanmasına ve düşman ajanlarının, vurguncuların, soyguncuların, hırsızların, holiganların, karşı-devrimci kışkırtıcıların ve Alman ajanlarının "derhal" kurşuna dizilmesine izin verildi. "Sosyalist Anavatan Tehlikede" ertesi gün Rusya çapında bütün Sovyetlere telgrafla iletildi, *Pravda* ve *İzvestiya*'da Sovnarkom imzasıyla yayımlandı.[5]

MYK Şubat'ın 21'ini 22'sine bağlayan gece toplanana ve birleşik bir savunma hazırlanması ihtiyacında anlaşılana kadar, "Alman sürüleri"ni geriletmek konusundaki çabalar zaten başlamıştı. Ancak Alman kuvvetlerinin gücünden bağımsız olarak, uygun bir savunma örgütlemek zordu. Cephedeki eski ordu birliklerinin moralsizliği, onlardan faydalanmaya çalışmanın umutsuzluğunu gösteriyordu. O halde, Krilenko'nun Petrograd Sovyetinde 21 Şubat'ta açıkça aktardığı üzere, Petrograd garnizonunun birlikleri de ileri derecede dağınıklık içindeydi.

Garnizon birliklerinin güvenilmezliği 25 Şubat'ta, Petrograd Askerî Bölgesi Bolşevik komutanı ve Petrograd'ın Devrimci Savunması İçin Komite üyesi Konstantin Eremeev kendi komutasındaki kuvvetleri Kuzey cephesine hareket ettirmeyi denediğinde açık hale gelmişti. Litvanya Tüfek Alayı hariç, Almanları karşılamak için başkentten transferi kararlaştırılan garnizon birlikleri, bunu yapmayı reddetti.[6] Fabrika sirenleri gecesi olarak adlandırılan

24/25 Şubat gecesi, Pskov'un düşüşü hükümet otoriteleri ve yurttaşlar tarafından başkente bir Alman taarruzunun yaklaştığı şeklinde yorumlandığında, garnizon birliklerinde yapılan çoğu kitlesel toplantıda elbette başkenti ölümüne savunma sözü verildi. Ancak pratikte hiçbiri yerinden kımıldamadı. Bazı birlikler karneyle dağıtılan yiyecek miktarında ve ücretlerde bir artış garanti edilmedikçe çatışmaya gitmeyi reddetti; ama daha tipik olanı, Petrogradski ve Izmailovski alaylarının tutumuydu: Bu birliklerdeki Bolşevikler, erkekleri barakalardan dışarı çıkarmayı ve düzene sokmayı büyük çabalar sonucu başardılar; ama sadece birkaç düzensiz asker grubu, Varşova istasyonunda onları bekleyen trenlere doğru yürümeye gönüllü oldu ve en sonunda, bu gruplar bile trene binmeyi reddetti. Bu birliklerden sadece Bolşevikler trene bindi.[7]

Fabrika işçilerinin savunma için seferber edilmesi çok daha karmaşıktı. Kerenski'nin başkente doğru ilerlediği Ekim 1917 sonlarına kıyasla, 1918'in Şubat ve Mart aylarında Petrograd proletaryası ile Bolşevikler arasındaki ilişki soğumuştu ve bu, askere alma çabalarını zora sokuyordu. Bu değişim kısmen Ekim Devrimi'nin ekonomik sonuçlarından halkın hoşnutsuzluğuna, her şeyden önce de gıda kesintileri ve giderek artan işsizliğe dayanmaktaydı. İşçilerin 1918 yılı Şubat ayı sonunda ve Mart'ta askere alınmasını engelleyen diğer etkenler, genel bir moral çöküntünün yanı sıra, parti üyelerinin ve parti üyesi olmayan fabrika işçilerinin büyük kısmının zaten tüm ülkede devrimi sağlamlaştırmak üzere Kızıl Muhafız müfrezelerine hizmet etmek ya da Don'daki karşı-devrimci güçlerle savaşmak için işlerini bırakıp transfer edilmiş olmaları, Alman askerî operasyonlarının kaldığı yerden aniden ve korkutucu şekilde başlaması ve hayli karmaşık askerî ve siyasi tabloydu. Petrograd işçileri 10 Şubat'tan itibaren savaşın *bittiğine* inandırılmışlardı. Almanya'nın askerî operasyonların 18 Şubat günü tekrar başlayacağını ilan eden 16 Şubat tarihli açıklaması, operasyonlar gerçekten başlayana kadar kamuya açıklanmadığından, işçilerden kelimenin tam manasıyla bir gecede süratle devrimi savunmak üzere bir ölüm kalım mücadelesi için cepheye gitmeleri istendi. Dahası, seferberlik emri, Antonov-Ovseenko'nun güneyde Kornilov-Kaledin öncülüğündeki karşı-devrime karşı ilk askerî zaferi zamanında geldi (23 Şubat'ta Rostov Kızılların eline geçmişti). Toplumda, İttifak Kuvvetleriyle savaş mı barış mı yapılması üzerinden dönen tartışma hâlâ sıcaktı ve Sovyet hükümeti kabul edilebilir koşullar sunulursa anlaşmaya varmaya açık gibi görünüyordu. Bu yüzden, işçiler seferberlik ve askere alınma çağrılarına başta genellikle şaşkınlık, hatta panikle tepki verdi.[80]

Rusya'da Sovyet dönemi boyunca tarihçiler ağız birliğiyle, bu sıralarda Bolşevik Parti örgütlerinin Petrograd savunmasını etkin şekilde örgütlediğini vurgulamıştır.[9] Bu açıkça yanıltıcıdır.[10] Petersburg Komitesi, Alman taarruzunun yeniden başlamasını takiben büyüyen askerî felakete yanıt olarak, parti bölge komitelerine cepheye sevk edilmek üzere personel yollaması çağ-

rısı yapmış ve onlar da bu çağrıya ellerinden geldiğince karşılık vermişlerdi.[11] Ancak 24 Şubat'ta Petersburg Komitesi, aktif parti işçilerine bölge Sovyetlerinde görev almak için hazır olmaları doğrultusunda kapsamlı talimatlar göndermiş ve bu bölge parti komitelerinin kaynaklarını daha da tüketmişti.[12] Şubat 1918'deki Alman işgali korkusu esnasında Petrograd'daki Bolşevik Parti örgütlenmelerinin askerî işlevi, bölge Sovyetleri gibi yerel kurumların askerî açıdan daha aktif hale getirilmesiyle azaldıysa da, Sol Sosyalist Devrimciler, Bolşeviklerin savunmada önemli bir rol oynamaları için cesaretlendirdiği, parti kontrolünde bağımsız muharip bölükler kurdular. Litovski Alayının barakaları ve silah envanteri 26 Şubat'ta bu bölüklere devredildi. Aynı gün, Bolşevik otoritelerinin talimatı üzerine, Sol Sosyalist Devrimciler Petrograd'ın merkezindeki eski harp akademisi Pages Okulundaki (Pazhskii korpus) bütün silahları ele geçirdi ve Bolşeviklerin teşvikiyle burayı karargâh olarak kullandı. Bu kriz sırasında, Sol Sosyalist Devrimci Mikhail Levinson, Petrograd'ın Devrimci Savunması İçin Komitenin başkan yardımcısıydı ve Sol Sosyalist Devrimci muharip bölükler Komitenin daha güvenilir askerî kuvvetleri arasında yer alıyordu.[13]

Petrograd'ın Devrimci Savunması İçin Komite, Sol Sosyalist Devrimciler ve onların muharip bölükleri haricinde, Almanya'nın barış şartlarının kabulüne muhalefetin başlarda yüksek olduğu bölge Sovyetlerinden de yararlanabilirdi. Bu durum, Petersburg Komitesi'nin uygun kadroları kendi emrinde tutma kararını açıklamaya yardım eder. Birçok bölge Sovyeti, kendi iradesiyle, "Sosyalist Anavatan Tehlikede" türü beyanlardan işaret alarak, savunma hazırlıklarını hızlandırmıştı. Petrograd Bölgesi Sovyeti kendi Devrimci Savunma Komitesi'ni kurma kararı aldı. Önerge yerel fabrika komitesi ve garnizon birliği temsilcilerinin bir toplantısında uygulamaya koyuldu.[14] Vasili Adası Bölgesi Sovyeti de aynı şekilde bütün vekillerini, yerel fabrika komitelerinin ve devrimci partilerin üyelerini savunma ihtiyaçları gerektirdiğinde askerî görevlere ataması hakkını ilan ederek harekete geçti. Aynı şekilde on sekiz ila elli yaş arası fabrika işçilerinin işten çıkarılmasının durdurulması kararı aldı ve iki saati zorunlu askerî eğitime ayırmak için altı saatlik iş günü zorunluluğu getirdi. Bölgedeki kadın işçiler, iki saatlerini temizlik hizmeti ve tıbbi görevler eğitimi için kullanmaya teşvik edildi. Vasili Adası Bölgesi Sovyeti aynı zamanda orta sınıf yurttaşlardan oluşan siper kazma tugayları kurmayı kararlaştırdı.[15]

Rozhdestvenski Bölgesi Sovyeti, fabrika komitelerine, yerel fabrikalarda 24 saat nöbet tutma, silah taşıyabilecek ya da siper kazabilecek herkesi kaydetme ve yeni başlamakta olan Kızıl Ordu asker alımlarını[16] yoğunlaştırma çağrısında bulundu. Peterhof Bölgesi Sovyeti, Kızıl Ordu askere alımlarına ilişkin problemleri tartıştıktan sonra, asker alımı yapan yerel Kızıl Muhafız karargâhlarıyla yakın çalışacak bir askerî birim oluşturmayı karara bağladı.[17] Diğer bölge Sovyetleri eşzamanlı olarak, eski ordunun birlikleri arasında dü-

zeni sağlamaları için bilhassa etkin vekillerini cepheye sevk etti. Uzakta bulunan Novoderevenski Bölgesi Sovyeti, buna bir örnekti.[18]

22 Şubat akşamına gelindiğinde, Petrograd'ın Devrimci Savunması İçin Komite bu eylemleri koordine etmeyi denemeye başladı. Kriptolu bir telefon mesajında, bölge Sovyetleri ve garnizon alay komitelerini, Kızıl Ordu müfrezeleri için acilen askere alınacak personelin en geç ayın yirmi dördünde Petrograd'a transferinden sorumlu kıldı.[19] Ancak, bölge Sovyetleri kıskançlıkla kendi hareket serbestilerini korudular ve yukarıdan gelen direktiflere yanıtları genellikle gelişen duruma dair kendi bağımsız değerlendirmeleri tarafından yönlendirildi.

Sendikalar da aynı şekilde işçilerin seferberliği için potansiyel olarak değerliydi. Hâlâ Sol Komünist Riyazanov tarafından yönetilen Petrograd Sendika Konseyi, 22 Şubat'ta savaş ya da barış meselesini tartışmak üzere acil bir oturumda bir araya geldi.[20] Bu toplantının katılımcıları arasında Petrograd'ın en geniş ve aktif sendikalarının yirmisinin temsilcileri bulunuyordu. Riyazanov'un sendikalara devrimi kurtarmak için gereken azami disiplin, enerji ve özveri ihtiyacı konusunda işçileri uyarma ve kendi örgütsel yapılarını güçlü, sosyalist bir Kızıl Ordu'nun inşasına yardım etmek için kullanma çağrısı yaptığı coşkulu konuşmayı takiben, Konsey ölümüne bir devrim savunması için sendikalara güçlerini MYK ve Sovnarkom'un etrafında toplama çağrısında bulundu. Bu dönemde savunma hazırlıklarına aktif olarak katılmaya başlayan sendikalar arasında Metal İşçileri Sendikası, Ulaştırma İşçileri Sendikası, Gıda Üreticileri Sendikası ve Orman İşçileri Sendikası yer alıyordu.[21]

Geniş bir cephede, Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi 23 Şubat öğleden sonrası ve akşamının erken saatleri için başkentteki tiyatro ve toplantı salonlarında askere alma toplantıları silsilesi planlamaya başladı. Önemli konuşmacılar arasında Bolşevikler adına Buharin, Zinovyev, Lunaçarski, Volodarski, Raskolnikov ve Slutski, Sol Sosyalist Devrimciler adına ise Kamkov, Ştaynberg ve Trutovski bulunuyordu. Bu toplantılarda Petrograd işçilerinin ruh haline dair basın haberleri, "anlık panik, devrimci göreve dair kabaran duygular içinde eriyip gitmişti" iddiasında bulunuyordu.[22] Fakat devrimci coşku, henüz savaşma isteğine tercüme olmamıştı. Bu toplantılar görece az sayıda kişinin Kızıl Ordu'ya yazılmasını sağladı ve aynısı bölge Sovyetlerinin çabaları için de söz konusuydu.[23] Petrograd'ın Devrimci Savunması İçin Komiteden bütün kitle örgütlerine, Pskov'un Alman kuvvetleri tarafından işgalinin hemen ardından Şubat'ın 24'ünü 25'ine bağlayan gece gönderilen emirler, paniği hissettiriyordu: "Bütün Sovyetlere, herkese, herkese" bütün işçilerin ve askerlerin genel seferberliğini ilan etme ve onları aceleyle Smolni'ye gönderme, bütün küreklerin envanterini çıkarma ve bütün otomobillere el koyup Smolni'ye gönderme çağrısında bulunuldu. Petrograd'ın bütün sakinlerine acilen düşmanın hava taarruzlarına ve gaz saldırılarına karşı hazırlıklı olma emri verildi.[24]

Bolşevik otoriteler askere alınmaya karşı halk direncini kırmaya, Petrograd'daki karşı-devrimci faaliyete karşı baskıları meşrulaştırmaya ve halkın zihninde Alman taarruzu ile Rus burjuvazisinin, Sosyalist Devrimcilerin, hatta Menşeviklerin Sovyet iktidarını içerden devirme çabalarını ilişkilendirmeyi deneyerek güvenlik güçlerinin yetkilerini genişletmeye çabaladılar. Bolşeviklerin görüşüne göre, ılımlı sosyalistlerin Şubat'ın 23'ünü 24'üne bağlayan gece MYK'da yaptıkları gibi Alman emperyalizmi karşısında birleşik mücadele çağrısı yapmalarının yegâne sebebi, Bolşevizmin kazanılması imkansız bir savaşta yerle bir olacağı umuduydu. Menşeviklerin Sovyet hükümetini devirmek için yabancı düşmanların ilerleyişini kullanan yurtiçi komplolarına dâhil olduğu iddiası özellikle yanlıştı, çünkü Menşevik Parti böyle bir eyleme aktif olarak karşı çıkıyordu. Her şeye rağmen dönemin sayısız belgesi gösteriyor ki, karşı-devrimci gruplar, Kurucu Meclisin Ocak 1918 başlarında dağıtılmasıyla ve ardı sıra Brest antlaşmasının kabulüyle sonuçlanan Sovnarkom'un barış görüşmelerinden gerçekten de güç kazanmıştı.

Ocak ayının ikinci yarısı gibi erken bir tarihte, Smolni ürkütücü bir bombardıman belasıyla karşılaştı.[25] VÇeka ayın sonuna doğru, büyük olasılıkla İngiltere destekli iyi silahlandırılmış binlerce görevlinin katıldığı iddia edilen, Sovyet hükümetini devirmeye yönelik bir komployu başarıyla engelledi. VÇeka'nın karşı-devrimle mücadele seksiyonunun başı İvan Polukarov daha sonra bunun, VÇeka'nın ilk altı ayı boyunca karşılaştığı en tehlikeli komplo olduğuna işaret etmişti; çünkü açıklamasına göre, "ajanları her yerdeydi."[26] Bu karşı-devrimci eyleme ışık tutan, dönemin yayınlanmamış belgeleri; Cerjinski'nin 27 Ocak'ta Petrograd bölge Sovyetlerine acil mesajının yanı sıra, Vasili Adası Bölgesi Sovyeti Yürütme Komitesi'nin 28 Ocak ve Peterhof Bölgesi Sovyeti ile onun Yürütme Komitesi'nin 28 ve 29 Ocak tarihli acil toplantılarının protokollerini kapsıyordu. Bu belgeler gösteriyor ki; VÇeka, personel sorunuyla ilgili bir acil durum mesajı yayımlamak ve komployu bastırmaya yönelik emirleri tartışmak için kent çapında bölge Sovyetlerinin temsilcileriyle beraber 27'si gecesi bir kriz toplantısı düzenledi.[27] Bütün Petrograd bölge Sovyetleri yirmi dört saat alarm halinde kalma, kaynaklarını seferber etme, kendi bölgelerinde karşı-devrimci faaliyeti bastırmaya yönelik çabalarda yaşanan gelişmelere dair rapor verme ve bölge Çeka'ları oluşturma talimatı aldı.[28]

Birkaç hafta sonra, Alman taarruzunun yeniden başlaması ve Petrograd'ın işgalini hedeflediği korkusu, VÇeka'nın yetkilerinin önemli ölçüde genişletilmesine yol açtı. Yukarıda belirtildiği gibi, düşman ilerleyişinin başlangıcı ertesinde yayınlanan en militan açıklamalardan "Sosyalist Anavatan Tehlikede" bildirgesi, adi suçluların ve karşı-devrimcilerin suçüstü yakalandıklarında olay yerinde infaz edilmesini cesaretlendiriyordu. Bu, Geçici Yürütme Komitesi tarafından Sovnarkom'un bütün üyeleriyle tartışılmadan tebliğ

edilmişti.[29] Sonuç olarak 22 Şubat'ta, Sovnarkom'un bir toplantısında, bu yargısız infazlara verilen açık çek Sol Sosyalist Devrimciler ve Bolşevikler arasında tartışma yarattı. Sol Sosyalist Devrimciler önceki hükümlerin iptal edilmesini talep ettiler; ama tahmin edileceği üzere, yeterli oyu sağlayamadılar.[30] Ştaynberg sözde siyasi düşmanların keyfi infazını yürürlüğe koyan bu ilk resmî belgedeki hükmü daha sonra "Çeka terörünün önünün açılması" olarak adlandıracaktı.[31] VÇeka, 22 Şubat'ta "karşı-devrim yılanının günden güne daha arsız hale geldiği bir zamanda," "karşı-devrimcilerle, vurgunculara, katillerle, holiganlarla, sabotajcılarla ve diğer parazitlerle, suç mahallinde acımasızca infaz edilmelerinden başka bir mücadele yolu" bulunmamaktadır diyerek, bu yetkiyi derhal değerlendirdi.[32]

Çeka'nın yanı sıra, Petrograd bölge Sovyetleri ve Petrograd Askerî Bölgesi Acil Durum Karargâhı gibi diğer kurumlar, suç mahallinde meşru infaz açıklamasından yararlandı.[33] Bahsi geçen ikinci kurum, Çeka'yı izleyerek, 22 Şubat'ta Kızıl Ordu'ya "olay mahallinde" kurşuna dizme yetkisi tanıdı –bu yetki, kısa süre zarfında geri alınacaktı. Ne var ki, o andan itibaren, apar topar askere alınmış Kızıl Ordu askerleri Petrograd'ın başına dert oldu.

23 Şubat'ta dolaşıma giren bir mesajda VÇeka, bir diğer ülke çapındaki komployu, Rus burjuvazisinin Almanlara yardım etme ve Petrograd, Moskova ve diğer Rus kentlerinde silahlı kalkışma örgütleyerek Sovyet iktidarını arkadan hançerleme komplosunu açığa çıkardığını ilan etti. Petrograd bölge Sovyetlerini ve diğer işçi örgütlerini birçok karşı-devrimci çetenin sözde savaşta yaralanan askerler için insani yardım grupları kılığında sızdıkları konusunda uyardı. Bu açıkça hükümet tarafından kontrol edilmeyen bütün sivil örgütleri töhmet altına soktu. Sovyetler, karşı-devrimci komplolara katılan herkesi bulmalı, tutuklamalı ve infaz etmeliydi. Bu mesajda adı geçen karşı-devrimci örgütler; Bolşeviklere Karşı Mücadele Örgütü, Kaledin'e Birlik Sevki, Her Şey Vatan İçin, Beyaz Haç ve Kara Nokta idi. Bu sıralarda, Brest'e muhalefet eden bazı subaylar ve Kadetler, yakın zaman önce yeniden faaliyete geçen Mihailovski Topçu Akademisi'nde zemin kazandı. Oradan, askerler ve işçiler arasında anti-Sovyet ajitasyonu yürüttüler ve destekçileri için silah elde ettiler. Bu grup Sağ Sosyalist Devrimciler tarafından yönetilmekteydi – aralarında, ileride kendisinden daha çok söz edilecek Vladimir Pereltsveig de vardı.[34]

22 Şubat'ta karşı-devrimcileri "derhal" infaz etme niyeti olan VÇeka'nın açıklaması basında yayımlandı. Bu, önleyici devlet terörünün bir örneği olarak görülebilir pekâlâ. Sovyet güvenlik kurumlarının "karşı-devrim yılanına" gerçekten ikna oldukları, asla kamuya açıklanması planlanmayan belgelerde beyan edilmektedir. 24 Şubat tarihli "gizli" ve "son derece acil" olarak sınıflandırılan bir bildiride, Petrograd'ın Devrimci Savunması İçin Komite, bölge Sovyetlerine cepheye sevk için müfrezeler kurma emriyle aynı anda, yurtiçindeki karşı-devrimle savaşacak mobil müfrezeler oluşturmaları emrini verdi.[35]

26 Şubat'ta, bölge Sovyetlerine derhal şüpheli örgütler, kurumlar ve burjuva evlerinde silah araması yapmaları emredildi.[36] Bölge Sovyetlerine gönderilen 27 Şubat tarihli bir diğer acil durum gizli mesajı, Alman kuvvetleri Pskov'un ötesine doğru hareket ederken Komitenin yaşadığı kaygıyı yansıtıyordu. Mesajda şöyle diyordu: "Kent civarında afişlemesi yapılan, daktiloyla yazılmış 'Rusya Almanlara satılmıştır' başlıklı açıklamaların imhası için acil önlemler alınması; bu afişleri asanların görüldükleri yerde acilen infaz edilmesi."[37] Bölgelerarası Konferans'taki bölge Sovyetlerinin temsilcilerine göre, bu fazla ileriye gitmek demekti. Bunun silahlı direniş şüphesi olan durumlarla sınırlandırılması konusunda bir yönerge dolaşıma sokuldu.[38] Bu yönergenin Geçici Yürütme Komitesi'nin 21 Şubat'taki bildirgesiyle tetiklenen aşırılıkları durdurmak için tabandan gelen bir çaba olarak görülmesi yerinde olur.

* * *

Bu esnada, Pskov'un 24 Şubat'ta düşüşünden sonra seferberlik çabalarına halkın verdiği yanıt, işçiler arasında askere alınmalarda ani bir artışla sonuçlandı. Bu sınırlı ilerleme, 23 Şubat'tan 26 Şubat'a kadar Viborg, Narva, Okhtinski, Birinci Kent, İkinci Kent ve Rozhdestvenski bölgelerinin Kızıl Ordu askere almalarıyla, askere alınanların sevkiyle, yerelde işçilerin siyasi havası ile ilgili raporlarına yansıtıldı.[39] Eksik olmalarına rağmen bu raporlar, topluca ele alındıklarında Petrograd'ın kaba bir temsili tablosunu sunmaktaydı.

1917'de Bolşevizmin kalelerinden biri olarak tarihsel önemi ve o esnada bir sınai yıkım bölgesi olması itibariyle Viborg Bölgesi Sovyetinin raporu özellikle ilginçti. 26 Şubat tarihli rapor, hemen hemen hepsi işçilerden oluşan üç bin altı yüz gönüllünün Kızıl Ordu'ya katılmak için imza vermiş olduğunu ortaya serdi. Bölge Sovyeti bu askere alımları silahla ve mühimmatla donatmaya kabildi. Erzak tedariki kesinlikle daha önemli bir sorundu. Yine de rapor bu zorlukların aynı şekilde alt edilebilir olduğuna dair güven verdi. İşçilerin genel havası "olabildiği ölçüde devrimci" olarak addedilmişti. Bölgedeki karşı-devrimci faaliyetin "kökü kurutulmaktaydı." İşçiler için oryantasyon toplantıları düzenlenmiş ve bunlara "yüksek katılım" sağlanmıştı. Sokaklarda yaşam büyük ölçüde "normal" di.[40]

Ekonomik ve siyasi açıdan karışık Narva Bölgesi'nden, kent merkezinin güneyinden bir muhabir, Kızıl Ordu asker alımlarının net bir çetelesini tutmanın zor olduğunu belirtiyordu, çünkü bölgede birçok asker alımı bürosu mevcuttu. Ancak rakamın "iki binden daha fazla" olduğu kesindi. Herkese yetecek kadar silah var, [ama] erzak yoktu. Bölgenin burjuva sakinlerinin bir envanteri çıkarılmıştı ve "ilk çağrıda" savunmayla ilgili görevler alacaklardı. Muhabir, işçiler arasında iyimser bir hava olsa da, bunun savaşmak konusunda bir hevesi yansıttığını söylemenin yanlış olacağı konusunda uyardı. Bölge sakinleri arasında genel hava "karşı-devrimci"ydi ve Sovyet karşıtı ajitasyon büyümekteydi.[41]

Sağ kıyıdaki, kısmen sanayileşmiş Okhtinski Bölgesi'nden gelen bilgiler, (çoğu işçilerden ve bir kısmı da gazilerden oluşan) bin kişinin Kızıl Ordu'ya katılmış olduğu doğrultusundaydı. Yerelde işçilerin havası "cesur", oysa hali vakti daha yerinde olan bölge sakinleri [*obivateli*] ise "korkak" olarak betimlenmişti. Rapor şu sonuca varıyordu: "Yaşam normalde olduğu gibi akıyor –ne panik ne de karşı-devrimci faaliyete dair işaretler var."[42]

Kızıl Ordu asker alım merkezi. (David King Koleksiyonu.)

Kentin merkezindeki daha küçük, daha az sanayileşmiş, ticari açıdan "daha iyi", idari binaların yer aldığı yerleşim bölgelerinden gelen raporlar; yüksek işçi yoğunluğuna sahip bölgelerden daha az cesaretlendiriciydi. Örneğin kısa süre önce kapatılmış, devlet mülkiyetindeki birkaç geniş savunma tesisinin bulunduğu Birinci Kent Bölgesi Sovyetinden gelen mesaj gösteriyordu ki, Kızıl Ordu asker alımları burada "oldukça canlıydı" ve işçi çevrelerindeki hava "cesur" hatta "coşkulu"ydu. Aynı zamanda karşı-devrimci ajitasyonun sonucu olarak, bölge sakinlerinin ruh hali genel olarak "tükenmiş karışıktı." Bu raporun yazarı, genel olarak Kızıl Ordu askere alım rakamları konusunda bir netliğin zor olduğunu iddia etmekteydi. Yine de, sabah (26 Şubat) 250 askere alım kaydedilmiş ve cepheye yollanmıştı ve bir diğer 250'sinin akşama kadar sevk edileceği tahmin ediliyordu.[43] İkinci Kent Bölgesi'ndeki genel durum, buradan gelen rapor rakamlar içermese de, aynı Birinci Kent Bölgesindeki gibiydi.[44] Tahmin edilebileceği üzere, nispeten çok küçük, merkezî ve hem Smolni hem de Taurida Sarayı burada bulunduğu için stratejik olarak önemli Rozhdestvenski Bölgesi'nde tablo daha az umut vericiydi. Bölge Sovyetinin raporuna göre, Kızıl Ordu'ya kaydolma konusunda "kayıtsızlık" hâkimdi.[45]

İşçilerden oluşan bir Kızıl Muhafızlar Müfrezesi, cepheye doğru yola çıkmadan poz veriyor. Fotoğraf: Ia. Şaynberg. (David King Koleksiyonu.)

Bu altı bölgede üç günlük (23-26 Şubat) kayıtlı Kızıl Ordu asker alımlarının toplam sayısı, 10.320'ydi -Petrograd'a yönelik düşman tehdidinin gözle görülür yakıcılığı düşünüldüğünde, özel olarak etkileyici bir rakam sayılmaz. Ancak bu, hikâyenin tamamı olmayabilir. Erişime açık kanıtlar gösteriyor ki; savaşmaya istekli fabrika işçileri bile uzun dönemli, daha katı yükümlülükler öngören Kızıl Ordu'ya katılmak yerine, kendi fabrikalarında ya da emek örgütleri tarafından oluşturulan geçici partizan müfrezelerinde savaşmayı tercih ediyorlardı.[46] Dahası, Kızıl Ordu asker alımı rakamları, Sol Sosyalist Devrimci muharip bölüklerinin yeni üyelerini içermiyordu.

Tüm bu veriler dikkate alındığında, sonuç olarak işçilerin devrimi Alman kuvvetlerine karşı savunma konusundaki tutumlarına ilişkin değerlendirmeler karmaşıklığını korur. Bolşevik Petersburg Komitesi üyesi, Sol Komünist ve Petrograd tarafındaki fabrikalarda ajitatör olan Fedor Dingelştedt 1927'de yayımlanan anılarında; Brest krizi boyunca askere alım çağrılarına tepkiyi değerlendirirken, yerel parti liderleri ve "işçi aktivistler" ile tabandaki işçiler arasında bir ayrım yapılması gerektiğini iddia ediyordu. Dingelştedt'e göre aktivistlerin çoğu, Alman ilerleyişinin özellikle tehdit edici bir hal almasıyla baştaki tutumlarını yeniden gözden geçirmek durumunda kalsalar da, devrimci savaşa sempatiyle yaklaşmaktaydı ve gerçekten de Almanlarla savaşmaya istekliydi. Öte yandan, tabandaki işçiler zaten başından beri savaşmaya gönülsüzdü.

Dingelştedt'in anıları bilhassa değerlidir; çünkü bu dönem boyunca tuttuğu günlüğe dayanmaktadır. Aynı zamanda, bir Sol Komünist olarak, emekçilerin Almanlarla savaşmak konusundaki isteksizliğini abartmış olması pek muhtemel değildir. İddiasını açmak için, 23 Şubat'ta işçilere söylev verdiği büyük Boru Fabrikasındaki iki mitingi anlatır. İlki, fabrikadaki Bolşevik kolektifinin bir toplantısıydı; Dingelştedt burada sergilenen "fevkalade" hevesi hatırlar. İkincisi, bir kitlesel işçi toplantısıdır; ona göre, buradaki tablo ilkinin tam tersini yansıtır -siyasi bağlılığı olmayan kitlelerin ruh halinde, kötüleşen ekonomik durum ve yeni bir savaş tehdidinden şikâyet ve hoşnutsuzlukta ifade bulan, keskin bir düşüş gözlenir. "Açık ki, bu tablonun bugünlerde Petersburg işçilerinin geniş bir tabakasını az çok yansıttığı düşünülebilir" sonucuna varır. Bu noktayı daha iyi belgelemek için, benzer bir tabloyla karşılaştığı, Aleksander Makine İmalat Tesisi vagon bölümünde 27 Şubat'ta yapılan bir toplantıyı betimler.[47]

Dingelştedt'in aksine, bu konu hakkında yazan çağdaşlarının büyük kısmı, gerek bölge düzeyindeki parti aktivistleri gerekse genel olarak fabrika işçileri arasında devrimci savaşa destekten acil barış talebine görece hızlı bir kayış tespit eder. Yedinci Tüm-Rusya Bolşevik Parti Kongresi'nde 7 Mart'ta yaptığı konuşmada, Petersburg Komitesi'nin barışı ilk zamanlarda desteklemiş az sayıdaki üyesinden biri olan Kiril Şelavin, Alman taarruzu bir ölüm kalım meselesi haline geldiği anda halkın devrimci savaşa yönelik tutumunun 180 derecelik bir dönüş yaptığına işaret eder:

> İki hafta önce işçiler devrimci savaşı destekliyorlardı [Ama] düşmanın sadece Beyaz Muhafızlar değil, aynı zamanda son model silahlarla donatılmış dehşet verici [birlikler] olduğunu gördükten sonra bütün kolektifler birbiri ardına, devrimci bir savaş yürütmenin imkansızlığı ve barış imzalamanın [gerekliliği] hakkında önergeler geçirmeye başladı Petersburg işçileri fabrika sirenlerine yanıt vererek devrimci Petersburg'u savunmaya geldiklerinde, iş işten geçmişti.[48]

Seçmenlerin kitlesel basıncıyla, sendikalarda ve bölge Sovyetlerinde tam da Şelavin tarafından betimlendiği türde bir kayma gerçekleşmiş görünüyordu. Daha önce de ifade edildiği üzere, Petrograd Sendika Konseyi 22 Şubat'taki acil toplantısında, Riyazonov tarafından gündeme getirilen ve devrimci savaşa tam destek sunan bir karar önergesi geçirdi. 28 Şubat'taki toplantıda, Sovnarkom'un Almanya'nın ikinci ve çok daha kahredici barış şartlarını kabulünden sonra, Konsey yine Riyazanov tarafından sunulan bir Sol Komünist önergeyi kabul etti; fakat bu, onun son başarısı olacaktı.[49] 9 Mart'ta, Konsey tarafından üye birliklerin görüşlerini yoklamak için toplanan bir konferansta, Riyazanov'un tutumu bozguna uğratıldı. Mevcut 500 sendika temsilcisinin çoğunluğu, barışın onaylanması lehine oy kullandı.[50]

Devrimci savaş savunusundan benzer bir uzaklaşma, Petrograd bölge Sovyetleri arasında da gözlemlenebilir. Onların çoğu Alman ilerleyişinin baş-

larında, görünüşe göre, Sol Komünizme meyletseler de, bu durum Mart geldiğinde değişecekti. Kızıl Ordu'nun asker toplama çabasının görece başarılı olduğu ve yerel Sovyetin Şubat ayı sonlarına doğru fabrika işçileri arasındaki ruh halini "olabildiğince devrimci" şeklinde tanımladığı Viborg Bölgesi'ndeki hava, bu değişimi yansıtıyordu.[51] Mart başlarında, Petrograd'a dönük durdurulamaz bir Alman taarruzunun görünüşe göre kaçınılmaz sonucu olarak, Viborg Bölgesi Sovyeti tahliye, taşınamaz mal varlıklarının imhası, gerekirse ev ev savunma ve gelişen koşullarda burjuvaziyle baş etme planları gibi teknik meselelere odaklandı.

4 Mart'ta, yani Brest-Litovsk'ta barış imzalandıktan bir gün sonra, fakat Alman ilerleyişinin hâlâ hiçbir hafifleme işareti göstermediği ve Petrograd'ın Devrimci Savunması İçin Komitenin Petrograd savunmasını güçlendirmek için çabalarının devam ettiği bir noktada, Viborg Bölgesi Sovyeti yürütme komitesi toplantısında herkesin aklında bu tür meseleler var gibi görünüyordu. Toplantıya başkanlık eden Petersburg Komitesi eski üyesi Aleksander Kuklin, Pskov ve Narva'daki fabrika işçilerine dönük Alman zulmü göz önüne alınarak, her türlü nakil aracının hazır edilmesi ve bütün işçilerin Kızıl Muhafızlarda örgütlenmesi uyarısında bulundu. Açık ki, işçilerin vaktinde kaçamaması durumunda nasıl savunma yapılacağı üzerine düşünüyordu. Ancak başka bir konuşmacının söylediği gibi, bunu paniğe izin vermeden, sistematik şekilde başarmak bir meseleydi, zira "merkez de bize dayandığı için, merkezden talimat beklemek anlamsız"dı. "Esnaftan profesöre" Sovyet iktidarının bütün muhaliflerini kolaylıkla kontrol edilebilecekleri bir yere toplamak için hayli kafa yoruldu. Sonunda tüm Sovyetlerde; siyasi görüşleri gözetilmeksizin yaşları on sekiz ile elli arasındaki bütün işçilerin seferber edilmesi, Almanlar için değerli olabilecek her şeyin havaya uçurulması ve herhangi bir eyleme kalkışan bütün karşı-devrimcilerin infaz edilmesi[52] gibi adımlar içeren kararnameler çıkarılması kararlaştırıldı. Bir Sovyet genel kurul toplantısı, işçi ailelerinin tahliyesini de bu listeye ekledi.[53]

*

Halkın savaşa dair duygularının sürekli değiştiği bu dönem boyunca Petersburg Komitesi'nin çoğunluğu, bağımsız ve radikal geleneğine sadık şekilde, devrimci savaşı kararlılıkla destekledi. Almanların yeni barış şartlarının kabul edildiği günün ertesinde, 25 Şubat'ta, parti bölge komitelerinin temsilcileri ile bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda hükümetin eylemini kınayan, bunun Alman ilerleyişini engellemeyeceğinde ısrar eden ve "ellerinde silahlarla" öz savunmadan başka hiçbir alternatif olmadığını ifade eden bir karar kabul edildi.[54] Almanya'nın barış şartlarının kabulünün feshini talep ettikten sonra, Dördüncü Petrograd Bolşevik Kent Konferansı 20 Şubat'a ertelenmişti.[55] Konferans, savaş ve barış konusundaki konumunu yeniden değerlendirmek

ve bir hafta içinde gerçekleşmesi öngörülen Yedinci Tüm-Rusya Bolşevik Parti Kongresi'ne gidecek Petersburg temsilcilerini seçmek için 1 Mart'ta tekrar toplandı.[56]

Bu toplantı esnasında, hem Petrograd'a doğru bir askerî ilerleyiş hem de Sovnarkom'un kenti savunmak için çılgınca çabalara girişinesi korkusu bir an için yoğunlaştı. Korkuları tazeleyen koşullar, Mart ayı başında gülünçlük derecesine varabiliyordu. Görünüşe göre, Rusya'nın Brest'teki barış delegasyonunun yeni sekreteri Lev Karakhan, 1 Mart'ta Petrograd'daki Sovnarkom'a iki telgraf gönderdi: Şifreli yazılmış olan ilki, barışı imzalamakla ilgili diplomatik meselelerden bahsediyordu; şifresiz gönderilmiş olan ikincisi, delegasyonu almak üzere bir tren yollanmasını talep ediyordu. Bu, barış imzalanır imzalanmaz, delegasyonun Alman hatlarının gerisindeki düşmanca ortamdan kaçma arzusunu yansıtıyordu. Maalesef Lenin'e ilk ulaşan ikinci telgraf oldu; 2 Mart'ta *Pravda*'da ilan edildiği gibi, hızla görüşmelerin çökmüş olduğu sonucuna vardı. Lenin bir uyarı yayınlayarak, "bütün Sovyetleri, herkesi" Petrograd'a dönük eli kulağındaki Alman taarruzuna karşı hazırlıklı olmaya çağırdı.[57] *Pravda*'nın editörleri bir adım daha ileri gitti ve ön sayfa manşetinde şunu dedi: "Barış Delegasyonumuz Petrograd'a Dönüyor. Savaş Sorunu Karara Bağlandı. Savaş! Yaşlı Kapitalist Dünya Bize Bütün Gücüyle Saldırıyor."[58] Lenin'in bütün Sovyet askerî kuvvetlerinin komutasının yeni bir kurumda, Yüksek Askerî Konsey çatısı altında merkezîleştirme kararnamesini tam olarak bu sırada imzalaması büyük olasılıkla tesadüf değildi.

Bu yoğunlaşan işgal korkusu, Dördüncü Petrograd Bolşevik Kent Konferansı'nın (1 Mart) devamındaki savaş ve barış tartışmasının *ertesi* sabahı patladı ve dolayısıyla konferans müzakerelerini etkilemiş olamazdı. Dahası, konferans delegeleri Şubat ortasında seçildiğinden, delegelerin görüşlerinin işçilerin barışa dair tutumlarındaki güncel değişimleri yansıtıyor olması da muhtemel değildi. Konferansta ana konuşmaları yapanlar, önde gelen ulusal liderlerdi –Sol Komünistler adına Radek ve Buharin ile Leninistler adına Sverdlov ve Zinovyev. Devrimci savaşı savunurken Radek'in başlıca hareket noktası, nefes alma fikrinin "saçmalığı"ydı; zira gerçekler gösteriyordu ki, Rusya "iki ya da üç hafta içinde yeni bir savaş başlatmaya ya da ödün üstüne ödün vermeye zorlanabilirdi." "Üçüncü bir yol yok," diye ısrar etti. Öte yandan Sverdlov'un tezi, bunun tam zıddıydı. Başlıca hareket noktası, şu anda savaşmanın pratik bir imkânı olmadığıydı: "Cepheye birlik sevki gerektiği takdirde, tek bir kişiden dahi emin olamayız." "Barışı imzaladıktan sonra bir Kızıl Ordu örgütleyeceğiz," dedi: "Herkese bu meşum barışı [yalnızca] kısa bir mola vermek için imzaladığımızı ilan ediyoruz." Sverdlov, Sol Komünistlerin barış konusundaki reddiyeci tutumunun "bir [parti] ayrışmasının tohumlarını taşıdığı" konusunda katıydı ve konferans katılımcılarına bu gidişatı reddetmeleri çağrısında bulundu.[59]

Sverdlov'un Sol Komünistlerin bir bölünmeye zemin hazırladıkları savı, Buharin'i kızdırdı. Buharin, son derece haklı bir noktaya işaret ederek, Lenin'in Merkez Komitesi'nde devrimci savaş fikri ağır bastığında istifa tehdidi savurarak bir ayrışmayı başlattığını söyledi.[60] En son sözü alan Zinovyev, barışın onaylanmasından yana tavrını, emekçilerin Petrograd Sovyetinde ifadesini bulan hissiyatına dayandırdı. Sovyet temsilcileri, Sol Komünistlerin "devrimci lafazanlıklarını" dinledikten sonra, barış imzalamanın bir zorunluluk olduğuna kesinlikle ikna olmuşlardı. Sol Komünistlerin işçiler arasında devrimci bir coşku gözlenebileceği iddialarını tümüyle göz ardı etmese de, "işçilerin ve bütün Bolşeviklerin cepheye sevki partinin ve proletaryanın gelişkin kesimlerinin fiziki imhasıyla sonuçlanır"[61] iddiasında bulundu. Bu sıralarda, Sol Komünistler Petrograd'da kendi yeni gazeteleri *Kommunist*'i çıkarmaya hazırlanıyordu.[62] Zinovyev bu adımdan geri dönülmesi çağrısıyla konuşmasını bitirdi. Ancak Sverdlov ve Zinovyev'in argümanları konferans katılımcılarının çoğunluğu üzerinde hiçbir etki uyandırmadı. Katılımcılar Sol Komünistlerin tutumunu destekleyerek, Yedinci Parti Kongresi için bir delegasyon ve Sol Komünistlerin çoğunlukta olduğu yeni bir Petersburg Komitesi seçtiler.[63] *Kommunist*'in ilk sayısı 5 Mart'ta çıktı.

Bu noktada, Petrograd'daki Sol Komünistler hâlâ parti ilçe komitelerinin ve tabandaki işçilerin önemli kısmının desteğine sahip olduklarına inanıyorlardı. Ancak Yedinci Parti Kongresi 8 Mart'ta başladığında bu güven, Sol Komünistlerin içtenlikle kabullendikleri gibi, sarsıldı. Bundan dolayı, 14 Mart tarihli *Kommunist*'te bir yazar, fabrikaların kapatılmasının ve Kızıl Ordu seferberliğinin Petrograd'daki –özellikle de Viborg gibi yüksek oranda sanayileşmiş bölgelerdeki– parti örgütleri ve faaliyetlerinde yarattığı olumsuz etkiyi hesaba kattıktan sonra, şu yorumu yaptı: "Bölgelerde savaş ve barış konusundaki fikirler değişti." Bölgelerin tavrını yansıtan temsilciler daha önceden devrimci savaşı destekliyorduysa da, artık hâkim görüş barış antlaşmasının onaylanmasından yana."[64] Bolşevik bölge komitelerinin Mart ortasındaki kayıtları, bu değişimi doğruluyordu.[65]

Petrograd Sovyetinin genel kurul oturumu, 5 Mart'ta barışı tartışmış; Zinovyev ve Kamkov arasındaki sert çatışmanın ardından, Menşevikler, Sosyalist Devrimciler ve Sol Sosyalist Devrimciler tarafından desteklenen Brest karşıtı bir karar önerisi, barış imzalanmasını destekleyen Bolşevik karar önerisi lehine reddedilmişti –Petersburg Komitesi'nin devrimci savaşa desteğinin sürüyor olmasına rağmen. Hatta Zinovyev'in yönlendirmesiyle, genel kurul oturumunu önceleyen Petrograd Sovyeti Bolşevik fraksiyonunun bir toplantısında *Kommunist*'in yayın kurulunu kınayan ve yeni bir Petersburg Komitesi seçilmesini talep eden bir önerge geçirilmişti.[66] *Krasnaya gazeta*'ya göre bu bir hayli uygunsuz önergede oylar "birkaç yüze karşılık bir"di.[67] Bu durum, kitleler arasında barışın onaylanması lehine ve Sol Komünistler aleyhine değişimin bir diğer kanıtıydı.

Mart'ın başında, Petrograd'a yönelik belli ki eli kulağındaki Alman işgali, beşinde toplanması kararlaştırılmış olan Yedinci Tüm-Rusya Bolşevik Parti Kongresi'nin Moskova'ya transferi için Petersburg Komitesi'nden Merkez Komitesi'ne bir çağrıya yol açtı.[68] Petersburg Komitesi'nin önerisinde Zinovyev aynı zamanda Merkez Komitesi'nden, kent parti örgütünün düşman işgali nedeniyle yeraltına çekilmek zorunda kalması durumunda faaliyetlerine devam etmesi için acilen birkaç yüz bin rublelik yardım talep ediyordu.[69] Bu esnada Bolşevik bölge komiteleri, yeraltına inme hazırlıklarına başlamıştı bile. Hükümetin Moskova'ya uçuş planları ertelenmiş olmasına rağmen, iki talep de reddedildi. Merkez Komitesi'nin Petersburg Komitesi'nin endişeleri karşısındaki soğukkanlılığının, ikincisinin Brest antlaşmasının onaylanması konusundaki açık ve acımasız muhalefetinden etkilendiğini düşünmek makuldür. Bu yaklaşımın belirtisi, 9 Mart'taki bu son Petrograd toplantısında Merkez Komitesi'nin Petersburg Komitesi'nin *dağıtılmasını* oylamasıdır. Bolşevik Petrograd Sovyet fraksiyonunda Petersburg Komitesi karşıtı bir isyanın başını çeken Zinovyev, Smilga ve Laşeviç, bu kararı uygulamak ve tahminen, daha söz dinler, Brest yanlısı bir Petersburg Komitesi'nin inşasına göz kulak olmak üzere atandılar.[70]

Birincil amacı Dördüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi öncesinde Brest antlaşmasının onaylanması doğrultusunda bir konum benimsemek olan Yedinci Tüm-Rusya Bolşevik Parti Kongresi'nin en kayda değer boyutu, bizatihi gerçekleştirilebilmiş olmasıydı. Petrograd'a yolculuk etmenin zorlukları yüzünden –her şey bir yana, Almanlar tam anlamıyla "kapıyı tutmuştu" ve demiryolu ulaşımı keşmekeş halindeydi– bu parti kongresinin, katılım 1917 yılı Ağustos ayının başlarında toplanan Altıncı Tüm-Rusya Bolşevik Parti Kongresi delege sayısının yarısını aşarsa meşru kabul edileceği konusunda Bolşevik Merkez Komitesi öncesinde anlaşmıştı.[71] O kongreye katılanlardan 157'sinin tam oy hakkı, 110'unun ise "istişare hakkı" vardı. O halde Yedinci Kongre'de yeterli çoğunluğun sağlanması için, istişare hakkı olan delegeler denklemin dışında bırakılsa bile, en az 79 oy kullanan delege gerekiyordu. Kongrenin başlamak üzere olduğu 5 Mart günü, oy kullanabilecek sadece 17 delege mevcuttu. Ertesi gün, 36 oy kullanan delegenin bulunduğu ve başka birkaç delegenin daha yolda olduğu rapor edildi.[72] Hâlâ yeterli çoğunluk için gerekli sayının yarısından azı orada bulunsa da, kongrenin başlamasına izin verildi. Üzerinde uzlaşılan yöntemden vazgeçilmesinin muhtemel nedeni, Lenin'in daha fazla gecikmeye tahammül etmek konusundaki isteksizliğiydi. Eğer hızla yaklaşmakta olan Dördüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nde Sol Sosyalist Devrimciler ve ılımlı sosyalistlerin antlaşmaya dönük güçlü muhalefetini yenecekse, Brest antlaşmasının onaylanması için Sol Komünistleri etkisizleştirmeye ve partiye hâkim olmaya ihtiyacı vardı. Almanlar da her an Petrograd'a dönük bir taarruz başlatmaya hazır görünüyorlardı.

Lenin, onaylama hakkındaki tartışmayı başlatmak ve parametrelerini ortaya koymak için Merkez Komite raportörü olma konumundan yararlandı. Öncelikle cephede yaşanan katıksız bozgunun Ocak'tan beri yaptığı acil barış çağrısını ne kadar doğruladığını vurgulayarak ve Sol Komünistlere gürültücü yeniyetmeler muamelesi yaparak, artık devrime çok daha ağır barış koşullarının dayatılması nedeniyle onları azarladı. Lenin ayrıca Sovyet Rusya'nın girdiği çıkınazın sorumluluğunu önemli ölçüde Troçki'ye yükledi. Troçki'nin başlarda Brest'teki görüşmeleri diğer ülkelerdeki devrimler için faydalı kılma çabaları muhteşem olsa da, Almanya'nın ültimatom olarak sunduğu baştaki şartlarını kabul etmemesi ve stratejisini "ne savaş, ne barış" olarak ilan etmesi mazur görülemez bir hata olmuştu ve Lenin'in iddiasına göre, aralarındaki anlaşmayı ihlal etmişti. Fakat Rusya'nın askerî zayıflığı ile ilgili bütün öngörüleri doğru çıkmış ve Rusya cılız düşman kuvvetleri tarafından on bir gün içinde mağlup edilmiş olsa bile, henüz her şey kaybedilmemişti. Şüphesiz Petrograd'ın kaderi belliydi. Lenin bundan emindi ve artık biliyoruz ki, bu varsayıma dayanarak hareket etmişti. Yine de, mevcut haliyle bile olsa antlaşmanın onayı, en azından başkentin tahliyesine devam etmek, yeni bir ordu yaratmak, iç düzeni sağlamak, ekonomik hayatı düzenlemek, demiryollarını tamir etmek ve diğer temel önemdeki savunma hazırlıklarını yapmak için kullanılabilecek birkaç günlük (belki de daha uzun süreli) bir nefes alma imkânı ve muhtemelen daha fazlasını sağlayacaktı. Kısaca, Lenin ne kadar maliyetli ve meşakkatli olursa olsun, antlaşmanın onaylanmasının hayatta kalmanın zorunlu bedeli olduğunu belirtti.[73]

Buharin'in Sol Komünistler adına verdiği ölçülü cevap, Lenin'in açılış salvosuyla taban tabana zıttı. Lenin'in Sol Komünistlerin gerçeklerle ve geri çekilmenin gerekliliğiyle yüzleşmekten ısrarla kaçındıkları doğrultusundaki mükerrer iddialarına yanıt olarak Buharin, aksine, ısrarla Rus devriminin ya dışarıdaki devrimler sayesinde korunacağı ya da kapitalist güçler tarafından ezileceği ilkesini savunduklarını belirtti. Dahası, Sol Komünistler her zaman Rusya'nın emperyalizmle kavgasının yenilgilerle başlayacağını varsaymışlardı. Buharin'e göre, iki taraf arasındaki temel fark, Sol Komünistlerin tüm dünyada işçi devriminin yaklaştığına inanmasıydı. Leninistlerin yurtdışındaki nihai devrimlere dair kötümser değerlendirmelerinin aksine, Sol Komünistlere göre dünya işçi hareketi, onların rotalarını doğrulayacak şekilde, devrim doğrultusunda önemli bir değişim sürecindeydi.

Buharin ayrıca Lenin'in öngördüğü ölçek ve nitelikteki savunma hazırlıklarını kolaylaştırmak için sadece birkaç günlük bir nefes alma imkânı gerektiği iddiasını da reddetti –bu nokta, tartışma boyunca Yuritski tarafından özellikle güçlü bir şekilde tekrarlandı. Buharin ve Yuritski'ye bakılırsa, Almanya ile savaşta Rusya'nın askerî kapasitesinde herhangi bir büyük ilerleme için çok kısa bir ara yeterli olamazdı. Devrimin hayatta kalma olasılıkları nasıl optimize edilebilirdi? Lenin'in yanıtı, artık detaylı bir teori olarak sunduğu

nefes alma imkânıydı. Buharin'in yanıtı ise devrimci savaştı. Alman kuvvetleri Rusya'nın içlerine doğru ilerledikçe, istilacılar tarafından yıpratılan ve zulüm gören, giderek artan sayıda işçi ve köylü ayaklanacaktı. Tecrübesiz partizan müfrezeleri başlangıçta yenilgilerle karşılaşacaktı; ama ekonomik kaosla yüz yüze ve dağılmakta olan işçi sınıfı bu mücadele içinde militarizm ve emperyalizme karşı kutsal savaş bayrağı altında birleşecekti. İşçiler ve köylüler silah kullanmayı öğrenecek, bir ordu kuracak ve sonunda galip gelecekti.[74] Buharin'e göre Rus devriminin yazgısı, uluslararası alanda bu stratejinin benimsenmesine bağlıydı.

Yedinci Parti Kongresi'ndeki ateşli Brest tartışması, on iki saat sürdü ve iki güne yayıldı. Lenin ve Buharin'e ek olarak, on yedi delege konu üzerine söz aldı –on kişi lehte, yedi kişi ise aleyhte konuştu. Tek tek isimler okunarak yapılan oylamada, antlaşmanın onayı lehine otuz, aleyhine on iki ve çekimser dört oy kullanıldı.[75] Bu sonuç Riyazanov için bardağı taşıran son damlaydı; onun için Lenin'in Brest barışını kabul eden çözüm önerisinde vücut bulmuş uluslararası proletaryaya ihanet, en derin devrimci prensiplerini çiğnemekteydi. Açıkça partiden istifasını açıkladı.[76] Lenin'in Troçki'nin "ne savaş, ne barış" stratejisine dönük sert eleştirisi üzerine Krestinski, bu stratejiyi öven bir önerge sundu. Haklı olarak işaret ettiği üzere, Troçki'nin pozisyonu parti önderliğinin büyük çoğunluğu tarafından benimsenmişti. Fakat Krestinski'nin önergesi kabul edilmedi. Troçki bu duruma gücendi; haliyle, partinin kendisini içinde bulduğu zor koşullar nedeniyle günah keçisi yapıldığını ve Krestinski'nin önergesinin reddedilmesinin ona karşı güvensizlik oyuna dönüştüğünü söyleyerek sözlerini tamamladı. Bu duruma, hükümetteki bütün görevlerinden çekilerek yanıt verdi.[77]

Zinovyev Troçki'yi sakinleştirmeye çalıştı. Brest ile ilgili, Lenin'e göre en azından bir kısmı parti üyelerinin Sovyet Kongresi'nde devrimci savaşı destekleme olasılığını yeniden gündeme getirme maksatlı örtülü denemeler olan bir yığın önerge teklif edildi ve oylamaya sunuldu. Lenin doğal olarak buna karşıydı. Sonuçta, Zinovyev tarafından sunulan ve Brest'teki Sovyet delegasyonunun genel stratejisini öven, ama üstü kapalı olarak Almanya'nın ültimatom olarak sunduğu şartları kabul etmekte gösterdiği başarısızlığı eleştiren teklif, oyların çoğunu aldı.[78]

Kongre'nin 8 Mart gecesi gerçekleştirilen son oturumunda, Lenin'in partinin resmî adının –Rusya Sosyal Demokrat Partisi (Bolşevik)– güncelliğini yitirdiği ve RKP(B) kısaltmasıyla Rusya Komünist Partisi (Bolşevik) olarak değiştirilmesi gerektiği tezi delegelerce kabul edildi.[79] Troçki'nin istifasını geri almaya nasıl ikna edildiği belirsizdir. Kongrenin kapanışındaki Merkez Komitesi seçimlerinde, en çok oyu 34'le sadece o ve Lenin aldı; oy veren 39 delegenin beşi ise çekimser kaldı.[80] Belki de bu güçlü destek, Brest'te stratejisine dönük eleştirinin yarattığı kırgınlığı telafi etmişti. Yine de, Bolşevik Parti Kongresi delegeleri müzakereleri bitirse bile, halihazırda bazı ulusal hükümet

organları Moskova'da kurulmaktaydı ve Sovnarkom, MYK, Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitelerinin derhal orada yeniden konuşlandırması için gizli düzenlemelerde çoktan yol alınmıştı.

Petrograd'ı terk etme kararının verileceği gün olan 26 Şubat'ta Sovnarkom, Hükümet Basımevinin ve devlet hazinesinde tutulan altınların acil tahliyesi emrini verdi.[81] Hükümet komiserlikleri ve yabancı elçilikler tahliye için ivedi hazırlıklar yaptı. Lunaçarski'nin Aydınlanma Halk Komiserliği gibi ikincil önemde sayılabilecek ulusal bakanlıklar mümkün olduğu kadar uzun süre Petrograd'da kalacaktı. Başında David Francis'in bulunduğu Amerikan Elçiliği, Petrograd'ın 350 kilometre doğusunda yer alan ve Archangel'in kuzey limanına demiryoluyla doğrudan bağlı olan Vologda kasabasına taşındı. İngiliz ve Fransız elçilik görevlileri Rusya'yı Finlandiya üzerinden terk etmeye kalkıştı, ama sadece İngilizler başarılı oldu. Fransız büyükelçi Joseph Noulins ve meslektaşları kısa süre içinde Amerikalılara ve Vologda'daki küçük Müttefik birliklerine katıldı. Bütün bu gelişmeler, sermaye çevrelerinde Alman kuvvetlerinin devrimi bastıracağına dair beklentilerle birlikte, düşüş yaşayan Petrograd borsasının hızla yükselmesine yol açtı.[83]

Şubat sonunda Zinovyev ulusal hükümetin oraya yerleşmesi için düzenlemelere başlamak üzere üst düzey bir delegasyonu Moskova'ya gönderdi.[84] Yeni gelenlere çalışma ve yaşam alanı yaratmak için, gerekli olmayan enstitülerin ve yurttaşların derhal tahliyesi doğrultusunda emirler verildi. Zinovyev'in Petrograd'a döndüğü 4 Mart gününden bile önce, bazı hükümet kurumları yeni başkente taşınmıştı. Bu büyüklükte bir operasyonu gizli tutmak mümkün olmamasına rağmen –ve aslında Sovyet dışı basın olayı doğru ayrıntılarla bildirmişti– MYK Başkanlık Heyeti 1 Mart'ta Sovnarkom ve MYK'nın taşınması ile ilgili söylentilerin tamamen yanlış olduğunu, Sovnarkom ve MYK'nın kentte kaldığını, kentin mümkün olan en etkin şekilde savunulmasına hazırlandıklarını ve tahliye konusunun ancak son anda, Petrograd'ın güvenliği şiddetli ve acil bir tehdit altında olduğunda gündeme gelebileceğini fakat durumun henüz bu noktada olmadığını açıkladı.[85] Bu tür inkârlar ilerleyen haftada da devam etti.[86]

Perde arkasında, yerel Bolşevikler hükümetin taşınmasının Petrograd'daki fabrika işçileri üzerinde olumsuz etkisi olabileceğinden endişeliydi. Bu kaygı 6 Mart 1918 tarihli Petersburg Komitesi toplantısında su yüzüne çıktı.[87] Fenigştayn tahliyenin çoktan başlamış olduğunu ve uygunsuz bir şekilde, hükümet kurumlarını listenin başına alınarak, uygulandığını belirtti. Büyük halk kitleleri lidersiz bırakılmak tehdidiyle karşı karşıyaydı ve eğer bu olursa, başarılı bir karşı-devrim tehdidi ortaya çıkabilirdi.

Bu esnada, Almanya'nın Sovyet hükümetinin silah bırakma kararını kabul ettiği bilgisi gelmişti, Stanislav Kossior bunu hesaba katarak, uygulanmakta

olan tahliye planının gözden geçirilip düzenleneceğine dair güvenini ifade etti. Ama o bile "tahliyenin telaşlı karakterini" protesto etti. Şelavin, Fenigştayn ve Kossior'dan farklı olarak, bir Sol Komünist değildi. Bununla beraber, tahliyenin aşağıdaki prensiplere göre yapılmasını öneriyordu: (1) Öncelik, değerli fabrika ekipmanlarına verilmeliydi, devlet kurumlarına değil. (2) Sovyetlerin tahliyesine müsaade edilemezdi; çünkü bu, kenti ekonomiyi yönetmekten sorumlu kurumlardan mahrum bırakacaktı ve devlet kurumlarının derhal tahliyesi önerilmezdi. (3) Partinin tahliyesi aşamalı şekilde hazırlanmalıydı ve (4) bu doğrultuda bir ihtiyaç belirirse, öncelik MYK'nın ve Bolşevik Petersburg Komitesi'nin tahliyesine verilmeliydi. Bu prensipler; halkın herhangi bir tahliye için önceden hazırlanması ve tahliyenin panikle ve birdenbire yapılmaması koşuluyla kabul edilerek Merkez Komitesi'ne sunuldu; ama o esnada Petrograd'a ani bir Alman saldırısı tehdidi geri çekildiği halde, tahliyenin karakteri üzerinde gözle görülür bir etkisi olmadı.

7 Mart'ta, bir gün önce hiçbir devlet görevlisinin "herhangi bir yere gitmediği veya gitmeyi planlamadığı"nda ısrar eden *Krasnaya gazeta* bile, aniden hükümet kurumlarının transferinin yapılmakta olduğunu kabul etti. Bu adım, düşman bu kadar yakındayken politik ve ekonomik kurumların yeniden inşasının ve Rusya devletini yönetmenin mümkün olmadığı gerekçesine dayandırıldı. Duyuru, Petrograd'ın serbest bölge ilan edileceği ve bu statünün sınırsız ekonomik faydalar taahhüt ettiği açıklamasıyla yumuşatıldı. *Novye vedomosti'ye* göre, bazı sanayiciler bile Petrograd'ın "İkinci New York" olmasını dört gözle bekliyordu.[88] Ertesi gün, 8 Mart Cuma günü, *Krasnaya gazeta* Adalet Halk Komiserliğinin Moskova'ya taşındığını ve bir sonraki Pazartesi Moskova'da yeniden açılacağını bildirdi. VÇeka'nın Ştaynberg'in tahliyeyle meşgul olmasını, bazı politik tutsakları infaz etme fırsatı olarak gördüğünü belirtmekte fayda var. Bu niyetten haberdar edilen Ştaynberg, Moskova'ya doğru yola çıkmadan iki saat önce, kurşuna dizmelerin sonlandırılması doğrultusunda bir emir karalayarak vekili Aleksander Şrayder'e iletti.[89]

Sovnarkom'un hükümetin tahliyesi ile ilgili özgün kararı, Moskova'ya naklin merkezî yönetimden asgari sayıda görevli ile aile fertlerini ve kritik önemdeki dosya ve ekipmanları içermesi gerektiğini belirtiyordu.[90] Pratikte ise çoğu komiserlik Almanlardan kaçma fırsatını değerlendirdi ve üst düzey memurlardan kâtiplere varana kadar çok sayıda yetkili ve aileleri ile "evye ye varana kadar" çok büyük miktarda mobilya ve teçhizat Moskova'ya sevk edildi. Bu kitlesel hareket, Rusya'nın zaten delicesine yüklenilmiş olan demiryolu araçlarına ve hatlarına ağır yük oluşturdu. Moskova'daki konutlardan bahsetmeye gerek bile yok. Bu durum, Sovnarkom'un tahliyenin geçici ve her durumda Dördüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin onayına bağlı olduğu doğrultusundaki duyurularıyla çelişiyordu. Gemiyle Moskova'ya gönderilen malzemelerin uzun listesi bu olguyu örnekler. Örneğin Donanma Genelkurmayı'nın listesindeki 1.806 malzeme arasında dosyalar, haritalar,

ofis malzemeleri, mobilya, dini simgeler (bunlar, birçok kurumun liste başıydı), perdeler, halılar, aynalar, kül tablaları, sobalar, mutfak tertibatı, kap kacak, çatal bıçak takımı, semaverler, yemek odası mobilyası, havlular, battaniyeler ve daha pek çok teçhizat yer alıyordu. Elli civarı oda boşaltıldı.[91] Bonç-Brueviç, kendi geniş kütüphanesini ve diğer şahsi eşyalarını nakletmek için, parti arşivini Moskova'ya taşımak üzere ayarlanmış iki yük vagonunun yönünü değiştirdi.[92] Liderliği 8 Mart'ta "hiç kimseyi geride bırakmamak üzere" bütün komisyonun ve personelinin tahliyesi kararını verdikten sonra VÇeka da kendi ofislerini temizledi. VÇeka, bütün Petrograd dava dosyalarını Moskova'ya gönderirken, neden tutuklandıklarına dair hiçbir belge olmayan yüz kadar mahkûmu Gorokhovaya 2 ve Haçlar (Kresti) hapishanelerinde mahsur bıraktı.[94] Tüm bunlar, ulusal hükümetin tahliyesini çok zorlaştırmanın ve ilkbaharın sonuna kadar uzatmanın ötesinde, Petrograd'da kalan Sovyet otoritelerinin karşı karşıya olduğu büyük dertlere yenilerini ekledi. Şaşırtıcı olmayacak bir biçimde, Mart ayının sonuna doğru Petrograd Bolşevik liderliği parti Merkez Komitesi'ne ulusal hükümetin şehri terk etmesini protesto eden bir mektup gönderdi. Mektup, özellikle VÇeka'nın "belgeleri ve soruşturmacıları alıp götürmesi, ama mahkûmları bırakması" konusunda öfkeliydi.[95]

En üst düzey hükümet kurumları –Sovnarkom ve MYK– ile Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komiteleri Mart'ın 10'unu 11'ine bağlayan gecenin karanlığında Petrograd'ı terk etti. Yolculuğa ilişkin titiz düzenlemeler Vladimir Bonç-Brueviç tarafından yapıldı. Çok gizli talimatlar uyarınca, devlet ve parti görevlileri aileleri ve kişisel eşyalarıyla birlikte gecikmeksizin Moskova'ya gitmek üzere, acilen Petersburg ile Moskova'yı birbirine bağlayan Nikolayevski demiryolu hattı üzerindeki sapa bir tepeye doğru yola çıkacaktı. Litvanya Alayı tarafından korunan en az üç ayrı tren, yolculuk için birleştirilmişti. Lenin, Krupskaya, Lenin'in kız kardeşi Maria İlyiçna ve diğer Sovnarkom üyeleri ile onların aileleri ilk sıradaki trende yolculuk yaptılar. MYK ve hükümet partilerinin Merkez Komitelerini taşıyan trenler birkaç dakika arayla onları takip etti.

Konvoy, Petrograd'ın yetmiş beş mil güneydoğusunda yer alan Malaya Vişera'nın küçük tren istasyonuna ulaşıncaya dek her şey planlandığı biçimde ilerledi. Burada itaatsiz ve silahlı Baltık Filosu denizcileriyle dolu bir trenin beklenmedik anda belirmesiyle konvoy durdu. Birkaç saat içinde denizciler hizaya getirildi ve hükümet başka bir olay olmadan ilerlemeyi başardı. Sovyet döneminde Rusya'da yayınlanan raporlar, Malaya Vişera'daki olayı, izinsiz bir şekilde evlerine dönen ve o esnada oradan geçen anarşist denizcilerin işi olarak sundu.[96] O vakitler gezgin ve yağmacı asker ve denizci tayfalarına rastlamak olağandı, dolayısıyla olay gerçekten bu şekilde gerçekleşmiş olabilir. Mart'ın 11'ini 12'sine bağlayan akşam, konvoy güven içinde Moskova'ya

ulaştı. Bununla birlikte, denizcilerin hükümetin tahliyesinin durdurulmasını kafasına koymuş olduğu ihtimali yok sayılamaz.

Kronştad denizcileri, grup olarak, devrimci savaşın coşkulu ve devamlı birer destekçisi olma eğilimindeydiler. Onların bağımsızlığı ve radikalizmi, Sol Sosyalist Devrimcilerin (daha dar, radikal Sosyalist Devrimci hizbi, Sosyalist Devrimci Maksimalistlerle ittifak halinde) 1918'in ilk aylarında Kronştad Sovyetindeki güçlü etkisinden anlaşılabilir. *İzvestiya Kronştadskogo soveta*'nın 2 Mart tarihli sayısında dikkat çekecek şekilde yayımlanan mektup, o dönemlerde Kronştad'daki kitlelerin hissiyatının karakteristik bir örneğiydi.[97] Mektubun yazarı "Rus çarlığını ve burjuvaziyi devirdik mi ki hiç savaşmadan Alman katiller önünde diz çöküyoruz?" diye soruyor ve şöyle yanıtlıyordu: "Hayır, binlerce kez hayır! ... Kızıl Petrograd'dan kaçan korkaklara yazıklar olsun!" Kronştad Sovyeti, yaygın kanaat –ve Petrograd'daki çoğu Sovyetin kanaati– antlaşmanın onaylanmasını desteklemeye kaydıktan epey sonra Sovnarkom'un barış politikasının reddedilmesi ve Almanya'ya karşı savaşın sürdürülmesi için çağrı yapmaya devam etti. Sonuç olarak, Kronştadlı Sol Sosyalist Devrimci Aleksander Bruşvit'in Nisan'daki ikinci Sol Sosyalist Devrimci ulusal kongresinde gözlemlediği gibi, "Bolşevik çevrelerde Kronştad bir şüpheli haline geldi; onlar [Bolşevikler] artık Kronştad'ı devrimin medarı iftiharı ve gururu olarak övmüyorlardı."[98]

Ulusal yetkililerin ana gövdesinin oraya varmasından üç gün sonra, 15 Mart akşamı Dördüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi Moskova'da toplandı. Kongre delegeleri kongre gündemindeki temel konularda, yani Brest barışının onaylanması ve başkentin Petrograd'dan Moskova'ya naklinde bir oldubittiyle karşılaştılar. Danışma heyetinin resmî çetelesine göre, oy veren 1.172 delegenin 814'ü Bolşevik (çoğu kongreye antlaşmanın onayını destekleme taahhüdüyle gelmişti), 238'i Sol Sosyalist Devrimci ve 114'ü küçük partilere mensup veya bağımsız üyelerdi.[99] Sovyetlerin temsili, öncelikle delege seçimine dönük katı düzenlemelerin olmaması, zayıf iletişim ve ulaşım zorlukları sebebiyle Sovyetten Sovyete değişiyordu. Ne var ki, en azından "Leninist," Sol Komünist ve Sol Sosyalist Devrimci temsilciler arası oran bağlamında, kongre bileşimi bozulmuş gibi görünmemekteydi. Ştaynberg'in kongre öncesi halka, bütün delegasyonlardaki "ölü ruhlar"ın tespit edileceği vaadine rağmen, sadece oy hakkı sahibi 14 Bolşeviğin kimlik belgelerine itiraz edildi.[100] Ne kongre sırasında ne de sonrasında Sol Sosyalist Devrimciler veya Sol Komünistler kongrenin meşruiyetini sorguladılar.

Sovnarkom ve MYK'nın ülkedeki tüm Sovyetlerden topladığı, savaş ve barış hakkındaki tutum ile ilgili basılı anket çizelgelerde, devrimci savaşa dönük desteğin kongre delegeleri arasındakinden daha güçlü olduğunu

gösteriyordu; ancak hissiyata dair bu veriler, Mart ortasında büyük ölçüde geçersizleşmişti; zira bunların önemli bölümünün tarihi, 3 Mart'ta Sovyet Rusya ve Almanya arasında imzalanan ön anlaşmadan ve ayrıca Dördüncü Sovyet Kongresi delegelerinin seçildiği kongre öncesi bölgesel ve yerel meclislerden eskiydi.[101] Kongre öncesi toplantılarda Bolşevik fraksiyonların oylarında en büyük etki yaratan gelişmeler, muhtemelen Yedinci Tüm-Rusya Bolşevik Parti Kongresi'nde barışın onaylanmasına verilen güçlü destek ile cepheden gelmeye devam eden bozgun haberleriydi.

13 ve 14 Mart'taki ilk fraksiyon toplantılarında, ulusal Sovyet kongresi Bolşevik delegeleri arasında barışın onaylanmasına dönük ezici bir destek açığa çıktı. Bu toplantılarda, Lenin onayı savunduktan ve yerel parti örgütleri kendi raporlarını ilettikten sonra, kongrede konu hakkında partinin tutumunun Lenin tarafından sunulmasına karar verildi. Bir kez daha yenilgiye uğrayan Sol Komünistler, kendi stratejilerine karar vermek üzere sonrasında buluştular.[102] Bu toplantıda Sol Komünistlerin Brest barışına muhalefetinin ve gelecekteki taktiklerinin resmî bir deklarasyonla kongrede özetlenmesi kararı alındı. Bununla birlikte, parti disiplininin korunması için, Sol Komünistler onay tartışmasına katılmayacak ve konu hakkında oy kullanmaktan geri duracaklardı.

Sol Sosyalist Devrimci kongre fraksiyonu eşzamanlı olarak bir araya gelerek, büyük bir kısmı barışı reddeden yerel Sovyet temsilciliklerinin raporlarını dinledi. Kamkov ve Ştaynberg devam eden onay karşıtlığı ile ilgili ateşli konuşmalar yaptı ve uzun bir tartışmanın ardından fraksiyon bu tutumu benimsedi. Bu esnada Sol Sosyalist Devrimciler arasındaki tartışmalar, barış kararının onayına muhalefetten çok, Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi'nin Brest antlaşması kabul edildiği takdirde Sovnarkom'daki temsilcilerini geri çekmesi ve bu sayede partinin Alman emperyalizmine karşı süren "ayaklanmalara" önderlik etmek için elinin serbest kalması gerekliliği üzerine odaklanıyordu.

Tüm bunlar ışığında, Dördüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin toplantı tutanakları tahmin edilebileceği gibi üstünkörüydü. 15 Mart'taki birinci oturumunun büyük kısmı, Lenin'in onay lehine yaptığı uzun ve yoğun sunumu ile geçti. Onay aleyhtarlarına karşı yapılan savaş çoktan kazanılmıştı; Lenin partinin birliğini bir an önce yeniden inşa etme umuduyla, Sol Komünistlere gereksiz yere sataşmaktan kaçındı. Konuşmasının merkezî temalarından biri, emperyalizmin ve mali sermayenin Rus Devrimi'ne saldırısının Almanya'nın Şubat ortasındaki taarruzuyla başladığı, bununla mücadele etmekte yetersiz kalan Rus Devrimi'nin ilerlemesinin Avrupa proletaryasının başarıyla ayaklanmasına bağlı olduğuydu.[103]

Sol Komünistlerin sessiz kalması ile birlikte, onay karşıtı ana konuşmalar Kamkov ve Ştaynberg tarafından yapıldı. Kamkov Alman ilerlemesinin güçlü bir direnişle karşılaştığı Ukrayna gibi eski Rus İmparatorluğu bölgele-

rini işaret ederek, kongreden barışı onaylamanın istendiği fikrinin kendisiyle alay etti. Ona göre, Sovyet Rusya hâlâ Almanya ile savaş halindeydi; Almanya Rusya'nın onayına aldırmadan ondan felç edici taleplerde bulunmaya devam edecek ve sonuç olarak, onay kaçınılmaz şekilde Rus Devrimi'nin tamamen boğulmasına ve önceki yıl işçi sınıfının kazandığı her şeyin tamamen kaybedilmesine yol açacaktı.

Lenin, konuşmasında Yedinci Parti Kongresi'nde ve o dönemki yazılarında barış yanlısı görüşünün merkezinde yer alan "nefes alma imkânı" fikrini ayrıntılandırmamıştı. Bununla birlikte bu, Kamkov'u caydırmadı. Ona göre, Almanların önerdiği şartlarda bir "barış"ın stratejik değer taşıdığı fikri gülünçtü. Almanya'nın dayattığı şartlar altında bir ordu kurmak imkânsız olacaktı. Hangi açıdan ele alınırsa alınsın, Kamkov onayın hiçbir şeyi çözmeyeceğini vurguladı. Ne var ki, Rus ordusunun yapacağı başarılı bir savunmanın başarı şansını abartmadı. Konuşmasında partizan savaşının etkililiği ve Rusya Alman emperyalizmine teslim olarak onları baltalamadığı sürece yurtdışında eli kulağında olan sosyalist devrimlerin devrimci Rusya'nın yardımına gelme olasılığına yaptığı vurguya kıyasla, geleneksel askerî muharebeye daha az yer verdi. Brest antlaşmasını onaylayarak, Sovyet Rusya sadece kendini tahrip etmeyecekti, yurtdışındaki devrimci proletaryaya da muazzam bir kalleşlik yapmış olacaktı. Lenin'in önerdiği teslimiyet koşullarının kaçınılmaz sonucu olarak yenilmiş, bastırılmış, aşağılanmış ve ezilmiş bir Rusya'dansa mücadele eden, belki ölen ama yenilmeyen devrimci bir Rusya'yı görünce ortaya çıkacak uluslararası halk yükselişi bastırılmış olacaktı. [104]

Kamkov konuşmasını bitirirken, Sol Sosyalist Devrimcilerin Almanya ile imzalanmış olan barış hakkındaki stratejisini genel hatlarıyla tasvir etti. Barış koşullarının gerçekleştirilmemesi için ellerinden geleni yapacaklardı ve er geç uluslararası devrimci hareketin onların yardımına geleceğinden emin bir şekilde, güçlerini Rus işçilerinin ve köylülerinin Almanlara karşı savaşmaya devam ettiği yerlere aktaracaklardı.[105] Ştaynberg de Lenin'e yüklendi ve Almanların ihtiraslarının Sovyet Rusya'ya savaşmaktan ve örneğin uluslararası devrimci ayaklanmaları teşvik etmekten başka bir seçenek bırakmadığında ısrar etti. Eğer barış onaylanırsa, diye uyardı, Sol Sosyalist Devrimciler Sovnarkom'dan çekilecekti. Sol Sosyalist Devrimciler öncülüğünde işçi sınıfının en ileri kesimleri, Bolşevik Parti'nin sağlıklı unsurları ile birlikte kol kola savaşmaya devam edecekti.[106] Ştaynberg'in bu yorumu, Sol Sosyalist Devrimcilerin kongrede Sol Komünistlerle işbirliği umutlarına dair tek ifadeleriydi.

Arada Lenin'in, Kamkov'un ve Zinovyev'in konuşmalarıyla bölünen Sovyet Kongresi, Menşevikler adına Martov, Sağ ve Merkezci Sosyalist Devrimciler adına Mikhail Likhach, Anarşist-Komünistler adına Aleksander Ge, Sosyalist Devrimci Maksimalistler adına Grigori Rivkin ve Birleşik Sosyal Demokrat Enternasyonalistler adına Pletnev'i dinledi. Bu son isimlerin hep-

si şiddetle onaya karşı çıktı ve bu konumu yansıtan karar önergeleri sundu. Anarşist-Komünistler ve Sosyalist Devrimci Maksimalistler dışında, bu önergelerin hepsinde Kurucu Meclisi yeniden toplayarak Bolşeviklerin iktidardan uzaklaştırılması, herkese oy hakkı temelinde yeni bir hükümet seçilmesi veya mevcut Sovyet sisteminin kökten yeniden yapılandırılması çağrısı yapıldı. Onay lehindeki ezici oy umut kırıcıydı, sonuç başlangıçtan beri ortadaydı. Sverdlov, Sol Komünistlerin Brest antlaşmasına karşı devam eden muhalefetlerini açıklamalarına ancak sonuç kayıtlara geçirildikten sonra izin verdi. Kongrenin son gününde (16 Mart), belli ki oylamaya sunum için hazırlanan resmî bir açıklamada, Sol Komünistler antlaşmanın onaylanmaması, bunun yerine sosyalist devrim için kutsal bir savunma çağrısı ile değiştirilmesi gerektiğini ilan etti. Oy hakkı sahibi elli sekiz Sol Komünist delege ve ayrıca MYK mensubu dokuz Sol Komünist tarafından imzalanan deklarasyon, imzacıları kendi görüşlerini açıkça ifade etme sorumluluğu duymalarına rağmen, Bolşevik Parti'de [resmî] bir bölünmenin devrimci dava için tehlikeli olacağı ve bu nedenle, deklarasyonlarını okuduktan sonra, onay hakkındaki oylamadan çekilecekleri açıklamasıyla son buluyordu. Kısacası, onay oylamasından ve açıkça partiyi bölmekten geri durarak, Sol Komünistler ayrı bir barışa karşı çıkmaya devam edeceklerini ve devrimci Rusya'nın savunma güçlerinin silah altına alınması için çalışacaklarını beyan etmiş oldular.[107]

Onay kararı alındıktan sonra, kongre aynı şekilde alelacele başkentin Moskova'ya taşınmasını görüşmeye geçti. Bolşeviklerin konuyla ilgili yaklaşımını aktarmak, hâlâ Petrograd Sovyetinin başkanı olan Zinovyev'e düştü. Ona göre, başkentin taşınmasını zorunlu kılan şey, Petrograd'ın stratejik açıdan olağanüstü kritik bir konumda olmasıydı (bu aşamada sağda oturan bir delege şöyle bağırdı: "Ne diyorsun, yeterli bavulunuz olmadığını mı kastediyorsun?") Başkentin taşınmasının bir "haftalar veya aylar" meselesi değil, kısa süreli olduğunda ısrar etti. Onun sunduğu ve neredeyse oy birliğiyle kabul edilen önerge, kısaca Petrograd'ın askerî durumunda bir değişiklik olana dek Rusya Sosyalist Federe Sovyet Cumhuriyeti başkentinin "geçici olarak" Petrograd'dan Moskova'ya taşınacağını bildirdi.[108]

Sol Komünistler ve Sol Sosyalist Devrimciler, eğer Brest antlaşması onaylanırsa Sovnarkom'dan çekileceklerine dair tehditlerini gerçekleştirdiler. Dördüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin kapanışından iki gün sonra, 18 Mart'taki birinci Sovnarkom buluşmasında başlıca gündem maddesi, Sol Sosyalist Devrimci ve Sol Komünistlerden Aleksandra Kollontay, Vladimir Smirnov, Valerian Obolenski (Osinski) ve Pavel Dibenko'nun hükümetten çekilmesinden kaynaklanan "kabine buhranı"ydı. Alelacele kaleme alınmış

notlarda, ayrılan bütün Sol Sosyalist Devrimciler istifalarını Merkez Komitesi kararına dayandırdı.[109]

Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci ilişkisinde ulusal ölçekte meydana gelen değişikliğin hızı, gözlemcileri şaşırtabilirdi. Ocak ayında, Üçüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi sırasında Lenin, Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci ittifakının her gün değil her saat güçlendiğini ve Sovnarkom'da birçok sorunun oy birliği içinde çözüldüğünü söylerken coşkudan gözleri ışıldıyordu.[110] Dördüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'ni takip eden iki aydan biraz fazla süre sonra, iki partinin birliğini, "keyifsiz bir aşk, ondan ayrılmak mutsuz etmez"[111] diyerek reddetti.

Sovnarkom'dan çekilmenin ardından, hem Sol Komünistler hem de Sol Sosyalist Devrimciler daha alt düzey ve yerel Sovyet kurumlarıyla meşgul olmayı ve Brest antlaşmasına karşı mücadele etmeyi sürdürdü. Sol Sosyalist Devrimciler aynı zamanda Baltık Bölgesi'nde ve Ukrayna'da Almanlara karşı gerilla mücadelesini hızlandırdılar. Hatta üst düzey Alman yetkililerine karşı terörist eylemlerde bulunma planı doğrultusunda ilk adımları attılar.[112]

Bu esnada, Petrograd'da Leninistlerle Sol Komünistler arası politik liderlik mücadelesi bir sonuca bağlanmıştı. 9 Mart'ta Bolşevik Petersburg Komitesi, 20 Mart tarihinde kent ölçeğinde acil bir parti konferansı –Petrograd Bolşevikleri Beşinci Acil Kent Kongresi– toplanmasını onayladı. Görünüşte bu konferansın amacı, bir gün önceki Yedinci Tüm-Rusya Bolşevik Parti Kongresi'nin Brest-Litovsk antlaşmasının onaylanmasına dönük desteği hakkında yerel parti örgütü tabanının yaklaşımını değerlendirmekti.[113] Belli ki, Petersburg Komitesi ilk olarak, Petrograd'daki Yedinci Parti Kongresi ile Moskova'daki Dördüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi arası kısa dönemde partinin Sovyet fraksiyonunun 12 Mart tarihli bir toplantıda benimsediği hasmane kararı tartıştı. Fraksiyonun *Kommunist*'e dönük saldırısına ve onun yeni bir Petersburg Komitesi seçilmesi doğrultusundaki emsalsiz talebine tepkisi, kuşkusuz kısmen özgüven kaybı nedeniyle, dikkat çekici ölçüde sınırlıydı. Komite bütün tartışmalı konuları ele almak üzere acilen kent ölçeğinde bir parti konferansı planlandığını teyit etmekle yetindi ve Sovyet fraksiyonuna kendi Sol Komünist tezlerinin 1 Mart'taki Dördüncü Petrograd Bolşevikleri Konferansı devamında benimsendiğini hatırlattı.[114]

Bu doğrultuda bir ilan, 14 Mart tarihli *Kommunist*'te yayımlandı.[115] Petersburg Komitesi'nin Sol Komünist çoğunluğu hiç şüphesiz, düşünme ve tartışmalar ve *Kommunist*'in yardımıyla umuyordu ki, "bölgelerdeki" Bolşevikler Yedinci Parti Kongresi'nin Brest antlaşmasına desteğini ve –eğer karar bu doğrultuda olursa– Dördüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin resmî onayını görmezden gelecekti. Kısacası, Petrograd parti örgütünün alt seviyelerindeki Bolşeviklerin, Sol Komünistlerin tanımladıkları devrimci prensiplere sadık kalacağını ve kent konferansına delege seçiminde buna göre oy kullanacağını

umut ediyorlardı. Ama böyle olmayacaktı. Petrograd Bolşeviklerinin 20 Mart tarihli Beşinci Acil Kent Konferansı'ndaki barış ve savaş konulu tartışmada Radek, Sol Komünist Petersburg Komitesi adına Brest barışını sosyalist devrim için ciddi bir geri adım olarak lanetledi ve Almanya'ya verilen tavizlere son verilmesi çağrısında bulundu. Zinovyev, onayın destekçileri adına yaptığı konuşmada Sol Komünistleri eleştirdi, *Kommunist*'in kapatılmasında ısrar etti ve Sol Komünistlerin uyumlu bir biçimde ortak parti örgütlerinde çalışmalarını istedi. Bu çatışmanın sonucu, 1 Mart'taki oylamanın tamamen tersine çevrilmesi olacaktı. Radek tarafından önerilen Brest karşıtı önerge yedi oyda kalırken, Zinovyev'in onay lehindeki önergesi elli yedi oy kazandı.[116]

18 Şubat'ta Almanya'nın askerî operasyonlara yeniden başlamasının hemen ertesindeki günlerde, Petrograd'daki Sovyet otoriteleri kentin savunmasını desteklemek için hummalı bir çabaya giriştiler. Fakat bu çabalar, Ekim Devrimi'nin ekonomik sonuçlarından hayal kırıklığına uğramış, kent dışına nakiller nedeniyle harap olmuş ve beklenmedik Alman taarruzu karşısında afallamış garnizon birliklerinin büyük moral çöküntüsü ve fabrika işçilerinin istikrarsızlığıyla sekteye uğradı. Ne en deneyimli Bolşevik yerel liderlerinin çoğunun giderek toplaştığı Petrograd bölge Sovyetlerinin yoğun çabaları, ne de ülke ölçeğinde en öne çıkan Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci figürlerin yaptığı çağrılar, önemli sayıda kişinin Kızıl Ordu'ya katılmasıyla sonuçlandı. Dahası, yurtiçindeki karşı-devrimci grupların –emniyet kurumlarının yoğunlaşan çabalarına rağmen– yıkıcı faaliyetlerindeki artış, bu dönemde Petrograd'daki Sovyet iktidarının krizini daha da karmaşıklaştırıyordu. 24 Şubat'ta Pskov'un Alman kuvvetleri tarafından ele geçirilmesiyle asker alımlarında mütevazı bir artış gözlendi –özellikle de geçici partizan müfrezeleri ve Sol Sosyalist Devrimci muharebe birlikleri Kızıl Ordu ile birleşince. Ancak Rusya'nın cephede uğradığı bozgunun boyutu ortaya çıktıkça ve işçiler Almanlarla savaşmanın kesin ölüm anlamına geldiği sonucuna vardıkça, bu mütevazı askere alım ivmesi buharlaştı.

Bu esnada Petrograd'daki Bolşevik Parti örgütünün Sol Komünist liderliği, 1 Mart tarihli Petrograd Bolşeviklerinin Dördüncü Kent Konferansı'nın kaldığı yerden devam etmesine ilişkin konumunun ve 5 Mart'ta *Kommunist*'in ilk sayısının yayımlanmasının işaret ettiği gibi, şiddetle Brest barışının karşısında ve kararlılıkla devrimci savaşın yanında durmaya devam etti. Ne var ki, Petrograd Sol Komünistleri çok hızlı bir şekilde halkın kendi bakışlarına olan desteğinin zayıflığını anlamak zorunda kaldılar. Ayrıca, Petersburg Komitesi'nin bağımsız duruşu, Petrograd Sovyetindeki Leninist parti fraksiyonunun ona karşı isyanını ve Merkez Komitesi'nin onu yenisiyle değiştirme kararını tetikledi. Petrograd'daki bağımsız Sol Komünist hareketin sonunun

geldiği, Radek öncülüğündeki Sol Komünistlerin Zinovyev liderliğindeki Leninistler tarafından bozguna uğratıldığı 20 Mart tarihli Petrograd Bolşeviklerinin Beşinci Acil Kent Konferansı ile belirginleşmişti.

Bu sırada Brest antlaşması, Petrograd'da gerçekleştirilen ve ertesinde Sovyet hükümetinin Moskova'ya taşındığı Yedinci Tüm-Rusya Bolşevikleri Kongresi iskeleti tarafından onaylandı. Antlaşma Dördüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi tarafından da onaylandığı halde, antlaşma üzerine tartışma hiddetlenerek olumsuz etki yaptı. Ülke ölçeğinde hem Sol Komünistler, hem de Sol Sosyalist Devrimciler Sovnarkom'dan çekildi ve çoğu bağımsız bir yol izledi. Dahası, ulusal hükümetin taşınmasının ardından Lenin'e göre Petrograd'ın birincil önceliği Almanlardan kurtarılıp başka yerde kullanılabilecek beşerî ve sınai kaynaklarında yatmaktayken, bu görüş geride kalan Bolşevik liderler tarafından paylaşılmamaktaydı. Onlara göre "Kızıl Petrograd" hâlâ ana karargâh ve yaklaşan dünya devriminin sembolü olma onurunu taşıyordu. En önemlisi de, giderek daha hasmane ve karmaşık bir ortamda Petrograd'daki Sovyet iktidarını yönetme gibi zorlu bir görevle karşı karşıyaydılar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOVYET İKTİDARI UÇURUMUN EŞİĞİNDE

8

Fırtınalı Bahar

Sovnarkom'un Moskova'ya kaçışı, gıda ve yakıt sıkıntısının derinleşmesiyle ve toplumsal sorunların hızla keskinleşmesiyle çakıştı. Petrograd'da kalan Bolşevik liderler aynı zamanda, 1917'de iktidara gelmelerinde en büyük paya sahip toplumsal sınıf olan Petrograd işçileri arasında ortaya çıkan muhalefetle karşı karşıya kaldılar. 1918 ilkbaharı sonlarında ve yaz başlarında mevcut sorunlar katmerlendi ve yenileri ortaya çıktı –bunlar arasında, Beyaz Finlerin Alman destekli bir askerî harekâtla Petrograd'a ilerleyerek hâlâ gücünü koruyan Rus Baltık Filosu için tehdit yaratması, büyük Obukhov sanayi tesisindeki hoşnutsuz işçilerin Baltık Filosu çalışanlarınca desteklenen başkaldırısı ve yıkıcı kolera salgını bulunuyordu. Bütün bunların ötesinde, iç savaş Volga'dan Pasifik'e ve Don'a yayıldı ve Kızıl Ordu ve silahlı işçi müfrezeleri köylülerin tahılına cebren el koymak üzere seferber edilerek, Petrograd'da hâlâ Bolşevik otoritelerin kullanımında olan insan kaynakları daha da daraldı. Petrograd İşçi Komünü Komiserler Konseyi (PİK-KK) bu krizlerin üstesinden gelme mücadelesinde, ilkin nispeten ılımlı bir politik rota benimsedi. Daha sonra daha katı tedbirlere dönse de, Moskova'nın dayattığı aşırı baskıcı önlemlere direndi. Bu giderek derinleşen fırtınalı süreç boyunca, Petrograd'daki Sovyet iktidarının hayatta kalmayı başarmasında, Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimcilerin bölgenin yönetiminde sergilediği etkin işbirliğinin azımsanamaz bir payı vardı.

10 Mart 1918 gecesi merkezî Sovyet hükümeti ve Bolşevik Merkez Komitesi Alman kuvvetlerinin kısa süre içinde kenti işgal edeceğini düşünerek Petrograd'ı terk etti. İki gün önceki Yedinci Parti Kongresi'nde Lenin, stenograflara "sözlerimi kayda geçirmeyi düşünmeyin bile" diye talimat verse de, barış imzalamanın Piter'i muhtemelen sadece birkaç günlüğüne kurtaracağını kabul etti.[1] Sovnarkom Petrograd'daki Sovyet iktidarının şansı kalmadığını varsaydığından ve tahliye hazırlıklarıyla meşgul olduğundan, kentten ayrılmadan önce Petrograd'ın müstakbel hükümetine veya güvenliğine ilgi göstermedi. 8 Mart tarihli, sondan bir önceki Petrograd toplantısında, Sov-

narkom kaçışın sekteye uğramaması için yapılacak hazırlıkları tartıştı. Ertesi gün, kritik önemdeki sanayi tesislerinin ve personelinin Petrograd'dan nakliyle ilgili olası sorunları ele aldı. Petrograd'ın Tahliyesi İçin Acil Durum Komisyonu üyelerine, "son ana kadar" makamlarında bulunmaları talimatı verildi.[2] Bunun ötesinde, Sovnarkom belli ki başkent düşene kadar Petrograd Sovyeti ve onun Yürütme Komitesi'nin Moskova'dan gelen direktifler uyarınca yerel idareden sorumlu olacağını varsaymıştı. Kenti terk etmenin, Petrograd hükümetinde büyük bir yapısal değişim gerektireceğini göz önüne almamıştı.

Yaklaşık olarak Sovnarkom'un nihai Petrograd toplantısı esnasında (9 Mart), Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi bölgesel Sovyet temsilcilerini bir Petrograd Çekası (PÇeka) kurmak üzere çağırdı. Bölgesel Sovyetler, her zamanki gibi, tam zamanlı görev yapabilecek "en dinamik insanlarını"[3] ataması için uyarıldı. PÇeka'nın başına Yuritski'nin –eski ateşli Sol Komünistin– atandığı söylendi. Sonraları Bolşevik muhalifler onu genellikle "Petrograd'ın Robespierre'i" olarak ansalar da, Yuritski'nin pratikte karşı-devrimle mücadelesinde Moskova'da Cerjinski kontrolündeki VÇeka'dan çok daha ılımlı bir yaklaşımı vardı.[4]

Zinovyev'e göre, ulusal hükümetin kentten ayrıldığı geceye kadar, geride kalan Bolşevik yetkililer yapısal olarak merkezî Sovnarkom'a benzeyen yetkin bir yerel hükümet kurmanın makul olacağını anlamadılar. Kesin olan bir şey varsa o da şuydu: Bu hızlı Moskova'ya gidişin ertesi gününde, Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi, terk edilmiş "Kızıl Petrograd"ı halkın zihninde Paris Komünü destanı ile özdeşleştirmek üzere, Petrograd İşçi Komünü Komiserler Konseyini (PİK-KK) kurdu. PİK-KK "anayasasına" göre heyet, Petrograd Sovyetine karşı sorumlu olacak; Petrograd Sovyetinin ilgili bakanlıklarıyla birleştirilmiş kendi komiserliklerinin yetkisi, ulusal hükümetin yerel organlarının yerini alacak ve bölgesel Sovyet seksiyonları PİK-KK'nin ilgili komiserliklerinin yerel organlarına dönüştürülecekti.[6] Hiçbir zaman tam olarak uygulanmasa da, bu "anayasa" Petrograd'ın Moskova'dan bağımsızlığının ve "Komün" hükümetinin bölgesel Sovyet seksiyonlarını dikey olarak entegre etme nihai hedefinin sınırlı bir ilanıydı.

Aleksander İlyin-Zenevski (karısı birkaç hafta önce, Almanların Petrograd'a doğru ilerlemeyi sürdüklerini öğrenince intihar etmiş olan Bolşevik askerî lider), yıllar sonra, Petrograd İşçi Komünü'nün kuruluşu ilan edildikten sonra caddeye çıktığında yaşadığı coşkuyu şu sözlerle anımsayacaktı:

> Her zamanki sahneyle karşılaşmak tuhaf geliyordu. Kar yağıyordu. Yayalar, kaldırımlar boyunca aceleyle yürüyorlardı. Aralarda atlı bir binek arabası salına salına yanımızdan geçiyordu. Diğer günlerden bir farkı yoktu. Hoş, şimdi bir komünümüz vardı! Bir komün, o zamana kadar sadece hakkında bir şeyler okuyabilmiştik. Sadece bunu düşünmek bile insanın başını döndürüyor, ruhunu daha önce görmediği zirvelere çıkarıyordu.[7]

PÇeka liderleri. Oturanlar: Yuritski ve Boki. Ayaktakiler: Borizevski ve Yoseleviç. [Rusya Siyasi Tarih Müzesi, St. Petersburg.]

Petrograd Bolşevikleri, başından beri yeni yerel hükümetin Sol Sosyalist Devrimcileri kapsayacağını umuyordu. Zinovyev bir hükümet ataması için bilhassa Aleksei Ustinov'u düşünmüştü. Ama en üst düzey Sol Sosyalist Devrimci liderlerin çoğunun Dördüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi için hâlihazırda Moskova'da bulunması nedeniyle, bu konuda çok ısrarcı olmadı. Bu nedenle, 12 Mart'taki Petrograd Sovyeti genel kurul oturumunda onaylanan PİK-KK'ya sadece Bolşevikler dâhil edildi. Hükümete Zinovyev başkanlık edecekti ve baş komiserliklere atanan isimler Lunaçarski (aydınlanma); Viyaçeslav Menzhinski (maliye); Mikhail Kalinin (belediye hizmetleri); Mikhail Laşeviç (iaşe), Petr Stuçka (adalet); Viyaçeslav Molotov (ekonomi); Adolf Yoffe (toplumsal refah); Miron Vladimirov (ulaştırma) ve Ivar Smilga'ydı (Petrograd Askerî Bölgesi).[9] Yeni hükümetteki en güçlü isim, Petrograd'ı yabancı ve yerli düşmanlara karşı savunmak için sınırsız yetkisiyle istinai Askerî-Devrimci Komiserliğin başkanı sıfatıyla Troçki'ydi.[10]

Troçki bu görevi sadece birkaç günlüğüne yürüttü; bu süre, ses getiren birkaç katı beyanname için yeterince uzundu.[11] Parti komiserlerinin sözde askerî uzmanlar veya *spetsy*lerin –artık yeni Kızıl Ordu'da ya da donanmada hizmet veren eski Çarlık askerlerinin– stratejik ve teknik talimatlarına karışmalarına izin verilmemesi konusundaki ısrarı nedeniyle Petrograd'da bırakılan

Merkez Komitesi üyelerinden müteşekkil Bolşevik Merkez Komitesi Petrograd Bürosu çoğunluğu tarafından hükümet dışına itilmeye zorlandı. En yakın yoldaşlarının önerisi üzerine, Troçki alelacele halk savaş komiseri olarak hizmet etmek üzere Moskova'ya nakledildi.[12] İlk PİK-KK'nin başka bir mensubu, Stuçka,Ştaynberg'in yerini almak üzere derhal Moskova'ya çağrıldı.[13] Kısa bir talimatla, Nikolay Krestinski Adalet Komiserliğine ve Yuritski, Boris Pozern ve Adolf Yoffe sırasıyla iç, askerî ve dış işleri baş komiserliklerine atandı. Fizikçi Yevgeni Pervukhin, Halk Sağlığı Komiserliği sorumluluğuna getirildi.

Ne Bolşevik Merkez Komitesi Petrograd Bürosu ne de Bolşevik Petersburg Komitesi bu görevlendirmelerde rol oynamış görünüyordu (birincisinin Troçki'nin devre dışı bırakılmasına müdahil olması hariç). Hükümet meselelerinde tavsiyeye ihtiyacı olduğunda, PİK-KK partiye değil Sovyet organlarına kulak verdi.[14] Bu Petrograd'daki Sovyet ve parti kurumları arasındaki ilişkinin hâlâ kaygan olduğu bir zamandı. En deneyimli mensuplarının çoğundan yoksun kalmış yerel parti organları, artık daha kapsamlı politik ve ekonomik sorunları ele almaya başlıyordu. Bununla birlikte, onlar yine de hükümet işlerine doğrudan müdahil olmaktan kaçındılar. Bu, Sovyetlerdeki Bolşevik liderlerine duydukları büyük saygıdan ve Sovyet işleyişi ile parti arasında münasip bir ilişki kurulmasına dair genel tutumlarından kaynaklanıyordu. Petersburg Komitesi'nin örgütsel konulardaki otorite ismi Kiril Şelavin, 1918'de Petrograd'daki Bolşeviklere dair hatıratında Petrograd Bolşevikleri arasında iki görüşün ortaya çıktığından bahsediyordu. Bazı liderler tümüyle "Sovyet" ruhuyla dolmuştu ve sosyalist devletin inşasında parti faaliyetlerini görece önemsiz bularak küçümsüyorlardı. Bu görüş, hükümetteki Bolşeviklerin pek çok yükü ile birlikte, onların parti çalışmasından neredeyse tamamen kopmasını açıklamaya yardım etmektedir. Bu dönemlerde "eski geleneklerin muhafızları" olarak adlandırılan diğerleri ise, hükümet çalışmalarına "temiz" parti faaliyeti, aksine "kirli" bir şey olarak baktılar. Bununla birlikte, Şelavin'e göre her iki grup da parti işini basitçe ajitasyon ve propaganda olarak görüyordu.[15]

Merkezî hükümetin ayrılmasından birkaç gün önce, ama tahliyenin başlamasından sonra, 6 Mart tarihli bir toplantıda Petersburg Komitesi'nin gündeminde Alman işgali durumunda yeraltına inmek için ön hazırlıklar, Yedinci Tüm-Rusya Parti Kongresi ile ilgili düzenlemeler gibi parti içi meseleler, *Kommunist*'in basılması[16] ve tahliyenin yürütülüşüyle ilgili problemler vardı.[17] 12 Mart'ta, hükümetin ayrılmasından bir gün sonra Petersburg Komitesi, Brest barışına karşı muhalefetine Petrograd Sovyeti Bolşevik fraksiyonundan gelen saldırıyı ve Petrograd Bolşevikleri Beşinci Acil Kent Konferansı hazırlıklarını tartıştı.[18] Aynı toplantıda parti mensuplarının Çeka'da görevlendirilmesi de ele alındı. Kentteki parti liderliği, bölge komitelerinden asker talep ettikten sonra, o zamanlar âdet olduğu üzere, bir hükümet kurumu (bu örnekte PÇeka) için daha fazla sorumluluk üstlenmedi. Ayın on ikisinde Petersburg

Komitesi'nin gündeminde aynı zamanda parti mensuplarına ateşli silahların tedarik edilmesi (bunun "arzu edilir" olduğu ve komitenin rüşeym halindeki askerî kolunun silah kullanımı hakkında eğitimci temin etmesi gerektiği kararlaştırıldı) ve Şubat Devrimi'nin birinci yıl dönümünü kutlamak için o akşamüstü düzenlenecek "muzaffer" Petrograd Sovyeti toplantısının hazırlıkları gibi hükümetle ilgili olmayan konular yer alıyordu. Petrograd Sovyetinde parti teşkilatını temsil edecek yoldaşın seçimi ertelendi.[19] Bununla birlikte, Sovnarkom ve MYK'nın yokluğunda Petrograd'ın nasıl yönetileceği konusunda, ne altısındaki ne de on ikisindeki toplantıda herhangi bir şey söylendi.

25 ve 27 Mart'ta, Petrograd Bolşeviklerinin Dördüncü Kent Konferansı tarafından oluşturulan Örgütçüler Meclisinin ilk toplantısında, deneyimli Bolşevik liderlerin parti çalışmalarından hükümet ve askerî çalışmalara kaydırılması, kapanan fabrikalar, kitlesel işsizlik ve Brest antlaşması üzerine parti içi ihtilafın zayıf düşüren etkisi nedeniyle pek çok bölgede parti çalışmasının paralize olduğu ortaya koyuldu. Hâlâ işleyen az sayıdaki sanayi teşebbüsler arasında yer alan dokuma fabrikalarında dikkat çeken özgül bir sorun, geniş kadın iş gücünün sesini duymakta yaşanan büyük zorluktu.[20]

Petersburg Komitesi, parti aktivistlerini parti faaliyetlerine karşılık Sovyet faaliyetlerine öncelik vermek için cesaretlendirme doğrultusundaki 24 Şubat tarihli kararını 26 Mart'ta iptal etti.[21] 6 Nisan'da, Birinci Kuzey Oblastı [Bolşevik] Parti Konferansı, parti organlarının Sovyetler üzerindeki otoritesini artırmanın önemi üzerinde anlaşmaya vardı; son olarak, 8 Nisan'da Petersburg Komitesi, bölge komitelerinin bölgesel Sovyetler üzerindeki – kontrolünü değilse bile– etkisini kolaylaştırmak için önlemler aldı. Örneğin kâğıt üzerinde parti komitelerine bağlı bölgesel Sovyet fraksiyonlarının örgütlenişi artık kurumsallaştı.[22] Bu tür önlemler, Lenin'in ve Moskova'daki merkezî parti liderliğinin o zaman vurguladığı üzere, parti organlarının Sovyetler üzerindeki üstünlüğünün zımnen tanınmasını temsil ediyorlarsa da, bölge komitelerinde devam eden kadro açığının ve partinin en kıdemli ve yetkin üyelerinin Sovyetlere yoğunlaşmasının sonucu olarak etkisiz kaldılar. Stasova'nın 22 Mayıs'ta yazdığı gibi, "Parti çalışması korkunç bir çöküş içindeydi, çünkü bütün gücümüz Sovyetlere gitmişti."[23]

İkinci Kent Bölgesi'ndeki Bolşevik Parti komitesinin Haziran 1918 tarihli Petrograd Bolşevikleri Altıncı Kent Konferansı'na sunduğu samimi rapor da bu tabloyu yansıtıyordu. Raporun önerdiği gibi, "Sovyetlerde ya da [diğer] belediye organlarında çalışmaya giden parti üyelerinin çoğunluğu bölgesel [parti komiteleriyle] her türlü teması ve onların faaliyetleri ötesinde her türlü kontrol olasılığını kaybetti [Dahası] işçi yığınlarından izole olmamızın bir sonucu olarak ... faaliyetimiz haftalık düzenli toplantılarla sınırlı kaldı ... [Bölgesel] Sovyetlerin faaliyetlerini etkileme çabalarımız [bile] başarısız oldu ... Parti faaliyetine öncelik verme kararları sadece kâğıt üzerinde kaldı."[24]

Başkentten "ikinci kente" bu ilk geçiş sürecinde, Petrograd'daki yerel yönetim Ekim'den sonraki ilk kaotik günleri andırıyordu; tek ve büyük fark, çürümüş ve toplanmamış atıkların ve ölü hayvan iskeletlerinin yığılmış kar dağları altında kalmasıydı. Bu esnada, hükümetin taşınmasından önceki hafta boyunca Petrograd'da 205 yeni tifüs vakası kaydedildi ve tıbbi uzmanlar ısınan havaların mahvedici bir kolera salgını getireceğinden tereddüt duymuyorlardı. "Çin'de, İran'da ve Asya'nın bütününde bulundum," diyordu Askerî Tıp Akademisi'ne bağlı, endişeli bir salgın hastalıklar uzmanı, Nisan ayı başında bir gazete muhabirine, "ama şimdi Petrograd'da gördüğüm gibi bir şeyi hiç görmedim."[25]

Ne yapıp edip işleyen bir hükümet kurmak ve yığılan sorunların üstesinden gelmek için uğraşan PİK-KK, Moskova'dan küçük ama değerli bir destek aldı. Başlangıçtan beri, Petrograd yetkililerinin kaynağa ihtiyacı vardı. Ulusal hükümetin kullanımındaki kaynaklar da çok sınırlıydı. Yine de, merkezî Sovnarkom kayıtları, PİK-KK'dan gelen acil mali kaynak aktarımı taleplerinin, bunlar ne kadar acil olurlarsa olsunlar, sürekli dikkat çekici bir duyarsızlıkla karşılaştığını gösteriyordu. Örneğin ilk toplantılarından birinden sonra, PİK-KK Moskova'ya yüz milyon rublelik bir geçim yardımı ödeneği için acil çağrı yaptı. Sovnarkom'un ancak 21 Mart'taki Üçüncü Moskova toplantısında benimsenen fakat tipik hale gelecek olan yanıtı, netlik ve açıklama gerektiren bir karar olarak ertelemekti.[26] Ayrıca, istenen fonlar bütçelendirilmiş harcamalar karşısında bir ön ödeme olarak tanımlandı. Bu moral bozucu yanıta rağmen, netlik ve açıklamalar gecikmedi. Bu sefer, 28 Mart'ta Sovnarkom bütün harcamaların bir devlet müfettişi tarafından kontrol edilmesi ve gelecekte Petrograd hükümetinin harcamalara karşılık ön ödemeler için bir bütçe sunması şartıyla 20 milyon rublelik ödeneği onayladı. Troçki'nin önerisiyle, aynı şekilde Petrograd hükümetinin erişilebilir tüm malzeme ve yiyecek rezervlerinin envanterini yapması ve tüm fazlalıkları kent dışına yollaması; merkezî hükümetin [ön] onayına tabi şekilde, Petrograd'dan tahliye edilemeyen ve piyasa değeri olan bütün askerî ve diğer fazlalıkların satılması kararı alındı. Bu satışlardan elde edilen gelir, merkezî hükümetin kullanımında olacaktı.[27]

Zinovyev 11 Nisan'da kurye ile Moskova'ya acil bir fon talebi iletti. Ek yüz milyon ruble talebini bu kez, tırmanan ve muhalif gruplar ile anti-semitik, aşırı sağın işçiler arasında ajitasyonuna zemin sunan işsizlik ve gıda tedariki krizleri gerekçesine dayandırdı. Zinovyev, Sovyet iktidarına karşı beliren yeni tehdidi isabetle tespit ediyordu: "Petrograd'daki işsizlik ... özellikle sert bir tırmanışa geçti," diyordu. "Her gün Viborg'dan ve diğer [işçi havzalarından] delegasyonlar geliyor ve bize ... daha fazla bu şekilde yaşamanın imkansız olduğunu söylüyor İşçilerin hükümetinin onların açlıktan ölmesine

izin vermemesi yaşamsal [önem arz ediyor] ... *Acil* yüz milyon (ruble) tahsisi muhakkak şart, aksi takdirde Petrograd'daki [Sovyet iktidarı] kendini hayal edebileceği en kritik pozisyonda bulacak."[28] Moskova'daki parti liderliğine gönderilen ayrı bir mesajda, Bolşevik Merkez Komitesi Petrograd Bürosu, eğer Zinovyev'in talebi reddedilirse eski başkentte parti çalışmasının sorumluluğunu kabul etmenin mümkün olmayacağını açık açık deklare etti.[29] 12 Nisan'da Sverdlov'un tavsiyesi üzerine, Sovnarkom bir milyon rublelik ödeneği onayladı. Bununla birlikte, bu miktarın –eksi 28 Mart'ta onaylanan yirmi milyonun– serbest bırakılması, fonların merkezî Sovnarkom'a bağlı bir geçici komisyon tarafından geliştirilen plana göre, doğru ve makul kullanımı konusunda garanti verilmesine bağlandı.[30]

Bu provokatif yanıtlar, Moskova'nın Petrograd'ı kendi kaynaklarını etkin kullanmaya ve bütçe konularında hesap verilebilirliği inşa etmeye zorlama ve Petrograd üzerindeki otoritesini ileri sürme girişimlerini yansıtmış olabilirdi. Fakat bunlar aynı zamanda eski başkentte derin bir güceniklik yaratan, Petrograd'ın ihtiyaçlarına karşı soğukluğu, Petrograd'ın artık umursanmadığı duygusunu da yansıtıyordu. Benzer şekilde Moskova, danışma yoluyla daha iyi idare edilebilecek meselelerde kendini tamamen özgür hissediyordu. Örneğin Sovnarkom tek taraflı olarak, Petrograd Bolşeviklerini canı istediğinde başka yerdeki görevlere atadı. 9 Nisan'da, çok sayıda kilit Petrograd görevlisi beklenmedik bir şekilde Moskova'ya atandıktan sonra, PİK-KK bir daha "Petrograd İşçi Komünü'nde görevli kişilerin, kendi onayı olmadan görevden ayrılmaması"[31] konusunda merkezî hükümeti bilgilendirme kararı aldı. Bu tavsiyenin bir etkisi olduğuna dair herhangi bir kanıt yoktur.

Sovnarkom, sanayi tesislerinin tahliyesi gibi yerel otoritelerin koordine etmek istediği Petrograd'ın merkezî önemdeki içişlerini de kontrol etme girişiminde bulundu. Moskova'ya gönderilen 23 Mart tarihli açık sözlü bir mektupta, Zinovyev Petrograd'ın tahliyesinin kontrolünü ele alma kararını tebliğ etti; çünkü, kendisinin ifade ettiği üzere, tahliye hiçbir ön planlama olmaksızın yürütülüyor ve bu da tahliyesi kararlaştırılan Petrograd sanayi tesislerinin ve eyaletteki tesislerin boş kalması sonucunu doğuruyordu.[32] İlgili kaynaklara göre, ister Moskova'dan ister Petrograd'dan gelsin, tek yanlı idari düzenlemeler tahliyenin keşmekeşe dönüşmesinden başka bir sonuç vermiyordu. Her hâlükârda, merkezî Sovnarkom'un ve PİK-KK'nın toplantı tutanakları ile Merkez Komitesi Petrograd Bürosu ve Merkez Komitesi arasındaki yazışmalar şüpheye yer bırakmıyordu: Bu dönemde Petrograd ile Moskova arasındaki ilişkiler; bütçe, personel, tahliye ve diğer hafif ama sembolik açıdan önemli konular üzerindeki provokatif yazışmalarla fazlasıyla karmaşıklaşmıştı. Kaos yaratan tahliye politikaları ve pratikleri aynı zamanda Petrograd fabrika işçileri arasında derinleşen huzursuzluğa da epeyce katkı yaptı.

* * *

Moskova'nın Petrograd'ın ihtiyaçlarına dönük soğukluğunun üstesinden gelme ve Sovnarkom'un "panik halinde" Moskova'ya kaçışının altını oyduğu, gıda yetersizliği, artan işsizlik ve kaotik tahliye politikalarının derinleştirdiği Petrograd Bölgesi'ndeki Sovyet iktidarına dönük halk desteğini güçlendirme çabasıyla PİK-KK, başlangıçta karmaşık sonuçları olan ılımlı bir politik çizgi izledi. Bu politika değişikliği, Moskova ile Petrograd yönetimleri arasında politik baskı konusundaki uyuşmazlıkta görülebilir. Kendi ayakları üzerinde durur durmaz, PÇeka şüpheli karşı-devrimcileri, spekülatörleri ve hırsızları tutuklamaya başladı.[33] Bununla birlikte, bu şüphelilerin çoğu –özellikle siyasi tutuklular– görevden alındıktan sonra serbest bırakıldı.[34] Petrograd'daki mahkûmların, başta da özellikle yüz kızartıcı suçlar nedeniyle, PÇeka harici yetkili organlar tarafından infazı devam etti (VÇeka bu tarz infazlara Şubat ayı sonlarında başlamıştı). Aynı zamanda, çoğu çete üyesi olan ve olağandışı yüksek bir oranla Çeka görevlisi kılığına giren suçluların gerçekleştirdiği hırsızlık ve cinayetler hızla arttı. Çoğunlukla yeni göreve alınan Kızıl Ordu askerleri, Kızıl Muhafızlar ve anarşistlerin vahşi infazları da...[35] Petrograd hastaneleri her gece sokaktan toplanan insan bedenlerini ağırlıyordu. Katiller genellikle kurbanların giysilerini alıp kaçıyordu. Morglarda yer alan cesetlerin çoğu haftalar boyunca teşhis edilemedi ve daha sonra kamyonlarla taşınarak gömüldü.[36] Gerçi PÇeka'nın başı Yuritski, inatla infazları onaylamayı reddetti. Düzenin terörle restorasyonundan ziyade şiddeti, ekonomik suçları, yetki ihlallerini durdurmayı hedefleyen somut tedbirleri vurguluyordu.

Moskova'daki VÇeka'dan önemli derecede ayrışan bu yönelim,[37] Yuritski'nin ilk talimatlarına yansıyordu. 15 Mart'ta aramalara dair katı bir düzenlemeyi ve sahte Çeka üyelerini yakalamayı hedefleyen kılavuzlar yayımladı. Kızıl Ordu personeli, arama yetkisi verilen organlar arasında dikkat çekici bir şekilde yer almıyordu.[39] Bir hafta sonra, Yuritski yurttaşlara ruhsatsız silahlarını, bombalarını, el bombalarını ve patlayıcılarını teslim etmeleri için üç gün mühlet veren geniş çaplı bir emri dolaşıma soktu. Bu emri ihlal eden bireyler yargılanmak için Devrim Mahkemesine gönderildiler, ama infazla korkutulmadılar. Eşzamanlı olarak, bölgesel Sovyetler ruhsatsız vatandaşların silahlarına el koymak için sokak devriyelerine talimat verdi.[40]

Nikolay Krestinski 4 Nisan tarihli PİK-KK toplantısında adalet komiserliğine atandı. Yuritski gibi o da hukuk diplomasına sahipti ve devrimci faaliyetlerde uzun bir geçmişi vardı. Brest-Litovsk antlaşmasının imzalanması üzerine dönen tartışmada Sol Komünist bir tavır almıştı, aynı zamanda politik hasımlara aşırı baskı uygulanmasına karşıydı. Onun ataması, Yuritski'den gelen basınçla birlikte, o dönemde "insani yüzünü" göstererek halkın desteğini geri kazanma kaygısında olan PİK-KK'yı hapse atılan politik figürler aleyhindeki adli tatbikatları hızlandırmaya teşvik etmiş gibi görünüyordu. Belli ki bu karar aynı zamanda, sadece mahkûmlar arasında beslenme, barınma ihtiyaçlarının ve bulaşıcı hastalığın yayılmasını kontrol etmek (tifüs, hapishanelerde

almış başını gidiyordu) zorunluluğu nedeniyle bile olsa, Petrograd'ın artan hapishane nüfusunu azaltına ihtiyacından da etkilenmişti. Aynı zamanda Kronştad deniz üssündeki denizciler 10 Mart'taki *İzvestiya Kronştadskogo soveta*'nın başyazısında vurgulandığı gibi Petrograd hapishanesinin dolup taşmasını kabul etmeye ayak diriyorlardı:

> İnsanlar, bireyler ve topluluklar halinde Kronştad'a gönderildiler Dahası, çoğu yanlarında onlara ne yapılacağına dair herhangi bir belge olmadan geldi Kronştad'ın rolüne dair böylesine çirkin bir kavrayışa son verilmeli. Büyük Kronştad ne karşı-devrimciler için bir depo, ne evrensel bir hapishane, ne de bir darağacı ... O, bir tür devrimci Sakhalin olamaz ve olmak istemiyor: Adının hapishane ve cellatlarla eşanlamlı hale gelmesini istemiyor.[41]

Atanmasından sadece birkaç gün sonra Krestinski soruşturmayı, yargılamayı ve mahkûmların yerleştirilmesini hızlandırmak üzere bütün gerekli tedbirleri almakla yetkilendirildi.[42] 27 Nisan'da PİK-KK tarafından ilan edilen, hafif suçlarla mahkemeye sevk edilen geniş adi suçlular kümesi, siyasi mahkûmlar ve yetmiş yaşından büyük mahkûmlar için 1 Mayıs affı ile daha ciddi suçlardan mahkum edilmiş adi suçluların cezalarında yüzde 50 indirim bu çabaları pekiştirdi.[43] Birinci Kuzey Oblastı Sovyet Kongresi'ndeki Bolşevik fraksiyonun bir toplantısında bunu onaylayan yorumlarla, Zinovyev affın politik önemini vurgulamaya çabaladı: "Sovyet iktidarının politik muhaliflerine karşı eski yöntemlerden vazgeçmesi gerekliydi, Sovyet iktidarı öyle güçlü hale gelmişti ki bireysel politik muhalifler artık tehlike oluşturmuyorlardı ve işçiler ve askerler... (düşmanlarını) ekonomik ve politik muharebede yenmişken, onlara bütün emperyalist ve monarşik devletlerde alışıldık olan yollarla muamele etmek istemedi."[44] Zinovyev, aynı zamanda affı destekleyen Petrograd Sovyetini, Petrograd'da bir 1 Mayıs affının Moskova'dan bağımsız olarak gündeme getirmiş olmasından ötürü övdü.[45]

Eşzamanlı olarak, PÇeka'nın infazlarla ilgili kendine koyduğu yasak genişletildi. 16 Nisan'da, PİK-KK Yuritski'den İçişleri Komiserliğine bağlı Petrograd'ın Devrimci Güvenliği İçin Komite soruşturmalarının sınırlandırılması ile ilgili bir rapor aldı. Rapor açıkça kent organları tarafından yapılan infazlarla ilgili etraflı bir tartışmaya yol açtı. Bu esnada Petrograd'ın Devrimci Güvenliği İçin Komite, VÇeka'nın ayrılması ve Yuritski'nin PÇeka infazlarını yasaklamasının ardından hâlâ yargısız infaz uygulayan kent ölçekli ana polis kurumuydu. İnfazların yasaklanması ve silaha başvurmanın izin verildiği durumlar hakkında kılavuz ilkeleri, Krestinski bir hafta sonra sundu ve ardından PİK-KK, o andan itibaren "Petrograd kentindeki hiçbir kurumun infaz gerçekleştirme yetkisi olmadığı" doğrultusunda bir kamuoyu açıklaması yayınladı.[47] Bu kesin yasak PÇeka, Petrograd'ın Devrimci Güvenliği İçin Komite, Devrim Mahkemeleri, Kızıl Muhafızlar, Kızıl Ordu askerleri, bölgesel Sovyetler için geçerliydi ve böylece Şubat sonlarında Alman taarruzu

sırasında ilan edilen infaz yetkisini resmen iptal ediyordu. Bu sıralarda Moskova'daki politik komplolar ve nitelikli suçlar gayriresmî bir "Kızıl Terör" ile sonuçlanmışsa da, PİK-KK'nın aşırı baskı yasağı yaz boyunca devam etti.

* * *

1918 baharında Petrograd işçilerinin Bolşevik/Sovyet iktidarına karşı büyüyen hayal kırıklığı, ılımlı sosyalistlerden ve örgütsüz fabrika işçilerinden oluşan ve ardından diğer sanayi bölgelerine yayılan, kent çapında bir muhalif hareketinin -Petrograd Fabrikaları ve Tesisleri Delegeleri Olağanüstü Meclisinin (DOM)- kuruluşuna yansıdı. Bu hareketi tetikleyen birincil etken, gıda tedarikinde yaşanan aşırı sıkıntılardı. Petrograd'da henüz Ocak 1918 ortalarında alarm veren gıda sorunu birden kötüleşti, ardından Şubat'ta durum biraz iyileşti, ama bahar başlarında aniden hiç olmadığı kadar kötüleşti. Bu kıtlığı yaratan faktörlerin bazıları, Brest antlaşmasının etkileriyle ilgiliydi. 1917'de Rusya tahılının yarısı (650 milyon pudun 350 milyonu) Ukrayna'dan, diğer 110 milyonu Kuzey Kafkasya'dan, 143 milyonu sınır bölgesi steplerinden ve Batı Sibirya'dan ve geri kalanı da ortadaki kara toprak bölgesinden geliyordu. Brest barışının imzalanmasının ardından, Ukrayna'dan gelen tahıl topyekûn kaybedildi. Dahası, Almanların Kursk ve Voronezh işgali, Kuzey Kafkasya'dan tahıl sevkiyatını engelledi. Sovyet Rusya'nın umabileceği tahıl miktarı çoğunlukla Batı Sibirya'dan gelen 150 milyon pud civarındaydı.[49]

Petrograd'ı etkileyen tahıl tedarik problemleri aynı zamanda Batı Sibirya'dan tahıl sevkiyatı için gereken demiryolu hatlarının ve taşıtlarının berbat hali nedeniyle zorlaştı. Dahası, Donets Havzasını Almanlar ve Ukraynalıların kontrol etmesiyle birlikte yük trenlerine kömür tedariki yüzde 25'ten fazla düştü. Hüküm süren karışıklık nedeniyle, tahıl ekimi tahminî % 40-70 oranında düştü. Mamul malları köylülere ulaştıramayan Sovyet hükümeti, giderek daha değersizleşen kağıt para basma yoluna başvurarak köylülerin pazar için üretme güdülerini kaybetmelerine yol açtı. Ve bu yetmezmiş gibi, geleneksel tahıl alım satım mekanizmaları, eski dönemden kalma kurumlar ve personel ile tecrübesiz, rakip Sovyet gıda tedariki organları ve görevlileri arasındaki karşılıklı düşmanlık ve güvensizlik nedeniyle bir kaos halindeydi.[50]

Petrograd işçileri arasındaki Bolşevik/Sovyet iktidarına dönük tepkinin ve DOM'un kuruluşunun ardında yatan ikinci ana unsur, kısmen verimsiz terhis ve tahliye politikalarının yol açtığı ve fazlasıyla alevlendirdiği kitlesel işsizlikti. Petrograd'daki sanayi krizi Ekim Devrimi'nden çok önce, öncelikle yakıt ve hammadde eksikliği nedeniyle başlamıştı. Tablo, savaşa yönelik üretime yönlendirilmiş fabrikaların doğuya taşınmaları veya üretimlerini barış dönemi ihtiyaçlarına göre uyarlamaları ya da tümden kapatılmaları emrinin verilmesinden sonra, 1917 sonları ve 1918 başlarında daha da kötüleşti.

Erken dönem Sovyet ekonomi politikaları, sanayideki krizin başka şekillerde derinleşmesine katkı sundu. Fabrikalarda "işçi denetimi", Ekim Devrimi'nden önce öne çıkan bir Bolşevik slogandı ve devrimin hemen sonrasında, işçiler doğal olarak bunu uygulamaya çalıştı. Sovnarkom'un işçilere işletme yönetiminde söz hakkı verme süreçlerine işçi denetim konseyleri üzerinden bir şekil şemal dayatma çabaları, fabrika komiteleri öncülüğündeki Bolşevikleşmiş işçilerin kendi fabrikalarının işleyişine müdahale etmelerini engellemekte başarısız oldu. 1917 sonlarına doğru ve 1918'in ilk aylarında işçiler ve yönetim arasındaki çatışmalar, Sovyet hükümetini yılgın işletme sahiplerinin fabrikalarını kapatmalarını önlemek için Petrograd'daki bazı girişimleri kamulaştırmaya sevk etti.[51] Dahası, Aralık başında, işçi denetim konseyleri oluşturmak için gösterilen çabalar terk edildi ve Sovnarkom tüm ekonomiyi yönetmek için Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyini (VSNKh) kurdu. Sonraki birkaç yıl boyunca VSNKh ile bölgesel, kentsel ve yerel SNKh'lar (Ulusal Ekonomi Konseyi) ağı, sanayinin merkezîleşmesi ve yönetiminde Sovyet hükümetinin başlıca kurumları haline geldi. Fakat kısa vadede, bu kurumsal zigzagların eşlik ettiği kendiliğinden işçi denetimi, sadece Petrograd sanayiinin daha çok parçalanmasına yol açtı.[52]

Birkaç istatistik, ortaya çıkan ekonomik ve toplumsal felaketin büyüklüğünü gösterir: 1 Ocak ve Nisan 1918'in başı arasında yaklaşık 134.000 işçi yani Petrograd'ın sınai emek gücünün yüzde 46'sı işsizler arasına katıldı[53] ve tahminî 265 Petrograd fabrikası atıl kaldı. Bu ekonomik ve toplumsal felaketten en sert darbeyi, geniş ölçekli metal iş kolu ve kimya tesislerinde çalışan işçiler ile 1917 boyunca Bolşevik ve Sovyet iktidarına dönük kitle desteğinde başı çeken Petrograd'ın "Kızıl" Viborg Bölgesi işçileri almıştı.[54] Gıda sıkıntısı giderek şiddetlenince, işsiz kalanların önemli bir yüzdesi taşraya gitmek üzere Petrograd'ı terk etti.

DOM'un ortaya çıkışında, aynı zamanda sendikaların, fabrika komitelerinin ve Sovyetlerin –belki de özellikle bölgesel Sovyetlerin– artık işçi sınıfını temsil eden ve demokratik olarak işleyen birer kurum olmadıkları, aksine keyfi ve bürokratik hükümet organlarına dönüştükleri şeklindeki yaygın görüş de rol oynadı. Bu kaygı için yeterli sebep vardı. Bu noktada, eski bölge-altı Duma kurulları ve organlarının fiilen işlevleri aslında ya devredilmişti ya da bölgesel Sovyetlere kaydırılma sürecindeydi; dolayısıyla kendi mahallelerinde kerameti kendinden menkul efendilere dönüşüyorlardı. Onlar artık tüm yerel yönetim meselelerinde bağımsız otoritelerini, sadece yerel Bolşevik komitelerin müdahalelerinden, yatay olarak değil, aynı zamanda ilgili PİK-KK departmanlarının "yukarıdan" talimatlarından, dikey olarak da kıskançlıkla koruyorlardı.[55]

Bölgesel Sovyetlerin otorite üstünlüğünü ilan etmek meselelerden biri idiyse; hızla artan sorumlulukları karşılayacak sadık, nitelikli kadro bul-

mak bir diğeriydi. Ekim Devrimi'nden bölgesel Sovyetlerin işleri yürütmek ve işçi sınıfı tabanıyla teması sürdürmek için ihtiyaç duyduğu kadrolar, seçilmiş temsilciler arasından kolaylıkla görevlendirilebilen bir avuç ücretsiz gönüllüyle karşılanabiliyordu. Ekim'den sonraki kısa zaman zarfında, gerek duyulduğunda ek kadro için Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci parti komitelerine güvenilebiliyordu. Bununla birlikte, 1918'in ilk çeyreğinde, çok sayıda Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci bölgesel Sovyet lideri artık el altında değildi. Çoğu Petrograd dışına nakledilmişti. Bolşeviklerin parti çalışmasından hükümete akış, bu kayıpları telafi etmedi. İşin aslı, bölgesel parti komitelerindeki kadro havuzu halihazırda öylesine zayıf ve sınanmamıştı ki, komiteler sık sık bölgesel Sovyetlere yaptıkları atamalardan hemen pişmanlık duyuyor ve bürokratikleşmelerinden şikâyet ediyorlardı.[56] Aynı zamanda, bölgesel Sovyetlerde yer alan adanmış ve emektar partililer, hazırlıklı olmadıkları iki ve bazen daha fazla tam zamanlı görevi üstleniyorlardı. Bu şartlarda, bölgesel Sovyet faaliyetlerinin büyük bir bölümü, giderek artan oranlarda alelacele görevlendirilmiş, bazıları yozlaşmış ücretli yöneticilerin, memurların, milislerin, ajitatörlerin, ustabaşıların ve teknik personelin eline kalıyordu. Adanmış milletvekillerinin pek çok şeye yetişmeye çalışması ve nakiller yüzünden çok sayıda makamın boş olması nedeniyle, bölgesel Sovyetlerin bütün toplantıları daha seyrek aralıklarla ve yetersiz katılımla yapılmaktaydı. Önemli konular üzerine kararlar bile genellikle o anda kim varsa onlar tarafından alınıyordu. Bolşevik bölge komiteleri örneğinde olduğu gibi, solun 1917'deki başarısında kritik önemde olan yerel Sovyetler ile fabrika işçileri arası bağlar kopmuştu. Almanlar kapıya dayanmışken, toplantıya ve seçmenler arasında ajitasyona kimin vakti vardı?

Moskova'ya taşınma gündeminin inkâr edilmesinden birkaç hafta sonra, Sovyet hükümetinin görünüşe göre telaşla Moskova'ya geri çekilmesi de DOM'u ortaya çıkaran nedenlerden biri oldu. Bu gizli hareket, çok sayıda fabrikada, gecenin bir yarısında, hayal kırıklığını hatta paniği tetikledi. 13 Mart'taki birinci DOM genel oturumunda bir lokomotif bakım atölyesi temsilcisi, "(İşçiler) 12 Mart'ı devrimin öldüğü gün olarak anıyorlar," diye dövündü.[57] Staryi Lessner makine imalat tesisinden bir delege "Geçen yıl, 'Kahrolsun Nikola!' diye bağırıyorduk" diye hatırlattı, "şimdi ise işçiler 'Kahrolsun Bolşevikler!' diye bağırıyor." Reçkina vagon fabrikası temsilcisi oradaki işçilerin "mahvolmuş bir halde" olduklarını ve onlara göre her şeyin yozlaştığını söyledi. DOM'un 15 Mart tarihli bir sonraki genel oturumunda İzhorski gemi inşaat ve silah fabrikası temsilcisinin sunduğu rapora göre, işçiler hükümetin kenti terk etmesi nedeniyle çok sinirliydiler ve Moskova'ya hükümet görevlilerini taşıyan trenleri patlatmayı öneriyorlardı.[58]

Bazı kaynaklar DOM'un kökenlerini, Kurucu Meclisin dağıtılmasını takiben Sağ Menşevikler arasında Ocak ortasında çıkan tartışmalara kadar gö-

türmektedir.[59] Yuri Denike, bu hareketin öncüsü olarak, özellikle söz konusu tartışmaların katılımcısı, Menşevik yoldaşı Boris Bogdanov'u işaret etmiştir.[60] DOM'un 13 Mart tarihli birinci genel oturumunda, örgüt bürosu adına sunulan raporda bizatihi Bogdanov, bu hareketin fikir babalığını "bir grup (Menşevik) partili işçi"ye atfetti. Daha sonra hareketi, Menşevik ve Sosyalist Devrimcilerin nüfuzunu koruduğu güneybatıdaki Nevski ağır sanayi bölgesi fabrika işçileri sırtlandı. İlk örgütsel toplantı, ılımlı sosyalistlerin ve örgütsüz işçilerin katılımıyla, 3 Mart'ta burada düzenlendi ve ertesi gün DOM'a gönderilecek delegelerin seçimine ve diğer bölgelerde seçimleri yürütecek örgüt bürolarının kurulması için adım atmaya başlandı.[61]

O halde, açıkça görüldüğü gibi, DOM'un kurulmasında Menşeviklerin payı vardı ve aralarında Menşevikler, Sosyalist Devrimciler ve örgütsüz nitelikli işçilerin yer aldığı seçilmiş fabrika delegeleri onun örgütlenmesinde, yöneliminde ve doğrultusunda anahtar roller oynadı. Çoğunluğu, Şubat Devrimi sırasında mesai arkadaşlarının sokağa dökülmesine önderlik etmişti. Ayrıca, sonbaharda Bolşevikler tarafından bastırılmadan önce, 1917 yılı bahar ve yaz ayları boyunca Petrograd Sovyetindeki ılımlı sosyalist hâkimiyetine vesile olmuşlardı. Fabrikalarında etkilerini gittikçe arttırarak, artık DOM'u haklı ve başarılı bir şekilde işçilerin ve işçiler için kent çapındaki bir hareket olarak sunuyorlardı. DOM'un birinci genel kurul oturumunda, siyasi partilerin resmî temsilcileri kesin bir şekilde üyelikten men edildi.[62] Bu politika sadece Bolşeviklerden değil bütün siyasi partilerden duyulan yaygın hayal kırıklığını ve buna mukabil, hareketin liderliğinin en azından görünüşte partiler üstü olma arzusunu yansıtıyordu.

Petrograd'ın en önemli fabrikalarının ve işletmelerinin büyük bir kısmını temsil eden DOM delegelerinin çoğunluğu, ilk önce devrimin tazelenmesi ve Kurucu Meclisin yeniden toplanması için Sovyet sistemi içinde çalışmayı umdu. Bu nedenle, DOM'un ilk adımlarından biri de Moskova'daki Dördüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'ne bir delegasyon yollamak oldu. Ancak, kongrenin Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci liderliği delegasyonu dinlemeyi reddetti.[63] Bu tür başarısızlıklara rağmen, bu ilk aşamalarda, Mart ve Nisan sonu arasında, DOM örgütsel gücünü arttırmanın yanı sıra birincil olarak gıda tedariki, işsizlik ve tahliye gibi kritik konular üzerine tutumlar formüle etme ve araştırma üzerine yoğunlaştı. Bu açık ve kamuya dönük bir şekilde yapıldı. DOM liderleri prensip olarak gizliliği reddettiler. Hükümetin misilleme tehditleri keskinleştiğinde bile, yeraltına geçme doğrultusunda hiçbir plan yapmadılar. Gazeteciler genel oturumlarda memnuniyetle karşılandı ve oturumların eksiksiz ve açık raporları Sovyetik olmayan basında yayımlandı.[64]

Bu başlangıç evresi boyunca örgütün amaçları o derece muğlaktı ki, DOM'a başvururken kendisini "bağımsız" olarak tanımlayan, ama daha sonra Bolşevik olduğunu itiraf eden matbaacı K. F. Grigoriyev ve muhtemelen

başka Bolşevikler de buraya katıldı.[65] Dahası, en azından Petrograd'ın kilit bölgesi Viborg'daki Bolşevik Parti komitesi DOM'a üyelik belgelerini fabrika kolektiflerine dağıttı. Ayrıca, aylar boyunca Petrograd'daki Sovyet otoriteleri bu harekete karşı nihai bir eylemde bulunmaktan kaçındı. Belki de bu durumun nedeni, hareketin Bolşeviklerin kendi tabanından, yani fabrika işçilerinden ortaya çıkmış olması, açık faaliyette bulunması ve Bolşeviklerin gevşetmeyi başaramadığı katı acil önlemlere dönük bir halk tepkisi niteliği taşıması, nispi gücünün ve patlama potansiyelinin zor ölçülür olması ve Petrograd'daki Sovyet kurumlarının merkezî hükümetin Moskova'ya gidişi ardından istikrarsızlaşmasıydı.

DOM'un birinci oturumu üzerinden iki hafta geçmemişti ki, *Petrogradskaia pravda* ona karşı bir saldırı başlattı.[67] Kızıl Muhafızlardan bir grup, 31 Mart'ta DOM'un liderlik bürosuna ait yerleri bastı.[68] Yine de şimdilik hepsi bu kadardı. Özellikle Petrograd görevlileri, işçiler arasında büyüyen huzursuzluktan ve DOM'un hızlı başarısından endişeliydi. Mart sonlarında ve Nisan başlarında Zinovyev'in Sovnarkom'a Petrograd işçileri arasında açlıkla mücadele için acil mali yardım çağrılarının nedenlerinden biri buydu. Artık bir Bolşevik olmayan ama o aralar hâlâ Petrograd Sendika Kurulunun başında olan Riyazanov, atıl ve uysal sendikaları harekete geçirmek için meslektaşlarına seslendi. DOM'un ortaya çıkışının, "sendikaların artık çoğu Petrograd işçisinin zihnindeki meselelere yanıt veremediği"ni gösterdiği konusunda uyardı.[69]

Nisan başı civarı, mevcut sistemi "içeriden" değiştirme çabasının yürümediği DOM liderleri için açık hale geldi. Aynı zamanda, hareketi ortaya çıkaran bütün temel problemler daha da akut hale geliyordu. İşin aslı, tam o esnada yeni bir endişe kaynağı da, giderek artan sayıda tepkili işçinin sağcı propagandanın etkisine girmesi ve başka şeylerin yanı sıra, çaresizlik duygularını anti-semitik katliamlarla dışa vurmasıydı. Onlara göre, Petrograd'daki Sovyet otoriteleri, işçileri tutuklamak da dâhil, işçi sınıfının protestosunu durdurmak için gerekli her adımı atmaya hazır görünüyordu.[70] Bu ise, tersinden, Petrograd işçi sınıfının diğer bölmelerinde yılgınlık, duyarsızlık ve atılığa yol açtı.

DOM'un ilk haftalarında, delegelerin çoğunluğu Ekim'den sonraki ilk aylarda ve Kurucu Meclisin dağıtılması sürecinde pek çok Petrograd işçisinin hâlâ Bolşevikleri desteklediği konusunda hemfikir görünüyordu. Halkın ruh halindeki önemli değişimin Ocak ayının ikinci yarısı ile Şubat ayında başladığını hissediyorlardı. Bununla birlikte, Nisan ayı başlarındaki çelişkili gelişmeler, DOM'da "iyimserler" ve "kötümserler" arasında ayrışmalara yol açtı.[71] Kötümserlerin, işçileri harekete geçirmek ve hükümetle herhangi bir açık çarpışmadan galip çıkmak konusunda ciddi şüpheleri vardı. Catridge fabrikasından bir kötümser olan Grabovski, 3 Nisan tarihli DOM genel oturumunda, mevcut koşullarda "deneye kalkışmanın söz konusu bile olamayacağını" ilan etti. "(Halktaki yaklaşımların) dönüşüm içinde olduğu ama değişimin henüz nihai olmadığı bir zamanda, katliamı önlemek için çok dikkatli adım atmak

gerekiyor" dedi. İyimserler ise, kendi adlarına, hükümete karşı daha fazla - daha az değil- saldırgan bir eylem talebinde bulundular. Otto Kirkhner ofis malzemeleri fabrikasını temsilen, iyimser Kossirski'ye göre "mevcut enkaz, işçileri uzaklaştırmak için bile bile pekiştiriliyor[du]. Grabovski'nin korkuları asılsız[dı]" [72]

Bu bölünmeler ilk olarak DOM'un programı adına Nisan ortalarında başlayan 1 Mayıs gösterisi hazırlıkları esnasında güçlü bir şekilde açığa çıktı. Gösteriye doğru yaklaşılırken, kötümserler aktif bir destek seferber edebilme becerileri ve hükümet destekli kutlamalarla kanlı bir çatışma ihtimali hakkında kaygılılardı. Bunu hâlâ kaçınılmaz bir risk olarak ele alıyorlardı. Öte yandan iyimserler, olası bir karşı karşıya gelişi faydalı buluyorlardı. Hükümet 1 Mayıs'a kan bulaşması durumunda rezil olacak ve buna mukabil DOM güçlenecekti. Her durumda, aynı zamanda Catridge fabrikasında çalışan ve DOM liderliğinin önde gelen isimlerinden biri olan emektar Menşevik Aleksey Smirnov'un şu sözleri, 17 Nisan tarihli genel oturumdaki herkesin düşüncelerine tercüman oldu: "Rusya bir uçurumun kenarında, şu anda kenara çekilmek bir suçtur."[73]

Zinovyev'in açık ki Petrograd Sovyeti tarafından planlanan diğer 1 Mayıs şenlikleri ile çeliştiği için yürüyüşü engelleme tehditlerine rağmen, 17 ve 24 Nisan arasında özel bir 1 Mayıs Komisyonu, çoğu DOM delegesiyle beraber, hararetli bir şekilde gösteri hazırlıkları üzerine çalıştı. Bu sırada, Bölge Piskoposu Veniamin 1 Mayıs dâhil olmak üzere, Paskalya Perhizi sırasında yapılacak bütün politik faaliyetlere dair bir yasak ilan etti. Ayın 24'ündeki DOM oturumunda, bazı delegeler işçilerin onların çağrılarına karşı tepkisiz kaldığı ve yürüyüş yapmayacakları haberlerini iletti; çünkü kafaları karışmış, sindirilmiş gerici ya da dincilerdi ve DOM toplantılarına katılımdaki düşüşten ve bu gibi haberlerden etkilenen bazı kötümserler gösterileri tamamen iptal etmekten bahsettiler. Fakat sonunda, 17 Nisan'da Smirnov tarafından dile getirilen ruhla, herkes ne pahasına olursa olsun hazırlıklara devam etmek gerektiğine ikna olmuştu. Bir cesur ses, "Dolayısıyla eğer gerekiyorsa ölmeliyiz," diye seslendi.[74]

Acil bir DOM toplantısının düzenlendiği 29 Nisan günü civarında, planlanan gösteriye işçi katılımı ihtimaline dair şüpheli raporların ardından görüş ayrılıkları daha da yayıldı. Sosyalist Devrimci nüfuzun baskın olduğu ve ölçeğini hâlâ koruyan Obukhov işletmesinden bir Sosyalist Devrimci, işçilerin heyecanını yitirdiğini söyledi ve mesai arkadaşları 1 Mayıs'ta boy gösterse bile, bunun kimseyi etkilemeyecek küçük gruplar halinde olacağı sonucuna vardı.[75] Putilov metal işleme ve makine imalat tesisinden bildiren ve uzun süredir Menşevik bir metal işçisi ve işçi dayanışmasının ve bağımsızlığının savunucusu olan Nikolay Glebov kimsenin 1 Mayıs'a en ufak bir ilgisinin olmadığını ve mesai arkadaşları arasındaki ruh halinin "umursamaz" olduğunu duyurdu.

Smirnov, çağrısı 1 Mayıs Komisyonu tarafından yapılan daha önceki acil işçi örgütleri temsilcileri toplantısında, koşulların gösteri kararını gözden geçirmek gerektiğini gösterdiğini belirtti. İşçiler arasındaki ataletin tek nedeninin Sovyet otoritelerinden duyulan korku olmadığı; yaklaşan Alman kuvvetleri tehdidi ve genel olarak işçi sınıfındaki kasvetli tablonun da buna ek birer etken olduğu gözlemini aktardı. Smirnov'un katıldığı bir örgütsel toplantıda bir işçi şöyle demişti: "Almanlar bugün yarın kenti işgal edecekler ve biz bir zafer gösterisine katılacağız, öyle mi?" Buna karşılık Büro, kent çapında bir protesto gerçekleştirmek yerine, 1 Mayıs etkinliklerinin bölgesel toplantı ve bir araya gelişlerle sınırlanması gerektiği kararına vardı. Sadece birkaç iyimser bu geri çekiliş aleyhine konuştu ve Büronun konumu, uygun olan yerlerde bölgesel yürüyüşler düzenlenmesi koşuluyla kabul edildi. Sovyet destekli resmî gösteriler ve diğer etkinlikler, ölçek ve işçi katılımı açısından mütevazı kalsalar da, Petrograd'daki 1 Mayıs 1918 kutlamalarına hâkim oldu.

DOM'un bu yenilgisi çok uzun sürmedi. Mayıs ayı başlarındaki bir dizi yeni dehşet verici olay, onu hem kuvvetlendirildi hem de radikalleştirdi: gıda tedarikinde yeni bir dip noktası, Kolpino banliyölerinde protestocu ev kadınlarına ve işçilere ateş açılması, başka bir banliyö olan Sestroretsk'te işçilerin keyfi şekilde tutuklanması ve darp edilmesi, Kolpino ve Sestroretsk olaylarını protesto eden gazetelerin kapatılması ve kişilerin tutuklanması, diğer Petrograd fabrikalarındaki işçilerin huzursuzluğunun ve otoriteyle çatışmalarının sürmesi. Kolpino ve Sestroretsk olayları gıda sıkıntısının doğrudan bir sonucuydu. Görgü tanıklarının ifadelerine göre, Kolpino'daki sorun Paskalya bayramı sırasındaki ekmek kıtlığı ile başladı. 9 Mayıs sabahı kadınlardan oluşan bir kalabalık, mahalle bakkalında hiç ekmek bulamayınca, Kolpino sovyetine baskın yaptı. Orada sinirlerini birkaç Kızıl Ordu askeri eşliğindeki Sovyet görevlilerinden çıkardılar. Kadınlar, görünüşe göre mahalle sakinlerini uyandırma arzusuyla, kentteki sirenin çalınmasını talep ettiler. Görevlilerden biri, Komiser Trofimov, bunu reddedince, bir kadın ona çantasını salladı ve daha genç bir başkası da sireni çaldı. Önce Trofimov, ardından askerler tabancalarını çekerek ateş etmeye başladılar. Kadınlardan birkaçı ve o sırada oradan geçen bazı insanlar bu ilk olayda yaralandı.

O akşamüstü, Kolpino'daki ana sanayi girişimi olan Izhorski işletmesindeki işçiler sabahki silahlı saldırıya verecekleri cevabı tartışmak üzere tesiste toplandı; onları karşıdaki sahada, bir askerî müdahaleye hazırlanıyormuş gibi duran Kızıl Muhafızlar ve Kızıl Ordu birlikleri karşıladı. Toplantıdaki Sovyet görevlileri sabahki olaylara dair sorumluluk almayı şiddetle reddettiler ve dışarıdaki Kızıl Muhafızların ve askerlerin orada sadece "tatbikat" için bulunduğunu açıkladılar. Orada bulunan işçiler, tavrından dolayı Sovyeti kınayan ve acil bir yeniden seçim çağrısı yapan bir karar geçirdiler. Aynı zamanda işletme etrafında Kızıl Muhafızların ve Kızıl Ordu birliklerinin varlığını protesto ederek silahlansızlandırılmalarını talep ettiler. Toplantı sona erip işçiler

dışarı çıktığında, üzerlerine askerler tarafından ateş açıldı. Birkaç işçi yaralandı ve yerel elektrikçi teknisyenleri sendikasının bir görevlisi bu ikinci olay esnasında öldürüldü. [77]

Aynı sıralarda Sestrorestsk'te, Sestrorestsk silah fabrikasından kalabalık bir ev kadınları ve işçiler kitlesi, kendilerine beklenen ekmek miktarı yerine çeyrek pound yulaf verildiği için öfkelendi ve bir yerel Sovyet temsilcisini dövdü. Buna karşılık olarak, yerel otoriteler birkaç işçiyi tutukladı; bu olayın ardından yoldaşları onların kefaletle serbest bırakılmasını ve meseleyi araştırmak için bir komisyon atanmasını talep etti. Bu talepler reddedilince, Sestrorestsk işçileri üç gün boyunca greve gitti ve kendi davalarını DOM'a taşıdı.[78] Bu arada, ekmek talep eden aç işçilere ve onların ailelerine karşı şiddet olayları giderek daha sık yaşanıyordu.

Bu dönemdeki genel oturumların stenografik kayıtları, gıda tedarikindeki düşüş ve sonucunda oluşan şiddete karşılık, Mayıs ortalarında DOM'un stratejik yöneliminde önemli bir dönüm noktasına varıldığını gösterir. DOM liderliği daha önce değişimi tetiklemek için mevcut sistem içinde çalışmayı umduysa, artık ilk kez doğrudan Sovyet hükümetini devirmekten ve başta Moskova olmak üzere tüm ülkedeki benzer görüşlü gruplarla beraber mevcut rejime karşı bir saldırıyı koordine etme ihtiyacından bahsetmeye başladı. 18 Mayıs'taki bir toplantıda, sadece Bolşevik Grigoriyev Moskova'ya bir delegasyon gönderilmesine karşı çıktı; delegelere parti rekabetinden vazgeçme ve bunun yerine gıda krizi ile baş edebilmek için Sovyet otoriteleriyle beraber çalışma çağrısı yaptı; ama DOM'un geri kalanı bunu kabul etmedi. DOM, bir tartışma olmadan, hükümetin gıda tedarik ve dağıtım politikalarını kınayan ve Moskova'ya delegasyon gönderilmesini kabul eden kararı onayladı.[79]

Bu esnada, Petrograd otoritelerinin DOM'u kapatmak üzere olduğuna dair dedikodular yayıldı (Sonra ortaya çıkacaktı ki, konu Petrograd Sovyetinin liderliği tarafından masaya koyulmuştu.) Mayıs'ın geri kalanında ve Haziran'da DOM, tüm ülkeye yayılma ve Petrograd fabrika işçilerini bir saldırıya tepki olarak bir günlük genel greve hazırlama üzerine yoğunlaştı. DOM liderleri kent çapında bir grevin işçiler arasındaki güçlerini ortaya sereceğini ve otoriteleri geri çekilmeye zorlayacağını varsaydılar.

Hükümet saldırısına kadar işçi tepkisini kontrol altında tutarken eş güdümlü bir grev ruhu yaratmanın zor olduğu görüldü. Bu dönem boyunca, giderek çaresizleşen işçiler daha fazla beklemeden harekete geçmesi için DOM üzerindeki baskıyı arttırdılar ve neredeyse tüm toplantılarda bu basınca nasıl karşılık verilmesi gerektiğine dair sert tartışmalar yaşandı. Mayıs sonu ve Haziran başında, ekmek yokluğunu protesto eden grev dalgası DOM'un doğum yeri olan Nevski Bölgesi fabrikalarına yayıldı. Ama kentin başka yerlerindeki işçilerin ruh hali üzerine muğlak raporlardan endişe duyan delege çoğunluğu, grevdeki işçilere işe geri dönmeleri ve genel grev hazırlıklarına devam etmeleri çağrısında bulunma kararı aldı.[80] Nihai toplantı olarak belirlenen

26 Haziran'daki genel oturumda, DOM Moskova delegasyonu üyelerinin tutuklandığını, Orta Rusya'nın farklı bölgelerinde işçiler ve Sovyet otoriteleri arasında kanlı çatışmalarla sonuçlanan dağınık grevlerin patlak verdiğini öğrendi. Bu kaygılandırıcı haberlere, Obukhov işletmesindeki isyankâr işçilerin ve Neva'da demirlemiş mayın döşeme filosundan denizcilerin bastırılması ile hileli Petrograd Sovyeti seçimlerinde Bolşeviklerin "zafer" kazandığı söylentileri eşlik etti.[81] Kaybedecek çok az şeyin kaldığı bu noktada, kötümserler bile 2 Temmuz'da kent çapında bir genel grev örgütlenmesi lehinde oy kullandı.[82]

DOM'un ortaya çıkışına ve büyümesine yansıdığı gibi, Petrograd işçilerinin ekonomik koşullara ve Sovyet politik kurumlarının gelişen yapı ve işleyişine inancını yitirmesi, doğal olarak Petrograd'daki Bolşevik otoritelerini kaygılandırdı. Bu durum, Bölgelerarası Konferans'a katılan Petrograd bölgesel Sovyetlerinin temsilcileri için olduğu kadar, en üst seviyeli hükümet yetkilileri için de doğruydu. Elbette, bölgesel Sovyetlerin temsilcileri kendi bölgelerini yönetiyor olmaktan gururlu ve bağımsızlıklarını korumaya fazlasıyla düşkünlerdi. Bununla birlikte, artan tecrit konusunda son derece endişelilerdi. Mart ayı sonunda, çoğu Bolşevik olmasına rağmen, kendi kafalarına göre hareket edip, bölgesel Sovyetler ile işçiler arasındaki bağları güçlendirerek DOM'un altını oymak için kentin her bölgesinde birbiri ardına partisiz işçi konferansları düzenleme kararı aldılar. Ayrıca, kendi örgütlenmelerini ve operasyonlarını yönetmek üzere talimatlar yayınladılar.[83]

Bolşeviklerin hâkim olduğu politik kurumlar ile sıradan fabrika işçileri arasındaki genişleyen uçuruma dair açık işaretler varken, halkın katıldığı bu tür Sovyet-destekli konferanslar Petrograd Sovyeti liderliğinin dikkatini çekti. Petrograd otoriteleri artık Petrograd Sovyeti ve bölge Sovyetlerinin ikisinde de uzun süredir ertelenen seçimlerin gerçekleştirilmesi için giderek artan bir basınç altındaydı. Fakat özellikle Zinovyev, her zamankinden daha vahim olan gıda kıtlığının işçiler üzerindeki negatif etkisinden ve ona göre Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci kontrolündeki mevcut Sovyetlerin kendi tabanlarından yalıtılmışlık düzeyinden ötürü erken bir Sovyet seçiminin sonuçları hakkında büsbütün kaygılıydı. Sert bir ifadeyle, bölgesel Sovyetlerin "Lordlar Kamarası" haline geldiğini belirtti.[84] Zinovyev'e göre, doğrudan fabrikalardan ve Kızıl Ordu birliklerinden seçilen işçilerden müteşekkil bölgesel Sovyetlerin himayesindeki partisiz işçi konferansları, Bolşevik hâkimiyetindeki Sovyet iktidarına taban desteğinin yeniden inşası için bir araç sunabilirdi. Bunun ötesinde, Petrograd Sovyeti seçimlerinin daha fazla ertelenemediği bir zamanda, doğrudan fabrikalardan ve askerî birliklerden seçilmiş Petrograd Sovyet vekillerine ek olarak, sadık vekillerden oluşan bir çekirdek için konferans delegelerinden faydalanılması mümkündü. Zinovyev'in ittirmesiyle, Petrograd Sovyeti Başkanlık Heyeti Bölgelerarası Konferans inisiyatifini destekledi.

Zinovyev'in Merkez Komitesi Petrograd Bürosundaki en yakın yoldaşları, bu düşünceden ürktü. İşyerlerinde erken bir Sovyet seçiminde Bolşeviklerin talihi konusundaki tedirginliğini paylaşsalar da, Petrograd Sovyeti kompozisyonunda radikal değişiklik fikrine karşı ayaklandılar.[85] Şunu da belirtmek gerekir: Bu dönemde Büro ile Petersburg Komitesi arasındaki ilişkiler öylesine gelişigüzeldi ki, Komite, başlarda Zinovyev'in partisiz işçi konferansları ve Petrograd Sovyetinin gelecekteki yapısıyla ilişkileri konusundaki düşüncelerinden habersizdi. Partisizler konferansı fikrine Petersburg Komitesi'nin tepkisi, resmî olarak ilk kez ortaya konduğu 14 Mayıs'ta, gıda kıtlığı hafifletilene kadar konferans çağrısını ertelemeye çalışmaktı.[86] Fakat üç gün sonra, bölgesel Sovyetler tarafından düzenlenen bu konferansların ya gerçekleştirilmiş ya da takvimi çoktan planlanmış olduğu fark edilince, kentteki parti liderliğine buna ayak uydurmaktan başka bir alternatif kalmadı.[87]

20 Mayıs'ta, partisiz işçi konferansları ve bunların Sovyetlerle ilişkileri hakkında parti içi üst düzey tartışma bir sonuca bağlanmamışken, o zamana kadar parti taban örgütleriyle mesafeli bir kişisel ilişkisi olan Zinovyev, birden Petersburg Komitesi Örgütçüler Meclisinin haftalık toplantısında beliriverdi.[88] Orada demokratik, halka dayalı Sovyet iktidarı ilkesine sadık emektar Bolşeviklerin yoğun muhalefetinin üstesinden geldi ve işçilerle bağların onarılmasının bir aracı olarak partisiz işçi konferanslarının henüz düzenlenmediği bölgelerde de mümkün olduğunca erkenden gerçekleştirilmesi doğrultusunda başarılı bir kulis yaptı. Bu toplantıda aynı zamanda, Bölgelerarası Konferans'ın ilan ettiği ve bölgesel partisiz işçi konferanslarında mümkün olan en güçlü Bolşevik temsiline ve onların dolaylı olarak Sovyetlerin müstakbel kompozisyonuyla ilişkilendirilmesine ket vuran her talimatını zımnen yok saymayı uygun gördü.[89]

Baharın sonları ve yazın başlarında Petrograd'ın çoğu bölgesinde, partisiz işçi konferansları düzenlendi.[90] Birinci Kent Bölgesindeki konferansın kapsamlı matbu tutanakları, pek çok açıdan bu konferansları ana hatlarıyla tanımlayan son derece değerli bir resim sunuyordu.[91] Birinci Kent Bölgesindeki işçi konferansı 25 Mayıs'ta açıldı ve 5 Haziran'da sona erdi.[92] Başlangıçtan itibaren, en azından bazı Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci bölgesel Sovyet liderleri bunu olağanüstü krizle baş etmeye yardımcı olan sadece bir seferlik bir araç olarak değil, işçi sınıfı tabanına yönelik politikalarını ortaya sermek ve gelecek planlar üzerine onlara danışmak için periyodik toplantılardan ilki olarak gördüler. Kısaca, onlara göre bu konferans, bölgesel Sovyetin faaliyetlerini meşrulaştırmak ve bunları kitlelere dönük yeni, çok ihtiyaç duyulan bir mecrayla donatmak için az çok kalıcı bir kurumdu ("resmî" adının "Birinci Kent Bölgesi İşçi ve Kızıl Ordu Vekilleri *Birinci* Konferansı" olması bundandı).

Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler, Birinci Kent Bölgesi Sovyetinde tartışmasız bir çoğunluğa sahip olduğu halde, bu ilk Birinci Kent Bölgesi İşçileri Konferansı onların özel girişimi değildi. Birinci Kent Bölgesi Sovyetindeki

bütün politik gruplar, konferansın örgütlenme ve danışma kurullarında temsil edildiler (bütün partisiz işçi konferanslarında bu böyle değildi). Oy kullanan delegeler arasında yerel fabrikaların ve Kızıl Ordu birliklerinden, Birinci Kent Bölgesi Sovyetinden, bölge sendikalarından, birleşik kooperatiflerden, işsizlerden ve fabrika sağlık bakımı fonlarından temsilcilerin yanı sıra Birinci Kent Bölgesindeki Bolşevik, Sol Sosyalist Devrimci, Menşevik-Enternasyonalist ve Sosyalist Devrimci komitelerin temsilcileri de vardı.[93] Katılımcıların çoğunluğu, belli normlara uygun olarak, özel fabrika ve ofis meclislerinde ve işsizler toplantılarında seçilmişti. [94] Tahminî yirmi üç bin ile yirmi beş bin "emekçi yurttaş" temsil edildi. Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler delege seçiminde avantajlı oldukları halde,[95] muhalifleri bile kapanışta konferansın layığıyla örgütlendiği ve yürütüldüğüne kanaat getirmiş görünüyordu. Toplamda oy kullanan 201 delegeden 134'ü Bolşevik (yüzde 67), 13'ü Sol Sosyalist Devrimci (yüzde 6), 30'u Menşevik ve Menşevik-Enternasyonalist (yüzde 15) ve 24'ü Sosyalist Devrimciydi (yüzde 12).[96]

Konferansın gündemi işsizlik sorunu, gıda tedariki krizi, Kızıl Ordu'nun kuruluşu ve örgütlenişi (o zamanlar hâlâ tartışmalı bir konuydu), bölgesel Sovyetlerin yapı ve işleyişi ve "güncel durumun" değerlendirilmesi konularında ayrı ve uzun oturumları kapsıyordu. İçinden geçilen dönemde en önemli gündem konuları, tabandan gelen elli kadar delegenin kendi işyerlerinde hâkim atmosfere ve koşullara dair raporları –ki konferans bu raporlarla başladı–[97] ile kapanışta ele alınan, Birinci Kent Bölgesi Sovyetlerinin Ekim sonrası gelişimi ve faaliyetlerine dair değerlendirme ve eleştirilerdi.[98]

Delege raporları, bazı bölge işçileri için Ekim'den beri işlerin iyi gittiğini ve onlar arasında Sovyet iktidarına desteğin güçlü bir şekilde devam ettiğini ortaya koydu. Sovyet iktidarına karşı olumlu bir tavır sergileyenler arasında, bir delegenin ifadesiyle, kendilerini memur olmaktan ziyade "devrimin sadık hizmetkârları" olarak gören alt düzey devlet memurları ile –ne ironiktir ki– beş bin kadar örgütlü işsizin sözcüleriydi. Birinci Kent Bölgesi işçi konferansında Sovyet iktidarının en ateşli destekçileri, yerel Kızıl Ordu birliklerinin delegeleriydi. Bu askerî delegelerden biri, dolaylı olarak DOM'un çabalarına atıfta bulunarak, "ister bağımsızlık etiketi arkasına saklansınlar, ister Menşevik veya Sosyalist Devrimci olsunlar, Sovyet iktidarına kim düşman olursa olsun," kendi birliğinin Sovyetlerden emir gelir gelmez ateş etmeye hazır olacağını taahhüt etti. Fakat Kızıl Ordu birlikleri tarafından sergilenen disiplin eksikliği ve Ekim sonrası ekonomik koşullar ve uygulamalarla ilgili işçilerden yağan şikâyetler ve köklü bir politik değişim –genellikle de Kurucu Meclisin toplantıya çağrılması ve Sovyet hükümeti yerine daha geniş tabanlı bir demokratik otoritenin inşası– talepleri nedeniyle, bu türden ateşli destek beyanları muhtemelen bölgesel Sovyet liderlerinin içini ancak biraz rahatlatabiliyordu. Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler için bariz sorun noktaları arasında, Westinghouse makine tesisi ve San Gali demir dökümhanesi ve ma-

kine fabrikasının yanı sıra Cartridge fabrikasındaki mermi kovanı bölümü gibi bölgenin büyük işletmeleri yer alıyordu.

Westinghouse makine tesisindeki işçileri ayağa kaldıran neden, büyük oranda gıda kriziydi. "Daha öncesinde enflasyon vardı," diyordu temsilcilerinden biri, "ama bir şekilde kendimiz için yeterli gıdayı toplamayı başarıyorduk ... şimdi işçilerin [açlıktan] tezgaha yığılması vakaları oluyor." San Gali fabrikası, devrim sürecinde yönetim ve işçiler arası ilişkilerin görece sakin ilerlediği bir adacık olmuştu; yönetimin işgücünü yarı yarıya azaltmak zorunda kaldığı Aralık 1917'ye kadar ciddi bir iş anlaşmazlığı ortaya çıkmamıştı. Başta öngörülenden daha fazla sayıda işçinin işten çıkarılmasıyla sonuçlanan gerginlikler sırasında, San Gali işçileri mevcut hükümetten tümüyle hayal kırıklığına uğramıştı. Onlara göre kaderin insafına bırakılmışlardı. San Gali temsilcisi, raporunu işçilerin ona verdiği bir "talimatı" okuyarak sonlandırdı. Bu talimat, onu açlar için ekmek, işsizler için iş ve taşraya gönderilmesi planlanan gıda tedarikinin barışçıl şekilde gerçekleştirileceği güvencesi talep etmeye yönlendirdi.

Bir Cartridge fabrikası delegesinin raporu da benzer şekilde huzursuz ediciydi. Ekim'den önce fabrikanın tüm işçilerinin Bolşeviklere karşı sempati duyduğunu, ama Sovyet hükümetinin keyfî, tümüyle kaotik tahliye politikalarının onların bakış açısında negatif etki yarattığını beyan etti. Aslında, deneyimlerin sonucu olarak Cartridge fabrikası işçilerinin ruh hali, delegenin sözleriyle, "düpedüz bir bunalım[dı] [İşçiler Bolşevik] hükümete güvenini kaybetmiş[ti]." Konuşmasını mesai arkadaşları tarafından konferansa iletilmek üzere ona verilen şu "talimat"larla sonlandırdı –"demokratik bir sistem, bir Kurucu Meclis çağrısı, gizli ve eşit oy hakkı temelinde seçilmiş demokratik bir hükümet seçimi için yılmaz bir mücadele"

Birinci Kent Bölgesi Sovyetinin gelişim ve faaliyetlerinin gözden geçirilmesine, 1917'den kalan ve Bölgelerarası Konferans'ın liderlerinden olan Bolşevik başkan Anton Korsak ile onun birkaç bölüm sorumlusunun raporlarıyla başlandı. Korsak ve meslektaşları Sovyet politikalarının bazılarının yanlış olduğunu ve çabalarının nitelikli personel yokluğundan dolayı sürekli sekteye uğradığını kabul etti. Fakat genelde raporlar, ağır baskı altındaki Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci Sovyet liderliğinin karşı-devrimi başarıyla savuşturması, yerel yönetimin tüm boyutlarında sorumluluk üstlenmesi ve yaklaşan dünya devrimine ve ülkede sosyalizmin gelişmesine katkı koyacak şekilde ayakta kalması ile beraber, önceki yedi ayda kayda değer ilerlemeler gösterildiği sonucuna varıyordu. Konferansta kilit önemdeki konuların tartışılması sırasında, Sosyalist Devrimcilerin ve Menşeviklerin sözcüleri, Ekim sonrası bölgesel Sovyetin gelişimi hakkında neredeyse her şeyi şiddetle eleştirdiler. Korsak'ın ve meslektaşlarının raporlarının sonuç bölümü, onlara şikâyetlerini daha da genişletmeleri için son bir fırsat sundu. Bu şikâyetler üç ana temaya odaklanıyordu: Korsak ve şürekâsı, konferansı Sovyet faaliyetleriyle ilgili ayrıntılara

boğmuştu, ama temel politikayı ve hedefleri açıklamak için neredeyse hiçbir şey yapmamıştı; Sovyet görevlileri ve personeli, üzerlerine aldıkları karmaşık görevlerin hakkından gelmek için tümüyle donanımsızlardı ve dolayısıyla mevcut krizlere büyük ölçüde katkı sunuyorlardı; Ekim'den sonra Sovyetin karakteri köklü bir şekilde kötüye gitmişti ve asli işlevi olan işçi sınıfı çıkarlarını ileri taşımaktan uzaklaşıp beceriksiz, maaşlı *chinovniki*lerden (bürokratlardan) oluşan şişkin, yalıtık bir bürokratik yapıya dönüşmüştü.

Korsak bu eleştirileri üzerine alındı; özellikle de Sovyet görevlilerinin maaş kabul ederek birer *chinovniki*ye dönüştükleri iddiasını. "Ben kendim Sovyetten para alıyorum," dedi ve ısrar etti, "ama ben *chinovnik* değilim ve kendim ve ailem için destek almakta utanılacak bir şey görmüyorum." Ne var ki, izleyen ifadeleri ve konferansta Sovyetin geçmişi ve geleceği hakkında benimsenen karar zımnen muhalefetin suçlamalarının en azından bir kısmının haklı olduğunu doğrulamış oldu. Karar aynı zamanda Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci Sovyet liderliğinin, bölgesel Sovyetin muhalefetten ve daha üst otoritelerden gelen iktidarı merkezîleştirme eğilimini savuşturacağına ve yerel politik ve idari işlerde birincil rol oynamaya devam edeceğine dair kanaatini de yansıtıyordu.

Sovyet iktidarı ve bölgesel Sovyetlerin işleyişi, kayıtları elimize ulaşan diğer partisizler bölge konferanslarında da benzeri sert eleştirilere maruz kaldıysa da, çoğunluğunda elle tutulur bir Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci ağırlığına sahipti. Böylelikle, Zinovyev'in önerdiği gibi, gerektiğinde Petrograd Sovyeti seçimlerinde Bolşeviklerin gücüne payanda olabileceklerdi.

9

Devam Eden Krizler

İşçiler arasında huzursuzluk artarken, 1918'in bahar ayları ve yaz başı boyunca Petrograd, Alman işgali tehdidi altında kalmayı sürdürdü. Alman birliklerinin 3 Mart'ta Finlandiya'nın güneybatı ucundan kıyıya çıkması ve hızla doğuya ilerleyen Beyaz Fin kuvvetlerine katılmasıyla askerî tehlike tırmandı ve Kızıllar karşısında belirleyici zaferler kaydedildi. Düşman ilerlemesi, Helsingfors limanındaki Rus Baltık Donanması gemilerini çok geçmeden tehlikeye düşürdü ve Petrograd'ı kuzeybatıdan tehdit etti.

Baltık Filosu'nun ele geçirilmesi, İngilizler için özel önem taşıyordu. Ocak sonlarında ve Şubat ayında Petrograd'daki İngiliz donanma ataşesi Albay Francis Cromie, Rusya Baltık Filosu'nun Almanların eline düşmesini engellemek ve Petrograd'dan değerli metallerin ve Müttefiklere ait askerî levazımın tahliyesini koordine etmek (ki bu, onun ilk göreviydi) için, Finlandiya Körfezi'ndeki kendi denizaltı filolarını batırma hazırlıklarıyla meşgul oldu. Ocak ayı sonunda Baltık Filosu'nun Merkez Komitesi ile Britanya'nın filo üzerinde Müttefik kontrolünü güvenceye alması için filoyu finanse etmesi olasılığı hakkında tartışmalara katıldı.[1] Bunu izleyen Brest antlaşması müzakereleri bu tartışmaları gündemden düşürdü. Şubat ayının ikinci yarısında Petersburg'un Almanların eline geçmesi engellenemez göründüğünde, Cromie başkomutanı Amiral Aleksander Rozvozov'un yardımıyla filonun imhasını gerçekleştirmeyi umdu.[2] Ancak Mart ayında, filo operasyonlarında tamamen özerklik konusunda ısrar eden Rozvozov,[3] Sovyet iktidarına sadakat gösterimeyi reddettiği için görevden alındı. Nihayetinde, filo Rozvozov'un halefi Büyükamiral Aleksey Shchastny'nin kahramanlığıyla Almanlardan kurtarıldı.

Başka bir yerde, Shchastny'nin kahramanca hareketi ve trajik yazgısını detaylı olarak anlatmıştım.[4] Shchastny ilk olarak Şubat 1918'de ülke çapında dikkat çekmişti: Altmış iki gemiyi, Estonya üzerinden hızla ilerleyen Alman kuvvetlerinin eline geçmesinler diye, Finlandiya Körfezi'nin donmuş suları üzerinden Revel'den (Tallinn) Baltık Filosu'nun Helsingfors'taki ana üssüne naklini yönetmişti. Fakat Mart ortası ve Nisan ayında, Helsingfors'un Alman ve Beyaz Fin kuvvetleri tarafından işgali Baltık Filosu'nun çoğunluğunun esir alınması tehdidi yaratınca yaptıkları, bu başarısını gölgeledi. Brest antlaşma-

sının VI. maddesi Sovyet hükümetinin Finlandiya'yı ve Aaland Adalarını Rus askerlerinden ve Kızıl Muhafızlardan temizlemesini ve Rus askerî gemilerini ve güçlerini Fin limanlarından geri çekmesini dayatıyordu.[5] 20 Mart'ta Donanma Genelkurmayı gemilerin –kalın buz kütlesinin kaldırabileceği kadar geminin– Helsingfors'tan Kronştad'a hareket ettirilmesi ve bütün filonun imhasına hazırlanılması talimatlarını yayınladı. Shchastny her ne kadar bundan memnuniyetsiz olsa da, ikinci yönerge gereğince hayata geçirildi.[6] Üç hafta sonra, Alman hükümeti Baltık Filosu ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmesi için Sovnarkom'a 12 Nisan'a kadar süre tanıdı. Shchastny, Troçki'nin başında olduğu Donanma İşleri Komiserliği tarafından 11 Nisan'da hâlâ Helsingfors'ta bulunan bütün filo gemilerini silahsızlandırmakla görevlendirildi. Aynı zamanda, mümkün olan en fazla sayıda geminin Kronştad'a nakline devam etmekle yetkilendirildi.[7] Bu esnada, Fin kıyılarında kapana kısılan, el üstünde tuttuğu Britanya denizaltı filosunu Almanlardan kurtarma umudunu tümüyle yitiren Albay Cromie hepsini batırdı.[8]

12 Mart ve 11 Nisan tarihleri arasında, Alman ve Beyaz Fin kuvvetleri Helsingfors'a girdiğinde Shchastny, filodaki en büyük dretnotlar dâhil üç donanma konvoyunun Kronştad'a transferini yönetti. Gemiler sadece günışığında hareket edebiliyordu ve her sabah önlerini açmak için buzkıranların çalışması gerekiyordu. Bu eşi benzeri görülmemiş yolculuk, kutlu "Baltık Filosu Buz Yürüyüşü", devirler ve terhisler nedeniyle gemilerin mürettabatı hızla azalınca ve Fin sahil bataryalarından gelen ateşe karşılık gemiler kıyı şeridine yakın dar kanallar boyunca manevralar yapmak zorunda kaldıkça daha da zorlaştı. Her şeye rağmen, Nisan başı itibariyle filonun çekirdeği olan iki yüz gemiden fazlası Kronştad'da emniyet altına alınmıştı.[9] Bazıları Petrograd dışında, Neva'nın ağzına konuşlandırıldığı halde, gemilerin çoğu oraya demirledi. Troçki'nin izniyle, geniş bir mayın gemileri bölüğü ve diğerleri, kısa süre sonra Ladoga Gölü'ne doğru istim alma beklentisiyle, yavaşça Neva köprüleri üzerinden eski başkentin göbeğine doğru hareket etti. [10] Bu başarının ardından Rus halkı Shchastny'yi hâlâ albay olduğu halde "Amiral" unvanıyla andı. O artık astı denizcilerden olduğu kadar subaylarından da saygı gören bir halk kahramanıydı.

"Buz Yürüyüşü", ne kadar sansasyonel olsa da, Baltık Donanması'na, Kronştad'a veya Petrograd'a dönük askerî tehdidi kayda değer miktarda azaltmadı. Alman ordusu, hızla tamamen gemi ile geçilebilir hale gelen Finlandiya Körfezi'ni kontrol ediyordu. Daha da kaygı verici olan, Alman ve Fin kuvvetlerinin Rus sınırına doğru ilerlemesiydi. Bu dönemde Baltık'taki bir dizi tehditkâr düşman hareketinden en önemli ve sorunun boyutunu en çok açığa vuran olay, Fin kıyılarında, Petrograd'ın hafifçe kuzeydoğusunda yer alan Ino (Nikolayevski) Kalesi'nin kaderiydi. Ino Kalesi, I. Dünya Savaşı'ndan hemen önce, Petrograd'ın savunulmasına yönelik donanma tahkimat sisteminin bir parçası olarak inşa edilmişti. 1918 baharında, Almanya'nın Finlandiya

Körfezi'ni kontrol etmesi, Estonya'yı ele geçirmesi ve Finlandiya'ya hükmetmesi, bu tahkimatları tehlikeye düşürdü. Nisan 1918'in üçüncü haftası civarında, Ino Kalesi'ne yakın kıyılar Beyaz Fin kuvvetleri tarafından işgal edildi ve Alman subaylarca denetlenen Finliler, 24 Nisan'da Ino Kalesi'nden teslim olmasını istediler.[11]

Henüz bu talep iletilmemişti ki, Fin tehlikesi görünür olunca PİK-KK öngörülmedik bir atiklikle, başkasının emeğini sömürmeyen bütün yurttaşlara askerî eğitimi zorunlu kılan bir MYK kararnamesini hayata geçirmeye başladı. PİK-KK'nin kararnamesi sadece işçilerle sınırlıyken, MYK'nınki işçiler *ve* köylüler için geçerliydi. Ayrıca, bölgesel Sovyetler ve fabrika komiteleri, geçici bir süreliğine bile olsa en iyi personellerinin Kızıl Ordu'da göreve alınmasını kolaylaştırmaya zorlandı.[12] Teslim ol talebi 25 Nisan'da eline ulaşan PİK-KK, "Ino Kalesi'ni her ne pahasına olursa olsun koruma" andı içti.[13] Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi acilen bölgesel Sovyetlerden ve sendikalardan on sekiz ila kırk yaş arası, savaşabilir durumda işçileri göndermelerini emretti; hem Petrograd Sovyeti Askerî Grubu hem de Petrograd Eyalet Sovyetinin Yürütme Komitesi bütün kuvvetleri en yüksek alarm seviyesinde el altında tuttu. Kronştad Sovyeti Almanya'ya dönük "nefes alma" politikasının sonunu ilan etti ve gemiler ve denizci müfrezelerine Ino Kalesi'ni savunma emri verdi. Shchastny emri onaylayarak şunu ilan etti: "Ino Kalesi teslim olamaz ve her türden saldırıya karşı savunulmak zorundadır."[14]

Petersburg Komitesi'nin ne 26 ve 30 Nisan toplantılarında ne de 3, 5, 7 ve 10 Mayıs toplantılarında Ino Kalesi'nin gündeme geldiğini belirtmek gerekir.[15] Bunun nedeni, parti organlarının hükümet politikalarını denetlemesi gerektiğine dair prensip kararın benimsenmiş olmasına rağmen, komitenin geleneksel tutumuna uygun olarak, ölüm ve kalım meselelerinde dahi kararın Sovyet otoritelerine bırakılmasıydı. Bununla beraber, partinin *Petrogradskaia Pravda* gazetesinin 26 Nisan tarihli sayısı, Petrograd Sovyetindeki Bolşevik çoğunluğun tutum değişikliğini yansıtır şekilde, Brest antlaşmasının sunduğu "nefes alma imkânının" bitmek üzere olduğu, Sovyet hükümetinin Almanya'ya yeni tavizlerde bulunamayacağı ve Petrograd için bir ölüm kalım savaşının gündemde olduğu ilan edildi.[16]

Schastny ve Baltık Filosu'ndaki silah arkadaşları bir yana, Petrograd'daki hükümet otoriteleri –bu, Brest'in sonu anlamına gelse bile– Ino Kalesi'nin savunulması konusunda kararlıysa da, Moskova'da Lenin ve Troçki aynı fikirde değildi. Ino'yu kuşatan krizden bağımsız olarak, Berlin, Sovyetlerin Brest antlaşmasının şartlarına riayeti konusunda şikâyet ve ültimatomlarla her şeyin üzerine tuz biber ekiyordu. Aynı zamanda, Sovyet donanma istihbaratından, Alman askerî kuvvetlerinin Rusya'nın yeni, sıkışmış sınırlarına yığınak yaptığı, sıklıkla Rus sahasını taciz ettiği ve Rus gemilerine el koyduğu ya da batırdığı doğrultusunda raporlar geliyordu. Kızıl Ordu'nun kuruluşunun henüz oldukça erken bir aşamasında olduğu düşünüldüğünde, Bolşe-

viklerin başlıca iki liderine göre Almanlarla kırılgan barışı uzatmanın yeni tavizler anlamına geleceği açıktı. Ino Kalesi'ndeki acil durumun tırmanarak tam ölçekli bir savaşa evrilmesine izin verme eğiliminde değillerdi. Moskova ve Petrograd'daki otoritelerin bakış açısındaki bu fark; Schastny, Troçki ve Yüksek Askerî Konsey arasında 25 Nisan'da Moskova'da gerçekleşen gergin bir toplantıda keskin bir şekilde su yüzüne çıktı.

Petrograd işçileri Saray Meydanı'nda talim yaparken.
(Rusya Siyasi Tarih Müzesi, St. Petersburg.)

Bolşevik Merkez Komitesi'nin Petrograd Bürosundan ve partinin Petersburg Komitesi'nden farklı olarak Bolşevik Merkez Komitesi, o sıralar hükümetin karar alma süreçlerine çok daha yakından müdahildi. 6 Mayıs gecesi geç saatlerde Merkez Komitesi, Almanların Ino Kalesi'nin teslim olması talepleri, Müttefiklerin Murmansk ve Archangel'deki genişleyen müdahalesi ve Britanya'nın Uzakdoğu'daki Japon tacizlerini destekleme tehditleri dâhil en son dış politika meselelerini ele almak üzere acil bir oturumla toplandı.[17] Toplantı Lenin'in "Alman ültimatomunun kabul edilmesini" onaylayan karar önerisinin benimsenmesiyle sona erdi. Lenin, bu taahhüdün kenarına şu notu düştü: "Acilen [Petrograd'daki] her şeyin, özelikle de Hükümet Basımevinin Urallara tahliyesine başlayın."[18] Bu Lenin'in Petrograd'ın artık kurtarılamaz olduğuyla ilgili değişmez varsayımının bir başka açık göstergesiydi.

Merkez Komitesi müzakereleri çok gizli olduğu halde, Mayıs'ın ikinci haftası boyunca Moskova ve Petrograd'daki Bolşevik olmayan ve hâlâ çıkan birkaç gazete, Alman hükümetinin yeni taleplerini ve her iki kentte Alman

işgalinin eli kulağında olduğunu içeren sansasyonel haberlerle doluydu.[19] Yaklaşık bu esnada, Alman yetkililerinden geldiği iddia edilen ve Baltık'taki Sovyet politikalarının Brest-Litovsk Antlaşmasındaki gizli şartlara uygun olarak Alman Genelkurmayı tarafından dikte ettirildiği yaygın kanaatini destekler görünen mektupların kopyaları Petrograd'da dolaşıyordu.[20] Bir yandan eli kulağındaki Alman taarruzuyla, diğer yandan Sovyetlerin Almanya'ya itaatiyle ilgili dedikodular öyle bir çalkantıya yol açtı ki; Petrograd'daki Bolşevik otoriteler bu konuşmanın "tamamen uydurma" olduğuna dair bir deklarasyon yayınlamak zorunda kaldı.[21]

Bu deklarasyonun hiçbir etkisi olmadı. Bu noktada, Stasova bile partinin baskı makinesini Ekaterinburg'a taşımaya çalışarak, Petrograd'ın kısa zaman içinde Almanlarca işgali konusundaki kaygıyı paylaştığını gösterdi. Albay Cromie, kendi payına, Baltık Filosu'nun Almanların eline düşmesini engellemek için çabalarını hayli yoğunlaştırdı. Planları, zaman zaman, Britanya gemilerini Kronştad'a yaklaşırlarken batırmayı, filonun imhasını ve gemilerini çalışmaz hale getirmeleri için Rusya donanma yetkililerine yapılacak ödemelere dair detaylı bir programı içeriyordu. Cromie'nin İngiltere'deki Rus suç ortaklarını başka bir ülkeye taşımaya dönük kaynak da ayrılmıştı.[22] Mayıs'ın ikinci yarısından itibaren, Britanya Dışişleri Bakanlığı ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Rusya'daki fonlarını Cromie'nin planlarının şu veya bu versiyonunun acil finansmanına aktarmaya öncelik verdi.[23] Cromie kalkıştığı tehlikeli oyunun ve Rusya'yı hızla terk etmesi gerekebileceğinin tamamen farkındaydı.[24] Mayıs ayının büyük bölümü boyunca Müttefik müdahalesine karşı durmasına ve Troçki ile çalışmayı denemesine rağmen, filonun tam vaktinde imhasını temin etme çabaları aynı zamanda Sovyet karşıtı kişi ve gruplarla işbirliği gerektiriyordu. Böylelikle tüm bunlar, Bolşevikleri devirmek üzere yazın girişeceği faaliyetlere zemin oluşturdu.[25]

Almanlar ile Finlilerin niyetleri ve Alman-Sovyet ilişkisi hakkında derinleşen kaygılar, Petrograd'daki sivil otoriteleri 9 Mayıs'ta en üst düzey askerî komiserlerle ve uzmanlarla (*spetsy)* buluşmaya sevk etti.[26] *Spetsy*ler, yakın zamanda Petrograd Eyaleti sınırlarındaki Alman birliklerinin artışı ve dolayısıyla *tüm* nüfusu "Sovyet iktidarını değil anavatanı" savunmak için derhal harekete geçirme gerekliliği üzerine kaygı verici raporlar sundular. Toplantıda bulunan üst düzey Petrograd Bolşeviklerinden bazıları, Cromie ile temas halindeki *spetsy*lerin bu milliyetçi, vatansever hararetini Sovyet karşıtı bir "ihanet" olarak gördü. Fakat Zinovyev, kenti savunmak için "her şeyi masaya koymak" gerektiğini söyledi. Aynı zamanda, Petrograd'ın savunulup, savunulmayacağına dair nihai kararın henüz alınmadığını ima etti. Konuşmasındaki muğlaklıklar, kendilerini kentin savunulmasına adayan Petrograd liderleri ile Lenin ve Troçki gibi (Baltık Filosu bir yana) Petrograd'ı ikincil önemde gören Moskova'daki yetkililer arasında bu konudaki fikir ayrılıklarını yansıtıyordu. Sonuçta, 9 Mayıs toplantısında iki taraf birbirinden böylesine

ayrı düşmüşken, Petrograd savunmasını güçlendirecek adımlar üzerine bir anlaşmaya varılamadı.

Lenin ve Troçki'nin Mayıs 1918'de Almanya ile yeniden bir savaşa girilmesini önleme kararlılığı, sadece Petrograd'ın başarıyla savunulabileceğine dönük süreğen umutsuzluklarından kaynaklanmıyordu. Onların kanaatini büyük ölçüde belirleyen bir başka şey, tam o esnada Rusya'nın iç savaş cephelerinin yeniden hareketlenmeye başlamasıydı. General Krasnov'a bağlı Kazaklar, 6 Mayıs'ta başkentleri olan Novoçerkassk'ı geri almayı başardı ve Don Bölgesi hızla yeniden Sovyet yönetimine karşı aktif direnişin merkezi haline geldi. Aynı zamanda, General Denikin ve Alekseyev komutasındaki Gönüllüler Ordusu (Kornilov, Nisan'da kazara bir topçu mermisiyle öldürülmüştü), Kuban'da güç topluyordu. Fakat en büyük tehlike, güçlü Çek Lejyonunun isyanıydı.

Çek Lejyonu, çoğu kendini savaştan sonra bağımsız bir Çekoslovakya cumhuriyetinin kuruluşuna adamış eski bir savaş mahkûmu ya da asker kaçağı olan, kırk binden fazla iyi silahlanmış ve disiplinli Çek ve Slovak'tan oluşuyordu. İlk olarak 1916 yılında Doğu cephesinde Rus kuvvetleriyle yan yana savaşmak için kurulan Lejyon Mart 1918'de, Sovyet otoritelerinin onayıyla, Fransa'da savaşan Çek kuvvetlerine katılmak için Sibirya'yı geçme ve Vladivostok üzerinden Rusya'yı terk etme umuduyla Kurks'tan trenlere bindi. 1918 Mayıs'ının ikinci yarısı ve Haziran başları boyunca, Lejyon'un büyük kısmı Samara'nın batısından Irkutsk'a uzanan Trans-Sibirya Demiryolu boyunca yetmiş trene doluşmuşken, bir dizi yanlış karar, yanlış anlama ve talihsizlik çığ gibi büyüyerek Lejyon'un ayaklanmasına, iki bin beş yüz millik demiryolu hattı boyunca başlıca kentleri ve bağlantı noktalarını ele geçirmesine ve bu devasa bölgedeki Sovyet karşıtı hareketlerle işbirliği yapmasına vardı.

İç savaştaki bu genişleme, tam da Shchastny ile Troçki arasında 25 Nisan'daki gergin toplantıdan kaynaklanan örtülü çatışmanın tırmanmaya başladığı döneme denk geldi. Mayıs'ın ilk haftalarında, bir dizi faktör Troçki'nin Shchastny'e olan düşmanca bakışını daha da pekiştirdi. Bunların en önemlilerinden biri –daha doğrusu, Troçki'nin yorumuna göre– Shchastny'nin mayın döşeme filosunu Ladoga Gölü'ne taşımadaki başarısızlığı, filoyu ve donanma tesisatını imha için hazırlamaya dönük gönülsüzlüğü ve belki de en önemlisi, Shchastny'nin Baltık Filosu'nun imhası hakkındaki gizli emirleri uygunsuz şekilde yayarak Troçki'yi itibarsızlaştırma çabalarıydı. Çeka ve Donanma arşivlerindeki bilgiler, Shchastny'nin bu konularda büyük ölçüde veya tamamen suçsuz olduğuna, daha önemlisi, filonun gereklilik halinde imhası için bizzat hazırlık yaptığını ve Troçki'nin emirlerini yaymasının onun kuyusunu kazma çabasından ziyade Baltık Filosu subay ve denizci komiteleriyle yakın işbirliğinin bir yansıması olduğuna işaret ediyordu. Yine de, Troçki'nin politikalarından ve kendisine dönük güvensizliğinden rahatsız olan Shchastny, 22 Mayıs'ta istifasını sundu. Troçki bu istifayı reddetti, Moskova'ya gelmesi

emrini verdi, tuzak kurarak onu tutuklattı, tek taraflı bir soruşturma yürüttü ve düzmece bir yargılamanın ardından, uzun vadede Sovyet cumhuriyeti ile savaşma hedefiyle, Petrograd Komünü'nü devirmeye çalışmak sahte suçlamasıyla idam kararı verdi.[27]

Devrimci Petrograd'da komuta kademelerindeki *spetsy*lere olan güvensizlik o kadar büyüktü ki, rutin olarak tutuklanmakta ve makul bir neden olmaksızın saldırıya uğramaktaydılar.[28] Shchastny büyük bir istisna olmuştu. Mayıs ayı sonunda, tutuklandığına dair haberler Baltık Filosu'nda bir protesto dalgası yarattı. Haziran'ın 21'ini 22'sine bağlayan gece idam edilmesi, daha da büyük bir tepkiye neden oldu. Bu olay, gerçekten de, Haziran sonlarında Petrograd'da Sovyet iktidarına karşı yaşanan başarısız ayaklanmayı başlatan en büyük etkendi. Bu başarısız isyanın kökeninde, halkın Shchastny'nin kaderine duyduğu öfkeye ek olarak, iki ana etmen daha vardı. Birincisi, Almanların Baltıklardaki saldırgan hareketlerine ve bunlara karşı Sovyet tepkisinin edilgenliğine yönelik, Baltık Filosu personeli arasında artan endişeydi. Bu endişenin boyutu, Üçüncü Baltık Filosu Delegeleri Kongresi'nin (29 Nisan–24 Mayıs 1918) açılış oturumlarına yansımıştı. Kongre katılımcılarının çoğunluğu Bolşeviklerden oluşsa da, Troçki'den gelen kutlama mesajını, hükümetin filonun geleceği hakkındaki tavrını açıklamak üzere kongreye gelmesi talebiyle reddettiler. Bir başka önemli sahne de, delegelerin merkezî hükümet için Almanlara karşı koyma ve savaşma zamanı geldiğini deklare eden Shchastny'yi alkışlamasıydı.[29]

Birkaç hafta sonra, "Buz Yürüyüşü" esnasında Helsingfors'dan ayrılan ve hâlâ Petrograd'ın kalbi Neva kıyılarında demirlemiş olan güçlü mayın filosunun subayları ve görevlileri, kentin sivil otoritelerine daha doğrudan meydan okudular.[30] 11 Mayıs'ta, Troçki'nin filonun gecikmeden imhasını güvenceye almak için olağanüstü çabalardan haberdar bir halde, Petrograd Komünü'nün feshedilmesi ve Petrograd Bölgesi'nde savunma ve yönetimin emanet edilebileceği bir Baltık Filosu diktatörlüğünün inşası çağrısında bulunan karar önergesini benimsediler.[31] Bu kararın o esnada bir hengameye yol açmasına ve umutsuzca naif olmasına rağmen, mayıncıların temel meselesi, şu ya da bu şekilde Bolşevik hükümetinin Almanlara kafa tutma konusundaki gönülsüzlüğünü yenmekti. Ertesi gün filodaki gemi komitelerinin bir toplantısında, önceki günün protesto toplantısının düzenlenmesine yardım eden, Bolşevik karşıtı iki subay Feodosi Zasimuç ve Grigori Lisaneviç, hükümetin askerî ve dış politikası hakkında Lunaçarski ve Fedor Raskolnikov ile çatıştı. Meclis Zasimuç ve Lisaneviç'i alkışlarken, Lunaçarski ve Raskolnikov'u yuhaladı. Petrograd Komünü'nün dağıtılması talebinde de sergilendiği gibi, mayın gemilerinin mevcut Sovyet hükümetine karşı düşmanlığı, Üçüncü Baltık Filosu Delegeleri Kongresi'ndeki delegelerin çoğunluğunu uzaklaştırmak gibi

istenmedik bir etki yarattı. Delegeler filonun geleceğinden kaygılı olsalar da, Sovyet iktidarına sadıktılar. 13 Mayıs'ta, mayın gemilerini hükümete saldırılarından dolayı kınadılar ve bu hareketlerini "suçluların kışkırtması"na bağlayarak Lisaneviç ve Zasimuç'u donanmadan atmaya and içtiler.[32] Ancak gemi mürettebatının Lisaneviç ve Zasimuç'u satacağına dair umutları hızla hayal kırıklığına uğradı; bunun nedeni, büyük ölçüde, adamlarının onları desteklemesi ve Sovyet otoritelerinin meseleyi daha fazla kızıştırmaktan çekinmesiydi. Dahası, hatalı bir şekilde Bolşeviklerin Almanlara itaatini kanıtladığı varsayılan, 14 Mayıs'taki Ino Kalesi imhası gibi gelişmeler, onların prestijini pekiştirdi.[33]

25 Mayıs'ta, mayın gemileri filosu delegelerinin bir genel kurul toplantısı Lisaneviç ve Zasimuç'u "mümkün tüm yollarla" savunmaya ant içti. Bu toplantı aynı zamanda, halk yönetiminin tecessümü olarak Sovyet iktidarı ülküsünü destekleyen, ama Bolşeviklerin hâkim olduğu, baskıcı mevcut hükümeti karşı-devrimci ve anavatan için felakete yol açan bir hükümet olarak mahkûm eden bir önergeyi onayladı.[34] İki gün sonraki (27 Mayıs) bir başka yürüyüşte, delegeler bir kez daha Troçki'nin Baltık Filosu'na başkomiser olarak atadığı Ivan Flerovski'nin otoritesini reddederek bağımsızlıklarını kayıt altına aldılar. Bu gün aynı zamanda, Troçki'nin Shchastny'yi tutuklayarak sonrasında mayıncıları daha da öfkelendirdiği gündü.

Haziran sonu Petrograd'daki Sovyet iktidarına karşı isyanın kaynağı ikinci kesim, 28 Kasım ve 5 Ocak'taki Kurucu Meclis lehtarı kitle gösterilerine katılmış olan Obukhov tesisi işçileriydi. Bu tesisin temsilcileri, sonradan DOM'da da aktif olmuştu. Rusya'nın en büyük ağır silah, maden, gülle, çelik ve demir üreticisi olan Obukhov, Aralık 1917'deki terhisin ardından savunma siparişlerindeki ani duraklamadan ağır hasar görmüştü. Fabrika yönetiminin barış zamanı üretimine geçiş çabaları, yakıt kesintileriyle engellendi; sonuç olarak tesis kapatıldı ve tesisin 14.500 işçisi işten çıkarıldı. İmkânı olanlar Petrograd dışına doğru kabaran göçe katıldılar. Ertesi bahar, tesis iyi kötü yeterli yakıta ve siparişe sahip olarak, dört bin kadar işçiyi geri çağırma noktasına ulaştı.[35]

Tesisin kısmi yeniden açılışı, gıda sıkıntısının derinleşmesiyle ve DOM'un kuruluşuna önderlik eden Petrograd işçileri arasındaki hoşnutsuzlukta keskin bir tırmanışla çakıştı. Giderek vahimleşen gıda krizine dönük kitlesel protesto gösterileri, Nisan'dan başlayarak tesisteki üretimi sürekli kesintiye uğrattı. DOM'da temsil edilen diğer Petrograd sanayi kuruluşları işçileri gibi Obukhov işçilerinin de 1 Mayıs katılımı sönüktü. Ama sorunlar, Bolşevik Obukhov fabrika komitesinin, işçilerin baskısıyla, günde bir bölü sekiz pounda kadar düşmüş olan ekmek paylarında bir artış isteyip başarısız olduğu 8 Mayıs'ta kristalize olmaya başladı.[36] O akşam tesisteki üç bin işçinin katıldığı kitlesel bir yürüyüşte, Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler hükümetin gıda krizine yol açan politikalarına yüklendiler. Ekmek payında ve diğer gıda te-

dariklerinde işçilerin ihtiyaçlarına karşılık veren bir artışı, Kurucu Meclisin acilen toplanmasını ve iç savaşın sona ermesini talep eden bir karar önergesi kabul edildi.[37] 12 Nisan'daki bir başka toplantıda kabul edilen bir diğer önerge ise, ekmek talebini bir ültimatom olarak masaya koydu: Komün hükümeti ya gıda tedarikini uygun bir seviyeye yükseltecek ya kitlesel bir ayaklanmayla karşı karşıya kalacaktı. Bu toplantıdaki hükümet karşıtı hava; Paskalya bayramı için ekmek arayan kadınların ve yerel Sovyet yetkililerine, eli tetikte Kızıl Muhafızlara ve Kızıl Ordu askerlerine karşı duran Kolpino'daki silahsız Izhorski tesisi işçilerinin yaralanmasına yol açan kanlı çatışma haberleriyle daha da alevlendi.[38] Obukhov temsilcileri, gıda kesintilerinden kaynaklanan gerilimin benzer şekilde yüksek olduğu Putilov fabrikasına, hükümet karşıtı bir hamle için buradaki işçilerin ağzını aramak üzere gönderildiler.[39] Mayıs sonuna doğru, Petrograd otoriteleri Obukhov işçilerini sakinleştirmek için işletmeyi birkaç günlüğüne kapadı, ama bu da fayda etmedi. Aynı esnada, teknik sorunlar mayın gemisi bölüğünü Ladoga Gölü'ne hareket ettirme çabalarına sekte vurdu.[40] Filo gemilerinin Obukhov tesisi yakınlarına demir attığı Mayıs'ın ikinci yarısı ve Haziran ayı boyunca, hoşnutsuz denizciler ile öfkeli işçiler sürekli yan yana geldiler ve kitlesel toplantılarda ortak politik eylemler üzerine tartıştılar. Bu şekilde, 22 Haziran'da patlak veren sonuçsuz isyanın iki ana unsuru bir araya gelmiş oldu. Yeni bir Petrograd Sovyeti seçiminin açıklanmasından bir gün sonra, 16 Haziran'da Obukhov tesisinde yapılan özellikle hararetli bir toplantıda, işçiler seçimleri Sovyetlere herkese eşit oy hakkının yeniden tesisi ve Kurucu Meclisin toplanması talepleri için bir zemine dönüştürmeye ant içtiler. Aynı zamanda DOM'u kendini bir iktidar mücadelesine adamaya ve mayın gemilerini de buna katılmaya davet ettiler.[41]

Obukhov işçileri 16 Haziran toplantılarında, aynı zamanda hükümetin Kurucu Meclis toplantılarına çağırılan bütün sol politik grupların temsilcilerini içererek genişletilmesini talep etmek üzere Zinovyev'e bir delegasyon göndermeyi oyladılar. Doğal olarak, yaklaşan Petrograd Sovyeti seçimlerinin halk iradesine dayalı bir referandum olacağı gerekçesiyle bu talep reddedildi. Ancak Obukhov delegasyonundan gelen basıncın etkisiyle, Zinovyev 20 Haziran'da işletmede gerçekleştirilecek kitlesel bir toplantıya hitap etmeye razı geldi. Bu toplantıda, Zinovyev ve Lunaçarski'nin konuşmaları defalarca kesildi. Lunaçarski konuşmasını bile tamamlayamadı ve Obukhov işçilerinin Kurucu Meclisin yeniden toplanmasını talep eden başka bir önergeyi kabul etmesinden önce kovuldu.[42]

20 Haziran'da, bu kitlesel toplantı ile aynı zamanda, Volodarski'ye, Obukhov işletmesi yakınlarındaki Nevski Bölgesi'nde suikast düzenlendi.[43] Suç mahalli etrafındaki komşu binaların aranması sırasında yaklaşık on beş bölge sakini tutuklandı. Sorgunun ardından üç kişi –Sosyalist Devrimci Grigori Eremeev ve iki yoldaşı– hariç herkes serbest bırakıldı. Grigori Eremeev, abisi Aleksey gibi Obukhov işletmesinin en sevilen liderlerinden biriydi. Konumuz

itibariyle daha önemlisi, Volodarski'nin öldürülmesiyle hiçbir bağlantısı yoktu. PÇeka belgeleri, Sovyet otoritelerinin Volodarski'nin katilini bulmak için bölgede gerçekleştirilen geniş aramaları, onu ve diğer "baş belalarını" tutuklamak ve PÇeka'ya onları kilit altında tutmak için baskı kurmak üzere kullandığı izlenimini verir.[44]

Ertesi gün, 21 Haziran'da düzenlenen Obukhov işçileri genel toplantısında bir "İtalyan grevi" ilan edildi: İşçiler, Eremeev'in serbest bırakılması beklentisiyle, yönetimi kovdular ve işletmenin kontrolünü ele geçirdiler.[45] 22 Haziran'da işletmedeki başka bir kitlesel toplantıda, DOM'un işçilere dönük politik baskıları protesto etmek için tüm Petrograd işletmelerinde ve fabrikalarında politik grevler ilan etmesi gerektiği kararı alındı. Obukhov işçileri aynı zamanda Eremeev serbest bırakılana kadar "işgallerine" devam etmeye, o gece saat 10'a kadar serbest bırakılması talebiyle işçi ve mayıncılardan oluşan bir ortak delegasyonun Smolni'ye gönderilmesine ve bu gerçekleşmediği takdirde hükümete karşı daha sert önlemler almak üzere o saatlerde yeniden toplanmaya karar verdiler.[46] Bu sırada, Shchastny'nin cezasının infaz edildiği haberleri mayıncıları daha da öfkelendirdi. *Kapitan Izyl'met'ev* destroyerinin komutanı Lisaneviç, isyancı Obukhov işçileri ile açık bir dayanışma gösterisiyle, gemisini işletme yakınlarına çekti.

21 ve 22 Haziran'da, Zinovyev liderliğindeki Petrograd otoriteleri iki ateş arasında kalmıştı. Bir yanda gıda tedariki, işçilere dönük baskılar ve Sovyetlerin Almanya'yla ilişkilerinde Baltık Filosu'nu gözden çıkarma pahasına sergilediği ürkeklik konularında hükümetle sert bir çatışmaya hazır olan, Obukhov işletmesi gibi yerlerdeki işçiler ve mayıncılar gibi alt rütbeli askerî personel vardı. Diğer yanda ise, kahramanları Volodarski'ye düzenlenen suikastın intikamını alma peşindeki, öfkeli Sovyet yanlıları. Mevcut koşullarda Zinovyev, Yuritski'nin baskısıyla, ikinci kesimi engelledi.[47] İşçilere ve mayıncılara gelince, dengeleri tarttıktan sonra, onlara karşı daha ödünsüz bir tutum benimsedi. Eremeev'in salıverilmesini isteyen işçi ve denizci delegasyonuna ilk yanıtı, Yuritski'nin konuyla ilgileneceği vaadiyle (ki ilgilendi de), bu taleplerini Gorokhovaya 2'ye ileteceği oldu. Aynı esnada, oradaki işçilerin Obukhov işçileri grevine katılıp katılmayacaklarını öğrenmek için Putilov işletmesine bir casus gönderdi. Volodarski suikastı haberi, oradaki Sovyet iktidarına dönük memnuniyetsizliğin bir an için yumuşamasına yol açmıştı. Bu açık hale geldikten sonra, yeni başlayan ayaklanmanın bastırılması talimatı, hükümet içinde bir troykanın eline teslim edildi. Obukhov işletmesinin kapatılmasına yönelik talimatlar çıkarıldı ve ertesi gün, 23 Haziran'da, işletmeyi çevreleyen mahallede sıkıyönetim ilan edilerek, yerel düzeydeki Sosyalist Devrimciler tutuklandı, Nevski ve Obukhov bölgelerindeki Sosyalist Devrimci Parti karargâhları ile beraber buradaki Sosyalist Devrimci lokali de kapatıldı.[48]

Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler, Volodarski'nin 22 Haziran'daki cenazesini Sovyet iktidarına kitlesel bir destek gösterisine dönüştürdüler. Bu

ortamda, kamuoyundaki genel hava mayıncıların aleyhine döndü ve mayıncılar, Volodarski'nin cenaze geçit töreninde yürüyen beş bin Kronştad denizcisinin yardımıyla kolayca bastırıldılar.[49] Volodarski suikastı, denizcilerin Shchastny'nin idamına karşı yükselttikleri sesi boğdu ve Putilov işçilerinin tavrını yumuşattığı gibi, onların da mayıncılara sırt çevirmesine yardım etti. Daha öncesinde politik tepkileri güçlü bir şekilde destekleyen, Gorki'nin *Novaia zhizn*'i bu dönüşü yansıttı. 23 Haziran tarihli başyazıda, Volodarski'nin, o "yorulmak bilmez ajitatör[ün] [ve] sosyalizmin, ruhunu işçi sınıfına adamış lideri"nin kaybından duyduğu derin acıdan bahsetti ve öldürülmesini bir "çılgınlık" olarak adlandırıp lanetledi. Başyazı aynı zamanda bu ölümün bir katliamlar silsilesini tetiklemesi kaygısını ifade etti.[50]

Kronştadlılar, *Kapitan Izyl'met'ev* kaçmaya çalıştığında onu engelleyen üç silahlı gambot tarafından destekleniyordu. Kısa bir müzakereden sonra, mürettebatı silahsızlandırıldı ve birkaç subay ve denizciler herhangi bir olay çıkmadan tutuklandı. Lisaneviç sıvışmayı başarmıştı. Diğer üç destroyer demir aldı, akıntıya karşı hareket etti ve çatışmaya hazırlandı, ama onlar da müzakere yoluyla, kan dökülmeden teslim oldu. Subaylar ve tayfadan bazıları tutuklandı, ama Zasimuç da Lisaneviç gibi yakalanmaktan kurtuldu.[51] Hemen ardından mayıncılar, Obukhov işçilerininkine benzer bir akıbete uğradı. Flerovski, filonun Petrograd hükümetine karşı seferber edilmesine yardım eden, ele geçirebildiği kadar çok kişiyi tutuklayarak, filonun tümüyle temizlenmesine nezaret etti.

8-10 Haziran tarihlerinde, Petrograd Bolşevikleri üç ayda bir düzenlenen kent konferanslarının altıncısı için toplandılar. Zinovyev, açılış konuşmasında Brest antlaşmasının sonuçlarını işine gelir şekilde çarpıttı; ancak Sovyet Rusya'nın uluslararası düzeyde zora düşen konumunu, Petrograd işçilerine dönük vahim gıda kısıntılarının olumsuz etkisini ya da yerel parti örgütlerindeki sarsıntıyı saklamaya kalkışmadı. Bolşevik üye sayısı 1918'deki 36 bin sayısından 13 bin 472'ye düşmüştü;[52] üyelerin yüksekçe bir oranı tamamen hükümet ve ordu işlerine gömülmüş ve parti örgütleri ile tüm bağlarını kaybetmişlerdi. Daha da kötüsü, Zinovyev bu sayıca önemsiz toplama yeni katılan "yüzlerce, hatta binlerce" kişinin tamamıyla suçlulardan oluştuğunu tahmin ediyordu. Partinin durumunun çeşitli veçhelerine dair takip eden tartışma, bu korkutucu tabloyu pekiştirdi. Sovyet fraksiyonları ile parti komiteleri arasındaki çatışmayı bitirmek ve yerel parti çalışmalarını ve disiplinini güçlendirmek için Bolşevik Merkez Komitesi'nden gelen baskı, delegeleri, yerel parti komitelerini ve fabrika kolektiflerini yeniden inşa edecek güçlü önlemler almaya ve her konumdan bütün Bolşeviklerin birincil görevini parti çalışmasını ilerletmek olarak belirlemeye sevk etti. [53]

Bu sıralarda, tabandan gelen, Petrograd Sovyetinin acilen yeniden seçilmesi talepleri yoğunlaşmaktaydı.[54] Kent konferansında seçimlerin gıda sıkıntısı hafifleyene kadar ertelenmesi gerektiğine dair bir uzlaşıya varılmış gibi görünse de, birkaç gün sonra (13 Haziran'da) Petrograd Sovyeti liderliği, seçimlerin 17 Haziran'dan başlamak üzere 7 günlük süreçte yapılacağını ilan etti.[55] Halk baskısının yanı sıra bir dizi etken bu adımı teşvik etti: MYK'nın Moskova'da aldığı, vaktinden önce bir Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi toplama ve ılımlı sosyalistlerin bütün Sovyetlerden temizlenmesini teşvik etme kararı;[56] DOM'un işçileri temsil ettiğine dair kendinden menkul iddiasına karşı hamle yapma arzusu ve Bolşeviklerin bölgesel partisiz işçi konferanslarında kontrolü ele geçirmeyi başararak, hükümet partilerinin fabrikalardaki seçmen desteğinde olası zayıflıklarının dengelenmesi için bir yol bulma isteği gibi...

Seçimlere dair yeni düzenlemeler, Petrograd Sovyetinin 15 Haziran tarihli genel kurul toplantısında onaylandı.[57] Yeni Sovyet yapısındaki belki de en önemli değişiklik; Petrograd Sendika Konseyi, bağımsız sendikalar, kapatılmış işletmelerdeki fabrika komiteleri, bölgesel Sovyetler ve bölgesel partisiz işçi konferansları gibi Bolşeviklerin ezici üstünlüğe sahip olduğu aktörlerin sayısal olarak belirleyici temsil gücüydü.[58] Sol Sosyalist Devrimciler sendikal temsilin azaltılmasını ve bölgesel partisiz işçi konferansları temsilcilerinin dışarıda bırakılınasını talep ettiler, ama karşılık bulmadı.[59]

Revize edilmiş sistemin Bolşevikler açısından avantajı, Birinci Kent Bölgesindeki partisiz işçi konferansına tanınan temsilde görülüyordu. Konferans 22 Haziran'da kısa bir oturum için yeniden toplandı ve Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimcilerin ek gücüyle beraber çoğunluk oyuyla, Sovyet vekillerinin seçiminde oransal temsil yerine "kazanan hepsini alır" ilkesi üzerinde anlaştı. Sonuç olarak, konferans tarafından Petrograd Sovyetine seçilmiş vekillerin tamamı (28 kişi) Bolşevik ya da Sol Sosyalist Devrimciydi. Konferanstaki Menşevik/Sosyalist Devrimci azınlık (yüzde 27) hiçbir temsil sağlayamadı.[60] Aynı prosedür, Narva ilçesinde de benzer bir sonuç üretti.[61] İlgili arşiv dökümanları, *çoğu* bölgesel işçi konferansı ve bölgesel Sovyet seçimlerinde de benzer bir senaryonun ortaya çıktığına işaret etmekteydi. Bölgesel Sovyetlerde koltuklar ya iki Bolşevik ve bir Sol Sosyalist Devrimci ya da üç Bolşevik arasında paylaşılmıştı. Son olarak, temelde Menşevikleri ve Sosyalist Devrimcileri dışlayan Kızıl Ordu kuvvetlerine de işçilerle eşit temsil hakkı verilmişti (yani 500 askere bir vekil).[62]

Yeni Sovyetteki kabaca 700 vekilin sadece 260'ı fabrikalardan seçilecekti; bu durum, baştan Bolşevik çoğunluğunu garantiye almaktaydı.[63] Oylama başladığında, Zinovyev "Bolşeviklerin Petrograd'daki kaderi seçim sonuçlarına bağlı," demekten çekinmedi, "eğer seçimler arzu edilen sonucu vermezse, besbelli Bolşevikler iktidarı bırakacaktır."[64] Bolşeviklerin kampanya yöneticisi Volodarski'nin öldürülmeden birkaç gün önce yaptığı gibi, Bolşevik

çoğunluğun muhafaza edilmesinin DOM benzeri muhalefet hareketlerinin bastırılmasına aracı olacağını ima etmek de benzer şekilde kurnazcaydı.[65] Bolşevik liderler yine, partinin doğrudan fabrikalardan seçilen Sovyet delegeleri arasında başarısızlığının çok zarar verici olacağını ön görürken gerçekçilerdi.

Oylamanın birinci gününde Bolşevik Petersburg Komitesi liderliği, işçilerin sadece Sovyet iktidarını tereddütsüz desteklemiş, emekçi halkın bütün düşmanlarıyla acımasızca savaşacak ve *yeni Sovyetteki tüm azınlıklar çoğunluk kararlarına uymak* zorunluluğundadır ilkesini benimseyecek adaylara oy vermesini şart koştu.[66] Petersburg Komitesi liderliği de, 17'si gecesi için bir Örgütçüler Meclisi toplantısı ayarladı. Volodarski, son kez bir parti forumunda göründüğü bu toplantıda, Bolşevik seçim stratejisini açıkladı. Konuşmasının ardından, partinin fabrikalardaki seçimlere ne kadar önem verdiğini ve kampanya için deneyimli kadro sıkıntısını yansıtan bir karar önergesi kabul edildi. Önergeyle birlikte, muhalefeti engellemek gerektiğinde Sol Sosyalist Devrimcilerle blok kurulması karara bağlandı ve bölgede yürütülen kampanyanın tüm kenti kapsayacak şekilde genişletilmesi için kısıtlı sayıdaki deneyimli ajitatörün gidip gelmesi teşvik edildi.[67]

Volodarski, bölgesel parti komiteleri tarafından kurulan seçim komisyonlarının ve bizatihi komitelerin yerel düzeydeki Bolşevik kampanyasını koordine edeceğini öngörüyordu ve bazı bölgesel parti komiteleri bu tür organlar oluşturmayı başardı.[68] Fakat seçim öncesi zaman darlığı ve çoğu parti komitesinin felç halde olması, komitelerin önemli roller oynamasını engelledi. Tablo bu olunca, kampanyanın asıl yükü Petrograd Bolşevikleri ve Sol Sosyalist Devrimcilerin lider figürlerine düştü. Yorulmak bilmez birer kampanyacı olan Volodarski ve Zinovyev'in ısrarıyla, "politik açıdan bilinçli" denizciler yardım etmek için alelacele Kronştad'dan geldiler. [69] Birkaç gün boyunca yoğun bir "bombardıman"la, mevcut rejim yandaşları, fabrikalardaki "parti faaliyetinin" hemen hemen durduğu önceki haftalarda ve aylarda aşınmış olan halk desteğini geri kazanmak için hamle yaptı. Her gün Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci basında ya da bitmek bilmez fabrika toplantıları ve politik yürüyüşlerde dile getirilen temel argümanları, rakip partiler arasında devrimci hedeflerin gerçekleştirilmesinden yana olanların sadece Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler olduğuydu. Düşman, kapitalistlerin iktidara geri dönmesini ve eski lanet rejimin derhal restorasyonunu temsil eden Menşevikler ve Sosyalist Devrimcilerdi. Kurucu Meclis seçimlerindeki Bolşevik kampanyada yapıldığı gibi, muhalefete verilen her oy, karşı-devrime verilmiş sayılıyordu. Ortası yoktu.[70]

Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler başlangıçtan itibaren seçimleri ciddiye aldılar; ama Menşevik ve Sosyalist Devrimciler kampanyalarını ancak biraz tereddüdün ardından ciddiyetle yaptılar. Bolşevikler halkın ilgisini acil ekonomik sorunlardan uzun vadeli devrimci hedeflere doğru yöneltmeye

çalışır ve muhalefetin Kurucu Meclisin yeniden toplanması taleplerinin, geleneksel adaletsizliklerin yeniden ihyası için bir bahaneden ibaret olduğunu savunurlarken; Menşevik ve Sosyalist Devrimciler tersini yaptılar: Sovyet deneyiminin iflasını ve topyekûn felaketi bertaraf edebilecek yegâne araç olarak Kurucu Meclisi öne çıkarmak amacıyla, halkın kıtlık tehlikesi, Alman işgali olasılığı, salgın hastalıklar ve genişleyen kanlı iç savaş hakkındaki endişelerine oynadılar.[71]

DOM'un genel grev için 2 Temmuz tarihini belirlediği 26 Haziran günü civarında, Petrograd Sovyeti seçimleri tamamlanmak üzereydi. Bolşevikler tarafından tasarlanan eleme süreci, parti lehine bir ezici çoğunluk yaratarak gayesine ulaştı.[72] Fakat, Bolşeviklerin yeni Petrograd Sovyetinde çoğunluğu nasıl ele geçirdiğini belgelemek artık mümkün olsa da, seçim sonuçlarını fabrika düzeyinde, işçilerin politik hissiyatları bağlamında değerlendirmek hâlâ zordur. Resmî sıralamaya bakılırsa, Bolşevikler işyerlerindeki doğrudan seçimlerde 260 fabrika delegesinden 127'sinin oyunu alarak, mütevazı bir başarı kazandı. İşçiler arasında delege sayısı en fazla olan ikinci grup (kabaca 75 delege) Sol Sosyalist Devrimcilerdi. İktidar partileri birlikte işçiler arasında 1'e karşı 3 oranında çoğunluk kazandı. Sosyalist Devrimciler, Menşevikler ve bağımsız adaylar; Putilov, Obukhov, Cartridge, Nevski, Baltiski ve Arsenal tesislerinin aralarında yer aldığı birkaç büyük işletmede, basımevlerinde, çoğu tütün şirketleri ve tekstil atölyelerinde çalışan Petrograd kadın fabrika işçilerinde başarı sergiledi. Muhtemelen öncelikle gıda kıtlığı ve işten çıkarma tehdidi nedeniyle[73], Bolşeviklerin Kurucu Meclis seçimlerinde olduğu gibi kadın işçiler arasında güçlü destek bulduğu günler çok geride kalmıştı. Fabrika işçisi kadınlar arasında Bolşevik kampanyanın lideri Konkordia Samoilova, seçimlerin bir felaket olduğunu, fabrikalardaki kadınların Bolşeviklere kulak bile vermeyeceklerini kabul etti.[74] *Novaia zhizn*'de seçim sonrası çıkan başyazıda, Bolşeviklerin yenilgilerini, Sosyalist Devrimci ve Menşeviklerin başarılarını ve seçmenlerin yılgınlığını not düşerek, şu sonucu çıkarıyordu: "Çoğu işçi hâlâ Sovyet iktidarını ... kendi çıkarlarının temsilcisi olarak gördüğü [ve] kendilerinin ve hareketlerinin kaderini onunkiyle birleştirdiği [için] henüz kendilerini Bolşevik 'komünizm'den kurtaramadılar."[75]

Şüphesiz bu doğruydu. Bununla birlikte, basına dönük sınırlamalar, seçmenlere gözdağı, oy sahtekârlığı veya kısa kampanya süresi nedeniyle fabrikalardan muhalefetin yerine kaç adet Bolşevik milletvekilinin seçildiği sorusu hâlâ ortadadır. Tekil bölgelerde, fabrika seçimleri bölgesel Sovyetler tarafından seçilen ve muhalefeti dışlayan seçim komisyonları tarafından yürütüldü. Fabrikalardaki seçimler, çoğu 1917'den beri tekrar seçilmemiş olan, Bolşeviklerin hâkim olduğu komiteler tarafından uygulandı. Kapatılmış fabrikaların komitelerinin Sovyet vekili (yani "ölü ruhlar") seçtiği örnekler vardı (kapatıldıkları dönemde binden fazla işçinin çalıştığı her bir fabrika için bir

vekil). İşsizlere bile çalışanlara yakın bir temsil hakkı tanındı. Seçimle ilgili toplantılar Bolşevik ağırlıklı sendika seçim komisyonlarında düzenlendi.[76] 15 Haziran'da Volodarski, Sosyalist Devrimcilerin *Delo naroda* ve Menşeviklerin *Luch* gazetesinin aralarında olduğu bazı muhalefet gazetelerinin yeniden açılışına "cömertçe" izin vermişti. Fakat bu, oylamanın başlamasından sadece iki gün önceydi. Bundan önce, ılımlı sosyalist basının çoğu kapalı kalmıştı.

Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler arasında Temmuz ayı başlarındaki keskin ayrılığın arifesinde,[77] Sol Sosyalist Devrimciler seçimlerde Bolşeviklerin ihlallerini samimiyetle kabul etti. Moskova'daki Üçüncü Sol Sosyalist Devrimci Ulusal Kongresi'nde (28 Haziran-1 Temmuz arası), Spiridonova yeni seçilen Sovyetteki dört yüz Bolşevik vekilin üç yüzünün kimlik bilgilerinin geçersiz olduğunu iddia etti. "Konuşmadık veya bu (sahtekârlığa) karşı koymadık, çünkü karşı-devrim [ve] savunmacı taraf Petrograd'da o kadar güçlüydü ki, Bolşeviklerin mağlubiyeti Sovyet iktidarının yıkılınası anlamına gelecek ve Petrograd'ı kara gericiliğin ellerine terk edecekti. İşçilerin isyanı ... çok büyük olmasına rağmen, bu konuda sessiz kalmak zorundaydık."[78] O halde, bugün ne diyebiliriz? Belki şimdi yapılabilecek en iyimser yorum şu olabilir: Önemli politik sonuçlar yaratacak olan Haziran 1918 Petrograd Sovyeti seçimlerindeki Bolşevik "zaferi", işyerleri düzeyinde bile son derece şüpheliydi.

25 Haziran'da Bolşevik Petersburg Komitesi, ilk toplantısını iki gün sonra yapması planlanan yeni Sovyetteki parti fraksiyonunu örgütlemek ve onun kontrolünü ele almak için adımlar attı.[79] Sovyet fraksiyonlarının parti komitelerine tabi olduğu ilkesinin uygulanması girişimi başarısız olduysa da, bu örnek teşkil edebilecek, dikkate değer bir girişimdi. Yaklaşık bu sıralarda, tüm bölgesel Sovyetlerdeki ve diğer kent organlarındaki yerel parti komitelerine karşı sorumlu Bolşevik fraksiyonlar ve kolektifler kurma çabası yoğunlaştırıldı.

Eşzamanlı olarak, kadın işçiler arasında parti çalışmasını canlandırmak için çabalar başladı. *Rabotnitsa*'nın Ocak ayı sonunda kapatılmasıyla beraber,[80] öncesinde onunla bağlantılı olan Petrograd'ın önde gelen Bolşevik kadınları Petersburg komitesinde olsun, başka bölgesel parti komitelerinde olsun enerjilerini genel parti faaliyetlerine aktardılar. Önemli bir istisna, Mart ortalarında Sovnarkom'un bir üyesi olarak Moskova'ya giden Aleksandra Kollontay idi. Haziran'da, Petrograd dışına yollanan parti kadrolarının yerine geçecek kadro ihtiyacı, kadın fabrika işçileri arasında yapılan Petrograd Sovyeti seçimlerinin felaket sonucuyla birleşerek, bu kesimde daha fazla destek kazanılması gerektiğini gösterdi. Kadın işçiler arasında parti faaliyetini arttırma gerekliliği, seçimlerin hemen arifesinde Petersburg Komitesi tarafından gündeme alındı ve onaylandı. Aslında 14 Haziran'da Petersburg Komitesi, Samoilova'yı fabrikadaki kadın işçiler arasında ajitasyon ve propaganda

için özel bir seksiyon kurmakla görevlendirmişti.[81] 26 Haziran'da Örgütçüler Meclisinin bir toplantısında Samoilova, açlıkla ve işlerini kaybetme tehlikesiyle tehdit edilen öfkeli kadın fabrika işçileri arasında dinleyici kazanmanın zorlukları ve karmaşıklığı konusunda fikirlerini sundu; bu sunumdan sonra, kadın fabrika işçileriyle iletişim kurmak için Petersburg Komitesi'ne ve bölgesel parti komitelerine bağlı özel birimler kurma önerisinde bulundu. Orada toplanmış bölgesel örgütçülerden bazıları bu önerileri eleştirdi; çünkü ya "karanlık, gerici" kadın işçiler arasında destek kazanmak için harcanacak çabayı nafile görüyorlardı ya da halihazırda o kadar iş yüklenmişlerdi ki, yeni bir seksiyon kurmak, dinleyicilerden birinin dediği gibi "mutlak bir yanılsama" olarak görünüyordu.

Samoilova'nın kadın işçiler arasındaki parti faaliyetinin önemi konusundaki görüşlerini paylaşan, Viborg Bölgesi Bolşevik Komitesi örgütçüsü ve Petersburg Komitesi üyesi Egorova bile, bu çabada başlıca liderliğin "yukarıdan", Petersburg Komitesi'ne bağlı bir kadın biriminden gelmesi gerektiğini hissediyordu. Narva Bölgesi Bolşevik Komitesi örgütçüsü Anna Itkina, Samoilova'yı savunarak, kadın fabrika işçileri arasında daha önceki Bolşevik Parti çalışmasının zayıflığının tam da taban düzeyinde bir örgütsel temele sahip olmamasından kaynaklandığını iddia etti. Örgütçüler Meclisi, kent ve bölge ölçeklerinde *eşzamanlı* şekilde, kadınlar arasında parti faaliyetine dönük özel seksiyonlar kurma kararı aldı. Bu tür seksiyonlar bütün Bolşevik bölgesel parti komiteleri tarafından kuruldu.[82] Fakat bunların çoğunluğu pek başarılı olamadı; bunun büyük ölçüde nedeni, devam etmekte olan ekonomik krizin kadınlar ve aileleri üzerindeki etkisi ile çoğu erkek Bolşeviğin genel olarak kadınlara ve özel olarak da kadın fabrika işçileri arasındaki parti çalışmasına dönük geleneksel, karalayıcı tutumlarıydı. Samoilova bu dönemde, Aralık 1918'deki Petrograd Bolşevikleri Sekizinci Kent Konferansı'nda yaptığı bir konuşmada, erkek yoldaşlar arasındaki cinsiyet ayrımcılığının olumsuz etkilerine vurgu yaptı. Kadınlar Petrograd'ın en büyük sanayi işletmelerinden birinde temsil edilmek için kendilerinden birini işçi komitesine seçince, kadın işçilere temsiliyet verilirse çocuklara da aynı hakkı vermek gerekir gerekçesiyle geri çevrildikleri bir örnekten yakındı.[83]

26 Haziran tarihli örgütçüler toplantısında, Samoilova *Rabotnitsa*'nın yeniden yayımlanması konusunu gündeme getirdi; başkentin kaynakları sayesinde avantajlı olabileceğini düşünerek Petrograd ya da Moskova'da yayımlanması konusunda kararsızlığını ifade etti. Egorova benzer bir kararsızlık göstermedi. Açıkça feminizme Samoilova'dan bile daha fazla düşman olan Egorova, derginin Moskova'ya transferi için, orada içeriği en büyük feminist Kollontay tarafından biçimlendirileceğinden, kesinlikle buna "izin verilemez!" dedi.[84] Fikir ayrılığından dolayı, bu konuda nihai karar Petersburg Komitesi'ne bırakıldı.[85] İki gün sonra, 28 Haziran'da ve tekrar 2 Temmuz'da Petersburg Komitesi konuyu değerlendirdi ve kadın fabrika işçileri arasın-

da parti çalışması başlar başlamaz *Rabotnitsa*'nın yayınını bizzat üstlenme kararı aldı. 1917'de *Rabotnitsa*'nın yayın kurulunu oluşturan Samoilova, Nikolayeva ve Praskovia Kudelli, derginin yeniden hayat bulması için bir kez daha görevlendirildi.[86] Fakat birkaç hafta sonra, 19 Temmuz'da, finansal ve personel kısıtları nedeniyle partinin ve hükümetin yayın organlarının konsolidasyonu sırasında bu karar bozuldu. Petersburg Komitesi *Rabotnitsa*'nın yayınlanmasından o an için vazgeçmeye ve yerine *Rabotnitsa* yayın kuruluna Petrograd Sovyetinin organı *Krasnaya gazeta*'da haftalık bir köşe ayırmaya karar verdi.[87]

Krasnaya gazeta'daki haftalık "Rabotnitsa" köşesinin ilki 4 Ağustos'ta yayınlandı ve başlangıçtan itibaren yayın kurulu üyeleri, her türlü ayrılıkçılık veya "Kollontay feminizmi" ile aralarına mesafe koymaya çalıştılar. Dolayısıyla ilk mesajlarında, aynı gazetede birlikte çalışmanın, kadın ve erkek işçileri kapitalizmin çürümüşlüğünden özgürleştirme büyük hedefiyle yürütülen mücadelede birleştiren bağları güçlendirmesinden duydukları memnuniyeti ifade ettiler. Nasıl ki önceki *Rabotnitsa* kadın işçilerin hayatlarına, bu işçi sınıfının ortak görevleri ile bağlantılı olduğundan odaklandıysa, yeni köşe de fabrika işçisi kadınlarla büyük işçi ordusunun bir kolu olarak ilgilenecekti.[88] Şüphesiz, sonraki köşelerde gıda sıkıntısı ve kanlı iç savaş gibi kadınları özel olarak endişelendiren konular vurgulandı. Fakat en değişmez tema, genellikle kalın puntolarla vurgulanan, işçi kadınların ortak hedeflerle ilgilenirken erkeklerden geri kalmaması çağrısıydı.

Bu esnada, Haziran'da seçilen Petrograd Sovyetindeki Bolşevik liderler, DOM'u kapatmayı ve onun başını çektiği 2 Temmuz'daki genel grevin önüne geçmeyi meşrulaştırmak için, şüpheli "yetkilerinden" faydalanmakta zaman kaybetmediler. DOM'u ülke içi ve dışındaki karşı-devrimin bir unsuru olarak kınayan bir karar önergesi, seçimlerin bitmesinden birkaç gün önce, yeni Sovyetin 27 Haziran'daki birinci genel kurulunda benimsendi.[89] Bütün Petrograd gazeteleri, bu kınamayı ön sayfalarında yayınlamak zorundaydı. Fabrikalar eğer genel greve katılırlarsa derhal kapatılacakları konusunda uyarıldılar ve bireysel grevciler para cezasıyla ve işlerini kaybetmekle korkutuldular. Ajitatörler ve grev komitelerinin mensupları derhal tutuklamalara maruz kaldılar; daha sonra bu uyarılar başarılı oldu.[90]

13'ü öğleden sonrası, Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi bölgesel Sovyetlerden ve bölgesel Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci parti komitelerinden temsilcilerle greve karşı alınacak ek tedbirleri planlamak için acil bir toplantı düzenledi.[91] 1 Haziran'dan başlayarak, muhalefete yakınlığından dolayı şüphe çeken basım tesisleri mühürlendi, düşman sendikaların ofisleri baskına uğradı, Petrograd demiryolu hatlarında sıkıyönetim ilan edildi, iş durdurmaları

engelleme yetkisine sahip silahlı devriyeler oluşturuldu ve kent etrafındaki kilit noktalarda yirmi dört saat görevli olarak çalıştırıldılar. Bu sert önlemleri dikkate alarak, bir *Novaia zhizn* yazarı "asla, Haziran ayaklanması ardından Kerenski yönetiminde Bolşeviklere uygulanan en ağır baskılar sırasında bile, işçilerin özgürlüğüne ve iradesine mevcut işçi-köylü hükümetinin terörist yönetiminde olduğu kadar ket vurulmamıştı" sonucunu çıkardı.[92] DOM Bürosu daha da geçmişe gitti: "Romanov'ların Rusya'sında hiçbir hükümet bir grevi bastırmak için Sovyet hükümeti kadar aşırı önlemler almamıştı."[93]

En azından kısmen bu güçlü karşı önlemler nedeniyle, DOM'un grev çağrısına verilen karşılık çok az sayıda fabrikayla ve basım tesisiyle sınırlı kaldı. Petrograd'da başarısız grevi izleyen (ve birkaç gün sonra Sol Sosyalist Devrimcilerin "komplosu"na verilen tepkiyle daha da kötüleşen)[94] hâkim baskıcı atmosferde, DOM mahkûm edildi. Bürosu 19 Temmuz'da son kez buluştu. Bu toplantıda alınan ve belli ki aceleyle karalanan notlar, sadece kuruluşun merkezini boşaltma ve personelin ödemesini yapıp serbest bırakınayla ilgilenildiğini gösteriyordu.[95]

DOM ile ilgili izleyen adımlar Moskova'da meydana geldi. Bu adımlar özellikle, ülkenin her tarafından işçi temsilcilerine Rusya'nın problemlerine çözümler aramaları için bir fırsat sunmayı amaçlayan bir ulusal işçi kongresi organize etmekle ilgiliydi. DOM son toplantılarında, genel grev çağrısına ek olarak, başta Kuzey ve Merkez oblastlarda olmak üzere sanayi merkezlerindeki işçilerin yer alacağı bir kongre düzenleme ve derhal bir ulusal işçi kongresi planlama kararı almıştı. Dahası, 26 Haziran'daki toplantının hemen ardından, Aleksey Smirnov ve N. K. Borisenko adlı iki önemli liderini bölgesel kongrelerin hazırlanmasına yardım etmek üzere Moskova'ya gönderdi. Bunun için ilk toplantı, 28 Haziran'da Moskova'da düzenlendi. Petrograd, Moskova, Tula, Yaroslavl, Nijni Novogorod, Sormovo, Vladimir, Kolomna, Maltsev Bölgesi, Briansk ve Tver'den delegelerle birlikte, bir organizasyon komitesi oluşturdu ve 20 Temmuz'da Moskova'daki bölgesel kongrenin çağrısı takvime bağlandı.[96]

Organizasyon komitesi, Sovyet hükümetinin ne pahasına olursa olsun iktidarı elinde tutma kararlılığına izin vermeyen bir gündem tasarısı geliştirerek, derhal faaliyete başladı. Bölgesel kongre, günün en kritik politik ve ekonomik problemleri üzerine düşünmeye ve taslak önergeler hazırlamaya devam edecekti. Bir sonraki Tüm-Rusya İşçileri Kongresi, yeniden birleşmiş işçi sınıfının desteğiyle, bu önergelere göre davranacaktı. Bu gündem planı, organizasyon komitesinin çabalarının Petrograd'daki DOM'un dağılması ve Moskova'da ve diğer sanayi merkezlerinde hâkim boğucu politik koşullar tarafından daha en baştan altının oyulduğu olgusunu ihmal ediyordu. Gerçekten de, o kadar az sayıda delege 20 Temmuz'da başkente varmayı başardı ki, bölgesel kongrenin açılışı 22 Temmuz'a kadar ertelendi.

21 Temmuz'da Moskova'daki delegelerin sayısı hâlâ o kadar azdı ki, gayriresmî toplanarak ertesi günün konuşmalarının ve bu konuşmaların gündeminin belirlenmesiyle yetinmekten başka bir seçenekleri kalmamıştı. Ulaşabilen delegelerin sayısında ani bir sıçrama olmazsa, buluşma artık bir kongre ve hatta konferanstan ziyade, ancak toplantı *(soveshchanie)* olarak adlandırılabilirdi. Ayrıca bu "toplantı", ulusal işçi kongresinde kritik politik, ekonomik ve dış politika konularında alınacak konumları planlamak yerine, yerel koşullar hakkında raporları dinlemek ve ulusal kongrenin örgütlenişi ve amacı hakkında sorularla muhatap olmakla sınırlı kaldı. [97]

Kızıl Muhafızlar ellerinde tüfekleriyle görüşmeleri kestiğinde, 22-23 Temmuz tarihli bu "toplantının" sınırlı gündemi hakkında kabaca otuz beş katılımcı ancak söz almıştı.[98] Bütün katılımcılar sert muamele gördüler, tutuklandılar ve VÇeka karargâhlarında sorgulanmak ve meşum Taganka hapishanesine nakledilmek için derdest edildiler. Tutuklananlar arasında, seçilmiş işçi delegelerine ek olarak, sosyalist partilerden oy hakkına sahip olmayan dört temsilci de bulunmaktaydı: sırasıyla Menşevik, Sosyalist Devrimci ve Birlik (Edinstvo) partilerinin Merkez Komitelerinden Raphael Abramoviç, Aleksander Beilin ve Aleksander Volanen ile Bund'dan Aleksander Alter.[99]

Bu toplantıya ait belgeler, ne kadar eksik de olsalar, kayda değer bir ilgi uyandırmaktadır; çünkü iç savaş, işsizlik, hastalık ve açlık koşullarında emekçilerin ve hükümetin davranışlarına dair veriler sunmaktadır. Toplantının oturumları boyunca ulusal bir işçi kongresi örgütlemenin önemi tartışılmamış ve bu kongrenin o zamanki Sovyet iktidarıyla ilişkisine değinilmemişti; bu ise, VÇeka'nın ileride katılımcılara karşı suçlamalarını zorlaştırıyordu. Tartışmayı tetikleyen tek temel mesele, entelijansiyanın etkisinden bağımsız, tek ve güçlü bir ulusal işçiler "birliği" ya da "partisi" kurmanın verimliliği üzerineydi. Bu meselenin ortaya çıkması, ulusal işçiler kongresinin fikri gibi, kısmen daha en baştan DOM'un kuruluşuna katkı koymuş olan, mevcut bütün politik partilere dönük hoşnutsuzluğu yansıtıyordu.

Salgın hastalık uzmanlarının baharda uyardığı korkunç kolera salgınının ilk işareti 1 Temmuz'da, Petrograd'daki hükümet otoriteleri ertesi günkü genel grevi engellemeye odaklandıkları sırada patlak verdi. O gün kentteki hastanelerde, korkunç hastalığa yakalandığı şüphesiyle yedi vaka kaydedildi. Kolerada tipik olduğu üzere, vakaların sayısı çok hızlı bir şekilde arttıysa da tepe noktasında kalması çok uzun sürmedi; ondan sonra vakalarda istikrarlı düşüş devam etti, ama uzun bir dönem boyunca etkisini sürdürdü. İlk haftanın vakaları (1–7 Temmuz), 59'u ölümle sonuçlanan 456 onaylanmış ve şüpheli vakaydı. Salgın ikinci haftasında (8–14 Temmuz) 1264'ü ölümle sonuçlanan 4247 vakaya, yani tepe noktasına ulaştı. Üçüncü hafta (15–21 Temmuz)

1044'ü ölümle sonuçlanan 2304 vaka gözlendi ve dördüncü hafta boyunca (22–28 Temmuz) ise vaka ve ölüm sayıları yüzde elli düşerek, 507'si ölümlü 1219 vakaya indi. Vakaların ve ölümlerin sayısı hâlâ kaygılandırıcı olsa da, Ağustos'ta ve Eylül'de istikrarlı bir şekilde düştü; rakamlar Ağustos için 861'i ölümlü 2331, Eylül için 372'si ölümlü 1091 vakaydı. Salgının en fazla vurduğu yerler, şaşırtıcı olmayacak şekilde, Petrograd'ın yüksek orandan vasıfsız işçiler ve işsizlerden oluşan, enfeksiyona en az direnme kapasitesine sahip yoksul ve eğitimsiz kesimlerin oturduğu bölge ve mahalleleriydi.[100]

Kayıt altına alınan toplam vaka sayısı Temmuz ve Eylül arasında, 8223'ü onaylanmış ve 4305'i ölümlü olmak üzere 12.047'ydi. Bu toplam rakamlar, evlerinde ya da sokakta ölen çok sayıda kurbanı kapsamıyordu. Her hâlükârda, kayıt altına alınan vakaların sayısı, bu salgını kent tarihinin en büyük kolera salgını yapmaktaydı. Petrograd'daki (sonra Petersburg) 1892 tarihli büyük kolera salgınından üç kat, 1902'de kenti kırıp geçiren salgından ise bir buçuk kat daha büyüktü.[101] Salgının tepe noktasında, 10 Temmuz tarihli Bolşevik Petersburg Komitesi toplantısına sunulan bir rapora göre, kurbanların yüksek bir yüzdesi sıra dışı bir şekilde fabrikada çalışan kadın işçilerdi. [102]

Betimlenen dönem boyunca acımasız sınıf savaşı koşullarında, 1918 Petrograd kolera salgınını kontrol altına alma mücadelesi bir çeşit sınırlı ateşkes gibi görünür; salgın boyunca nüfusun birbirine düşman politik kesimleri ortak çıkar (kamu sağlığı) için işbirliği yapmışlardır. Salgına en hızlı şekilde yanıt üretmek için bölgesel Sovyetler sağlık birimlerinin Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci temsilcileri, Bölgelerarası Konferans'ta bir araya geldi. Acil durum boyunca, enfeksiyondan nasıl korunulacağı hakkında halkı eğitmek için yerel çabalara, bölgesel Sovyetlerin tıbbi birimleri ya da kolerayla mücadele için aceleyle kurulmuş ve salgın hastalık uzmanları, yerel hastane çalışanları ve eczacılar tarafından desteklenen bölgesel Sovyet "troykaları" başkanlık etti. Tıbbi birimler aynı zamanda birçok mahallede, salgının kaynaklarını kurutmak için gece gündüz canhıraş çalışan kolera ilk yardım istasyonları ve aşı merkezleri kurdular.[103] Halk Sağlığı Komiserliği, kolera ile mücadelede kent çapında bir koordinasyon merkezine dönüşen Kolerayla Mücadele İçin Acil Durum Komisyonu kurdu.

Bolşevik halk sağlığı komiseri Pervukhin'in başkanlık ettiği 9 Temmuz'daki ilk toplantısında Acil Durum Komisyonu, kolera ile savaşmak amacıyla bağımsız bölgesel tıp/hıfzıssıhha merkezleri kurmak üzere bir plan geliştirdi.[104] Ama Acil Durum Komisyonu'nun kayıtları, yerel düzeydeki çabalarının çoğunu bölgesel Sovyet tıbbi birimleri ve troykaları aracılığıyla yönlendirilmeye son verdiğini gösterir. Acil Durum Komisyonu, aynı zamanda, Petrograd Sovyeti tarafından kurulan Kolerayla Mücadele İçin Merkezî İşçi Komitesi ile birlikte uyumlu çalışmış görünür. Bölgesel Sovyetlerin temsilcileri Acil Durum Komisyonu'na sonradan eklendiği halde, kentin önde gelen tıp uzmanlarıyla beraber hizmet veren Merkezî

İşçi Komitesi, kolerayla mücadelede bölgesel düzeydeki çabaları koordine etme hakkı talep etti.[105] Komite çoğu kez genel olarak işçi örgütleri ile Acil Durum Komisyonu ve bölgesel Sovyetler arasında bir kanal olma hizmeti gördü. Bolşevik Petersburg Komitesi bile işin içine girdi. Krizin tepe noktasında, sokak satıcılarının meyve satışını durdurmak, önleyici sağlık önlemlerinin işçiler tarafından acilen uygulanmasını kolaylaştırmak ve kent mezarlıklarındaki tabut tabut yığılmış cenazeler için işçileri seferber etmek üzere adımlar attı.[106] Salgınla bağlantılı emek anlaşmazlıkları asgari ve anlaşılabilir düzeydeydi. Uspenski mezarlığında ağır şartlarda çalışan mezar kazıcılar, çok az olan ekmek oranlarında artış talep ettiler. Aynısı kentin su işlerindeki işçiler içinde geçerliydi, özellikle ateşçiler aşırı yüksek yüzdelerde hastalığın kurbanı olmuşlardı; yüksek riskli tıbbi görevler alan personelle aynı ilave oran için ısrar ettiler. Bu talepler Acil Durum Komisyonu'na yönlendirildi ve tahminiince karşılandı.[107]

1918'in ilk yarısında Petrograd'ın politik, ekonomik ve toplumsal sorunları ölçüsüzce derinleşti. Başta Moskova'daki Sovnarkom tarafından kendi kaderine terk edilen PİK-KK, bu sorunlarla itidalli tedbirlerle baş etmeyi denedi, ama başarısız oldu. DOM'un hızla genişlemesi, kısmen bu başarısızlığın yansımasıydı. DOM'un çok sayıda belgesinin erişime açık olduğu bugünlerde bile, onun takipçilerinin sayısını ölçmek imkânsızdır. Fakat bu kayıtlar, DOM'un 1918 baharında Petrograd'daki fabrika ve tesislerin geniş bir kesiminden önemli sayıda işçinin desteğini aldığına dair şüphe bırakmamaktadır. Ayrıca, başlarda, yani DOM'un değişim için mevcut politik sistem içinde faaliyet yürütmeyi denediği Mart ayı ortasında, bu desteğin ardında temelde ekmek meseleleri -gıda eksiği, işsizlik, kaotik tahliye politikası vb.- ile mevcut emek örgütlerinin ve özyönetim kurumlarının bu sorunların çözümüne yardımcı olma gönülsüzlüğü yatıyordu. Fakat tüm bu sorunların derinleştiği Mayıs ortası civarında, DOM'un hedefleri ve ona dönük halk desteği, daha açık bir şekilde politik ve Sovyet karşıtı hale büründü.[108]

Petrograd bölgesel Sovyetleri, bu tabloya, işçilerin desteğini kendi partisiz işçi konferansları üzerinden geri kazanarak yanıt vermeyi denedi. Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci çoğunluğa rağmen bu konferanslar, DOM'un genel kurulları gibi, gıda açığı ve işsizliğin vurduğu Petrograd emek gücünün artan hayal kırıklığını açığa çıkardı. Bu esnada Brest-Litovsk Antlaşması, Aleksey Shchastny öncülüğünde Helsingfors'tan Kronştad'a tehlikeli "Buz Yürüyüşü"ne yol açan, Almanların Rus Baltık Filosu'na el koyması veya Ino Kalesi'nin kaderine hükmeden kriz zamanındaki yeni savaş korkusunun sembolize ettiği Petrograd'ın işgal edilmesi tehditlerini sona erdirmemişti.

Dahası, Moskova'nın bitmek bilmez personel talebi, Bolşevik Parti teşkilatını zaten sınırlı olan kadrolardan mahrum bırakmış, iş yerlerinde politik faaliyet yürüterek ve Petrograd yönetiminde öncü rol oynayarak partiyi güçlendirme çabalarının altını oymuştu. Bu noktada Petrograd'daki Sovyet iktidarının şiddetli krizinin belirtileri; mayın filosunun ve Obukhov işçilerinin isyanı, Petrograd Bolşeviklerinin Haziran'daki Petrograd Sovyeti seçimlerinde zaferi garantilemek için seçim sürecinde usulsüzlük yapma ihtiyacı hissetmesi ve DOM'un genel grevinin acımasızca bastırılmasıydı.

1917 yılının başında Petrograd nüfusu, ihtiyatlı bir tahminle yaklaşık 2,3 milyon olarak tahmin ediliyordu; ama 1910'dan sonra ilk kez 1918 Haziran'ında yapılan bir nüfus sayımı, nüfusun neredeyse bir milyon azalarak bir buçuk milyonun altına indiğini gösteriyordu.[109] Sadece Mayıs'ın ikinci yarısı ve Haziran'ın ilk yarısında, büyük bir yüzdesi işçilerden oluşan kabaca 150.000 yurttaş, açlıktan kurtulmak için eski başkenti terk ederek kırsala göç etti.[110] Giderek daha da dehşet verici hale gelen gıda sıkıntısı, artan Kızıl Terör tehdidi ve eşi benzeri görülmemiş kolera salgını, yaz ortasına doğru kitlesel bir göç yarattı. Ağustos'ta Moskova'daki Novgorodsteva'ya yazdığı bir mektupta Stasova'nın bile "Piter boşaldı, ona bakmak çok üzücü" diye hayıflanması şaşırtıcı değildi.[111]

Bu sayısız acil durumla baş etmeye çalışırken Petrograd Bolşevikleri, Sol Sosyalist Devrimcilerle işbirliğinin faydasını gördüler. Kuzey Komünü'nün tarihi, 1918 baharında ve yaz başlarında Petrograd Bölgesi'ndeki Sovyet iktidarının ayakta kalması için Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci ittifakının ne kadar önemli olduğunu göstermekteydi.

10

Kuzey Komünü ve Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci İttifakı

Zinovyev, Mart 1918'de, ulusal hükümetin Petro öncesi dönemin başkenti Moskova'ya taşınmasına karşı çıkmıştı; çünkü daha az merkezî ve önemli bir kent yerine Moskova'ya taşınmanın, Petrograd'a geri dönüş olasılığını azaltacağını düşünüyordu (Zinovyev'in tercihi, Nijniy Novgorod idi). Rus halkı Petrograd'ı hâlâ başkent olarak gördüğü için, Zinovyev, taşınmanın ardından Petrograd ve Moskova'daki Sovyet yetkililerinin, ulusal hükümetin görevlerini kısa bir süreliğine paylaşması gerektiğinin altını çizdi.[1] Stasova, bu görüşü benimseyen önemli Petrograd Bolşeviklerinden biriydi.[2] Zinovyev, Laşeviç ve Yoffe, Nisan başında Moskova'da yapılan kaotik bir Merkez Komitesi genel kurulundan, partinin merkezî önderliğinin paralize olduğu ve Petrograd'dan muhakkak takviye yapılması gerektiği inancıyla ayrıldılar. Bu noktada, bir tarafında Leninist Merkez Komitesi ve Sovnarkom'un, diğer tarafında Sol Komünistler kontrolündeki Moskova Oblastı Bürosu ve oblast yönetiminin yer aldığı, süregelen sert tartışmalar, merkezî önderliğin işlevsizleşmesine yol açmıştı.[3] Zinovyev, Laşeviç ve Yoffe, kendi deneyimlerine dayanarak, Moskova konusunda gitgide kaygılanmaya ve Moskova'daki parti yönetiminin, özellikle dış ilişkiler alanında, onların onaylamayacağı geri adımlar attığından kuşku duymaya başladılar.[4] Ayrıca ordu, gıda tedarikleri ve halk sağlığı meseleleri, Petrograd'dan –ülke düzeyinde olmasa da– bölgesel olarak daha güçlü bir yönlendirme gerektiriyordu.

Kuzey Oblastındaki (ya da bölgesindeki) parti çalışmalarının koordine edilmesi amacıyla bir Bolşevik bölge teşkilatının kurulması, oblast yönetiminin kuruluşundan öncesine denk geliyordu. Bolşevik Merkez Komitesi Petrograd Bürosu, 20 Mart'ta kuzeybatı Rusya'daki parti bölge komitelerini, Kuzey Oblastı parti bölge örgütüne dâhil etme kararı aldı. Büro bu amaçla, 3-6 Nisan'da Petrograd, Arçangel, Vologda, Novgorod, Olonets ve Pskov civarındaki bölgelerden parti temsilcilerinin katıldığı bir konferans topladı.[5] Bu Birinci Kuzey Oblastı (Bolşevik) Parti Konferansı'nda, Kuzey Oblastındaki parti çalışmalarını yönetmesi için temsili bir komite –Kuzey Oblastı Komitesi (KOK)– kuruldu.[6]

Eşzamanlı olarak PİK-KK, Kuzey Oblastında bir Sovyet kongresi düzenlemek için plan yapmaya başlamıştı;[7] kongre, nihayet 26-29 Nisan'da Petrograd'da toplandı. Kongre'den beklenen bir sonuç (bir oblast hükümetinin kurulması) çıktıysa da, kongreyi tarihsel açıdan önemli kılan şey, Zinovyev ile Petrograd'ın önde gelen Sol Sosyalist Devrimcilerinden Yakov Fishman arasında, Sol Sosyalist Devrimcilerin yeni hükümete katılımı ve yeni hükümet yapısı konusunda patlak veren tartışmalar oldu.

PİK-KK 23 Mart'ta, Sol Sosyalist Devrimcilerin taleplerini, onların bir oblast hükümetine dâhil edilmesi müzakerelerine onay vererek yanıtlamış oldu.[8] Belli ki görüşmeler iyi gidiyordu. PİK-KK, Zinovyev'in 11 Nisan tarihli raporunu dinledikten sonra, Sol Sosyalist Devrimcilerle koalisyon kurmanın faydalı olacağına bir kez daha kanaat getirdi ve onlara hükümette hangi koltukların verilebileceğini belirledi: "Her hâlükârda askeriye hariç; tarım, ulaşım ve içişleri."[9] Zinovyev, Birinci Kuzey Oblastı Sovyetler Kongresi'nin açılışından bir hafta önce, Petrograd'daki Sol Sosyalist Devrimci liderliğiyle bu sınırlar çerçevesinde müzakere yürüttü.[10]

Ancak, kongrenin başlamasından bir-iki gün önce, (17-23 Nisan'da Moskova'da düzenlenen) İkinci Tüm-Rusya Sol Sosyalist Devrimci Parti Kongresi'nin delege çoğunluğu,[11] Brest antlaşmasını onayladığı için Sovnarkom'dan çekilip çekilmeme üzerine bir hafta boyunca sert tartışmalar yürüttükten sonra çekilme kararını onayladı. Delegeler aynı zamanda, Sol Sosyalist Devrimcilerin diğer ulusal ve bölgesel hükümet organlarına aktif olarak katılması tavsiyesinde bulundu.[12] Birinci Kuzey Oblastı Sovyetler Kongresi'nin açılışı, Ino Kalesi'ni kuşatan büyük bir yeni savaş endişesiyle de çakıştı.[13] Daha önce gördüğümüz gibi, Petrograd'daki hükümet yetkilileri, bu tehlikenin kente yapılacak bir saldırının başlangıcı olduğundan korkuyor ve "her ne pahasına olursa olsun" Petrograd'ı coşku içinde savunma kararlılıklarını ilan ediyorlardı.[14] Dolayısıyla Zinovyev, doğal olarak, kenti savunma taahhüdünün teyidi olarak kongrenin ilk gününde PİK-KK üzerine bir rapor hazırlamaya başladı. Lenin'in "Sovyet İktidarının Acil Görevleri"ndeki[15] asıl temayı önceden haber verircesine, Petrograd'ın elzem sorunlarını sıraladı ve bu sorunların ancak oblast geneline yayılmış güçlü bir diktatörlük, disiplin, koşulsuz itaat ve devrimci birlik beraberlikle çözülebileceği sonucuna bağladı.

Görünüşe bakılırsa, Sol Sosyalist Devrimcilerin koşulsuz itaat ve devrimci birlik beraberlik konusundaki bu kaygılarla beraber Sovnarkom'u boykot etmeyi sürdürmesi, Zinovyev'in Sol Sosyalist Devrimcilere karşı başlatacağı şiddetli saldırının katalizörü oldu. Aynı zamanda, Sol Sosyalist Devrimciler hakkındaki hoşnutsuzluğunu açıkça dile getirmeye başlayan Lenin'le birlikte hareket etmeye çabalıyor da olabilirdi. Her hâlükârda, Zinovyev Sol Sosyalist Devrimcileri ikiyüzlülük, riyakârlık ve sabotajla suçladı. Brest antlaşmasının onaylanmasına destek vermeyerek işledikleri "ölümcül hatanın" sonucunda, Sol Sosyalist Devrimciler halktan aldıkları desteği heba etmişlerdi.

Sovnarkom'dan çekilip Sovyet hükümetine başka alanlar üzerinden katılmayı sürdürebileceklerini düşünmekle de yanılıyorlardı. Mevcut koşullar altında, Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler arasında hükümette etkin bir siyasi işbirliğinin temelleri zayıflamıştı. Petrograd Sol Sosyalist Devrimcilerinin önünde iki seçenek vardı: Ya (her düzeyde) Bolşeviklerle birlikte çalışacaklar ya da Sovyetleri tamamen terk edip Bolşevikleri devirmek için karşı-devrime katılacaklardı. Zinovyev, bir kez daha, Sol Sosyalist Devrimcilerin politikalarını netliğe kavuşturmamış olmasının kabul edilemez olduğunu ileri sürdü. Bununla birlikte, biraz çelişkili bir biçimde, Bolşeviklerin politikalarını "sabote" etme niyeti gütmeyip onlarla işbirliği içinde çalışarak, merkezî hükümetin ve Dördüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin kararlarını (bir başka deyişle, Brest antlaşmasının uygulanmasını) desteklemeleri halinde, Sol Sosyalist Devrimcilerin oblast hükümetine katılmayı tercih ederse onlara hoş geldiniz diyeceklerini de ilan ediyordu. [16]

Bolşevik çoğunluk Sol Sosyalist Devrimcilerin Zinovyev'in konuşmasının tartışılması taleplerini reddettiğinden,[17] sözcüleri Yakov Fishman ancak kongrenin son gününde, 29 Nisan'da bu konuşmaya itiraz edebildi. Arada, daha salim kafayla düşünebilenler, Sovyet iktidarının kuzeybatıda ayakta kalabilmesi için Sol Sosyalist Devrimcilerden gelen yardımın önemini kabul ederek, hükümete katılımlarına dair bir uzlaşı üretmeye çalıştılar.[18] Bununla birlikte, ateşli söylevleriyle tanınan Fishman, Zinovyev'e yanıt verirken sözünü sakınmadı.[19] Zinovyev'in Alman kuvvetlerinin Ino Kalesi'ndeki ilerleyişine karşı kanının son damlasına kadar savaşma çağrısını sahiplenen Fishman, Petrograd Komünü bu sözüne sadık kaldığı sürece, Bolşevikler ile Sol Sosyalist Devrimcilerin birlik içinde kalacağını ilan etti. Bolşevik–Sol Sosyalist Devrimci çatışmasındaki bu merkezî sorun üzerine Petrograd'daki Bolşevik otoriteleri Moskova'daki Sovnarkom'la bir münakaşaya tutuşabilirdi, asla Sol Sosyalist Devrimcilerle değil. Fishman'a göre, aslında, Petrograd'ı ne pahasına olursa olsun savunma ortak kararlılığı, Kuzey Oblastındaki Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimcilere sağlam bir işbirliği temeli sunuyordu.

Fishman, Bolşeviklerin Sol Sosyalist Devrimci "sabotajını" nasıl ispatlamayı umduklarını merak etmekteydi. Eğer Bolşevikler, Sol Sosyalist Devrimcilerin [kentsel] "bahçecilik" yerine toprağın kamulaştırılmasını, ticaret ve sanayi kesimlerinin temsilcilerine davetler yerine sahici bir işçi denetimini talep ettiğini düşünüyorlarsa, sabotajcı kendileriydi. Burada Fishman, gıda sıkıntısı krizini hafifletmek için Petrograd içinde ve etrafındaki açık alanlarda sebze ekimi teşvikine ve askerî ve sınai projelerde maaşlı danışmanlar olarak burjuva uzmanlarının kullanılmasına atıfta bulunuyordu.

Zinovyev'in Sol Sosyalist Devrimcilerin oblast hükümeti dışında kalmalarının doğal olarak Sovnarkom'dan çekilmeleri anlamına geleceği çıkarımına cevap olarak, Fishman bu hamlenin tek bir sebebi olduğunu açıkladı: Dördüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi, Sol Sosyalist Devrimcilere göre Ekim

Devrimi'ni tamamen çaresiz bir duruma sokan karar önergesini (Brest antlaşmasının onaylanması) kabul etmişti. Sonuç olarak Sol Sosyalist Devrimciler, temsilcilerinin Sovnarkom'a katılımına izin vererek, devrimin boğulmasına yol açacağından emin oldukları politikalarda aktif şekilde işbirliği yapar olacaklardı. Fishman, Moskova'daki Sovnarkom Brest antlaşmasını uygulamaya zorlanacak, diye devam etti. Varsın öyle olsundu. Bu, Sol Sosyalist Devrimcilerin Bolşevikleri yüzüstü bırakmaları gerektiği anlamına gelmiyordu. Onlara olan inançlarını kaybetmemişlerdi. Bolşevikler Sovyet Rusya'nın bir veya iki hafta nefes alacağını, eğer dayanılmaz koşullarla karşılaşırlarsa antlaşmanın bozulacağını söylemişlerdi. Eğer bu doğruysa, Sol Sosyalist Devrimciler gönül rahatlığıyla oblast hükümetlerine katılabilirlerdi. Fishman "burada barış antlaşmasını uygulamayacaksınız, sadece Alman temsilcilerle karşılıklı nota alıp vereceksiniz ve biz bu angaryayı seve seve size bırakacağız," diyerek gülümsedi. "İkimizin de hemfikir olduğu devrimci önlemlerden geri adım atılmadığı ölçüde," dedi, "memnuniyetle beraber çalışacağız."

Fishman, Petrogradlı Sol Sosyalist Devrimcilerin genel olarak Sovyet hükümeti ve özel olarak gelecekteki oblast politik sisteminin yapısı hakkındaki düşüncelerini tarif ederek sözüne devam etti. Burada, Petrogradlı Sol Sosyalist Devrimciler arasında hâkim bakış açısını temsil eden Fishman ile Lenin'in izinden giderek, artık demokratik kaygıları hor gören ve devrimi kurtarmanın anahtarını katı parti disiplininde ve merkezîleşmiş hükümette gören Zinovyev arasındaki karşıtlık önemliydi. Sol Sosyalist Devrimcilerin hükümete bakışının merkezinde, Fishman'ın detaylandırdığı gibi, demokratik Sovyetler etrafında örgütlenmiş işçilerin ve köylülerin devrimi ilerletme becerisine duyulan sarsılmaz inanç yatıyordu. Hakiki bir Sovyet iktidarı ve devrimci bir demokrasi, mutlaka sağlıklı toplumsal güçlere, yani kentsel ve kırsal nüfusun emekçi unsurlarına dayanmalıydı. Kent proletaryası o esnada köylere göç etme sürecinde olduğundan, devrimci hükümetin ana toplumsal tabanının, Rusya'nın hâlâ devasa, sağlıklı ve politik olarak muktedir emekçi köylüler olması gerekirdi: yanlarında işçi çalıştıran daha zengin toprak sahiplerine karşı, kendi mütevazı tarlalarında çalışan orta sınıf ve yoksul köylüler. Bu sınıf canlı ve iyi olduğundan, Sovyet sistemine tümüyle bürokratik kurumlar veya parti komiserleri diktatörlüğü zerk etmenin hiçbir gerekçesi olamazdı. Bolşeviklerin fabrika işçileri arasındaki toplumsal tabanının çözülmesinin sonucu olarak, bürokrasi ve komiserler habis uru, bir salgın hastalık halini almıştı. Tabandaki çözülmeyi telafi etmek için, parti yetkilileri *diktası* özgürce seçilmiş, temsili Sovyetler vasıtasıyla uygulanan sınıf temelli demokrasinin yerine konulmuştu. Fishman'a göre, bu sürecin tersine çevrilmesi gerekliydi. Elbette özellikle Petrograd'ın Zinovyev liderliğindeki Bolşevik otoriteleri, Sovyetlerin kendi emekçi seçmenlerinden yalıtılması nedeniyle kaygılılardı ve bölgesel partisiz işçi konferansları vasıtasıyla bu tabloyu hafifletmeye bakıyorlardı.[20]

Fishman'ın bir oblast hükümetinin yapısına ilişkin Sol Sosyalist Devrimciler adına sunduğu öneriler, hükümetin öncelikle halk tarafından kontrol edilen, demokratik olarak işleyen, temsili Sovyetler aracılığıyla yürütülmesi gerektiği derin inancından kaynaklanıyordu. Dolayısıyla Fishman, temelde, PİK-KK'nın lağvedilmesini ve Kuzey Oblastındaki ana hükümet organının, üyeleri kitleler istediğinde geri çağrılabilecek ve böylece her zaman halk iradesini yansıtacak, esnek ve koşullara uyumlu bir Sovyet Yürütme Komitesi olmasını önerdi. Yürütme Komitesi, mevcut komiserliklere tekabül eden seksiyonlara sahip olmalı; her seksiyona bir Yürütme Komitesi üyesi başkanlık etmeli, böylece tüm sistem Yürütme Komitesi'nin tam denetimi altında olmalıydı. Seksiyon başkanları ayrı bir organ olarak toplanmayacaktı (Tahminen, halk tarafından seçilen Sovyetlerin denetimine tabi, benzer şekilde yapılandırılmış yürütme komiteleri, daha alt seviyelerde hükümet işlerinden sorumlu olacaktı). Fishman, eğer bütün bunlar yapılırsa, yürütme komitelerinin Moskova'daki MYK'nın dönüştüğü gibi bir hayal ürününe dönüşmeyeceğini, kitlelerin ülkenin politik hayatına ve devrime yeniden bağlanacaklarını belirterek sözlerini tamamladı. [21]

Ardından, Kuzey Oblastı için genelde kullanılan adla Kuzey Oblastı Komünler Birliği (kısaca Kuzey Komünü) hükümetinin yapısı üzerine iki önerge delegeler tarafından oylandı. Biri, Fishman'ın önerdiği radikal (bazılarına göre hayalperest) yenilikleri içeriyordu. Bolşevikler tarafından sunulan diğeri, temelde mevcut Sovyet yapısı modellerine uyuyordu. Bolşevik önerge aynı zamanda yeni hükümetin, önceki tüm ulusal Sovyet kongrelerinin kararlarını (bunlar ne olursa olsun) uygulayarak ve merkezî Sovnarkom ve MYK ile yakın işbirliği içinde çalışarak, Dördüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nde benimsenen çizgiyi takip edeceğini taahhüt etti. Sol Sosyalist Devrimci önerge 45, Bolşevik önerge ise 82 oy aldı.[22]

29 Nisan'da Kuzey Oblastı ya da Kuzey Komünü Sovkom'una seçilen Bolşevikler; Zinovyev (başkan), Sheiman (maliye), Lunaçarski (aydınlanma), Krestinski (adalet), Yuritski (içişleri), Zalutski (emek), Volodarski (basın), Malişev (ekonomi), Lilina (sosyal refah), Anvelt (milliyetler), Pervukhin (kamu sağlığı), Pozern (askerî işler) ve Voskov'du (gıda tedariki).[23] Mayıs ayı başlarında, bu ekibe dört Sol Sosyalist Devrimci katıldı: Yuritski yerine İçişleri Komiserliğine ve Petrograd'ın Devrimci Güvenliği İçin Komitenin başına Proşyan (Yuritski, PÇeka başkanı olarak görevini sürdürdü), M. D. Samokhvalov (oblast denetimi), Nikolay Kornilov [Kiril Korenev] (tarım) ve Leonid Bekleşov (posta ve telgraf).[24]

Bolşevikler yeni hükümette Sol Sosyalist Devrimcilere –başta öngörüldüğü gibi üç yerine– dört koltuk bırakınakla kalmadılar; bu, yeni oblast hükümetinin kurumları arası ilişkilerde de devam etti. Kuzey Oblastı Merkezî Yürütme Komitesi tarafından kabul edilen 14 Mayıs tarihli bir karara göre, iki Kuzey Oblastı Sovyetler kongresi arası dönemde bölgedeki "yönetim ve

denetim" organı, yirmi beş Bolşevik ve on dört Sol Sosyalist Devrimciden oluşan Merkezî Yürütme Komitesi'ydi. Onun Yürütme Komitesi, Kuzey Oblastı Sovkom'u olacaktı. Merkezî Yürütme Komitesi'nin bütün üyeleri komiserlikler arasında dağıtılacaktı ve komite bir organ olarak en az iki haftada bir toplanacaktı. Aynı zamanda Merkezî Yürütme Komitesi üyesi olmayan Kuzey Oblastı Sovkom'u üyeleri sadece istişari oy hakkına sahip olacaktı.[25] Yüzeysel olarak, bu tasarım, komiserlerin keyfi iktidarı ve Merkezî Yürütme Komitesi'nin Kuzey Oblastı Sovkom'una üstünlüğü konusunda Sol Sosyalist Devrimcilerin endişelerine bir yanıt çabasını temsil eder görünür. Her durumda, fiiliyatta hızla başarısız oldu; merkezî hükümette olduğu gibi, Kuzey Oblastı Merkezî Yürütme Komitesi de Kuzey Oblastı Sovkom'una tabiydi ve merkez üssü Smolni'de olan ikinci organ, özünde, Petrograd ve komşu bölgelere dair kararnameleri istediği gibi kabul ve ilan etti. Aynı zamanda, Kuzey Oblastı Sovkom'unun ve Kuzey Oblastı Sovyetler Kongresi Merkezî Yürütme Komitesi'nin kurulması, kentte otorite iddiasında bulunan yeni bir kurumlar katmanı daha ekleyerek, Petrograd'da yönetim işlerini daha da karıştırdı. Kuzey Oblastı Sovkom'u, PİK-KK, Petrograd Sovyeti Başkanlık Heyeti ve Yürütme Komitesi'nin üst düzey yetkililerinin genellikle aynı kişiler olması ve Zinovyev'in hepsine başkanlık etmesi, bu karmaşayı hafifletse de gidermedi.[26]

Birinci Kuzey Oblastı Sovyetler Kongresi'nde Zinovyev ile Fishman arasındaki tartışma, ki bugünden bakıldığında iki parti arasında kongredeki temel ayrışma noktası olmuştur, Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler arasındaki hem birleştirici bağları hem de büyük ayrımları gösteriyordu. Kadro açığı çeken Petrograd Bolşevikleri için Sol Sosyalist Devrimciler, alelacele ve rastgele üye yapılmış yeni Bolşevik Parti üyelerinden genelde devrime çok daha adanmış, enerjik ve yetenekli bir kadro kaynağıydı. Kuzey Oblastı kongresi ertesinde, Petrograd'daki Sol Sosyalist Devrimciler faaliyetlerini sürdürdüler ve hatta bazı komiserliklerde, PÇeka'da ve Petrograd Sovyeti ve bölgesel Sovyetler gibi yerel yönetim organlarında üstlendikleri rolleri genişlettiler.

Sonraki olayların da göstereceği gibi, Fishman'ın, Sol Sosyalist Devrimcilerin Bolşeviklere inancını hâlâ koruduğu iddiası temelde yanlış değildi. Elbette, Petrograd'daki Sol Sosyalist Devrimci liderlerin çoğu Brest-Litovsk antlaşmasını, uluslararası sosyalist devrime yapılmış utanç verici bir ihanet olarak görüyorlardı. Ne var ki onlar için Bolşevikler hâlâ "Ekim"in kahraman mimarlarıydı. Hâlâ sağlıklı bir çekirdek kadroya, Sol Sosyalist Devrimcilerin özel bir kan bağı hissettiği Sol Komünistlere sahiptiler. Onların baskısı sayesinde, bir bütün olarak Bolşevik Parti'nin, sapmadan kurtulup devrimci yola geri dönmesi ve iki partinin birlikte dünya devrimini ilerletmek için çalışması kaçınılmaz görünüyordu. Petrogradlı Sol Sosyalist Devrimciler için diğer alternatifler –Bolşeviklere sırt çevirerek aslında karşı-devrime yardım etmek

ya da yoluna yalnız devam etmek– tartışma dışıydı. Her şey bir yana, yeni ve hâlâ zayıf bir şekilde örgütlenmiş Sol Sosyalist Devrimci Parti'nin iç meseleler yüzünden neredeyse parçalandığı ikinci ulusal parti kongresinin üzerinden sadece bir gün geçmişti.

Zinovyev ve Fishman arasındaki tartışma, aynı zamanda Bolşevikleri Sol Sosyalist Devrimcilerden ayıran birçok temel programatik ilkeyi açığa çıkardı. Bolşevik liderlik için, ekonomik ve politik yaşamda süregiden dağılmanın ve iç ve dış düşmanların yarattığı tehdidin çözümü; diktatörlükte, kurumsal merkezîleşmede, burjuvazinin ve onun eski görevlilerinin teknik uzmanlıklarından faydalanmakta ve Almanlarla çatışmada Brest antlaşmasının sunduğu "nefes alma" süresinin ne pahasına olursa olsun genişletilmesinde yatıyordu. İşçi ve köylülerin demokratik Sovyetler kanalıyla iktidar kılınması ülküsüne bağlı olan ve dünya ölçeğinde bir ayaklanmayı Rus devriminin yegâne ayakta kalma şansı olarak gören Sol Sosyalist Devrimcilere göre bu politikalar mide bulandırıcıydı.

* * *

Kuzey Komünü'nün kurulmasından hemen sonra yaşanan, birbiriyle bağlantılı iki gelişme, Sol Sosyalist Devrimcilerin Bolşevik politikaların doğrultusu konusundaki kaygılarını güçlendirdi. Bunlardan biri; 28 Nisan'da hem *Pravda*'da hem de *İzvestiya*'nın özel eki olarak yayınlanan ve 29 Nisan'da (Oblast Kongresi'nin son gününde) MYK'ya hitaben yapılan bir konuşmada özetlenen, Lenin'in yeni programatik açıklamasıydı: "Sovyet İktidarının Acil Görevleri."[27] Bu açıklama, Merkez Komitesi'nin Leninist çoğunluğu ile önde gelen Sol Komünistler arasında 4 Nisan'da yaşanan ve 20 Nisan tarihli *Kommunist*'te yayınlanan bir tartışmada sunulmuş Sol Komünist tezlere Lenin'in ayrıntılı yanıtıydı. Bu aynı zamanda İkinci Sol Sosyalist Devrimci Parti Kongresi'nde hükümetin iç ve dış politikalarına karşı yapılan Sol Sosyalist Devrimci saldırılara ayrıntılı itirazlarını içeriyordu. En zengin burjuva kesimlerin ve büyük toprak sahiplerinin gücünün kırılması gereken, devrimin en yıkıcı aşamasının büyük ölçüde tamamlandığı varsayımına karşı, Lenin Sovyet iktidarının daha önemli acil görevlerini, kapitalizme karşı saldırıyı askıya almak ve Rusya'nın ekonomik gücünü ve askerî yeteneklerini yeniden diriltmek için ekonomik kaosu sona erdirmek olarak tanımlıyordu. Bu görevler; hükümet direktiflerinin sorgulanmadan hayata geçirilmesini, tekil diktatörlere (komiserlere) itaati, ekonominin yönetiminde maaşlı "burjuva uzmanlar"dan yararlanmayı, iş idaresinde tek adam otoritesi ve emek disiplini, sanayide işçilere ücret teşviki gibi diğer "kapitalist" önlemlerin yeniden yürürlülüğe girmesini gerektiriyordu. Lenin bu karma ekonomik sistemden "devlet kapitalizmi" olarak bahsediyor ve bunun Almanya'nın savaş dönemi ekonomisini model aldığını kabul etmekten çekinmiyordu. Tüm bunlar,

Karelin'in 29 Nisan'da MYK'ya beyan ettiği gibi, Sol Sosyalist Devrimciler için kabul edilemez kararlardı. Aynı zamanda Lenin, Sol Sosyalist Devrimcilerin anın ihtiyaçlarını anlayamadıkları suçlamasına, MYK'daki konuşmasında açıklamanın yazılı versiyonuna göre kayda değer ölçüde daha çok yer ayırdı. Karelin temkinli bir şekilde bunu görmezden gelerek, Lenin'in temel varsayımlarına ve politikalarına meydan okumaya odaklandı.[29]

Lenin'in "Sovyet İktidarının Acil Görevleri"ndeki tezleri, Petrogradlı Sol Sosyalist Devrimciler arasında büyük bir infiale yol açtı. 3 Mayıs tarihli Sol Sosyalist Devrimciler Yedinci Petrograd Kent Konferansı'nda delegeler, İkinci Sol Sosyalist Devrimci Parti Kongresi'nin Brest barışına muhalefetini ve merkezî hükümetten ayrılmayı onaylayan bir önerge geçirdiler. Aynı zamanda, "Ekim devriminin sloganlarından tamamen uzaklaştığı zamana kadar" Kuzey Oblastı hükümetinde yer almaya destek verdiler. Ek olarak, Lenin'in "yeni rotası"na karşı, MYK'da Sol Sosyalist Devrimci fraksiyon tarafından kabul edilmiş olan ve özellikle Lenin'in burjuvaziyle "iş bilir" bir ilişki geliştirme ve politikada ve ekonomi yönetiminde diktatörlüğü teşvik etme niyetini vurgulayan "tezleri" benimsediler. Bu tezler, Karelin'in 29 Nisan'da MYK'da Lenin'e karşı itirazlarını tekrarlayarak, Lenin'in yeni programını Ekim'in temel ilkelerinden sistematik bir geri adım, emekçi köylülüğün toplumsal rolünün yanlış değerlendirilmesi ve kent proletaryasının yaratıcı gücüne duyulan güvensizlik kaynaklı, toplumsal devrimden bilinçli bir vazgeçiş olarak eleştirdi. Tezler, diktatörlük ve iç ve dış karşı-devrime taviz yerine, Rusya'nın ekonomik sorunlarının çözümünün dünya devriminden ayrı düşünülemeyeceği görüşünü benimsedi. Dolayısıyla Alman emperyalizmine karşı derhal bir taarruz, işçi ve köylülerin devrimci kuruluşa mümkün olan en tam katılımı ve demokratik Sovyetlerin yayılması ve güçlendirilmesi üzerinden mücadele çağrısı yaptı.[30]

Kuzey Komünü'nün kuruluşundan hemen sonra Sol Sosyalist Devrimcilerin Bolşevik politikasının doğrultusuna dair kaygılarını tırmandıran ikinci gelişme, Lenin'in giderek aciliyet kazanan kentlerdeki açlık sorununu çözmek için silahlı kuvvetlere başvurmasıydı. 23 Mart'ta Sovnarkom, Lenin tarafından önerilen ve ulaşım halk komiserini ve ona bağlı bölgesel diktatörleri ülke çapında demiryollarının işleyişini restore etmek ve yönetmek için sınırsız yetkiyle donatan bir kararname yayınladı. Kararname aynı zamanda, demiryollarında sıkı bir düzen sağlamak için olağanüstü silahlı güvenlik müfrezeleri oluşturulması emrini veriyordu.[31] Petrograd demiryolu ağının durumu göz önünde bulundurulduğunda, bu emirlerin yeni bir deneyimsiz, genelde de yozlaşmış güvenlik güçleri kademesi yaratmaktan başka bir pratik sonucu yoktu. Her hâlükârda, Petrograd'daki gıda tedariki krizi bahar sonları ve yaz başlarında daha da kötüleşti. Petrograd'daki işçilere Mart ayında tahsis edilen günlük pay zaten sadece 1082 kaloriydi (kural, 3600 kaloriydi). Nisan,

Mayıs ve Haziran'da bu rakamlar sırasıyla günde 1013, 899 ve 714 kalori oldu. Fakat bu rakamlar bile gerçek tabloyu yansıtmıyordu; çünkü erişilebilir gıda arzı genelde bu asgari tahsisleri karşılamak için bile yetersizdi. Yıllar sonra kaleme aldığı hatıratında Viborg Bölgesi'nden Bolşevik Vasili Kaiurov, Mayıs'ta işçilerin kentteki atların önemli bölümünü yediğini ve o zamandan başlayarak haftalar boyunca çoğunun gıda karnelerine karşılık sadece ayçiçeği çekirdeği ve kabuklu yemiş alabildiğini anımsıyordu.[32]

Petrograd Sovyetinin 9 Mayıs tarihli bir toplantısında hem Bolşevikler hem de Sol Sosyalist Devrimciler hâlâ gıda krizi ile baş edebilmek için barışçıl önlemler arayışındaydılar;[33] aynısı 17 Mayıs'taki bir Bolşevik Delegeler Sovyet toplantısının da gündemiydi.[34] Bu toplantıda, bölgesel komite delegelerinin sadece küçük bir yüzdesi boy gösterdi. Fakat durum zaten fazlasıyla tehditkâr olduğundan ve Merkezî Gıda Arzı Kurulundan Bolşevik temsilci A.I. Puçkov orada bulunduğundan, delegeler toplantıyı "gayriresmi" ilan etmeyi ve sadece Puçkov'un söylemek zorunda olduklarını dinlemeyi kabul ettiler. Puçkov, gıda arzı krizinin nedenlerini açıklarken, köylülerin tahılı değersiz kâğıt para için elden çıkarma isteksizliğinin yanı sıra ulaşım sorunlarına ve Sovyet karşıtı unsurların gıda temini, sevkiyatı ve dağıtımının her aşamasındaki engelleyici tutumlarına işaret etti. Krizin serbest ticarete koyulan kısıtlamaları ortadan kaldırarak ya da kulakların (ücretli emek kullanan zengin köylüler) tahılına zorla el koyarak çözülebileceği düşüncesini, bir "vesvese" olarak adlandırıp reddetti. Puçkov köylülerin ihtiyaç duyduğu mamul malların üretiminin, kent ile kır arasında sağlıklı bir mübadele sistemi oluşturmanın, ulaşım imkânlarını ve yönetimi iyileştirmenin ve ülke çapında sınıf temelli, tek tip bir karne sistemi kurmanın önemini özellikle vurguladı.

Sadece mevcut yakıt kısıtlarının ve yaygın açlığın mübadele için gerekli mamul mal üretimini imkânsız kılıyor görünmesi bile, bu saptamaların Puçkov'u dinleyenlerden bazılarını moral olarak tümüyle çökertinesi için yeterliydi. Diğer delegeler, Puçkov'un şiddet içermeyen önlemlerinin yanı sıra gemi ulaşımını geliştirecek kaynaklar bulmak, işsizleri gıda açığının Petrograd'dan daha az akut olduğu bölgelere tahliye etmek, kuzeydeki balıkçılık kaynaklarından daha fazla faydalanmak, kentte ve çevresinde sebze bahçeciliğini teşvik etmek ve yerlerine güvenilir kişiler yetiştirilene kadar kayda değer sayıda işçiyi sabotajcıları gözetlemek üzere gıda arzı kurumlarına atamak gibi yollarla krizin yatıştırılabileceği konusunda daha az karamsarlardı.

Fiilen herkes "panik yaratmaya" ve krizin boyutunu görünür kılarak karşı-devrimin eline koz vermeye karşıydı. Gerek Puçkov'un raporundan, gerekse onu takip eden tartışmalardan, Petrograd'daki Sovyet iktidarın ayakta kalmasının, gıda durumunun bir şekilde iyileştirilmesine ya da her koşulda daha kötüye gitmesinden sakınılmasına bağlı olduğu anlaşılıyordu. Bununla beraber, Puçkov'un krizle baş etmek için sadece şiddet dışı yöntemler kullanılması vurgusunu hiç kimse sorgulamamıştı.[35]

Oysaki Puçkov'un yaklaşımı, Lenin ve Sovnarkom tarafından hazırlanan zor kullanma planı ile çelişiyordu. 9 Mayıs'ta, tüketici eyaletlerdeki kıtlığa rağmen tahıl üreten eyaletlerdeki "kulakların ve zenginlerin" hükümeti daha fazla para ödemeye zorlamak için tahıl fazlalarını ellerinde tuttukları öncülünden hareketle, Sovnarkom "açlık çeken yoksullara karşı şiddet uygulayan tahıl sahiplerine, burjuvaziye uygulanan şiddetin aynısıyla karşılık verme" kararı aldı. Bu amaçla, tarlalarını ekmek ve bir sonraki hasada kadar ailelerini doyurmak için gerekli asgari miktardan daha fazla tahılı olanların ellerindeki tüm tahıl fazlasını, bir hafta içinde belirlenen toplama noktalarına teslim etmelerini emreden bir kararname çıkarıldı.

Bundan böyle, tahıl fazlasına sahip bütün köylüler "halk düşmanı" ilan edilecekti. Tutuklananlar devrimci mahkemelere teslim edilecek, on yıldan az olmamak kaydıyla hapiste angarya cezasına çarptırılacak, tüm mülkleri ellerinden alınacak ve sonsuza kadar kendi komünlerine girmekten men edileceklerdi. Gıda arzı halk komiseri Aleksander Tsiurupa ve vekillerine, tahıl fazlasına el koymak için silahlı güç kullanma yetkisi tanındı. Emirlerine karşı gelen bütün yerel gıda arzı kurumlarını dağıtabilir ve siyasi idareden ya da özel kurumlardan onlara müdahale eden herkesi görevden alabilir ve yargıya teslim edebilirlerdi.[36] Aynı gün (9 Mayıs) MYK'da bu kararname üzerine yürütülen tartışmalar sırasında Karelin Sol Sosyalist Devrimciler adına söz alarak güçlü itirazlar yöneltti.[37] Ancak bu itirazlar yok sayıldı. Kararname 13 Mayıs'ta MYK Başkanlık Heyeti tarafından onaylandı.[38]

Lenin'in köylülüğü açlık içindeki işçileri beslemeye zorlama politikası ve sonucunda kır ile kent arasında yaratılan bir tür savaş hali, bahar sonları ve yaz aylarında geniş ölçekte hayata geçirildi. O sıralarda, silahlı işçiler ve Kızıl Ordu birlikleri -gıda tedariki müfrezeleri (*prodotriady*)- "artık ürünleri" köylülerden silah zoruyla almak için çiftlik bölgelerine sevk edildi. Ardından tarım bölgelerinde, ticari ya da sınai teşebbüs sahibi kulakların ve kırsal nüfusun dışlandığı Yoksul Köylü Komiteleri (*kombedi*) kuruldu.[39] *Kombedi*lerin birincil amacı, gıda tedariki müfrezelerinin tahıl fazlalarının yerini tespit etmesine yardımcı olmak ve genel olarak gıda arzı diktatörlüğünün uygulanmasına destek çıkmaktı.

*Kombedi*nin kuruluşu hakkında kararname 8 Haziran'da Sovnarkom tarafından kabul edilerek 11 Haziran'da MYK'nın onayına sunuldu. Burada Karelin onu "taşradaki Sovyet iktidarının bütün yapısının" altını oymakla sert bir şekilde eleştirdi. Ona göre, hâlihazırda gıda arzı birimlerini geliştirmekte olan, seçimle tayin edilmiş köylü Sovyetleri, tamamen yeni, "yalıtık" kurumlara tabi olmalıydı. Yine, suçları sadece hayatta kalmaları için gerekli sanayi ürünlerini edinmekte ihtiyaç duydukları asgari tahıl miktarını koru-

maya çalışmak olan, tümüyle yeni bir küçük toprak sahipleri kategorisinin sınıf düşmanı olarak tanımlanması ve kıt tahıl fazlalarına el koyulması gerekecekti. Köylüler tahılı sabit fiyattan sunmaya zorlanacaktı, ama ihtiyaç duydukları mamul malların fiyatı sabit değildi. Karelin'e göre, tüm bunlar Bolşeviklerin işçilere dönük kayırmacılığının ve bürokratik merkeziyetçiliğe düşkünlüğünün işaretiydi.

Lenin, başından itibaren, bunun kentteki Sovyet iktidarına etkisini gözetmeksizin, Petrograd'dan kırsal bölgelere sevk edilecek Bolşeviklerin ve sıradan işçilerin sayısını azamileştirmeye çalıştı. Bu nedenle 10 Mayıs'ta, Sovnarkom'un köylülerin fazla tahılına güç kullanarak el koyulmasına izin veren kararnameyi kabul etmesinden sonraki gün, bir Putilov tesisi temsilcisinden, Petrograd işçilerine gıda tedariki müfrezelerine kitlesel ölçekte katılmaları için bir çağrı yollanmasını istedi. Aleksander Tsiurupa'dan yazılı olarak alınan, ekmek için gerekli bütün gücü kullanma yetkisiyle donatılmış şekilde, bu çağrı sadece Petrograd'da yirmi bin "seçilmiş" işçiyi "taşra burjuvazisine karşı acımasız bir silahlı saldırı" için görevlendirdi.[40] 21 Mayıs'ta Lenin ayrıca Zinovyev'e ve Bolşevik Petersburg Komitesi'ne, Petrograd işçilerinin gıda tedariki müfrezeleri için seferberliğini talep eden bir açık mektup metnini telgraf çekti. Ertesi gün yayınlanan mektup, "açlığın uzattığı kemikli el"den kurtulmak için silah zoruyla köylülerden buğday elde etmek üzere on binlerce öncü Petrograd işçisinin derhal seferber edilmesi çağrısında bulunuyordu.[41]

Sadece bir gün sonra (22 Mayıs), Bolşeviklerin köylülüğe karşı tutumunun ve ayrım gözetmeyen tahıl tedariki politikalarının Sol Sosyalist Devrimci Karelin ve Trutovski tarafından saldırıya uğradığı bir başka hararetli MYK oturumunun ardından, Lenin ikinci bir "Piter'deki İşçilere Mektup" kaleme aldı. İşçilere köyleri hedef alan kutsal kafileye katılma çağrı yapan ikinci mektup, ilkine kıyasla daha aceleci, telaşlı ve gözü karaydı. İki mektup arasındaki belki de en önemli fark, ikincisinin Sol Sosyalist Devrimcilere karşı şiddetli saldırısıydı; onları kulakları savunmaya eğilimli, mutlak şekilde gereken zorla buğday tedariki politikalarının altını oyınaya ve genel olarak, Sovyet iktidarına karşı yerli ve uluslararası karşı-devrimle eşit derecede yıkıcı olma eğilimindeki zayıf iradelilerin partisi olmakla suçluyordu.[42]

Lenin'in ikinci mektubu 26 Mayıs tarihli *Krasnaya gazeta*'nın baş sayfasında çıktı. Birinci Kuzey Oblastı Sovyetler Kongresi'nden sonra kurulan koalisyon hükümetinde Bolşeviklerle dirsek dirseğe çalışan Petrogradlı Sol Sosyalist Devrimcilerin tepesi bir kez daha atmıştı. Lenin'in saldırısının zamanlaması, eski başkentte özellikle uygunsuz olmuştu; çünkü yerel gıda arzında yeni bir düşüşle, DOM'a desteği arttıran, işçiler arasında yükselmiş huzursuzluk dalgasıyla, yine işçiler arasında anti-semitik taşkınlıklarla ve kaygı uyandırıcı diğer sağ faaliyetlerle, Ino Kalesi'ne dönük tehdide eşlik eden yeni bir Alman işgali korkusuyla çakışmıştı –ki bunların hepsi, eğer kuzeybatıdaki

Sovyet iktidarı ayakta kalacaksa hükümet güçleri arasında birlik olması gerektiğine işaret ediyordu.

28 Mayıs'ta, Petrograd Sol Sosyalist Devrimcilerinin *Znamia' bor'by* gazetesinin ilk sayfasında yer alan öfkeli başyazı, Lenin'in Sol Sosyalist Devrimcilere karşı ayrım gözetmeyen saldırısına karşı sert bir eleştiriyle başlıyor ve aynı sertlikle bitiyordu. İki gün önce (26 Mayıs), önde gelen Petrograd Sol Sosyalist Devrimcileri ve parti bölge komitelerinin temsilcileri Sekizinci Kent Konferansı için toplanmış; burada Lenin'in gazetelerin sabah baskısında çıkan ikinci mektubu, anlaşılabilir şekilde bir galeyana yol açmıştı. Bir katılımcı "Lenin sonunda bütün sınırları aştı" diye haykırdı. Diğeri, "Hiçbir şeyden çekinmiyor, gerçekleri [tümüyle] çarpıtmaktan bile" diye veryansın etti. Bir üçüncüsü, "zıvanadan çıkan diktatörü dizginlemek şart," diye bağırdı. Konferans Lenin'in demagojisinin "bütün sınırları aştığını" ilan eden ve Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi'ne derhal Bolşevik Parti'den Lenin'in konumu hakkındaki düşüncesini ifade etmesini talep etmeye çağıran bir önergeyi onayladı.[43]

Kayıtlarda bu talebe verilmiş herhangi bir yanıta rastlamadım. Zinovyev yönetimindeki Petrograd Sovyeti Başkanlık Heyeti, Lenin'in çağrılarına cevap vermekte zaman kaybetmedi. 23 Mayıs'ta, henüz Lenin'in ikinci mektubu bile basılmamışken, bölgesel Sovyetleri "27 Mayıs'tan önce" tahıl tedariki müfrezeleri kurmaya çağırdı. Bu birliklerin bileşenlerini içeren listelerin, 28 Mayıs civarında Petrograd Sovyeti Gıda Arzı Komisyonu'na teslim edilmesi gerekiyordu. Başlangıç olarak, her bir bölgesel Sovyet için 20 ile 50 arasında değişen bir kota, toplamda 515 işçi uygun görüldü. Başkanlık Heyeti, müfrezelerin yönlendirilmesi ve silahlandırılmasından kendisini yükümlü kıldı.[44] Petrograd Sovyetinin 29 Mayıs tarihli olağanüstü genel kurulu bu planı uygun buldu ve 2 Haziran'da Petrograd Sovyeti Başkanlık Heyeti dört yüz işçiden oluşan ilk müfrezelerinin Petrograd'dan ayrıldığını açıkladı.[45]

Bolşevik Merkez Komitesi Petrograd Bürosu 31 Mayıs'ta, Kuzey Oblastı Sovkom'u, Kuzey Oblastı [Bolşevik] Komitesi, Petersburg Komitesi, parti bölge komiteleri, sendikalar ve benzerlerinden parti liderlerinin katıldığı, istisnai bir toplantı düzenledi. Bu toplantının birincil amacı, Merkez Komitesi'nden gelen katı parti içi disiplini "yeniden inşa etme" ve yine parti çalışmasını Sovyet çalışmasından üstün tutma talimatlarını ele almak gibi görünüyordu.[46] Toplantıdaki en acil görev, Lenin'in Petrograd parti örgütünün "en iyilerini" işçi tahıl tedarik müfrezelerinin hizmetine verme ısrarına (ki bu, parti çalışmasını güçlendirme ihtimalini ortadan kaldırıyordu) nasıl yanıt verileceğiydi. Hedeflerdeki bu çelişkiye çözüm bulma çabasıyla, toplantı "diktatoryal yetkilere" sahip üç kişiden (Zinovyev, Stasova ve Sarah Raviç) oluşan bir komisyonu, kadroların görevlendirilmesi ve dağıtımını yönetmek üzere atadı ve parti üyelerinin yüzde 25'ini yerel tahıl tedariki müfrezelerinde görevlendirme kararı aldı.[47]

Petersburg Bolşevik Komitesi Örgütçüler Meclisi, en etkin üyelerinin yüzde 25'inin Petrograd'dan sevk edilmesi önerisini 5 Haziran'da tartıştı. Örgütçüler, böylesine devasa miktarda bir deneyimli kadro kaybının fabrika kolektiflerini yeniden kurma çabaları üzerindeki olumsuz etkilerine odaklandılar. Gıda tedariki müfrezelerinin kurulması konusunda açıkça hemfikir oldukları halde, parti üyelerinin yüzde 25'inin gitmesine izin vermenin gerçekçi olmadığı, fakat parti bölge komitelerinin gıda tedarik tugaylarına ayrılacak yoldaşların sayısını azamileştirmek için elinden geleni yapması gerektiği sonucuna vardılar.[48]

Lenin Viborg Bölgesi'nden Bolşevik Kaiurov'a Petrograd işçilerine hitaben üçüncü bir mektubu Petrograd'da dağıtılmak üzere verdikten sonra, 19 Temmuz'da tugaylara insan sevkiyatı Bolşevik Petersburg Komitesi'nin gündemindeydi.[49] Bu mektupta Lenin ek on bin işçinin daha köylere sevkiyatı için çağrı yaptı. O sıralarda iki bin beş yüz kadar yoldaş taşraya gönderilmişti; aynı dönemde çok sayıda görevli Kızıl Ordu için zorunlu hizmet ve parti seferberliği adına Petrograd'dan ayrılıyordu.[50] Komite üyeleri Lenin'in talebinin, eğer gerçekleştirilirse parti örgütünü ve onun en güvenilir destekçilerini tüketecek kadar geniş olan ölçeğini göz ardı ettiler. Bununla birlikte, kendi tabirleriyle "devrimin kaderi buna bağlı olduğu için" bu talimatını ciddiyetle ele aldılar ve gıda tedariki tugaylarına katılacakların niteliğini arttıracak, fakat öte yandan partinin temel örgütsel faaliyetini sürdürmesini sağlayacak sayıda ehil personeli Petrograd'da bırakacak yollar bulmakla uğraştılar.

Eşzamanlı olarak, Kaiurov Lenin'in mesajını Viborg bölgesel Sovyeti Yürütme Komitesi'nin bir toplantısına sundu; komite mesaja, kilit liderlerinden bazılarını gıda tedariki müfrezesi için görevli atayarak yanıt verdi. Fakat Petersburg Komitesi tarafından başlatılan seçim prosedürleri ve Lenin'in hem Moskova'daki Merkez Komitesi'ni hem de Petrograd parti otoritelerini baypas ederek mektubunu Kaiurov ile göndermesi, Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi'nde bir tartışma çıkmasına yol açtı. Bu, Merkez Komitesi Petrograd Bürosunu, 22 Temmuz'da Petersburg Komitesi ile ortak bir toplantı düzenlemeye sevk etti. Burada, gıda tedariki müfrezelerine katılanların Petersburg Komitesi ve Petrograd Sovyeti Başkanlık Heyetinin ortak sorumluluğunda olduğunu onaylayan ve Lenin'le Zinovyev'i (Lenin'i mektubunu doğrudan Kaiurov'a verip örgütsel prosedürleri ihlal etmesi, Zinovyev'i Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi'nde kamuoyu önünde Petersburg Komitesi'ne saldırması nedeniyle) kınayan bir önerge kabul edildi.[51]

Bu esnada Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi, parti üyelerinin "cezalandırma birliklerine" (gıda tedariki müfrezelerini böyle adlandırıyorlardı)[52] katılmasını yasakladı; bu yasak, Petrograd'da sonuç verdi. Bununla birlikte, Bolşeviklerle zarar verici çatışmalardan kaçınma uygulamasına sadık kalarak, Petrograd Sol Sosyalist Devrimcileri Bolşevik gıda tedariki politikasını bir mesele haline getirmediler. Dolayısıyla Petrograd Sovyeti-

nin bu politikayı benimseyen bir oturumunda, sözcüleri aynı zamanda yapılanların meşrulaştırılması için de köylere ajitatör gönderilmesi önerisiyle yetindi ve kalan zamanını Menşeviklere ve Sosyalist Devrimcilere saldırmak için kullandı.[53]

Kuzey Oblastı Sovkom'u, 10 Haziran tarihli bir kararnameyle mevcut gıda arzı bürokrasisini dağıtarak Petrograd kenti için merkezî bir gıda arzı diktatörlüğü kurdu. Gıda temini ve dağıtımının yönetiminden Moskova'daki Gıda Arzı Halk Komiserliği *ile* Petrograd Sovyeti sorumlu olacaktı. Ayrıca bölgesel Sovyetler, kendi bölgeleri için gıda arzı otoriteleri görevlendirmeye teşvik edildi.[54] Moskova'nın talimatlarından bu iki sapma da, yerel Bolşeviklerin ve Sol Sosyalist Devrimcilerin endişelerine bir yanıt gibi görünüyordu. Gerçekten de tüm bu dönemin en çarpıcı yönlerinden biri, Petrograd'daki Sol Sosyalist Devrimcilerin ve Bolşeviklerin politik, sosyal ve ekonomik meselelerde aralarındaki tüm temel ayrımlara rağmen, kuzeybatıdaki Sovyet iktidarının ayakta kalması için hayati önem arz eden sorunlara yanıt verebilmek için sert polemiklerden ne kadar kaçındıklarını göstermesidir.

Kısmen Sol Sosyalist Devrimcilerin –özellikle de İçişleri Komiseri Proşyan'ın– ılımlı yaklaşımının etkisiyle, Petrograd'daki Bolşevik otoriteler Haziran'da karşı-devrimci faaliyetleri bastırma aracı olarak "Kızıl Terör" yaratma baskılarına direndi.[55] Dahası, baştan beri bir kurum olarak Çeka'ya açıkça düşman olan Proşyan, Haziran ayı ortalarında Petrograd'da polisin görevlerini kent ve bölge düzeyinde Petrograd'ın Devrimci Güvenliği İçin Komitenin eğitimli güvenlik "muhafızları"nın ve mahallelerde dönemsel ve zorunlu polislik görevleri üstlenecek sıradan yurttaşların üstlenmesi doğrultusunda kapsamlı bir taslak plan hazırladı. İkinci grup, kentin her yanında yirmi dört saat bekçilik yapacak silahsız devriyeler şeklinde örgütlenecekti. Bu devriyelerin birincil görevi, şüpheli politik faaliyetler dâhil tüm suç emarelerini profesyonel polise rapor etmek olacaktı. Ne kadar gerçekçilikten uzak olsa da, bu taslak plan Çeka gibi özel amaçlı kurumlara dönük ihtiyacı bertaraf eder gibi görünüyordu.[56]

Bu dönemde Yuritski'nin PÇeka konusundaki görüşlerinin Proşyan'ınkilerle çakıştığını düşünmek için yeterince neden vardır. Bir kere PÇeka, karaborsacılar –gıda ve yakıt gibi temel malların yüksek fiyatlarla yasa dışı satışından zenginleşmiş komisyoncular– tarafından istila edilmiş haldeydi. 20 Nisan'da Elena Stasova, Moskova'daki Novgorodsteva'ya bir mektubunda, Merkez Komitesi'nin Petrograd'da Çeka'ya dönük olumsuz yaklaşımlar hakkındaki şikayetine yanıt verirken şu yorumu yapıyordu: "Bu iki komisyonun [Cerjinski ve Yuritski'ninkiler] hiçbir olumlu değeri olmadığına inansak, onlara karşı derhal bir kampanya başlatır ve onları tasfiye ettirirdik var

olanın eleştirisi her zaman gereklidir." "Cerjinski için bir şey diyemem," diye devam ediyordu, "ama Yuritski oldukça kesin şekilde diyor ki, vurgunculukla mücadele bağlamında, [PÇeka liderleri] izleri takip ettiklerinde ipin ucunun sürekli Gorokhovaya'da, yani vurgunculuğun merkezinde, kendilerine çıktığını görüyorlar."[57]

Yuritski iki nedenle PÇeka'nın tasfiyesine muhtemelen karşı çıkmazdı: Onu yönetmeyi tatsız buluyordu ve daha önemlisi, Cerjinski –yani amiri– ile gergin bir ilişkisi vardı. İkisi arasındaki sorun, başta Moskova'ya giden VÇeka'nın geride bıraktığı çözümsüz tablo nedeniyle karmaşıklaşmıştı. Cerjinski, Yuritski'nin Petrograd'daki Çeka mahkûmlarına ait dava dosyalarının geri gönderilmesi taleplerini yok saymıştı. Daha önemlisi, Yuritski VÇeka infazlarını verimsiz, sorgulama yöntemlerini ise fevkalade kötü buluyordu.[58]

Öte yandan, Yuritski'nin Haziran'ın başlarında VÇeka'nın ilk yabancı istihbarat ajanlarından biri ve Cerjinski'nin ortağı olan Aleksey Filippov'u "Rus Halkı İntikam Tugayı" adlı bir karşı-devrimci örgütle ilişki şüphesiyle tutuklaması, Cerjinski'yi çileden çıkarmıştı.[59] Cerjinski, VÇeka'nın Petrograd'dan ayrılmasından sonra PÇeka'nın daha ılımlı bir çizgiye doğru kaydığından da haberdardı ve Yuritski'yi bu makam için başına buyruk ve fazla yumuşak yüzlü buluyordu. Örneğin Nisan ortasında, ajanlık şüphesiyle bir daha geri dönmemek üzere Rusya'dan sınırdışı edilmeleri emri verdiği bazı mahkûmların PÇeka tarafından serbest bırakıldığını öğrenince dehşete kapılmıştı.[60] Yuritski konusundaki kaygıları, 11-14 Haziran tarihleri arasında hassas politik ve örgütsel meseleleri tartışmak üzere Moskova'da toplanan Birinci Tüm-Rusya Çeka'lar Konferansı'nın Bolşevik fraksiyonunun 12 Haziran tarihli toplantısındaki kararlara yansıdı.[61] Fraksiyon; gizli ajanlar kullanılması, önde gelen ve faaliyetlerini sürdüren monarşist-Kadet, Sağ Sosyalist Devrimci ve Menşevik liderlerin hapsedilmesi, generallerin ve subayların gizlice izlenmesi ve Kızıl Ordu'nun –kumandanlarının, kulüplerinin, çevrelerinin, okullarının vb.– gözetlenmesi, önde gelen ve açıkça suç işlemiş karşı-devrimciler, spekülatörler, hırsızlar ve rüşvet kabul etmekten suçlu [memurların] derhal kurşuna dizilmesi çağrısında bulunan bir karar önergesini onayladı. Fraksiyon aynı katı tutumla, parti Merkez Komitesi'ne Yuritski'yi PÇeka'nın başından alarak yerine "gözünü kırpmadan, tavizsizce ve tereddütsüzce Sovyet iktidarına ve devrime karşı yıkıcı düşman unsurlarının kökünü kurutabilecek, onlarla mücadele edebilecek daha güçlü ve kararlı bir yoldaşı" getirme önerisi sunmayı oyladı.[62] Bu toplantıya, karşı-devrimle mücadele seksiyonunun başı olması hasebiyle VÇeka'da merkezî bir figür olan İvan Polukarov başkanlık ediyordu. Polukarov'un, Yuritski'yi görevden alma çağrısı bir kenara, konferansın Bolşevik fraksiyonu tarafından yapılan *herhangi* bir kaydadeğer öneriye Cerjinski'nin onayı olmadan öncülük etmesi ihtimal dâhilinde değildir.

Fakat mesele sadece Proşyan ve Yuritski değildi. PÇeka'nın geleceğine dair tutumlarının Bolşevik Merkez Komitesi Petrograd Bürosu ve bazı Petrograd

bölgesel Sovyetleri çoğunluğu ile Kuzey Oblastı Sovkom'unda adalet komiseri olan Krestinski tarafından da paylaşıldığını gösterir işaretler vardı. Bolşevik Merkez Komitesi Petrograd Bürosu, 13 Nisan gibi erken bir tarihte, Adolf Yoffe tarafından sunulan ve Moskova'daki Merkez Komitesi'nin "yarardan ziyade tehlike arz ettikleri için" VÇeka ve PÇeka'yı lağvetmesini tavsiye eden bir önergeyi ele almıştı. Sonuç olarak, sadece Yoffe bu önerge lehine oy vermişti. Tabloyu daha da iyi açıklayan bir örnek olarak, Büro buna karşılık "Cerjinski ve Yuritski'nin komisyonlarının devam eden varlığına karşı çıkmaktan *geçici süreliğine* kaçınmayı, çünkü [o dönemde] bunun anlamsız bir hareket olacağını" söyleyen bir önergeyi onaylamıştı.[63]

Bölgelerarası Konferans'ın 22 Mayıs tarihli bir toplantısında, Petrograd'ın güvenliğine ilişkin bir plan tartışılırken bazı bölgesel Sovyetlerde PÇeka'ya muhalefet ortaya çıktı.[64] Bu dönem boyunca Petrograd bölgesel Sovyetleri genellikle her şeyden önce kendi toprakları üzerinde kendi otoritelerini koruma kaygısındaydılar. Dolayısıyla PÇeka hiyerarşisine düşmanlardı ve Petrograd'ın Devrimci Güvenliği İçin Komiteyi yeniden yapılandırarak karşı-devrimle, spekülasyonla ve yerel suçlarla savaşma sorumluluğunu öncelikle bu komiteye ve onun bölgesel organlarına veren taslaklar geliştiriyorlardı.[65]

Adalet Komiserliği üst düzey görevlilerinin 20 Haziran tarihli bir toplantısına dair basında çıkan haberler, Krestinski'nin PÇeka hakkındaki düşüncelerine dair güçlü bir ipucu sunuyordu. Tekzip edilmeyen bu haberlere göre, toplantı "Yuritski Komisyonu"nun çalışmalarını ve Adalet Komiserliğine bağlı soruşturma kurumunun reformunu değerlendirmek üzere düzenlenmişti. Ancak toplantı temelde PÇeka ile ilgili meseleleri tartışmakla geçmişti. Kapanışta, bir araya gelmiş olan yetkililer "PÇeka'yı *tasfiye etme*"ye dönük bir önerge benimsedi."[66]

Bu haberler Cerjinski'nin eline iki gün sonra ulaştı ve onlar hakkındaki kızgınlığını tahmin etmek güç değildi. Onun Çeka'yı diğer güvenlik organlarından üstün gören bakışı; Haziran ortasında Çeka'lar Ulusal Konferansı'nda alınan ve karşı-devrim, vurgunculuk ve yönetimdeki yozlaşmaya karşı tüm Rusya'da acımasız bir mücadelenin bütün yükünü üstlenen karara yansıyordu. Bu aynı zamanda konferansın tek taraflı olarak tüm diğer güvenlik organlarını tasfiyesine ve Çeka'ları tüm Sovyet Rusya'da idari gücün üst organları ilan edişine de yansıyordu. Ne var ki, VÇeka'nın Rusya'nın iç güvenliğinin tek muhafızı olduğu ve konferansta da onaylandığı üzere onun katı şekilde hiyerarşik, bağımsız bir emir-komuta zincirine sahip olması gerektiği iddialarına rağmen, Rusya'nın ikinci büyük kentindeki Çeka tek taraflı olarak dağıtılacak gibi görünüyordu.[67] Cerjinski bu durumu meslektaşlarıyla tartıştıktan sonra, Zinovyev'e PÇeka'nın tasfiyesine muhalefetini belirsizliğe yer bırakmayacak şekilde açığa vuran bir telgraf gönderdi. Telgrafta şöyle diyordu:

> Gazetelerde, Adalet Komiserliğinin Yuritski'ye bağlı Olağanüstü Komisyonu dağıtmaya çalıştığı şeklinde bilgiler var. Çeka, durumun özellikle kötüleştiği mevcut uğrakta bu tür bir kurumun dağıtılmasına müsaade edilemeyeceğini düşünmektedir; aksine, ülkedeki politik durum üzerine yerellerden gelen raporları dinledikten sonra, Tüm-Rusya Çeka'lar Konferansı, bu organları merkezileştirerek ve faaliyetlerini koordine ederek güçlendirmenin gerekli olduğu net kanaatine ulaşmıştır. Çeka, Yoldaş Yurtiski'nin bu konuda bilgilendirilmesini talep eder.[68]

Aşağıda görüleceği üzere, Temmuz başında, Volodarski'ye dönük suikastın ve halkın genişleyen huzursuzluğunun işaretlerinin ardından, Petrograd'daki Sovyet otoriteleri Cerjinski'ye PÇeka'nın tasfiyesi ile ilgili haberleri tekzip eden bir mektup yolladı.[69]

*

Sol Sosyalist Devrimcilerin Kuzey Oblastı Sovkom'undaki etkisi, sayılarını (on üç komiserin dördü) epeyce aşıyordu. Onların önemini gösteren bir örnek, bağımsız düşünceleri ve fevri hareketleri olan Proş Proşyan'dı. Proşyan, Aralık 1917 ve Mart 1918 ortası arasında ulusal Sovnarkom'da bir halk komiseri olarak, Bolşevik politikaları ve uygulamaları ile Sol Sosyalist Devrimci prensipler çatışınca Lenin ve yoldaşları ile herkesten daha ateşli bir biçimde mücadele etmişti. Brest antlaşmasının onaylanmasının ardından, uluslararası devrim stratejisinin vazgeçilmez bir boyutu olarak Sol Sosyalist Devrimcilerin Sovnarkom'dan çekilmesini sonuna kadar desteklemiş ve savunmuştu. Kuzey Komünü hükümetinde içişler komiseri makamına oturduktan sonra, Zinovyev karşısında ikinci plana düşen Proşyan kendi komiserliğinin işlevsel olmadığını fark etti.[70] Fakat kısa görev süresi boyunca, komiserliği bölgesel ölçekli, gerçek anlamında işbirliği yapan bir idari kuruma dönüştürmek için muazzam çaba harcadı. Bu yönde attığı büyük bir adım, Haziran başında Kuzey Oblastındaki tüm taşra Sovyetlerinin içişleri seksiyonundan temsilcileri topladığı bir kongre düzenlemekti.[71] Bu kongre, İçişleri Komiserliği ile *volost* seviyesine kadar taşradaki içişleri seksiyonları için örgütsel bir yapıyı kabul etti.[72]

15 Haziran'da Kuzey Oblastı Merkezî Yürütme Komitesi onun örgütsel planını kabul etti[73] ve yeni örgütsel yapı Proşyan'ın görev süresinde yürürlüğe konularak onun görevden ayrılmasından sonra da sürdürüldü. Sovnarkom'daki posta ve telgraf halk komiseri görevi boyunca yaptığı gibi, içişleri makamında da Sovyet iktidarına düşman personeli, çoğu Sol Sosyalist Devrimcilerden oluşan sadık personelle değiştirdi. Zamanın bazı kilit kararlarının onun ve Zinovyev'in imzalarını taşıması, Kuzey Komünü'ndeki önemini gösteriyordu. Haziran başında olağanüstü, mutlak güce sahip ve yüksek seviyeli bir hükümet içi troykaya atanması da bu önemine delaletti. Troyka, sağ kanat grupların işçiler arasında yürüttüğü ve o sıralarda önemli bir problem haline gelmekte olan karşı-devrimci pogrom faaliyetleriyle ve DOM gibi be-

lirmekte olan muhalif güçlerin Sovyet iktidarına teşkil ettiği tehlikeyle mücadele etmek için kurulmuştu.[74]

Tarım komiseri olan Sol Sosyalist Devrimci Nikolay Kornilov da benzer biçimde becerikli, enerjik ve hırslıydı. Kendi bakanlığını sıfırdan kurmak zorunda bırakılınasına rağmen, atanmasından birkaç hafta önce bir tarım komiserliği örgütleme planı geliştirmek üzere Kuzey Oblastı Sovkom'u bünyesinde kurulan özel bir komisyonun onun çalışmalarını kolaylaştırdığı düşünülebilir.[75] Koltuğa oturduktan hemen sonra, 23 Mayıs'ta, Kuzey Oblastı boyunca Sovyet tarım seksiyonlarına çerçevesi dikkatle çizilmiş programatik bir genelge gönderdi. Kendi komiserliğinin kurulduğunu bildirmenin ve seksiyonlarla karşılıklı olarak verimli bir ilişki kurmaya çalışmanın yanı sıra, bu ilk iletişim çabasının amacı öncelikli amacını ortaya koymaktı: yani Sol Sosyalist Devrimci temel toprak reformu programını uygulamaya hazırlanırken onlarla yakın işbirliği içinde çalışmak. Bu bağlamda, bitki, hayvan ve orman bakımını yeniden düzenleme, toprağı iyileştirme, kırsal yeniden iskân ve eğitim, bu işler için gerekli bilgi ve kayıtları toplama gibi görevleri öncelikli hedef gösterdi. Aynı zamanda, başında kendisinin yer alacağı "geçici bir toprak konseyi"ni derhal kuracağını duyurdu; bu konsey, Kornilov'un kurulundan ve ona bağlı, taşra Sovyetlerinin toprak seksiyonlarından seçilmiş, ehil temsilcilerden oluşacak, yerel gerçeklere hitap eden reform planları geliştirmeye yardım edecekti.[76] Onun görev dönemi sırasında, Tarım Komiserliğinin ve ona bağlı yerel organların örgütlenişi ve işleyişine dair kapsamlı düzenlemeler hazırlandı,[77] derhal yürürlüğe konmak üzere planlama ve bütçe prosedürleri geliştirdi. Belli ki aynı koltukta bir dönem daha kalacağını öngörerek, tüm 1918-1919 mali yılı için detaylı bütçeler hazırlanması emrini verdi.[78] Dahası, çıkardığı iç yönergeler gösteriyor ki, komiserliğini titizlikle ve demir yumrukla yönetmişti.[79]

Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler, Petrograd Sovyeti ve bölgesel Sovyetleri gibi kurumlarda da benzer şekilde dirsek dirseğe çalıştılar. Bu sıralarda, Sol Sosyalist Devrimciler tarafından desteklenen Bolşevikler, biri hariç bütün Petrograd bölgesel Sovyetlerinde çoğunluğa sahiptiler. İstisnası, Sol Sosyalist Devrimcilerin çoğunlukta olduğu Rozhdestvenski bölgesel Sovyetiydi. Bu karşılıklı destek, yaza kadar iyi bir şekilde devam etti. Böylelikle, Porokhovski Bölgesi partisiz işçiler konferansının 3 Temmuz tarihli bir oturumunda, Menşevik ve Sosyalist Devrimcilerin Bolşeviklere dönük eleştirisini bir Sol Sosyalist Devrimci savuşturdu.[80] Ona göre Bolşeviklerin Brest antlaşmasını kabul etmesi bir hataydı, fakat –hemen ekliyordu– "sadece hiçbir şey yapmayanlar hata yapmazlar"dı. Petrogradlı Sol Sosyalist Devrimcilerin buradaki Bolşeviklere *kamuoyu önündeki* tavrının tipik bir örneğini sunarak, "Bolşeviklerle dönemsel farklılıklarımız olabilir; ancak ileriye doğru kol kola yürüyoruz" sözleriyle devam etti.[81]

Mayıs başlarında, Petrograd Sovyetinin günlük gazetesi *İzvestiya Severnaia kommuna* (Kuzey Komünü İzvestiyası) olarak yeniden adlandırıldı; yayın kurulu iki Bolşevik ve bir Sol Sosyalist Devrimciden oluşuyordu. 1918 bahar ve yaz aylarının olağanüstü koşullarında Petrograd'daki Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler arası bu görece sakin çalışma ilişkisi, Moskova'da hâkim durum ile dikkat çekici bir zıtlık arz ediyordu. Şüphesiz, Moskova'daki Sol Sosyalist Devrimciler tekil komiserliklerin kurullarında, kent ve bölge Sovyetlerinde ve VÇeka'da aktif olmayı sürdürdüler. Ancak Brest antlaşması ve zorla gıda tedariki hariç Bolşevik iç ve dış politikası Moskova'daki Sol Sosyalist Devrimcilerin *Znamia truda* gazetesinde her gün sert eleştirilere maruz kalırken, bu eleştiriler *Znamia bor'by*'da görece düşük perdeden, temkinli ve yumuşaktı. Saldırıda öncelik net bir şekilde Bolşeviklerden ziyade ortak iç ve dış düşmanlara, özellikle DOM'a verilmişti.

Sol Sosyalist Devrimcilerin önde gelen ulusal liderleri Moskova'dan Petrograd'a gidince, dikkatlerini Bolşeviklerin açığını bulmaktan çok Sovyet iktidarını, hatta kimi zaman Bolşevikleri savunmaya verdiler. Maria Spiridonova, temelde Birinci Kuzey Oblastı Sol Sosyalist Devrimci Parti Kongresi'ne katılmak için, Haziran başlarında birkaç gününü Petrograd'da geçirdi. Birkaç hafta sonra, Boris Kamkov ile beraber, Petrograd Sovyeti seçimlerinde Sol Sosyalist Devrimci-Bolşevik bloku için kampanya yürüttü.[82] Bu yolculuklar öncesinde gerçekleşen Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi toplantılarından ve MYK'daki Köylü Seksiyonu oturumlarından anlaşılıyordu ki, Brest antlaşmasından derin bir hayal kırıklığına uğramıştı ve köylüler üzerindeki yıkıcı etkisi nedeniyle Bolşevik tahıl tedariki politikalarını sert şekilde eleştiriyordu. Yine de, Petrograd'daki bitmek bilmez konuşmalar boyunca, Bolşevik politikaları ve uygulamaları konusunda büyüyen öfkesini büyük ölçüde kendine sakladı. Bunun yerine, genelde işçilerden oluşan dinleyicilerine, Menşevikler ve Sosyalist Devrimcilerin Kurucu Meclisi yeniden toplama taleplerini göz ardı etmeleri, politik uyuşukluk halinden çıkmaları ve sanayi üretiminin restore edilmesi ve burjuvaziye karşı mücadeleye devam edilmesi kritik görevlerine odaklanmaları çağrısında bulundu. Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler, kitleleri, Sovyet iktidarını ve "hükümet olmanın olağanüstü zor yüklerini sırtlanmış olan ve halkın zaferini savunmak için sonuna kadar savaşan" Bolşevik Parti karşısında harekete geçirmek için açlığı acımasızca sömürüyorlardı.[83] Bir Kurucu Meclis halka yeni bir köleleşmeden başkasını veremezdi. Öte yandan Sovyet iktidarı, işçilerin ve köylülerin kendi çıkarları için kendilerini yönettikleri tarihteki ilk deneyimdi ve hayatta kalması için büyük bir disiplin ve uzun bir cefa ve fedakârlık dönemi gerekiyordu. Ama sonunda, sonuç tümüyle zafer olacaktı.[84]

Spiridonova'nın bu dönemki konuşmalarında dikkat çeken bir izlek, tüm Avrupa'nın görkemli bir devrimci patlama eşiğinde olduğu ve Alman emper-

yalizminin hoşgörüsünün bir kırılma noktasına geldiğiydi. Ancak Alman kuvvetleri Petrograd'ı tehdit ediyorken, dinleyicilerinin çoğunun onun mesajı ile Bolşevik otoritelerin eski başkentin savunmasını güçlendirme çağrıları arasındaki farkı yakaladığı şüphelidir. Konuşmalarının bazılarında, kapitalistlerle herhangi bir işbirliğine şiddetli muhalefet ediyordu.[85] Fakat Lenin'in Sol Sosyalist Devrimcilere son hücumlarına rağmen, bu eleştirisini Lenin'e yöneltmiyordu.

Sol Sosyalist Devrimcilerin Moskova'daki ulusal liderliği, genellikle Bolşevik mevkidaşlarına kıyasla Kuzey Oblastı Sovkom'una çok daha fazla destek çıkıyordu. Onun kuruluşunu takiben, merkezî Sovnarkom Petrograd'dan mali yardım çağrılarına her zamanki gibi soğuk davrandı. Bunun ötesinde, içişleri halk komiseri Grigori Petrovski, Kuzey Komünü'nün varlığını tanımayı bile inatla reddetti. Böylece 22 Mayıs'ta, Petrovski vekili Martin Latsis kışkırtıcı bir üslupla, "bütün merkezî hükümetin Kuzey Oblastı [hükümet]inin kuruluşu hakkında bildikleri, gazetelerden ve tesadüfi belgelerden okuduklarından ibaret olduğu için, merkezî hükümet Kuzey Komünü'nü dikkate alamaz, ne de onunla ilişkilerini düzenlemek için herhangi bir adım atabilir" diyordu.[86] Zinovyev daha bu tezkereye yanıt verme fırsatı bulamadan, Petrovski benzer mesajları Kuzey Oblastındaki altı vilayette dolaşıma soktu.[87] Bu tür pusu ateşleri, aylarca sürdü.

Petrovski ile sorun yaşayan tek kişi Zinovyev değildi. Taşra Sovyetleri ile Petrograd'daki komiserliklerin başları da benzer bir durumdaydı. Proşyan'ın hem içişleri komiseri hem bir Sol Sosyalist Devrimci olarak onunla özellikle büyük sorunları olmuştu. Proşyan, mevkiini kullanarak, Petrovski'den tüm taşra Sovyetleri ve diğer Kuzey Oblastı kurumlarıyla bütün yazışmalarını onun üzerinden yapmasını talep etti. Aynı telgrafta Petrovski'den Kuzey Oblastındaki taşra Sovyetleri ile ilgili elindeki her dosyayı göndermesini istedi.[88] Proşyan bu telgraftan kısa süre sonra bir mektubunda, kritik bütçe konularını gündeme getirdi ve "hiçbir iş malzemesi veya mali ödeneğin kendisini baypas ederek, doğrudan taşra Sovyetlerine gönderilmemesi"nde ısrar etti. Aynı zamanda Kuzey Oblastıyla ilgili bütün bilgilerin ve Petrovski'nin aylıkların tahsisine ve iç güvenlik kuvvetlerinin kuruluşuna ilişkin bütün talimat ve yönergelerinin kopyasını talep etti.[89] Bu mesajların hiçbirine verilmiş bir yanıt bulamadım.

Petrovski Kuzey Komünü'ne dair konumunu meşrulaştırmak için çeşitli mazeretlerden yararlandı. Biri bitince yenisini buluyordu. İlk başta gerekçesi, MYK'nın bölgesel hükümetleri tanımadan önce onları onaylamak zorunda olmasıydı.[90] Kuzey Komünü'nün gerekli onayı almasının ardından, kurucu taşra Sovyetlerinin her birinden Kuzey Komünü'ne katılma iradesi beyanı alana kadar elinin kolunun bağlı olduğu konusunda ısrar etti.[91] Açık ki bu gerilim, yarı-özerk bölgesel birliklere karşı merkezî hükümetin, özellikle de Lenin'in

isteksizliğinin yanı sıra Lenin'in giderek artan bir aşırı merkezîleşme tercihinin yansımasıydı. Buna karşılık, Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi'nin ademimerkezî hükümeti savunması, Kuzey Komünü'ne sunduğu güçlü desteği açıklamaya yardım ediyordu.

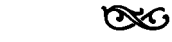
Sol Sosyalist Devrimcilerin Brest-Litovsk antlaşmasına karşı devam eden mesafesine ve bunu izleyen, ilişkiyi felç edebilecek bir dizi gelişmeye (Sol Sosyalist Devrimcilerin, Lenin'in "Sovyet İktidarının Acil Görevleri"ndeki tabiriyle "devlet kapitalizmine" karşı tepkisi, Lenin'in tahıl tedariki konusundaki acımasız yaklaşımı, Sol Sosyalist Devrimcilere karşı zamanlaması tümüyle yanlış olan ve onları öfkelendiren açık saldırıları, Petrovski'nin Kuzey Komünü'nün varlığını bile tanımayı reddetmesi) rağmen Birinci Kuzey Oblastı Sovyetler Kongresi tarafından kurulan Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci koalisyon hükümeti (Kuzey Oblastı Sovkom'u) etkin ve görece uyumlu şekilde çalıştı.

Koalisyonun başarısını, kısmen, Lenin'in silahlı kuvvetlerde ve taşraya gönderilmiş gıda tedariki müfrezelerinde görev almak üzere giderek daha fazla insan talep etmesinden dolayı Bolşeviklerin son derece kötüleşen kadro sıkıntısıyla açıklamak mümkündür. Petrograd Bolşeviklerinin Sol Sosyalist Devrimcilere ihtiyacı vardı. Bununla birlikte, koalisyonun devamlılığının temel nedeni Petrograd Bolşevikleri ile Sol Sosyalist Devrimcilerin kimi meselelerde ortak tutumu (örneğin Proşyan, Yuritski ve Krestinski'nin Çeka'dan memnuniyetsizliği), Proşyan ve Kornilov gibi Sol Sosyalist Devrimcilerin hükümetin gelişimine sunduğu yüksek düzeyde katkılar ve kuzeybatıdaki Sovyet iktidarının hayatta kalması için ortak adanmışlıklarıydı.

Bölgedeki Sovyet iktidarı için 1918 Mart ortası ile Temmuz'u arası dönem, devam eden krizler zamanıydı. Teröre başvurmadan hayatta kalabilmesinin önemi azımsanamayacak nedenlerinden biri, Petrograd Bolşevikleri ile Sol Sosyalist Devrimciler arasındaki etkin işbirliği ve birbirleriyle uğraşırken aynı zamanda birbirlerini karşılıklı olarak kısıtlamalarıydı. Bununla birlikte, işbirliği devam etmeyecekti. Moskova kaynaklı yönergeler ve olaylar, kısa süre içinde, Petrograd'daki ve Kuzey Komünü'ndeki Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci bağlarının kırılmasını tetikleyecekti.

11

Sol Sosyalist Devrimcilerin İntiharı

Petrograd Bolşevikleri ve Sol Sosyalist Devrimcilerin Petrograd'daki Sovyet iktidarını korumak için aralarındaki farklılıkları bastırıp birlikte çalışmaya başladıkları sırada, Moskova'daki merkezî komünist önderlik ve Sol Sosyalist Devrimci liderlik arasındaki görüş ayrılıkları hızla artıyordu. Dördüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi Brest antlaşmasını onaylayıp Sol Sosyalist Devrimciler Sovnarkom'dan çekildikten sonra, "balayı" havası Mart'ın ikinci yarısında birdenbire dağılma noktasına geldi. Nisan ve Haziran arasında, Lenin ve Sovnarkom'daki yoldaşlarının Almanlara taviz vermeyi sürdürmesi ve otoriter bir iç politika peşinde koşması nedeniyle, ülke çapında Sol Sosyalist Devrimci liderlerle aralarındaki ilişkiler kötüye gitti. Ülkedeki pek çok Sol Sosyalist Devrimci lider, gıda tedarikinde bir diktatörlük kurulmasına, köylülerin tahılına zorla el konulması için işçi gıda tedariki müfrezelerine ve Yoksul Köylü Komitelerine başvurulmasına, silahlı kuvvetlerin sınai ve teknik yönetiminde maaşlı uzmanlara (*spetsy*) bel bağlanmasına ve "Amiral" Shchastny'nin infaz edilmesinde sembolleşen idam cezasının yeniden getirilmesine karşı çıkıyordu. Onlara göre bu önlemler, devrimci ahlakla, sosyal devrimin enternasyonalist karakteriyle, sınıf ve sınıf mücadelesi tanımlarıyla ve Sovyet iktidarının temelini oluşturan demokratik-halkçı ilkelerle bağdaşmıyordu.

Bununla birlikte, Lenin ve ulusal Bolşevik önderlik, Sol Sosyalist Devrimcilerin Bolşeviklerin politikalarına yönelik ağır saldırılarının ve onları zayıf düşürmeye dönük saldırgan girişimlerinin ve özellikle bölgelerdeki köylüler arasında giderek artan desteğinin, Almanya'yla yapılan kırılgan barışı ve tutundukları zayıf iktidarı tehdit ettiğini görüyordu.[1] Lenin, MYK'da ve "Petersburg İşçilerine Açık Mektup" adlı ikinci mektubunda, Sol Sosyalist Devrimcilere sert bir üslupla yanıt verdi.[2] Böylece, ilkbahardan yaza geçilirken, Sol Sosyalist Devrimci ve ulusal Bolşevik liderler, Petrograd'daki Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci işbirliği açısından ciddi sonuçları olacak çatışmalı bir sürece girmiş oldular.

* * *

Mayıs ve Haziran başında yapılan Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi toplantı tutanakları, bölük pörçük olsa da, Sol Sosyalist Devrimcilerin bakış açısına göre Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci ilişkisinin son derece kötüye gittiğini belgeler.[3] Fikir ayrılıkları, *Znamya truda* ve *Pravda* sayfalarına ve gördüğümüz gibi MYK genel kurul oturumlarına da taşmıştı. Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler arasında köylülük ve tahıl tedariki politikaları konusunda büyüyen karşıtlık, özellikle efsanevi Spiridonova'nın başını çektiği Sol Sosyalist Devrimci MYK Köylü Seksiyonunu olumsuz etkiledi.

Ocak 1918'de MYK'dan bağımsız bir bölüm olarak kurulan Köylü Seksiyonu, kendi yönetim kuruluna ve parti fraksiyonlarına sahipti ve ülke genelinde dağıtımı yapılan bağımsız bir günlük gazete (*Golos trudovogo krestiyanstva*) çıkarıyordu. Köylüleri toprak reformuna örgütleme ve hazırlama, onları Sovyet iktidarının etrafında seferber etme, Sovyetlerin henüz olmadığı merkeze uzak bölgelerde Sovyetler kurma, köylülerin çıkarlarını ifade etme ve savunma gibi başlıklarda, Köylü Seksiyonunun 1918'in ilk aylarında Sovyet Rusya'nın temel koordinasyon kurulu olduğunu söylemek doğru olacaktır. Spiridonova'nın ifade ettiği gibi, Köylü Seksiyonunun bir diğer amacı da, "köylüleri ve işçileri tek bir çatı altında birleştirmek ... kentleri ve kırları Sovyet bayrağı altında bir araya getirmek" idi.[4]

Köylü Seksiyonu, Ocak ve Nisan 1918 arasında toprak reformunun temelini atmak ve daha genel anlamda Rus kırlarında Sovyet iktidarına destek kazanmak için sayısız girişimde bulundu. Sol Sosyalist Devrimci toprak reformu programının uygulanmasıyla bağlantılı olarak, kırsal bölgelerde ajitasyon yapacak olanlar için yoğun eğitim programları yürütürken, bu bölgelerdeki öğretmenler için tarım bilimi ve toplumsal sorunlar üzerine kurslar başlattı (her iki örnekte de, daha sonra atanacakları bölgelerden katılımcılar toplayıp onları mali anlamda desteklediler). Köylüler arasında dağıtılmak üzere tarımsal, toplumsal ve politik meselelerle ilgili tonlarca broşür ve kitapçık da hazırladılar.[5] Seksiyon, özenle hazırlanmış anketler kullanarak, taşra Sovyetleri, köylü kooperatifleri ve köylülerle canlı bir iletişim yürütüyor ve köylülerin siyasal, ekonomik ve toplumsal yaşamlarına dair sistematik bilgiler topluyordu.[6] Köylü Seksiyonu, bu ve benzeri yollarla Rus kırlarındaki koşullar hakkında zengin bir veri tabanı geliştirdi. Seksiyon, köylüler arasında yayılan efsanevi Spiridonova ismi sayesinde köylülerin tavsiye ve yardım talep ettikleri ulusal bir merkez haline geldi.

Spiridonova, 17 Nisan 1918'de İkinci Sol Sosyalist Devrimci Parti Kongresi'ne sunduğu Köylü Seksiyonu hakkındaki raporunda, Sol Sosyalist Devrimcilerin Sovnarkom'dan istifalarının arifesinde, Mart 1918 ortasında Bolşeviklerin seksiyona artık hayırhah bakmadığına dikkat çekti. Spiridonova'ya göre, Bolşevik MYK liderliği ve Sol Sosyalist Devrimci

Köylü Seksiyonu liderliği arasında, seksiyonun "ayrılıkçılığı" konusunda süregiden bir mücadele gelişmişti. Köylü Seksiyonu, bütçe maliyetleri için MYK'dan kaynak tahsil edilemediğinden artık işlev göremez bir noktaya gelmişti.[7]

Bolşevikler cephesinden bakıldığında, adil olmak gerekirse, "ayrılıkçılık" konusunda Köylü Seksiyonuna duyulan karşıtlık kuşkusuz haklı görünüyordu. MYK Almanya'nın yeni barış koşullarını onayladıktan sonra, seksiyon Sol Sosyalist Devrimcilerin barışı baltalama çabalarında olumsuz bir konuma düştü. Spiridonova, İkinci Sol Sosyalist Devrimci Parti Kongresi'ne sunduğu raporda, önemli sayıda seksiyon ajitatörünün Alman cephesi sınırındaki bölgelere gönderilmekte olduğu bilgisini verdi.[8] Kuşkusuz bunların görevi, veri toplayıp sosyalizmi yaymaktan daha çok Alman işgal güçlerine karşı direniş örgütlemekti. Bu, bir Bolşevik subayının, Pskov Bölgesi'ndeki Köylü Seksiyonu ajitatörlerinin karışıklık yaratma faaliyetlerini protesto ettiği Haziran sonu tarihli bir telgrafla belgelenmiş oldu.[9]

MYK 16 Haziran'da Yoksul Köylü Komiteleri hakkındaki Sovnarkom kararını onayladıktan sonra, Karelin Sol Sosyalist Devrimcilerin kararın uygulanmasına engel olmak için ellerinden gelen her şeyi yapacağını alenen ilan etti. Köylü Seksiyonunun Ocak'ta ve Şubat'ta kırsal bölgelere gönderdiği matbu materyallerde, Sol Sosyalist Devrimcilerin ve Bolşeviklerin metinleri denk sayıdaydı. Yaza doğru Bolşeviklerin ve Sol Sosyalist Devrimcilerin köylü politikaları farklılık göstermeye başladıktan sonra, bu durum artık geçerli değildi. Sol Sosyalist Devrimciler, kır ve kent arasında süren kavgada doğal olarak Bolşeviklere karşı köylülüğün yanında yer aldılar. Gıda üretilen bölgelerde, yerel Sovyetlerden Sol Sosyalist Devrimcilerin, Bolşeviklerin gıda tedariki çalışmalarına ve özellikle de tahıla zorla el konulmasını sağlayacak yerel Yoksul Köylü Komiteleri oluşturma girişimlerine kasten engel olduklarını gösteren bolca kanıt var.[10]

Petrograd'dakiler gibi silahlı gıda tedariki müfrezeleri Haziran başında gıda üretim merkezlerini yağmalamaya başladıktan sonra, köylülerle yakın bağlantılara ve bilgi toplama potansiyeline sahip olan Köylü Seksiyonuna müfrezelerin yaşattığı dehşet hakkında veriler ve ayrıntılı kişisel bilgiler yağmaya başladı. Bu bilgilerin çoğu, Spiridonova'nın Köylü Seksiyonu faaliyetiyle ilgili dosyalarda, günümüzde VÇeka'nın devamı olan Federal Güvenlik Teşkilatı (FGS) arşivlerinde tutuluyor.[11] Spiridonova, Bolşevik Merkez Komitesi'ne yazdığı bir açık mektupta, gıda tedariki müfrezelerinin, Yoksul Köylü Komitelerinin desteğiyle açlık çeken köylülere uyguladığı vahşeti ve savaşın kırlardaki sonuçlarını ayrıntılı bir şekilde göz önüne seren mektuplardan kapsamlı alıntılar yapıyordu. Mektuplardan birinde şöyle yazıyordu:

> Hiç tahıl saklamadık. Karara uygun olarak, kendimize kişi başına yıllık dokuz pud ayırdık. Ardından, bize yedi pud ayırıp iki pudu teslim etmemiz yönünde

> bir karar geldi. Öyle yaptık. [Ancak] Bolşevikler, müfrezelerle geldiler. Her şeyi imha ettiler.
>
> Ayaklandık. [Şimdi] Yuhnovskiy köyünde durum kötü. Top ateşine tutulduk. Bütün köyler ateş altında. Evlerimiz yanıp kül oldu. Her şeyden vazgeçtik, durumlar iyi olsun istiyoruz. Kentlerin aç olduğunu biliyorduk, [ama] kendimize bir şey ayırmadık.[12]

Haziran ortasında, Bolşeviklerin yönetimindeki Petrogradlı gıda tedariki müfrezelerinin vahşetine karşı başlatılan protestolar, Bolşevik Petersburg Komitesi'ne ulaşmaya başladı. Egorova, 18 Haziran'daki bir toplantıda, "müfrezeler kötü organize ediliyor" ve "tutuklanması gereken sakıncalı unsurlardan oluşuyor" diye yakınıyordu. Geleceği düşünerek, üye alımlarında seçici olmanın önemli olduğunda ısrar ediyordu. Viborg Bölgesi Bolşeviklerinin lideri olarak, onun yerinde endişelerine ve tavsiyelerine itiraz eden olmadı; açıkçası neden bahsettiğinin gayet farkındalardı. Dahası, Moskova'daki MYK için onun endişelerini taşıyan özel bir genelge hazırlanmasına karar verildi.[13] Bu genelgenin akıbeti hakkında bir belge bulamadım. Fakat, ilk başta Müttefiklerin müdahaleleriyle[14] paniğe kapılan Sovnarkom, 6 Ağustos'ta tahıllara silah zoruyla el konulmasına direnen köylüler dâhil sınıf düşmanlarına şiddet uygulanmasını içeren geçmişteki tüm kararları onaylayan bir karar aldı.[15]

Lenin, bir yıldan az bir süre sonra, Mart 1919'daki Sekizinci Komünist Parti Kongresi için hazırladığı Merkez Komitesi çalışmaları konulu bir raporda, Bolşeviklerin köylülüğe yaklaşımlarında "korkunç hatalar" yaptıklarını teslim etti. "İşçilerimizin deneyimsizliği ve sorunun karmaşıklığı nedeniyle," diyordu, "kulaklara yöneltilen saldırılar orta tabaka köylülüğü vurdu."[16] Ama insan merak ediyor, sorun niye öyle karmaşıktı? Ve "korkunç hatalar"dan Lenin'den çok kim sorumluydu?

Bolşeviklerin Köylü Seksiyonunu yavaş yavaş boğması, kimi Sol Sosyalist Devrimcileri ayrı bir Tüm-Rusya Köylü Sovyetleri Vekilleri Kongresi çağrısı yapmaya sevk etti. Bununla birlikte, Spiridonova ve Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi'ndeki yoldaşları, şimdilik bu taleplere direnerek, Tüm-Rusya İşçi *ve* Köylü Sovyetleri Vekilleri Kongresi'nin daha erken bir tarihte toplanması için baskı uygulamayı tercih etti.[17] Halk kesimlerinin olabildiğince geniş katılım sağladığı bir toplantıda hükümetin iç ve özellikle dış politikalarını eleştiriye tabi tutarak, köylüleri birleştirmeyi ve siyasi alanda köklü değişiklikler yapılmasını zorlamayı ümit ediyorlardı. Üst düzey Bolşevikler ise, doğal olarak, ayrı bir ulusal köylü Sovyetleri vekilleri kongresine karşı çıktılar. Ayrı kongre, Bolşeviklerin Ocak ayında ulusal Sovyet kurumları üzerinde sağladığı fiili kontrolü bozguna uğratacak ve Sol Sosyalist Devrimcileri daha da güçlendirecekti. Bolşeviklerin *birleşik* ulusal Sovyet kongresinde çoğunluğu meşru seçimlerle elde etmesi garanti altında olmasa da, bu Sol Sos-

yalist Devrimcilerin kendi denetiminde ayrı bir köylü kongresi toplamasına tercih edilirdi. Lenin, boyun eğmek zorunda kaldı. 10 Haziran tarihli MYK kararıyla, 28 Haziran'da Moskova'da Beşinci Tüm-Rusya İşçi, Köylü, Asker ve Kazak Vekilleri Kongresi toplanacaktı.[18]

Leninistlerle Sol Komünistler arasında ülke genelinde yaşanan parti içi tartışmalar, Mayıs ve Haziran aylarında büyüdü ve Sol Sosyalist Devrimciler arasında, Sovnarkom'un dış politikası konusunda bir çatışma yaşanması durumunda Sol Komünistlerin ulusal Sovyetler kongresinde kendilerinden yana tutum alabileceği gibi bir düşünce uyandı. Fakat Bolşevik önderlik içindeki çatlak, temel olarak Haziran sonu itibariyle son buldu; Lenin'in 1 Haziran'da İsveç gazetesi *Folkets daglad politiken*'e verdiği uzun röportajda vurguladığı gibi, "Bolşevik Parti içindeki muhalefet yatışmıştı Buharin, Radek ve diğerleri, yeniden parti çalışmalarına katılıyorlar." diyordu.[19] Bu durum, Bolşeviklerin bir ulusal Sovyet kongresi düzenlenmesi için riske girmelerinin nedenini açıklamaya yardımcı olabilir. Lenin'in, kongrede bir Sol Komünist-Sol Sosyalist Devrimci ittifakından veya Sol Komünistlerin ulusal Sovyetler kongresinden önce çatışmalı konuları çözüme kavuşturmak için parti kongresi toplanmasına yönelik kaçınılmaz taleplerinden korkmasına gerek yoktu artık. Dahası, Sol Sosyalist Devrimciler, karşılarında Köylü Seksiyonunun bağımsız gücünü yok etmeye ve daha da önemlisi Sol Sosyalist Devrimcileri etkisizleştirmeye kararlı birleşik bir Bolşevik Parti göreceklerdi.

Beşinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin 28 Haziran'da yapılması kararlaştırıldıktan sonra, Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler, dikkatlerini kongrede çoğunluğu kazanmaya çevirdiler. Lenin, haklı olarak sonuç hakkında hiç iyimser değildi. İşçilere köylülerin önünde epeyce ayrıcalık tanıyan seçim mevzuatının, Sol Sosyalist Devrimcilerin kırsal alanlardaki oy hâkimiyetini telafi etmeye yetmeyebileceğini anlamıştı.[20] 14 Haziran'da yapılan bir MYK toplantısında, Bolşevik önderliğin inisiyatifiyle Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler kuruldan çıkarıldı ve ülke genelindeki Sovyetler aynı doğrultuda hareket etmeye teşvik edildi. Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin karşı-devrim safına geçtikleri argümanıyla gerekçelendirilen bu ani hamlenin zamanlamasında, kongre delegesi yarışında bu iki rakibi zayıf düşürme amacının etkili olduğuna dair pek kuşku yoktur.[21]

Bildiğim kadarıyla, Beşinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi seçimleri hiçbir zaman başlı başına incelenmedi; bu, şu an için de imkânsız gibi duruyor. Açılış oturumunda duyurulan ilk partilere ve delege listesine göre, 678 Bolşevik ve 269 Sol Sosyalist Devrimci vardı. Kalan 88 delegeyse, [Sosyalist Devrimci] Maksimalistler (30 civarı), Sosyal Demokrat Enternasyonalistler (5-6) ve bağımsız delegelerden (yaklaşık 48) oluşurken, toplamda tam oy hakkına sahip 1035 delege vardı.[22] Kimliğini belirleyemediğimiz bir Sol Sosyalist

Devrimci delege –büyük olasılıkla Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi üyesi Aleksandra Izmailoviç– anılarında, Bolşeviklerin elde ettiği bu büyük, beklenmedik delege sayısı hakkında şunları yazacaktı: "Sol Sosyalist Devrimciler, Bolşeviklerin mucizeler yaratma yeteneğini hesaplayamadı. Kutsal kitap, bize tanrının gökyüzünü ve yeryüzünü yoktan yarattığını söylüyor Yirminci yüzyılda Bolşevikler, mucize yaratma konusunda hiç de geri kalmıyorlar: Gaipten meşru kimlik belgeleri yaratıyorlar."[23]

Kongredeki büyük Bolşevik çoğunluğun aslında düzmece olduğunu ve meşru bir şekilde seçilen Sol Sosyalist Devrimci delege sayısının kabaca Bolşeviklerinkine denk olduğunu gösteren ikinci dereceden somut kanıtlar var. Beşinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin arifesinde köylü Sovyetlerinde Sol Sosyalist Devrimciler lehine keskin artışlar, Sol Sosyalist Devrimci liderlere ulusal kongrede çoğunluğu elde edeceklerine dair bir güven vermişti. Ulusal kongre delegelerinin seçildiği il ve bölge Sovyet kongrelerindeki oy sonuçları raporları da, Haziran sonunda Moskova'daki Üçüncü Sol Sosyalist Devrimci Parti Kongresi delegelerini cesaretlendirdi.[24] Kongrenin başlamasından önceki hafta *Znamya truda* tarafından yayımlanan ilk delege listeleri, Sol Sosyalist Devrimcilerin Bolşeviklere yaklaşabileceğine işaret ediyordu. Kongre arifesinde, bağımsız Moskova gazeteleri *Novosti dnia*, *Naşe slovo* ve *Jizn*'de de aynı izlenimler vardı.[25]

Sol Sosyalist Devrimciler için talihsiz bir şekilde, bu listeler kongre divan kurulunda azınlıkta kalan Sol Sosyalist Devrimcilerin sandalye sahibi olmasına itiraz ettikleri yaklaşık 399 Bolşevik delegeyi kapsamıyordu.[26] Sverdlov'un kongre açılışını 28 Haziran'dan 3 Temmuz'a (hatta dördüne) ertelediği 25 Haziran civarlarında, ülke genelinde Sovyetlerdeki parti liderlerine Moskova'ya derhal fazladan Bolşevik delege gönderilmesi yönünde acil çağrılar yapıldı. Sol Sosyalist Devrimciler, divan kurulunda ve bulundukları kurumlarda bu delegelerin meşruiyetine itiraz ettiler. Sol Sosyalist Devrimciler, kongrenin başında bu manipülasyonları ifşa etmek amacıyla divan kurulunda Bolşeviklerle eşit sayıda olmak için direttilerse de, bu talepler hasır altı edilerek parti çizgisindeki oylarla reddedildi.[27] Büyük kısmı Alman işgali altında olan Mogilev Bölgesi'nden arşiv belgeleri, bu hileyi gözler önüne seriyordu.[28]

Bolşoy Tiyatrosu'nda yapılan kongrenin ilk oturumlarında, kimsenin sözünü sakınmadığı kavgaların patlak vermesi şaşırtıcı değildi.[29] Sverdlov'un hiç de tarafsız olmayan başkanlığında, Sol Sosyalist Devrimciler muazzam bir dezavantaj içindeydi. Kongrenin başladığı 4 Temmuz'da, Troçki, Ukrayna'daki Alman işgal güçlerine karşı çıkanların tutuklanmasına direnen herkesin "oracıkta" vurulması için yetki istedi.[30] Sol Sosyalist Devrimciler adına cevap veren Spiridonova, haklı olarak bunu açık bir tehdit şeklinde yorumladı.[31] Troçki'nin önerisi resmî karar olarak benimsendikten sonra, bunun Sol Sosyalist Devrimcilere karşı önleyici bir saldırının parçası olduğundan kuşku yoktu. Lenin, ertesi gün (5 Temmuz'da) kongreden çekilsinler diye sü-

rekli olarak Sol Sosyalist Devrimcileri kışkırttı. Dolayısıyla, daha en başında, Sovnarkom'un politikalarıyla ilgili bir raporunda Spiridonova'nın Bolşeviklerin kongredeki büyük çoğunluğunu hesap edemediğinden söz ediyor ve nezaket kurallarının dışına çıkarak, "bu insanlar [Sol Sosyalist Devrimciler] kongreden çıkıp gitmek isterlerse, onlara uğurlar olsun" diyordu.[32] Lenin, şöyle devam etti: "...'Bolşeviklerle çalışamayız, biz ayrılıyoruz' diyen bir önceki konuşmacı [Spiridonova] gibi Sol Sosyalist Devrimciler varsa, bunun için bir an bile pişmanlık duymayacağız. Böyle [kritik] bir zamanda bizi yüzüstü bırakan sosyalistler ... halk düşmanlarıdırlar."[33]

Önde gelen Sol Sosyalist Devrimciler. Üst sıra: Kamkov ve Karelin. Alt sıra: Ştaynberg, Spiridonova ve Proşyan. (Çizimler: Ii. K. Artsbushev.)

Spiridonova'yla birlikte Sol Sosyalist Devrimcilerin kongredeki asıl konuşmacılarından olan Karelin ve Kamkov geri adım atmadı. Ön sıralarda oturan üst düzey Alman delegasyonuna öfkeli bakışlar atarak, Bolşeviklere ve Alman emperyalizmine amansızca saldırdılar. Fakat asıl nokta şu ki, Sol Sosyalist Devrimcilerin Sovnarkom politikalarını değiştirmek için birleşik kongreyi kullanabilecekleri ümidi ilk günün sonunda dağılmıştı. Sonuç olarak, özel-

likle Almanların Moskova Büyükelçisi Kont Wilhelm Mirbach suikastı dâhil, geleneksel Sosyalist Devrimci silahına, bireysel teröre başvurmak zorunda kaldıklarını sezinlediler. Sol Sosyalist Devrimci liderlerin fiziki tehlike içinde oldukları korkusuyla ve Almanya'yla yeni bir savaşı kışkırtacak Mirbach cinayetinin onları kurtaracağı inancıyla alelacele karar aldılar.

Brest'in altını oymak amacıyla yabancı "emperyalist" liderlere karşı teröre başvurulması, Nisan'daki İkinci Tüm-Rusya Sol Sosyalist Devrimci Parti Kongresi'nin kapalı oturumunda tartışıldı ve onaylandı. Ukrayna'daki Alman işgal güçlerinin komutanı General Eikhord, Kont Mirbach ve Kayzer Wilhelm, potansiyel hedefler olarak belirlendi. Mayıs'ta, MYK sekreteri ve Sol Sosyalist Devrimci Savaş Örgütü üyesi Grigori Smoliyanski, Kayzer suikastı hakkında Alman sosyal demokratlarının nabzını tutmak için gizlice Berlin'e seyahat etti. Almanlar dehşete kapıldığı için, bu düşünce rafa kalktı.[34] Sverdlov'un Beşinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin açılışını 28 Haziran'dan 3 Temmuz'a ertelediği 24 Haziran'da, kongre toplanamayacak gibi görününce, Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi suikast seçeneğini yeniden gündeme aldı. Bunun üstüne, Alman emperyalizminin üst düzey temsilcilerine bir dizi terör saldırısı düzenleme imkânı tanıyan bir karar alındı.[35] Kararda suikast düzenlenecek kişiler arasında Kont Mirbach'ın veya herhangi birinin adı geçmese de, Alman emperyalizminin Sovyet Rusya'daki baş sembolü olduğundan ve Sol Sosyalist Devrimcilerin Nisan'daki ölüm listesinin başlarında yer aldığından dolayı, Mirbach'ın hâlâ ana hedef olduğunu tahmin etmek güç değildi.

Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi'nin 24 Haziran tarihli karar metni, askerî güçleri seferber etmek ve kitleleri ve yerel parti örgütlerini terör eylemlerine hazırlamak için biraz zamana ihtiyaç duyulduğuna ve hedeflerinin, öz savunma gerekmedikçe Bolşeviklerle savaşmak değil, Leninist Sovnarkom politikalarını baltalamak olduğuna işaret ediyor. Bununla birlikte, Beşinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin Brest barışını feshetme kararı alması durumunda, bu önlemler gereksiz olacaktı. Kısacası, Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi'nin 24 Haziran kararı, koşullara bağlı bir seçenekti. Her hâlükârda, Üçüncü Tüm-Rusya Sol Sosyalist Devrimci Parti Kongresi, kararı zımnen onaylamıştı.[36]

Sovyetler Kongresi'nin açılış oturumunun ardından, 4/5 Temmuz gecesi Kont Mirbach suikastı hazırlıklarına ciddi olarak başlandı. İlk başta, cinayetin tarihi ertesi gün (5 Temmuz) olarak belirlendi;[37] fakat hazırlıklar için biraz daha zaman gerektiği anlaşılınca, eylem sonraki gün öğleden sonraya (6 Temmuz) ertelendi. Suikast, iki Sol Sosyalist Devrimci Çeka görevlisi Yakov Blumkin ve Nikolay Andreev tarafından Alman Büyükelçiliği'nin konuk

odasında gerçekleştirildi. Bu arada, adeta tüm Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi, VÇeka'nın askerî karargâhlarında toplanmıştı; buradaki dehşet saçan askerî güçlere, Karadeniz Donanması'ndan eski denizci Sol Sosyalist Devrimci Dmitri Popov komuta ediyordu.

6 Temmuz günü öğleden sonra, Moskova'nın yaklaşık 240 km kuzeydoğusunda, Volga üzerinde bulunan Yaroslavl kentinde Sovyet iktidarına karşı önemli bir ayaklanma başladığı haberi Lenin'e ulaştırıldı; bu durum, Moskova'da sayısı gittikçe azalan askerlerin oraya konuşlandırılmasını gerektiriyordu.[38] Önemli askerî personelin peşi sıra Murmansk ve Çek cephelerine kaydırılması, Moskova'nın güvenliğinin genel olarak nispeten küçük Letonya Piyade Alayı, VÇeka güçleri ve çoğu henüz yeni kurulmuş ve eğitimde olan disiplinsiz Kızıl Muhafız ve Kızıl Ordu birimlerinin elinde kalmasına yol açtı.

Kısa bir süre sonra, Vladimir Bonç-Bruyeviç, Lenin'e telefonla ulaşıp Mirbach'a suikast girişiminde bulunulduğu haberini verdi. Başlangıçta büyükelçinin yaralarının ne durumda olduğu kesin değildi, fakat ardından ölüm haberi geldi. O dehşet dolu ilk anlarda, suikasttan Sol Sosyalist Devrimcilerin sorumlu olabileceği Lenin'in aklına gelmedi.[39] Lenin, öğleden sonra başsağlığı dilemek için Alman Büyükelçiliği'ni aradığında, Mirbach'ın Blumkin ve Andreev tarafından öldürüldüğünü önce Cerjinski'den öğrendi. Lenin'e, Blumkin'in VÇeka'nın ana askerî gücünün koruması altında olduğu ve bu birimin Sol Sosyalist Devrimcilerin kontrolünde olduğu bilgisi de iletildi. Dışişleri halk komiseri Georgi Çiçerin'den çok daha can sıkıcı haberler geldi; Çiçerin, Lenin'e, Alman hükümetinin Alman askerlerinin Moskova'ya yerleştirilmesi için baskı yapacağı bilgisini verdi.

Cerjinski, iki yardımcısıyla birlikte Alman Büyükelçiliği'nden ayrıldı ve Blumkin ve Andreev'i tutuklamak için doğrudan artık Sol Sosyalist Devrimcilerin komuta merkezi olan askerî karargâha gitti. Cerjinski o sırada ikilinin tek başına hareket ettiğini düşünüyor gibiydi.[40] Bu düşüncesinden çabucak ayıldı. VÇeka askerî karargâhında suikastçıları ararken, Donat Çerepanov, Georgi Sablin, Spiridonova, Kamkov, Proşyan, Karelin, Trutovski, Fishman ve başyardımcısı Aleksandroviç dâhil birçok üst düzey Sol Sosyalist Devrimci liderle karşılaştı. Ona Mirbach'ın, eylemin tüm sorumluluğunu üstlenen Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi'nin emriyle öldürüldüğü bilgisini verdiler. Cerjinski derhal Proşyan ve Karelin'i tutukladı ve Popov'u, Blumkin ve Andreev'i teslim etmezlerse vurmakla tehdit etti. Cerjinski daha sonra bazı denizcilerin onun silahlarına zorla el koyduğunu ifade edecekti. Spiridonova, "Mirbach'tan yana oldukları gerekçesiyle" Cerjinski ve yardımcılarının gözaltına alındığını açıkladı; Çerepanov ise, "Sol Sosyalist Devrimcilerin iktidarı istemediğini, Bolşeviklerin barışın yerle bir olduğunu kabullenmeleri gerektiğini" kaydederek, "Ukrayna'daki durum ... [orada Alman işgal güçlerine karşı verilen partizan savaşı tüm hızıyla sürüyordu] Moskova'da da tekrar edilirse," onlar için iyi olacağını belirtti.[41]

Kremlin'e dönersek, Lenin Sol Sosyalist Devrimcilerin Mirbach cinayetine ne ölçüde dâhil olduklarını akşamın ilk saatlerine dek bilmiyordu. O sırada Lenin'in yanında olan Bonç-Bruyeviç'in anılarına göre, Lenin, haberi aldığı anda buz kesilmiş ve dehşete kapılmış, "olayların tehlikeli ve beklenmedik bir yönde gelişmesi karşısında, her zaman olduğu gibi öfke ve şaşkınlık içinde bembeyaz kesilmişti."[42] Ancak Almanya'yla topyekûn savaşın devrimci dava açısından tam anlamıyla bir felaket olacağına inanan Lenin, çabucak şoku atlattı ve Almanlara, Bolşeviklerin Sol Sosyalist Devrimcilerin üstesinden kolaylıkla gelebileceğini göstermeye odaklandı. Sorun şu ki, elindeki hazır organize askerî güçlerin Sol Sosyalist Devrimcilerinkine denk olup olmadığı net değildi. Esas güvenlik örgütü olan VÇeka, Sol Sosyalist Devrimcilerle doluydu.

Bütün bunlarla birlikte, göründüğü kadarıyla durum son derece ciddiydi; sonraki gelişmeler de, Lenin'in risk almaya hazır olduğunu gösterecekti. Mirbach suikastını Sol Sosyalist Devrimcilerin Sovyet iktidarını devirme mücadelesinin bir parçası olarak niteleyen Lenin, onları sindirme görevini Troçki'ye verdi; Troçki de, bunun karşılığında göreve dâhil edilen birimlere komuta etmesi için Ivar Smilga'yı görevlendirdi.[43] Albay Yoakim Vatsetis (Letonya Piyade Alayı komutanı), Podvoyski (Yüksek Askerî Konsey üyesi) ve Nikolay Muralov (Moskova Askerî Bölge komiseri), Popov'un karargâhına yapılacak ani saldırıyı koordine edecekti.[44] Lenin, Yuritski ve Bolşevik Petersburg Komitesi sekreteri Petr Zaslavski'ye derhal Petrograd'a dönüp oradaki olası Sol Sosyalist Devrimci hamlelerini bastırmayı emretti. Moskova içindeki ve Moskova'yla ülkenin geri kalanı arasındaki gayriresmî telefon ve telgraf hizmetleri kesildi ve Moskova'daki araç trafiğiyle başkente gidip gelen tren seferlerine sıkı kontrol getirildi.

Akşam saat sekizde tüm Sol Sosyalist Devrimci Beşinci Kongre fraksiyonu, Bolşoy Tiyatrosu'nun fuayesinde gözaltına alındı. Sayısı dört yüzü aşan fraksiyon üyeleri ve konukları, Mirbach'ın öldürüldüğünden haberdar olmak şöyle dursun, kendi merkez komitelerinin Mirbach'a suikast planı yaptığının farkında olmaksızın kongrenin öğleden sonraki oturumu için bir araya gelmişti.[45]

Sovyet hükümetinin Kont Mirbach suikastiyle ilgili ilk resmî açıklaması, telgrafla ülke geneline yayıldı. "Hain Sol Sosyalist Devrimciler"i Rusya'yı Almanya'yla savaşın eşiğine getirmekle ve Sovyet iktidarına karşı ayaklanma başlatmakla suçlayan hükümet, Beşinci Sovyetler Kongresi'nin tüm Sol Sosyalist Devrimci delegelerinin gözaltına alındığını ve "Beyaz Muhafızların planlarının yeni hizmetkârlarının isyanını" bastırmak için gerekli tüm önlemlerin alındığını duyurdu. Devrimi savunmak için "herkes" silahlanmaya çağrıldı.[46]

Sol Sosyalist Devrimcilerin "isyanını" vakit kaybetmeden bastırmayı bekleyen Lenin'in şanssızlığına, Vatsetis tarafından gece saat ikide Popov'un karargâhına yapılması planlanan askerî saldırı önemli bir engelle karşılaş-

tı. Saldırının planlandığı 7 Temmuz Pazar kutsal bir güne, Aziz Yahya gününe denk gelmişti; saldırıya katılma emri alan tek bir Kızıl Muhafız, Kızıl Ordu veya Letonya Piyade Alayı (ve bunlar arasında sadece Letonyalı piyadeler gerçek anlamda operasyoneldi) dahi harekât noktasına vaktinde gelmedi. Sonuç olarak, Podvoyski ve Muralov'un birkaç gün sonra Lenin'e gönderdiği bir raporda çekinerek bildirdiği gibi, "Operasyon gece vakti yapılamayınca ister istemez baskın gündüz vaktinde yapıldı."[47] Hükümetin saldırısı, nihayet öğle vaktinde "iki yüz adım" mesafeden ağır top mermisi atışıyla başladı, Popov'un karargâhı ve yakındaki iki bina büyük hasar gördü. Arkasından gelen karşılıklı tüfek ve mitralyöz ateşi, Popov güçlerinin ve Sol Sosyalist Devrimci liderliğin geride Cerjinski'yi bırakarak dağılmasına neden oldu.

6 Temmuz gecesi itibariyle, Kont Mirbach suikastiyle başlayan Sol Sosyalist Devrimci eylemleri, genel olarak tarihçilerin de tasvir ettiği gibi, Sovyet hükümeti tarafından "Sovyet iktidarına karşı ayaklanma" olarak tanımlanıyordu. Ancak, bu nitelendirme doğru muydu? Yayımlanmış ve yayımlanmamış mevcut kaynakları derinlemesine incelediğimde, doğru olmadığı sonucuna varıyorum. İncelemelere göre, Proş Proşyan'ın elinde bir yetki olmadan Merkezî Telgraf Ofisi'ni kısa süreliğine işgal etmesi ve oradaki tutumu dışarıda bırakılırsa,[48] Mirbach suikastinden sonraki tüm Moskova Sol Sosyalist Devrimci eylemleri iktidara zorla el konulması ve hatta öz savunma dışında Bolşeviklerle savaş yürütülmesi gibi bir hedefe değil, Leninist Sovnarkom politikalarının yeniden şekillendirilmesi hedefine uygun düşüyordu.

* *

Lenin ve Grigori Petrovski, hesaplaşılması gereken politik bir faktör olarak Sol Sosyalist Devrimcileri yok etmek için öyle kararlı hareket ediyordu ki, artık geri çekilmeye başlamışlardı. Blumkin, Andreev ve ardından Mirbach suikasti gerekçesiyle suçlanan on dört Sol Sosyalist Devrimci liderin on biri kaçmayı başarmıştı. Ancak pek çoğu sıradan üye olmak üzere dört yüzden fazla Sol Sosyalist devrimci yakalandı ve sayısı belirsiz bir kısmı yargısız infaz edildi (Aleksandroviç de aralarındaydı).[49]

Sol Sosyalist Devrimci Kongre fraksiyonunun üyeleri, birkaç gün boyunca Bolşoy'un üst katındaki iki oda arasına sıkıştırılmıştı; ardından on üç "esas fail" Kremlin'deki hücrelere gönderilirken yüz kişi salıverildi, geri kalanlarıysa Aleksandrovski Harp Akademisi kışlasında tutuldu ve peyderpey serbest bırakıldı. En önemlisi, Sol Sosyalist Devrimci divan kurulu üyeleri esas failler arasındaydı. Kongrenin bitimine kadar salıverilmediler, Bolşevik delegelere yaptıkları itirazların artık hiçbir önemi kalmamıştı. Kongre delegesi olmayan Köylü Seksiyonundan Sol Sosyalist Devrimciler de tutuklandı ve Kremlin'de tutuldu.[50] Sol Sosyalist Devrimcilerin eylemine bir açıklama getirmek için Bolşoy'da boy gösterdiği anda tutuklanan Spiridinova, Kasım sonuna kadar Kremlin'de bir hücrede tutuldu.

Sol Sosyalist Devrimcilerin 7 Temmuz'da kapatılan iki merkezî gazetesi *Znamya truda* ve *Golos trudo-vogo krestiyanstva*'nın yeniden açılmasına izin verilmedi. Beşinci Sovyetler Kongresi, 9 Temmuz'da Sol Sosyalist Devrimcilerin yokluğunda devam etti. Kongrede 6-7 Temmuz olaylarını Sol Sosyalist Devrimcilerin iktidarı küstahça ele geçirme girişimi olarak kınayan bir karar alındı, Sovyet hükümetinin isyanı bastırmaya dönük eylemleri onaylandı ve Merkez Komitelerinin eylemlerini reddetmeye yanaşmayan tüm Sol Sosyalist Devrimcilerin Sovyet üyeliklerine yasak getirildi.[51] İçişleri Halk Komiseri Petrovski, bu politikayı uygularken bir adım daha attı. Merkez Komitelerinin eylemleri karşısındaki tutumlarına bakılmaksızın hükümette sorumlu pozisyonlarda yer alan tüm Sol Sosyalist Devrimcilerin ihraç edilmesi için yerel Sovyetlere emir verdi.[52] Dahası, Köylü Seksiyonu artık özünde yok edilmiş oldu.

Beşinci Kongre'nin 10 Temmuz'da sona ermesinden kısa bir süre önce, kongrede ilk Sovyet anayasası hayata geçirildi. Anayasa taslağını yazan komisyon üyelerinden Yuri Steklov, belgeyi kongreye sunarken, anayasanın ayırt edici özelliği işçilerin ve köylülerin devlet iktidarına katılım hakkını ortaya koymak ve ekonomik sömürü ve siyasi baskının olmadığı eşitlikçi, demokratik ve sosyalist bir toplum inşa etmek olsa da, yerli ve uluslararası burjuvaziyle mücadelede, kapitalizmden sosyalizme geçiş sürecinde güçlü, merkezî bir diktatörlüğün kurulmasına ihtiyaç duyulduğunu ilan etti.[53] Böylelikle, anayasa seçimle belirlenen Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin devletin en yetkili organı olduğu ve acil durumlar dışında, iki kongre arasında Sovnarkom'un hükümetin yüksek yasama, yürütme ve denetim organı olan MYK'ya bağlı olması kurgusunu kalıcılaştırmış oldu; ancak, pratikte tersi geçerli oldu. Temmuz 1918'deki Beşinci Kongre ve Kasım'daki Altıncı Kongre arasında MYK; Menşevikler, Sosyalist Devrimciler ve Sol Sosyalist Devrimciler dışarıda tutularak sadece sekiz kez toplandı (bir kural olarak, Sovnarkom her gün toplanıyordu) ve toplantılar daha çok tören havasında geçiyordu.[54]

Yaşamını kendi üretimiyle ve toplumsal emeğiyle kazanan on sekiz yaşın üstündeki tüm erkek ve kadın yurttaşlara, askerlere ve engellilere oy hakkı tanındı. Ücretli emek istihdam eden veya sınai teşebbüslerden ve işletmelerden gelir sağlayan kişiler –özetle eski orta ve üst sınıflar– oy hakkından mahrum kılındı. Nihai anayasa taslağında emekçi kadınların oy hakkını bariz bir biçimde sınırlandıran bir hüküm, kongre tarafından sunulan ve onaylanan taslakta çıkarıldı.[55] Bununla birlikte, Beşinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nde Bolşeviklerin büyük çoğunluk sağlamasını kolaylaştıran ama garanti etmeyen Sovyet seçimlerinde işçilerin köylülere göre ayrıcalıklı bir konumda olması da, anayasayla kesin bir şekilde pekiştirilmiş oldu. Gelecekteki kongre seçimlerinde, kent Sovyetlerinde her 25.000 kişiye bir vekil tahsis edilirken, taşra Sovyet kongreleri temsilcileri için her 125.000 kişiye bir vekil tahsis edilecekti.[56]

Sovyetler Kongresi dağıldıktan iki gün sonra (14 Temmuz), Lenin'in korktuğu başına geldi. Alman maslahatgüzar Kurt Riezler, Moskova'daki büyükelçiliği korumak için makineli tüfek, havan topu ve lav silahlarıyla donatılmış bir Alman taburunun konuşlandırılmasına onay istedi. Talep, görünüşe bakılırsa Lenin'i ümitsiz bir ikileme sürüklemişti. Talebin kabul edilmesi, Sovyet Rusya'nın egemenliğiyle bağdaşmıyordu. Bu durum, Sovnarkom'u pratik açıdan Alman Başkomutanlığının kaprislerine tutsak ederdi. Öte yandan, Riezler'in talebini reddetmenin de, Lenin'in hâlâ intihar olduğuna inandığı Almanya'yla topyekûn bir savaşı yeniden başlatması kaçınılmaz görünüyordu.

Fakat 14 Temmuz gecesi batıdaki Alman kuvvetlerini önemli bir saldırıyla kilitleyen İkinci Marne Muharebesi başlayınca Lenin rahat bir nefes alabildi. Çiçerin derhal Riezler'in talebini reddederek, Alman Büyükelçiliği'nin güvenliğini sağlamak için her şeyin yapılacağı sözünü verdi.[57] Lenin, yeni MYK'nın apar topar yapılan ilk toplantısında Çiçerin'in mesajını resmî bir açıklamayla tekrarlamış oldu.[58] Moskova'daki Alman Büyükelçiliği'nin korunması için bin Kızıl Muhafız'ın görevlendirileceği ve bu güce silahsız sivil kıyafetli üç yüz Alman askerinin ekleneceği anlaşılınca, Sovyet-Alman ilişkilerindeki ani kriz sona erdi.

Petrograd'da Kont Mirbach suikastini izleyen gelişmeler, bu yanlış algılanan eylemin tam olarak Sol Sosyalist Devrimcilerin iddia ettiği niyetle yapıldığını, iktidarı ele geçirmek için başarısız bir komplo girişimi olmadığını teyit ediyordu. Petrograd'da Aziz Yahya yortusunun olduğu 7 Temmuz 1918, güneşli ve sıcak bir gündü. Eski başkentin sokakları, öğle vaktinde tatilden istifade edenlerle doluydu. Başkentteki telefon ve telgraf hatları kesilmeden önce, Mirbach'ın ölümünden hemen sonra gelen bir telefon üzerine sabah gazetelerinde Moskova'daki olaydan sadece iki satırlık bir bültenle bahsediliyordu: "Alman büyükelçi Mirbach'a suikast düzenlendi. Üzerine iki bomba atıldı." Önemli bir husus olarak, Sol Sosyalist Devrimci *Znamya borby*'ye yansıyan Moskova'daki acil duruma ilişkin tek işaretti bu. Günlerdir olduğu gibi, o günün manşetinde de Beşinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi aracılığıyla dış politikada değişikliğe gidilmesi yönünde basınç yapılmasından söz ediliyordu: "Kahrolsun Devrimi Boğan Brest İlmiği!"

Önceki gece, Sovyet kongresinde yer almayan, Petrograd Sovyetinden birkaç üst düzey Bolşevik yönetici, yerel bir Sol Sosyalist Devrimci kalkışmasının önüne geçilmesi yönünde Moskova'dan talimatlar almıştı. Hissedilen krizin üstesinden gelmek için acilen, sınırsız yetkiye sahip bir Askerî Devrimci Komite oluşturdular. Komite, Sol Sosyalist Devrimcilerin merkezdeki Pages Okulunda konuşlu askerî karargâhındaki ana Sol Sosyalist Devrimci müfrezesini silahsızlandırmak için derhal hazırlık yapmaya başladı. Komite, *Znam-*

ya borby'i kapatma ve Petrograd Sol Sosyalist Devrimci Parti İl Komitesi'ni ele geçirme kararı da aldı; bunların ikisi de, Pages Okuluna uzak olmayan Ligovskaya Caddesi üzerindeki Pertsov'un eski köşkünde bulunuyordu. Dahası, komite yerel düzeyde nüfuz sahibi Sol Sosyalist Devrimcileri yakından izlemek ve Sol Sosyalist Devrimci ajanlara karşı önleyici saldırıları koordine etmek amacıyla, bölgesel Sovyetlerdeki Bolşevik yöneticiler tarafından derhal olağanüstü yetkilere sahip askerî devrimci troykalar kurulması yönünde bir talimat verdi. 6 Temmuz gecesi ve 7 Temmuz'da, Petrograd'ın pek çok bölgesinde bölgesel Sovyet troykaları kuruldu.[59] Troykalar, Sol Sosyalist Devrimcileri önemli pozisyonlardan uzaklaştırmakla, asayişi sağlamakla ve mahallelerindeki Sol Sosyalist Devrimci müfrezeleri silahsızlandırmakla görevliydi.

Bolşevik Parti örgütlerinin o sıralarda bile bu kararlarda ve kararların uygulanmasında ikincil roller oynaması dikkat çekicidir. Bolşevik Delegeler Sovyetinin 6 Temmuz akşamındaki toplantısında Kuzey Komünü'nün ekonomik yönetimi üzerine bir raporun sonunda, Petrograd Komitesi'nden Sergey Gessen, aceleyle Mirbach suikasti ve Askerî Devrimci Komitenin bölgesel Sovyetlere gönderdiği talimat hakkında bir açıklama okudu. Hepsi bu. Petrograd'ın tüm önemli bölgelerinden gelen delegeler (toplamda yirmi yedi delege) hazır bulunsa da, görünüşe bakılırsa ne Gessen'in düşünceleri tartışılmış, ne de delegelerden Sol Sosyalist Devrimcilerin bastırılmasını örgütleme işine yardımcı olmaları istenmişti.[60] Dahası, Bolşevik Petrograd Komitesi özel oturuma çağrılmamıştı. Komite, 5 ve 10 Temmuz tarihlerinde olağan toplantılarını yaparken, göründüğü kadarıyla bu tarihler arasında başka bir toplantı yapmamıştı.[61] Ortadaki acil duruma karşılık, en az üç Bolşevik bölge komitesi (Rojdestvenski, Ohtinski ve Vasili Adası bölgeleri) kendi başına hareket ederek, 7 Temmuz'da acil durum troykaları kurup faaliyete geçirmişti.[62] Ancak, Sol Sosyalist Devrimcilerin yerel Sovyette çoğunlukta olduğu Rojdestvenski Bölgesi hariç bölgesel Sovyetler tarafından kurulan askerî devrimci troykalar, parti troykalarının çalışmasını hükümsüz kılmış gibi görünüyordu.

Petrograd'daki Bolşevik yetkililerin, Sol Sosyalist Devrimcilerin Mirbach suikastindeki rolünden Petrograd Sol Sosyalist Devrimcilerinden çok önce haberdar olduğunu gösteren pek çok kanıt var. Basın Komiserliğinde yer alan Sol Sosyalist Devrimci N. Krasikov, 10 Temmuz'da bir muhabirle yaptığı röportajda şöyle bir açıklamada bulundu: "[Sol Sosyalist Devrimcilerin] Moskova'daki silahlı eylem haberleri, partinin Petrograd Komitesi tarafından şaşkınlık ve kuşkuyla karşılandı. Bizim açımızdan bu, tamamen beklenmedik bir şeydi." Krasikov, 7 Temmuz'da Smolni'deki ofisine girmesi izin verilmediği sırada öğrenmişti haberleri. O sırada, Sol Sosyalist Devrimcilerin eylemine dair Bolşeviklerin görüşlerini duymuştu.[63]

Krasikov'un deneyimi, önemli bir noktanın altını çiziyor. *Znamya borby*'nin kapatılıp Moskova'ya ulaşılabilecek telefon ve telgraf hatlarının kesilmesiyle birlikte, Petrograd Sol Sosyalist Devrimcilerinin Mirbach suikas-

ti haberlerine verdikleri tepkiye ilişkin değerlendirmede, aldıkları bilgilerin birkaç gün boyunca Bolşevik kaynaklardan geldiği ve Bolşeviklere ait olmayan gazetelerdeki haberler için bile durumun bu olduğu göz önünde tutulmalıdır. Bu kaynaklar, çok daha korkutucu ve lanetleyici ifadelerle, sadece Mirbach'ın ölümünden Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi'nin sorumlu olduğunu değil, Sol Sosyalist Devrimcilerin Sovyet iktidarını devirmek için bir dizi adım attığını da yayıyordu. Sol Sosyalist Devrimcilerin amentüsünde demokratik, devrimci Sovyetler yazdığı için, Sol Sosyalist Devrimciler açısından akıl almaz bir durumdu bu.

Yuritski, 7 Temmuz saat öğlen üç sularında Petrograd'a döndü ve Askerî Devrimci Komitenin yönetimini üstlendi. Sol Sosyalist Devrimci komiserlik başkanlarının ve önemli hükümet görevlerindeki diğer parti üyelerinin yerine Bolşeviklerin geçirilmesi işlemi, günün ilk saatlerinde başlamış ve artık yoğunlaşmıştı. Yuritski, Petrograd Çekası başkanlığını sürdürdü ve içişleri komiserliği görevini Proşyan'dan geri istedi. Henüz bunun öncesinde, Sol Sosyalist Devrimcilerin Smolni'nin Aleksander tarafındaki ofisleri Bolşeviklere bağlı güçler tarafından izole edilmiş ve masum Sol Sosyalist Devrimci görevliler tuzağa düşürülmüştü. Bu ofisler, saat öğlen iki sularında kapatıldı. Eşzamanlı olarak, Petrograd Sovyetinin Sol Sosyalist Devrimci fraksiyonu tutuklandı ve Gorohovaya 2'ye götürüldü.[64] Kısa süre sonra, Sol Sosyalist Devrimci Petrograd Komitesi, hükümetin partinin askerî müfrezelerini silahsızlandırma hazırlıklarından haberdar oldu ve derhal askerî karargâhlarını ve bölge komitelerini alarma geçirerek, Bolşeviklerin olası saldırıları konusunda uyardı ve saklanmaları talimatını verdi.[65] Ardından komite üyeleri de yeraltına geçtiler.

Askerî Devrimci Komiteye öğleden sonra ulaştırılan bilgilere göre, Sol Sosyalist Devrimciler bu alarm durumunu tüm düzeylerde şaşkınlık ve hayretle karşılamışlardı. Söylenenlere göre, yereldeki yetkili liderler birbirlerine şu soruyu soruyordu: "Neden yasa dışı hareket etme yönünde hazırlıklar yapmaya zorlanıyoruz?"[66] Öğleden sonra Sol Sosyalist Devrimci Petrograd Komitesi ve *Znamya borby* ofislerinde haber peşinde koşan bir *Veçernye ogni* muhabiri, Aleksander-Nevski Bölgesi yakınlarında neler olup bittiğini anlamaya çalışan Sol Sosyalist Devrimci kimsesiz bir gazeteci çocuk dışında boş ofislerle karşılaştı. Sol Sosyalist Devrimci, muhabirin sorusuna şu yanıtı verdi: "Biz Petrograd Sol Sosyalist Devrimcileri, sadece Merkez Komitemizin tutuklandığını biliyoruz. Herhangi bir Sol Sosyalist Devrimci saldırı eyleminden haberimiz yok. Petrograd Komitemizden aldığımız mesaj, bizi şaşkına çevirdi. Neden silahsızlandırılıyoruz? Petrograd Komitesi niye bize yeraltına geçmemizi söylüyor? Anlaşılan, bir şeyler olmuş."[67]

Bolşevik bir Putilov işçisinin anılarına göre, 7 Temmuz sabahı bölgedeki her şey sakindi. "Sol Sosyalist Devrimciler ve aileleri, güneşli havada dolaşıyordu. Birçok önemli kişi yakın takip altında olsa bile, ne olup bittiğinden bi-

haberdi."[68] 10 Temmuz'da Bolşevik Petersburg Komitesi'nin bir toplantısında bir araya gelen Bolşevik bölge komiteleri temsilcileri, 7 Temmuz'da yerel Sol Sosyalist Devrimciler arasında benzer bir kafa karışıklığı yaşandığını rapor ediyorlardı. Birinci Kent Bölgesi temsilcisi, "Bu maceraperest girişim, [bölgemizdeki] Sol Sosyalist Devrimcileri tamamen hazırlıksız yakaladı. Provokasyon olabileceğini düşünüyorlardı" diye konuştu.[69] Kısacası, Petrograd'daki Sovyet yetkilileri, eski başkentteki Sol Sosyalist Devrimcilerin Moskova'da gerçekleşen herhangi bir "Sovyet iktidarına karşı komplo"nun parçası olmadığını başından beri gayet iyi biliyorlardı. Aslına bakılırsa, Petrogradlı sıradan Sol Sosyalist Devrimcilerin kafası öyle karışınıştı ki, hiçbir yerde silahlarına el konulmasına direnmediler. Bölgelerdeki Sol Sosyalist Devrimci müfrezelerin silahsızlandırılması sırasında bilinen tek zayiat, kaza sonucu meydana gelmişti. Letonya piyadeleri Obuhov santrali yakınlarında Sol Sosyalist Devrimcilerin silahlarına el koyarken, bir el bombası yere düşmüş ve dört kişinin ölümüne, on dört kişinin de yaralanmasına yol açmıştı.[70]

7 Temmuz 1918'de Petrograd'daki "Sol Sosyalist Devrimci ayaklanması" ve bastırılışı, genel olarak Pages Okulu civarındaki bölgede sahnelendi. Yaşananlar, dramatik olmaktan ziyade trajikomikti. Sol Sosyalist Devrimcilerin Sendurov adındaki bir denizcinin komuta ettiği Pages Okulundaki ana müfrezesi, Bolşeviklerin teşvikiyle Petrograd'ı Almanlara karşı savunmak için kurulduğu Şubat ve Mart 1918'e göre bir hayaletti artık.[71] Bahar sonu ve yaz başında iç savaşın yayıldığı dönemde Bolşevik güçler için söz konusu olduğu gibi, müfrezedeki deneyimli personelin çoğu cepheye kaydırılmıştı. Sonuç olarak, Temmuz başında Pages Okulundaki yaklaşık 350-380 askerin büyük bölümü, az eğitim görmüş, herhangi bir partiye bağlı olmayan, çoğu genç, paralı askerlerden oluşuyordu. Önemli bir kısmı, daha yüksek ücret ve daha iyi çalışma koşulları vaatleriyle Kızıl Ordu ve donanma birliklerinden henüz çekip alınmıştı.[72]

7 Temmuz sabahında, Mirbach suikasti hakkında bilgilendirilen müfreze üyelerinin kente girmesine izin verilmedi ve Almanların ya da Finli Beyaz Muhafız kuvvetlerinin saldırı olasılığı konusunda ikazlar yapıldı. Sol Sosyalist Devrimcilerin cinayetteki suç ortaklığı veya Kızıl Ordu kuvvetlerinin yapacağı bir saldırı olasılığından söz edilmedi.[73] Saat akşam beşte Pages Okulunun telefon hattı kesildi. O andan itibaren, birliğin ne Sol Sosyalist Devrimci siyasi liderlikle, ne de bölgesel müfrezelerle herhangi bir iletişimi kaldı. Bir saat sonra, atlı Kızıl Ordu askerleri Nevski Bulvarı'nda ve stratejik açıdan önemli diğer caddelerde ve hükümet binalarında devriye gezmeye başladı. Pages Okulu civarındaki, meydana çıkan ana noktalara nöbetçiler dikildi; Maryinski, Aleksandrinski ve Malyi tiyatrolarının akşam etkinlikleri iptal edil-

di; yandaki İmparatorluk Halk Kütüphanesindeki okurlar dışarıya çıkarıldı; yine yakındaki Kent Duması binasına bir tıbbi tesis kuruldu. Sol Sosyalist Devrimci müfrezenin silahsızlandırılması operasyonunu idare edecek olan Askerî Devrimci Komite, Pages Okulunun karşısındaki ana kollardan biri olan, Nevski Bulvarı üzerinde labirent şeklindeki iki katlı alışveriş merkezi Gostiny Dvor'un güneydoğu kolunda konuşlandı. Nevski Bulvarı ve Sadovya Caddesi'nin köşesinde, Devlet Bankasının arkasında kalan Bankacılar Caddesi ve Çernişevski Caddesi boyunca hafif topçu bataryaları yerleştirildi.[74]

Yuritski, bu son hazırlıkların hemen öncesinde, Sol Sosyalist Devrimci müfrezenin teslim olması ve silahsızlandırılması konusunu görüşmek üzere Zalutski'yi ve partiden diğer yoldaşı Nikolay Kuzmin'i Pages Okuluna gönderdi.[75] Önerileri reddedildi. Ardından, Bolşeviklere bağlı askerlerin baskın taarruzuna Pages Okulunun pencerelerinden atılan el bombalarıyla karşılık verildi. Teslim olunması yönünde bir görüşme girişiminde daha bulunuldu. Belli ki, her iki taraftan insanlar savaşmaya devam ederken görüşmeler hâlâ sürüyordu. Bu esnada bir "olay" yaşandığı söylentisi, binlerce meraklı izleyiciyi Pages Okulu civarındaki alana çekmişti. Olay hâlâ hafif seyrediyor ve saatlerce sürecek gibi duruyordu; o yüzden, yaşananları bir an için bile görmek isteyen izleyicilerle nöbetçi polisler arasında gerginlik yaşanıyordu.

Kalabalık akşam saat yedi sularında bir kısmı makineli tüfek taşıyan askerlerin Pages Okulu çevresine mevzilenişini izliyordu. Yaklaşık bir saat sonra hükümet güçleri taarruza geçerek, okulu top mermileri, tüfek ve makineli tüfek ateşiyle vurmaya başladı. Savunmadakiler karşılık veriyor, Gostiny Dvor'un ön cephesini gelişigüzel bombalıyor ve camlarını paramparça ediyordu. Kulakları sağır eden top patlaması halk kütüphanesinin camlarını tuzla buz ederken, Aniçkov Saray Parkında gezinen çoğu çocuk olan masum insanları dehşete düşürdü. Ateş yoğunlaşınca barutun ve havayı kaplayan dumanın içinde kalan şaşkın kalabalık, güvenli bir yer bulmak için koşturuyor, ateş dinince hiçbir şey olmamış gibi yine meydana çıkıyordu. Muhtemelen Çeka muhbiri olan Moura Benckendorff ve olup bitenleri görünce tüm kayıtlarını yok eden Yüzbaşı Cromie de izleyenler arasındaydı.[76]

Pages Okuluna topçu bombardımanı başlar başlamaz, binadan kaçıp bağlı birliklere teslim olan askerler sel olup akınaya başladı. Çatışmanın sonlarına doğru, yan binaların çatılarında koşuşturan kimi denizcilerin olduğu gözlemlendi. Nihayet saat gece dokuz civarında, izleyiciler Pages Okulunun bir penceresine beyaz bayrak asıldığını fark ettiler. Ateş durdu ve personelin kişisel güvenliğinin garanti altına alınması karşılığında Sol Sosyalist Devrimci müfrezenin teslim olması ve silahsızlandırılması konusunda mutabakata varıldı. Taarruzdaki askerler, hemen ardından binaya girdi ve içerideki 150'ye yakın müfreze üyesini tutuklayıp Gorohovaya 2'ye götürdü.

PÇeka belgeleri, Pages Okuluna yapılan saldırının, sebepsiz bir önleyici saldırı olduğuna işaret ediyor. Tutuklananların çoğu, Sovyet iktidarıyla

savaşmak için değil, onu savunmak için Sol Sosyalist Devrimci müfrezeye katıldığı ve okulda yaşanan çatışmaya dâhil olmadığı yönünde yazılı ifadeler verdi. PÇeka, Sol Sosyalist Devrimci liderliğin, müfrezeye askerî güçlere direnme yetkisi veya yeraltına geçmeleri dışında başka bir talimat verdiğini gösteren bir kanıt bulamadı. Temmuz 1935'te hazırlanan ve PÇeka'nın dosya belgeleriyle de uyumlu olan Devlet Politik İdaresi (DPİ) çizelgesine göre, "Sol Sosyalist Devrimcilerin Petrograd'daki Silahlı Direnişi" davasındaki 161 zanlının 36'sı aynı akşam serbest bırakılmış. DPİ, kalan 125 kişi aleyhindeki işlemleri sonuçlandıramadığı için, suç teşkil eden kanıt bulunamadığından bu kişileri de çabucak serbest bırakmış.[77] 10 Aralık 1918'de, PÇeka'nın soruşturması resmen kapandı ve ilgili dosyalar rafa kaldırıldı, çünkü gizli PÇeka kararında şu ifade geçiyordu: "Davadaki tüm zanlılar serbest bırakıldı ve başka bir soruşturma yürütülmedi."[78] Bununla birlikte, Pages Okulundaki çatışma, Sol Sosyalist Devrimcilerin ülke çapında Sovyet iktidarına komplo düzenlediğiyle ilgili resmî efsanenin önemli bir unsuru haline geldi ve Sol Sosyalist Devrimcilerin baskı altına alınmasına gerekçe olarak kullanıldı.[79]

* * *

Petrovski'nin takiplerle ilgili daha sert talimatı bir yana, Beşinci Kongre'nin 9 Temmuz kararları, Petrograd'daki Bolşevik yetkililerini, Merkez Komitelerini reddetmeye yanaşmayan Sol Sosyalist Devrimcileri Sovyetlerden ihraç etmeye zorluyordu.[80] Zinovyev'in Moskova'dan döndüğü 10 Temmuz'da, Petrograd Sovyeti bu ilkeyi kabul etti. Ancak Petrograd Sovyeti, pratik olarak kendisini Merkez Komitelerini reddetmeye razı olmayan Sol Sosyalist Devrimcileri Yürütme Kurulundan çıkarmakla sınırlarken; geniş anlamda, onları bölgesel Sovyetlerdeki liderlik koltuklarından da men ediyordu. Sol Sosyalist Devrimcilerin Sovyetlerden bütünüyle uzaklaştırılmasıysa, seçimlerin yenilenmesine kalmıştı.[81] İşçiler arasında süregiden istikrarsızlık ortamında Petrograd Sovyetindeki Bolşevik yetkililere has olan bu sınırlama, "Sol Sosyalist Devrimci sorunu"nun ilk kez tartışmaya açıldığı 19 Temmuz'daki Bolşevik Petersburg Komitesi tarafından gecikmeli olarak kabul edildi.[82]

Petrograd Sovyeti, 10 Temmuz'daki toplantısında silahlı kuvvetlerin, Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi'yle bağlarını koparınayan Sol Sosyalist Devrimcilerden temizlenmesi gerektiği yönünde bir karar da aldı. Bu bağlamda, yakınlardaki Kronştad donanma üssündeki denizciler, özellikle endişe kaynağıydı. Mart 1918'de, Sol Sosyalist Devrimcilerin Kronştad'ın devrimci politikası üzerindeki güçlü etkisi, Kronştad Sovyetinin Brest barışına sert muhalefetine de yansıdı. Kronştad Sovyeti ve yönetim kurulu, Ino Kalesi'nin kaderiyle ilgili Mayıs'taki kriz sırasında, Brest'le alınan "nefesin" tükenmekte olduğunu ilan eden pek çok karar almıştı.[83] Daha yakın geçmişte Sol Sosyalist Devrimcilerin, Sol Sosyalist Devrimci Maksimalistlerle ittifak halinde

Kronştad Sovyetinde çoğunlukta olduğu esnada, Beşinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin arifesinde, merkezîleştirilmiş diktatoryal hükümetin "Tüm İktidar Sovyetlere" ilkesinin bir ihlali ve burjuva devlet sistemine dönüş olduğunu söyleyen bir karar almıştı.[84]

Moskova'daki Temmuz olayları sırasında, Sol Sosyalist Devrimcilerin bir güvenlik riski oluşturmadığı Petrograd'da hüküm süren durumun aksine tehlike o kadar gerçek bir boyuttaydı ki, Sol Sosyalist Devrimcilerin denetimindeki binlerce silahlı, bağımsız düşünceli Kronştadlı, Sol Sosyalist Devrimcilerin Moskova'da Bolşeviklere karşı "ayaklanma" haberlerine kendileri de başkaldırarak cevap verebilirdi. Petrograd'daki Bolşevik yetkililer bu riske karşı tetikteydi. Kronştad Sol Sosyalist Devrimci liderliğinin anlık kararsızlığından yararlanarak, 7 Temmuz'da donanma üssünde bütün Kronştad Bolşevik Parti komitesini kapsayan bir Devrimci Komite kurdular ve üste sert siyasi denetim sağladılar.[85] Kronştad Sol Sosyalist Devrimcileri topluca Devrimci Komiteye itaat etmelerini salık veren bir taahhütnameyi imzalamaya yanaşmayınca, Bolşeviklerin duyduğu endişe doğrulanmış oldu. Petrograd'daki Bolşevik yetkililer 9 Temmuz'da Kronştad Sovyetini tasfiye edip yerine kukla bir komite kurarak karşılık verdiler. Bu komite, Mart 1917'den beri devrimci Kronştad Sovyetinin sesi olan *Izvestiya Kronştadskogo Soveta*'yı kapattı, Kronştad Sol Sosyalist Devrimcilerinin ve Maksimalistlerin silahsızlandırılmasını emretti ve üste yapılacak her türlü politik toplantıya yasak getirdi.[86] Komite, Sol Sosyalist Devrimcileri tam anlamıyla dışarıda bırakan yeni bir Sovyet seçimi yapılması için düzenlemeler getirilmesini de karar altına aldı. Pratik hedefler çerçevesinde, Sol Sosyalist Devrimciler yasa dışı ilan edildi.[87] Bolşevikler tüm bu adımları, Kronştad Sovyetinin "Sovyet iktidarını savunmada suç teşkil eden bir kararsızlık ve yetersizlik" içinde olduğu ve "emperyalist ajanların yaptığı planların zafere ulaşmasını engellemek için güçlü bir devrimci diktatörlüğe ihtiyaç duyulduğu" gerekçesine dayandırdı.[88]

Petrograd Sol Sosyalist Devrimcilerine gelince, "Sol Sosyalist Devrimcilerin Sovyet iktidarına başkaldırısı" ilanının daha ilk gününde ve sonrasında bölgesel düzeydeki bazı Sol Sosyalist Devrimci liderler, ulusal liderliklerinin Sovyet iktidarını devirme girişimine dair çürütülemez gibi görünen kanıtlar karşısında öyle şaşkına dönmüştü ki, kendi liderliklerini tanımadılar.[89] Bolşevikler, fabrikalarda Sol Sosyalist Devrimci işçileri partilerinden koparmak için bu boşluktan faydalandı.[90] Akabinde, kimi Petrograd Sol Sosyalist Devrimcileri, Bolşeviklerin süregiden düşmanca propaganda yağmurunun basıncı altında kendi parti liderliklerine yabancılaştılar veya Bolşevik Parti'ye ya da Halkçı Komünistlere (*Narodniki kommunisti*) katıldılar; Eylül 1918'de, ayrılanlardan oluşan bir Sol Sosyalist Devrimci örgütü ortaya çıktı.

Ancak Sol Sosyalist Devrimciler arasında karakteristik tepki, ayrılmak değildi. Yerel Bolşevik ve Sovyet basınında ilan edilen, Petrograd'da "Sol Sosyalistlerin Sovyet iktidarına karşı komplosu"na ilişkin imgeler Petrog-

rad Sol Sosyalist Devrimcilerinin *bildiklerinden* öylesine farklıydı ki, pek çoğu hükümetin Moskova'daki olaylara ilişkin yorumu karşısında kuşkuya kapılmıştı. Bu tereddütler, Moskova'daki yoldaşlardan gelen protesto bildirileri Petrograd'a ulaşınca daha da arttı.[91] Bildirilerde, Beşinci Sovyetler Kongresi'nde yaratılan Bolşevik çoğunluk, Mirbach suikastinin arkasındaki nedenler ve Bolşeviklerin genel olarak iktidarı kötüye kullanmaları hakkında çok ilginç bilgilere yer veriliyordu. Sonuç olarak, Petrograd Sol Sosyalist Devrimcileri, "yetkili konumlarını" ve hatta Sovyetlerde seçimle elde ettikleri koltukları elde tutma karşılığında Merkez Komitelerinin eylemlerini tanımama taleplerine giderek direnç göstermeye başladılar. Zaman zaman kendilerinin Bolşeviklere değil, Bolşeviklerin onlara saldırdığı suçlamasında bulundular ve Bolşeviklerin saldırılara bir son vermesini talep ettiler.

Maruz kaldıkları ağır tacizler göz önünde bulundurulursa, Petrograd Sol Sosyalist Devrimcileri, Temmuz ortasında Sol Sosyalist Devrimciler 10. Petrograd Kent Konferansı'nı toplamayı başardılar. Konferansta, Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi'nin eylemlerini onaylayan ve tutsak Sol Sosyalist Devrimci liderlerin derhal serbest bırakılınasını talep eden bir karar alındı.[92] Sol Sosyalist Devrimci fraksiyonun çoğunluğu, henüz bunun öncesinde, 10 Temmuz'daki Petrograd Sovyetinin toplantısında Merkez Komitelerinin eylemlerini kınamayı reddetmişti.[93] Bolşevik önderlik Sol Sosyalist Devrimcilere geri adım atmaları için son bir şans verdiği sırada, fraksiyon Petrograd Sovyetinin 16 Temmuz'daki toplantısında geri adım atmadı ve ardından Bolşevikler, onların içinde yer almayacağı bir yürütme kurulu oluşturdu.[94] O andan itibaren, krizin vahametine bakılmaksızın, Sol Sosyalist Devrimciler merkezî Sovyet liderliğinden dışlanmış oldular. Petrograd Sovyetinin genel toplantılarında yürütülen politik tartışmalar sırasında; askerî seferberlik, işçi grevleri, hatta halk sağlığı, konu ne olursa olsun Sol Sosyalist Devrimcilere parya muamelesi yapıldı.[95]

Petrograd Sol Sosyalist Devrimcilerinin taban düzeyinde Merkez Komitesi etrafında kenetlenme ve bunun sonuçlarına katlanma eğilimi göstermesi, bölgesel Sovyetlerdeki tutumlarına da yansıdı. Örneğin, Peterhof Bölgesi Sovyetinde, Sol Sosyalist Devrimcilerin yer almadığı yürütme kurulu, 9 Temmuz'da liderlik pozisyonlarına Sol Sosyalist Devrimcilerin yerine resmen Bolşevikleri getirdi. Yürütme kurulu, aynı zamanda Sol Sosyalist Devrimcilerin ofislerine girmelerine de izin vermedi ve silahlarını bırakmalarını şart koştu.[96] Tüm Sovyet, 14 Aralık'a kadar Sol Sosyalist Devrimcilerle ilişkileri tartışmaya zaman ayırmadı. Birkaç gün öncesinde, bölgedeki yüzlerce Putilov dok işçisi, "işçilerin ve köylülerin gerçek koruyucusu bir parti" olarak Sol Sosyalist Devrimcilere Bolşeviklerin yaptığı baskıyı protesto eden bir karar aldı. Kararda, kendilerini işçilere anlatabilmeleri için tutsak Sol Sosyalist Devrimcilerin serbest bırakılması, *Znamya truda* ve *Znamya borby*'nin yeniden açılması ve sorunun tarafsızca soruşturulması talep edildi.[97] Ancak,

Peterhof Bölgesi Sovyetindeki Bolşevikler, önemli bir seçmen kesimiyle beraber kararı göz ardı ettiler. 14 Temmuz'daki Sovyet toplantısında, Sol Sosyalist Devrimci vekillerden, Bolşeviklerin yanında mı yoksa karşısında mı olduklarını ve Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi'nin eylemlerini onaylayıp onaylamadıklarını ilan etmelerini istediler. "Onaylıyorsanız," diyorlardı, "sizi düşmanımız sayacağız. Yok, onaylamıyorsanız, eski dostane ilişkimiz devam edebilir."

Bir Sovyet partisi olarak Sol Sosyalist Devrimcilerin yanıtı, Sovyet iktidarının yanında oldukları ve olacakları şeklindeydi. Ancak, kişilerin sultasına karşı savaşacaklardı. Mirbach eylemini ayrıca kınamadılar ve Sol Sosyalist Devrimci basın yeniden açılıncaya ve Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi'nin Sovyet iktidarını devirme girişiminde bulunduğu kesin bir netlik kazanıncaya dek kendi Merkez Komitelerinden kopmayacaklardı. Sol Sosyalist Devrimci fraksiyon sözcüsü, Petrograd Sol Sosyalist Devrimcilerinin bir komplo içinde yer aldığı suçlamasını reddetti. Bölgedeki Sol Sosyalist Devrimcilerin silahsızlandırılması emrinin yukarıdan geldiğini ve yereldeki Bolşevik yoldaşların aslında Sol Sosyalist Devrimcilere olan güvenlerini kaybetmediklerini ve dolayısıyla gelecekte birlikte çalışma isteğini yitirmediklerini ifade etti. Bolşevikleri açıkça böyle olup olmadığını ifade etmeye zorladı. Soru, toplantıda Bolşeviklerin aldığı bir kararla cevaplandırıldı. Yürütme Kurulunun "devrimci davaya ihanet eden bir partiye karşı" aldığı önlemler benimseniyor ve "işçiler Rusya'yı savaşa sürüklemek isteyen maceracılara [Sol Sosyalist Devrimciler diye okuyun] karşı amansız bir mücadele vermeye" çağrılıyordu.[98] Viborg ve Narva bölgesel Sovyetlerinde de kabaca benzer bir süreç yaşandı.[99]

Bildiğim kadarıyla, Peterhof, Viborg ve Narva bölgesel Sovyetlerindeki yerel Bolşevik Parti komiteleri, yönetici pozisyonlardan Sol Sosyalist Devrimcileri temizleme kararlarında rol almadı. Bilakis, Petrograd Sovyetinden gelen işarete göre hareket ettiler. Bunun aksine, Vasili Adası Bolşevik bölge komitesi, yerel Sovyet yürütme kurulunun yeniden seçilmesi, Sovyetin yeniden inşası ve şüpheli tüm Sol Sosyalist Devrimcilerin yönetici görevlerden alınması yönünde inisiyatif kullandı.[100] Bu kararlar, bölgesel Sovyetin yürütme kurulunun 16 Temmuz ve tüm Sovyetin 18 Temmuz'daki toplantılarında Bolşevik bölgesel Sovyeti liderleri aracılığıyla alındı ve uygulandı.[101]

Rojdestvenski Bölgesi'nde durum çok daha karmaşıktı. Temmuz başındaki olayların ardından, hem Smolni'ye hem de Taurida Sarayı'na çok yakın olması nedeniyle buradaki bölgesel Sovyette yetkilerin tamamen Bolşeviklerin eline geçmesi özel bir önem arz ediyordu. Ancak, yerellikte Sol Sosyalistler çok güçlü olduğundan, bu işin başarıyla tamamlanması meşakkatliydi. Bölgesel Sovyetin 8, 11, 12 ve 15 Temmuz'daki toplantılarında Bolşevikler, Sol Sosyalist Devrimcilere ve onları destekleyen Sol Sosyalist Maksimalistlere çok kötü davrandı; onlarsa kendilerini canla başla savunarak, örneğin, devrim için o kadar acı çek-

miş Spiridonova gibi insanların içinde olduğu bir partiye Bolşevikler ne cüretle saldırır diye feryat ediyordu. Moskova Sol Sosyalist Devrimcilerinin her eyleminin Sovyet iktidarına değil, emperyalizmle ve kişiler sultasıyla uzlaşmaya karşı adımlar olduğunda ısrar ettiler. Aslına bakılırsa, Petrograd'da saldıranlar Sol Sosyalist Devrimciler değil, Bolşeviklerdi. Sol Sosyalist Devrimci Petrograd Komitesi, kendisine bağlı güçlere saldırgan adımlar atmayı yasaklayan yazılı talimatlar göndermişti. Bölgedeki Bolşevikler ne hakla mutlak yetkiye sahip bir troyka yaratır, bölgesel Sovyetin yetkilerini gasp eder ve yerel Sol Sosyalist Devrimci personel ve kurumlara keyfi zararlar verirdi? Rojdestvenski Bölgesi Sovyetindeki Sol Sosyalist Devrimciler, bizim değil, sizin açıklama yapmanız gerekir diyor ve Sovyet içinde ancak eşit şartlar altında Bolşeviklerle çalışmaya devam edeceklerini ekliyorlardı.

Bu meydan okuma Rojdestvenski Bölgesi Sovyetindeki Bolşevikleri öyle bozdu ki, sözcüleri, Amiral Shchastny'nin Karadeniz Donanması'nı Sol Sosyalist Devrimcileri memnun etmek için (!) batırdığını belirtti. Bir başka sefer, aynı sözcü Petrograd Sol Sosyalist Devrimcileri Merkez Komitelerinin eylemlerini meşrulaştırdığına göre, onun eylemlerini peşinen takdir etmiş olacakları konusunda ısrar etti. Ancak Sol Sosyalist Devrimcilerin bu tezleri çürütmeleri karşısında, ilk başta onları Yürütme Kuruluna almayan bölgesel Sovyet Bolşevik fraksiyonu geri adım attı ve Sol Sosyalist Devrimcilerin Bolşeviklerle eşit sayıda olduğu bir Yürütme Kurulu seçti.[102] Bu hareket Bolşevik Parti komitesini öyle öfkelendirdi ki, Sol Sosyalist Devrimcilerin Yürütme Kurulu ve Sovyetteki diğer tüm liderlik pozisyonlarından uzaklaştırılmasına ilişkin bir mutabakatın zorlanması için acil bir fraksiyon toplantısı belirledi.[103] Vasili Adası Bölgesi'nde izlenen çizgiye paralel olarak, yerel Bolşevik Parti komitesinin bölgesel Sovyet işleyişine yaptığı bu doğrudan müdahale, amacına ulaştı. Rojdestvenski Bölgesi Sovyetinin 18 Temmuz'da tam katılımla yaptığı toplantıda Sol Sosyalist Devrimcilerin Yürütme Kurulu dışında tutulmasına ilişkin bir karar alındı ve komitedeki on altı koltuktan üçünün Merkez Komitelerini resmen kınayan Sol Sosyalist Devrimcilere ayrılacağı hükme bağlandı.[104] Üç gün içinde Sol Sosyalist Devrimciler Yürütme Kurulundan uzaklaştırıldı ve bölgesel Sovyetin tüm idari bölümlerinin başına Bolşevikler geçmiş oldu.[105]

Birinci Kent Bölgesi Sovyeti, Sol Sosyalist Devrimcilerin, Bolşeviklerin yoğun baskısına boyun eğen ve kendi Merkez Komitelerini tanımayan az sayıdaki Petrograd bölgesel Sovyetinden biriydi.[106] Ancak Sol Sosyalist Devrimci fraksiyonların gerek kendi Merkez Komitelerinden uzak durduğu Petrograd bölgesel Sovyetlerinde ve de gerekse muhalif kaldıkları bölgesel Sovyetlerde bile, Sol Sosyalist Devrimciler yerel hükümetin gerçek ortakları olma anlamında eski statülerine bir daha kavuşamadılar.

Bu, Sol Sosyalist Devrimcilerin hükümet kurumlarından tamamen çekildiği anlamına gelmiyor. Petrograd Bolşevikleri kadro açısından çok sıkıntılı olduğu için, bir süre Sol Sosyalist Devrimci kadrolara güvenmekten başka

bir şansları yoktu. Stasova, Ağustos 1918 sonunda Kuzey Oblastı Bolşevik Komitesi (KOBK) adına bölgesel Sovyetlerden personel talebinde, "politik açıdan kritik önemdeki İçişleri Komiserliğinin 117 kişilik personelinin sadece dördünün Bolşevik olmasından" yakınıyordu. "Sonuç olarak," diyordu, "[Petrograd'ın dışındaki kırsal alanlarda] yerel çatışmaları soruşturmak için Bolşevikleri göndermeyi çok arzu etmemize rağmen, bunu yapamıyoruz. Yoldaş Yuritski, Sol Sosyalist Devrimcileri yollamak zorunda kalıyor."[107] Bununla birlikte, Stasova'nın hayal kırıklığından anladığımız kadarıyla, Petrograd Sol Sosyalist Devrimcileri, en iyi ihtimalle artık arzu edilmese de katlanılmak zorunda kalınan bir şey olarak görülüyorlardı. Topluca ılımlı sosyalist, liberal ve muhafazakâr tüm parti ve gruplardan yakayı kurtaramıyorlardı.

*

Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci ittifakının sona ermesi, Sovyet Rusya'da tek parti hükümetine kesin dönüş yapıldığının işareti oldu. Bu süreçte, bölgesel Sovyetlerin vergilendirme yetkilerinin feshedilmesi ve en önemli bazı bölümlerinin özerkliğinin zayıflatılmasıyla Petrograd'da hükümetin merkezîleştirilmesine hız kazandırıldı. Örneğin Kuzey Bölgesi Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi (SNKhSR), kurulduğu Mart sonundan beri, bölgesel Sovyetlerin ekonomi bölümlerinin üzerinde kontrol sağlamak için, başkanı Molotov'un tabiriyle "cemaatleşmeleri" durumunu aşmaya çalışıyordu.[108] Artık diplomatik bir yaklaşım çabasındaydılar. Ekonomi bölümlerinin hedeflerini ve görevlerini belirleyen kılavuzlar yayınladılar, organizasyonu sistematikleştirmeye çalıştılar ve SNKhSR ile bağını tesis ettiler. Ancak kılavuzlar, kabul edilebilir olmak için fazla muğlak ve bölgesel Sovyetlerin hassasiyetlerine fazla bağlıydı. O yüzden, bölgesel ekonomi bölümleri SNKhSR yönetimi altında yerel ekonomiyi denetlemekle ve düzenlemekle sorumlu olmasına rağmen, bölümler açıkçası SNKhSR'ın değil, bölgesel Sovyetlerin kurumu olarak tanımlanıyordu. SNKhSR ve bölgesel Sovyetler arasında karşılıklı delege alışverişiyle sürekli temas sürdürülecekti. Bunun, sosyalist inşa döneminde özellikle önemli olduğu addediliyordu; sonrasında bölgesel Sovyetler kesinlikle daha bağımlı değil, daha bağımsız olabilecekti. Ekonomi bölümlerini temsilen bölge başına bir kişi, oy hakkı olmaksızın SNKhSR'ın genel oturumlarına katılma hakkına sahipti. Dahası, faaliyetleri görüşüp koordine etmek üzere en az iki ayda bir toplanacak bir ekonomi bölge temsilcileri bölgelerarası konferansına özel bir görev tanımlandı.[109]

Bu kılavuzlar, SNKhSR ve bölgesel Sovyet bölümlerinin kısa vadede istikrarlı bir ilişki geliştirmesini mümkün kıldı ve Lenin'in getirdiği son derece merkezî diktatörlüklere kıyasla diğer bölgelerde daha kabul edilebilir bir merkezîleşme modeli sağladı. Ancak Petrograd'daki ekonomi yönetimi etkisiz kaldı. Kent ve bölgeler, örtüşen fonksiyonlar ve sorumluluklarla birlikte

bürokrasiyi hatırı sayılır ölçüde devam ettirdiler. 1919'daki olağanüstü askerî duruma kadar, bölgesel Sovyetler çok daha keskin bir merkezîleşmeye önemle ihtiyaç duyulduğunu açık bir dille ifade etmeyecekti. 1918 yazının sonlarında, SNKhSR ile yaptıkları geçici anlaşmaya rağmen, bölgesel Sovyetler kendi ayrıcalıklarını keskin bir biçimde korudular.

Petrograd'daki Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci ittifakının çökmesi, Sovnarkom'un Moskova'ya taşınmasından sonra Petrograd Bölgesi'nde kendi ayakları üstünde durabilecek bir Sovyet hükümeti yaratılmasında ve 1918 sonbahar sonu ve yaz başında görülen ciddi ekonomik, politik ve askerî krizler sırasında Sovyet iktidarının ayakta kalmasında oynadığı yaşamsal rolün üstünü örtmemelidir. İttifakın ülke çapında yıkıma uğramasının muazzam tarihsel önemi de gizlenmemelidir.

Bunlar ışığında, Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi'nin Beşinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'ndeki divan kurulu mücadelesinde yenilgiye uğramalarının ardından "terör seçeneği"ni uygulama kararı almış olması, bilhassa bir talihsizlik olarak görünüyor. Sol Sosyalist Devrimci liderler, Ekim 1918'deki Dördüncü Tüm-Rusya Sol Sosyalist Devrimci Parti Kongresi'nde, Mirbach suikastiyle uluslararası sosyalist devrimin uzun erimli davasına hizmet ettikleri düşüncesiyle kendilerini konsolide ettiler. Bu tartışmalıdır, ancak her hâlükârda, Mirbach'ın öldürülmesinin ardından Sol Sosyalist Devrimcilerin tüm planlarının ve beklentilerinin ters teptiği gerçeğini de değiştirmemektedir. Sol Sosyalist Devrimci liderlik, Mirbach suikastinin Almanları derhal askerî bir saldırıya geçme konusunda kışkırtacağını düşünüyordu. Fakat Batı cephesindeki arızi gelişmelerden faydalanan Lenin hükümeti, bunu başarıyla bertaraf etti. Sol Sosyalist Devrimciler, Sol Komünistlerin onların düşüncelerine hâlâ sempatiyle yaklaştığını ve nihayetinde eylemlerini destekleyeceklerini ümit ediyordu. Bu Bolşevik çekirdek ekiple beraber, devrimci mücadelenin başına geçeceklerdi. Fakat Bolşeviklerin Sovyet iktidarına tutunması pamuk ipliğine bağlıyken, en ateşli Sol Komünistler bile parti disiplinine bağlı kaldılar.

Sol Sosyalist Devrimciler açısından en kötüsü, Bolşeviklerin Beşinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nde çoğunluğu elde etme başarısı göstermiş olmasının yarattığı şok etkisiydi; Temmuz'da olaylar öylesine hızlı gelişmişti ki, Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi, bir bütün olarak partiyi olası bir radikal taktik değişikliği için hazırlamaya bile başlamamıştı. Devrimci kendiliğindenciliğin gücüne Donkişotvari bir inançla "terör seçeneği"ni uygulayan Sol Sosyalist Devrimci liderler, bu sorun üzerine düşünmedi ve Petrograd, Kronştad ve Sol Sosyalist Devrimci örgütlenmelerin güçlü olduğu başka alanları Bolşevik saldırısına karşı hazırlıksız bıraktı. Spiridonova, Kremlin'deki hücresinde bu

ölümcül hatayı kabul etti. Dördüncü Sol Sosyalist Devrimci Parti Kongresi'ne gönderdiği acı dolu mektubunda, Merkez Komitesi'ndeki yoldaşlarının parti içinden gelen amansız eleştiri yağmurunu savuşturmalarına yardımcı olmaya çalışıyordu: "Mirbach eyleminin sorumluluğu," diye yazıyordu, "bütün partiye aittir -Üçüncü Kongre'nin Brest antlaşmasının 'feshedilmesi'yle ilgili kararının, bu ruh halinin ve onun enternasyonal ve devrimci ruhunun bir ürünüydü." Aynı zamanda, şunu da kabul ediyordu: "Miyopluk, eylemimizin olası sonuçlarını düşünme ve bunları daha en başında etkisiz hale getirme konusundaki öngörüsüzlüğümüz nedeniyle Merkez Komitesi'nin ve bilhassa benim suçlanmam gerekiyor." "Partimiz, teknik ve psikolojik açıdan son derece hazırlıksızdı," diyerek hayıflanıyordu. "Bizim en büyük hatamız, çok aceleci davranmak oldu. Mümkün olsaydı, şahsi kabahatim yüzünden kendimi dört parçaya bölerdim."[110]

Sovyet hükümetinin Mirbach suikastiyle ilgili ilk resmî açıklamasında, Sol Sosyalist Devrimciler, Almanlara Rusya'ya saldırmak için bulunabilecek en iyi mazereti sunmakla suçlanıyordu. Aynı şekilde, Sol Sosyalist Devrimcilerin eylemi, her ne kadar Beşinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'ndeki düzmece bileşim ve kongrenin başında yaşanan talihsiz gelişmeler çerçevesinde anlaşılabilir olsa da, Lenin'e de önemli bir siyasi rakibini yok etmesi için bulup bulabileceği en iyi bahaneyi sunmuş oldu. Lenin Moskova'da bu fırsattan sonuna kadar faydalandı ve ayrıca Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci ortaklığının sürdüğü Petrograd gibi önemli siyasi merkezlerdeki liderlere, Sol Sosyalist Devrimcilere önleyici darbeler vurmaları ve önemli bir siyasi güç olarak onları tamamen etkisizleştirmeleri yönünde baskı yaptı. Sol Sosyalist Devrimciler, Mirbach suikasti öncesinde kırlarda birdenbire yükselen güçlerine rağmen, yaptıkları fevri eylemin ardından Bolşeviklerden aldıkları sert darbelerden bir daha ayağa kalkamadılar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TERÖR ORTASINDA KUTLAMA

12

"Kızıl Terör"e Giden Yol

1918 yazında, Petrograd'daki fiili ve potansiyel karşı-devrime karşı sert politikalar izlendi. Volodarski suikasti, Sol Sosyalist Devrimcilerin Petrograd hükümeti üzerindeki kısmi etkisinin yok edilmesi, gizli Müttefik ajanlarının da dâhil olduğu bir anti-Bolşevik ayaklanması, Kont Mirbach suikastinin ardından artan Alman işgali tehlikesi ve kıtlık ve salgın hastalık tehditlerinin giderek artması, hepsi birden Sovyet iktidarının hayatta kalmasını tehdit ediyordu. Ayrıca Moskova, kırsal bölgelerden tahıl arayışındaki silahlı müfrezelere hizmet etmek veya Sovyet Rusya'nın iç savaş cephelerinde Kızıl Ordu birliklerine katılmak için, parti yöneticilerinden vasıfsız işçilere kadar giderek daha fazla sayıda insan için, kadro açığı çeken Petrograd'a baskı yapıyordu.

Bu tehditler, müthiş bir hızla büyüdü. Mayıs başında Krasnov Kazakları, yaz boyunca Sovyet iktidarına karşı bir isyan ve muhalefet yuvası olan Don Bölgesi'nde kendilerini en üstün güç olarak tesis etmeye başlamışlardı. Daha güneydeyse, Denikin ve Alekseyev'in Gönüllüler Ordusu Kuban'da ve Kuzey Kafkasya'da kuvvetlerini konsolide ederken; müdahaleci Müttefik kuvvetlerinin kuzeybatıya, Murmansk'a ve Arçangel'e karadan çıkarma yapması, Petrograd'ın Müttefikler veya Almanlar tarafından işgal edilmesi tehlikesini yeniden canlandırdı. Belki de Sovyet iktidarının hayatta kalmasına dönük en büyük tehdit doğudan, Trans-Sibirya demiryolu boyunca geniş alanlara yayılan Beyazlarla ve anti-Sovyetik hareketlerle işbirliği yapan Çek Lejyonu'nun isyancı unsurlarından geliyordu. 8 Haziran'da, Lejyon'un en batıdaki unsurları, Volga kenti Samara'yı ele geçirdiklerinde, geleceğin "Halk Ordusu" olacak olan Sosyalist Devrimcilere bağlı askerî güçlere destek verdi. Burada Kurucu Meclis delegeleri, Sosyalist Devrimcilerin öncülük ettiği ve Kurucu Meclisin devamcısı olma iddiasındaki "Kurucu Meclis Üyeleri Komitesi" -Komuç- adıyla rakip bir ulusal hükümet kurdular.

Yazın kalan kısmında ve sonbaharda, genel olarak Komuç'a bağlı Sosyalist Devrimciler ile Batı Sibirya şehri Omsk merkezli eski muhafazakâr Sosyalist Devrimciler ve Beyazlar arasında yaşanan ve kış mevsiminde Amiral Aleksander Kolçak'ın başını çektiği gerici hükümetin kurulmasıyla sonuçlanan kanlı hegemonya savaşları dönemindeki karmaşaya takılmamamız gerekiyor.[1] Çeklerin desteklediği Halk Ordusunun Volga boyunca ilerleyişinin nihayet

Eylül 1918'de tersine döndürülmesinden önce, Moskova'nın en az 800 km güneydoğusundaki Kazan'ı ele geçirdiğini; Komuç'un, gücünün zirvesindeyken Samara, Simbirsk, Kazan, Ufa ve Saratov bölgelerini kontrol ettiğini; aşağı yukarı eşzamanlı olarak Müttefik kuvvetlerinin Çeklerle birlikte Moskova'ya ve Petrograd'a yürüyüşe geçmelerinin önemli bir olasılık olarak görüldüğünü not etmek yeterli olacaktır. Bu manzara, Petrograd'da karşı-devrime enerji verdi, Almanları öfkelendirdi ve eski başkentte ciddi güç kaybına uğrayan Bolşevikleri çok korkuttu. 1918 yazının sonlarında Petrograd'da ve diğer Rus kentlerinde Kızıl Terör'e geçilmesi, bu kaygı verici gelişmelerin tetiklediği güvensizlikten kaynaklandı. Lenin'in uyguladığı basınç, Volodarski ve Yuritski suikastleri ve başarısızlıkla sonuçlanan Lenin'i öldürme girişimi gibi genellikle teröre yol açtığı söylenen faktörler, bu geçişte daha az rol oynadı.[2]

Volodarski, 1918 ilkbaharında ve yaz başında PİK-KK ve sonrasında Kuzey Oblastı Sovkom'unda basın, ajitasyon ve propaganda komiseriydi. Bu görevlerdeyken, muhalif basının bastırılması işini yönetti. Haziran ortasında, hileli Petrograd seçimlerinde Bolşevikler adına baş organizatör ve Petrograd Sovyetinin radikal halk gazetesi *Krasnaya gazeta*'nın editörü de olmuştu. Tüm bunlar, Bolşevizm düşmanlarının gözünde onu, Zinovyev ve Yuritski gibi üst düzey isimlerle birlikte düşman haline getirmişti. Öte yandan, Yuritski, işçi denetiminin hamisi olarak hâlâ Bolşevikleri destekleyen sıradan fabrika işçilerinin gözünde Petrograd parti örgütünün en popüler sözcülerinden biriydi.

Volodarski, 20 Haziran'da suikaste uğradı.[3] Eğer kim olduğu bilinmeyen bir saldırganın gerçekleştirdiği bu cinayetle, hoşnutsuz fabrika işçileri arasında daha büyük bir anti-Bolşevik yaklaşım geliştirilmek istenmişse, Baltık Donanması denizcilerinin Shchastny'nin infazına ve Obuhov işçilerinin liderlerinin tutuklanmasına duyduğu öfkeyle tesadüfen çakışan bu taktikle belki bir nebze başarılı olunabilirdi. Volodarski suikastini izleyen günlerde, Baltık Donanması'ndaki mayın gemilerinde ve Obuhov işçileri arasında sonuçsuz kalan bir isyan baş gösterdi. Ancak Sovyet iktidarına karşı halk düzeyinde yükselişe geçen düşmanlık, sansasyonel cinayetin yol açtığı büyük tepkiye ulaşamamış görünüyordu. O tarihlerde Bolşevikleri çokça eleştiren *Novaya jizn*'e göre, Volodarski'nin ölümüyle ilgili haber, yöredeki fabrikalarda çalışan pek çok işçiyi şok etmiş ve kitlesel şiddet tehlikesini artırmıştı.[4]

Volodarski'nin *Krasnaya gazeta* yayın kurulundaki yoldaşları, liderlerinin öldürülmesi karşısında kitlesel teröre başvurularak derhal intikam alınmasını talep ettiler.[5] Aynı zamanda, bölgesel düzeydeki bazı Bolşevikler, Sovyet iktidarı düşmanlarının yoğunlaşan eylemleri karşısında kaygılı olduklarını ve bu kişilerle hesaplaşılması gerektiğini ifade ettiler.[6] Ayrıca, bir grup işçi, 21 Haziran sabahında Zinovyev'in Smolni'deki ofisine giderek, Volodarski cinayetine derhal misilleme yapılması talebinde bulundu; böylelikle "her se-

ferinde bir devrimci lider yitirilmeyecekti." Ancak Zinovyev "bu ruh haline karşıydık ... aşırılığa başvurulmaması konusunda ısrarcıydık" diye iddia ediyordu.[7] Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi, öfkeli hali görüşmek üzere aynı gün içinde (21 Haziran'da) acil bir toplantı gerçekleştirdi. *Novye vedomosti*'ye göre toplantıdaki genel hava, linç hukukuna karşı çıkılınası yönündeydi.[8]

Lenin, birkaç gün sonra Petrograd'ın itidalli davrandığı haberini alınca iyiden iyiye sinirlenmişti. Zinovyev, Laşeviç ve Merkez Komitesi Petrograd Bürosu ve Petersburg Komitesi'ne derhal telgraf çekerek, onları azarladı: "Bugün, Petersburg'da işçilerin Volodarski cinayetine kitlesel terörle karşılık verilmesini istediklerini ve sizin onları geri çevirdiğinizi duyduk," diyor ve "Buna müsamaha gös-te-ri-le-mez!" diye çıkışıyordu.[9] Bunlara rağmen, Yuritski şimdilik aşırılıkları önleyebildi. Aynı zamanda, mayıncıların ve Obuhov işçilerinin eylemlerinin takip ettiği Volodarski suikasti, PÇeka gibi güçlü ve belli bir amaca yönelik özel güvenlik organlarına ihtiyaç duyulduğunu gösteriyordu. Cinayet, ivme kazanan PÇeka'yı feshetme hamlesini ortadan kaldırmıştı.[10] Cerjinski'nin 24 Ocak tarihli PÇeka'nın feshinin olanaksızlığıyla ilgili mesajına yanıt verme işi, adeta can çekişen PİK-KK Başkanlık Heyetine bırakılmıştı. Başkanlık Heyeti, 2 Temmuz'da, VÇeka'ya PÇeka'nın tasfiyesiyle ilgili haberin asılsız olduğu bilgisini verdi.[11]

Daha önce *Petrogradskaya pravda*'nın editörlerinden biri olan Nikolay Kuzmin, basın, ajitasyon ve propaganda komiseri Volodarski'nin yerine geçti. Kuzey Komünü Sovkom'u görevi devraldığı Haziran sonuna doğru Kuzmin'in muhalif basınla mücadeledeki yetkilerini genişletti.[12] Petersburg Komitesi, tam da bu süreçte önemli hükümet meselelerinde otoritesini yavaş yavaş hissettirmeye başladı. Kuzmin'in görevlendirilmesi konusunda kendisine danışılmayan komite, Kuzmin'in *Petrogradskaya pravda*'daki görevinden memnun değildi ve açıkçası kendisine verilen yetkileri layıkıyla yerine getirebilecek kadar sert olmadığından korkuyordu.[13] Petersburg Komitesi, 12 Temmuz'daki bir toplantıda Basın Komiserliği'nin faaliyetlerini görüştükten sonra, yeni komiserin sert bildiriler yayımlamış olsa da düşman gazetelere karşı somut adımlar atmadığı yönünde bir karar aldı; kararda, daha etkili önlemler talep ediliyordu. Petersburg Komitesi, yerel hükümet otoriteleriyle ilişkisine dair bir işaret olarak, sürekli olarak komitenin denetimi altında çalışması koşuluyla en saygın üyelerinden Moisey Haritonov'u basın komiserliğine aday gösterdi. Bu bağlamda Petersburg Komitesi, Zinovyev'le Haritonov'un görevlendirilmesi için müzakere etmek ve Kuzmin'le burjuva gazetelerinin kapatılması konusunu görüşmek üzere Samoylava ve Zalutski'yi görevlendirdi.[14]

Kuzmin, Petersburg Komitesi'nin 18 Temmuz'daki bir sonraki toplantısının açılışında komiserliği için bir faaliyet planı sundu.[15] Üyelerin çoğunluğu

bütün burjuva gazetelerini bir an önce kapatmak isterken, Kuzmin daha kademeli ve tedrici bir yaklaşım öngördüğü için, Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi'nin ilk toplantısında burjuva basınının kontrol altına alınmasının görüşülüp karara bağlanmasını öngören bir kararla rapora cevap verildi. Bu toplantıdaki karara göre, bir Petersburg Komitesi temsilcisi, "proletaryanın en kötü sınıf düşmanının [sesi olarak] burjuva basınına karşı olabilecek en kararlı önlemlerde diretecekti". Aynı zamanda, bölgelerdeki [parti üyesi] bileşenler, burjuva basınının tamamen baskı altına alınması ihtiyacı ve talebiyle toplanacaktı. Petersburg Komitesi'nin kararında geçen emsalsiz bir maddeye göre, "Kuzmin, haftalık raporlar düzenlediği ve burjuva basınına yaklaşımdaki taktiğini değiştirdiği takdirde komiser kalabilecekti."[16] Kuzmin, bunun akabinde politikalarını sertleştirdi.[17]

Volodarski cinayetinin ardından giderek artan sayıda şüpheli muhalifin tutuklanmasına rağmen, Yuritski PÇeka'nın infazlar için yaptığı baskıya ve VÇeka'nın Moskova'da uygulamaya koyduğu, daha fazla sayıda önemli Sovyet liderinin öldürülmesi durumunda hapishanelerdeki üst düzey siyasi tutsakların infazı uygulamasına başarıyla direnmişti. PÇeka'nın bu süreçte tutukladığı meşhur kişiler arasında, eski bir Çarlık subayı, Kadet lideri ve ikinci ve üçüncü devlet dumasında Petersburg vekili olan Nikolay Kutler de vardı. Kutler, 23 Haziran'da alındı ve iki gün sonra salıverildi. Yurtdışındaki bir arkadaşına yazdığı, ele geçirilen mektuplarına ilişkin basına yansıyan haberler, PÇeka müfettişlerini şüpheye düşürmüştü; ancak mektupları inceleyen Yuritski herhangi bir suç unsuru bulamayınca Kutler'in salıverilmesini emretti.[18]

Kutler'in tutuklanmasından bir hafta sonra, Rusya eski başbakanı Vladimir Kokovtsev, gece yarısı yatağından alınıp tutuklandı, Gorohovaya 2'ye götürüldü ve burada yaklaşık bir hafta geçirdi. Kutler gibi, o da ele geçirilen şüpheli mektuplar yüzünden tutuklanmıştı; Kokovtsev örneğinde, tanımadığı karşı-devrimcilerle mektuplarında Sovyet sonrası dönemde başbakan olma olasılığı tartışılıyordu. Yurtiski'nin Beşinci Sovyetler Kongresi için Moskova'ya seyahat etmesi, Kokovtsev'in salıverilmesini geciktirdi. 7 Temmuz'da Kokovtsev'in ifadesini aldı ve aynı gün içinde serbest bıraktı. Kokovtsev'in anılarında anlattığına göre, Yuritski tarafından sorgulanırken, tutuklanmasıyla ilgili sorularla birlikte, 1914'te başbakanlıktan istifası ve II. Nikola ile ilgili görüşleri hakkında uzun ve nazik bir tartışma yürütmüşlerdi.[19] 24 Haziran'da PÇeka tarafından tutuklanan ünlü yazar, edebiyat eleştirmeni ve katı anti-Bolşevik gazeteci Aleksander Amfiteatrov da benzer bir deneyim yaşamıştı. Gorohovaya 2'de tutulmuş ve iki gün sonra serbest bırakılmıştı. Çalıştığı *Novye vedomosti* gazetesinde, Yuritski'ye verdiği ifadeyi bir sorgudan çok politik bir sohbet olarak nitelendirdi. Yuritski, onun Grigori Alek-

sinski ve diğer "Plehanovcular"la[20] ilişkileri, Almanya'ya mı yoksa İtilafçılara mı yakın olduğu, edebi eserleri ve gazete çalışmaları ve *Novye vedomosti*'nin mali kaynağı gibi konularla ilgileniyordu. Yuritski bu konular hakkında konuşmalarının ardından Amfiteatrov'a gitmekte serbest olduğunu söyledi.

Bütün bunlar, 1918 yazının ortasında Gorohovaya 2'deki tevkiflerin alçaltıcı veya sıkıntılı bir deneyim olmadığını ya da çoğu tanınmayan yüzlerce siyasi tutsağın Kutler, Kokovtsev ve Amfiteatrov kadar şanslı olduğunu göstermiyor. Bu insanların beyanları, bu konuda şüpheye pek yer bırakmıyor. Petrograd'daki çok daha kalabalık ve sağlıksız hapishanelerdeki koşulların, Gorohovaya 2'deki hücrelerden çok daha kötü olduğuna dair de kuşku yok.[21] Kısacası, pratik hedeflerle gayriresmî Kızıl Terör'ün Moskova'da ve diğer Rus kentlerinde hüküm sürdüğü dönemde Moskova'daki Çeka sınıf düşmanlarını gelişigüzel vururken, Yuristki hâlâ aşırılıkçı dalgaya direniyordu.[22]

Petrograd yetkilileri, DOM'un planladığı genel grevi önlemek ve örgütü tamamen baskı altına almak için elbette çeşitli ağır önlemler almıştı. Ancak PÇeka'nın DOM liderlerini tutukladığını gösteren bir kanıt bulamadım; oysa Moskova'daki VÇeka, Haziran başında DOM delegasyonunun birkaç üyesini Moskova'da ve yine bölgesel işçi kongresini dağıttıktan sonra 22 Temmuz'da tutuklamıştı.[23] Benzer şekilde, Yuritski, Mirbach suikastinin ardından Beşinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin aldığı resmî kitlesel terör kararına rağmen Petrograd'da gereksiz yere kan dökmekten kaçınıyordu.[24] Bundan ziyade, belli karşı-devrimci komploları bastırmaya odaklanmıştı. Mihailovski Topçu Akademisi'ndeki Sovyet karşıtı komplo bunlardan biriydi.[25] Liderleri, hükümete karşı şiddet eylemi hazırlıklarını yoğunlaştırdıkları 11 Temmuz'a kadar, yakın gözetim altında tutulsalar da, rahat bırakılmışlardı. Liderlerden on ikisi o tarihe kadar tutuklanmamıştı.[26]

Brest-Litovsk antlaşmasının görüşüldüğü ve onaylanması için mücadele verildiği 1918'in ilk üç ayında İngiliz, Fransız ve Amerikan hükümetleri, Sovyet liderliğini savaştan çekilmekten vazgeçirmeye çalışıyordu. Bruce Lockhart'ın, Ocak'ta İngiltere'nin özel Petrograd temsilcisi olarak atanmasının nedeni buydu.[27] Dahası, antlaşma onaylandıktan bir süre sonra İttifak kuvvetleri, Sovyet hükümetinin Almanların Rusya'daki emellerine dair kaygılarına oynayarak, onu doğu cephesinde düşmanlıkları yeniden başlatacak bir işbirliğine çekmeye çalıştı. Bu politika, doğal olarak en çok Fransızların duyduğu bir korkudan kaynaklanıyordu: doğuda sürüncemeli bir rehavetin, İttifak grubunun batıdaki savaş çabalarının altını oyacağı ve bunun da Almanların yönünü Paris'e çevirmesine yol açacağı korkusu.

1918 ilkbaharının sonlarında, Bolşeviklerin Almanya'ya verdiği tavizler giderek artarken, artık Sovyetler'in yeniden Almanlara direnmesi gibi bir beklenti yoktu. Bu noktada Batılı Müttefikler, özellikle de İngilizler ve Fransızlar,

Almanya'ya karşı savaşın zafere ulaştırılması davasını savunan çeşitli anti-Bolşevik hareketleri, en başta büyük para akışıyla desteklemeye başladı. Lockhart, eski bir dostunun aracılığıyla, İttifak güçlerinin Arçangel'e çıkarma yapmayı planladığı gece üst düzey Bolşevik önderliği öldürmeyi ve askerî bir diktatörlük kurmak için halkın kıtlık koşullarından duyduğu rahatsızlıktan faydalanmayı amaçladığını bildiği Boris Savinkov'la temas kurdu.[28] Dahası, Temmuz itibariyle Gönüllüler Ordusunun siyasi kolunun başında olan ve askerî bir diktatörlüğe başkanlık edecek adayların başında gelen General Alekseyev'e önemli finansal kaynaklar sağlayan Fransızlara Lockhart da katıldı.[29]

Brest antlaşmasının onaylanmasından ve Sovyetlerin İttifak kuvvetlerine yaklaşımının katılaşmasından önce, Müttefiklerin askerî teçhizatlarını korumak için Mart başında yaklaşık 170 İngiliz deniz piyadesi Murmansk'a çıkarma yaptı. Haziran başında deniz piyadeleri, altı yüz kişilik bir İngiliz askerî birliğiyle takviye edildi. İngiliz ve Kızıl Ordu kuvvetleri arasında çatışmalar baş gösterdi. Bununla birlikte, İttifak kuvvetleri arasında Rusya'ya askerî müdahale, karmaşık ve tartışmalı bir meseleydi. Bu, Woodrow Wilson'ın Amerikan askerlerinin Rusya'da harekete geçmesine ilkesel olarak karşı çıktığı Washington için özellikle geçerliydi. Ancak, Almanya'nın batıdaki saldırganlığını püskürtme konusunda ümitsiz olan Fransızlar bile, önemli güçlerini Rusya'daki müşterek bir yurtdışı keşif kuvvetine kaydırmayı göze alamıyordu. Dolayısıyla, Batılı Müttefiklerin Rusya'ya müdahale için ayırabildiği asker sayısı, görece çok azdı. Başkan Wilson'ın kuzey Rusya'daki sınırlı operasyonlar için asker göndermeyi gönülsüz de olsa kabul ettiği 2 Ağustos itibariyle, bin iki yüz kadar İngiliz ve Fransız askeri ve az sayıda Amerikan askeri Arçangel'de karaya çıktı.[30] İngiliz-Sovyet ilişkilerinin ilk dönemi konusunda alanın en güvenilir çalışmalarını yapmış olan Richard Ullman, 2 Ağustos'taki Arçangel işgalinin, İttifak güçlerinin Rusya müdahalesinin gerçek başlangıcına işaret ettiğine hükmediyor. General Frederick Poole'nin komutasındaki müttefik askerleri, Arçangel'de saygın Narodnik Nikolay Çaykovski'nin başını çektiği anti-Bolşevik bir hükümetin kurulmasına yardım etti.[31] İttifak kuvvetleri cılız bir güce sahip olduğundan, kuzeybatı Rusya'daki hedeflerine ulaşmak için Çek Lejyonu unsurlarıyla birlikte hareket etmeyi ümit etti; fakat bu hiçbir zaman hayata geçirilemedi.

Müttefikler, özellikle Arçangel'e asker çıkardıktan sonra Murmansk ve Arçangel'deki kıyı mevzilerinin anti-Bolşevik ve Alman karşıtı yerli Rusların takviyesi ve eğitimi için alan olarak kullanımını teşvik etti. Bu bağlamda, Rus İmparatorluk Ordusu ve Donanmasının işsiz kalmış eski subaylarını ve teknik uzmanlarını (pilotlar, mühendisler, demiryolcular, imha uzmanları vb.) kuzeye yerleştirilen askerî birliklerin hizmetine koşma projesini İngilizler finanse ediyordu. PÇeka, bu projeyle bağlantılı olarak yaz boyunca Moskova, Vologda, Petrograd ve Batı Rusya'daki diğer yerleşimlerde "Beyaz Muhafızların Murmansk'ta İstihdam Edilmesi Sorunu" adıyla gizli operasyonlar

yürüttü. Petrograd, bu faaliyetlerin olağan merkeziydi ve İttifak güçlerinin tek taraflı askerî müdahalesinin güçlü savunucularından biri olan Yüzbaşı Cromie, onlara para yardımı yapıyordu.[32] Silah altına alınanların büyük bir kısmı, Sovyetlerin idari kurullarında ve Petrograd'daki Kızıl Ordu birliklerinde yer alan muhaliflerden geliyordu; güneyden gelenler bile Petrograd'da işlem görmüştü.[33]

İttifak kuvvetleri, yerli asker alımlarından sonra bile önemli taarruzlar başlatamayacak kadar küçüktü. Fakat Sovyet liderleri, bu gücü bir süreliğine gözünde büyüttü. Doğuda Çeklere, Don'da Krasnov Kazaklarına ve Kuban'da Denikin ve Alekseyev'in Gönüllüler Ordusuna karşı yürütülen seferberliklerle zaten zayıflamış olan Kızıl Ordu'nun tecrübesizliği nedeniyle, İttifak kuvvetlerinin Vologda, Moskova ve Petrograd'a doğru durdurulamayan akınlarından ilk başta korktular. O dönemde Sovyet hükümetinde gizli bir Beyaz istihbarat ajanı olan Kadet lideri Ariadna Tyrkova-Williams'ın oğlu Arkadi Borman'ın anılarına göre, Arçangel'in işgal edildiği ilk günlerde Lenin bile tam anlamıyla paniğe kapılmıştı.[34] Şubat'ta Pskov'un işgalinden ve Mayıs'ta sona eren Ino Kalesi krizinden bu yana, düşman İttifak kuvvetlerinin ya da Almanların yakında Petrograd'a ilerleyeceğine dair halk arasında bu düzeyde bir endişe görülmemişti.[35]

Haziran ve Temmuz 1918'de, Beyazların ve Çeklerin başarılarıyla devrime yönelen tehdit, Petrograd yetkililerinin "Ino krizi" sırasında Bolşevikleri ve genel olarak işçileri yoğun bir askerî eğitimden geçirme çabalarını alevlendirmişti.[36] Bu tehdit, Haziran sonunda Moskova'yı, 1896 ve 1897 doğumlu (bir ay sonra 1893-1895 arasında doğanlar da dâhil edilecekti) Moskova ve Petrogradlı işçileri zorunlu askerlik hizmetine çağırmaya da sevk etti.[37] Bu askere alma işlemlerinin Petrograd Bolşevik Parti örgütü ve Petrograd'daki Sovyet iktidarının güvenliği üzerindeki negatif etkisi, Merkez Komitesi'nin savaş deneyimine sahip parti üyelerinin Kızıl Ordu'ya seferber edilmesini şart koşan kararıyla daha da kötüye gitti. Kızıl Ordu'ya katılma emri alan üst düzey Petrograd Bolşevikleri arasında, Merkez Komitesi Petrograd Bürosu üyesi Laşeviç, Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi Sekreteri İvan Bakayev ve Kuzey Oblastı Sovkom'u işçi komiseri Petr Zalutski gibi isimler vardı. Zorunlu askerlik ve parti üyelerinin Kızıl Ordu için seferber edilmesi, tahıl tedariki müfrezelerinin haciz işlemlerinin üzerine geldi.[38] Bolşevik Petersburg Komitesi, Ağustos başında artık daha fazla "sorumlu" parti üyesinin Kızıl Ordu hizmetine kaydırılmaması için ayak diriyordu.[39] İttifak kuvvetlerinin Arçangel'e çıkarma yapması, Alman Büyükelçiliği'nin aniden Moskova'dan Petrograd'a taşınması ve Alman donanmasının Finlandiya Körfezi'ndeki kaygı verici hareketleriyle beliren Petrograd'a dönük tehdit endişeleri, bu direnci daha da pekiştirmiş oldu.

Ağustos'un kalan bölümünde ve Eylül'de, Kronştad ve Petrograd girişlerine yeni mayınlar yerleştirildi ve Baltık Donanması unsurlarına düşmanla

mücadelede teyakkuzda olma emri verildi.[40] Dahası, Moskova örneğini takip eden Petrograd otoriteleri, İttifak kuvvetlerine sempatiyle baktıkları düşünülen eski subayları ve birtakım önemli sivilleri yeniden toplayarak kendini sağlama almaya çalıştı. İttifak kuvvetlerinin Arçangel'e yaptığı çıkarmadan birkaç gün sonra Cromie, deniz kuvvetleri komutanlığına çektiği telgrafta, önceki birkaç gün içinde Petrograd'da yedi bin subay ve sivilin tutuklandığını ve subayların para karşılığında serbest bırakılması için görüşme yapmaya çalıştığını belirtiyordu.[41] Cromie, "onlardan önce çatılara tırmanarak" yakalanmaktan kurtulmayı başarmıştı.[42]

* * *

Kısacası Cromie, Petrograd'daki Sovyet iktidarını devirmek amacıyla, askerî teçhizatların Petrograd'dan tahliyesinin koordinasyonu, Baltık Donanması'nın vaktinde yok edilmesi işinin düzenlenmesi, kuzeydeki İttifak kuvvetlerine katılacak Rus subaylarının hareketinin kolaylaştırılması, daha önce bir Sovyet muhafız gücü gibi hizmet gören Letonya birliklerinin kazanılması ve "üç büyük anti-Bolşevik grubun birleştirilmesi" ve fonlanması gibi faaliyetler yürütüyordu.[43] Cromie, Mirbach öldürüldükten sonra şifrelerini yok etmişti; dolayısıyla Londra'yla etkin bir iletişimde bulunma imkânı da aksamıştı.[44] Müdahaleci İttifak kuvvetlerinin genel komutanı General Poole'nin ona talimat vereceğini düşünüyordu; fakat bu gerçekleşmedi.[45] Bu da yetmezmiş gibi, İngiliz Büyükelçiliği'nde temsil edilen farklı istihbarat servislerinden ajanların örtük faaliyetlerinin kompartımanlaşması, Cromie'yi büyük ölçüde kendi araçlarına ve görüşlerine yaslanmak zorunda bırakıyordu. Sovyet yetkilileri, diplomatik dokunulmazlığın hassasiyetlerine tenezzül etmediklerini gösterdikleri için, Cromie bir evden diğerine geçerek kaçak yaşamanın gerekli olduğunu artık anlamıştı.[46] O dönemde eski soylularla kurduğu yakın ilişkiler, Rusya'da monarşiyi yeniden kurmaya veya askerî diktatörlüğe dönük ilgisini güçlendirmiş olabilirdi.[47] Bolşeviklerin iktidarıyla alakalı kaosa ilişkin şahsi gözlemleri, Bolşeviklerin Almanlar tarafından kontrol edildiğine ve hatta "Hunlar"ın yakında Petrograd'ı işgal edeceklerine dair inancının pekişmesi ve genel olarak faal karşı-devrimcilerle etkileşiminin giderek genişlemesi de, Cromie'yi karşı-devrimci bir yönelime sokan diğer faktörler arasında sayılabilir. Diğer yazarların da belirttiği gibi aslında vatanseverlikle ya da Richard Ullman'ın isabetli ifadesiyle, "Rusya'yı Almanlıktan uzak tutma" dürtüsüyle hareket ettiğine kuşku yok.[48] O, her şeyden önce adanmış bir profesyonel subaydı ve İngiltere, Almanya'yla savaş halindeydi. Ancak 1918 yazının sonlarında Petrograd'da hüküm süren koşullarda, Sovyet hükümetinin devrilmesi de onun vatansever ülküleri arasındaydı.

O sıralarda Cromie komplo faaliyetlerini yoğunlaştıracaktı. Ağustos'ta işbirliği yaptığı anlaşılan "Beyaz" komplocular arasında, iki gizli Çeka ajanı Steckelmann ve Sabir de yer alıyordu. Steckelmann, Cromie'yi emrinde altmış

bin Finli Beyaz Muhafız ve yirmi beş bin Letonyalı asker olduğuna; kuzeydeki İttifak kuvvetlerine destek olacak demiryolu, telefon ve telgraf hizmetlerini kontrol eden araçlara sahip olduğuna; Finlandiya'daki Alman kuvvetlerinin etkisizleştirileceğine ve arzu edilirse güçlü bir şekilde hep birlikte Petrograd'a yürünebileceğine ikna etmişti. Aynı zamanda, Sabir'in geceleri Bolşeviklerin zırhlı araçlarını koruyan askerleri parayla tuttuğu konusunda Cromie'ye güvence verdiği de söyleniyordu. Cromie, onların yardımı ve kendisine bağlı bir Beyaz Muhafız taburunun desteğiyle Petrograd içindeki "düzenlemelerin" (yani zamanlama olarak kuzeydeki İttifak kuvvetlerinin ilerleyişiyle çakışan bir darbenin) sorumluluğunu üstlenebilecekti.[49]

Cromie, Steckelmann ve Sabir'in güvenilirliğinden yeterince emin olduğu için, onlarla mali destek verdiği diğer karşı-devrimci grupların temsilcileri arasında toplantılar düzenlemeye çalıştı. Dahası, Almanların Finlandiya'dan Petrograd'a doğru ilerlemeye başlaması durumunda, Sabir'i Neva üzerindeki kilit köprülerden birini havaya uçurmakla görevlendirdi.[50] Ulusal Sovyet hükümetinin tasfiye edilmesi[51] işini tek başına çekip çevirme kararlığında olan, Britanya Gizli İstihbarat Servisi'nin (SIS) Rusya'daki baş ajanı, kötü şöhretli Sidney Reilly'ye büyük miktarlarda para sağlayan Lockhart, bu faaliyetlere dair hiç olmazsa genel bir fikir sahibiydi. Lockhart, Kasım 1918'de Londra'ya döndükten kısa süre sonra Dışişleri Bakanlığına sunduğu "Rusya'daki Müttefik Komplosu İddiası Hakkında Gizli ve Özel Rapor"da, Cromie'yle sıcak ilişkileri olduğuna, Cromie ve SIS'in Rusya'daki sembolik direktörü Komutan Ernst Boyce'un Petrograd'da çeşitli karşı-devrimci örgütlere dâhil olduğuna ve onlara kayda değer miktarda para harcadığına dikkat çekiyordu.[52]

Lockhart *İngiliz Ajanı*'nda, müttefiklerin müdahalesinin Kızıl Terör'ün dolaylı nedeni olduğu sonucuna varıyordu.[53] En azından Petrograd konusunda bunun doğruluk payı vardı. Haziran sonuna doğru en başta Petrogradlı radikal işçiler Kızıl Terör'ün ilan edilmesi için bastırınca, Yuritski, Volodarski suikastini alenen Müttefikler ve Sağ Sosyalist Devrimcilerin işbirliğiyle bağlantılandırmıştı.[54] Sonrasında, Cromie ve Lockart gibi Müttefik ajanları karşı-devrimcilere desteği artırınca ve Müttefik müdahalesi gerçeklik kazanınca, Müttefiklerin veya Almanya'nın Petrograd'a erken bir saldırı başlatacağı korkusu içinde emperyalistlere, özellikle de İngilizlere ve Fransızlara karşı yapılan resmî propaganda, halkın endişesini daha da alevlendiren bir işaret fişeği oldu. Bolşevik bölge komitelerinin kayıtları, o dönemde düşman saldırısı ve Petrograd'ın işgal edileceği korkusunun gerçek olduğu konusunda kuşkuya yer bırakmıyor. Dahası, parti üyelerinin bile cephede hizmet vermek için teyakkuza geçmesi, öncelikli ihtiyacın cephe gerisinde iç düşmanları ezerek devrimin hayatta kalmasını güvence altına almak olduğu inancıyla yatıştırılmıştı.[55]

Petersburg Komitesi, 23 Temmuz'daki olağan toplantısında politik baskının önemli ölçüde genişletilmesine ağırlık verdi. Vasili Adası bölgesel Sovyeti başkanı Aleksander Sergeyev ve yargılama ve soruşturma bölümünün şefi Sergey Rapoport'un raporundaki kitlesel karşı-devrimci faaliyetlere ilişkin kaygı verici uyarı, bir hafta öncesinde muhalif basına karşı takınılan sert duruşla kendini belli eden bu hareketi tetiklemiş oldu. Onlara göre, bölgede çoğu kendini monarşist olarak tanımlayan yaklaşık on yedi bin subay, karşı-devrimci bir komplo örgütlüyordu. Rapor, çok ciddiye alındı. Petersburg Komitesi, hükümetin gevşek güvenlik politikalarını protesto eden ve "karşı-devrimcilerin isyan çıkarmaya dönük gayet fiili çabalarına karşı Kızıl Terör'e başvurulması" ihtiyacını tasvip eden bir kararla rapora karşılık verdi.[56]

Petersburg Komitesi, sistematik bir kitlesel terör programının hayata geçirilmesi için lobi yapmak amacıyla o akşam saat onda Merkez Komitesi Petrograd Bürosu ve Sergeyev ve Rapoport'la bir toplantı gerçekleştirdi (toplantıya katılan önemli isimler; Petrograd Sovyetini, Devrim Mahkemesini, PÇeka'yı ve orduyu temsilen sırasıyla Zinovyev, Zorin, Yuritski ve Pozern).[57] Toplantı, pek çok üst düzey parti liderinin kaldığı Astorya Oteli'nde yapıldı; otelden Gorohovaya 2'ye yakınlığı nedeniyle genellikle "Çeka oteli" diye söz edilirdi. Görünüşe bakılırsa, Petersburg Komitesi, Kızıl Terör'ü hayata geçirme ve hatta PİK-KK'nın Nisan'da kararlaştırdığı yargısız infaz yasağının kaldırılması konusunda çoğunluğu ikna edemedi. Ancak, bazıları derhal tutsak alınan şüpheli karşı-devrimcilere dönük tutuklamalar artık genişletilmişti.[58]

Savaş korkusuyla geçen Ağustos başında, Yuritski'nin Kuzey Oblastı Sovkom'undaki "Kızıl Terör" savunucuları ve PÇeka liderliğindeki yoldaşları karşısında avantajını kaybetmeye başladığını gösteren işaretler belirdi. Eski subayların ve sivillerin gözaltına alınması da bu işaretler arasındaydı. *Krasnaya gazeta*'nın yayın kurulunda yer alan kişiler, bölgelerdeki parti üyeleri ve Petersburg Komitesi'nin çoğunluğunu oluşturan Bolşevik Partizanların sınıf mücadelesi vurgusu, 1-2 Ağustos'ta Smolni'de düzenlenen İkinci Kuzey Oblastı Sovyetler Kongresi'ne de yansıdı. Nisan sonunda toplanan Birinci Kuzey Oblastı Sovyetler Kongresi'yle aradaki karşıtlık çarpıcıydı. İlk kongre, Bolşeviklerin ve Sol Sosyalist Devrimcilerin temel meseleleri tartıştığı, görece serbest bir forum olmuştu.[59] İkinci Kuzey Oblastı Sovyetler Kongresi ise, politik bir toplantıdan ziyade Petrograd Sovyetinin genel oturumlarına benzer, önemli konular üzerine yapılan ve pek anlamlı olmayan bir diyalog gibiydi. Tüm Petrograd ve Kronştad Sovyetleri ve bölgesel Sovyet konferansları delegeleri, Petrograd Sendika Konseyi, Kızıl Ordu ve Donanma komiteleri ve merkezî ve bölgesel demiryolu işçileri komiteleri üyeleri; kongre delegelerini sayıca geçmişti. O sırada Petrograd'da bulunan Sverdlov ve Troçki'nin yaptığı heyecan verici konuşmaların ardından coşkuya kapılan katılımcılar, Bolşeviklerin kitlesel teröre zemin hazırlayan "Mevcut Süreç Üzerine" kararını be-

nimsediler. Kararda şöyle yazıyordu: "Sovyet iktidarı, burjuvaziyi yakından izlemeyi sürdürerek [ve] ona karşı kitlesel bir terör politikası başlatarak cephe gerisinin güvenliğini garanti altına almalıdır." Bundan böyle, "şiarımız, karşı-devrimci burjuvaziye karşı askerî bir ölüm-kalım saldırısında bulunmak için işçilerin kitlesel olarak silahlandırılması ve tüm güçlerin tek bir noktada toplanmasıdır."[60]

İkinci Kuzey Oblastı Sovyetler Kongresi Başkanlık Heyeti, 1 Ağustos 1918. Oturanlar: Yuritski, Troçki, Sverdlov, Zinovyev ve Laşeviç. Ayaktakiler: Haritonov, Lisovski, Korsak, Voskov, Gusev, Raviç, Bakayev ve Kuzmin. (St. Petersburg Tarih Enstitüsü, Rusya Bilimler Akademisi.)

VÇeka tarafından Şubat'tan beri uygulanan ve teşvik edilen karşı-devrimcilerin yargısız infazının yeniden uygulamaya konulması, bu kararda dolaylı olarak yeniden yürürlüğe koyuluyordu. En azından bazı Petrograd bölgesel Sovyetleri, bu kitlesel terör çağrısını hemen kabul etti.[61] Artık Petrograd'ın "patronu" olarak anılan Zinovyev, Volodarski cinayetinin ardından kendisinin de kabul ettiği gibi bir "Kızıl Terör" savunucusu olmuş, fakat bu yeni yönelimi Yuritski ve büyük olasılıkla Proşyan ve Krestinski aracılığıyla hayata geçirmekten kaçınmıştı. Daha önce belirtildiği gibi, Proşyan ve Petrograd Sol Sosyalist Devrimcilerinin kısmi etkisi, Temmuz'daki Mirbach suikastinin ardından genel anlamda yok edilmişti. Krestinski, Ağustos ortasında maliye halk komiserliği görevi için Moskova'ya kaydırıldı. Sonuç olarak Yuritski, Kuzey Oblastı Sovkom'u ve PÇeka liderliği içinde gitgide yalnızlaştırılmış oldu.

Bu zayıflatılmış konumun etkileri, kısa süre içinde ortaya çıktı. Kuzey Oblastı Sovkom'u 17 Ağustos'taki toplantısında PÇeka'ya, karşı-devrimci ajitasyon ve diğer pek çok politik ve ekonomik suçlardan mahkum edilen kişileri

kendi inisiyatifiyle vurma yetkisi veren bir karar aldı.[62] Yuritski'nin elde edebildiği en iyi şey, PÇeka Yürütme Kurulunun infaz kararlarını oy birliğiyle kabul etmesini zorunlu kılan bir şart getirilmesi oldu.[63]

Leonid Kannegisser. Yazarın kişisel koleksiyonu.

İnfazları fiilen devreye sokma kararı, PÇeka Yürütme Kurulunun 19 Ağustos'taki toplantısında alındı. Yuritski bunu uzun uzun tartıştı ve karşı çıktı. O dönemde Yuritski'nin PÇeka'daki mesai arkadaşlarıyla yaşadığı sıkıntıları en iyi yansıtan ifadeler, Hruşçov döneminde S. G. Uralov tarafından kaleme alındı. Buradaki bilgiler belgelenmemiştir, fakat PÇeka Yürütme Kurulunun adı verilmeyen, görece genç ve belalı bir üyesinin yayımlanmamış anılarına dayanıyor gibi görünüyor. Bu belalı üye, anılarında 19 Ağustos'taki Kurul toplantısına gidilirken infazları onaylaması için Yuritski'ye baskı yapılmaya devam edildiğini ima ediyor. Kendisinden yapılan alıntıya göre, "giderek artan sıklıkla infazlara gereksinim duyulduğundan konuşuluyordu," diyor ve şöyle devam ediyor: "Resmî toplantılarda ve özel sohbetlerde, bazı yoldaşlar sürekli Kızıl Terör [uygulaması] konusunu gündeme getiriyordu." Uralov'un aktardı-

ğı bu ifadelere göre, Kuzey Oblastı Sovkom'unun PÇeka Yürütme Kurulunda infazların oylanmasına ilişkin kararına bir tek Yuritski karşı çıkmıştı. Pratikte de bu doğrultuda davrandı. Ancak Kurul, onun infazların zarar verici olacağı argümanını kesin bir dille reddettikten sonra, Yuritski yirmi bir siyasi mahkûm ve adi suçlunun akıbeti konusunda çekimser oy kullanınca, çoğunluğun iradesi geçerli olacaktı.[64] Yirmi bir mahkûm, iki gün sonra (21 Ağustos'ta) vuruldu. Bu ilk PÇeka kurbanı grubun bileşimi ders vericiydi: Dokuz kişi adi suçlar nedeniyle vuruldu; bu dokuz kişinin dördü eski PÇeka komiseriydi. Kalan on kişiyse, çoğu Kızıl Ordu askerleri arasında karşı-devrimci ajitasyon yaptığı iddia edilen siyasi mahkumlardı. Bunların altısı, Temmuz'da tutuklanan Mihailovski Topçu Akademisi'nden komploculardı. Aralarında, infazı özellikle Yuritski açısından önemli sonuçlar doğuracak olan eski subaylardan Vladimir Pereltsveig de vardı.[65]

PÇeka'nın ilk infazlarını yaptığı gece (21 Ağustos), Beşinci Petrograd Bölgesi Sovyetler Kongresi'nin aldığı bir karar, politik muhalefete karşı şiddete başvurmaktan yana hâkim ruh haliyle örtüşüyordu: "Her köyde ve bölgede radikal bir temizlik yapmalıyız. Karşı-devrimci subaylar ve aslında iktidarı yeniden zenginlere vermeyi aklından geçiren tüm Beyaz Muhafızlar, acımadan yok edilmelidir."[66] Bir hafta sonra (28 Ağustos'ta), Petrograd Sovyetinin genel oturumunda, Zinovyev'i öldürme girişiminde bulunulduğu iddiası karşısında Kızıl Terör'ün resmen ilan edilmesine ilişkin bir adım daha atıldı. İki gece önce şüpheli hareketler sergileyen, kimliği belirlenemeyen bir şahsın Astorya Otelinde Zinovyev'i öldürmeye kalkıştığına ilişkin asılsız söylentilerden provoke olan Sovyetler, "liderlerimizden birinin tek bir kılına bile zarar gelirse tüm Beyaz Muhafızları kendi ellerimizle temizleriz" ve "karşı-devrimin tüm liderleri bir bir yok edilecek" şeklinde ifadelerle kararlılığını ortaya koydu.[67] Bu karar, Volodarski'nin öldürülmesinin ardından 22 Haziran'da Petrograd Sovyetinin aldığı karara benziyordu. Bununla birlikte, Petrograd Sovyetinin o sırada aldığı karar sadece bir uyarıyken, Ağustos 1918'in sonlarında hüküm süren koşullarda bunun politik bir bildiri olduğuna dair pek kuşku yoktu.

Yuritski, 30 Ağustos 1918 sabahı Saray Meydanı'ndaki İçişleri Komiserliğindeki ofisine giderken yolda vuruldu ve öldürüldü. Bu cinayetin ve suikastçisinin yakalanmasının çarpıcı ayrıntıları, olayla ilgili geniş Çeka dosyalarında açıkça görülebiliyor.[68] Yuritski, Petrograd'ın edebiyat çevrelerinde tanınmış yetenekli bir şair (Marya Tsvetaeva ve Sergey Yesenin'in arkadaşıydı) ve Mihailovski Topçu Akademisi'nden eski bir harp okulu öğrencisi, yirmi iki yaşındaki Leonid Kannegisser tarafından vuruldu.[69] Görünüşe göre Kannegisser 1917'de bir Halkçı Sosyalist ve Kerenski'nin ateşli bir destekçisi olsa da, PÇeka müfettişlerinin mükerrer sorgularında 1918'de herhangi bir

politik bağlantısı olup olmadığını söylemeye yanaşmadı ve kararlı bir biçimde tek başına hareket ettiğinde ısrar etti. PÇeka, onun Ekim Devrimi sonrasında karşı-devrimci komplo gruplarıyla birtakım bağlantıları olduğunu tespit etti.[70] Ancak Yuritski cinayetinin Sovyet iktidarına karşı büyük bir ulusal ve uluslararası komplonun bir parçası olduğu hükmü, PÇeka'nın elindeki kanıtlarla ispatlanamamıştır. PÇeka tarafından 21 Ağustos'ta infaz edilenlerden Pereltsveig, Kannegisser'in yakın arkadaşıydı. Kannegisser'in, Yuritski'nin infazlara sürekli karşı çıktığını, Pereltsveig ve yoldaşlarının infazını durdurmak için son bir çaba daha harcadığını bilmesi mümkün değildi. Basında yayımlanan infaz emirlerinde Yuritski'nin adı geçiyordu ve Kannegisser, kendi kararıyla arkadaşının ölümünün intikamını almak için eyleme geçti.[71] Mark Aldanov'un ifadeleriyle, "bir dostunun ölümü, onu bir terörist yapmıştı."[72] Kannegisser, bu eyleminden ötürü infaz edildi. PÇeka müfettişlerini şaşırtan bir şekilde, dava kapsamında tutuklanan ve aralarında Kannegisser'in annesi, babası, kız kardeşleri ve adres defterinde kayıtlı çok sayıda arkadaşının ve tanıdığının da yer aldığı 144 kişi Kızıl Terör'den bir şekilde yakayı kurtarıp serbest bırakıldı.[73]

Yuritski'nin cenazesi, 1 Eylül 1918. Zinovyev, sağdan ikinci, ayakta duruyor. Molotov, sağdan dördüncü, bir yağmurluk giyiyor. (Rusya Siyasi Tarih Müzesi, St. Petersburg.)

Yuritski suikastinden çabucak haberdar olan Lenin, Cerjinski'ye derhal Petrograd'a gidip bir soruşturma başlatmasını emretti. Lenin, Cerjinski ayrılmadan önce ona, ertesi gün yayımlanacak, karşı-devrimci faaliyetlerle il-

gili bazı belgeler gönderdi. Ona, belgelerde belirtilen noktalarda tutuklama yapmanın akıllıca olup olmadığı hakkında ne düşündüğünü sordu. Cerjinski, bu tutuklamaların VÇeka'nın "karşı-devrimciler arasındaki ilişkilere ve bağlantılara" ulaşmasını sağlayabileceğini ileri sürdü. Açıkça Yuritski cinayetine atıf yaparak, artık "tetikçilerle Sosyalist Devrimci Parti arasındaki bağları muhtemelen ilk kez 'resmen' teyit eden bir şey olduğunu" vurguladı.[74]

Bununla birlikte, Lenin 30 Ağustos'ta fabrika işçilerine hitaben yaptığı iki konuşmada Yuritski cinayetinden, Sosyalist Devrimcilerin tutuklanması olasılığından veya devlet terörünün resmî anlamda hayata geçirilmesinden söz etmedi.[75] Mihelson demir-döküm, makine imalat ve silah fabrikasındaki ikinci konuşmasının ardından, ikinci kez bir suikast girişiminde ölümden kıl payı kurtuldu (ilki önceki Ocak'ta olmuştu).[76] Lenin birkaç yerinden vurulmuştu. Bir kurşun sırtına isabet etmiş, bir diğeri de sol kolundan geçerek boynuna saplanmıştı. Durumu kritik görünüyordu. Doktorlar onu sağlığına kavuşturmaya çalışırken, partisi topluca nefesini tutmuş bekliyordu.

13

Petrograd'da Kızıl Terör

Moisey Yuritski'nin 30 Ağustos sabahında suikaste uğraması ve aynı günün gecesinde Lenin'e suikast girişiminde bulunulması, genellikle Kızıl Terör'ün dolaysız sebebi olarak görülmüştür. Oysa Moskova'da ve diğer Rus kentlerinde, ilan edilmemiş bir Kızıl Terör bütün biçimleriyle aylardır devam ediyordu. Siyasi tutsak uygulaması, Petrograd'da Temmuz'un sonlarında başlamıştı. Yuritski'nin infazlara koyduğu yasak, PÇeka tarafından 19 Ağustos'ta reddedildi (ardından yirmi bir mahkûmun infazı gerçekleştirildi) ve Kızıl Terör, Petrograd Sovyetinin 28 Ağustos tarihli oturumunda adeta resmen ilan edilmiş oldu. Ancak başarısızlıkla sonuçlanan Lenin'i öldürme girişimiyle birlikte eski başkentte gerçekleştirilen Yuritski cinayetinin; PÇeka, bölgesel güvenlik kurumları ve işçi ve asker grupları tarafından, Moskova'da bile daha önce görülmemiş boyutlarda bir tutuklama dalgasına ve çılgınlık ölçüsüne varan politik gerekçeli bir rehin alma uygulamasına ve infazlara yol açtığı kesinlikle doğrudur.

Petrograd'da Kızıl Terör'ün temel amacı, kentin güvenlik güçlerinden yoksun kaldığı 1918 sonbaharında politik istikrarı güvence altına almaktı. Ancak terörün ilan edilmesinden kimin sorumlu olduğu muğlaktı. Yaygın kanaate göre, talimat yukarıdan gelmiş gibi görünmüyordu. Ulusal Sovnarkom, Beşinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nde alınan kararların dışında, 4 Eylül'deki iki toplantının ikincisine kadar kitlesel teröre yeşil ışık yakmadı.[1] O zamana kadar, Petrograd'da Kızıl Terör zaten çok yoğundu. Kuzey Oblastı Sovkom'u ve genişletilmiş Petrograd Sovyeti genel oturumu, 6 Eylül'e kadar Yuritski suikastine resmî bir karşılık vermeyi düşünmedi. Kuzey Oblastı Sovkom'u, çeşitli politik suçlar gerekçesiyle PÇeka'ya infaz yetkisi veren 17 Ağustos tarihli kararını yeniden onayladı.[2] Petrograd'da o dönem zirveye çıkan tutuklamaların ve infazların ortasında, bu kararın yeniden geçerli kılınmasıyla birlikte, Çeka'nın yargısız infazlar konusundaki yetkisi bir kez daha teyit edilmek istenmiş olabilirdi. Eşzamanlı olarak, Yuritski'ye övgülerle başlayan Petrograd Sovyetinin bir genel oturumunda, vekiller "Sağ Sosyalist Devrimcileri, Menşevikleri, Kara Yüzler subaylarını, papazları ve kulakları" yasa dışı ilan eden bir karar alarak sıkıyönetim ilan etti ve "burjuva katillerin

Beyaz Terörüne Kızıl Terör'le" karşılık verileceğini taahhüt etti.[3] Yine o gün hükümet ve parti basınında yayımlanan bir PÇeka ilerleme raporu, *önceki* hafta 512 karşı-devrimcinin vurulduğuna işaret ediyordu. Raporda, Bolşevik liderlerden birine bir saldırı daha yapılması durumunda infaz edilmek üzere rehin tutulan tutsak listelerinin ilki de yer alıyordu (bu listede 120 tutsak vardı).[4] Öyleyse, Petrograd'daki kitlesel terör programına ilişkin resmî yetkilendirmenin kaynağı neresiydi?

* * *

30 Ağustos'ta Yuritski'ye düzenlenen suikastten yaklaşık iki saat sonra, Petrograd Sovyeti Başkanlık Heyeti, bütün bölgesel Sovyetlere, Kızıl Ordu bölge ofislerine ve Petrograd Devrimci Güvenlik Komitesi'ne "çok acil" kodlu bir mesaj gönderdi. Kanegisser'in yakalandığı ve Sağ Sosyalist Devrimci bir kimliğe sahip olduğu belirtilen ve Yuritski cinayetinde İngilizlere ve Fransızlara işaret edilen mesajda, nöbetçi kulübelerinin güçlendirilmesi, stratejik açıdan önemli noktalarda barikat kurulması ve "tüm güçler"in savaşa hazır hale getirilmesi emrediliyordu. Petrograd Sovyeti liderliği, PÇeka şefinin öldürüldüğü ilk saatlerde, bu cinayetin Petrograd'daki Sovyet iktidarına yönelik uzun süredir beklenen, geniş çaplı bir yerel ve Müttefik saldırısının başlangıcı olabileceğinden korkuyordu. Mesajla burjuvazinin, imparatorluk subaylarının, öğrenciler ve devlet memurları arasındaki şüpheli unsurların ve İngilizlerle Fransızların acilen soruşturulması ve tutuklanması için sınırsız yetki verilmişti.[5] Kuzey Oblastı Sovkom'unun 19 Ağustos'ta PÇeka'ya tanıdığı karşı-devrimcilerin infazına ilişkin koşullu yetkiyle birlikte bu mesaj, Petrograd'da Kızıl Terör'ün ilanına yönelik bir başka önemli adım olarak görülebilir.

Ancak, dikkatle incelenirse, Petrograd'da kitlesel yargısız infazlar dâhil geniş çaplı bir resmî Kızıl Terör programının hayata geçirilmesi inisiyatifinin Bolşevik Petersburg Komitesi'nden geldiği görülebilir. Komite, Yuritski suikastinin haberini alır almaz yine Astorya Oteli'nde öğleden sonra (30 Ağustos'ta) Kuzey Oblastı Sovkom'u ve parti liderliğinden ilgili üyelerin katılımıyla bir toplantı gerçekleştirdi. Önemli bir ayrıntı olarak, bu toplantı, o akşam yaşanan Lenin'e suikast girişiminden önce yapılmıştı. Elena Stasova, anılarında[6] bu toplantıdan söz eder. Volodarski cinayetinin ardından partinin çekimser kaldığından söz eden Zinovyev, toplantının hemen başında bu sefer "gerekli" önlemlerin derhal alınmasını talep etmişti. Savunduğu önlemler arasında, "işçilere, entelijansiyayla sokaklarda istedikleri gibi baş etme izni verilmesi" de vardı.

Stasova, toplantıya katılan "yoldaşlar"ın Zinovyev'in radikal kararlarını dinlerken "utanç" duyduğunu iddia eder. Stasova ona karşı çıkmak için söz alınca, Zinovyev öfke içinde bağıra çağıra odayı terk etmişti. Stasova'yı destekleyenler arasında PÇeka'yı temsilen Gleb Boki de vardı.[7] Nihayet, toplantıda "karşı-devrimci unsurları" yakalamak için bölgelere gidecek özel troykalar

kurulması kararlaştırıldı. Bu toplantıda ve hemen ardından karar altına alınan adımlarla, PÇeka'nın elindeki çok sayıda siyasi tutsağın derhal infaz edilmesi ve infaz edilecek şahısların listelerini incelemek üzere Stasova'nın PÇeka başkanlık heyetine atanması kararlaştırıldı. Bu toplantıda benimsenen ve ertesi gün Bolşevik Petersburg Komitesi adına yayınlanan sloganlar şöyleydi: "Karşıdevrimci Beyaz Teröre, Kızıl Terör'le karşılık vereceğiz!", "Beyaz Muhafızları cezalandırmayalı çok oldu; hesaplaşma vakti geldi çattı!"[8]

1918'de Petrograd'daki Kızıl Terör döneminde PÇeka'nın yaptığı tutuklamaların ve infazların büyük bir bölümü, Petersburg Komitesi'nin 30 Ağustos'taki genişletilmiş toplantısında alınan kararı izleyen ilk birkaç gün içinde gerçekleşti. Çeka, 30/31 Ağustos gecesi sadece Admiralteyski Bölgesi'ndeki baskınlar sırasında çoğu eski subay ve Sağ Sosyalist Devrimci, yaklaşık kırk kişiyi tutukladı.[9] Dönemin gazete haberlerinde, çok sayıda "karşıdevrimci"nin 31 Ağustos/1 Eylül gecesinde vurulduğu ileri sürülüyor.[10]

İlk kurbanların çoğu, aylardır hapiste zayıf düşmüştü. PÇeka kayıtlarına göre, "Rus Halkı İntikam Tugayı" davası ile bağlantılı bir kulaktan dolma delille Mayıs'ta tutuklanan ve söylenenlere göre iyiliksever, zengin bir eski toprak sahibi olan Vasili Muhin de bu kişiler arasındaydı.[11] Temmuz ortasında hükümetin bölgesel işçi kongresine yaptığı baskın sırasında Moskova'da tutuklanan Petrograd DOM temsilcileri, Muhin'den daha şanslıydı. Kızıl Terör başladığında hâlâ hapiste oldukları için infazları kesin görünüyordu. Ancak Menşevik liderlik, destek için başka ülkelerden sosyalistleri harekete geçirmişti. Sovyet hükümeti, onlarla daha fazla karşı karşıya kalmaktan çekiniyordu. Riyazanov; Sverdlov ve Çiçerin'le yaptığı uzun tartışmaların ardından birçok kişinin serbest bırakılınasını ve kendi gözetimine alınmasını sağladı.[12]

2 Eylül'de, Petrograd'dan henüz dönmüş olan vekil Voznesenski, Moskova Sovyetine sunduğu raporda, "beş yüz burjuva temsilcisi"nin orada infaz edildiğini ifade etti.[13] Bu rakam, eğer doğruysa, PÇeka'nın 30/31Ağustos ve 31 Ağustos/1 Eylül gecesi infaz ettiği siyasi mahkumların sayısına tekabül ediyordu.[14] Bu sayı, 6 Eylül'de basında duyurulan on iki infazın dışında kalan infazlara ve Ekim ortasında Boki'nin Kuzey Komünü Çeka Kongresi'ne sunduğu raporda geçen Petrograd'daki genel Kızıl Terör döneminde PÇeka tarafından yapılan sekiz yüz "kadar" infazın üçte ikisinden fazlasına tekabül ediyor.[15] Sekiz yüz sayısı, PÇeka ve Petrograd Bölge Çeka'sı adına kurum içi kullanım için hazırlanan kapsamlı, yıl sonu istatistik tablolarında verilen Kızıl Terör döneminde vurulan toplam insan sayısıyla da örtüşüyor.[16] Ayrıca, Kızıl Terör döneminde bin civarındaki tutsağın yaklaşık beş yüzü Kronştad Çeka'sı tarafından infaz edildi.[17]

Mevcut sayılar bölgesel düzeydeki güvenlik kurumları ve çoğu gevşek de olsa PÇeka'ya bağlı seyyar işçi grupları tarafından gerçekleştirilen infazları içermediği için, Petrograd Bölgesi'ndeki Kızıl Terör kurbanlarının tam sayısı muhtemelen asla bilinemeyecektir. S. P. Petrov, 1920'lerin sonunda ya da

1930'ların başında yazdığı yayımlanmamış anılarında, bu işçi gruplarından birinin faaliyetlerini anlatıyor. Bolşevik Petrov, 1918'de Novyi Lessner makina imalat fabrikasında işe girmişti. Volodarski ve Yuritski suikastlerinin ardından o ve yoldaşları, bombacı Sosyalist Devrimcilerin yeni hedefi olabileceklerinden korkuyorlardı. Petrov şöyle diyordu: "Biz [de] [kısasa kısas] misillemede bulunacağımızı ilan ettik. ... Artık çekinmiyorduk; Lisyi Nos kıyılarındaki mavnalarda müzmin düşmanlarımızı suya gömdük ... Bir akşam çocuklar operasyon için toplanacak [ve] ben onlara ne yapılması gerektiğini anlatacaktım."[18]

Bu linç hukuku, Petrograd'daki parti ve hükümet basını, özellikle de *Krasnaya gazeta* tarafından besleniyordu. Bu gazete, Volodarski'nin katledilmesinden itibaren katı ve acil "Kızıl Terör" çağrılarında, Petrograd'ın diğer bütün gazetelerini geride bırakmıştı. Dolayısıyla, Yuritski öldürüldükten sonra yaptığı intikam savunuculuğunun diğer gazetelerden daha sert ve uzun sürmesi şaşırtıcı değildi. *Krasnaya gazeta*'nın 31 Ağustos tarihli başyazısındaki "kana kan" başlığı, gazetenin Terör sürecindeki tavrını yansıtıyordu. İşçileri manen çelikleşmeye çağırıyordu; böylece işçiler düşmanları katledilirken merhamet duygusu hissetmeyecekler ve kan denizini görünce tereddüt etmeyeceklerdi. Başyazı şöyle sona eriyordu: "Varsın burjuvazinin ve hizmetkârlarının kanı aksın; daha çok kan aksın!"[19]

Petrograd'da Kızıl Terör'ün ilk gününde *Krasnaya gazeta*'da çıkan başka bir başyazının başlığında geçen "Duvar Dibine!" ifadesi, Fransa'da 1793'te yaşanan Büyük Terörle, Rusya'da hüküm süren durum arasında paralellik kuruyordu. Yazara göre, Fransız halkı aristokrasinin, din adamlarının ve kralların iktidarına başkaldırdıktan sonra, zafer kolay elde edilmemişti. Eski düzen çetin bir direnç gösterirken, Fransızlar insanüstü bir çabayla tüm bu engelleri aşmıştı. Fransız devrimcileri, öncelikle iç düşmanla mücadele etmeye karar vermiş ve dolayısıyla devrimin tüm düşmanlarına Terör uygulanacağını ilan etmişlerdi! Sloganları, "Tüm aristokratlar, lamba direklerine!" idi. Devrim, karşı-devrimcilerle mücadelenin seyri içinde, kademeli olarak askerî açıdan kendini güçlendirmiş ve Fransızlar nihayet dış düşmanlarını yenilgiye uğratmaya başlamıştı. Yazar, Büyük Fransız Devrimi'nin bu dönemine benzer bir aşamadan geçiyoruz, diye devam ediyordu. Ve şimdi, bizler de önce içerideki karşı-devrimi yenmek zorundayız. Fransız devrimcileri, isyancı aristokratları "lamba direklerine" götürüp binlerce halk düşmanını sallandırmıştı. Yazı, Rus Devrimi düşmanlarını duvar dibinde vuruyor, diyor ve "Burjuvazi, duvar dibine!" diye bitiyordu.

Krasnaya gazeta editörlerine göre, Kızıl Terör'ün ilk günlerindeki infazın ölçeği bir hayal kırıklığıydı. 4 Eylül sabahı haberlerinde, Yuritski suikasti ve Lenin'i öldürme girişiminden bu yana yapılan infazların daha başlangıç olduğunu ifade ettiler. Parti, henüz kendini elini kana bulaştırma konusunda yumuşaklıktan kurtaramamıştı; vadedilen binlerce infaz yerine, daha birkaç yüz burjuva temsilcisinden başka vurulan olmamıştı.[20]

Petrograd'da Kızıl Terör, işçilerin iç ve dış düşmana beslediği garezi patlama noktasına getirmeyi ve iki düşmanı birbiriyle ilişkilendirmeyi amaçlayan kitlesel bir kampanyayla desteklendi. 1918 Eylül'ünün ilk haftasında, tüm Petrograd gazetelerinde neredeyse *Krasnaya gazeta*'dakiler kadar ateşli makaleler ve başyazılar çıktı. Halk içinde Teröre desteği artırmak için kentteki fabrikalarda, işçi kulüplerinde ve toplantı salonlarında partinin önde gelen isimleri tarafından yapılan "Kime Karşı Savaşıyoruz?" konulu konuşmaların öne çıktığı günlük toplantılar da yapıldı.[21]

2 Eylül itibariyle, Lenin'in sağlık durumunun artık hayati tehlike arz etmediği ve iyileşmeye başladığı anlaşıldı. Bununla birlikte, önemli Petrograd gazeteleri ön sayfalarında Lenin'in durumuna dair ayrıntıların yer aldığı sağlık bültenleri yayımlamaya bir süre daha devam etti. Bültenlerde fabrikalardan, işçi örgütlerinden ve Kızıl Ordu birliklerinden gelen ve Lenin'in hayatta kalmasını dileyen, yapılan saldırıyı lanetleyen ve intikam çağrısında bulunan çok sayıda ifade yer alıyor; Lenin'in Rusya ve uluslararası işçi hareketlerinde belirleyici öneme sahip olduğunu anlatan makalelere, PÇeka soruşturmasıyla güncellenen Yuritski cinayetiyle ilgili bilgilere ve Yuritski'yi ideal bir parti lideri olarak resmeden methiyelere yer veriliyordu.

İç ve dış düşmanları birbirlerine bağlamaya dönük ortak çabanın merkezinde, iki başkentte Sovyet iktidarını devirmek için kurulduğu ve Bruce Lockhart tarafından yönetildiği iddia edilen bir Müttefik komplosu (Lockhart Komplosu) yer alıyordu.[22] Moskova'daki VÇeka liderliğinden Varvara Yakovleva, Ağustos başında Petrograd'daki soruşturmayı koordine etmekle görevlendirilmişti. Yakovleva eski başkentteyken, Cerjinski'nin ajanları Moskova'da Lockhart, Sidney Reilly ve onun komplodaki başlıca suç ortaklarından, Fransızların kapsamlı anti-Bolşevik sabotaj operasyonlarının koordinatörü Albay Henri de Verthamon'u ifşa ettiler. Bu ajanlar arasında, Moura Benckendorff değilse de, Letonya piyadelerinin komutanı Albay Eduard Berzin yer alıyordu; Berzin, Lockart ve Reilly'yi kendi adamlarının zamanı gelince Sovyet rejimine karşı hareket edeceğine inandırıp kandırmıştı. PÇeka'nın elindeki kanıtlar, Müttefiklerin Sovyet iktidarını devirme planının merkezinde İngiltere'nin Petrograd Büyükelçiliği'nin yer aldığını gösteriyordu. Bu bilgiler ışığında, Ağustos sonuna doğru Moskova'dan Petrograd'a takviye Çeka müfettişleri sevk edilirken, Cerjinski'nin de yakında Petrograd'a gitmesi planlandı.[23] Daha önce gördüğümüz gibi, Lenin'in Yuritski cinayetini haber aldığında attığı ilk adım, Cerjinski'yi Petrograd'a göndermek olmuştu.

Sovyet kaynaklarında PÇeka'nın 31 Ağustos gecesi İngiliz Büyükelçiliği'ne yaptığı saldırı, Yuritski cinayeti dâhil Sovyet iktidarına dönük ulusal ve uluslararası bir komplo olan Lockhart Komplosu'nun üyelerini yakalamak için yapılan son derece başarılı bir operasyon olarak resmedilir. İngiliz arşiv kaynakları büyükelçiliğin ülke içindeki karşı-devrimci komplolarla ilişkisi olduğuna dair maddi kanıtlar sunsa da, Lockhart ve Cromie'nin yıkıcı faali-

yetlerinin birbiriyle bağlantılı olduğunu gösteren bir delil yok. Petrograd'da Cromie'yle beraber çalışan sivil SIS görevlisi Harold Trevenen Hall, kısa süre sonra yazdığı görev raporunda, Ağustos'ta Cromie'yle işbirliği yapan iki gizli ajan Sabir ve Steckelmann'ın ajan provokatör olduğu sonucuna varıyordu. 31 Ağustos günü öğle sularında, onlardan gelen istek üzerine bir görüşme yaptıklarını ifade ediyordu. Sabir ve Steckelmann, eylem zamanının geldiğini söyleyerek, mümkün olan en kısa sürede onlarla ve Cromie'yle birlikte çalışan diğer anti-Bolşevik örgüt temsilcileriyle yakınlardaki Hotel France'ta bir planlama toplantısı yapılmasını önerdi.[24]

Moura Benckendorff, 1918. (Sir Robert Hamilton Bruce Lockhart Koleksiyonu, Hoover Institutiton Arşivleri.)

Kızıl Terör, 31 Ağustos'ta hâlâ yüksek tempoda seyrediyordu. İngiliz Konsolosu Arthur Woodhouse ve Cromie'nin yakın dostu Le Page, 30/31 Ağustos gecesi tutuklanmıştı. Sabir ve Steckelmann'ın sabırsızlığı, Hall'da kuşku uyandırmadı. Toplantının öğleden sonra Hotel France'da değil, büyükelçilikte yapılması Hall'un fikriydi. Sabir ve Steckelmann'a kalsa, Cromie ve diğer komploculara kurdukları tuzak büyükelçilikte değil, Hotel France'da ortaya çıkmış olacaktı. Cromie, Hall'dan Sabir ve Steckelmann'ın neler anlatacağını duyunca, talep edilen toplantıyı düzenlemeye koyuldu. Hall'un karşı-devrimci lider olarak adını telaffuz ettiği tek isim General Yudeniç'ti ve onu almak için bir araba gönderildi.[25] Daha sonra Sovyet basınında yer alan haberlere göre, Savinkov ve (Savinkov'un yakın arkadaşı ve Lockhart'ın karşı-devrimci

bağlantılarından biri olan) Maksimilyan Filonenko, PÇeka'nın büyükelçilikteki toplantıya gelmesini beklediği önemli devrim düşmanları arasındaydı.[26] Her nasıl olduysa, Yudeniç'in Hollanda Büyükelçiliği'nde saklandığı ortaya çıktı ve Cromie'nin Sabir ve Steckelmann dışındaki diğer Rus bağlantıları, belirlenen saatte çıkageldiler.[27]

Bu arada, Cerjinski 31 Ağustos günü akşam saatlerine doğru[28] Petrograd'a gitmiş ve Moskova'da Lenin'e suikast girişiminde bulunulduğu ve muhtemelen Sabir ve Steckelmann tarafından tuzak kurulduğu haberini almıştı. Oradaki acil durumu yönetmek üzere Moskova'ya hareket etmeden önce, İngiliz Büyükelçiliği'ne yapılacak baskına onay verdi. Baskını yönetmek için PÇeka'dan Semen Geller görevlendirildi.[29] Akşamın ilk saatlerinde yapılan baskına Geller'in yardımcısı Sheinkman, Moskova'daki müfettişlerden Bronislav Bortnovski ve diğer birkaç Çeka komiseri ile istihbarat ajanı katıldı. Hall olayla ilgili sunduğu raporda, baskının başlamasından kısa süre önce Sabir'in "dedektiflerine gözcülük yaparken dikkatli olmaları" emri vereceğini söyleyerek büyükelçilik binasının zemin katına indiğini belirtiyordu. Hall, o günden bakınca, Sabir'in saldırıyı başlatma emri vermek amacıyla aşağıya indiğini tahmin ediyordu. PÇeka'nın beklediği karşı-devrimciler gelmediği için, Sabir işi yarıda bırakınayı denemiş ama başarısız olmuş olabilirdi.

Geller ve yoldaşları, Sabir döndükten birkaç dakika sonra ellerinde tabancalarla kapıyı kırıp büyükelçiliğe girdiler. Le Page'nin ikinci kattaki ofisine ilerliyorlardı; silahlar patladığında Cromie, Hall, Sabir, Steckelmann ve muhtemelen diğerleri orada toplanmış durumdaydı. Yakın mesafeden yapılan silahlı çatışma karmaşasında Çeka istihbarat uzmanı Robert Ionson ve Cromie ölürken, Sheinkman ve Bortnovski ağır şekilde yaralandı. Geller, daha sonra Bortnovski'yi vuran kurşunun kendi tabancasından çıktığını itiraf etti.[30] Saldırı sırasında büyükelçilikte bulunan yaklaşık kırk kişi tutuklanarak Gorohovaya 2'ye götürüldü. Sabir, Steckelmann ve Şahovski dışında yakalananlar, Rus ya da İngiliz büyükelçilik görevlileriydi. O gün maaş günüydü ve çoğu kişi, "veznedar" Ernst Boyce'un ofisinde yakalandı.[31] Sabir ve Steckelmann'ın yakalanması, fakat Şahovski'nin aksine tutuklular listesinde yer almaması ise, Hall'un onların geçmişte ajan provokatör oldukları görüşünü destekliyordu.

Olayı izleyen günlerde bütün Petrograd gazetelerinde yer alan haberlere göre, baskında ele geçirilen materyallerle birlikte isimsiz itirafçıların verdiği bilgiler, PÇeka'nın yerli "parti örgütleri ile İngiliz-Fransız sermayesinin yabancı ajanları"nın içinde yer aldığı "muazzam bir komplo"yu başarıyla tasfiye ettiğini gösteriyordu. Büyükelçilik saldırısı, "İngiliz-Fransız sermayesi"yle Sovyet iktidarına karşı yerel komploları halkın gözünde birbiriyle bağlantılandırabildiği ölçüde başarılı olmuştu. Tutuklanan İngiliz görevlilerinin Çarlık döneminde özellikle tehlikeli siyasi mahkûmlara ayrılan hücreleriyle kötü ün salmış Peter ve Paul Kalesi'nin Trubetskoy Burcu'nda tutulması, çok büyük bir tehdit unsuru oldukları izlenimini güçlendiriyordu. Ancak birçok önem-

li açıdan baskın bir başarısızlıktı. Lockhart Komplosu'nun büyük olasılıkla en önemli mimarı ve 31 Ağustos'ta aslında Petrograd'da olan Sidney Reilly yakalanamamıştı. Ayrıca gizli bir ajan olarak önceki yaz Cromie'yle birlikte çalışan İngiliz işadamı John Merritt, beslediği kimi Bolşevik düşmanı birey ve gruplara para akışını sürdürüyordu. Merritt, büyükelçilik baskınında ele geçirilemeyen İngiliz görevlilerini ve Finlandiya sınırındaki işbirlikçi Rus bağlantılarını cesaretlendirme konusunda öyle ustaydı ki, modern zamanların "Scarlet Pimpernel"i olarak bilinmeye başlamıştı.[32] Dahası, Paul Dukes gibi İngiliz ajanları, Cromie'nin kurduğu yıkıcı şebekenin unsurlarını kısa zamanda bir araya getirdi.[33] İngiliz hükümeti baskın sırasında ele geçirilen belgelerin ifşa edebileceği şeyler konusunda ilk başta endişe duysa da, Cromie'nin Temmuz'da suç unsuru taşıyan kayıtları ve şifreleri yok etmiş olması, belgelerin önemini azaltmıştı. Sovyet yetkililerinin bakış açısına göre baskın, bir başka açıdan da hayal kırıklığı ve talihsizlikti. Moskova'daki VÇeka'yı, vaktinden önce oradaki komploculuların üstüne gitmeye sevk etmişti.[34] 31 Ağustos/1 Eylül gecesi Moskova'da, İngiliz ve Fransız konsoloslukları personeline yönelik kitlesel tutuklamalar yapıldı. Bu sefer tutuklananlar arasında Lockhart, (muhtemelen Çeka muhbiri) sevgilisi Moura Benckendorff, (Lockhart'ın yakın arkadaşı) Yüzbaşı W. L. Hicks ve Rusya'daki Amerikan casusluk zincirinin başındaki Xenophon Kalamatiano ve ona bağlı birçok kilit Rus ajanı vardı. Sidney Reilly ile birlikte kaçanlar arasındaysa, Reilly'nin planlarında önemli bir yeri olan Fransız işbirlikçisi Verthamon da vardı.

Moskova'da hapsedilen Lockhart ve İngiliz ve Fransız ortakları ile Petrograd'da hapsedilen Cromie'nin adamları, Sovyetler Birliği'nin gelecekteki dışişleri halk komiseri Maksim Litvinov ve beraberindekilerle takas karşılığında birkaç hafta sonra salıverildiler. Sovyet hükümetinin geçici Büyük Britanya temsilcisi Litvinov, Lockhart'ın tutuklanmasının ardından Londra'daki Brixton Cezaevi'ne konulmuştu. Dolayısıyla Kalamatiano, 28 Kasım-3 Aralık 1918 tarihinde kurulan Devrimci Yüksek Mahkemenin kamuoyuna açık "Lockhart duruşması"nda yer alan, Müttefiklere bağlı tek sanıktı. Kalamatiano, onun casusluk şebekesine bağlı olduğu iddia edilen yaklaşık on beş adamı ve Reilly'ye bağlı beş kişiyle birlikte Lockhart, Fransız Başkonsolosu Albay Ferdinand Grenard ve de Verthamon, gıyabında yargılanan Müttefiklere bağlı sanıklar arasındaydı.[35] Belki de en önemli ajan Cromie öldürülmüş olduğu için, zanlılar arasında Petrograd temelli hiçbir gizli Müttefik ajanı yoktu. Bu koşullar altında, Cromie'nin yıkıcı faaliyetleri hakkında bilinenlerin kurcalanması ve onun meslektaşlarının yargılanması, sadece Londra'daki Sovyet karşıtı öfkeyi daha da alevlendirmiş olacaktı. Ayrıca Petrograd'daki Sovyet karşıtı komplolarla Moskova'dakileri birbiriyle bağlantılandıracak herhangi bir özel çaba da güdülmedi.

Yargılanan Rus sanıklardan Albay Aleksander Fride, Kalamatiano'nun baş ajanı olmakla suçlandı, ölüm cezası aldı ve vuruldu. Kalamatiano'nun

ajanlarından bazıları, nispeten hafif hapis cezalarına çarptırıldılar. Devrimci Yüksek Mahkeme başkanı Kırilenko, ne kadar uğraşırsa uğraşsın Kalamantiano dışındaki Rus sanıkların Müttefik ajanlarına bağlı olduğunu ortaya çıkaramadı; bu kişiler, birkaç önemsiz figürden başka bir şey değillerdi. Bunların bir kısmına dönük suçlamalar düştü; diğer sanıklar ise ya beraat ettiler ya da çok hafif cezalar aldılar. Kalamatiano ölüm cezası aldı, fakat ceza ertelendi ve Amerikan Yardım Kuruluşu'nun Sovyet Rusya'ya acil gıda tedariki yapması koşuluyla Ağustos 1921'de salıverildi. Lockhart, Reilly, Grenard ve de Verthamon, "işçi düşmanı" ilan edilip ülke topraklarına girişleri yasaklandı ve bir daha Rus toprağı üzerinde görülmeleri halinde infaz edilecekleri belirtildi.

PÇeka'nın İngiliz Büyükelçiliği baskını, Cromie'nin vurulması ve Petrograd'daki acımasız Kızıl Terör, bir uluslararası protestoya yol açtı. Cerjinski ve Petrograd'daki yetkililer, bu eleştirileri ve özellikle de dünya işçileri üzerindeki etkilerini durdurmak için ellerinden geleni yaptılar. 2 Eylül'de yurtdışına yapılan bir radyo yayınında, İngiliz-Fransız ajanlarını ve içerideki karşıdevrimcileri, bir parça doğruluk payı olan, devrimi alaşağı etmek ve Çarlık rejimini yeniden tesis etmek için birlikte hareket etmekle suçladılar; bu ajanların bizzat ve doğrudan Volodarski ve Yuritski cinayetlerinden ve Lenin ve Zinovyev'e yapılan suikast girişimlerinden de sorumlu olduklarını belirttiler ki işte bu doğru değildi. Önemli bir ayrıntı olarak, Lockhart duruşmasında böyle bir suçlama yöneltilmemişti. Yazılı dökümü de yayımlanan Eylül'deki radyo yayınında, büyükelçilik baskınının sonuçları hakkında şunlar söylendi:

> 31 Ağustos günü saat 18.00'de, Karşı-devrimle Mücadele Komisyonumuz, İngilizlerin önemli komplo gruplarından birini İngiliz Büyükelçiliği'nde suçüstü yakalamayı başardı ... Büyük miktarda yazışma ele geçirildi; bunlar yayınlanacak. Bu yazışmalar, İngiliz komplocularının tamamen suçlu olduğunu gösteriyor Gözaltına alınan bu kişilerden bazılarının görgü tanıklıkları, [Müttefik ajanlarının] ... Sovyet halk komiserlerini tutuklamayı planladığını gösteriyor [Olağan koşullarda] [yabancı] bir büyükelçiliği soruşturma yoluna asla gitmezdik. Ancak, bir büyükelçilik komplocuların ve katillerin karargâhı haline getirilmişse, buna sessiz kalamazdık.[36]

İngiliz Dışişleri Bakanlığının, bu suçlamalara, genel anlamda büyükelçilik baskınına, Cromie'nin öldürülmesine ve Petrograd ve Moskova'daki personelinin tutuklanmasına büyük ölçüde soğukkanlı bir karşılık vermesinin nedeni, büyük olasılıkla İngilizlerin bazı suçlamaların doğru olduğunu biliyor olması ve suçlamalara ilişkin sağlam kanıtların ortaya çıkarılabileceğinden endişe duymasıydı.[37] Aslına bakılırsa, İngiliz Büyükelçiliği'nde ele geçirildiği söylenen "büyük miktarda" suçlayıcı kanıtın hiçbir zaman yayımlanmamış olması, Geller ve adamlarının baskından eli boş döndüklerini düşündürüyor.

2 Eylül'de, Petrograd'da yapılan geniş çaplı tutuklama ve infazların gelişigüzel yapıldığı ortaya çıkınca, Ukrayna, Polonya, Gürcistan ve Litvanya yerel temsilcilikleri Zinovyev'e ortak imzalı bir mektup göndererek, o sırada Petrograd'da bulunan vatandaşlarına uygulanan bu önlemlerin kabul edilemez olduğunu savundular.[38] Çağrıya verilen cevap, 1918'de kentte uygulanan Kızıl Terör'ün kaotik yapısını yansıtıyordu. Tahmin edildiği gibi, o dönemde Alman işgalindeki bu ülkelerden çok sayıda insan tutuklanmıştı. Petrograd'daki Alman Konsolosluğu, Alman himayesi altında oldukları gerekçesiyle bu kişilerin büyük bir kısmının salıverilmesini talep eden bir mektup bombardımanıyla Boki'ye tepki verdi.[39] Her mektuba, bir önceki mektuptan beri tutuklanan kişilerin isimlerinin, milliyetlerinin ve gözaltında tutuldukları yerlerin belirtildiği bir liste iliştirildi; toplamda yaklaşık bin kişi vardı.[40] Boki, 10 Eylül'de Alman Konsolosluğu'na gönderdiği mesajda, Alman himayesi altındaki uluslardan tüm mahkûm yurttaşlardan haklarında karşı-devrim suçlamalarını veya spekülasyonlarını destekleyen kanıt olmayanların serbest bırakılması için bölgesel Sovyetlere emir gönderildiğini ifade etti. Boki, bu milliyetlerden insanların aleyhinde herhangi bir suçlama olmadığı takdirde bir daha tutuklanmamasını da emretmişti.[41] Alman Konsolosluğu'ndan Boki'ye gönderilen sonraki mektuplar ve listeler, bu emirlerin ihmal edildiğini gösteriyordu. "Alman himayesi" altındaki milletlerden yurttaşların tutuklanmasına devam ediliyordu. Eylül sonu itibariyle, Alman Konsolosluğu'nun listesinde belirtilen yaklaşık bin kişiden sadece iki yüz kadarı salıverilmişti.[42]

Eylül ortasında, Bolşeviklerin yönetimindeki Petrograd Sendika Konseyi, Kızıl Terör'ün gelişigüzel yapısı nedeniyle alarma geçti. Konsey 14 Eylül'de Zinovyev ve Boki'ye başvurarak, "ölümcül ve telafisi imkânsız hatalardan kaçınmak amacıyla" genel olarak infazlara, sendika binalarında yapılan aramalara ve sendika yetkililerine yönelik tutuklamalara sıkı bir denetim getirilmesini istedi.[43] Aynı zamanda Riyazanov da, başvurunun gönderildiği konsey toplantısında tüm partilerin yasa dışı ilan edilmesine ve siyasilerin tutsak edilmesine bir son verilmesi çağrısında bulunan bir ek önerdi. Ancak bu öneri yeterli destek alamadı.[44] İroniktir ki, Kızıl Terör döneminde, gördüğümüz gibi, işçilere burjuvaziyle "istedikleri gibi" başa çıkma özgürlüğü verilmesini savunan Zinovyev bile, PÇeka mahkûmları hakkında bilgi alma konusunda karşılaştığı sıkıntılar karşısında öfkeye kapılmıştı. PÇeka'nın elinde olduğu düşünülen şu ya da bu kişinin durumunu öğrenmeye dönük sayısız girişimin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından, Yakovleva'ya bildirimde bulunarak PÇeka'yı derhal bir "enformasyon bürosu"na çevireceğini belirtti. Ancak açıkçası mevcut koşullar altında bu talebin anlamsız olacağını fark ettiği için, PÇeka'nın hiç olmazsa şahıslar hakkındaki sorularına bir an önce cevap vermesi gerektiğini ifade ederek mesajını sonlandırıyordu.[45]

Zinovyev, Kuzey Oblastı Sovkom'u ve Petrograd Sovyetinin başkanı olarak, Bolşeviklere, Bolşevik sempatizanlarına veya hükümetin önemli gördüğü bağımsız şahsiyetlere dönük özensiz tutuklama ve infazlar konusunda bir süreliğine de olsa kaygılanmış gibi görünüyor. Novyi Lessner fabrika işçisi S. P. Petrov, anılarında politik düşmanları yakalamak için yaptıkları gece baskınlarında infazın eşiğine gelen dürüst devrimcilerin hayatlarını nasıl kurtardıklarını anlatıyor.[46] Stasova ise anılarında "ölümcül ve telafisi mümkün olmayan hatalar" konusunda endişelenmek için haklı sebepler olduğunu ifade ediyor. Tutuklama listelerini kontrol edip listeye "kazara" girmiş olanları serbest bıraktıklarını belirtiyor. "Tesadüfi bilgilere dayandığı için sık sık haksız tutuklamalar" yapıldığını ve "tutuklanan insanlar arasında bize sempati besleyenler, bizimle birlikte çalışanlar vb." olduğunu söylüyordu.[47]

Bu dehşet verici günlerde, burjuvazinin popüler temsilcileri olarak görülen ve aralarında tiyatroda ve müzikte önde gelen isimlerin de olduğu çok sayıda insan tutuklandı.[48] Ağa düşenler arasında, Sovyetlerde ve Baltık Filosu'ndaki teknik uzmanlar (böylece daha da felç olmuşlardı)[49] ve yalnızca Kuzey Komünü'nde değil, ülke genelinde salgın hastalıklarla mücadele etmeye çalışan doktorlar gibi, Petrograd'ın hayatta kalması açısından önem arz eden insanlar da vardı. Sağlık Halk Komiserliği, Eylül sonuna doğru İçişleri Halk Komiserliğini bu sorun hakkında alarma geçirdi ve daha önce burjuvalar ve memurlar[50] arasında geniş kapsamlı tutuklamalar yapılması gerektiğini şiddetle savunan Petrovski, ülke genelinde Sovyetlere "sırf popüler oldukları için" doktorların ve sağlık personelinin tutuklanmasını yasaklayan acil bir mektup gönderdi.[51] Petrovski Ekim başında uyarısını genişleterek, elindeki verilere göre, bazı Sovyetler Kızıl Terör'ü genel anlamda büyük burjuvazinin ve eski rejimin politik açıdan etkili temsilcilerinden ziyade küçük burjuvaziye ve entelijansiyaya yönelttiği için, cephe gerisinde güvenliğin yeterince sağlanamadığından yakınıyordu (ki Petrograd'da tablo tam olarak buydu). Petrovski, düşük profilli politik kimlikleri nedeniyle tutsaklığa uygun olmayan mahkûmların serbest bırakılması yaklaşımıyla tutsak listelerinin yeniden gözden geçirilmesini emretti.[52]

Zinovyev, Petrograd Bolşeviklerinin 17 Eylül'deki Yedinci Kent Konferansı'nda yaptığı açılış konuşmasında bu türden ayrımlar yapmadı. Temelsiz, zaafa uğratması muhtemel infazlar konusundaki önceki kaygılarıyla çelişircesine, Rusya'da iç savaşın yakında zirveye ulaşacağını düşündüğü bir zaman diliminde Kızıl Terör'ü Beyaz Terör karşısında amansız bir gereksinim olarak yorumluyordu. Bu dönemde Halk Ordusu'nun ilerleyişi tersine çevrilmiş, fakat bu başarı Krasnov Kazaklarının ve Gönüllüler Ordusu'nun ilerleyişiyle gölgede kalmıştı. Ülkede Kızıl Ordu'nun hâlihazırda çok sayıda tutuklama ve infaz gerçekleştirdiği bölgelere işaret eden Zinovyev, konuşmasını bunu onaylarcasına "bu hızla devam edersek, Rusya'nın burjuva nüfusunu [önemli ölçüde] düşürmüş olacağız" diyerek bitirdi.[53] Yedinci Kent

Konferansı'nda "mevcut an" üzerine alınan karar, Zinovyev'in yeni aşırılıkçı eğilimini belirgin kılıyor ve Petrograd'daki Kızıl Terör'le cepheye seferber edilecek insan kaynağı ihtiyacı arasındaki bağlantıya işaret ediyordu:

> İç savaş, Rusya'da doruğa çıkıyor. Beyaz Teröre karşı Kızıl Terör'ü benimseme ihtiyacı, bu hakikatin bir yansımasıdır. ... İşçi sınıfı, nihayet çelik bir diktatörlük uygulamalı ve tüm düşmanlarıyla acımasızca hesaplaşmalıdır. Cephe gerisinin emniyeti güvence altına alınmalı ve tüm güçler cepheye sevk edilmelidir. Erkek ve kadın işçilere, hepsinin birer Çeka görevlisi olduğunu, [artık] son nefesini vermekte olan karşı-devrimle büyük mücadelede hepimizin pay sahibi olduğunu öğretmek elzemdir.[54]

Geç Sovyet döneminde çıkan bir Boki biyografisine göre, Zinovyev Eylül ortasında hâlâ genel olarak Petrograd işçilerinin silahlandırılmasını ve kendi inisiyatifleriyle "linç hukuku"nu yaymalarına müsaade edilmesini savunuyordu.[55] Boki'nin bu aşırılıkçılığa karşı çıkması, Zinovyev'in daha bir ay dolmadan onun görev yerini değiştirmesine neden olmuştu. Özellikle Stasova onun Petrograd'da korunmasız bir halde kalıp ölmesinden öylesine korkuyordu ki, Sverdlov'a başvurup, Boki'nin Kremlin güvencesinde bir hükümet görevine atanmasını istemişti.[56]

Amaçlarından biri "Ekim"in ilk yıldönümünün muzaffer bir hava içinde kutlanması için yapılan hazırlıklara işçilerin katılmasını sağlamak olan Petrograd Sovyetinin 24 Eylül'deki genel oturumunun stenografik kayıtları, Zinovyev'in genel anlamda Kızıl Terör'e ve özel olarak da Çeka'nın önemine dair yaklaşımına da ışık tutar. Aydınlanma Halk Komiserliğinde sanattan sorumlu komiser yardımcısı olan, Gorki'nin nikâhsız eşi meşhur aktris Marya Andreeva "Ekim" kutlaması için oluşturulan özel "Merkez Büro"nun çalışmalarını tanımladıktan sonra, Riyazanov ile Zinovyev arasında sert bir tartışma yaşandı. Riyazanov, Moskova'da hapsedilen kimi bölgesel işçi kongresi katılımcılarının salıverilmesini sağladıktan sonra, birkaç hafta önce Petrograd'a dönmüştü.[57] Petrograd'da, Kızıl Terör'ün gelişigüzel ve kaotik bir şekilde uygulandığını görünce dehşete düştü; Petrograd sendika liderliğindeki arkadaşlarını değişiklikler yapılmasını sağlamak için harekete geçirmeye çalıştıysa da başarılı olamadı.[58] Petrograd'ın tıka basa dolu hapishanelerinde hüküm süren insanlık dışı koşullardan da oldukça rahatsızdı. Yaptığı ateşli konuşmada, o gün taşınacak kızıl bayraklar masum proleterlerin kan lekesinden arındırılmadıkça, Petrograd proletaryasının Andreeva'nın önerdiği gibi "Ekim"i mutlu bir bayram olarak kutlayamayacağını savundu. Riyazanov, Petrograd yetkililerinin, bayram için "psikolojik ön şartları" yaratmak amacıyla gelecek ay tüm masum Kızıl Terör kurbanlarının salınması konusunda PÇeka'ya yardımcı olacak bir komisyon kurması gerektiği düşüncesini ifade etti. Şöyle diyordu: "böylece, [eski takvimle] 25 Ekim'de temiz kalplerimizle, onurla ve coşkuyla hapishanelerimizde sadece bireysel suçu tespit edilen kişilerin bulunduğunu ilan edebileceğiz."

Andreeva, elbette Riyazanov'un çağrısına sempatiyle yaklaşıyordu. Terör döneminde yakalanan masum tiyatro sanatçılarının salıverilmesi için lobi yapıyordu.[60] Aslına bakılırsa, Riyazanov'u dinleyenler, Zinovyev ona öfkeyle saldırana kadar onun düşüncelerine alkışla karşılık vermişti. Zinovyev'e göre, devrim hakkında söylenecek kritik bir şey varsa, o da devrimin çok "yumuşak ve çekingen" olduğuydu. Riyazanov'un özellikle üstü kapalı Çeka eleştirisi, Zinovyev'in gücüne gitmişti. "Sadece en iyilerimiz Çeka'ya gönderiliyor, en zor iş onların işi, çünkü düşmanları hapsetmek bile stresli ve acılıdır," dedi. "Bu yükü taşıyan yoldaşlara şan ve şeref olsun!" diye haykırdı ve ekledi: "Burjuvazinin temsilcilerini tutukladık, proleterlerinkini değil ve yoldaş Riyazanov bunu biliyor." Ancak Zinovyev, tam o anda kendisiyle çelişti ve işçiler Sağ Sosyalist Devrimciler gibi bu "eşkıyaları" izlerse, devrimin onlara da savaş açmaktan başka bir seçeneği olmayacağını söyleyerek, "Yaşasın Kızıl Terör" diye bağırdı. Riyazanov'un karşılık verme çabaları, ona dönük yuhalamalar ve Zinovyev için kopan alkışlar arasında boğulup gitti.[61]

17-21 Eylül'de düzenlenen Yedinci Petrograd Bolşevikleri Konferansı'nda, Kızıl Terör'ün başlatılmasında önemli bir etken olan Bolşevik Parti üyeliklerindeki keskin düşüş, tüm çıplaklığıyla ortaya çıktı. Henüz Haziran'da yapılan bir önceki kent konferansından bu yana, üye sayısı 13.472'den 6000'e gerileyerek, neredeyse yüzde 50'lik bir düşüş yaşamıştı. Bu sayı, kentteki örgütlü fabrika işçilerinin yüzde 2'sinden azına tekabül ediyordu.[62] Azalan üye sayısı, partinin karşılaştığı tek sorun değildi. Petersburg Komitesi'nin Ağustos sonunda üyeleri arasında dolaşıma soktuğu ayrıntılı bir ankete göre, yerel parti teşkilatının görünümünde ve yetkinliğinde köklü değişiklikler baş göstermişti. Petersburg Komitesi, 3559 dönüşle ankete yüzde 60'ın biraz üzerinde bir yanıt aldı. Önemli Sovyet ekonomisti ve istatistikçisi Stanislav Strumilin'in tasnif ettiği anketler, Petrograd parti teşkilatının 1918 sonbaharındaki durumuna dair değerli bir tablo sunuyordu. Örneğin mevcut üyelerin yüzde 40'ının (1419 katılımcı) Ekim Devrimi'nden sonra partiye katıldığını, aslında bu taze "Ekim" Bolşeviklerinin büyük çoğunluğunun son sekiz ayda partiye geldiğini ortaya koyuyordu.[63] Kuşkusuz, önceki çıkışların ardından deneyimli Bolşeviklerin Kızıl Ordu görevlerine ve gıda tedariki müfrezelerine seferber edilmesi, parti örgütü aleyhine olacak şekilde kıdemli partililerin yenilere oranını büyük oranda düşürmüştü.[64] Zinovyev'den başlayarak Sovyet yetkilileri, sürekli olarak ilk kez Haziran'da telaffuz edilen bir geri düşüşten ve yeni gelenlerin arasında hapiste olması gereken birçok yozlaşmış vurguncunun olduğundan söz ediyordu.[65] Petrograd parti örgütündeki bozulma; partinin bölge komitelerindeki sorumlu üyelerin neden zamanlarının büyük bir bölümünü çoğu kez parti kovuşturmaları aracılığıyla çürük elmaları ayık-

lamakla harcamak zorunda kaldığını, Petersburg Komitesi'nin neden artık bu yöntemleri sistematikleştirip[66] bir yargılama prosedürü geliştirdiğini ve kritik kadro eksikliklerine rağmen neden üyelik şartlarının katılaştırıldığını açıklıyordu.

Strumilin'in tasniflerinden çıkan bir ikinci eğilim de, Petrograd Sovyetlerinde, belediye kurumlarında, eğitim ve diğer kültür organlarında, sendikalarda, kooperatiflerde, Kızıl Ordu'da ve yerel güvenlik kurumlarında tam zamanlı çalışan Petrograd Bolşeviklerinin oranının (yüzde 58 veya 3559 kişinin 2071'i), parti örgütlerinde çalışanlara kıyasla yüksek olmasıdır.[67] Aslına bakılırsa, bu rakamlar bile partinin gerileyen kaynaklarına dair tam bir resim vermiyordu; zira hâlâ parti örgütlerinde çalışanların sadece küçük bir oranı, sorumluluk gerektiren pozisyonları tutacak niteliğe sahipti. Bir de, üniversite mezunu Bolşeviklerin büyük kısmı Mart ortasında ve hemen sonrasında Moskova'ya taşınma fırsatlarından istifade etmişti. Sonuç olarak, 3559 katılımcının sadece 87'si, üniversite veya yükseköğrenim diploması sahibiydi.[68] Bu gruptakilerin büyük bir kısmı, muhtemelen parti çalışmalarına katılmıyordu.

Bolşevikler, Petrogradlı kadınları partiye üye yapma konusunda da başarılı değildi. *Krasnaya gazeta*'nın "Rabotnitsa" adlı haftalık köşe yazıları gibi kadın işçileri cezbetme girişimlerine ve Petersburg Komitesi ve partinin bölge komitelerine bağlı kadın seksiyonlarının çabalarına rağmen, Petrograd Bolşeviklerinin yüzde 10'undan azı, yani kabaca 700'ü kadındı. Petrograd'da istihdam edilen fabrika işçilerinin yüzde 39'unun (113.346 işçiden 44.629'u) kadın olduğu bir dönemde, zaten düşük olan bu kadın oranının sadece yüzde 7'si (yaklaşık ellisi) fabrika işçisiydi.[69] Strumilin, kadın Bolşevik işçilerin oranının düşüklüğünü "öncelikli olarak tekstil işçileri, tütün işçileri, şeker fabrikası işçileri arasında yaygın olan ve oda hizmetçisi vb. olarak çalışan" kadın işçilerin "işçi kitlelerin kültürel ve siyasal açıdan nispeten geri unsurları arasında olmasına" bağlıyordu.[70]

Yedinci Kent Konferansı, parti örgütlerinde hizmet gören kritik personel eksikliğinin telafisine katkıda bulunmak için, Moskova'nın yolundan gidilerek özel bir Bolşevik "sempatizanlar" kategorisi oluşturmayı seçti: Bunlar, özellikle kriz dönemlerinde partiyi aktif olarak destekleyecek, ama kabul koşullarına, yoğun ve ağır sorumluluklara, tam donanımlı parti üyelerinin Petrograd'ın dışında görevlendirildiği zorunlu durumlara tabi olmayan fabrika işçileri olacaktı.[71] Konferansta, parti dışı kurumlardaki tüm "sorumlu" Bolşeviklere bir biçimde parti çalışmasına katılmaları için basınç yapılması da kararlaştırıldı. Herkes için zorunlu parti çalışmasına yapılan vurguyu yansıtan günün ana sloganı "Partide Sorumluluğu Olmayan Hiçbir Parti Üyesi Kalmayacak!" sloganının yerini, Petrograd Bolşevikleri Altıncı Kent Konferansı'nda benimsenen ve daha yumuşak bir slogan, "Parti Çalışmasına Güç Ver!" sloganı aldı.

Parti örgütlerinin Sovyetlere kıyasla zayıf olmasına ve aralarındaki çekişmeli ilişkilere rağmen, Yedinci Konferans'ın Petersburg Komitesi'nin çalışması hakkındaki kararında, Petrograd Sovyeti ve kurumlarının denetiminin takviye edilmesine vurgu yapıldı. Dahası, parti komitelerinin bölgesel düzeyde Sovyetler üzerinde denetim kurmalarının eşdeğer öneme sahip olduğu kabul edildi.[72] Parti örgütlerinin yerel hükümetteki rolünü tayin eden politikanın önemine yapılan bu vurgu, ilk kez gerçek anlamda yankı buldu ve Petrograd hükümetine başkanlık eden Zinovyev, artık Petersburg Parti Komitesi'nin bir üyesi oldu.[73] Bir süre kenti ve bölgesel hükümeti Petersburg Komitesi yokmuş gibi yönetmeye devam etmesiyse, parti komitelerinin Sovyetler üzerinde denetim kurmada karşılaştığı güçlüklerin devam ettiğine işaret ediyordu.

Petrograd Bolşevikleri Yedinci Kent Konferansı'nın katılımcıları, bir başka önemli örgütsel değişikliğe daha imza attılar. Şubat'taki Petrograd Bolşevikleri Yedinci Kent Konferansı'yla, Petrograd kentindeki en yetkili parti organı olacak olan, geniş temsil gücüne sahip bir "Delegeler Sovyeti" oluşturulmuştu. Delegeler Sovyeti, daraltılan Petersburg Komitesi'ni dengeleyecekti. Petersburg Komitesi'nin üye sayısı, parti çalışması alanında sınırlı sayıda deneyimli lider olduğu için bölge komitelerince seçilen kırk küsur temsilciden, dikkatle seçilmiş dokuz kişiye düşürülmüştü. Ancak Delegeler Sovyeti, pratikte partinin en üst düzey yerel liderlik organı olarak Petersburg Komitesi'nin yerini almadı. Bir dinleyici topluluğunun ötesine geçemeden nadiren bir araya geldi ve hatta özellikle ilkbahar sonu ve yaz başındaki toplantılara katılım çok az oldu; yereldeki kıdemli parti üyesi eksikliği, giderek daha vahim bir hal aldı. Aslında parti tüzüğünde söz edilmemesine rağmen, Örgütçüler Meclisi Petrograd parti örgütünde başından beri Delegeler Sovyetinden daha önemli ve pratik bir rol oynadı. Atanmış bir organ olan Örgütçüler Meclisi, Petersburg Komitesi'nin bölgelerde karşılaşılan sorunlardan haberdar olduğu ve yeni örgütsel politikaların tartışılarak yaygınlaştırıldığı, kent ölçeğindeki başlıca kanal haline geldi. Görünüşe bakılırsa, Delegeler Sovyeti son kez 6 Temmuz'da toplanmıştı.[74] Petrograd Bolşeviklerinin Eylül'deki Yedinci Konferansı'nda resmen lağvedildi.[75] Şiddetle hissedilen deneyimli kadro eksikliği, bu gelişigüzel yöntemle, Petrograd Bolşevikleri Dördüncü Kent Konferansı'nın parti örgütünü nispeten demokratik şekilde işletmeye dönük girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanmasına yol açtı.[76]

* * *

Çeka'nın yetkileri, Kızıl Terör döneminde kaçınılmaz olarak genişletildi. *Sotsiyal demokrat*'ın editörü ve Bolşevik Moskova Komitesi üyesi Mihail Olminski gibi Bolşevik liderler, şüphesiz terör uygularken gelişigüzel davrandığı ve hesap verme yükümlülüğü olmadığı için ve diğer Sovyet kurumlarıyla karşılaştırıldığında sahip olduğu yüksek statü nedeniyle Çeka'ya alenen saldırıyorlardı. Olminski, tüm Rusya'da Çeka'ları ve onun aşırılıklarını yü-

celten VÇeka'nın resmî yayın organı *Ejenedelnik çrezvıçayinkıh komissiy po borbe s kontr-revoliutsieyi i spekulastiy*'i (*Haftalık Çeka*) özellikle hedef aldı.[77] Yaptığı salvo, terör dönemindeki Çeka operasyonları hakkında parti içinde yürütülen sert tartışmaların bir göstergesiydi. *Haftalık Çeka* sadece altı sayı yayımlandıktan sonra Ekim sonunda kapatılmış olsa da, kapatılmasının nedeni Olminski gibi ılımlıların getirdiği eleştirilerden çok, aşırı fanatizminin Lenin tarafından bile kabul edilemez bulunmasıydı. Pratik nedenlerle VÇeka, Lenin, Troçki ve Moskova'daki parti Merkez Komitesi çoğunluğu ile Zinovyev ve Petrograd'daki Bolşevik Petersburg Komitesi'nin büyük bölümü tarafından desteklenmesi sayesinde kendisine yöneltilen saldırılardan hiçbir hasar görmeden kurtulmuş oldu.

Yuritski cinayeti ve Lenin'i öldürme girişimini izleyen birkaç gün içinde, VÇeka liderliği yerel Çeka'ların ülke çapında karşı-devrim ve vurgunculukla mücadeleden sorumlu olacak şekilde yapılandırılmasına hız kazandırmak için hüküm süren kriz ortamından faydalanmıştı. *Haftalık Çeka*'nın temel amaçlarından biri de, VÇeka tarafından geliştirilen düşünceleri ve yöntemleri yaymaktı; dolayısıyla ilk sayısındaki ifadelerle, Çeka'lar ülkenin her yerinde "düşman sınıfların ideologlarını, örgütçülerini ve liderlerini aynı, planlı ve yöntemli bir şekilde" tasfiye etme çalışması yürüteceklerdi.[78]

Kuzey Komünü'nden Çeka temsilcileri, Ekim ortasındaki kongrede bu ruhla ortak bir faaliyet planı geliştirmeyi, aralarında etkili bir iletişim ve ilişki tesis etmeyi ve Kızıl Terör'ün sonuçlarını değerlendirmeyi amaçlıyorlardı. Kuzey Komünü Çeka Kongresi, sekiz bölgenin tümünü temsilen yetmiş iki delegeyle 15 Ekim'de Smolni'de başladı. Kongre, yerelliklerde Kızıl Terör'ün hayata geçirilmesinin aracı olarak, yukarıdan gelen talimatlarla değil, Ağustos sonundaki olaylardan sonra parti komiteleri tarafından bölge ve hatta kent bazında pek çok Çeka kurulduğunu ortaya koyan yerel raporlarla başladı. Bu raporlara göre, bazıları Yoksul Köylü Komiteleri ile birlikte çalışan birçok bölge ve kent Çekası, çok sayıda tutuklama yapmıştı. Bu Çeka'lardan birkaçı infazlar gerçekleştirmişken, çoğunun verdiği ölüm cezaları merkezden onay bekliyordu.[79]

Artık PÇeka'nın başında olmayan Boki, önceki yedi ayda yaptığı çalışmalara dair bir özet sundu. PÇeka'nın toplamda 6229 tutuklama yaptığını ifade etti. PÇeka, 15 Ağustos-15 Ekim arasında, Kızıl Terör döneminde 1101 karşı-devrim davasını işleme sokmuş, bunların 364'ü tamamlanmış ve 800 kadar mahkûm infaz edilmişti. Büyük olasılıkla, Boki'nin 6 Eylül'de basına duyurduğu 512 infazın yanı sıra, 6 Eylül ve 15 Ekim arasında 288 civarında kişi daha infaz edilmişti.[80]

Zinovyev, kongrenin mevcut koşullarda Çeka'ların rolüyle ilgili yaptığı tartışmanın açılış konuşmacısıydı. İç meselelerle ilgili uzun konuşmasında, yakın bir süreçte yapılan Petrograd Bolşevikleri Yedinci Kent Kongresi'ndeki konuşmasına ve Riyazanov'un Ekim Devrimi'nin birinci yıl dönümünden

önce Petrograd Sovyetindeki masum tutsakların serbest bırakılması talebine yaptığı itiraza bağlı kaldı. Önce Çeka'yı "devrimi savunmak için görevlendirilen işçi kolektiflerinin öncüsü" olarak övdükten sonra şu uyarıyı yaptı: "Burjuvazi orada burada, her yerde ağır bir yenilgi almış, zayıflatılmış ve hatta tasfiye edilmiş olsa da, yine ayağa kalkabilir." Aşağıda hakkında çok şey söyleyeceğimiz gibi, İkinci Filo Müfrezesi'nin üç gün önceki isyanı, devrimin hâlâ tehdit altında olduğunu ve yalnızca Komünist Parti'ye müsamaha gösterilebileceğini gösteriyordu. Kızıl Terör'ün Petrograd'daki uygulanışına methiyeler düzen Zinovyev, politik muhalefete yapılan baskının gevşetilmemesi yönünde uyarılar yaptı. Konuşmasının sonuna doğru, "Çeka içinde yürütülen kimin üstün olduğu konusundaki sakıncalı tartışmaları" eleştirdi. Çeka, tıpkı Kızıl Ordu gibi Bolşevik Parti'nin bir koluydu ve kıdem tartışmalarında örgütün temelini oluşturan iç disiplin ilkesi göz ardı ediliyordu.[81]

Zinovyev'in konuşmasının ardından, kongrede kıdem sorununda, daha doğrusu yerel Çeka'ların Çeka hiyerarşisine karşı mı yoksa ilgili Sovyetlerin idari kurullarına karşı mı sorumlu olacağına dair yapısal meseleye ilişkin ateşli bir tartışma başladı. Mesele, ilkin ilkbahar sonunda ve yaz aylarında, yalnızca VÇeka'ya karşı sorumlu olan bir bölgesel ve yerel Çeka ağı ortaya çıkmaya başladığı sırada ve VÇeka'nın diğer hükümet kurumları karşısında öne çıkmaya başladığı bir dönemde tartışmanın odağı halini almıştı. Temmuz sonunda Moskova'da İçişleri Halk Komiserliği tarafından toplanan Bölgesel Sovyet Temsilcileri ve Bölgesel [Sovyet] İdari Bölüm Başkanları Kongresi'nde, yerel Sovyetler bu çıkışa karşılık verdi. Tamamı Bolşeviklerden oluşan elli dokuz delegeyle toplanan kongre, Çeka'nın özerkliğini oy birliğiyle ve kesin bir dille reddetti. Delegeler, "Çeka'lar üzerine" kararında, yönetimin birleştirilmesinin yerel hükümetin temel örgütsel görevi olduğunu ve Çeka'ların birlik halindeki diğer yerel yönetim unsurlarıyla sürekli gerilimlere ve çatışmalara yol açan daha önceki izolasyon ve ayrılıkçılık pratiğinin durumun anormalliğini gösterdiğini beyan etti. Dolayısıyla, yerel Çeka'ları ilgili yerel Sovyetlerin idari bölümlerinin alt bölmeleri olarak yeniden inşa etmek gerekiyordu.[82]

Bölgesel Çeka kongresinin yapıldığı sırada tesadüfen Kuzey Komünü'ndeki Sovyetlerden idari bölüm temsilcilerinin bir kongresi de Petrograd'da toplanıyordu. Kuzey Komünü Sovkom'u içişleri komiseri olarak Yuritski'nin yerine geçen ve Çeka'nın bağımsızlığının güçlü savunucularından olan Sarra Raviç, idari bölüm temsilcilerinin kongresine başkanlık ediyordu. Ancak kongre delegelerinin çoğunluğu, onun meseleye ilişkin tutumunu desteklemiyordu. 17 Ekim'de, Çeka'ları Sovyetlere bağlı kurumlar haline getirme planının onaylanmasına son vermiş gibi görünen, yerel Çeka'ların örgütsel statüsüne ilişkin planlanmış bir tartışmanın hemen öncesinde Raviç, Çeka konferansının konuyu birlikte ele almayı "kabul ettiğini" duyurdu.[83] Uzun ve sert tartışmaların ardından yapılan ortak toplantıda, Sovyet iktidarının içinde bulunduğu ölüm kalım mücadelesinde Çeka'nın bağımsız olması ge-

rektiğine vurgu yapan Raviç ve ekibinin şiddetle desteklediği PÇeka temsilcilerinin argümanları, Çeka'ların dizginlerini elinde tutmak isteyen idari bölüm temsilcilerinin görüşlerine ağır bastı. Ortak toplantıda alınan kararla, yerel Çeka'lar yapısal olarak yerel Sovyetlerin bölümleri olarak "politik yönetim konusunda onlara karşı sorumlu" olmalıydı. Ancak, pratik hedefler açısından bu madde iptal edildi ve yerel Çeka'ların "iç işleyiş"te "tamamen bağımsız olup doğrudan" [ve sadece] [Çeka emir komuta zincirinde] bir üst otoriteye karşı sorumlu olacağına ilişkin çok daha önemli bir madde geçerli kılındı.[84]

Aynı zamanda, PÇeka'nın Sovyetler karşısında Çeka'yı bağımsız kılmasıyla, yerel parti teşkilatının Çeka'yı kendi kanatlarının altına alma çabasının da başarıyla üstesinden gelinmiş oldu. Petrograd Sovyeti ve bölgesel Sovyetlerde olduğu gibi, Haziran'daki Altıncı Petrograd Bolşevikleri Kongresi'nin arifesinde de bu çabalar yoğunlaştırılmıştı.[85] Temmuz sonunda, PÇeka'daki kırk beş kadar Bolşevik, PÇeka dâhil tüm konularda sözünü dinletmeyi arzu eden aktif bir liderlik Bürosunun başını çektiği bir kolektif içinde örgütlendi. Bu, o dönemde parti tepe liderliğinin, parti komitelerinin Sovyetlerdeki Bolşevik fraksiyonlarla ve diğer hükümet kurumlarındaki kolektiflerle birlikte çalışarak buralardaki politika üretimini ve katı parti disiplinini sistematik olarak gözetlemesi ilkesiyle örtüşüyordu. Ancak Yuritski, bunların hiçbirini kabul etmiyordu. Kolektifin arzularını, PÇeka liderliğinin özgüven eksikliğinin bir ifadesi olarak yorumluyordu.[86]

Sonbahara sarkan görüşmeler ve karşılıklı sert suçlamalar sırasında, PÇeka kolektifi, önemli atamalar ve işçilerin haklarının korunması dâhil iç personel sorunları konusundaki rolünü sınırlandırmayı ve operasyonel konulardan uzak durmayı kabul ederek, iddialarını tırpanlamış oldu. Ancak bu bile kabul edilemezdi. PÇeka Başkanlık Heyeti, kolektifin kendini yeni parti üyelerini onaylama, aidat toplama, Bolşevik yayınları dağıtma ve eğitimler düzenleme gibi tamamen sıradan parti içi işlerle sınırlandırmasında ısrarcıydı. Görevleri elinden alındıktan sonra PÇeka liderliğine başkaldırmaya çekinen PÇeka kolektifi, keskin bir cepheleşmeden kaçındığı için Petersburg Komitesi'ne başvurarak, başka bir işlem yapılmadan önce resmen tanınma talebinde bulundu.[87] PÇeka liderliğinin yetkilerine en azından şimdilik dokunulmamıştı.

Petrograd'daki Kızıl Terör, eski başkentteki yıkıcı politik muhalefeti yok etmek için başlatılmıştı, fakat bu bağlamda etkisi sınırlı kaldı. Ülke içindeki hükümet karşıtı komplolar, 1918'in son çeyreğinde devam ediyordu. Gerek Petrograd Sol Sosyalist Devrimcilerinin yeniden canlanan politik muhalefetinin gerekse Kızıl Ordu'nun güneydeki ve Volga'daki gerilemesinin ardından yeniden göreve çağrılan, terhis edilmiş denizcilerin Bolşevik yönetimine yabancılaşmasının bir yansıması olarak, Petrograd'daki İkinci Baltık Donan-

ması Müfrezesi'nin başarısızlıkla sonuçlanan isyanı, buna bir örnekti. Bu başarısız isyan, Mart 1921'deki Kronştad ayaklanmasının habercisiydi.

Eski Rus donanmasının terhis edilip yeni bir "Kızıl Donanma"nın kurulmasıyla birlikte, donanma hizmeti gönüllü ve sözleşmeli hale geldi. Bu bağlamda, savaş sırasında Çarlık donanmasında askere alınan on binlerce denizci, evlerine dönüp kentlerdeki fabrikalarda veya kırlarda çalışma fırsatı buldu. Büyük Rus Karadeniz Filosu'nun büyük kısmının imha edilip personelin yoğun bir şekilde sivil hayata geçmeye başladığı Mayıs 1918'de bu süreç daha da hızlandı. Ancak, devrime sadık, teknik kapasiteye sahip kıdemli denizcilerin büyük bir bölümü iç savaş cephelerine kaydırıldığından ve birçok deneyimli uzman sözleşmelerle belirlenen düşük ücretlerle çalışmak istemediğinden, denizcilik hizmetinin gönüllülük esasına göre düzenlenmesi planı pek işlemedi. Bu durum, onların yerine düşük kapasiteli yenilerin gelmesine yol açtı ve Baltık Filosu, 1918 yazında gemilerin onlarsız çalışamadığı nitelikli uzman eksikliği sıkıntısı çekmeye başladı. Filodaki gemiler, o dönemde Petrograd'ın dışındaki Kronştad'a veya Neva kıyılarına hapsedildi. Hal böyleyken, deneyimli denizcilerin Baltık Filosu'na geri çağrılması, gemilerdeki personel eksikliğini giderme çabasından daha çok, iç savaş cephelerinde hizmetine son derece ihtiyaç duyulan askerlerin toplanacağı bir kıdemliler havuzu yaratmaktı. Sadece belirli becerilere sahip mobilize denizciler, gemi güvertelerinde görevlendirilecekti.[88]

1915, 1916 ve 1917'de askere alınan terhis edilmiş denizciler, Eylül 1918'de geri çağrıldı. Moskova ve Petrograd'daki yetkililer, bu kişilerin nasıl konuşlandırılacağı konusunda ayrı düştüler. Moskova onları doğrudan Kızıl Ordu'da görevlendirmek isterken, Petrograd'daki meslekten denizciler onları kendi denetimlerindeki birliklere yerleştirmeye kararlıydı. Bunlar deniz personeli olduğu için, Baltık Filosu komiserleri onları halihazırda cephede olan deniz birliklerinin yerine geçecek kişiler olarak görüyordu.[89] Donanma yetkilileri üstün geldi. Çağrının ardından, yeni seferber edilen binlerce denizci, oryantasyon ve cephelere dağıtılmak üzere Petrograd'a ve Kronştad'a gönderildi. O dönem bir Baltık Filosu komiseri şöyle diyecekti: "Her bir denizcinin içinde, daima yangın çıkarabileceğimiz devrimci bir kıvılcım olduğunu ümit ediyorduk."[90]

Moskova'nın seferber edilen denizcilerden beklentilerinin de, Baltık Filosu komiserlerinin ümitlerinin de gerçekçi olmadığı kısa sürede ortaya çıktı. Geriye dönüp baktığımızda, başka türlü olamayacağı anlaşılır. Seferber edilen birçok denizci, Sol Sosyalist Devrimcilerin hâlâ baskın olduğu kırsal bölgelerden geliyordu. Önceki yaz, Bolşeviklerin yönetimindeki silahlı gıda tedariki müfrezeleri ve Yoksul Köylü Komiteleri'nin köylülere yaşattığı dehşete şahit olmuşlardı. Sanayi merkezlerinden gelen diğer denizciler ise, fabrikalarının kapandığını ve işçilerin işsizlik, açlık ve salgın hastalıklar içinde yaşadığı sefaleti görmüşlerdi.

Dahası, seferber edilen denizcilerin yerleştirilmesi için yapılan düzenlemeler tam bir keşmekeşti. Ortadaki denizci sayısı, beklenenin iki katıydı (beş-altı bin yerine on bin).[91] Bolşeviklere besledikleri karşıtlığın kolaylıkla mevcut çekirdek mürettebata sıçrayabileceği, hatta seferber edilen kıdemlilerin acemi gönüllülere duyduğu düşmanlığın anlaşmazlıklara yol açabileceği gemi güvertelerine yerleştirilmeleri politik açıdan akıllıca olmadığı için, pek çok denizci idareten Kronştad ve Petrograd'daki koğuşlara ve barınaklara yerleştirildi. Bu yerler bile kısa süre içinde dolup taştı. Buralardaki yaşam koşulları tümüyle berbattı; en çok da İkinci Baltık Filosu Müfrezesi'nin derme çatma koğuşlarına birkaç bin seferber edilmiş denizci yerleştirilmişti. Koğuşlar olağanüstü kalabalık, pis ve kasvetliydi. Camlar kırıktı ve kapıların kilidi yoktu. Tuvaletler dehşet durumdaydı. Koğuşlardaki asfalt zemin, yapışkan çamurla kaplıydı; yıkanmak şöyle dursun, süpürülmüyordu bile. Köşeler dışkıyla doluydu. Yataklar eskiydi ve çoğunun yayları kırıktı. Yatakların çoğunda çarşaf, battaniye, yastık yoktu. Tabak, bardak, çaydanlık yoktu. Denizciler, kısıtlı miktardaki lapayı aynı bakraçtan yiyorlardı. Su borularının bazıları kırıktı. Ne sabun vardı, ne temiz çamaşır; denizcilerin üniforması eksikti, yarısından çoğunun ayakkabısı bile yoktu.[92]

Dolayısıyla, yeni seferber edilmiş denizcilerin isyanı için koşullar olgunlaşmıştı. Zinovyev, 26 Eylül'de yapılan bir Petersburg Komitesi toplantısında, koğuşlardaki "kabul edilemez" koşullar ve denizciler arasında acilen politik çalışma yapılması ihtiyacı konusunda ikazlarda bulundu.[93] Bir buçuk hafta sonra, Bolşeviklerin hâkim olduğu Kronştad Yürütme Kurulu, seferber edilmiş denizcilerin büyük çoğunluğunun "Sovyet karşıtı tutumlar" içinde olduğunu tespit etti, bunu içlerindeki "istenmeyen ve tehlikeli unsurlara" yordu ve bu unsurların yok edilmeleri için adım atılması kararı aldı.[94] Ancak, seferberlikteki denizciler arasındaki sorunun kaynağı ne parti çalışmasının olmayışı, ne de arzu edilmeyen kişilerin varlığıydı; her iki durumda da hiçbir şey yapılmadı. Dolayısıyla denizciler, içlerinde başından beri daha güçlü bir etkiye sahip olan Sol Sosyalist Devrimcilere daha da yakınlaştılar. İkinci Baltık Filosu Müfrezesi'nin seferberlikteki denizcileri tarafından isyandan önce alınan politik kararlar, onlarla Sol Sosyalist Devrimciler arasındaki doğal sinerjiyi yansıtıyordu.

Seferberlikteki denizciler arasındaki politik huzursuzluğun ilk işaretleri, Kronştad'da görüldü.[95] Petrograd'a yerleştirilen İkinci Baltık Filosu Müfrezesi'ndeki seferber denizcilerin ilk kitlesel protesto toplantısı, çoğunun geldiği vakitten kısa süre sonra, 4 Ekim'de gerçekleştirildi. Bu toplantıda oy birliğiyle alınan kararlarda, Sol Sosyalist Devrimci Petrograd Komitesi'ne bağlı Askerî Donanma Örgütü'nün birçok başlıkta propaganda ettiği tutumla şahsi endişeler iç içeydi.[96] Kişisel güvenlik ve yaşamsal kaygılar kararlara yansıtılıyor ve müfrezedeki tüm bölüklerin silahlandırılması şart koşuluyordu (akabinde, müfreze sadece bir miktar tabanca temin edebilecekti). Gıda tedariki ve

iyileştirilmesiyle ilgili tüm sorunlar seçilmiş bir komiteye emanet edilecek ve gecikmeksizin denizcilere üniforma verilecekti. Daha kapsamlı sorunlar şu iki kararla ifade ediliyordu: Birincisi, filo yetersiz gönüllülerden tamamen ayıklanacak ve yerlerine seferber edilmiş kalifiye personel getirilecekti;[97] ikincisi, Bolşevikler tarafından haksız yere hapsedilen denizciler salıverilecekti.[98]

Petrograd yetkilileri, seferber denizcilerin, özellikle eski Karadeniz Filosu'ndan gelenlerin kendilerine beslediği düşmanlığın gayet farkındaydılar, fakat denizcilerin maddi durumunu iyileştirmekten başka çareleri yoktu. Denizciler arasında düzen tesis etmek için ciddi ölçüde baskı yapılması gerektiğine hükmettiler, ama sebepsiz yere baskı kurmayı istemiyorlardı. Seferber denizcilerin Petrograd'da konuşlandırılmasını savunanların başında gelen Baltık Filosu komiseri İvan Flerovski'nin ifadeleriyle, "ciddi bir baskı kurmak için ciddi bir mazeret gerekiyor"du.[99] Dolayısıyla, uygun zamanda harekete geçmek üzere güvenlik birimleri seferber denizcilere karşı harekete geçmek için hazır tutulacaktı.

Ekim'in ikinci haftasında, yeni gelenlerden eski Karadeniz Filo denizcisi Yakov Şaşkov, İkinci Filo Müfrezesi'ndeki şikâyetçi denizcilerin lideri olarak sivrildi. Şaşkov, bir Sol Sosyalist Devrimci aktivistiydi. Aynı sırada (en geç 12 Ekim'de), Sol Sosyalist Devrimci askerî-donanma örgütü, denizcilere coşkulu ve devrimci bir çağrı yaptı. Çağrının her satırında Bolşeviklerin uygulamaları kınanıyor ve denizciler devrimci öncünün 1917'de oynadığı rolü üstlenmeye davet ediliyorduysa da, taktik açıdan asıl olarak acil bir eylemden ziyade sabır, örgütlenme ve iç disipline vurgu yapılıyordu.[100] Ancak denizciler o sırada her biri birbirinden tahrik edici günlük toplantılar yapıyorlardı.

Flerovski ve yardımcısı İlya Fruntov'un birliğin 13 Ekim'deki toplantısı sırasında asayişi sağlamak için girişimde bulunması, müfreze açısından meseleye tuz biber ekti. Denizciler, bağırarak Flerovski'yi konuşturmadılar. Fruntov'a daha da kaba davranıp onu kürsüden aşağı indirdiler ve Flerovski'yle beraber onu işaret ederek "kurtulalım şunlardan, lanet olsun" diye bağırdılar.[101] Dağılmadan önce, devrimci eyleme destek kazanmak için aralarından Kronştad'a gidecek temsilciler seçtiler; fakat Bolşevik yetkililer, donanma üssüne girmelerine izin vermedi. O akşam yapılan başka bir kitlesel toplantıda, Bolşeviklerin bile hitabet gücünü takdir ettiği Şaşkov, Bolşevik yönetimi şiddetle kınayan ve 1917'deki gibi tek parti egemenliğinin olmadığı, özgür, demokratik Sovyetler tarafından yönetilmeye geri dönülmesini talep eden konuşmasıyla denizcileri heyecanlandırmıştı. Denizciler, tezahüratlar arasında Bolşeviklerin uygulamalarına itirazlarını ve Sol Sosyalist Devrimcilerin üzerlerindeki etkisini ortaya koyan bir karar aldı:

> Devrimci halkı utanca sürükleyen Brest antlaşmasının derhal geçersiz kılınmasını talep ediyoruz. [Almanlara] tazminat ödenmemesini talep ediyoruz. Tarlalardan ve tezgâhlardan henüz dönmüş olan bizler, maaşlı bürokratların-ko-

> miserlerin keyfi yönetimine ve şiddetine maruz kalan emekçi halkın dört bir yandan yükselen feryadına karşı sessiz kalamayız. Bizler, işçi ve köylü Sovyetleri kongrelerinin dağıtılmasını ve tutuklanmasını yaşadık. Bizler, çoğu masum işçilerin, köylülerin ve denizcilerin dayak yediğini ve vurulduğunu gördük. ...
>
> Gerçek Sovyet iktidarının yeniden kurulmasını talep ediyoruz!
>
> Kahrolsun Brest ilmiği!
>
> Yaşasın Enternasyonal Sosyalist Devrim![102]

PÇeka, daha sonra bu kararın Sol Sosyalist Devrimcilerin Petrograd'daki karargâhındaki teksir makinesinde hazırlandığı ve çoğaltıldığı suçlamasında bulundu.[103]

Ertesi gün, 14 Ekim'de, seferber denizciler başka bir toplantı yaparak meydan okumaya devam ettiler; Flerovski'nin yerine içlerinden Georgi Şanin'i, komiserleri olarak da Avgust Kulberg'i seçerek bağımsız olduklarını gösterdiler. Şanin'e yardımcı olacak bir ekip de topladılar. Şanin, bu değişiklikleri duyurduğu "1 No'lu Emir" ile o gün (14 Ekim) öğle vaktinden itibaren Bolşevik komiserlerin tüm emirlerini hükümsüz kıldı. Ardından gelen "2 No'lu Emir" ile de, yeni yetkililerden izin almayanların müfreze tesislerine girişini yasakladı.[104]

Bu adımlardan sonra, çoğu tabancalı denizciler, Birinci Kıyı Donanma Müfrezesi'nin merasim alanı yakınlarında yürüyüşe geçti. Burada bir protesto gösterisi düzenlediler ve bu birlikten belirsiz sayıda denizciyle birlikte Marinski Tiyatrosu önündeki meydana yürüyerek burada bir gösteri daha yaptılar. Saat akşam yedi olmuştu. Birçok denizci, Şaşkov'un liderliğinde tiyatroya girip Wagner'in *Valküreler* operasını birinci sahnenin ortasında durdurarak orkestranın üflemeli çalgılarına el koydu. Aralarına yeni katılanlarla beraber yürüyüp Bolşevik karşıtı sloganlar atarak, yakınlardaki Neva iskelesinde demirli donanma gemilerinin mürettebatını kendilerine katılmaya ikna etmek için yola koyuldular.

O sırada Flerovski İkinci Baltık Filosu Müfrezesi'nin giderek utanç verici bir hal alan ve potansiyel olarak tehlikeli isyanını bastırmak için aynı gemilerdeki güçleri bir araya toplamaya çalışıyordu.[105] Dolgu zemin üzerinde otomobiliyle ilerlerken, aniden yürüyüşçülerin yolunu kapattığını fark etti. Onu hemen tanıdılar, arabadan çıkardılar ve kendilerine eşlik etmeye zorladılar. Flerovski'ye göre, Şaşkov ardından göstericileri 1917'de sayısız politik gösteriye sahne olan Nevski Bulvarı'na yönlendirmişti. Flerovski kurtulmaya çalışırken çok fena dayak yedi. Aslına bakılırsa, uzaktan açılan tüfek ateşi seferberlikteki denizcilerin dağılmasını sağlayınca şans eseri lime lime edilmekten kurtulmuş oldu. Yaşanan karmaşa içinde kaçmayı başardı.[106]

Birkaç saat içinde, gemi mürettebatlarının desteğini almaya çalışırken büyük ölçüde başarısız olup hüsran içinde bitkin düşen seferber denizciler dağılmış halde koğuşlarına geri çekilince, İkinci Filo Müfrezesi'nin isyanı sona

erdi. Onlar dinlenirken, Şaşkov tüfekleri aramaya gitti. İçinde bulunduğu kamyon kısa süre içinde durduruldu ve tutuklandı.[107] Güvenlik güçleri İkinci Filo Müfrezesi'nin koğuşlarının etrafını sardı ve birlikten yaklaşık kırk kişiyi tutukladı.[108] Petrograd ve Kuzey Komünü Sol Sosyalist Devrimci komitelerinin halktan destek bulma çabaları sonuçsuz kaldı.[109]

O sırada Zinovyev, başarısızlıkla sonuçlanan isyanı, Petrograd Sol Sosyalist Devrimcilerinden tamamen kurtulmak için mükemmel bir fırsat olarak görüyordu. Petrograd Sovyetinin 15 Ekim'deki acil toplantısında, akamete uğrayan ayaklanmaya ilgili raporunda şu ifadeyi kullandı: "Petrograd proletaryası, nihayet Kamkov'un Beyaz Muhafızcı partisinin kalbine son kazığı çakmalıdır." Bu toplantının büyük bir kısmı İkinci Baltık Filosu Müfrezesi isyanının kınanmasına ayrıldı ve ardından vekiller isyanı, "Sol Sosyalist Devrimci entrikacılar ve İngiliz-Fransız sermayesinin bilinçli ajanlardan oluşan gizli çete"nin işi ve "Sol Sosyalist Devrimcilerin Moskova'daki Temmuz başkaldırısının kötü bir kopyası" olarak kınayan bir karar aldılar.[110] Böylelikle, bu kararla Sol Sosyalist Devrimciler daha da kriminalize edilmiş oldu.

Aynı şekilde, Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi, gelecekteki benzer karşı-devrimci taşkınlıkların bastırılmasını merkeze koydu ve "bölgelerdeki örgütlerinin tasfiye edilmesi dâhil olmak üzere Sol Sosyalistlerle savaşta en kararlı önlemlerin alınması" için yetki verdi.[111] Eşzamanlı olarak, Petrograd Sovyeti Başkanlık Heyeti, İkinci Filo Müfrezesi koğuşlarını denetlemek üzere bir olağanüstü durum komisyonu atadı. Yukarıda tarif edildiği şekilde, komisyonun 18 Ekim tarihli raporunda kayıt altına düşülen kabul edilemez yaşam koşulları, bazı seferber denizcilerin oldukça ciddi şahsi şikâyetlerinin meşruiyetine vurgu yapıyordu. Fruntov, seferber denizcilerin Petrograd'a sevkiyatının durdurulması için 21 Ekim'de Moskova'daki Askerî İşler Halk Komiserliğine telgraf çekti.[112]

PÇeka, 15 Ekim'de Petrograd Sol Sosyalist Devrimcilerinin karargâhına baskın yaptı, dosyaların altını üstüne getirdi ve binadaki dokuz parti üyesini tutukladı.[113] Birkaç gün içinde davada adı geçen herkesi sorguladı ve 21 Ekim'de PÇeka Başkanlık Heyetine, isyanın altısı Sol Sosyalist Devrimci olan ve ikisi henüz gözaltında olmayan on üç liderinin vurulmasını, geri kalanlarınsa serbest bırakılmasını önerdi.[114] Heyet ertesi gün öneriyi onayladı ve o gece on bir hükümlü, PÇeka tarafından Peter ve Paul Kalesi'ne götürülerek infaz edildi.[115]

İsyanın ardından Petrograd Sovyeti, İkinci Filo Müfrezesi üyeleri için, Baltık Filosu denizcilerinin devrimci görevlerini daha iyi anlamalarını sağlayacak mecburi bir program başlattı.[116] Donanma komiserleri, gemi müretebatlarına hitaben, elbette İkinci Baltık Filosu Müfrezesi isyanını kınayan kararların aktarıldığı ve mevcut Sovyet iktidarına bağlılık yeminlerinin edildiği kitlesel toplantılar düzenledi. Kararlar, doğal olarak Petrograd basınında da yayınlandı.[117] İkinci Filo Müfrezesi isyanına liderlik etmekle suçlanan

on bir mahkûmun 22/23 Ekim gecesinde infaz edilmesi, bir hafta boyunca kamuoyuna duyurulmadı.[118] Önemli bir detay olarak, seferber denizcilerin isyanını kınadıkları için hemen haberi yapılanlar arasında yer alan *Petropavlovsk* savaş gemisi mürettebatı,[119] infazların duyurulduğu günün ertesinde olayı şu ifadelerle şiddetle protesto etti: "gerçek proleterler hunharca katledildi onlar gerçekten, hakikaten korkunç bir açlık çektikleri için, Sovyet karşıtı bir ayaklanma olarak adlandırılan oysa bir açlık isyanından başka bir şey olmayan bir isyana katılmışlardı." *Petropavlovsk* denizcilerinin protestosu yayınlanmadı. İşlem yapılmak üzere PÇeka'ya sevk edilerek, isyanla ilgili dava dosyasına konuldu.[120]

* * *

Bolşevik Petersburg Komitesi'nin başlattığı Kızıl Terör, Petrograd hükümetindeki rolünü büyük ölçüde pekiştirmişti. Komitenin kitlesel teröre yönelmesinin kökeninde, Ekim Devrimi sırasındaki radikalizmi ve olağanüstü bir örgütsel zaafın yaşandığı bir dönemde, Müttefik ajanlarının desteklediği içerideki karşı-devrim tarafından yenilgiye uğratılma samimi endişesi yatıyordu. Yuritski suikasti ve başarısızlıkla sonuçlanan Lenin'i öldürme girişiminin ardından *Krasnaya gazeta*'nın "kana kan" şiarı; Petersburg Komitesi, PÇeka'nın genç delifişekleri ve S. P. Petrov gibi partizan işçilerin hassasiyetlerini yansıtıyordu. Petrograd'da Kızıl Terör'ün büyük bir öfkeyle patlamasının, Moskova ve diğer kent merkezlerine kıyasla daha hızla yayılmasının ve nihayetinde daha kaotik bir hal almasının ardında, kısmen Zinovyev'in Yuritski suikastine karşı sert tepkisi ve ironik bir biçimde bir kısım Petrograd işçisinin Yuritski'nin PÇeka başkanlığı sırasında düşman bellediği kişilerle hesaplaşma sabırsızlığı yatıyordu.

14

"Dünya Tarihinin En Büyük Olayı"nı Kutlamak

Petrograd'da Kızıl Terör yaşanırken, Bolşevikler, eski başkentte Ekim Devrimi'nin birinci yıldönümünü kutlamaya hazırlanıyorlardı. Bu en büyük Sovyet bayramının organizasyon ve sahnelenme tarihi, Petrograd Bolşeviklerinin ve Sovyet iktidarının "Ekim"den bir yıl sonra karşı karşıya kaldıkları geniş siyasal ve toplumsal sorunlara ışık tutuyor. Bu sorunlar arasında, Petrograd'ın kimliğinin Petrograd Bolşevikleri gözünden yeniden tanımlanması, Petrograd ile Moskova arasındaki ilişkiler, iktidar ve otoritenin kurumsal merkezi ve yapısı ile Petrograd Bölgesi'nde Sovyet iktidarına yönelik halk desteğinin ölçüsü bulunmaktaydı.

Önceki aylarda süregiden krizleri göz önünde bulundurursak, Petrograd işçileri 1918 sonbaharında 1 Mayıs öncesinde olduğu gibi haklı olarak hâlâ "Kutlayacak neyimiz var?" diye sorabiliyorlardı. Bununla birlikte Petrograd Bolşevikleri, yaklaşan yıldönümünü kutlamak için pek çok sebep görüyordu. Orta batı Rusya'da, Çeklerin ve Beyazların ilerleyişi tersine çevrilmiş; Kazan 10 Eylül'den beri yeniden ele geçirilmişti. En önemlisi, Batı Avrupa'daki Alman kuvvetleri tamamen geri çekilme halindeydi. Ekim'de ve Kasım başında, Almanların savaş girişimi tamamen çökmüş, Habsburg İmparatorluğu parçalanmış ve Orta Avrupa'daki eski rejimler demokratik devrimlerle devrilmişti. Lenin, İtilaf kuvvetlerinin yenilen Almanya'yla birlik olup Rusya'da Bolşevizmin kapitalizme yönelttiği tehdidi ortadan kaldırma olasılığını bir hayli dert etse de, Almanya'nın eli kulağındaki yenilgisinin Sovyet iktidarının hayatta kalmasına yönelik büyük bir tehdit oluşturduğu görüşü, Petrograd Bolşevikleri tarafından kuşkuyla karşılanıyordu.

Bolşevik Petersburg Komitesi'nin meşhur üyesi Moisey Haritonov, Eylül ortasındaki Birinci Kent Bölgesel Sovyeti genel toplantısında coşkuyla, "Şu an gördüklerimiz, bizim büyük beklentilerimizi aşıyor," diyordu. "Geçen Ekim'de neredeyse hepimizin en büyük rüyasının Kurucu Meclise kadar bir şekilde hayatta kalmak olduğunu anımsayın. ... O dönemde, pek azımız Lenin'in Sovyet iktidarının kalıcılığına olan inancını paylaşıyordu. Artık ortada başarılmış bir hakikat var." Aynı bölgesel Sovyetin bir ay sonraki toplantısında, Alman Sos-

yal Demokrat Partisi'nin[1] hayli eğitimli eski üyesi İvan Paşkeviç Sovyet önderliği adına konuşurken, iç ve dış tehditleri gündemden çıkararak şu gözlemi yapıyordu: "Son zamanlarda, olaylar bir film şeridi gibi hızla gelişiyor. Her yeni gün, insanın bir yıl önce düşleyebileceğinden öylesine fazla yenilikler getiriyor ki, erişilmez görünen şeyler bugün artık kolaylıkla ve çabucak başarılmış gibi görünüyor. İstikrarlı bir durumun içinde bulunduğumuzu düşünmeye iyiden iyiye alıştık." Paşkeviç bunları söylerken, Çekler panik halinde geri çekiliyordu. Alman güçleri Don Bölgesi'ni ve Ukrayna'yı terk eder etmez, bu alanlar çabucak Sovyet denetimine geçti. Müttefiklerin toplayabileceği tüm [yeni] zayıf müdahale kuvvetleri, o sırada Kuzey Rusya'da bulunan Müttefik birlikleri gibi hızla demoralize olacaktı. Lenin'in endişelerini yok sayan Paşkeviç, "[daha fazla] dış müdahaleden korkmaya gerek yok" diye ısrar ediyordu.[2]

1918 sonbaharında Volga ve Orta Avrupa'daki devrimci zaferlerin getirdiği zafer sarhoşluğu, Petrograd basınına, Petrograd Sovyeti toplantılarının raporlarına ve kararlarına,[3] Petrograd'daki Bolşevik liderlerin haftalık pazar toplantılarındaki[4] konuşmalarına ve Petrograd Bolşevikleri Yedinci Kent Konferansı ve Birinci Bolşevik Petrograd Bölge Konferansı'nın (7-11 Ekim) gidişatına da yansıyordu.[5] Petrograd'daki Bolşevik liderler, bu forumlarda elbette Lenin'in fedakârlık ve üç milyon kişilik bir ordu inşa etme çağrısını tekrarlıyorlardı. Bununla birlikte, Lenin'in aksine, Orta Avrupa'da sosyalist devrimlerin zafere ulaştırılmasında Kızıl Ordu'nun oynayacağı role hazırlanmak amacıyla, Sovyet Rusya'yı Beyaz güçlerden ve emperyalist güçlerin koalisyonundan korumak için büyük bir ordu yapılanmasını, yaygın askerî eğitimi vb. çok da gerekli görmüyorlardı. Rusya'daki Sovyet iktidarının efsanevi Paris Komünü'nden çok daha uzun bir süre, tam bir yıl boyunca ayakta kalmasından ve dünya çapında sosyalist bir binyılın şafağına öncülük ettiklerine dair sarsılmaz inançlarından güç alıyorlardı. Geleceğin en önemli Sovyet tarihçilerinden Vadim Bistranski'nin "dünya tarihinin en önemli olayı" dediği büyük bayrama hazırlık yapan Petrograd Bolşeviklerinin ruh hali genel anlamda bu şekildeydi.[6]

*

Ekim bayramına dair ilk planlamalara, Ağustos 1918'de Petrograd'da Kuzey Oblastı Sovkom'u Aydınlanma Komiserliği tarafından başlandı.[7] Petrograd Sovyeti liderliği, Eylül başında bayram hazırlıklarının yönetimini üstlendi. Parti organlarının Sovyetler karşısındaki gücünü artırmak için adımlar atılmış olsa da, partinin süreğen zayıflığı, Petrograd Sovyetinin, Ekim devriminin çığır açıcı, küresel önemine ve devrimin kaynağı olan Petrograd'a yaraşır oblast genelinde kitlesel bir kutlamanın yönetimini üstlenmesini gerekli kılıyordu. Bolşevik Petersburg Komitesi bayram organizasyonunda özel ve büyük bir rol oynamış gibi görünmezken, parti bölge komiteleri, genel olarak bayram etkinliklerine kendi katılımlarını koordine ediyordu.

Bayram düzenlemelerini yönetmek için özellikle oluşturulan on kişilik Ekim Şenlikleri Merkezî Organizasyon Bürosu, Petrograd Sovyeti Başkanlık Heyeti tarafından 15 Ekim'de toplanan bir konferansta kuruldu.[8] İlk başta Marya Andreeva'nın, ardından sendika lideri ve Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi üyesi Naum Antseloviç'in başkanlığını yaptığı Merkez Büro, Petrograd Sovyeti Başkanlık Heyetine rapor veriyordu. İstediği zaman bağlayıcı kararlar alma ve gerekli materyallere devlet adına el koyma yetkisiyle donatıldı; kendisine bağlı yaklaşık oniki bölüm de benzer yetkilere sahipti. Merkez Büronun yetkileri, kendi masraflarıyla birlikte, başka mali kaynakları da olan bölgesel Sovyet bayram komisyonlarının masraflarını karşılamak için sağlanan ve o dönem için olağanüstü bir miktar olan milyonlarca rublelik bütçeyle destekleniyordu. Moskova'nın uygulanması için ulusal, bölgesel ve yerel hükümetlere aylardır baskı yaptığı, fakat cüzi bir başarı elde ettiği merkezî kurumsal modellere uygun düşen bu yukarıdan aşağıya yönetim yapısı, bayramla ilgili pek çok faaliyet için yapılan harcamalarda Merkez Büroya yetki veriyordu.

Merkez Büro, Eylül'ün ikinci yarısında iç yapısını geliştirdi, personel istihdam etti ve sanat ve dekorasyon, tiyatro, müzik, sinema, inşaat, ekonomik işler, yürüyüş güzergâhı, aydınlatma ve motorlu taşıma için ayrı ayrı bağımsız bölümler oluşturdu. Bayramda kuzeybatı cephelerinde olan Kızıl Ordu askerlerine hediyeler dağıtmak ve eğlence sunmak için de bir "cephe bölümü" kurdu. Petrograd'daki büyük bayram için ön hazırlıklar, 17 ve 19 Eylül'de yapılan Merkez Büro toplantılarıyla geliştirildi. Anma, ilk başta gün boyunca yitirilen devrimci kahramanların anılması ve "Ekim"in kutlanması şeklinde tasavvur ediliyordu. Merkez Büro sekreteri A. F. Oksiuz, bayram düzenlemelerini başlatmak üzere, bayramın niteliği ve organizasyonuna ilişkin bir rapor hazırlamakla görevlendirildi.[9] Merkez Büronun on dokuzundaki toplantısına bizzat Lunaçarski başkanlık etti. Oksiuz, toplantının başında raporunu özetledi. Bayram, Peter ve Paul Kalesi'nden yapılacak top atışı selamıyla başlayacaktı. Ardından tören katılımcıları kendi bölgelerinde bir araya gelecek ve bir "karnaval edası"yla Mars Meydanı'na yürüyeceklerdi. Yol üstündeki hareketli küçük şovlar, arzu edilen coşkuyu büyütecekti. Başka alaylar, yitirilen devrimcilerin palmiye yapraklarıyla süslenen toplu mezarlarında toplanacaklardı. Orada yürüyüş kollarını, *Enternasyonal* çalan "büyük" bir devlet orkestrası karşılayacaktı. Konuşmacılar, mezarların yanı başına dikilen platformlardan kalabalıklara sesleneceklerdi. Yürüyüş kolları, akşamüstü kentte meşaleli bir yürüyüş yapmak için bir kez daha toplanacaktı. Aralarda çatılardan havai fişek gösterisi yapılacaktı. Eşzamanlı olarak, törene katılanlar için çeşitli gece gösterileri yapılacaktı. Tüm tiyatrolar açık olacak ve gece boyunca ücretsiz oyunlar ve konserler sahnelenecekti.[10]

Lunaçarski kutlamaları üç farklı bölüme ayırıp, "ellerindeki düdükler, çıngıraklar, metal borular vs. ile durmadan ses çıkaran gençler"le coşkulu at-

mosferi büyütmeyi önerdi.[11] Ekim şenlikleriyle ilgili Moskova Sovyetine sunduğu planda, "Ekim Devrimi'nin duygusal deneyimini yinelemeyi" tavsiye ediyordu. Bayram, "üç bölüme ayrılacak: mücadele, zafer ve zafer sarhoşluğu ... İlk başta ruh hali yükselecek, ardından tepe noktasına varacak ve coşkuyla sona erecekti."[12] Petrograd için de Lunaçarski'nin kafasında muhtemelen buna benzer bir şey vardı.

Antseloviç, Lunaçarski'nin ardından söz alarak, Ekim şenliklerini iki güne yayma önerisi getirdi. İlk gün siyasi mitingler ve proletaryanın askerî gücünü gösteren bir gösteri yapılacaktı. Halk kitlelerinin bilincinde proletarya devriminin ana sembolü olarak, bu ilk günün odak noktası Smolni olacaktı. Muzaffer Petrograd Sovyetinin genel oturumunun ardından kitlesel bir yürüyüş gerçekleştirilecekti. İkinci güne ise şenlikler ve büyük coşku damga vuracaktı. İnsanlar, zil ve trompet sesiyle uyanacaklardı. Mars Meydanı'nın üzerinde, helyum balonuyla devasa bir kızıl bayrak yükselecekti. Caddelerde eğlenenler, otomobillerden saçılan devrimci broşür yağmuruna tutulacaktı.

Antseloviç ya Proleter Kültür Birliği (Proletkult) merkezinin ya da Emek Sarayı'nın ikinci günün odak noktası olması gerektiğini ileri sürdü; bu anlamda, işçi sınıfının kutlamaları için sendikalara güzel pankartlar hazırlaması çağrısı yapıldı. Oksiuz ve Lunaçarski'nin konseptinin aksine, Antseloviç'in planında Mars Meydanı şenliklerin odak noktası değildi. Antseloviç'in açıkladığı gibi, bayram bir anma değil (yitirilen kahramanlara haklarını teslim etmek gerekiyorsa da), elde edilen ya da eli kulağındaki devrimci zaferlerin geleceğe dönük bir kutlaması olmalıydı. Toplantının sonuna doğru, ilk günün (7 Kasım) ana etkinliğinin politik bir gösteri olması ve etkinliklerin merkezinin Smolni olması kararlaştırıldı. İkinci gün (8 Kasım) ise, eğlence günü olacaktı. O gün, devrimci kahramanlar için yapılan anıtların açılışı yapılacak ve şenlik töreni, başta Nikolayevski Sarayı olarak inşa edilen ve sonrasında asillerin kızları için kullanılan Kseşinski Enstitüsü'ne dönüştürülen binadaki Emek Sarayı'nın resmî açılışına damga vuracak şekilde düzenlenecekti. Moskova Perşembe-Cumartesi günleri arasında (7-9 Kasım) üç günlük tatil ilan ettiği için ve toplantının katılımcıları böylesine uzun bir programı düzenleme görevinin ağırlığını hissettiğinden, yurttaşların ayın dokuzunda istediklerini yapmakta serbest olmalarına karar verildi.[13]

Andreeva, 24 Eylül'de Petrograd Sovyeti genel oturumuna[14] gönderdiği bir raporda, Merkez Büronun ayın on dokuzunda kendisi, Oksiuz ve Antseloviç tarafından ortaya atılan fikirleri katarak Lunaçarski'nin planını elden geçirdiğini belirtti. Andreeva, yıldönümü kutlamalarının birincil amaçlarından biri davanın nihai başarıya ulaştırılmasında proletaryaya güven aşılamak olsa da, devrimin zaferi için kanlı mücadelenin hâlâ devam ettiğini ve dolayısıyla Ekim şenliklerinin "ciddi ve vakur bir yön" taşıması gerektiğini vurguluyordu. Bayramın ilk günündeki tema, devrimin gücünü ve devrimci iktidarı göstermek olacaktı. Petrograd sakinleri, orkestra, koro ve hatta çan (tabii ki kilise

çanı değil) sesleri eşliğinde kulakları sağır eden coşkulu bir müzikle uyanacaktı. Bölge tarafından organize edilen işçi ve Kızıl Ordu askerleri alayları Mars Meydanı'na yürüyüp mezarları burada olan yitirilmiş kahramanlar için yapılacak kısa bir saygı duruşuna katılacaklar ve Smolni'ye devam edeceklerdi. Ekim Devrimi'nin en önemli merkezi ve sembolü olarak Smolni, o günkü etkinliklerin odak noktası olacaktı. Petrograd Sovyetinin anma oturumu burada yapılacak ve binanın önündeki kaidenin üzerinde yükselen "büyük öğretmenimiz" Marx'a adanmış heykelin açılışı yapılacaktı. Öğleden sonra geri kalan zaman, kentte yapılacak mitinglere ayrılacaktı. Bütün tiyatrolar, akşam açık olacaktı.

Şenliklerin ikinci günündeki tema ise, işçilerin kutlaması olacaktı. Hükümet, Emek Sarayı'nı kentin işçilerine hediye edecek ve sarayın geniş salonlarında anma toplantıları düzenlenecekti. Buradaki etkinliklerin en dikkat çekeni, sarayın girişinde mağrur bir biçimde yükselen devasa bir metal işçisi anıtının açılışı olacaktı. Ardından Neva ve Petrograd'daki diğer birçok su kanalı boyunca açık alanlarda halk eğlenceleri yapılacaktı. Kentin parklarında ve meydanlarında devrimci kahramanlara adanmış yeni anıtların açılışı yapılacaktı. Akşam, günün ana temasını taşıyan özel ışık efektleri, tiyatro programları ve başka halk gösterileri düzenlenecekti.[15] Andreeva'nın tasarladığı Ekim şenlikleri unsurları daha sonra inceltilerek, temel konseptine yeni unsurlar eklenecekti.

Eylül'ün ikinci yarısında, Merkez Büronun önerisiyle bölgesel Sovyetlere bağlı Ekim bayramı komisyonları kuruldu. Bu komisyonlarda görevlendirilmek üzere, Bolşevik Parti bölge komitelerine birer temsilci seçme hakkı verildi. Bölgesel Sovyetler açısından, muhteşem bir bayram kutlaması yalnızca Rus halkının zaferini kutlama aracı değil, aynı zamanda kendi başarılarına vurgu yapmanın ve işçilerle bağlarını yeniden tesis etmenin bir aracı olacaktı. Rojdestvernski Bölgesi Sovyetinin büyük kutlama fikrine tepkisi tipikti. 30 Eylül'de, Ekim şenlikleri komisyonunun muhitteki fabrika temsilcileriyle birlikte bir bayram planı yapılması önerisini, planın "gelecek haftadan önce" hazır olması şartıyla şevkle kabul etti. Bölge Sovyeti, işçilerin kendi işyerlerinde şenlikler düzenlemeye teşvik edilmesi ve bölge genelinde bir bayram planlaması yapılması için her fabrikadan üç işçinin seçilmesi gerektiğini belirtti.[16]

Peterhof Bölgesi Sovyeti Yürütme Komitesi, üç gün sonra benzer bir coşkulu ve popülist ruh haliyle, "merkez"in geliştirdiği bayram planıyla ilgilenmek ve sonraki Sovyet genel oturumu için kendi düşüncelerini içeren bir plan hazırlamak üzere üç kişilik bir komisyon kurdu.[17] 6 Ekim'de yapılan bu toplantıda, bir komisyon üyesi, Merkez Büronun kendi bölgelerinde sadece Narva kapılarını ve bölgesel Sovyetin merkez binasını dekore etmeyi planladığından yakındı. Açıkçası Merkez Büronun planlarından pek etkilenmeyen

üye, Ekim'in birinci yıldönümünün tarihsel öneminin, "devrimci proletaryanın bağrında [büyük] bir iz bırakması gerektiğini" ifade etti. Bu kaygıları paylaşan bir diğer komisyon üyesi de, *tüm* bölge öyle bir dekore edilmeli ki, "en azından bu biricik büyük günde çirkin yaşam koşullarımız tümüyle görünmez olsun" diye ısrar etti. Dekorasyonun, işin kolaylıkla üstesinden gelebilecek proleterlerin eline bırakılınasını ısrarla tavsiye ederken, bunun için Merkez Büroya ayrıldığını iddia ettiği on milyon rublenin beş yüz bininin yeteceğini düşünüyordu. Bayramda işçilere ücretsiz yemek verilmesini tavsiye eden başka bir vekilin önerisiyle birlikte bu öneri de kabul edildi. Bu amaçla, yerel pazardan gıda talep etmek ve vurguncuların el konulan erzaklarını toplamak üzere bir Sovyet görevlisine yetki verildi.[18] *Her şeyi* dekore etme ve bayram etkinliklerinin geliştirilmesi ve sahnelenmesinde daha geniş bir işçi katılımı konusunda genel olarak bölgesel Sovyetler ile işçiler arasında ortak bir eğilim vardı.

Bölgesel Sovyetler, bayram planlamasıyla ilgili konulardaki bağımsızlıklarının Merkez Büronun tercihlerine uymayacağını kuşkusuz görüyordu. Merkez Büronun konumu, yayımladığı ilk bölüm bültenlerinde açık bir şekilde ifade edilmişti. Müzik Bölümü 9 Ekim'de yayımlanan duyurusunda, hükümet kurumlarına, bölgesel Sovyetlere, parti örgütlerine, meslek kurumlarına ve müzisyenlere tüm [bayram] konserler ve [müzikal] gösteri organizasyonunun *yalnızca* kendisine ait olduğunu bildirdi.[19] Bazı bölgesel Sovyetlerin bayram planlaması oldukça gelişme kaydettikten sonra, Merkez Büro 14 Ekim'de bölgesel Sovyet temsilcileriyle bir konferans gerçekleştirdi. Rojdestvenski Bölgesi Sovyeti başkanı, ertesi gün yapılan kendi Sovyet genel toplantısında, Merkez Büronun planladığı bayram etkinliklerinin özgünlüğü ve çeşitliliğiyle bölgesel Sovyet temsilcilerini boğduğunu, uzman sayılarında ve diğer kaynaklar konusunda keyfine göre dayatmada bulunduğunu ve imalı bir şekilde, bayram organizasyonu için kendi getirdiği prosedürlere uygun şekilde çalışmanın bölgesel Sovyetlere büyük avantajlar sağlayacağını ileri sürdü.[20]

Merkez Büronun denetimini kabul etmedikleri takdirde bu fırsatların bölgesel Sovyetlere kapalı olacağı mesajı, anlaşılmış gibi görünüyordu. Rojdestvenski ve Peterhof bölgeleri dâhil bu konferansa katılan tüm bölgesel Sovyet temsilcileri, Merkez Büronun sunduğu ve bayram düzenlemeleriyle ilgili bütün kritik konularda son sözün kendisine ait olduğu prosedürleri oylayarak kabul ettiler. Bu prosedürlere göre, bayram organizasyonuyla ilgili tüm hususların yönetimi Merkez Büroya devredildi; tekil bölgelerin onaylanmayan, farklı projelerine engel getirildi; Merkez Büronun onayı olmadan bölgesel Sovyetlerin pankart veya slogan üretmesine de yasak getirildi ve bölgelerdeki tüm dekorasyon projelerinin Merkez Büro denetiminde yapılması zorunluluğu getirildi. Tekil fabrikalar, diğer işyerleri ve kent kurumlarının bayram projeleri için kendi bölgesel Sovyetlerine maliyet tahminleri sunması şartı getirildi. Bölgesel Sovyetler de, Merkez Büronun onayına su-

nulmak üzere kapsamlı bölgesel bütçe tahminleri hazırlamak zorundaydı. Rojdestvenski Bölgesi Sovyetinin 14 Ekim'deki toplantısında, bu kısıtlamalarla ilgili soru soran olmadı ve başkan, çalışma arkadaşlarından proje tasarılarını ve bütçeleri mümkün olan en kısa süre içinde sunmaları için bölgedeki fabrikalara basınç uygulamalarını isteyerek toplantıyı kapattı.[21]

Bir Petrograd Sovyeti kuruluşu olarak Merkez Büronun resmî yetkileri Petrograd'ın dışına uzanmıyor olsa da, tüm Kuzey Komünü bölgelerinde ve Almanlarla çarpışan Kızıl Ordu askerleri arasında yapılacak "Ekim"in birinci yıldönümü kutlamalarını desteklemesi için de bütçe tahsis edilmişti. Pratikte, büronun Petrograd dışındaki asıl çalışması, cephedeki şenlik hazırlıklarına odaklanmıştı. Oksiuz, 5 Ekim'de taşra Sovyetleri temsilcilerinin katıldığı Petrograd Bölgesi Ekim Kutlamaları Hazırlık Komisyonu toplantısında Merkez Büro adına büronun bayram planını açıkladıktan sonra, temsilciler onu tatmin etmiş gibi görünen planlar sundular. Dört günlük bir kutlama öngörüyorlardı. İlk iki gün, yerel Sovyet delegeleri şenliklere katılmak için Petrograd'a geleceklerdi. Sonraki iki gün ise, Petrograd'daki tüm "aktif güçler", en küçük köylerde bile kutlamalara katılmak üzere bölgeye yayılacaklardı.[22]

Petrograd Bölgesi Ekim Kutlamaları Hazırlık Komisyonu, 5 Ekim ve ardından 11 Ekim'de yaptığı toplantılarla, Petrogradlıların da katılacağı, köylüler arasında yapılacak bayram şenliklerini bir günle (9 Kasım) sınırladı. Bir komisyon üyesi, ayın on birindeki toplantıda, Petrograd'daki törene katılanların dokuzunda kendi başlarının çaresine bakacaklarını, çünkü Petrograd'daki tüm "aktif güçler"in bayramın ne kadar anlamlı olduğunu köylülere anlatmak ve politik düşmanlara devrimin gücünü göstermek için o gün taşraya gideceğini açıkladı.[23]

Görüldü ki, bazıları özenle hazırlanmış olan bayram kutlamaları, Petrograd Bölgesi'ndeki kasabalarda ve köylerde ve Kuzey Komünü'nün diğer bölgelerinde Petrograd'ın "aktif güçleri"nin desteği olmadan sahnelendi.[24] Merkez Büro, merkezin dışında kalan bölgeleri yönergelerle, uzun kızıl flamalarla, tonlarca bildiri ve Sovyet liderlerinin çeşitli ebatlardaki büstleri ve portreleriyle donattı.[25] Bunun dışında, bölgeler için yapılan anma planlamasına dâhil olan Petrograd yetkililerinin temel vurgusu, "kırsal kesimi" Petrograd'daki bayram coşkusunu görmeleri için kente taşımaktı. Birincisi, bütün Kuzey Komünü köylü Sovyetleri, "kızıl başkent"teki bayram şenliklerine katılmak üzere delegeler seçmeye davet edildi. Bu delegelere ücretsiz ulaşım, barınma, yemek, eğlence ve eşi benzeri olmayan muhteşem ve çığır açıcı bir tarihsel olay olarak tanıtılan bu etkinliğe katılım hakkı sağlanacaktı.[26] İkincisi, Sovyet yetkilileri Petrograd'da düzenlenecek Kuzey Oblastı Yoksul Köylü Komiteleri Kongresi'nin takvimini 3-6 Kasım olarak belirledi; böylece, gelmesi beklenen beş bin civarında köylü, yedisinde başlayan bayram şenliklerine de katılmış olacaktı.

17 Ekim'de Kuzey Komünü'nün en ücra köşelerine telsizle duyurulan kongre resmî bültenine göre, kongre delegeleri Kışlık Saray'da ağırlanacak, kongrenin oturumları burada yapılacak ve tüm masraflar karşılanacaktı.[27] Bu kongre, elbette köylülükle bağ kurma, Yoksul Köylü Komitelerinin çalışmalarını ve kırlardaki yerel Sovyetlerle ilişkilerini daha iyi tanımlama ve koordine etme ve köylülerin Kızıl Ordu'da zorunlu hizmete seferber edilmesini kolaylaştırma aracı olarak gerekçelendiriliyordu. Askerlik hizmeti Eylül başında Petrograd Bölgesi'ndeki köylüleri kapsayacak şekilde genişletildiği için, köylülere daha duyarlı ve samimi bir şekilde yaklaşmak gerekiyordu. Bununla birlikte, köylü Sovyetlerinin davet edilmesiyle beraber kongrenin zamanlaması da, Petrograd yetkililerinin tarihin en büyük kitlesel gösterisi diye belirledikleri etkinlikte köylüleri ve işçileri bir araya getirmeye dönük bilinçli bir çaba güttüklerini de gösteriyordu. Böylelikle köylü temsilcileri, Ekim Devrimi'nin büyük zaferlerinin ve geri kalmış bir ülkeye dönük beklentilerinin yayılmasında birer aracı olacaklardı. Zinovyev şöyle diyordu: "En önemlisi de, bir hafta boyunca Petrograd'da kalan, organizasyonlarımızı gören, devrimci proletaryayla birlikte kızıl başkentin havasını soluyan, Petersburg işçileriyle dostluk bağları kuran, en iyi hatiplerimizi dinleyen ve büyük bir yazılı materyal yığınıyla [kendi] köylerine doğru yol alan binlerce köylü ... onlar, kentlerle kırlar arasında canlı bir köprü olacaklar."[28]

Merkez Büronun Petrograd personelini cephedeki bayram etkinliklerine dâhil etme politikası, parti kadrolarının kırsal bölgelere gönderilmesi görüşüyle çelişiyordu. Savaş bölgelerindeki askerler, köylüler gibi bayram için görev yerlerini terk edemezlerdi. Eskiden Petrograd'ın baş belası diye hakaretler yiyen Kızıl Ordu birlikleri, ilk büyük askerî zaferlerinin arifesinde artık birer kahraman olarak selamlanıyorlardı. Göreceğimiz gibi, Merkez Büro Ekim bayramı eğlencelerini askerlerin ayağına götürmek için elinden gelen her şeyi yaptı.

Merkez Büronun 17 ve 19 Eylül'deki toplantılarında ve Andreeva'nın 24 Eylül tarihli Petrograd Sovyeti raporunda, Petrograd'daki Ekim şenliklerinin ilk iki günüyle ilgili kapsamlı parametreler saptanmıştı. Ekim ve Kasım'ın ilk günlerinde devam eden planlama ve organizasyon, bölgesel Sovyetlerin basıncı ve Orta Avrupa'da gelişen ve kararlılık sergileyen devrimci yükseliş karşısında katlanarak büyüyordu. Basın, 19 Ekim'de önemli dekorasyon projeleri için seçilen Petrograd'daki yetmiş bir önemli alanın ve tasarımları seçilen sanatçıların listesini yayımladı. Daha sonra listeye daha fazla proje ve sanatçı eklendi. Kentteki birçok meşhur sanatçıya ait tasarımlara göre dekore edilecek alanlar arasında ana kamu binaları, tren istasyonları ve köprüler, merkezî meydanlar, önemli anayollar ve cadde köşeleri ile bölgesel Sovyetin merkez binası vardı.[29] Ekim başından itibaren tüm Petrograd, bayram hazır-

lıkları için yapılan inşaatlarla dolmuştu. Tiyatro, müzik ve sinema bölümlerinin Ekim şenlikleri düzenlemeleri de aynı şekilde tutku doluydu.[30]

Merhum Shchastny'nin "buz yürüyüş"ünden beri Kronştad ve Petrograd ve çevresinde konuşlandırılan Baltık Filosu gemileri ve personeli, şenliklerde önemli roller oynamakla görevlendirildi. Ganimet savaş gemileri Neva'nın ağzına getirilecek, kruvazörler Nikolayevski Köprüsü'nün güneyinde Neva üzerinde konum alacak ve bir destroyer armadası da Petrograd'ın merkezindeki Nikolayevski ve Liteinyi köprüleri arasında demirleyecekti. Tüm bu gemiler, parlak renkli bayraklarla süslenecek ve ışık efektleri ve havai fişek gösterileri için materyallerle donatılacaktı. Asıl deniz gösterileri, saat 18.00'de başlayacaktı. O saatten gece yarısına kadar gökyüzünü ışıklar, roketler ve havai fişekler aydınlatacaktı.[31] Petrograd ve Ladoga Gölü arasında Neva boyundaki yakın kasabalarda demirlemiş askerî gemilerde de buna benzer, fakat daha mütevazı ışık ve havai fişek gösterileri sahnelenecekti.[32]

Özel oyunlar, konserler, filmler, havai fişek ve ışık şovları ve deniz gösterileri, buzdağının görünen kısmıydı. Merkez Büro ve bölümleri tarafından planlanan diğer eğlence biçimleri arasında çeşitli gezici sokak gösterileri,[33] dekore edilen kamyonlardan ve kentin balkonlarından müzik çalan korolar,[34] devrimci geçmişi canlandıran doğaçlamalar (atlı veya yaya haberciler, farklı yerlerde icra edilen etkinlikleri duyuruyor olacaktı)[35] ve açık hava konserlerinin ardından "gökkubbe altında" film gösterimi yapan açık hava sinemaları vardı. Lunaçarski'nin "burjuva dairelerine taşınma" konulu senaryosuna dayanan bir filmle beraber, açık hava etkinliği olarak devrimin sinemasal kronolojisi de programda yer alıyordu.[36]

Merkez Bürodan onay ve bütçe alma gerilimine rağmen, Petrograd bölgesel Sovyetleri tarafından çeşitli toplantı programları, tiyatrolar, konserler ve şiir dinletileri de planlanmıştı. Bölge düzeyindeki birçok kutlamanın en önemli öğesiyse, bayram için dekore edilen genel merkezlerde yapılacak gala konseri ve yerel Sovyet genel toplantısı olacaktı. Merkez Büronun vadettiği zengin kaynaklara rağmen, bölgesel Sovyetler yerel bayram etkinliklerindeki eğlenceler için genellikle kendi kaynaklarını kullanmayı tercih ediyordu. Görünüşe bakılırsa, Merkez Büro, muhtemelen bayram yaklaşırken bayram projelerini tamamlama konusunda bölgesel Sovyetlere bağımlı olduğu için bu girişimleri engellemeye çalışmıyordu. Dolayısıyla, Narva ve Moskova Kapısı bölgeleri, kendi "proleter" korolarını kurdular. Merkez Büro bölümleri, biraz geç de olsa sorumluların bölgesel Sovyetin konser ve tiyatro hazırlıklarına yardımcı olmalarını sağladı.[37] Sadece Birinci Kent bölgesel Sovyetinin kendi gazetesi vardı: *Vestnik soveta 1-ogo gorodskogo raiona*. Editörler, Ekim bayramı için içinde fotoğrafların, bölgesel Sovyet bölümlerinin çalışmalarına ilişkin yıl sonu raporları ve hatıraların yer aldığı bir çift sayı hazırladılar. İkinci Kent bölgesel Sovyeti de, geçen on iki aydaki faaliyetlerini yücelten bir tarihçe hazırladı.[38]

Merkez Büronun savaş bölgelerindeki bayram kutlamalarıyla ilgilenen bölümü, Ekim bayramını cephedeki Kızıl Ordu askerlerinin ayağına götürmek amacıyla, askerler için hediyeler toplanmasını ve gönderilmesini koordine etmek üzere delegasyonlar oluşturdu ve cephe hattındaki askerler arasında bayram gösterileri icra edecek eğlence grupları organize etti. Ancak bu gruplar, yolda ilerlerken kendi başlarının çaresine bakmak durumundaydılar. Gidecek ilk gruplardan biri, Birinci Halkın Büyük Rusya Orkestrası diye biliniyordu. Bu grup, iki haftalık kuzey cephesi turnesi için 2 Kasım'da Petrograd'dan yola çıktı.[39] Ertesi gün, içinde yirmi dört kişilik bir bando bulunan bir eğlence grubu ise Karelyan cephesi için yola çıktı. Turları maalesef Petrozavodsk'ta başladı; burada onlara konaklamaları için tren vagonları verilmişti, fakat düşman demiryolu yöneticileri tarafından geceleyin vagonlardan atıldılar. Grup, 7 Kasım'da bayram gösterilerini Petrozavodsk'ta başlattı ve sekiziyle yirmi dördü arasında tren, gemi, kızak ve at sırtında seyahat ederek, Karelya merkezindeki garnizonlarda askerler için çeşitli gösteriler icra etti.[40]

Lunaçarski ve Zinovyev, Ekim şenliklerine özel bir önem atfediyor ve bayram hazırlıklarında aktif rol alıyorlardı. Zinovyev'in en temel düşüncelerinden biri de, "[Ekim Devrimi'nin] ilk ve kaderi belirleyici kavgalarına sahne olan" Kızıl Petrograd'ı dünya devrimci sosyalist hareketinin merkezî olarak öne çıkarmaktı. Bu hedefi için coşkulu bir yayın programı çıkardı. Bu programın kilit faaliyetlerinden biri, Ekim'de iktidarın alınışına katılan, ulusal hükümet Moskova'ya taşınırken Petrograd'da kalan ve kentin ilk sosyalist devrimdeki öncü rolüne ışık tutabilecek insanların anılarının yer aldığı bir koleksiyon hazırlamaktı. Zinovyev, burjuva devriminin Paris'inin örnek alınmasını salık verdi. "Fransız burjuvazisinin devrimden nasıl öğrendiğine ve devrime övgüler düzdüğüne Paris'in her köşesinde yaşanan olayların sonuçlarının nasıl ölümsüzleştirildiğine bir bakın Bunları unutmamalıyız; Petrograd'daki her taşın altında [da] bir tarih var ... bizler [de] kutsal bir toprağın üzerine basıyoruz." Zinovyev'e göre, bayramın esas öğesi, devrimci olayları Petrograd'ın her yerine işlemekti, "böylece, kardeşlerimiz [ve] gelecek kuşaklar için koruma altına alınmış olacaklar"dı. "Bu kitaptaki yüz ila iki yüz arasındaki hikâye," diyordu, "dünya sosyalizminin altın kitabı olacak."[41]

Kentteki pek çok bayram etkinliği, Lunaçarski, Zinovyev, Merkez Büro veya büro bölümlerinin katılımıyla başlatıldı. Yoksul çocuklarına yönelik bir programın olmaması büyük bir ihmaldi ve üçüncü gün şenliklerine son dakika etkinliği olarak böyle bir program eklendi. Ekim'in ikinci yarısında, çocukları şenliklere katmak amacıyla bir dizi ayrı proje düzenlenmeye başlandı; bunların çoğu mahalle düzeyinde başlatıldı. Merkez Büro Tiyatro Bölümünün çocuk departmanı, 9 Kasım için bir çocuk yürüyüşü ve özel teatral sunuşlar planladı.[42] Eşzamanlı olarak, müzik bölümü tiyatro bölümüyle işbirliği içinde çocuklar için çeşitli gösteriler düzenledi;[43] Petrograd bölgesel Sovyeti, bando eşliğinde görkemli bir çocuk yürüyüşü planladı;[44] okul korolarının organize

edilmesi ve onlara devrimci şarkılar öğretilmesi için Aydınlanma Komiserliğinden bir grup görevlendirildi;[45] İrinovski demiryolu, çocuklar için parlak renklerle dekore edilen trenlerle yapılacak bir tur düzenledi[46] ve Nevski Bölgesi'ndeki demiryolu işçileri çocuklar için "Uyuyan Güzel" adında bir yapım hazırladı.[47] Spasski bölgesel Sovyetinin sosyal refah bölümü, 2 Kasım'da bölge yoksullarının çocukları için ilk proleter bayramını düzenlediklerini ilan ederek, daha geniş katılımlı bir çocuk bayramı organize etmek için diğer kurumları omuz vermeye davet etti.[48] Bu etkinliklerin her biri ayrı ayrı geliştirildi ve Ekim kutlamalarının hemen öncesinde bir araya getirildi.

Antseloviç'in Merkez Büro tarafından geliştirilen Ekim şenlikleri programıyla ilgili kapsamlı bir "nihai" rapor sunduğu Petrograd Sovyetinin 1 Kasım'daki genişletilmiş genel oturumunda, çocuk etkinlikleri hakkında hiçbir şeyden söz edilmemesi dikkate değerdir. 6 Kasım gibi geç bir tarihte bile, Petrograd'ın günlük basınında yayımlanan bayram programlarında çocuk etkinliklerinden bahsedilmiyordu. Bayramın üçüncü gününde "orkestralar, otomobiller, çiçekler, sanatçılar, yöneticiler vs. her şey çocukların emrine amade olacak" şeklindeki ilk kamuoyu duyurusu, 6 Kasım gününün sonlarında yayımlanan ve dolaşıma çıkarılan bayram organizatörleri yönergelerinde yer aldı. Yönergelerde çocuk yürüyüşü için ayrıntılı bir plan, Saray Meydanı'nda bir çocuk gösterisi ve konseri ve Kışlık Saray'da konserler ve film gösterimleri yer alıyordu. Katılması beklenen otuz bin çocuğa beyaz ekmek ve elma gibi ikramlarda bulunulacaktı.[49] Görünen o ki, tüm güne yayılan çocuk bayramı, "aşağıdan" örgütlenen kent genelindeki birkaç bayram etkinliğinden biriydi.

Petrograd Sovyetinin 1 Kasım'daki genel oturumu, Zinovyev'in, bölgesel Yoksul Köylü Komiteleri Kongresi için Petrograd'a akın eden çok sayıda köylü delege hakkındaki coşkulu sözleriyle başlamıştı; Zinovyev kongreyi, Bolşeviklerin köylülüğün desteğini kazanma kampanyasında mesafe kaydettiğinin bir işareti olarak yorumlarken; Orta Avrupa'daki halk kalkışmalarını da, Rus modelini örnek alan sosyalist devrimin küresel ölçekte zaferine giden kararlı adımlar olarak görüyordu. Antseloviç'in sunduğu plan, genel olarak Andreeva'nın 24 Eylül'de Petrograd Sovyetine sunduğu iki günlük geniş kutlama planıyla uyuşuyordu.[50] Başka kaynaklar bir kenara, Antseloviç'in sunuşu bile Merkez Büronun bir bütün olarak bayrama ve ayrı ayrı unsurlarına atfettiği önemi yansıtıyor. Antseloviç'in belirttiği gibi, Rusya'daki sosyalist devrim, o sırada Batı'da yaşanmakta olan önemli gelişmelerle doğrudan alakalıydı. Dolayısıyla, Petrograd'daki "Ekim" kutlaması, çok önemli bir uluslararası mesaj taşımak zorundaydı. Aynı zamanda, o dönemde Batı'da yükselen devrimler bir yana, tek başına Rusya'da işçi iktidarının *tam* bir yıl boyunca ayakta kalması bile bir bayramı hak ediyordu. Anmanın ağır yük altındaki kitlelerin yorgunluğunu atmalarını mümkün kılacak bir şekilde kurgulanması değil, aynı zamanda büyük bir çığır açan başarılarının bilincine varmaları da önem arz ediyordu.

Antseloviç'e göre, Petrograd'ın tüm askerî ve proleter güçlerinin "kendimizi" burjuvaziye, kentin işçi sınıfının gücünü tüm dünyaya gösterecek şekilde seferber edilmesi çok elzemdi. Smolni, ilk günkü şenliklerin merkezi olarak belirlenmişti; çünkü orada alınan kararlar, sadece Rus proletaryasının değil, tüm insanlığın ömründe yeni bir çağın açıldığını gösteriyordu. Mars Meydanı'nın odak noktası olması kabul edilmedi, çünkü Antseloviç'in söylediği gibi, "bir yıl geçti ve elimizde sadece cesetler yok, proletarya iktidarı da [hâlâ] elimizde."

İlk günün proletarya diktatörlüğünün muzaffer mücadelesini temsil etmesi amaçlanırken, ikinci günün işçi sınıfının çabaları sayesinde elde edilen başarıları sembolize etmesi hedefleniyordu. Merkezde, Rusya'daki ilk proleter sarayının açılışı olacaktı. Orada açılışı yapılacak devasa metal işçisi heykelinin taşıdığı sembolik değeri anlatmak için, Antseloviç, heykelin meşhur Belçikalı heykeltıraşın metal işçisini derin düşünceler içinde tasvir ettiği eserine denk bir eser olacağını açıkladı. Belçikalı'nın heykeli, İkinci Enternasyonal döneminde işçi sınıfının durumunu temsil ediyordu. Emek Sarayı'nın önündeki metal işçisi imgesiyse, yeni dönemin işçilerini sembolize ediyordu. "Metal işçisi uyandı, ayakta ve elindeki çekiçle ülkedeki tüm şiddeti eziyor." Sendikanın ikinci gün kent genelindeki işçileri örgütlemesiyse, "[yeni] bir yaşam ve [yeni] bir ekonomi ve işçi sarayları inşa eden bu işçi neferlerini sembolize ediyor"du. İşçiler, bu ikinci günde Nevski Bulvarı'nda gösteri yapıp burjuva muhitlerine sel olup akacaktı. Antseloviç, şöyle diyordu: "Proletarya henüz buraya yerleşmeye vakit bulamadı. Fakat caddeler ve tüm burjuva muhitleri onun elinde. Orada patronun kim olduğunu göstermek zorunda." Antseloviç, raporunun son bölümünde bayramın yerellikteki eğitsel işlevine yaptığı vurguyu tekrarlıyordu:

> Her birimiz, eşlerimizi ve kız kardeşlerimizi [şenliklere] katmalıyız, böylece tüm yoksullarımız sokaklarda olsunlar. İşçi bölgelerinden çıkıp kentin merkezine gideceğiz. Her birimiz katılmalıyız ki, gösteri büyük olsun, en geri kitleler bile katılım sağlasın. Bizim için bu gösteri, sadece egzersiz vakti değildir Komünistleri eğiten ve doğuran büyük bir okuldur. Yürüyüş kolundaki her işçi, gücünü hissedecek ... ve en ürkekleri bile hep birlikte işçilerin büyük iktidarını hissedecektir.[51]

Ekim Devrimi için "işçi sınıfının ve yoksul köylülüğün paskalya bayramı" diyen bir köylüye atıfla Zinovyev, "Kızıl Paskalya" kutlamasının görkemli geçmesini ümit ettiğini ifade ediyor ve Antseloviç'in raporunun sadece bilgilendirme amaçlı olduğunu belirterek, konuya burada nokta koyuyordu.[52]

Petrograd'daki Ekim bayramına katılım, "davet" usulüyle yapıldı. Sovyetler, Bolşevik/Komünist Parti, sendikalar, diğer onaylanmış kurumlar, kent organları, yabancı fahri konuklar, Bolşevik ve bağımsız işçiler, köylüler, Kızıl

Ordu askerleri ve Baltık Filosu denizcilerinden yetkililer ve denizciler için şenlikler tasarlandı. Gıda tedariki sağlayanların dışında zorunlu çalışmaya tabi tutulan eski üst ve orta sınıf mensuplarının, bayramlara katılması istenmiyordu. "Bıvşiye liyudi" ("eski insanlar", deklaseler) ve muhalefet partilerinin üyeleri (bilhassa Sol Sosyalist Devrimciler) ve onları destekleyen işçi ve köylü "çeteleri" özellikle dışlananlar arasındaydı.

Ekim başında Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi, Menşeviklerin hâkim olduğu matbaacılar sendikasının bayram yürüyüşlerine katılmasını yasaklayınca, bu politika belirginleşti.[53] Petrograd'daki Sovyet yetkilileri, yıldönümünün yaklaştığı günlerde, şenliklerde matbaa işçilerini temsil edecek Bolşeviklerin kontrolünde bir "Kızıl Matbaacılar Sendikası" kurulması için derhal girişimde bulundu.[54] Her bir katılımcı unsurun beşer dakikalık aralıklarla duracağı noktanın tam olarak tespit edilmesinin ve Merkez Büroya bağlı yürüyüş bölümünün belirlediği güzergaha göre yapılacak yürüyüş düzeninin ayrıntılandırılmasının sebebi, kısmen izinsiz kişi ve grupların girişine engel olmaktı.[55]

Merkez Büro, ücretsiz tiyatro ve konser biletlerinin sıradan işçilere ve köylülere ulaştırmak, onların anlık da olsa seçkin kültüre erişmelerini sağlamak, onlara görecekleri ve yapacakları birçok şey sunmak ve en önemlisi de eğlenme fırsatı tanımak için çok çalışıyordu.[56] Bunun aksine, yedisi sabahında yapılacak Marx anıtı açılışı, akşamki Petrograd Sovyeti tören konseri ve toplantısı ve sekizi akşamı yapılacak görkemli Emek Sarayı açılışı dâhil en prestijli etkinliklere sadece hükümet ve partinin tepe yöneticileri, yabancı konuklar ve kitle örgütlerinden seçilen az sayıda delege katılabilecekti.[57]

Merkez Büronun coşkulu planları ve Petrograd'ın o dönem içinde bulunduğu zorluklar göz önünde tutulursa, bütün inşaat projelerinin tamamlanmasının imkânsız olduğunun anlaşılması sürpriz değildi. Küçük suçlar, Merkez Büroyu rahatsız ediyordu –en yaygın suçlar, gün içinde sahte Merkez Büro temsilcilerinin yetkisiz bir şekilde inşaat malzemesi talebinde bulunmaları ve geceleri inşaat alanlarında yaşanan hırsızlıklardı. Büro temsilcisi numarası yaparken veya inşaat alanlarında hırsızlık yaparken yakalanan suçlular, "savaş hukukuna göre cezalandırılmak"la tehdit edildi.[58] Yerel düzeydeyse, bölgesel Sovyet bayram komisyonları, Merkez Bürodan bütçe ödeneği alan çapanoğullarıyla karşı karşıya geliyor ve bu çoğu zaman onları alternatif destek kaynakları aramaya ya da kendi yaratıcılıklarına bağlı kalmaya zorluyordu.[59]

Bayram planlayıcılarının önemli bir kaygısı da şenlikler esnasındaki gıda tedarikiydi; fakat bu endişe, Merkez Büronun 19 Ekim'deki toplantısında giderildi. Kuzey Oblastı Sovkom'u Gıda Tedariki Komiserliğinden bir yetkilinin raporunda, yaz mevsimi ve sonbahar başındaki zor günlerde stokladıkları erzakları bayram için tahsis ettiklerine değiniliyordu. Komiserlik aniden, adeta sihirli bir değnek değmiş gibi, bol miktarda et, yağ ve hatta francala temin edebilecekti.[60]

Petrograd yetkilileri, Ekim Devrimi'nin birinci yıldönümü kutlamalarını başından itibaren iddialı rakipleri Moskova karşısında Kızıl Petrograd'ın dünya sosyalist devrimine öncülük etme özlemini değerlendirme fırsatı olarak görüyordu. Bu düşünce, Mart ortasından beri ulusal hükümetin telaşla Petrograd'dan taşınmasıyla şekillenen, Petrograd ve Moskova arasındaki eski rekabetin kısmen bir uzantısıydı. Daha sonra iki "başkent" hükümeti arasında süregiden çatışmalar rekabeti kızıştırdı. Petrograd'daki bayram hazırlıklarının daha ilk aşamasında, Petrovski ile Zinovyev arasında, Petrovski'nin Kuzey Komünleri Birliğini resmen tanımaya yanaşmaması konusunda sürekli tartışma yaşandığı ortaya çıkmıştı. Petrovski, 10 Ekim'de *İzvestiya*'ya verdiği bir röportajda Kuzey Komünü'nü Sovyet anayasasını ve Sovyet devlet yapılanmasını ihlal eden bir tür özerk, kendinden menkul bölgesel yönetim örneği olarak tarifleyince, tartışma daha da alevlendi. Tam da Petrograd'ın devrimin başkenti olarak bayram konusunda hararetle üstünlük kurmaya çalıştığı bir zamanda Petrovski'nin yaptığı saldırıya güçlü bir karşılık verilmeliydi. Kuzey Oblastı Sovkom'u İçişleri Komiseri Raviç, 17 Ekim'de yayımladığı açık mektupla sert bir karşılık verdi. Kuzey Oblastı hükümetinin yapısını liderlik ve yetki boşluğunun doldurulması ihtiyacı açısından halktan gelen baskılar karşısında zorunlu bir duruş olarak niteleyen Raviç, Petrovski'yi cahillikle, üçkâğıtçılıkla ve dar kafalılıkla itham etti.[61]

Moskova'daki Bolşevik Merkez Komitesi, bir hafta sonra Petrograd'ın Moskova'daki Altıncı Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin takvimini 5 Kasım'a (daha sonra 6 Kasım olarak değiştirildi) çekerek bayram sırasında üstünlüğünü kabul ettirme planlarına köstek oldu. Acilen çağrılan bu kongrenin temel amacı, çok yakında sona erecek olan dünya savaşının Sovyet Rusya'nın uluslararası durumu ve bu bağlamda acil askerî görevleri üzerindeki etkilerine ilişkin Lenin'in görüşlerinin tartışılacağı ulusal bir tartışma zemini yaratmaktı. İkinci amaç, taşradaki Sovyet kurumlarında reform yapılması tartışmasıydı. Ancak Sverdlov, 22 Ekim'deki MYK toplantısında, acil kongre takviminin, Ekim Devrimi'nin birinci yıldönümü kutlamaları Moskova'da başlayacak şekilde ayarlandığını ortaya koydu. Bu amaçla, planlanan kongre gündeminin ilk maddesine göre Lenin "Sovyet İktidarının Birinci Yıldönümü" üzerine bir konuşma yapacaktı.[62]

Zinovyev, acil bir kongrenin toplanacağı duyurulduğu sırada Ural cephesi gezisindeydi. Zinovyev döndükten sonra Lunaçarski'yle beraber, tüm Rusya'dan bölge temsilcilerini Petrograd'daki bayram şenliklerine çekerek, Moskova'nın "koz"una cevap vermeye çalıştı. *Severnaia kommuna*'nın arka arkaya üç sayısının ön kapağında yayımlanan davetlerinde şöyle yazıyordu:

> Petrograd Sovyeti ... ve [Kuzey Oblastı Sovkom'u] Moskova Sovyetini ve [ülke çapındaki] tüm kent, bölge, kır ve köy Sovyetlerini, Petrograd'daki Ekim Devri-

> mi kutlamalarına delege göndermeye davet eder. 25 Ekim (7 Kasım) Devrimi, Petrograd'da gerçekleşti; tüm sosyalist devrimimiz boyunca öncü rol, Petrograd proletaryasının oldu [ve] Ekim savaşımızın kurbanları, Petrograd'da yatıyor. Petrograd'daki bayram, Rusya geneline yayılan bir karaktere sahip olmalıdır. Bu sebeple, Sovyetlerimizden Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'ne delegeler gönderirken, aynı zamanda bayram için iki-üç günlüğüne bir ya da iki kişi göndermesini talep ediyoruz.
>
> Zinovyev, Lunaçarski[63]

* * *

Ekim bayramı yaklaştıkça, Petrograd'daki Sovyet yetkilileri, temel olarak önemli inşaat projelerinin tamamlanmasına, eski rejimin sembollerinin gizlenmesine veya yok edilmesine, bayram etkinliklerinde halkın katılımını en üst noktaya çıkarmaya ve Bolşevik muhaliflerinin etkinlikleri sekteye uğratmamasını garanti altına almaya odaklanıyordu. Birçok dekorasyon projesinin tamamlanmasının önündeki en büyük engel, bölgelerden çok sayıda işçi getirilmesine rağmen bu görevler için yeterli sayıda inşaat işçisi istihdam etmede yaşanan güçlüktü. Kasım başında, Petrograd kentinin bayramla ilgisi olmayan tüm inşaat ve restorasyon projesi yöneticilerine, maiyetlerindeki tüm marangozları, doğramacıları, boyacıları ve vasıfsız işçileri görevlendirmeler için Merkez Büroya göndermeleri emredildi. Derhal görev yerine gelmeyen inşaat işçileri, yine ağır cezalarla tehdit edildi.[64]

Eski rejimin sembollerini gizleme veya yok etme çabası bir dizi şekilde gerçekleşti. Küçük heykeller, tablolar veya benzer sanat ürünleri yok edildi veya saklandı. Büyük anıtlar, binalardaki imparatorluk amblemleri vb. kızıl kumaşlarla veya dekoratif panellerle örtüldü. Znamenski Meydanı'ndaki III. Aleksander'ın büyük atlı heykeli de bu şekilde kapatıldı. Antseloviç, 1 Kasım'da Petrograd Sovyetine sunduğu raporunda, "bize lanet zamanları hatırlatan" her cadde ve meydanın adının değiştirileceğini taahhüt etti.[65] Pek çok cadde ve meydana, köprülere, binalara devrimci kahramanların, olayların veya kurumların onuruna yeni isimler verildi. Örneğin, Nevski Bulvarı 25 Ekim Bulvarı, Liteinyi Bulvarı Volodarski Bulvarı, Suvoroski Bulvarı Sovyet Bulvarı, İvan Caddesi Sosyalist Caddesi, Saray Meydanı Yuritski Meydanı, Znamenski Meydanı Ayaklanma Meydanı, Taurida Sarayı Yuritski Sarayı, Soylular Köprüsü Cumhuriyet Köprüsü ve Polis Köprüsü ise Halk Köprüsü oldu.[66]

Ekim'in ikinci yarısı boyunca, basında bayram hazırlığıyla ilgili haberler iyice arttı. *Sovernaia kommuna*, 24 Ekim'de Mars Meydanı'nın nasıl dekore edileceğine ilişkin ayrıntılı ve coşkulu haberlere yer verirken, ardından günlük olarak bayramla ilgili diğer önemli inşaat alanları hakkında benzer şekilde coşkulu tanıtımlar yayımladı.[67] O zamanlar Petrograd'ın politik liderlerinin Pazar günleri öğleden sonra yapılan toplantılarla önemli konularda haftalık konuşmalar yapması bir gelenekti. Bu kitlesel toplantıların 27 Ekim

Pazar günkü teması, "Büyük Yıldönümü"ydü. Konuşmalara ilişkin basındaki haberlerde, üst düzey Petrograd Bolşeviklerinin, Ekim Devrimi'nin ulusal ve uluslararası zaferlerine ve uluslararası devrimin öncüsü olarak Petrograd proletaryasının yaklaşan kutlamasına coşku katmak için kentte dolaştığına işaret ediliyordu.

Günlük haber bültenleri, gıda üretilen uzak bölgelerden devrimin başkenti "Kızıl Petrograd"a Ekim şenlikleri için hediye mahiyetinde alışılmadık miktarda tahıl ve hatta lezzetli yiyecekler gönderildiği haberini veriyordu. 1 Kasım'da, devrimci proletaryanın bayram sofrası için Orlovski Bölgesi'nden Petrograd'a on bin kaz sevkiyatı yapıldığı duyuruldu.[68] Haberde ayrıca kentteki fırınların olağanüstü miktarda tahıl aldığı ve altısı gecesi dükkânlara dağıtılmak üzere 5-6 Kasım gecesi 225 gramlık ekmekler pişirileceği de belirtiliyordu.[69] Açlık çeken bir kenti bayram ruhuyla donatmak için bundan iyi bir haber olabilir miydi?

Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi, 2 Kasım'da, bayram sırasında fabrika işçilerine ve beyaz yakalılara tam ödeme yapılacağını belirten bir karar yayımlayarak işçilerin endişelerine karşılık verdi ve Ekim şenlikleri sırasında halkın ruh halini yansıtan önemli bir sorun çözüme kavuşturulmuş oldu. Bu karara göre, bayramda çalışan herkese çift maaş ödenecekti.[70] Fabrikalardaki kadınlar kutlamalara düşmanca olmasa da soğuk yaklaştığı için, bayram planlayıcıları kadın işçilerin tutumuna özel önem atfediyordu. *Krasnaya gazeta*'nın 20 Ekim'deki başyazısında, fabrikalardaki kadınların aklını başına almalarının ve alışılageldik politik edilgenliklerinden kurtulmalarının nihayet zamanının geldiği ifade ediliyordu. "İşçi Sınıfı Neden Ekim Devrimi'ni Kutluyor" adlı diğer bir yazıda da, Samoilava, tekstil atölyelerinde ve tütün fabrikalarında çalışan kadınları özel olarak eleştirdi. Bununla birlikte, fabrikalardaki kadınların Bolşevizmi desteklemeye yanaşmaması dediği temel sorun aslına bakılırsa yaygın bir durumdu. Ekim Devrimi'yle elde edilen tarihsel kazanımları sıralayan Samoilava, "Ekim" kutlamalarına katılmak istemeyen ve daha kötüsü kutlamaları bir "Yahudi bayramı" olarak gördükleri için şenlikler sırasında çalışmakta ısrar eden kadınları eleştiriyordu. Samoilava, "Bu satırları okuyan her bilinçli kadın işçinin yüzü utançla kızaracaktır" diye hayıflanıyordu.[71]

Petrograd Bolşevikleri, muhaliflerinin bayramı altüst etme girişimlerine engel olmak amacıyla hâlâ serbest olan potansiyel açıdan sorunlu önemli ve orta düzey yüzlerce insanı tutukladı. Bu son baskın, 4/5 Kasım gecesi başladı. Hücreye atılanlardan ikisi Obuhov fabrikasından Sosyalist Devrimci Grigori ve Aleksey Eremeev idi; Grigori, Volodarski suikastinin ardından önceki Haziran'da tutuklanmış ve kısa bir süre gözaltında tutulmuştu.[72] Toplananlar arasında, Kızıl Terör başladığında tutuklanacaklar listesinde yer almasına rağmen büyük tutuklama dalgası sırasında gözden kaçan muhalefet liderle-

rinden biri olan, Kadet Merkez Komitesi üyesi Aleksander Izgoev de vardı. Anılarında, 4/5 Kasım gecesi bir grup asker ve denizcinin dairesinde ayrıntılı bir arama yaptığını, bir sürü yazısına el koyduğunu ve onu yerel polis karakoluna götürdüklerini ifade ediyordu. Bayram öncesinde toplanan diğer kırk kurbanla birlikte bir nezarethanede tutulmuştu. 1917 ilkbaharında bölgesel duma seçimlerinin aday listelerinde yer almalarının, Izgoev ve hücre arkadaşlarını bir araya getiren tek ortak nokta olduğu kısa süre içinde anlaşıldı; Rus tarihinin ilk gerçek demokratik seçimlerine ait bu listeler, tutuklanan kişilerin kimliklerini ve adreslerini tespit etmek için kullanılmıştı.[73]

Merkez Büro 6 Kasım'da, yürüyüşler ve halka açık diğer etkinliklerden sonra yapılacak konuşmaların birer açık tartışma forumuna dönüşmesine engel olunması yönünde talimatlar yayınladı. Açık hava mitinglerine katılacak konuşmacılara sadece belirlenmiş noktalardan, platformlardan veya taşınabilir kürsülerden konuşmaları talimatı verildi; mitingler bir saati aşmayacak, bölgesel Sovyetler tarafından seçilen ajitatörler açılış selamlaması yapacak ve tüm konuşmacılar akredite edilecekti. Her bölgesel Sovyet, yerel tiyatro ve müzik etkinliklerinde Merkez Büronun belirlediği esaslara uygun kısa selamlamalarda bulunmakla sınırlı ajitatörler temin etmekle sorumluydu. Benzer şekilde, Petrograd Sovyetinin belirlediği temsilciler, büyük halk tiyatrolarında yazılı kısa selamlamalar yapacaktı.[74]

Aynı zamanda, Petrograd ve Petrograd Bölgesi askerî komiseri, yereldeki tüm Kızıl Ordu kuvvetlerini alarm durumuna geçirdi. Kızıl Ordu personelinin izinleri iptal edildi. Sovyet iktidarına karşı ajitasyon yapanlar şöyle dursun, şüpheli gördükleri herkesi derhal tutuklamaları için elli kişilik süvari birliklerine kentin merkezî noktalarında geceleri devriye gezme emri verildi. Hükümet binaları, Devlet Bankası, Peter ve Paul Kalesi, önemli köprüler, telefon ve telgraf istasyonları ve postanelerde güvenlik sıkılaştırıldı.[75] Ayrıca, bölgesel Sovyetler bayram sırasında acil durum halinde sınırsız yetkiye sahip "troykalar" oluşturdu.[76]

Önemli bir ayrıntı olarak, güvenlik konusunda Baltık Filosu denizcilerinden faydalanılmadı; çünkü kentin yetkilileri, özellikle öfkeli denizcilerin bayramda huzursuzluk çıkarma ihtimalinden endişe ediyordu. 14 Ekim'deki başarısızlıkla sonuçlanan başkaldırının elebaşı oldukları gerekçesiyle yargılanan on bir denizcinin infaz edildiğinin gecikmeli olarak 30 Ekim'de kamuoyuna açıklanmasıyla birlikte, bu kaygılar daha da arttı. Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi, 2 Kasım'da özel olarak Asker bölümünün denizciler arasında örgütlenme çalışması yürütme veya onların yaşam koşullarını geliştirmede başarısız kaldığını ifade etti.[77] Dolayısıyla, bu bölümü azarlamış ve yeniden organize etmiş oldu; Bolşevik düşmanlarının planladığı karışıklıklar hakkında da pek çok uyarı yayınlandı. Petrograd Sovyeti, gemi mürettebatlarına ve seferberlikteki denizcilere seslenerek, Sol ve Sağ Sosyalist Devrim-

cilerin kuvvetlere sızdığını ve yaklaşan bayram günlerinde Sovyet iktidarına karşı eylemler planladığını iddia etti. Çağrıda, "Bu Beyaz Muhafızlar, bazı nedenlerden ötürü çoğu zaman size bel bağlıyorlar, denizci yoldaşlarımız" deniliyordu. "Eğer 'Sol' ve/veya Sağ Sosyalist Devrimci provokatörler, [ya da] Kara Yüzler subayları denizci gibi giyinip [aranızda] dolanırlarsa, onları derhal Gorohovaya 2'ye götürün."[78] O sırada yapılan başka bir çağrıda ise şöyle bir uyarı yapılıyordu: "karşı-devrimci grupların Ekim Devrimi'nin birinci yıldönümü kutlamalarına engel olmakla görevlendirildiğine dair pek çok kaynaktan bilgi geldi." "Tüm dünya proletaryası Rus işçi ve köylülerin öncülüğünde, burjuvaziye karşı nihai savaşın içinde; dolayısıyla bayramımız, devrimci sosyalizmin zaferi için dünya çapında büyük bir kutlamaya dönüşüyor." Çağrı, şu ifadelerle son buluyordu: "İşçi-köylü iktidarının düşmanlarının yapacakları eylemlerle bu günlere gölge düşürmesine izin veremeyiz."[79]

Ekim bayramının ana temaları, 7-9 Kasım tarihlerinde Petrograd'da çıkan tek gazete olan, *Petrogradskaia Pravda, Severnaia kommuna, Krasnaya gazeta, Vooruzhennyi narod* gazetelerinin ortak yayını *God proletarskoi revoliutsii*'nin (*Proletarya Devrimi'nin Bir Yılı*) ve Petrograd ajanslarının başyazılarında ve haberlerinde canlı bir biçimde aktarıldı. Bu temaların en önemlisi, büyük ölçüde Ekim 1917'de Petrograd'da tutuşan devrim ateşinin bir sonucu olarak, tüm Avrupa'nın belki de nihai devrimci patlamaların eşiğinde olduğu ve yıldönümünün Rusya'da Sovyet iktidarının ayakta tutulması mücadelesinde önemli bir dönüm noktasıyla çakıştığıydı. Devrimci Rusya'nın tek başına hayatta kalma mücadelesi verdiği bir dönemde dünya devriminin patlak vermesi için sancılı bekleyiş, adeta sona eriyordu.

Lunaçarski ve Zinovyev, 7 Kasım'da yaptıkları konuşmalarda Petrograd ve Smolni'yi "dünya sosyalist devriminin beşiği"[80] olarak gösterirken, A. Naglovski *Proletarya Devrimi'nin Bir Yılı*'nın 7 Kasım sayısında, kendinden emin bir şekilde "[Ekim Devrimi'nin tahkiminde] en zor dönemler ve aşamalar aşılmıştır" diyordu.[81] Lunaçarski, aynı gün *Plamya* dergisinde çıkan "Büyük Yıldönümü" yazısında, kesin bir dille tüm Avrupa'nın 1919'da Ekim Devrimi'nin ikinci yıldönümünü kutlayacağını ifade ediyordu. Bununla birlikte Petrograd, dünya sosyalist devriminin başkenti ve tüm dünyadan işçi ve köylü vekilleri Sovyetler kongrelerinin olağan toplantı merkezi olmaya devam edeceği için, hiçbir yerde Petrograd'daki gibi bir kutlama yapılmayacaktı.[82]

Bu Petrograd merkezli coşkulu hava, o dönem pek çok Petrograd yetkilisi için geçerliydi. Zinovyev, *Proletarya Devrimi'nin Bir Yılı*'nın ilk sayısındaki başyazıda şu coşkulu ifadeleri kullanıyordu: "Öncülümüz olan Paris Komünçüleri yalnızca birkaç hafta iktidarda kaldılar. Rus işçileriyse bir yıldır iktidarda." Paris işçileri yenik düştü, diye devam ediyordu, çünkü bizim aksimi-

ze onlar, ülkenin geri kalan kısmı tarafından desteklenmiyorlardı. İşçi sınıfı dünyanın diğer yerlerinde Rusya'nın mücadelesine mesafeli durursa, Ekim Devrimi'nin zaferi kalıcı olamaz diyen Zinovyev, mutlak bir dille bunun böyle olmayacağını ifade ediyordu.

Zinovyev, bu başyazıda dünyadaki devrimci gelişmelerin yakın vadedeki seyri için şunları öngörüyordu:

> Önümüzdeki birkaç gün içinde Avusturya'da ve Macaristan'da cumhuriyet kurulacak ... Viyana, Budapeşte ve Prag'da devlet iktidarı işçi ve asker vekilleri Sovyetlerine geçecek. Yakında devrim Avusturya'dan İtalya'ya sıçrayacak ... Milano'da ve Roma'da Sovyetleri göreceğimiz günler yakındır. ... Alman işçi sınıfının [yakın] zaferi kaçınılmaz [ve] kızıl bayrak Berlin semalarına kalıcı olarak çekildiğinde, aynı bayrağın Paris'te de dalgalanacağı anın uzak olmadığı görülecek ... İngiltere başkentinin, Avrupa'nın geri kalan kısmındaki sosyalist rejimlerle birkaç sene yan yana yaşaması mümkün. Ancak, Rusya, Avusturya, Almanya, Fransa ve İtalya'da sosyalizm gerçeklik kazandığı andan itibaren İngiliz kapitalizminin de sonu gelmiş olacak.[83]

Bir başka önemli bayram teması ise, Kızıl Ordu birliklerinin giderek yenilmez bir güce ulaşmasıydı. Devrimin muhafızları ve gururu olarak Baltık Filosu denizcilerinin yerini almaya başlamışlardı. L. Viborgskaya, 8 Kasım'da *Proletarya Devrimi'nin Bir Yılı*'ndaki dikkat çeken yazısında, meseleyi şu şekilde ortaya koyuyordu:

> Bugün [7 Kasım'da] Petrograd'ın caddelerinde ve meydanlarında gezen her insan, bütün dekorasyonların ve platformların güzelliği bir yana ... günün en görkemli manzarasının Kızıl Ordu'muz olduğunu kesinlikle kabul edecektir Bir yıl önce, elimizde sadece küçük ve cesur bir işçi Kızıl Muhafızlar grubu vardı. Bugün, Emperyal Avrupa'nın bile övgüler düzmek zorunda kaldığı bir orduya sahibiz.

6 Kasım gece yarısı, Peter ve Paul Kalesi'nden yirmi beş pare top atışıyla Petrograd'da Ekim Devrimi'nin birinci yıldönümü kutlamalarının başladığı işareti verildi. Bayram projelerini tamamlamak için inşaat alanlarında koşuşturan marangozlar ve ustalar, ertesi gün boyunca sürecek olan soğuk ve şiddetli yağmur altında ıslanmıştı. Günün büyük yürüyüşüne öncülük edecek İkinci Kent Bölgesi'nden kalabalıklar, sabah 7.30'da yerel Sovyet genel merkezinin önünde toplanmaya başladı. Onlar toplanırken, etraflarında dolaşan kadınlar cephedeki Kızıl Ordu birliklerine hediye almak için para topluyordu. Peter ve Paul Kalesi'nden yedi pare daha top atıldıktan sonra, saat tam 8.00'de Emek Sarayı'ndan başlayarak İkinci Kent bölgesel Sovyet binasına ve Petrograd'ın diğer on bölgesel toplanma noktasına ilerleyecek yürüyüşü başlatmak üzere kamyonlara bayram broşürleri ve pankartlar yüklendi, bir trompetçi bindi. Ardından önde İkinci Kent bölgesel Sovyeti flamasını taşıyan

başkan, arkada yerel Kızıl Ordu birliği, İkinci Kent bölgesel Sovyeti liderliği, Bolşevik Parti bölge komitesi ve muhtelif yerel kent ve emek örgütleri üyeleri, yürüyüş bandosu eşliğinde işçiler ve aileleriyle beraber hep bir ağızdan *Enternasyonal*'i söyleyerek, dolambaçlı bir yol üzerinden yağmur ve çamur içinde bata çıka Smolni'ye doğru ilerlemeye başladılar. Bu rutin, gün boyunca aralarda Petrograd'ın diğer bölgesel toplanma noktalarında da tekrar edildi.[84]

Mars Meydanı'ndaki kutlamalar, 7 Kasım 1918. *Krasnyi Petrograd*, 1919.

Petrograd'da 7 ve 8 Kasım'daki bayram yürüyüşlerine katılanların sayısına dair güvenilir tahminler yok. Tüm dikkatini Almanya'nın yenilgisine ve Orta Avrupa'da genişleyen devrimci yükselişlere çeviren dış basın, Bolşeviklerin bayramını tamamen görmezden geldi. *Proletarya Devrimi'nin Bir Yılı*'na bakılırsa, 7 Kasım'daki katılım bütün beklentileri aşmıştı (ertesi gün de aynı durum geçerliydi). Devrimci ayaklanmaların arkasında Sovyet iktidarının olduğu ve Mirbach'ın katillerinin cezalandırılmadığı iddiasıyla, Almanların Sovyet hükümetiyle ilişkileri kestiğine[85] dair 6 Kasım akşamında Sovyet basınında yer alan bir haber, Sovyet iktidarının muhalifleri arasında Alman kuvvetlerinin nihayet Petrograd'ı işgal edip Bolşevizmi boğacağı söylentilerine yol açtı. Göstericiler tarafından saldırıya uğrama korkusuyla birlikte bu manzara, Ziniada Gippius gibi yeminli anti-Bolşevik seçkinleri bayram sırasında sokaklara çıkmaktan alıkoymuş gibi görünüyordu. Yuritski (Taurida) Sarayı yakınlarındaki Sergievskaya Caddesi'ndeki penceresinden, sarayın bahçelerini çevreleyen çitlere asılı "uzun kızıl pamuklu kumaş parçalarını ve karmakarışık saçlarıyla devasa bir Marx portresini" görebiliyor ve Smolni'ye doğru

yürüyenlerin yüksek düdük seslerini duyabiliyor, fakat onları göremiyordu.[86] Yine de, havuç sopa politikasıyla harekete geçirilen, Almanya'nın eli kulağındaki yenilgisinden ve Orta Avrupa'da patlak veren sosyal devrimlerinden enerji devşiren ve bölgelerden gelen binlerce konuktan, askerî personelden ve Yoksul Köylü Komiteleri Kuzey Oblastı Kongresi'nin köylü delegelerinden cesaret alan katılımcıların sayıca çokluğundan şüphe duymak için neden yoktu.

Ekim Devrimi'nin birinci yıldönümü kutlamaları sırasında Petrograd'da bulunan Yoksul Köylü Komiteleri temsilcileri. (Rusya Siyasi Tarih Müzesi, St. Petersburg.)

İkinci Kent Bölgesi alayının öndeki unsurları, Yoksul Köylü Komiteleri Kongresi'nden temsilcilerle beraber öğle vaktinde Smolni'nin önündeki Proletarya Diktatörlüğü (Lafonskaya) Meydanı'na ulaştı. Üstü örtülü Marx heykelinin etrafındaki belirli noktalara dağılarak, kızıl flamalarla süslenmiş bir otomobilin üzerindeki portatif podyumda konuşan Lunaçarski'yi dinlediler; Lunaçarski, Petrograd Sovyetinin toplandığı noktayı "devrimin beşiği" olarak selamlıyor, Marx'a bağlılıklarını bildiriyor ve Almanya'ya yayılan toplumsal devrimle ilgili son sevinçli haberleri aktarıyordu. Ardından *Enternasyonal*'in farklı yorumları eşliğinde heykelin açılışını izledikten sonra başlangıç noktasına geri yürüdüler. Birkaç dakikalık aralıklarla meydana ulaşan, "bölgeler"den gelen diğer alaylar, Marx anıtına gelince yavaşlıyor ve burada *Enternasyonal* melodileriyle yapılan "selamlama"ya sevinç gösterileriyle karşılık verdikten sonra Petrograd merkezinden yürüyerek "evlerine" dönüyordu. Bu prosedür tutanağa geçirilmişti ve yağmura rağmen aksilik yaşanmadan ilerlemiş gibi görünüyordu.[87]

Kuzey Komünü komiserleri, Karl Marx anıtının açılışından sonra: (1) Zinovyev, (2) Lunaçarski, (3) (Lunaçarski'nin arkasında) Pozern, (4) (en sağda) Evdokimov, (6) Lilina, (7) (Lilina'nın arkasında) Lisovski, (8) Voskov, (9) Raviç. (Boris Sokoloff Koleksiyonu, Hoover Institution Arşivleri.)

Seçkin yabancı sosyalistlerin, hükümet ve parti yetkililerinin ve seçilmiş Sovyet ve işçi örgütleri temsilcilerinin katılacağı Petrograd Sovyeti bayram oturumu, akşam yedide başlayacaktı. Ancak, devlet operası orkestrası ve solistleri ve Smolni kilise korosu, oturumu başlatacak olan klasik müzik konseri için sahneye sekizden önce çıkamadı. Konser, Mozart'ın *Requiem* performansıyla son buldu. Açılış konuşmacısı Zinovyev bu ağıtı, devrim davasına canlarını veren Volodarski, Yuritski ve Petrograd Sovyetinin diğer "yüzlerce" eski üyesine ithaf etti. Bu, Zinovyev'in konuşmasındaki törensel anlardan biriydi. Ardından birkaç dakikalığına açık sözlü davranarak, Sovyet iktidarının bir yıllık döneminde işçiler için çok az şey elde edildiği için özür diledi. "İşçileri giydirip kuşatmak imkânsızlaştı. Üstleri başları yırtık pırtık, yüzlerinde açlığın izi var ve eşlerinin ve çocuklarının yaşamı çok güç." Her şeye rağmen Sovyet iktidarının Rusya'daki büyük başarısı, dünya genelinde "proleter kardeşlerini" uykudan uyandıracaktı.[88]

Zinovyev'in, Bolşeviklerin Ekim'de iktidarı ele almasına şiddetle karşı çıktığı unutulmuştu. Aslında bu, Zinovyev'in zafer konuşmasıydı. Lenin'in Batı'da zafer kazanan Müttefik kuvvetlerinin Sovyet Rusya'ya saldırabileceği uyarısını yinelese de, yeni Kızıl Ordu günden güne tüm düşmanları püskürtebilecek güce kavuştuğu için, bunu devrimin yaşamasına dönük ciddi bir tehdit olarak görmüyordu. Dahası, Ekim'e giden yolu hatırlatarak, geri kalmış Rusya'da sosyalist devrim olasılığını reddeden ılımlı sosyalistlerle alay ediyordu; o dönemde, sömürülenlerin sömürenlere karşı başkaldırısının zamanının geldiğini görmek kolay ve netti. Muzaffer bir şekilde şu ifadeleri kullandı: "Bunu bir yıl önce göz önünde bulundurmuştuk. Ve toplumsal devrimin bir yılı, öngörülerimizin doğruluğunu herkese ispatladı."

Zinovyev, bayramın katıksız coşkusunun tadını çıkarıyordu. "Batı'daki işçi sınıfının, oynayacağı rolün bilincine varacağı o uzun ve sancılı anı beklerken," diyordu heyecanla, "bizim yaşıyor olduğumuz andan daha hoş bir an tasavvur etmek kesinlikle imkânsızdır." "Güneş, hiçbir zaman bu kadar yakın olmadı bize. Sadece bizim değil; Fransızların, İngilizlerin ve Amerikalıların da bir Smolni'sinin olduğu günleri muhakkak göreceğiz [bütün bunlarla birlikte] tüm ülkelerin işçileri, [bizim] Smolni'mizi yücelerin en yücesi olarak görecekler." Zinovyev'in kapanıştaki "Yaşasın en iyilerin en iyisi, Petrograd proletaryası!" "Yaşasın yaşanan ve yaşanacak olan devrimler!" "Yaşasın sevgili Smolni!" sloganlarını, *Enternasyonal* çalan orkestranın çıkardığı sesler ve Neva Bölgesi'nin simsiyah gökyüzünde patlayan havai fişekler bastırdı. Zinovyev, konuşmasının ardından onu Moskova'ya, Altıncı Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'ne götürmek için yakındaki Nikolayevski İstasyonu'nda bekleyen trene doğru hareket etti.[89]

Zinovyev konuşurken yağmur dinmişti. Kış soğuğuna aldırış etmeyen işçi ve asker grupları ve aileleri, ışık ve havai fişek gösterilerini seyretmek için köylü gruplarıyla birlikte Neva kıyılarını doldurmuştu. Dönemin standartları düşünüldüğünde, tam görülesi bir manzara olmuş olmalıydı. Bir gözlemciye göre, 7 Kasım akşamına doğru Neva "büyülü bir görüntü" ile kaplanmıştı. Deniz uçakları, suyun üzerinde Mars Meydanı'na doğru bir ileri bir geri gidiyordu. Gemilerin üzerinde onları birbirine bağlayan parlak renkli ışıklı halatlar diziliyken, gökyüzünü tarayan projektörler, kıyıları dolduran seyircilerin ilgisini çekiyor ve onları eğlendiriyordu. Tam o anda bir gemiden fırlatılan roket gökyüzünde kıvılcım şelalesi yaratıyor, ardından tüm gemilerden yayılan roketler ve mavi işaret fişekleri, saatlerce süren bir ışık yağmuru ortaya çıkarıyordu. Işık gösterileri geceye kadar devam ederken, "gökkubbe altında" ücretsiz film gösterimleri ile müzik ve tiyatro oyunları tüm kentten sıradan insan kalabalıklarını cezbediyordu.[90] Önemli Rus ve Sovyet kültürü tarihçilerinden Amerikalı Richard Stites, bu etkinlikler için sahnelenen çeşitli dekorasyonları etkili bir dille betimler:

> 7 Kasım'da Petrograd'daki dekor muhteşemdi ve Mstislav Dobujinski, Natan Altman, K. S. Petrov-Vodkin ve Boris Kustodiyev gibi önemli sanatçılar tarafından uygulanmıştı. Dobujinskiy, Zaharin'in Deniz Komutanlığının klasik güzelliğini koruyarak, temaya deniz flamaları, küçük bayraklar ve çapalar ekleyerek Neva Nehri boyunca çirkin yapıları gizlemişti. Öte yandan Altman, Saray Meydanı'ndaki otokratik mimarinin anıtsallığını ... modernist tasarımlar arkasında bütünüyle yok etmeyi denedi. Sonuç, şölensel bir zenginlik ve fakat aynı zamanda, tartışmasız bir iktidar merkezi olarak Petrograd'ın görününümde bir sadeleşme oldu.[91]

Eldeki tüm verilere göre, Petrograd'ın hiç şahit olmadığı kadar kitlesel bir bayramdı bu.

Odak noktası Smolni'den Emek Sarayı'na kayarken, ertesi günkü işçi kutlamaları da olağanüstü geçiyordu. O gün kitlesel yürüyüşlere katılanlar, bilinçli bir şekilde Nevski Bulvarı yakınlarındaki seçkin muhitlere yönlendirilmiş ve bölge saatlerce işgal edilmişti. Üst düzey yürüyüşçülerin –sendika temsilcileri, hükümet üyeleri, üst düzey Bolşevikler ve Çalışma Halk Komiserliği ve SNKhSR'dan yetkililerin– başlama noktası, Bolşaya Morskaya Caddesi'nin köşesindeki 25 Ekim (Nevski) Bulvarı'nın dibiydi. Onları, sendika tarafından toplanan çoğu işsiz yüz binden fazla işçi takip ediyordu. Sendikacılar, önlerinde metal işçileri ve yanlarında çeşitli müzik gruplarıyla beraber 25 Ekim Bulvarı'nın sonunda yer alan Ayaklanma (Znamenski) Meydanı'ndan geçerlerken, kalabalık, meydana çıkan bütün yan caddelere taşıyordu.

Öğlen, başka bir top atışının ardından binlerce yürüyüşçü, Deniz Komutanlığı ve Emek Sarayı'na doğru yürüyüşe geçti. Sarayın önüne bir podyum kurulmuştu ve üstü örtülü bir metal işçisi heykeli vardı. Lunaçarski, yaklaşık bir saat sonra, sarayın önündeki boş alan seçkin ve sıradan yurttaşlarla dolunca podyuma çıktı ve heykelin açılışını yaptı.[92]

"Metal İşçisi" anıtı, Emek Sarayı açılış töreni, 8 Mart 1918.
Fotoğraf: Ia. Şteynberg. (Rusya Siyasi Tarih Müzesi, St. Petersburg.)

Petrograd'da Ekim bayramının ikinci günündeki ana tema, bizzat Emek Sarayı'nın törenle açılmasıydı. Antseloviç "güçlüyüz ve istediğimiz her şeyi

yapabiliriz," diyerek, gelecekte Petrograd'ın bütün saraylarının emekçilerin sarayı olacağını belirtip açılışı başlattı. Zinovyev'in yerini alan Lunaçarski, baş konuşmacıydı. Sendikaların ve modern işçi hareketinin evrimi hakkında klişe sözlerle başladığı konuşmasını, bir önceki yıl Rusya'daki deneyime atıfla, sosyalizme geçişte emeğin ve işçi sendikalarının rolüne ilişkin yine amiyane sözlerle bitirdi.[93]

Lunaçarski'nin ardından Petrograd Sendika Konseyi adına Riyazanov'a söz verildi. Öncesinde, en yaşlı devrimci olarak başkanlık heyetine davet edilmişti. Kuşkusuz şenliği organize edenler, onun ne diyeceği konusunda endişeliydiler ve *Proletarya Devrimi'nin Bir Yılı*'nda onun sözlerine sadece geçerken kısaca yer verilmişti. Stenografik kayıtlar, her zamanki gibi kendi görüşlerini açıkladığını gösteriyor. Lunaçarski'nin abartılarına itiraz eden Riyazanov, diğer ülkelerdeki devrimlerin gelişimiyle ilgili oldukça yanlış bulduğu iyimserliği hafifletmeye çalıştı. "Ekim" kutlamaları sırasında bile gerçekleri görmek gerektiğini belirterek, Sol Komünistlerin öngördüğü gibi, Brest'le verilen imtiyazların "gerçek uluslararası devrim"in yükselişini geciktirdiğinin altını çizdi. Utanç verici barış, Almanya'nın yenilgisi sayesinde hükümsüz kılınmıştı. Ancak emperyalist Müttefiklerin zaferi, çok daha tehlikeli koşullar yaratmıştı. Lenin gibi Riyazanov da, muzaffer Müttefik güçlerinin yakında Rus Devrimi'ni boğmaya kalkışacağına kesin gözle bakıyordu. Kızıl Petrograd için, ne pahasına olursa olsun direnmekten başka yol yoktu. Öte yandan, "devrimin beşiği" Avusturya ve Almanya'nın proletaryasıyla beraber kendini koruma iradesi gösterirse, Batı Avrupa'da nihai sosyalist devrimler patlak verinceye kadar yaşamaya devam edebilirdi.[94]

Yaşanan atmosferde, Riyazanov'un "oyunbozanlığı" soğuk karşılandı. SNKhSR adına Vyaçeslav Molotov ve Kuzey Oblastı Sovkom'u adına Sergey Zorin'in mesajları halk tarafından çok daha coşkuyla karşılandı. Molotov, kendinden emin bir şekilde, Emek Sarayı'nın Petrograd proletaryasının burjuvaziye kuracağı nihai baskının merkezi olacağını öngörürken, Zorin Ekim bayramının ve Emek Sarayı açılışının işçi sınıfının büyük iktidarının dünya çapındaki sembolleri olacağını ümit ettiğini ifade etti. Zorin cesaret aşılıyordu: "Onlara [dünya işçilerine] diyoruz ki, bakın, kendi burjuvazimizi boğuyoruz, siz de sizinkini boğun."[95]

Bu esnada, ertesi günü (9 Kasım) "proleter çocukları"nın kutlamasına adama planları başlamak üzereydi. Programa göre, yetişkinlerin önceki gün yaptığı yürüyüş taklit edilecekti. Tüm işçi ve elbette yoksul çocuklarından elli bin kişi olması beklenen katılımcılar, fabrikalardaki çocuk organizasyonlarından, devlet okullarından ve yetimhanelerden getirilmişti. Kızıl bayraklar, flamalar ve pankartlar (bazılarını kendileri yapmıştı) taşıyan "minik proleterler", sabah saat onda öğretmenlerinin ve sendikalardan gönüllü koordinatörlerin gözetiminde iki saatlik aralarla Petrograd'ın tüm toplanma noktalarında bir araya geldiler. Küçük çocuklar, süslü tramvayla-

ra bindiler ve Kışlık Saray'ın karşısındaki Yuritski (Saray) Meydanı'nın bitişiğinde yer alan genelkurmay karargâhlarına doğru yol aldılar. Birkaç blok ötede ellerinde beyaz krizantemler ve renkli bayraklar taşıyan kızıl fularlı kızların önde durduğu sıralar halinde pırıl pırıl bir görüntü oluşturan yaşça daha büyük çocuklar ise, *Enternasyonal* söyleyerek 25 Ekim Bulvarı'ndan Yuritski Meydanı'na doğru yürüdüler. *Petrogradskaya pravda* muhabiri şöyle diyordu: "Genç proleterlerin dilindeki marş sesleri, caddelerin kenarında coşkuyla onları izleyen işçilerin yüreğini ısıtıyordu; geleceğin yurttaşları ve dünya sosyalizminin kurucusu genç kuşaklar geçit yapıyordu."[96]

Yoksul çocuklar Ekim Devrimi'nin birinci yıldönümünü kutluyor, 9 Kasım 1918. (Rusya Siyasi Tarih Müzesi, St. Petersburg.)

Çocuk kalabalıkları, Kışlık Saray'ın önündeki geniş meydanda devasa bir dörtgen oluşturdular. Hava rüzgârlı, ama gökyüzü açık maviydi. Çocuklar titreyerek, *Enternasyonal* çalan askerî bandoyu ve büyüklerin özgürlük, eşitlik ve kardeşlik mücadelesi sayesinde hepsini gelecek güzel günlerin beklediğini söyleyen Lunaçarski'yi dinliyorlardı. Kışlık Saray'da küçük skeçler, filmler ve konserler sunuldu. Çocuklara sıcak çay ve atıştırmalıklar ikram edildi; ardından askerî bando ve palyaçolar eşliğinde, Nevski Bulvarı üzerinden Ayaklanma Meydanı'na yürüdüler; buradan tramvaylara binip toplanma noktalarına geri döndüler. Ertesi gün *Krasnaya gazeta*'nın editörlerine göre, bu olay Petrograd'ın yetim ve evsiz çocuklarını artık hiç kimsenin istismar edemeyeceğini göstermişti; çünkü Sovyet hükümetinde onları seven anneleri vardı.[97] Daha temkinli olan Samoilava, yoksul ve ye-

tim çocukların durumu hakkında, kadınların politik geriliği hakkında kamuoyu önünde yaptığı açıklamalardaki kadar gerçekçiydi.[98] Yoksul emekçi çocuklarına onların Ekim bayramının bir parçası olduklarını hissetme şansı verilmesine övgüler düzen Samoilava, onların yaşamını iyileştirmek için temel olarak neredeyse hiçbir şey yapılmadığının altını çiziyordu. Ona göre 9 Kasım, bir çocuk kutlaması olmaktan ziyade çocukların kutlanması ve içinde bulundukları zor durumla ilgilenilmesi ihtiyacının sürdüğünün bir ifadesiydi.[99]

9 Kasım'ın büyük bir "proleter çocukları günü"ne adanması, "Petrograd'daki tüm güçlerin" bayram şenliklerine katılmak üzere o gün çevre bölgelere yayılması olasılığını ortadan kaldırmıştı. Bazı merkezî bölgesel Sovyetler bayram için konuşmacılar temin etmişti; ancak pek çok uzak kasaba ve köy kendi bayram etkinliğini kendisi düzenlemek zorunda kaldı. Petrograd'ın güneybatısında yer alan Yamburg kazasındaki (*uezd*) Kotelski volostundan gurur dolu bir Bolşeviğin Petrograd Telgraf Kurumuna gönderdiği bir raporda, Petrograd Bölgesi'nin ücra köşelerindeki bayram kutlamalarına ilişkin bulabildiğim en ayrıntılı bilgiler yer alıyor.[100] Rapora göre, 6/7 Kasım gecesi ve ertesi gün yağan şiddetli yağmur büyük bir sele yol açmış, fakat yereldeki kararlı köylüler sabahın erken saatlerinde barakalarını süsleyip bileğe kadar çamurun içinde yürüyerek köy meclislerine (*skhody*) ulaşmışlardı. Elli beş köy ve birkaç küçük fabrikadan oluşan kaza, kutlama amacıyla dört bölgeye ayrılmıştı. Bu bölgelerden yerleşimciler, ellerinde kızıl bayraklarla ve flamalarla bir araya gelmişlerdi. Oralı bir Bolşevik, bu toplantılarda Rusya'da proletarya ve yoksul köylülüğün iktidarı ele geçirmesinin uluslararası önemi ve başka ülkelerdeki sosyalizm mücadelesinin geleceği hakkında bir konuşma yapmıştı. Köylüler, bu konuşmaların ardından devrimci şarkılar söyleyerek Kotli'ye, kaza merkezine doğru yola çıkmışlardı.

Dört bölgeden birinin merkezi olan Kotli'nin sakinleri, önceki gece bir "yerel inşaatçı" tarafından tasarlanan "köylü tarzı" bir zafer kemeri inşa etmişler ve Lenin'in adını verdikleri bir İşçi-Köylü Üniversitesinin ihtiyaçlarını tamamlamışlardı. Üniversitenin görkemli açılışı, yerel şenliklerin en dikkat çekici etkinliği olmuştu. Çevre köylerden köylüler, flamalarla gelmişlerdi. "Üniversite"de toplanarak, yürüyüş kolu oluşturmuşlardı. Kotelski okulundan çocuklar, en önde altın sarısı püsküllleri ve ipleri olan iki kızıl flama taşıyordu. Arkalarındaki bir grup yerel Bolşevik ise, üzerinde "Kulaklara Ölüm, Yoksullar Geliyor" yazan bir pankart taşıyordu. Kalabalık, Yamburg Sovyetinden bir konuşmacının Rusya'da proletarya ve milyonlarca köylünün birliğinin uluslararası önemine ilişkin konuşmasını dinlemiş; ardından volosttaki tiyatro topluluğunun söylediği devrimci şarkılar eşliğinde neşe içinde,

yeşil yapraklarla, kızıl bayraklarla ve yeşil çam dallarıyla örülmüş kemerlerle süslü çevre köylerden geçerek tekrar Kotli'ye dönmüşlerdi. Burada diğer üç bölgeden gelen alaylarla zafer kemerinde buluşarak, Yamburg Sovyetinden temsilcilerin resmî "üniversite" açılışına gittiler. "Üniversite"nin gönderine kızıl bayrak çekilmiş ve Kotelski askerî müfrezesi, kurusıkı ateşiyle selam durmuştu. Hep bir ağızdan coşkulu şarkılar söyleyen yürüyüşçüler, çay ve şeker için binaya davet edildiler (çocuklara ve resmî delegelere ücretsiz, diğer herkese "maliyeti altında bir ücret karşılığında").

Kalabalık, orada özellikle nefretle anılan eski toprak sahibi "Albert" dâhil eski rejimin işkenceci ve hizmetkârlarının kuklalarının yakılışını seyretmek için "devrim ateşi"nin etrafında toplanmıştı. Bu hikâyeyi aktaran kişiye göre, toprak sahiplerinin kölelere yaptığı eziyetleri babalarından ve dedelerinden öğrenen ak sakallı ihtiyar adamlar, alevler Albert'in kuklasını sararken ateşin etrafında çocuklar gibi neşe içinde dans edince, ortaya unutulmaz görüntüler çıkmıştı. Eski düzenin tümüyle yerle bir olması ve sosyalizmi Avrupa'ya yayan dünya devriminin alevi, o anda sanki herkesi birbiriyle kaynaştırmıştı. Ateşin etrafındaki kutlamanın ardından, gençler için "üniversite"de bir dans tertiplenmiş, şarkı söylemek isteyenler için de odalar ayrılmıştı. Coşku gece geç vakitlere dek sürmüş; uzak köylerden gelip geceyi burada geçirmek isteyenlere kalacak yer bulunmuştu.[101]

Petrograd'da Ekim Devrimi'nin birinci yıldönümünü kutlama organizasyonu, "Ekim"den bir yıl sonra eski başkentteki Bolşeviklerle ve Sovyet iktidarıyla ilgili birkaç önemli soruna ışık tutar. Birincisi, o dönemde iktidarın ve yetkilerin kurumsal dağılımı meselesidir. Bolşevik Parti komiteleri ve yerel Sovyetler arasındaki ilişkiyi bir an için bir kenara bırakırsak, Petrograd'daki üst düzey Sovyet yetkililerin bölgesel Sovyetler karşısındaki pozisyonu, yaz ortasından beri önemli ölçüde değişmişti. Bölgesel Sovyetler, bağımsızlığını elbette hâlâ kıskançlıkla koruyordu; ancak pratikte, verdikleri mücadeleyi kaybettikleri artık anlaşılmıştı. Petrograd Sovyeti Başkanlık Heyetinin himayesinde kurulan Ekim Şenlikleri Organizasyonu Merkez Bürosunun bayram organizasyonlarında hâkim bir rol üstlenmesi ve yerel düzeydeki hazırlıklarda bölgesel Sovyetlere bağlı organizasyon komisyonlarının ikincil rolü, bu gerçekliğe işaret ediyordu.

Genel anlamda işçilerle ilişkileri yeniden tesis etmenin bir yolu olarak bayram planlamasına yerel fabrika temsilcilerinin de katılması düşüncesi dâhil olmak üzere, bölgesel Sovyetler özellikle başlangıçta muhitlerindeki bayram organizasyonu konusunda güçlü ve bağımsız düşüncelere sahiptiler. Bu Sovyetler, aynı zamanda daha üst yöneticilere alışılageldik küçümser tavırlarını sergilediler. Ancak Merkez Büronun bayram için tahsis edilen mali

kaynakları kontrol etmesi, bölgesel bayram komisyonlarını denetlenmeye karşı duruşlarına gem vurmaya ve yukarıdan gelen kapsamlı yönlendirmeyi kabul etmeye mecbur kıldı. Kutlamaların büyük ölçüde "aşağıdan" gelen tek önemli öğesi, çocuklar için yapılan şenlikti. 1918 sonbaharı itibariyle henüz tam olarak hayata geçirilmiş olmasa da, Merkez Büro ve ona bağlı ayrı bölümler tarafından beslenen merkezi, katı ve sadece Bolşeviklerden oluşan bu türden bir hiyerarşik iktidar yapısı, Kuzey Oblastı Sovkom'u, komiserlikleri ve Petrograd Sovyetinden, bölgesel Sovyetlere ve onun bölümlerine kadar tüm hükümet kurumlarında bir model olarak şiddetle teşvik ediliyordu.

Aynı esnada, Kuzey Oblastı Sovkom'undan ziyade bölgesel Sovyetlerde, ve elbette PÇeka'da, parti organlarının doğrudan nüfuzu, yılın büyük bölümünde olduğu gibi artık göstermelik bir temsilcilikle sınırlı değildi. Parti organlarının kutlama organizasyonuna mütevazı bir ölçüde dâhil olması, güçten ziyade faydayla alakalıydı. Genel anlamda, Sovyetlerdeki liderlik mevkilerine yapılan atamalarla, Sovyet yetkilileri için zorunlu kılınan dönemsel raporlar ve yerel parti toplantılarında getirilen rapor eleştirileriyle ve bölgesel Sovyetlerde örgütlü Bolşevik fraksiyonlar aracılığıyla, bölgeden bölgeye büyük ölçüde değişmekle birlikte partinin etkisi artık ağırlığını hissettiriyordu. Bununla birlikte, bu mekanizmaların çok iyi işletildiği bölgelerde bile, bölgesel Sovyetlerin politikaları üzerinde bir kontrolden ziyade, büyüyen bir etkiye işaret ediliyordu. Sonuç olarak, parti bölge komiteleri ile bölgesel Sovyetler, bölgesel Sovyetler ile kent düzeyindeki hükümet kurumları arasında uyuşmazlık yaşanınası hâlâ olağandı. Parti organları ile Sovyetlerin ilişkisi henüz yapısal olarak oturmamıştı.

15

Hayatta Kalmanın Bedeli

Petrograd'da Ekim Devrimi'nin yükseliş evresinde Lenin'in iktidarı tek seferde ele geçirme talebi, ılımlı Bolşeviklerin Geçici Hükümetin altını aşamalı olarak oyma ve onun lağvedilmesini İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'ne bırakma doğrultusundaki daha sabırlı ve temkinli planına üstün gelmişti. Fakat baştaki ve görünüşteki bu geri adıma rağmen ılımlılar, yeniden vurgulamak gerekir ki Bolşeviklerin Ekim öncesi politik programında kutsal kabul edilen amaçlar için mücadele etmeyi sürdürdüler. Bolşeviklerin Lenin ve Troçki'nin talep ettiği gibi bağımsız, aşırı radikal bir yol izlemesinin devrim için intihar olacağına kanaat getiren ılımlılar, Bolşevik Merkez Komitesi, Petersburg Komitesi ve partinin MYK fraksiyonu toplantılarında hükümeti genişletmek için destek aradılar. Dahası, Sol Sosyalist Devrimciler, Menşevik-Enternasyonalistler ve daha küçük sol sosyalist partilerle birlikte, temel özgürlüklerin korunmasından ve -Sovyet kongrelerinde, MYK genel oturumlarında ve en önemlisi de Vikzhel arabuluculuğunda yapılan, geniş tabanlı bir sosyalist koalisyon hükümeti kurulması görüşmelerinde şart koşulduğu üzere- Sovnarkom'un daha temsili bir organ olan MYK'ya karşı şeffaflığından yana tavizsiz bir duruş sergilediler.

Ilımlı Bolşeviklerin Vikzhel görüşmelerindeki çabaları, önce Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin -Ekim Devrimi'ni tümüyle geri sarmak değilse de- Lenin ve Troçki'yi gelecekteki herhangi bir hükümetin dışında tutma kararlılığı nedeniyle sekteye uğradı. Ardından halkın Sovyetlerin programını şevkle sahiplenmesi, devrimci güçlerin baştaki askerî başarıları ve Sol Sosyalist Devrimcilerin Leninistlere yakınlaşması nedeniyle kesintiye uğradı. Ayrıca, hiç tartışmasız, ılımlılar her dönüm noktasında bir manevrayla Lenin tarafından etkisiz kılındılar. Aralık 1917'de Kurucu Meclis Bolşevik fraksiyonu üzerindeki kontrollerinin ellerinden alınması, Leninistlere karşı kolektif mücadelelerinin ve etkin, parti içi bir ulusal ölçekli grup olarak varlıklarının sonuna işaret etti.

Tarihçiler genelde ılımlı Bolşevikleri önemsemez; Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesinden önce ve sonra Lenin'in galip gelen radikalizmi karşısındaki muhalefetlerini vurgular, Lenin 1917 yaz ayları ve güz başlarında uzun süre Petrograd'dan uzak kalınca, burada partinin hizmetkârları olarak oynadık-

ları rolü göz ardı ederler. Oysa şu inkâr edilemez ki; hızlı Ekim günlerinde, Lenin'in teorik görüşlerini ve hedeflerini paylaşan fakat onun şiddetli taktiklerinden endişe duyan Troçki ve diğer radikal Bolşevik liderlerin de desteklediği, ılımlı Bolşeviklerin güçlü ve akıl dolu *politik* stratejileri olmasaydı, Lenin 25 Ekim'de Geçici Hükümete karşı gecikmiş *askerî* hamlelerini uygulayamazdı. O zamanlar ılımlılar, Sovyet tarih-yazımında anlatıldığı gibi küçük bir azınlık da değillerdi asla. Devrimci strateji ve hedefler konusunda görüşleri parti içinde ve dışında geniş kesimlerce paylaşılıyordu. Geriye dönüp bakıldığında, geri kalmış Rusya'da Bolşeviklerin tek başına iktidarı almasının uzun dönemli tehlikeleri konusunda düşünceleri son derece bilgece görünüyor. Onların öngörülerine paralel olarak, Lenin ve Troçki'nin Rusya'da sosyalizmi inşa etmenin ön koşulu olduğuna inandıkları Avrupa proletaryasının nihai ayaklanması gerçekleşemedi.

Petrograd'daki Sovyet iktidarının ilk yılları boyunca Bolşeviklerin hayatta kalma mücadeleleri, Sovyet Rusya'daki fazlasıyla merkezi, aşırı otoriter Bolşevik politik sistemin tahkimine yol açan sürecin ilk aşamasının dinamiklerine aydınlatıcı bir ışık tutuyor. Bu kitabın başında yöneltilen, tarih-yazımıyla ilgili temel soruların yanıtı açıktır. Her ikisinin etkisi de tümüyle yok sayılamaz olmakla birlikte, ne devrimci ideoloji ne de yerleşik diktatoryal davranış kalıpları, Bolşevik Parti'nin ya da Petrograd'daki Sovyetlerin karakterinde ve politik rolünde Kasım 1917 ile Kasım 1918 arasında yaşanan köklü değişimleri açıklamaya yetiyor. Mesele, Petrograd Bolşeviklerinin gelişkin bir plandan, hatta bir mefhumdan istifade etmeden, isyancıdan yöneticiye dönüşmek zorunda kalmasıdır. Partinin ve Sovyet organlarının, onların birbiriyle ilişkisinin ve genel olarak Sovyet politik sisteminin ilk yıllardaki evrimini şekillendiren en önemli etken, Bolşeviklerin çoğu zaman umutsuzca hayatta kalma mücadelesi içinde karşılaştıkları gerçeklerdir.

Yani mesele, "Ekim"in hemen ertesinde Petrograd'daki yeni otoritelerin tüm iktidarın yerel Sovyetlere devri ilkesini göz ardı ederek, Petrograd Kent Dumasını dağıtmamalarıydı –ta ki burası, onlara karşı muhalefetin ülke ölçeğindeki merkezi haline gelene kadar. Dahası, Askerî Devrimci Komitenin (ADK) dağılması ve memurların grevi nedeniyle harekete geçmek zorunda bırakılana kadar, Bolşevik hakimiyetindeki Petrograd Sovyeti iktidarı kendi eline almadı ve aldığında da kent dumasının idari altyapısının ve profesyonel personelinin büyük bölümünü elinde tutmaya çalıştı. 1917 sonlarına doğru, benzer şekilde, bölgesel Sovyetlere de muhalif bölgesel dumaları dağıtmaktan başka bir seçenek bırakılmadı. Yenilerini seçmekten vazgeçmelerine rağmen, bölgesel Sovyet liderleri yeni idari bölümlerde mukabil duma kurullarından personel çalıştırmak için ellerinden geleni yaptılar. Tam da tüm bunlar herhangi bir plan ve merkezî yönlendirme olmadan yapıldığı için, yerel Sovyetlerin yapısı ve bunlar içindeki yetki dağılımı büyük farklar arz etti. Kendi başlarına hareket etmeye ve büyük ölçüde de yeni ihtiyaçlar ve kaygılar kar-

şısında sürekli artan rollerini yeniden tanımlamaya meyilli oldular. Görece hızlı bir biçimde politik güç kazanarak, hem ülke ve kent ölçekli hükümet kurumlarından hem de daha üst ve denk parti organlarından bağımsızlıklarını ve özerkliklerini koruma konusunda ısrarcı oldular. Bu koşullarda, her bir Petrograd Bölgesi, adeta yerel bölgesel Sovyetler tarafından yönetilen birer derebeyliğe dönüştü.

Fakat bölgesel Sovyetler güvenlik, gıda dağıtımı, eğitim, barınma, halk sağlığı, halk mahkemeleri, sosyal refah, asker alımları ve genel olarak yerel idare konusunda hızla öyle önem kazandı ki; Petrograd Sovyeti, PİK-KK, Kuzey Oblastı Sovkom'u ve hatta PÇeka onlardan güç almak zorunda kaldı ve böylece de böbürlenmelerine ölçüsüzce katkı yaptı. Yeni rejimin başlıca yerel yönetim kurumu haline geldiler. Parti organları en yetkin kadrolarını bölgesel Sovyetlerde görevlendirdi. Fakat 1918'in ilk yarısında buraya dönük ilgisini kaybetti. Bu, Bolşevik Petersburg Komitesi ile Petrograd Sovyeti arası ilişki için de, parti bölge komiteleri ile bölgesel Sovyetler arası bağ için de geçerliydi.

Petrograd'daki Bolşevik Parti örgütünün Sovyet yönetiminin ilk aylarındaki görece zayıf liderlik rolünü üç etken açıklar. Bunların en önemlisi, çoğu deneyimli Bolşeviğin parti organlarının hükümetteki baskın ve dışlayıcı yön verme rolüne özel bir merakının olmamasıydı. Pek çok Sovyet Rusya tarihçisi, hayli merkezi, parti güdümlü, otoriter bir politik sistemin gelişmesinin, Bolşeviklerin ilk dönemki krizlerde hayatta kalma yeteneğinin anahtarı olduğunu ve bu örgütsel modelin daha en baştan öngörülerek uygulandığını varsaymıştır. Oysa konuya ilişkin bugün erişebildiğimiz geniş kaynaklar, sıkı sıkıya yapılandırılmış, kadiri mutlak, merkezî bir parti diktatörlüğü ihtiyacının bir süreliğine çoğu Petrogradlı Bolşevik nezdinde hiç de verili olmadığını açıkça göstermektedir. Bolşevikler 1917'de tüm iktidarın bağımsız, temsili ve demokratik Sovyetlere devri çağrısında bulunmuşlardı. Ekim Devrimi ertesinde Petrograd Sovyeti ve bölgesel Sovyetlerdeki Bolşevik liderler, başta çekinseler de, bu ülküyü coşkuyla benimsemişlerdi.

Petrograd Bolşevik örgütünün bu ilk aylardaki zayıf liderliğini açıklayan bir ikinci etken de, Ocak ve Nisan 1918 tarihleri arasında Brest antlaşmasının onaylanmasına dair parti içi çatışmanın bir tarafı ve zaman zaman da bu çatışma nedeniyle paralize olmalarıydı. Petersburg Komitesi'nde ve çoğu bölgesel komitede hâkimiyet, Mart ortasına kadar Sol Komünistlerdeydi ve onlarla Petrograd Sovyetinin Zinovyev önderliğindeki Leninist liderliği arasında bir savaş durumu vardı. Parti ve yerel hükümet üzerine çatışmaların zaafa uğratıcı etkileri, Mart ayına –Sol Komünistlerin yenilgiye uğradığı olağanüstü Beşinci Petrograd Bolşevikleri Konferansı'na– kadar sürdü.

Petrograd örgütünün bu dönemdeki etkisizliğine katkı yapan son bir etken de, en güvenilir ve nitelikli kadrolarının muazzam ölçüde yıpranmasıydı. 1917 Ekim Devrimi sırasında Petrograd'daki iktidar mücadelesinin tırmandı-

ğı aşamada Bolşeviklerin partinin temsili karakterinden ve fabrika işçileri, alt rütbeli askerî personel ve kitle örgütleri ile süregelen etkileşim ve bağlarından almış olduğu güç ne kadar vurgulansa azdır. Bir diğer avantaj, kentteki parti üyesi sayısının, Bolşevik örgütünün her düzeyinden deneyimli liderler öncülüğünde kabaca elli bine ulaşmış olmasıydı. O zamanlar, ek olarak –önemli sayıda kadın fabrika işçisi dâhil– on binlerce işçi, Petrograd garnizonu askeri, Baltık Filosu denizcisi de Bolşeviklerin devrimci politik platformunun coşkulu birer destekçisiydi.

Partinin görece çok sayıdaki adanmış üyesinden kaynaklanan örgütsel dinamizm, Bolşevikler iktidara gelir gelmez sönümlenmeye başladı. Petrograd'da Ekim günlerinin hemen ertesinde binlerce parti üyesi ya devrimin tüm ülkede tahkimine yardım etmek ya da MYK, Petrograd Sovyetleri veya diğer belediye organlarında tam zamanlı hükümet görevi üstlenmek üzere gönderildi. Kelimenin gerçek anlamıyla bir gecede, partinin 1917'de can damarı olan Bolşevik bölge komitelerinin politik faaliyetleri hızla ivme kaybetti.

Bolşevikler, Petrograd ve çevre bölgelerdeki Kurucu Meclis seçimleri için canlı, baskın ve nihayetinde başarılı bir kampanya yükseltmeye yetecek kadar örgütsel gücünü korudu. Ve bu, tersinden, örgütsel zaaflarını yenmelerine ve Sosyalist Devrimcilerin çoğunlukta olduğu Kurucu Meclisin Sovyet iktidarına yönelik tehdidini etkisizleştirmelerine yardım etti. Fakat Sovyet iktidarına dönük baştaki coşkunun etkisi, özellikle Petrograd parti örgütünün durumu kötüleştikçe, sönümlenmeye mahkumdu. 1918'in ilk aylarında parti üyelerinden Don'daki karşı-devrimle savaşma, yeni kurulan Kızıl Ordu'ya katılma, Alman ilerlemesine karşı Petrograd'ı savunma konularında artan yeni talepler, parti organlarını takatsiz düşürerek, ajitasyon ve örgütlenme faaliyetlerinin tümüyle çökmesine yol açtı. Partiye yeni üye kazanma çabaları ve onlara dönük hızlı eğitim seminerleri, bu kayıpları telafi edemedi. 1917'de halka dönük politik açılımların ve başarılı askerî stratejilerin geliştirilmesinde kilit rol oynamış olan, Petrograd parti örgütü ile fabrika işçileri, askerler ve denizciler arasındaki yakın, karşılıklı etkileşime dayalı bağlar sarsıldı. Bolşeviklerin tüm çabalarına rağmen, yerel yönetimdeki sorumlulukları arttıkça bölgesel Sovyetler kadro sıkıntısı nedeniyle felç oldu. Bölgesel Sovyetlerdeki katılımcı demokrasi, bu sıkışmanın kurbanı oldu. Kış sonları ve bahar aylarında ağır gıda sıkıntıları, artan işsizlik ve Ekim Devrimi'nin sonuçlarından duyulan genel hayal kırıklığı, bu süreci daha da hızlandırdı; aç ve işsiz işçiler gıda ve iş arayışıyla Petrograd'ı terk ettikçe, Bolşeviklerin toplumsal tabanı önemli ölçüde daraldı.

Şubat ortasına gelindiğinde, başkentteki Bolşevik Parti üyesi sayısı, Ekim 1917'deki tahminî elli binden yaklaşık otuz altı bine düştü. Fakat partinin en "mahir" kadroları tüm zamanlarını hükümet, güvenlik ya da ordu hizmetine vakfettiği ve parti faaliyetinden tümüyle kopmuş olduğu için, bu sayı bile

yanıltıcıydı. Dahası, partideki (ve yerel Sovyetlerdeki) Bolşeviklerin büyük kısmı, deneyimsiz yeni üyelerdi; daha da kötüsü, yeni üyelerin çoğunluğu azılı suçlulardan ya da partiye hiçbir bağlılık taşımayıp sadece kendi çıkarını gözeten insanlardan oluşuyordu.

Sol Sosyalist Devrimcilerle politik ortaklık, deneyimli Bolşevik kadrolarda baştaki bu yıpranmanın yol açtığı zorlukların Petrograd'da devrimi savunma ve derinleştirme bağlamında hafiflemesine yardımcı oldu. Sol Sosyalist Devrimciler eğitimli, entelektüel açıdan diri, olgun, özgür düşünceli devrimci liderleriyle, alelacele ve ayrım gözetmeksizin üye yapılmış yeni Bolşeviklere kıyasla çoğu zaman daha becerikli ve güvenilir, adanmış bir nefer kaynağıydı. O dönemde, 1918 Şubat ortasında gerçekleştirilen Petrograd Bolşevikleri Dördüncü Kent Konferansı da en etkin kadrolarının çoğunun kaybedilmesinden doğan parti içi liderlik sorunlarını hafifletmek için adımlar attı. Petersburg Komitesi daraltılarak, yerine partinin Petrograd kenti için başlıca politika üretici organı olarak yeni, yetkili ve temsil gücü olan Delegeler Sovyeti geçirildi. Delegeler Sovyetinin kurulması, Petersburg Komitesi'nin daraltılmasının yol açtığı, karar alma süreçlerindeki bilgi akışına olası bir darbeyi dengeleme girişimiydi. Fakat Delegeler Sovyeti, Petersburg Komitesi'nin yeniden yapılandırılmasına neden olan, parti liderleri üzerindeki aynı tüketici baskılarla felç olarak, yaz ortasının bitmek bilmez krizleri esnasında iş göremez hale geldi. Sonuçta, geriye dönüp bakıldığında, Petrograd Bolşeviklerinin Dördüncü Kent Konferansı'nın gerçekleştirdiği yapısal reformlar, Petrograd Bolşevik örgütünün demokratik norm ve uygulamalarını korumasına yardımcı olmak yerine, bunların tasfiyesinde dev bir adım olmuş görünüyordu.

Şubat ayının ikinci yarısında, Almanların Petrograd'a doğru ilerlediği zamanlarda Bolşevik örgütü, parti üyelerini Kızıl Ordu'ya ve gayrı nizami kuvvetlere sevk etme ve o dönemlerde resmen ilan edilen ve bir ay kadar sonra feshedilen, partiye kıyasla hükümet faaliyetlerine önem verme politikası nedeniyle hırpalanmıştı. Ulusal hükümetin Alman kuvvetlerinden kaçmak için Mart ortasında Moskova'ya gitmesi, Petrograd'daki Sovyet iktidarına bir darbe daha indirdi. Sorun sadece "Ekim"in baş kahramanlarının, haliyle fabrika işçilerini demoralize eden bariz bir panik halinde Moskova'ya sıvışması değildi. En az bunun kadar önemlisi, acil işgal tehdidi hafifledikten uzun süre sonra, Lenin'in Petrograd için umudunu kaybetmiş gibi görünmesiydi. Bu, Petrograd'ın kadro ihtiyaçlarını göz ardı etme ve eski başkente başka her yerdeki ihtiyaçlar için sınırsız bir insan gücü kaynağı muamelesi yapma ısrarlı eğilimini açıklamaya yardım ediyordu.

1918 baharında Petrograd Fabrikaları ve Tesisleri Delegeleri Olağanüstü Meclisinin (DOM) sıkıntı içindeki fabrika işçilerinde yarattığı albeni de Petrograd Bolşeviklerini zayıf düşürdü. DOM'un tarihi, tarihçilerin öncelikle Sovyet dönemi Rusya'sında Bolşevik Parti dışında ortaya çıkmış en önemli örgütlü işçi muhalefeti olarak ilgisini çekmiştir. Fakat DOM'un

tarihi, hareketi doğuran kritik sorunlar ve Bolşevik Parti'nin ve Sovyetlerin tükenmişliği bağlamında, kuzeybatıdaki Sovyet iktidarının zayıflığı ve istikrarsızlığının bir ölçüsü olarak değerlendirilmeyi hak etmektedir. Petrogradlı Bolşevik liderlerin Petrograd Sovyetindeki hâkimiyetlerini garanti altına almak için buradaki seçimleri maniple etmek zorunda kalması, bu zayıflığın bir diğer göstergesidir. Seçimlerin ardından Petrograd'daki hükümet otoriteleri, DOM'a karşı uzun süredir ertelenen adımları attı. Fakat DOM'un 2 Temmuz'daki genel grevini engellemek için alınan olağanüstü önlemler eğer bir şeyi açığa çıkardıysa, bu yeni bir kuvvetten ziyade bir güven eksikliğiydi.

Haziran ortasındaki Petrograd Bolşevikleri Altıncı Kent Konferansı esnasında, parti üye sayısı yüzde 63 daha azalarak 13.472'ye düşmüştü. Bu devasa düşüşün partinin etkinliği üzerindeki tüm etkisini değerlendirebilmek için, bir kez daha, Bolşeviklerin büyük kısmının tümüyle hükümet işlerine gömüldüğünü, hâlâ parti faaliyeti yürüten pek çok üyenin ise deneyim, disiplin ve devrime bağlılık açısından düşük nitelikte olduğunu hesaba katmak gerekir. Bu gerçekler, Altıncı Kent Konferansı'nı, hükümet işlerinde görev almış tüm Bolşeviklerin bir şekilde parti faaliyetine müdahil olması emri vermeye zorladı. Bu ihtar, Bolşeviklerin yerel hükümette üstlendikleri ve yabancısı oldukları olağanüstü ağır yükler ve Soyvetlere gömüldüklerinde parti faaliyetinin önemini ve parti organlarının otoritesini göz ardı etme eğilimleri nedeniyle bir kulaktan girdi, diğerinden çıktı. Aynı dönemde, Moskova'dan gelen, parti üyelerinin tahıl üretimi yapılan bölgelerdeki gıda tedariki müfrezelerinde ve Kızıl Ordu'da hizmet etmesi talepleri artarak devam etti.

Bolşeviklerin kadro sıkıntısının, parti faaliyetini yeniden canlandırma girişimleri ve Sovyetler üzerindeki olumsuz etkisi, ulusal Sovyet hükümetinin Sol Sosyalist Devrimcilere yaklaşımı nedeniyle hayli zayıflamıştı. Kasım 1917-Mart 1918 tarihleri arasında Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler, temel konulardaki görüş ayrılıklarına rağmen verimli bir işbirliği yürütmeyi başarmıştı. Fakat 1918 bahar aylarına gelindiğinde, Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler arası ulusal ölçekteki yapıcı ilişkiler, Brest antlaşması hakkında giderilemez ölçüdeki fikir ayrılıkları nedeniyle rayından çıkmıştı. Aynı dönemde Sol Sosyalist Devrimcilerin Rusya taşrasında artan gücü, Bolşeviklerin devrim üzerinde devam eden hegemonyasını tehdit ediyordu. Pek çok Sol Sosyalist Devrimci için Brest antlaşmasının onaylanması, bardağı taşıran son damlaydı. Sol Sosyalist Devrimciler Mart ortasında Sovnarkom'dan çekildiler ve o andan itibaren Bolşeviklerle ilişkilerindeki kötüleşme ülke çapında ivme kazandı. Fakat eşzamanlı olarak, Petrograd'da Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci ortaklığı serpilip gelişiyordu. Nikolay Kornilov'un –kısa süreli de olsa– Kuzey Oblastı Sovkom'unda tarım komiseri olarak parlak sicili, Sol Sosyalist Devrimcilerle işbirliğinin devrimi taşrada geliştirmek açısından taşıdığı büyük değerin göstergesi oldu. Zinovyev'den sonra ikinci adam olan Proş

Proşyan'ın gerek İçişleri Komiserliğini oblast ölçeğinde bir birime dönüştürmeye dönük önemli ve sabırlı adımları, gerekse Kuzey Oblastı Sovkom'undaki Bolşeviklerle uyum içinde çalışması, bu ortaklığın uzun vadeli potansiyeline dair benzer şekilde önemli bir göstergeydi.

Petrogradlı Sol Sosyalist Devrimciler çoğunlukla, bitmek bilmez politik ve ekonomik krizlerle baş edilmesine yardımcı olmaya ve her şeyden öte de, Kuzey Komünü'ndeki istikrarsızlığa tuz biber ekmemeye odaklandılar. Bu nedenle, Almanlara verilmeye devam eden tavizler, "Baltık Filosu kahramanı" Aleksander Shchastny'nin infazında olduğu gibi idam cezasının yeniden yürürlüğe konması ve acımasız tahıl tedariki politikası konularında Bolşeviklerle fikir ayrılıklarını bastırdılar. Petrograd Sovyetlerinin Haziran seçimlerindeki Bolşevik "zaferi" manipülasyonuna göz yumdular, DOM'a yönelik baskılarda işbirliği yaptılar. Sonuç kaçınılmazdı: Kuzey Komünü'nün kurulduğu Mayıs ayından, Sol Sosyalist Devrimcilerin kriminalize edildiği Temmuz ayına kadar, Bolşevikler ile Sol Sosyalist Devrimcilerin Petrograd hükümetinin tüm kademelerindeki işbirliği, kuzeybatıdaki Sovyet iktidarının hayatta kalmasında kilit etkenlerden biriydi.

Petrogradlı Bolşevikler ile Sol Sosyalist Devrimcilerin kritik önem taşıyan ittifakı, Moskova'daki olaylar nedeniyle çatırdadı. Kendi güçlerine güvenen Sol Sosyalist Devrimci ulusal liderlik, muhalefet ettiği Sovyet politikasını yeniden şekillendirmenin bir aracı olarak gözünü Beşinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'ne dikti. Ancak Bolşevikler kongrede seçim hilesiyle büyük bir çoğunluk kazandıktan sonradır ki, yanlış anlaşılan ve fakat yeterince geliştirilmemiş olan acil durum planlarını uygulamaya geçtiler: Almanya'nın Moskova Büyükelçisi Kont Wilhelm Mirbach'a suikast. Onu öldürmenin, Almanları Rusya'ya karşı yeniden askerî operasyon yapmaya provoke ederek Brest antlaşmasını derhal sonlandıracağını umuyorlardı. Batıdaki Alman kuvvetlerinin savunmaya geçmesine yol açan ikinci Marne Muharebesinin başlaması ve Lenin'in hızlı karşı adımı bu umudu yok etti. Lenin, başkentteki Sol Sosyalist Devrimcilerin vahşice bastırılması sürecini yönetti. Petrograd'daki Sovyet otoriteleri, Petrogradlı Sol Sosyalist Devrimcilerin Mirbach suikastinden tümüyle bihaber olduklarını bilmesine rağmen, Moskova'dan gelen yıkıcı talimatlara nadiren gösterdiği bir itaatle, Sol Sosyalist Devrimci Petrograd liderliğini saklanmaya zorladı, öncesinde yardım için bel bağladıkları Sol Sosyalist Devrimci askerî güçlere karşı sert bir müdahalede bulundu ve Sol Sosyalist Devrimcilerin Petrograd hükümetinde en tepe kademeden en aşağıya sorumlu makamların hepsinden kovulmasına nezaret etti. O dönemden itibaren Petrogradlı Sol Sosyalist Devrimciler, Moskova'daki mevkidaşları gibi, özünde düşman saflarına sürülmüş oldular.

Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci ortaklığının ülke ölçeğindeki gelişimine dönüp bakıldığında, bu ortaklığın bozulmasının, Sovyet politik sisteminin bir tek-parti diktatörlüğüne dönüştüğü momenti imlemekten öte tarihsel so-

nuçları olduğunu söylemek makul olacaktır. Sol Sosyalist Devrimciler, Sovyet iktidarına kırsal kesimle kritik önem taşıyan bir bağ sağladı. Görünüşe göre, Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci ittifakı sürseydi, Rus iç savaşı çok daha az kanlı olacaktı. Kuşkusuz Sol Sosyalist Devrimciler, 1918 Haziran ayı ve Temmuz başlarında olduğu gibi, bir kez Bolşeviklerin iktidarına karşı bir tehdit haline geldiklerinde, iki parti arasında nihai bir kopuş kaçınılmaz oldu. Fakat aynı zamanda, Petrograd'daki Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci ittifakının kentsel ve bölgesel tüm yönetim kademelerinde gayet iyi işlediği ve Moskova'daki olaylar tarafından sarsılmasaydı imkanlarını tüketmemiş olduğu da doğruydu.

Sovyet sisteminin yapısal evrimi bağlamında, Petrograd'da 1918 bahar sonları ve yaz başlarındaki politik ve ekonomik krizler, Sovyetlerin önceliğinin devamına ve parti örgütünün hükümetteki rolünün evrilmesine yansıdı. Daha net ifade etmek gerekirse, bu aşamada Kuzey Oblastı Bolşevik Komitesi'nin (KOBK) ya da Bolşevik Petersburg Komitesi'nin Kuzey Oblastı Sovkom'u ya da Petrograd Sovyeti üzerinde sistematik denetim uygulama çabalarını tespit etmek hâlâ zor olsa da, parti ile Sovyetler arasında gelecekteki ilişkinin bir habercisi, Petersburg Komitesi'nin Haziran sonundaki seçimlerin ardından Petrograd Sovyetindeki parti fraksiyonunu örgütlemeye can havliyle asılmasıydı. Aynı zamanda, dönemin olayları, Petrograd Sovyeti ile bölgesel Sovyetler arası ilişkinin o sıralar hâlâ istikrarsız olduğunu gösteriyordu. Fakat bölgesel Sovyetler bağımsızlıklarını korumayı, yukarıdan gelen direktifleri kabul ya da reddetme imkânını elinde tutmayı ve kendi başlarına kurumlar yaratıp politikalar izlemeyi büyük ölçüde başardılar. Ekim Devrimi'nin birinci yıldönümünü kutlama hazırlıklarının sürdüğü 1918 sonbaharına kadar bu durumda bir değişim gözlenmedi.

Petrograd Bolşevikleri ile Sol Sosyalist Devrimciler arası kopuşun olumsuz etkilerine rağmen, yazın geri kalanı boyunca Lenin'in parti üyelerinden ve örgütsüz işçilerden gıda tedariki müfrezelerine katılmaları talepleri sadece devam etmekle kalmayıp daha da arttı. Aynı dönemde, iç savaşın yayılması ve Müttefik müdahalesinin başlamasıyla bağlantılı olarak, askerî deneyim sahibi Bolşeviklere ve işçilere getirilen zorunlu Kızıl Ordu hizmeti de Petrograd Bolşeviklerinin kan kaybetmesine katkı koydu. Tüm bunlar, Bolşevik Merkez Komitesi'nin Sovyetlerdeki ve diğer hükümet kurumlarındaki parti fraksiyonları ve kolektifleri aracılığıyla hükümetin politik karar alma süreçleri üzerinde bir denetim sistemi için bastırdığı dönemde yaşandı. Mevcut ortamda sistematik bir denetim uygulamak tümüyle gerçek dışı olmasına rağmen, örneğin Bolşevik Petersburg Komitesi kamu düzenini ele almaya başlıyor ve çok önemsediği hükümet meselelerine müdahale etmeye kalkışıyordu. Dahası, Alman kuvvetlerinin sonunda Petrograd'ı işgal etmeye hazırlandığı korkuları ve artan karşı-devrimci faaliyet emareleri içinde, Petrograd Bolşevikleri bir tür kuşatılmışlık zihniyeti geliştirmişlerdi.

Haziran'da 13.472 olan parti üye sayısının Eylül'de 6000 gibi cüzi bir sayıya düşmüş olması da bu zihniyeti körüklüyordu. Bu düşüşün niteliksel etkileri, Strumilin'in Petrograd'daki parti üyeleri hakkındaki istatistiki anketinde ortaya seriliyordu: Üyelerin yüzde 50'sinden fazlası parti dışında tam zamanlı görevlere sahipti, neredeyse bir o kadarı partiye 1918'de katılmış olan yeni üyelerdi ve genel olarak, parti faaliyetine gömülmüş üyelerin sadece küçük bir yüzdesi sorumluluk gerektiren görevler üstlenebilecek deneyim ya da eğitime sahipti. Bu durum, ihtiyaç duyan tüm Petrograd Bolşevikleri için parti okullarına ve hızlandırılmış silah eğitimine neden böylesine vurgu yapılmaya başlandığını açıklıyordu. Petrograd Bolşeviklerindeki kuşatılmışlık zihniyetinin yansıması, en çok Petersburg Komitesi'nin düşman algılananlara karşı temel güvenlik önlemi olarak acil bir kitlesel Kızıl Terör'e sarılmasında gözleniyordu.

Geleneksel kanaatin aksine, 30 Ağustos'ta Petrograd'da patlak veren Kızıl Terör ne Lenin'in başlatıp VÇeka'nın yönettiği ülke ölçeğindeki politik baskıların bir sonucu, ne de 30 Ağustos'taki Yuritski suikastine ve aynı akşam başarısızlıkla sonuçlanan Lenin'i öldürme teşebbüsüne verilmiş kendiliğinden bir halk tepkisiydi. Eldeki kanıtların çoğu, bu olayları Yuritski, Krestinski ve Proşyan gibi kilit figürlerin ılımlılaştırıcı etkisinin yerini sistematik bir Kızıl Terör için (kısmen aşağıdan) gelen baskıların aldığı, aşamalı bir sürecin birikimi olarak açıklamanın en doğrusu olacağını gösterir.

İşin aslı, bu sonuca yol açan süreç, Volodarski suikastinin ardından, Haziran'ın ikinci yarısında başlamıştı. Bolşevik Petersburg Komitesi bir ay sonra, karşı-devrimin yeniden canlandığına dair huzursuz edici bir raporu dinlemesinin ardından, derhal sınıf düşmanlarına karşı kitlesel bir terör ilan edilmesi için bastırdı. Petersburg hükümeti ve askerî liderler, Petersburg Komitesi'nin baskılarına direndiler. Fakat sonrasında, Yuritski'nin ılımlı yaklaşımının kitlesel terör yanlıları karşısında zemin kaybettiğine dair işaretler her hafta çoğaldı.

Petrograd'da Kızıl Terör'ün başlangıç noktası, Bolşevik Petersburg Komitesi'nin 30 Ağustos'ta Yuritski suikastinden birkaç saat sonra fakat Lenin'i öldürme girişiminden saatler önce düzenlediği, üst düzey hükümet ve parti yetkililerinin bir toplantısına kadar götürülebilir. Suikastin kuzeybatı Rusya'daki Sovyet iktidarını devirmeye yönelik koordineli bir iç ve dış komplonun parçası olduğu şeklindeki temelsiz ithamlardan beslenen bu adımın temel dürtüsü, gıda tedariki müfrezelerinde ve Kızıl Ordu'da kullanılabilecek personel sayısını azamileştirmek için cephe gerisini korumaktı. Moskova'daki ulusal hükümet organları ile Kuzey Oblastı Sovkom'u ve Petrograd Sovyeti, Petrograd'daki ilk tutuklama ve infaz dalgası durulana kadar Kızıl Terör ilanını resmen doğrulamadı.

Petrograd'da Kızıl Terör'ün Bolşevik Petersburg Komitesi tarafından başlatılmış olması, parti organlarının hükümet işlerine müdahil olma doğ-

rultusundaki giderek artan arzusunu yansıtıyordu. Ardından basın, kitlesel toplantı ve yürüyüşler üzerinden eşzamanlı bir kampanyayla halk arasında iç ve dış düşmanlara karşı garez körüklendi. Bu kampanyanın temel unsurlarından biri, Bolşevizmi ezmeyi amaçlayan Moskova ve Petersburg'daki iç ve dış komplocuların yakın bağlarını göstermek için kullanılan "Lockhart Davası"ydı. Fakat Petrograd'daki İngiliz Büyükelçiliği'ne düzenlenen ve Cromie'nin öldürüldüğü baskın hakkında, başlarda burada karşı-devrimci komplolar çevrildiği gerekçesiyle meşrulaştırıldıktan ve saldırıda ele geçirilmiş, suç teşkil eden yazışmaları yayınlama sözü verildikten sonra çok az şey söylendi. Petrograd'daki Kızıl Terör boyunca Müttefik gizli ajanlarına dönük saldırı dalgasında Cromie ve meslektaşları hakkındaki sessizlik, baskında bir değer taşıyan çok az belge ele geçirilmesinden kaynaklanıyor olabilirdi. Ayrıca, İngiliz arşivleri Cromie'nin Petrograd Bolşeviklerini devirmeye dönük kapsamlı girişimleri hakkında sağlam belgeler sunsa da ve Sovyet ajanlarının Cromie'nin operasyonuna sızdığı konusunda şüphe bırakmasa da, ölümünün ardından dikkatleri ona odaklamak, Sovyet hükümetini uluslararası düzeyde daha da itibarsızlaştırmaktan başka bir işe yaramayacaktı.

Böyleyse bile, Petrograd'daki Kızıl Terör bir kez başladığında kendi ivmesini kazanarak, hiçbir politik önem taşımayan popüler figürleri, hayli önemli profesyonelleri, sendikacıları ve hatta Bolşeviklerle birlikte çalışmış kişileri ağına düşürdü. Eski KGB arşivindeki detaylı PÇeka infaz kurbanları çizelgeleri, hikayenin sadece bir kısmını anlatır; zira Çeka tutsaklarını ve bölgesel güvenlik kurumları ile başıboş işçi çeteleri tarafından yapılan çok sayıdaki infazı kapsamaz. Ne var ki, Ekim ortasında İkinci Baltık Filosu Müfrezesi'nin sonuçsuz kalan isyanının gösterdiği gibi, Kızıl Terör Bolşeviklere karşı komploları durdurma amacında başarısız olmuştu.

Petrograd'da Ekim Devrimi'nin birinci yıldönümü hazırlıklarının başlangıcı, sadece Kızıl Terör'le değil, ortabatı Rusya'daki cephelerden gelen umut verici haberlerle ve Orta Avrupa'daki devrimci patlamaların yoğunlaşmasıyla da çakışmıştı. Her kademeden Petrograd Bolşevikleri için son gelişme, uzun süredir cefa çeken Rusya'nın yana yakıla ihtiyaç duyduğu dış desteği mutlaka sunacak olan, nicedir beklenen dünya sosyalist devriminin müjdesi gibi görünüyordu. Bu gelişmenin ardından Petrograd'ın ve diğer Rus kent merkezlerinin Bolşevikleşmiş işçileri, yabancı yoldaşlarıyla beraber, sosyalist devrimi tüm dünyada tahkim etmek için amansız bir yürüyüşün saflarına katılacaktı. İçeriği ve halk katılımı itibariyle tarihte benzeri olmayan, muhteşem bir yıldönümü kutlamasının, yurtdışındaki devrimci patlamalara güçlü bir destek sunması ve Rusya'daki yıkıcı ajanları dâhil "emperyalist güçleri" savunma konumuna itmesi planlanıyordu.

Petrograd Bolşeviklerinin öz-algısı ya da daha doğru bir ifadeyle, Kızıl Petrograd'ı dünya proleter devriminin evrensel başkenti ve öncüsü olarak

algılamaları, bununla yakından ilişkiliydi. Bayram kutlamalarına dair tüm planlar, fiilen, Petrograd'ın Bolşevikler hegemonyasında geçmiş ve gelecekteki şanını göstermeyi ve pekiştirmeyi amaçlıyordu. Sonuçta, Moskova'nın kendini devrimin karargahı konumuna yerleştirmek maksadıyla Altıncı Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'ni aynı tarihte gerçekleştirmesi, Petrograd Bolşevikleri için biraz acı bir darbe oldu. Büyük politik zorlukların ve bir benzeri görülmemiş kısıtların yaşandığı bir dönemde, buna karşı çıkma imkânları yoktu.

9/10 Kasım gecesi, Ekimin birinci yıldönümünü kutlayan görkemli etkinlikler sona erdiğinde, Kayzer Wilhelm'in tahttan çekildiği ve Berlin'de Rus modelini örnek alan bir Sovyet hükümetinin iktidarı ele geçirdiği haberleri Petrograd'a ulaştı. O sırada Askerî İşler Komiserliğinde görevli olan İlyin-Zenevski, bu mutlu haberi duyduğunda bir bayram temsilinin düzenlendiği tiyatro salonundaydı:

> Her şey normaldi. Oyunlardan biri başlamak üzereyken, ceketli ve çizmeli bir adam sahneye çıktı ve dedi ki, "Yoldaşlar! Az önce Almanya'dan haber aldık. Bir devrim oldu Wilhelm devrildi. Berlin'de işçi temsilcilerinden oluşan bir Sovyet kuruldu ve bize selam gönderdi." Bu sözlerin ardından yaşananları tarif etmek güç. Açıklama adeta bir kükremeyle karşılandı ve çılgınca alkışlar dakikalar boyunca salonu inletti İşte oradaydı, Batı Avrupa proletaryasından destek gelmişti. Artık her şey daha farklı ilerleyecek gibi görünüyordu. Sahnede olan bitene dönük tüm ilgi tükendi Orada hâlâ rollerini oynuyorlardı fakat bizim aklımız çok uzaklarda, kızıl bayrakların sokaklarda dalgalandığı, bir işçi temsilcileri sovyetinin toplantı yaptığı, dünya proleter devrimine yeni bir ilmiğin atıldığı Berlin'deydi.[1]

Baltık Filosu denizcileri derhal "özgür Almanya"daki mevkidaşlarına kardeşçe selamlarını ilettiler:

> Sizin, Kiel denizcilerinin, kardeşlerimiz olduğunu ve bizimle birlikte olacağınızı biliyoruz. Bu büyük günde sizleri selamlıyoruz Yoldaşlar, deneyimimizden faydalanın –size yardım etmekten mutlu oluruz Yaşasın uluslararası Kızıl Filo.[2]

Hükümet Basımevi alelacele, açık ki Alman devrimci kitlelerle yakın etkileşimi kolaylaştırmak için, kendi bünyesindeki parti üyelerine yönelik Almanca kursları düzenledi.[3] Lenin bile, derhal Petrograd'da dolaşıma sokulmak üzere yazılmış, "Almanya'da devrimin zaferi"ni ilan eden bir telgrafta bir anda sevinçten havalara uçmuş görünüyordu.[4] Viborg bölgesel Sovyetinin Yürütme Komitesi üyeleri için, Almanya'daki son gelişmelerin Petrograd'ın durumunda yaratacağı değişim öylesine büyüktü ki, derhal Sovnarkom'a Kızıl Petrograd'a geri dönme çağrısı gönderme kararı aldı: "Politik durum ciddi ölçüde değişti ve gelişen olaylar gösteriyor ki, Petersburg için [uluslararası devrimin] merkez[i] olarak tekrar dirilme ve Avrupa devriminde hükmedici bir rol üstlenme zamanı geldi."[5]

Viborg bölgesel Sovyetinin Yürütme Komitesi'nin çağrısına temel olan varsayımlar o kadar hızlı boşa düştü ki, Petrograd'a geri dönüş çağrısının gündeme alınmış olması bile mümkün değildi. Rusya'da 1917 devrimleri arifesindeki durumun aksine, Almanya'da 1918 sonbaharında nihai askerî yenilgiler ve ekonomik zorluklar, mevcut toplumsal ve politik düzenin kökten reddinden ziyade, Alman hükümetinin demokratikleşmesini, liberal sol-ılımlı sosyalist bir kabinenin kurulmasını ve Kayzer Wilhelm'in resmen tahttan indiği 9 Kasım'dan bile önce bu kabinenin dünya savaşını bitirecek bir ateşkes talebini dayattı. Kasım ayının ilk yarısında Kiel'de denizciler, ardından Münih, Berlin ve diğer büyük Alman kentlerinde işçi ve askerler Rus modelini örnek alan sovyetler kurdular. Fakat radikal Bağımsız Sosyalistlerin çoğunluğu, ılımlı Çoğunluk Sosyalistlerinin kontrolünde yeni bir ulusal hükümete katılmayı kabul etti.

Almanya'da kısa bir süreliğine, işçi ve asker sovyetlerinin yeni geçici hükümetle yan yana çalıştığı bir tür ikili iktidar durumu oldu. Fakat bu sovyet lerin büyük çoğunluğu, ılımlıların kontrolündeydi. Batı tipi bir parlamenter demokrasiye inanan ılımlılar, güçlerini tahkim ederek görece huzuru restore ettiler. İroniktir ki, isyankâr Alman işçi, asker ve denizcilerinin ekmek ve barış talebiyle sovyetler kurmaları, Rus devrimci deneyiminin bilinçli bir yankısıydı. Hakeza, Bolşevik aşırıcılığına beslenen nefret de 1918 Alman Devrimi'nin ılımlılıkla sonuçlanmasında önemli bir etkendi. Petrograd Bolşevikleri, Ekim Devrimi'nin birinci yıldönümü için şen kutlamaların ardından, devrimci Alman kardeşleriyle birleşememiş bir halde, kendi başlarına kaldılar. Hayatta kalmak için verdikleri yalnız, bedel dolu mücadeleleri, pek mola vermeden devam etti.

Başlıca Olaylar Kronolojisi

1917

Ekim

25-27	İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi
29	Askerî Devrimci Komite (ADK) Petrograd'da Sovyet karşıtı ayaklanmayı bastırıyor
29-5 Kasım	Hükümeti genişletmek üzerine Vikzhel arabuluculuğunda görüşmeler
30	Kızıl kuvvetler General Krasnov'a bağlı, Kerenski'yi destekleyen Kazakları Pulkovo'da geri püskürtüyor

Kasım

3-4	Ilımlı Bolşevikler partinin Merkez Komitesi'nden ve Sovnarkom'dan istifa ediyor
12-14	Petrograd'da Kurucu Meclis seçimleri
13	Zinovyev Petrograd Sovyetinin başkanı oluyor
15	Köylü Sovyetleri Tüm-Rusya Yürütme Komitesi ile MYK birleşiyor
17-9 Aralık	Bolşevikler ile Sol Sosyalist Devrimciler arası görüşmeler koalisyonla sonuçlanıyor
19-28	İlk Sol Sosyalist Devrimci Ulusal Kongresi
22	Rusya ve İttifak Devletleri arasında ateşkes
28	Kurucu Meclis için planlanan açılış tarihi. Kadet tutuklamaları başlıyor

Aralık

1	Ilımlı Bolşevikler partinin Kurucu Meclis fraksiyonunda kontrolü ele geçiriyor
5	Askerî Devrimci Komite lağvediliyor
7	Sovnarkom, Tüm-Rusya Karşı-Devrim, Vurgunculuk ve Sabotajla Mücadele Olağanüstü Komisyonu'nu (VÇeka) kuruyor
9	İttifak Devletleri ile resmî barış görüşmeleri Brest-Litovsk'ta başlıyor
12	Ilımlı Bolşevikler partinin Kurucu Meclis fraksiyonu liderliğinden temizleniyor
16	Kurucu Meclisin ılımlı sosyalist delegelerine dönük tutuklama ve tacizler yoğunlaşıyor

1918

Ocak

1	Lenin'e suikast girişimi başarısız oluyor
3-4	Petrograd'da sıkıyönetim ilan ediliyor.
5	Sovyet güvenlik güçleri Kurucu Meclisi destekleyen kitle gösterilerine ateş açıyor.
5-6	Kurucu Meclis toplanıyor ve zorla dağıtılıyor.
8	Bolşevik liderliği içinde ve Leninistlerle Sol Sosyalist Devrimciler arasında, Almanlarla ayrı bir barış imzalanması üzerine iki ay sürecek olan zorlu çatışmanın başlangıcı.
10-18	Üçüncü Tüm-Rusya İşçi ve Köylü Sovyetleri Vekilleri Kongresi.
12-21	Batı ve Orta Avrupa'da büyük politik grevler dalgası

13	Üçüncü Tüm-Rusya Köylü Sovyetleri Vekilleri Kongresi ile Üçüncü Tüm-Rusya İşçi ve Asker Vekilleri Kongresi birleşiyor.
15	Kızıl Ordu'nun kuruluşu başlıyor.
28	Troçki "ahlaksız" barışı imzalamayı reddediyor ve Sovyet delegasyonu Brest-Litovsk'u terk ediyor.

Şubat

1/14	Rusya Jülyen takviminden Batı Gregoryen takvimine geçiyor.
17-20	Petrograd Bolşevikleri Dördüncü Kent Konferansı.
18	Almanların Doğu Cephesinde taarruzu yeniden başlıyor ve çok az direnişle karşılaşıyor.
18/19	Almanya'nın ilhakçı barış şartları kabul ediliyor, ama taarruzları sürüyor.
20	Sovnarkom "Sosyalist Anavatan Tehlikede!" bildirisini yayımlıyor.
21/22	Petrograd'ın kuşatma altında olduğu ilan ediliyor.
24	Sovyet hükümeti Almanların yeni, daha sert barış şartlarını kabul ediyor.
	Alman kuvvetleri ilerleyişini sürdürüyor. Petrograd tehdit altında görünüyor.
26	Sovnarkom başkenti Moskova'ya taşıma kararı alıyor.

Mart

3	Brest- Litovsk antlaşması imzalanıyor.
6-8	Yedinci Tüm-Rusya Bolşevik Parti Kongresi, Brest antlaşmasını onaylıyor.
10/11	Sovyet hükümeti ve Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci liderliği Petrograd'dan Moskova'ya kaçıyor.
11	Petrograd İşçi Komünü Sovkom'u (PİK-KK) kuruluyor.
13	Petrograd Fabrikaları ve Tesisleri Delegeleri Olağanüstü Meclisi (DOM) yapacağı on dokuz genel kurul toplantısından ilkini topluyor.
15-16	Dördüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi toplanıyor; Brest antlaşmasını onaylıyor.
18	Sol Sosyalist Devrimciler ve Sol Komünistler Sovnarkom'dan istifa ediyor.
20	Petrograd Bolşevikleri Olağanüstü Beşinci Kent Konferansı.

Nisan

17-25	İkinci Tüm-Rusya Sol Sosyalist Devrimci Parti Kongresi toplanıyor; Sol Sosyalist Devrimcilerin Sovnarkom'dan çekilmesini onaylıyor.
24-14 Mayıs	Ino Kalesi'nin kaderi hakkında kriz.
26-29	Birinci Kuzey Oblastı Sovyetleri Kongresi toplanıyor; Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci koalisyon hükümetiyle beraber "Kuzey Komünü"nü kuruyor (Kuzey Oblastı Sovkom'u).

Mayıs

8-12	Petrograd işçileri arasında gıda eksikliği nedeniyle huzursuzluk tırmanıyor.
9	Petrograd'ın Almanlar tarafından işgali yine ufukta görünüyor.
	Köylülerin artık tahılına el koymak için gıda tedariki müfrezeleri oluşturma politikası kurumsallaşıyor.
10	Lenin Petrograd için binlerce işçinin gıda tedariki birlikleri için donatılması birçok çağrılarından birincisini yayımlıyor.
25	Trans-Sibirya demiryolu hattında Çek Lejyonu ayaklanması patlak veriyor.

Haziran

8	Yoksul Köylü Komiteleri (*kombedi*) kararnamesi kabul ediliyor.
8-10	Petrograd Bolşevikleri Altıncı Kent Konferansı.
10	Beşinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nin 28 Haziran'da toplanması kararlaştırılıyor.
14	Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler MYK'dan çıkarılıyor.
17-28	Petrograd Sovyeti seçimleri.
20	Volodarski öldürülüyor.
22	Obukhov işçilerinin ve mayın filosunun başarısız isyanı.
24	Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi Almanya ile savaşın yeniden başlamasını kışkırtmak için Rusya'daki Alman görevlilerine suikast acil durum planını kabul ediyor.
26-2 Temmuz	DOM genel grev planlıyor, fakat hükümet tarafından bastırılıyor; hareket kapatılıyor.
29	Kızıl Ordu asker alımları başlıyor.

Temmuz

4-10	Beşinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi Moskova'da toplanıyor.
6	Kont Mirbach Sol Sosyalist Devrimciler tarafından öldürülüyor.
7	Bolşevik yetkililer, Moskova'da ve Petrograd'da Sol Sosyalist Devrimcileri bastırıyor.
8-14	Kolera salgını Petrograd'da en üst seviyeye ulaşıyor.
10	Beşinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi, ilk Sovyet anayasasını kabul ediyor.
14/15	Almanlar Batı cephesindeki son taarruzunu başlatıyor.
16	II. Nikolay ve ailesi Ekaterinburg'da idam ediliyor.
18-22	Batı'daki Alman hücumu durduruluyor ve ibre artık kesin olarak İttifak Devletleri aleyhine dönüyor.
22	DOM'un bir ulusal işçi kongresi toplama planı Sovyet otoriteleri tarafından bozuluyor.
23	Bolşevik Petersburg Komitesi güvenlik boşluklarını protesto ediyor, Kızıl Terör için basınç uyguluyor.

Ağustos

1-2	İkinci Kuzey Oblastı Sovyetler Kongresi, cephe arkasının güvenliğini sağlama aracı olarak burjuvaziye karşı bir kitlesel terör çağrısı yapıyor.
2	Müttefik müdahalesi Archangel'in ele geçirilmesiyle tam olarak başlıyor.
21	PÇeka mahkûmları infaz etmeye başlıyor.
26	Zinovyev'i öldürme girişimi iddiası.
28	Petrograd Sovyeti, Bolşevik liderlere karşı başka suikast girişimleri olması durumunda bütün politik mahkûmları öldürme niyetini beyan ediyor
30	Yuritski vuruluyor ve öldürülüyor. Petrograd'da Kızıl Terör başlıyor. Lenin başarısız bir suikast girişiminde ağır şekilde yaralanıyor.
31	PÇeka İngiliz Büyükelçiliği'ne baskın düzenliyor; Sovyet karşıtı komplonun başı Cromie, çatışmada öldürülüyor.

Eylül

4	Sovnarkom, karşı-devrimci örgütlenmelere ya da hükümet karşıtı komplolara dâhil olan herkesin vurulmasına izin veriyor.
	Ana Amerikan müdahale kuvvetleri Archangel'de karaya çıkıyor.
6	512 politik mahkûm Petrograd'da idam ediliyor.
	Tutsak listelerinden ilki yayımlanıyor.
	Petrograd Sovyeti Beyaz Teröre Kızıl Terör'le yanıt verilmesini karara bağlıyor.
15	Ekim Devrimi'nin birinci yıldönümünü kutlama şenliklerinin yapılması için Merkez Büro oluşturuluyor.
17-21	Petrograd Bolşeviklerinin Yedinci Konferansı.
24	Ekim bayramı hazırlıkları ilerleme raporu Petrograd Sovyetine sunuluyor.

Ekim

3	Lenin üç milyonluk bir Kızıl Ordu kurulması çağrısı yapıyor.
14	İkinci Baltık Filosu Müfrezesi'nin başarısız ayaklanması.
15-18	Kuzey Oblastı Çeka'lar Konferansı.
30	Almanya'nın ana donanma üssü Kiel'de denizci ayaklanması.

Kasım

1	Ekim bayramı hazırlıklarına dair nihai rapor Petrograd Sovyetine sunuluyor.
2	Kiel denizcileri, işçilerle ve askerlerle birleşerek, Rus modelini örnek alan Sovyetler oluşturuyor; hareket diğer donanma üslerinin çoğuna ve başlıca Alman kentlerine sıçrıyor.
3-6	Kuzey Oblastında Yoksul Köylü Komiteleri Kongresi.
6-9	Moskova'da Olağanüstü Altıncı Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi.
7-9	Ekim Devrimi'nin birinci yıldönümü Petrograd'da kutlanıyor.
8-9	Berlin'de kitlesel protesto gösterileri patlak veriyor.
	Berlin'de İşçiler ve Köylüler Sovyeti kuruluyor.
9/10	Kayzer Wilhelm tahtan çekiliyor, Almanya Cumhuriyeti ilan ediliyor.

NOTLAR

Giriş

1. Sosyalist Devrimci Partideki ana radikal kanat Sol Sosyalist Devrimciler, savaş çabasına ve liberallerle koalisyona itiraz ediyor, Sovyetler çatısı altında tümüyle sosyalist bir koalisyon hükümeti kurulması çağrısı yapıyorlardı. Martov önderliğindeki Menşevik-Enternasyonalistler, Menşevik hareket içindeki benzer bir sol gruptu. Martov ve onunla hemfikir olan Menşevikler, ilhaksız ve tazminatsız, derhal barış talep ediyorlardı. 1917 baharında Geçici Hükümete sosyalistlerin katılmasına muhalefet ettiler ve yaz ortasında, sadece sosyalistlerden oluşan bir hükümet kurulmasını savundular. Hem Sol Sosyalist Devrimciler hem Menşevik-Enternasyonalistler, Petrograd'daki parti teşkilatlarında özellikle güçlülerdi.
2. RGASPI, f. 60, op. 1, d. 26, l. 4, 4 ob.
3. V. İ. Lenin, *Polnoe sobranie sochineniia*, 5. basım, cilt 34 (Moskova, 1962), s. 239-247.
4. RGASPI, f. 17, op. 1, d. 81, l. 1. Institut marksizma- leninizma pri TsK KPSS, *Perepiska sekretariata TsK RSDRP (b)-RKP (b) s mestnymi partiinymi organizatsiami*, cilt 1 (Moskova, 1957), s. 52-53.
5. Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, 34: 281.
6. Danışma Heyetinin ön raporuna göre, 670 delegenin 300'ü Bolşevik, 193'ü Sosyalist Devrimci (bunların yarıdan fazlası Sol Sosyalist Devrimci), 16'sı Birleşik Sosyal Demokrat Enternasyonalist, 14'ü Menşevik-Enternasyonalist, geri kalanı ise ya küçük politik gruplardan birine bağlı ya da herhangi bir resmî örgütle bağı olmayanlardı. Delegelerin ağırlıklı bölümü (505 kadarı) "Tüm İktidar Sovyetlere" sloganına, yani kongredeki parti bileşemini yansıtan bir Sovyet hükümetinin kurulmasına sıkı sıkıya bağlıydı. (M. N. Pokrovskii ve Ia. A. Iakovleva, yay., Vtoroi vserossiiskii s'ezd sovetov R. i S. D. [Moskova- Leningrad, 1928], s. 144-153).
7. A.g.e. s. 4, 34.
8. Birleşik Sosyal Demokrat Enternasyonalist Parti, 1917 yılı Ekim ayı ortasında, çoğunluğu Maksim Gorki'nin günlük gazetesi *Novaia zhizn* ile bağlantılı sol Menşevikler tarafından kuruldu.
9. Pokrovskii ve Iakovleva, *Vtoroi vserossiiskii s"ezd sovetov*, s. 4, 35.
10. A.g.e., s. 4-7, 35-38.
11. N. N. Sukhanov, *Zapiski o revoliutsii*, cilt 3 (Moskova, 1992), s. 307.
12. Pokrovskii ve Iakovleva, *Vtoroi vserossiiskii s"ezd sovetov*, s. 7-8, 42-44.
13. B. I. Nikolaevskii, "Stranitsy proshlogo: K 80-letiiu L. O. Tsederbaum- Dan," *Sotsialisticheskii vestnik*, 1958, no. 7/8:150.
14. Pokrovskii ve Iakovleva, *Vtoroi vserossiiskii s"ezd sovetov*, s. 8-9, 45.

1. Bir Hükümet Kurmak

1. Institut marksizma- leninizma pri TsKPSS, *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b), avgust 1917-fevral' 1918* (Moskova, 1958), s. 120.
2. A. I. Razgon, "Zabytye imena," in *Pervoe Sovetskoe pravitel'stvo* (Moskova, 1991), s. 455.
3. *Znamia truda*, Ekim 27, 1917, s. 4. Ayrıca bkz. S. Mstislavskii, *Five Days Which Transformed Russia* (Bloomington, 1988), s. 130.
4. A. I. Razgon, "Pravitel'stvennyi blok," *Istoricheskie zapiski*, cilt 117, 1989, s. 108. Ayrıca bkz. R. M. Savitskaia, "Istochniki o V. I. Lenine po podgotovke i provedenii II vserossiiskogo s"ezda sovetov," in *Velikii Oktiabr': Istoriia, istoriografi ia, istochnikovedenie* (Moskova, 1978), s. 263; Pokrovskii ve Iakovleva, *Vtoroi vserossiiskii s"ezd sovetov*, s. 26, 83. Kamkov'un ilerleyen yıllarda bu reddin nedenlerine dair açıklaması için bkz. *Protokoly pervogo s"ezda partii levykh sotsialistov- revoliutsionerov internatsionalistov* (Petrograd, 1918), s. 43.
5. Pokrovskii ve Iakovleva, *Vtoroi vserossiiskii s"ezd sovetov*, s. 13, 56-57.
6. A.g.e., s. 15-16, 59-62.

7. A.g.e., s. 29, 86-87.
8. A.g.e., s. 15-21, 59-68.
9. A.g.e., s. 21-25, 69-77.
10. Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii,* 35:28-29.
11. Lenin ve Troçki hariç hükümet koltukları için adaylar şunlardı: içişleri Aleksey Rikov, gıda tedariki Ivan Teodoroviç, tarım Vladimir Milyutin, çalışma Aleksander Şliapnikov, ordu ve donanma Vladimir Antonov-Ovseenko, Nikolay Krilenko ve Pavel Dibenko, ticaret ve sanayi Viktor Nogin, eğitim Anatoli Lunaçarski, maliye Ivan Skvortsov-Stepanov, adalet Georgi Lornov, posta ve telegraf Nikolay Avilov, uluslar Josef Stalin.
12. Pokrovskii ve Iakovleva, *Vtoroi vserossiiskii s"ezd sovetov,* s. 25, 80-82.
13. A.g.e., s. 25-26, 82-83.
14. A.g.e., s. 26-30, 83-87.
15. A.g.e., s. 30, 87-89.
16. A.g.e., s. 30-31, 89-90.
17. Sukhanov, *Zapiski o revoliutsii,* 3:361.
18. Pokrovskii ve Iakovleva, *Vtoroi vserossiiskii s"ezd sovetov,* s. 90-92.
19. L. Trotsky, *Lenin* (New York, 1959), s. 110.
20. Institut marksizma- leninizma pri TsK KPSS, *Dekrety Sovetskoi vlasti,* cilt 1 (Moskova, 1957), s. 25-26.
21. 25-26 Ekim gecesi kurulan Tüm-Rusya Anavatanın Kurtuluşu ve Devrim Komitesi (AKDK) Petrograd Kent Duması, eski Ön-Parlamento, "eski" Tüm-Rusya İşçi ve Asker Vekilleri Yürütme Komitesi, Tüm-Rusya Köylü Vekilleri Kongresi Yürütme Komitesi temsilcilerinin yanı sıra İkinci Sovyetler Kongresi'ndeki Menşevik ve Sosyalist Devrimci fraksiyonların temsilcilerinden oluşuyordu.
22. RGASPI, f. 5, op. 1, d. 2857, l. 1.
23. Sovnarkom bir organ olarak ilk olarak 3 Kasım'da toplandı ve 15 Kasım'a kadar bir daha toplanmadı (RGASPI, f. 19, op. 1, dd. 1, 1a). Bu bağlamda bkz. Sovnarkom sekreteri N. P. Gorbunov'in yayınlanmamış hatıraları (TsGAIPD, f. 4000, op. 5, d. 2220, l. 8).
24. *Dekrety Sovetskoi vlasti,* 1:24-25.
25. Bkz. Bolşeviklertarafından 29 Ekim'de düzenlenen ve Lenin, Troçki ve kendini partizan savaşı uzmanı olarak sunan Mikhail Pokrovski'nin başarılı bir destek çağrısında bulunduğu garnizon birlikleri temsilcileri toplantısının tutanakları. "Soveshchanie polkovykh predstavitelei Petrogradskogo garnizona, 29 oktiabria 1917 g.," *Krasnaia letopis',* 1927, no. 2 (23): 220-225.
26. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 26, ll. 19, 26.
27. *Novaia zhizn',* 31 Ekim 1917, s. 3.
28. RNB SPb RO, "Stenografi cheskie otchety Petrogradskoi tsentral'noi gorodskoi dumy sozyva 20 avgusta 1917 g.," 1:368-369.
29. *Izvestiia,* 2 Kasım 1917, s. 1-2.
30. John L. H. Keep, çev. ve yay., *The Debate on Soviet Power: Minutes of the All- Russian Central Executive Committee, Second Convocation* (Oxford, 1979), s. 44-45; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva* (Moskova, 1918), s. 9-10. Yeni MYK oturumlarının belgeleri Keep'te ikincisine kıyasla çok daha tamdır. Ayrıca bkz. P. Vompe, *Dni Oktiabr'skoi revoliutsii i zheleznodorozhniki* (Moskova, 1924), s. 21-22.
31. A. Anskii, yay., *Protokoly Petrogradskogo soveta professional'nykh soiuzov za 1917 g.* (Leningrad, 1928), s. 128-129; P. A. Garvi, *Professional'nye soiuzy v Rossii* (New York, 1981), s. 29, 128-129 n. 1.
32. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b),* s. 122-123, 269-270.
33. Keep, *The Debate,* s. 46; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva,* s. 10.
34. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b),* s. 127.
35. A. Bubnov, "Oktiabr'skie biulleteny TsK bol'shevikov," *Proletarskaia revoliutsia,* 1921, no. 1:10-11.
36. Z. Galili ve A. Nenarokov, yay., *Mensheviki v 1917 godu,* cilt 3, pt. 2 (Moskova, 1994), s. 261-262; S. V. Tiutiukin, *Menshevizm: Stranitsy istorii* (Moskova, 2002), s. 435.
37. Bunların detaylı bir tutanağı için bkz. GARF, f. 5498, op. 1, d. 67, ll. 1-
31. RGASPI, f. 275, op. 1, d. 43 kaynaklı bu tutanaklar şurada yayınlanmıştır: Galili ve Nenarokov, *Mensheviki v 1917 godu,* cilt 3, pt. 2, s. 602-628. Ayrıca bkz. *Menshevizm,* s. 437-440.
38. Örneğin bkz. Dan'ın açılış salvoları: GARF, f. 5498, op. 1, d. 67, ll. 6-7, 10.

39. GARF, f. 5498, op. 1, d. 67, ll. 1-2, 11.
40. A.g.e., ll. 8-9. Ayrıca kimliği belirsiz bir Vikzhel temsilcisinin bu tartışmalara dair günlük notları için bkz. GARF, f. 5498, op. 1, d. 56, ll. 7-8.
41. Dönemin tüm sosyalist grupları arasında derhal bir anlaşma için aşırı aciliyet duygusu nedeniyle Riyazanov'un çaresizliği hakkında bkz. S. Anskii, "Posle perevorota 25-ogo Oktiabria 1917 g., *Arkhiv russkoi revoliutsii,* 8:47.
42. GARF, f. 5498, op. 1, d. 1, ll. 11-12.
43. RNB SPb RO, "Stenografi cheskie otchety Petrogradskoi gorodskoi dumy, 1:369-405.
44. GARF, f. 5498, op. 1, d. 67, ll. 3-4.
45. A.g.e., ll. 4-6.
46. A.g.e., l. 9.
47. Bu etkenin Menşevikler açısından önemi hakkında bkz. R. Abramovich, "Stranitsy istorii: Vikzhel (noiabr' 1917)," *Sotsialisticheskii vestnik,* Mayıs 1960, s. 99 ve Haziran 1960, s. 118-119; B. I. Nikolaevskii, *Mensheviki v dni Oktiabr'skogo perevorota* (New York, 1962), s. 5-9. Ayrıca bkz. GARF, f. 5498, op. 1, d. 56, l. 9.
48. GARF, f. 5498, op. 1, d. 67, ll. 24-25, 29; Nikolaevskii, *Mensheviki,* s. 6-7.
49. Galili ve Nenarokov, *Mensheviki v 1917 godu,* cilt 3, pt. 2, s. 271; Nikolaevskii, *Mensheviki,* s. 4; Abramovich, "Stranitsy istorii," s. 119; Tiutiukin, *Menshevizm,* s. 439.
50. GARF, f. 5498, op. 1, d. 67; ll. 24-29; f. 5498, op. 1, d. 57, l. 31; RNB SPb OR, Stenografi cheskie otchety Petrogradskoi gorodskoi dumy, 1:456-458; *Izvestiia,* 3 Kasım 1917, s. 4. Ayrıca bkz. A. Razgon, *VTsIK Sovetov v pervye mesiatsy diktatury proletariata* (Moskova, 1977), s. 130; Vompe, *Dni Oktiabr'skoi revoliutsii,* s. 37.
51. Bu talepleri içeren bir karar önerisi, Obukhov işçilerinin 31 Ekim tarihli bir kitlesel toplantısında kabul edildi. Karar, işletme işçilerinin geniş bir bölümünün duygularını yansıtıyor gibi görünüyordu (GARF, f. 5498, op. 1, d. 70, l. 3.).
52. RNB SPb RO, Stenografi cheskie otchety Petrogradskoi gorodskoi dumy, 1:463-464.
53. A. L. Fraiman, *Forpost sotsialisticheskoi revoliutsii: Petrograd v pervye mesiatsy sovet skoi vlasti* (Leningrad, 1969), s. 86-87 bu toplantının bir stenografik kaydını ve *Izvestiia Gelsingforsskogo soveta,* 2 Kasım 1917 (Ek)'te çıkmış bir haberini aktarır. Bu iki kaynağın da yerini tespit edemedim. Fraiman'ınkine yakın bir müstakbel bakanlar listesi için bkz. GARF, f. 5498, op. 1, d. 57, l. 31. Toplantının Fraiman'ın aktarımıyla uyuşan bir tasvirine, birkaç saat sonra Petrograd Kent Dumasına sunulan sözlü bir raporda rastlanır (RNB SPb RO, "Stenografi cheskie otchety Petrogradskoi gorodskoi dumy," 1:456-473). Ayrıca bkz. K. V. Gusev, *V. M. Chernov, Shtrikhi k politicheskomu portretu* (Moskova, 1999), s. 104.
54. Abramovich, "Stranitsy istorii," *Sotsialisticheskii vestnik,* Haziran 1960, s. 119.
55. RGASPI, f. 275, op. 1, d. 208, ll. 46-47.
56. Örneğin Vikzhel görüşmeleri başkanı A. Malitski'nin 1 Kasım sabahı erken bir anlaşma beklentisi hakkında iyimser bir raporu için bkz. GARF, f. 5598, op. 1, d. 57, l. 40.
57. T. A. Abrosimova vd., yay., *Peterburgskii komitet RSDRP (b): Protokoly i materialy zasedanii* (St. Petersburg, 2003), s. 523-534. Petesburg Komitesi'nin 1917 protokollerinin Sovyet sonrası yayınlanmış harika bir özeti, özgün Ispart basımından çok daha tam ve doğrudur, P. F. Kudelli, yay., *Pervyi legal'nyi Peterburgskii komitet bol'shevikov v 1917 g.* (Moskova-Leningrad, 1927).
58. TsGAIPD, f. 1, op. 4, d. 92, ll. 6 ob., 10-15, 22-25.
59. *Peterburgskii komitet,* s. 523-530.
60. A.g.e., s. 535-550; L. Trotsky, *The Stalin School of Falsifi cation* (New York, 1972), s. 107-123; *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b),* s. 124-130.
61. *Peterburgskii komitet,* s. 533-538; Trotsky, *The Stalin School,* s. 108-111.
62. *Peterburgskii komitet,* s. 538-540; Trotsky, *The Stalin School,* s. 112-115.
63. *Peterburgskii komitet,* s. 540-544; Trotsky, *The Stalin School,* s. 112-115.
64. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 1, l. 1. Ayrıca bkz. N. P. Gorbunov, "Kak sozdalsia v Oktiabr'skie dni rabochii apparat soveta narodnykh komissarov," *Utro strany sovetov,* yay. M. P. Iroshnikov (Leningrad, 1988) içinde, s. 149-150.
65. *Peterburgskii komitet,* s. 543-544; Trotsky, *The Stalin School,* s. 120.
66. *Peterburgskii komitet,* s. 544-545; Trotsky, *The Stalin School,* s. 121-122.
67. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b),* s. 125.

68. See, for example, RGASPI, f. 67, op. 1, d. 46, l. 175.
69. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b)*, s. 126.
70. *Protokoly Petrogradskogo soveta professionalnykh soiuzov za 1917 g.*, s. 136.
71. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b)*, s. 128.
72. A.g.e., s. 124-129.
73. A.g.e., s. 126.
74. A.g.e., s. 130, 274-275.
75. Bkz. Rabinowitch, *The Bolsheviks Come to Power*, s. 197-198.
76. Keep, *The Debate*, s. 51-53; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva*, s. 12-13.
77. Keep, *The Debate*, s. 53-58; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva*, s. 13, 15.
78. *Izvestiia TsK KPSS*, 1989, no. 1:231-232, Merkez Komitesi'nin liderlik mücadelesiyle ilgili toplantılarının bu günlerde gerçekleştiğini doğrular.
79. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b)*, s. 131-132.
80. A.g.e., s. 275
81. *Peterburgskii komitet*, s. 555, 560.
82. A.g.e., s. 556-559.
83. Keep, *The Debate*, s. 59-67; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva*, s. 17-22.
84. Keep, *The Debate*, s. 60-61; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva*, s. 20-21.
85. *Protokoly pervogo s"ezda partii levykh sotsialistov- revoliutsionerov*, s. 44.
86. Keep, *The Debate*, s. 62-63; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva*, s. 21-22.
87. *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva, s.* 22
88. A.g.e. Ayrıca bkz. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b)*, s. 275-276 n. 176.
89. GARF, f. 5498, op. 1, d. 67, ll. 34-39; RGASPI, f. 71, op. 34, d. 88, l. 2.
90. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b)*, s. 133-134, 275 n. 175.
91. A.g.e., s. 134.
92. A.g.e., s. 135-136. Ayrıca bkz. A. L. Fraiman, *Forpost sotsialisticheskoi revoliutsii*, s. 94; R. Abramovich, "Stranitsy istorii," s. 123.
93. Bkz. Institut marksizma- leninizma pri TsK KPSS, *Perepiska sekretariata TsK RSDRP(b) s mestnymi partiinymi organizatsiiami*, cilt 2 (Moskova, 1957), s. 27; B. Elov, "O partiinykh konferenstiiakh RKP Petrogradskoi organizatsii," *Spravochnik Petrogradskogo agitatora*, 1921, no. 10:96; RGASPI, f. 60, op. 1, d. 26, l. 31.
94. Örneğin bkz. "Protokoly zasedanii TsIK i Biuro TsIK S. R. i S. D. 1-go sozyva posle Oktiabria," *Krasnyi arkhiv*, 1925, cilt 10, s. 99.
95. Kasım ayı ortasında, görüşmeleri yeniden canlandırma çabasıyla Vikzhel, Moskova'da iki günlük bir demiryolu işçileri konferansı düzenledi. Konferans bu çabayı destekledi ve bir sonuç alınamadı (RGASPI, f. 71, op. 34, d. 88, ll. 49-79).
96. RGASPI, f. 67, op. 1, d. 46, ll. 173-175; Institut marksizma- leninizma pri TsK KPSS, *Vladimir Il'ich Lenin, Biografi cheskaia khronika*, cilt 5 (Moskova, 1974), s. 32.
97. *Rabochii i soldat*, 6 Kasım, 1917, s. 4.
98. *Rabotnitsa* birkaç kadın parti lideri tarafından hazırlanan, kadın işçilere dönük bir Bolşevik dergisiydi. İlk olarak Şubat 1914'te yayınlanmış, yedi sayı çıktıktan sonra ertesi Haziran'da çar otoriteleri tarafından kapatılmıştı. Yayınlanmaya Mayıs 1917'de tekrar başlanan dergi, partinin iktidarı almasına giden dönemde Bolşeviklerin Petrogradlı kadın işçiler arasındaki faaliyetinin başlıca aracına dönüştü. Fakat Ocak 1918'de, mürekkep ve gazete kâğıdı eksiği nedeniyle kapanmak zorunda kaldı. Bkz. Barbara Evans Clements, *Bolshevik Women* (Cambridge, 1997), s. 131-132.
99. *Novaia zhizn'*, 7 Kasım 1918, s. 4; *Izvestiia*, 7 Kasım 1918, s. 3; Elizabeth A. Wood, *The Baba and the Comrade: Gender and Politics in Revolutionary Russia* (Bloomington, 1997), s. 69-70.
100. *Izvestiia*, 7 Kasım 1918, s. 7.
101. *Protokoly Petrogradskogo soveta professional'nykh soiuzov za 1917*, s. 129-130.

102. A.g.e., s. 134-135.
103. A.g.e., s. 137.
104. Keep, *The Debate*, s. 91-94; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva*, s. 35.
105. Kamkov'un bu konumla ilgili değerlendirmesi için bkz. *Protokoly pervogo s"ezda partii levykh sotsialistov- revoliutsionerov*, s. 46.
106. Bkz. üçüncü bölüm.
107. Bkz. yukarıda.
108. *Izvestiia TsK KPSS*, 1989, no. 1:229.
109. Institut marksizma- leninizma pri TsK KPSS. *Shestoi s"ezd RSDRP (bol'shevikov), avgust 1917 goda: Protokoly* (Moskova, 1958), s. 69-70.
110. *Izvestiia*, 2 Kasım 1918, s. 1. Bkz. yukarıda.
111. Keep, *The Debate*, s. 59-60; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva*, s. 18.
112. Bkz. yukarıda.
113. Keep, *The Debate*, s. 68; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva*, s. 23.
114. Keep, *The Debate*, s. 69.
115. A.g.e., s. 69-70; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva*, s. 23-24.
116. Keep, *The Debate*, p. 77; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva*, s. 27.
117. Keep, *The Debate*, s. 77-78; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva*, s. 27-28. Şliapnikov'a ek olarak, Nikolay Derbişev (Basın İşleri Komiseri), S. V. Arbuzov (Hükümet Basın-Yayın Komiseri), İlya Yurenev (Kızıl Muhafızlar Komiseri), Georgi Fedorov (Çalışma Komiserliği Çatışma Seksiyonu Başkanı), Larin ve Riyazanov dâhil diğer Bolşevik yetkililer.
118. *Novaia zhizn'*, 6 Kasım 1917, s. 1-2.
119. Keep, *The Debate*, s. 78-79; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva*, s. 28.
120. Keep, *The Debate*, s. 80-81; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva*, s. 28-29.
121. Keep, *The Debate*, s. 86; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva*, s. 31-32; Razgon, *VTsIK Sovetov*, s. 162.
122. Keep, *The Debate*, s. 86; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva*, s. 32. Bu toplantıdaki oy gücünün analizi için bkz. Razgon, *VTsIK Sovetov*, s. 155. Toplantının başlarında, Halk Komiserleri oy kullanmadığında, Leninistlerin bir usul oylamasını kaybettiğini belirtmek gerekir.
123. Keep, *The Debate*, s. 86; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva*, s. 32.
124. Bu tehlikeye, Lenin'in 5 ya da 6 Kasım'da dörtlüye yazdığı resmî bir notta değinilir. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b)*, s. 137.
125. A.g.e., s. 142.
126. V. Bonch- Bruevich, *Na boevykh postakh fevral'skoi i oktiabr'skoi revoliutsii* (Moskova, 1931), s. 164; *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b)*, s. 146.
127. Bkz. aşağıda.
128. Bu, Elena Stasova'nın tanımlamasıdır (RGASPI, f. 17, op. 4, d. 11, ll. 24-26).
129. 330 delegenin 195'i Sol Sosyalist Devrimci, 65'i Sağ Sosyalist Devrimci, 37'si Bolşevik, 14'ü örgütsüz, 7'si Maksimalist, 4'ü Halkçı Sosyalist, 3'ü sol Menşevik, 2'si anarşistti (V. M. Lavrov, *"Krest'ianskii parlament" Rossii [Vserossiiskie s"ezdy sovetov krest'ianskikh deputatov v 1917-1918 godakh]*, [Moskova, 1996], s. 130).
130. A.g.e., s. 169, 172-176. Ayrıca bkz. *Izvestiia TsK KPSS*, 1989, no. 1:234.
131. *Protokoly pervogo s"ezda partii levykh sotsialistov- revoliutsionerov*, s. 46.
132. Bu konuda bkz. Allan K. Wildman, *The End of the Russian Imperial Army: The Road to Soviet Power and Peace* (Princeton, N.J., 1987), özellikle 9. bölüm.
133. RGASPI, f. 564, op. 1, d. 5, ll. 74-75.

134. *Izvestia TsK KPSS*, 1989, no. 1:234; *Lenin, Biografi cheskaia khronika*, 5:59.
135. Bkz. yukarıda.
136. Spiridonova'nın adı etrafında dönen efsanenin kaynağına ve gelişimine dair çarpıcı bir analiz ve yoruma şuradan ulaşılabilir: Sally Boniece, "Maria Spiridonova, 1894-1918: Feminine Martyrdom and Revolutionary Mythmaking" (Doktora tezi, Indiana University, 1995).
137. *Protokoly pervogo s"ezda partii levykh sotsialistov- revoliutsionerov*, s. 36.
138. RGASPI, f. 564, op. 1, d. 4, l. 280.
139. *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva*, s. 71.
140. *Znamia truda*, 18 Kasım 1918, s. 3; Keep, *The Debate*, s. 141-142; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva*, s. 71.
141. *Protokoly pervogo s"ezda partii levykh sotsialistov- revoliutsionerov*, s. 46; Ayrıca bkz. Razgon, *VTsIK Sovetov*, s. 203-204.
142. Örneğin bkz. Keep, *The Debate*, s. 100-108.

2. İSYANCIDAN YÖNETİCİYE

1. TsGA SPb, f. 9618, op. 1, d. 185, ll. 1-42.
2. Zinovyev'in Petrograd'ın politik şefi olarak tasviri için bkz. A. N. Chistikov, "U kormila vlasti," in *Petrograd na perelome epokh*, yay. V. A. Shishkin (St. Petersburg, 2000), s. 35-42.
3. Bu konuda bkz. a.g.e., s. 11.
4. D. A. Chugaev, yay., *Petrogradskii voenno- revoliutsionnyi komitet: Dokumenty i materialy*, cilt 1 (Moskova, 1966), s. 277.
5. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 2, l. 2.
6. *Izvestiia*, 18 Kasım 1917, s. 4-5.
7. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 12, l. 8 ob.-13 ob.
8. A.g.e.
9. Bu prosedürün Kolpinski bölgesindeki tutanağı için bkz. TSGAIPD, f. 2315, op. 1, d. 2, ll. 19-20 ve d. 3, l. 48 ; Petersburg bölgesi için bkz. f. 6, op. 1. 1, d. 1, ll. 31 ob., 32 ob, 39-39 ob. ve 40-41; Okhtinskii bölgesi için bkz. f. 10, op. 1, d. 12, ll. 4-5.
10. Örneğin bkz. Novoderevenski Bolşeviklerinin 11 Aralık 1917 tarihli bir genel parti toplantısının tutanakları. Bölge komitelerinin faaliyetlerine dair bir dizi eleştirinin ardından, toplantı Novoderevenski bölgesel Sovyetlerindeki eski seçmeleri reddederek bağımsız otoritesini kayda geçirdi (TsGAIPD, f. 13, op. 1, d. 1, l. 21 ob.).
11. Bu konu hakkında bkz. Chistikov, "U kormila vlasti," s. 43.
12. Bölge komitelerinin temel politik meselelere dair konumları genelde yerelden yetkili bir liderin (kimi zaman bölgenin Petersburg Komitesi temsilcisinin) raporunun ve yerel fabrika temsilcilerinden edinilen yaygın ruh hali raporlarının ardından belirlenirdi. Örneğin bkz. Vikzhel görüşmeleri üzerine İkinci Kent bölgesi Bolşevik komitesindeki tartışmalar (TsGAIPD, f. 1817, op. 1, d. 3, ll. 56-57) ve Kurucu Meclisin rolü ve barış müzakereleri üzerine Okhtinski bölgesi Bolşevik komitesindeki tartışmalar (TsGAIPD, f. 10, op. 1, d. 12, ll. 1-10).
13. *Peterburgskii komitet*, s. 523-524.
14. TsGAIPD, f. 2315, op. 1, d. 2, l. 18, d. 3, l. 41 ve d. 4, l. 3.
15. A.g.e., d. 2, l. 19 ve d. 3, l. 42.
16. *Peterburgskii komitet*, s. 571-572. Ayrıca bkz. TsGAIPD, f. 6, op. 1, d. 1, l. 39.
17. Bu bağlamda bkz. 11 Kasım'da Petersburg bölgesindeki Bolşeviklerin genel toplantısında bölgesel komite raporu ve kadro kayıplarıyla ilgili tartışma (TsGAIPD, f. 6, op. 1, d. 1, ll. 29 ob.-30 ob.).
18. TsGAIPD, f. 1, op. 4, d. 84, ll. 20-25; f. 2315, op. 1, d. 4, l. 3; f. 6, op. 1, d. 33.
19. Bkz. bu kitabın giriş bölümü.
20. ADK hakkında, eksikleri olsa da en iyi basılı kaynak Chugaev, *Petrogradskii voenno- revoliutsionnyi komitet*, cilt 1-3 (Moskova, 1966-67).
21. A.g.e., 3:270.
22. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 11, l. 2; ve bkz. üçüncü bölüm.
23. Bkz. Chistikov, "U kormila vlasti," s. 10-11. Ayrıca bkz. ADK üyelerinden Vladimir Algasov'un birinci Sol Sosyalist Devrimci ulusal kongresine sunduğu ADK raporu (*Protokoly pervogo s'ezda partii levykh sotsialistov- revoliutsionerov*, s. 47).

24. Kurucu Meclis seçim kampanyası, sonuçları ve kaderi hakkında en aydınlantıcı ve kapsamlı çalışma L. G. Protasov, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie: Istoriia rozhdeniia i gibeli* (Moskova, 1997).
25. Bkz. O. N. Radkey, *Russia Goes to the Polls: The Election to the All- Russian Constituent Assembly* (Ithaca, N.Y., 1989), özellikle s. 87-135. Bu konu hakkında ayrıca bkz. M. V. Vishniak, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie* (Paris, 1932), s. 92.
26. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 11, l. 10 ob.
27. P. F. Kudelli, yay., *Vtoraia i tret'ia Petrogradskie obshchegorodskie konferentsii bol'shevikov v iiule i oktiabre 1917: Protokoly* (Moskova- Leningrad, 1927), s. 115-117.
28. Protasov, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie*, s. 266.
29. *Peterburgskii komitet*, s. 564.
30. GOPB, Leafl et collection.
31. *Pravda*, 13 Kasım 1917, s. 1. Bu seçimler, bu dönem Rusya'daki diğer pek çok seçim gibi, parti listesi tarafından belirleniyordu. Her bir partinin belli bir seçim bölgesinde kazanacağı koltuk sayısı, listeye verilen oy sayısına bağlıydı. Parti komiteleri her parti listesindeki adayları sıralıyor ve bu sıralama her adayın seçilme kaderini büyük ölçüde belirleyebiliyordu.
32. Bkz. birinci bölüm.
33. *Rabotnitsa*, 8 Aralık 1917, s. 10-11.
34. A.g.e., 26 Ocak 1918, s. 10-11.
35. A.g.e., s. 11-12. Konferansta iki taraf arası ayrımlar için bkz. Wood, *The Baba and the Comrade*, s. 69-70.
36. *Rabotnitsa*, 18 Ekim 1917, s. 5-7.
37. Aktaran O. N. Znamenskii, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie: Istoriia sozyva i politicheskogo krusheniia* (Leningrad, 1976), s. 257.
38. James Bunyan ve H. H. Fisher, *The Bolshevik Revolution, 1917-1918: Documents and Materials* (Stanford, 1965), s. 345-346.
39. *Rabochaia gazeta*, 12 Kasım 1917, s. 1; 13 Kasım 1917, s. 1.
40. *Delo naroda*, 12 Kasım 1917, s. 2.
41. A.g.e.
42. Örneğin bkz. "Kadınlar, Kurucu Meclis Seçimlerinde Oy Kullanın!" broşürü, GOPB, Broşür koleksiyonu.
43. Radkey, *Russia Goes to the Polls*, s. 36.
44. Znamenskii, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie*, end table 1.
45. Radkey, *Russia Goes to the Polls*, s. 36.
46. Znamenskii, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie*, s. 277 ve end table; Akademiia nauk SSSR, Institut istorii, Leningradskoe otdelenie, *Oktiabr'skoe vooruzhennoe vosstanie: Semnadtsatyi god v Petrograde*, cilt 2 (Leningrad, 1967), s. 491.
47. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 15, ll. 2, 30.
48. *Novaia zhizn'*, 16 Kasım 1917, s. 1.
49. Keep, *The Debate*, s. 144-146.
50. T. V. Osipova, *Rossiiskoe krest'ianstvo v revoliutsii i grazhdanskoi voine* (Moskova, 2001), s. 66. Osipova gösterir ki, toprak kararnamesi uygulanmaya başlamış olduğundan, köylülerin pek çoğu artık Kurucu Meclisle ilgilenmiyordu ve aldıkları kararlarda, Sovyet hükümetinin kararnamelerini onaylamayacaksa dağıtılması gerektiğinde ısrar ediyorlardı. 415 kırsal bölgedeki (*volost*) köylü toplantılarının verilerine dayanarak, bu bölgelerin yüzde 53,5'inde köylülerin çoğunluğunun Sovyet iktidarından yana olduğu, yüzde 30'unun hâlâ yetkinin Kurucu Meclise devrini tercih ettiği ve yüzde 16,5'inin bu iki alternatif arasında salındığı sonucuna varır.
51. Petrograd Kent Dumasının dağıtılması ile Kurucu Meclis bağlantılı karşı-devrim faaliyetleri hakkında kaygılar arası ilişki için bkz. Razgon, *VTsIK Sovetov*, s. 250.
52. *Zhurnal Petrogradskoi gorodskoi dumy* (Petrograd, 1917), no. 123, 20 Kasım 1917 oturumu, s. 1-24.
53. A.g.e., s. 3-5; RNB SPb RO, "Stenografi cheskie otchety Petrogradskoi tsentral'noi gorodskoi dumy," 3:21.
54. RNB SPb RO, "Stenografi cheskie otchety Petrogradskoi tsentral'noi gorodoskoi dumy," cilt 3.
55. Boris Sokolov, "Zashchita vserossiiskogo uchreditel'nogo sobraniia," *Arkhiv russkoi revoliutsii*, cilt 13 (Berlin, 1924), s. 30.
56. Institut marksizma- leninizma pri TsK KPSS, *Dekrety Sovetskoi vlasti*, cilt 1 (Moskova, 1957), s. 167-168.

57. GARF, f. 130, op. 1, d. 10a, l. 30. Ayrıca bkz. Znamenskii, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie*, s. 301-302.
58. *Dekrety sovetskoi vlasti*, 1:167.
59. A.g.e., 3:159.
60. I. I. Liubimov, *Revoliutsiia 1917 goda: Khronika sobytii*, cilt 6, *Oktiabr'-dekabr'* (Moskova, 1930), s. 222.
61. *Pravda*, 27 Kasım 1917, s. 1; *Rabochii i soldat*, 27 Kasım 1917, s. 1.
62. *Peterburgskii komitet*, s. 596-600.
63. Bir Kurucu Meclis tartışması, Petersburg Komitesi'nin tutanakları kayıp olan 2 Aralık toplantısının da gündemindeydi. 2 Aralık'ta geliştirilen tavır, Okthinski bölgesi parti komitesinin 4 Aralık toplantısında yeniden dile getirildi. Bu da, Petersburg Komitesi gözünde Meclisin Sovyet iktidarı karşısında meşruiyeti olmadığını şüpheye yer bırakmayacak şekilde gösterir (TsGAIPD, f. 10, op. 1, d. 12, ll. 1-4).
64. *Protokoly pervogo s"ezda partii levykh sotsialistov- revoliutsionerov*, s. 65-66, 108.
65. A.g.e., s. 87, 91-92, 111.
66. Znamenskii, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie*, s. 301-302. 28 Kasım'da pek çok Rus kentinde Kurucu Meclise destek gösterileri düzenlendi.
67. William G. Rosenberg, *Liberals in the Russian Revolution: The Constitutional Democratic Party, 1917-1921* (Princeton, N.J., 1974), s. 277-278; N. G. Dumova, *Kadetskaia kontr revoliutsiia i ee razgrom* (Moskova, 1982), s. 54; E. N. Gorodetskii, *Rozhdenie sovetskogo gosudarstva, 1917-1918 gg.* (Moskova, 1965), s. 276.
68. Günümüzün önde gelen Kurucu Meclis uzmanı Lev Protasov, Kurucu Meclis yanlısı gazetecilerin yüz bin gösterici tahmininin büyük ihtimalle abartı olduğu, fakat bu tahminin Sovyet kayıtlarında aktarılan on bin sayısına kıyasla gerçeğe daha yakın olduğu sonucuna varır (Protasov, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie*, s. 271).
69. Znamenskii, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie*, s. 308; Liubimov, *Revoliutsiia 1917 goda: Khronika sobytii*, 6:225.
70. Znamenskii, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie*, s. 309; Vishniak, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie*, s. 95.
71. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 13, l. 2.
72. Bonch- Bruevich, *Na boevykh postakh fevral'skoi i oktiabr'skoi revoliutsii*, s. 187-189.
73. V. V. Shelokhaev, proje direktörü, *Protokoly tsentral'nogo komiteta konstitutsionnodemokraticheskoi partii, 1915-1920* (Moskova, 1998), s. 6, 412.
74. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 13, ll. 6-7; *Dekrety sovetskoi vlasti*, 1:165-166. Kolegayev kabineye birkaç gün önce katılmıştı.
75. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 13, l. 2; *Dekrety sovetskoi vlasti*, 1:161-162.
76. *Novaia zhizn'*, 30 Kasım 1917, s. 1.
77. *Znamia truda*, 30 Kasım, 1917, s. 1.
78. Keep, *The Debate*, s. 172-173; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva*, s. 124; Razgon, *VTsIK Sovetov*, s. 300.
79. Keep, *The Debate*, s. 172-173, 354.
80. A.g.e., s. 175-176.
81. A.g.e., s. 177.
82. A.g.e., s. 177-178, 356.
83. A.g.e., s. 177-179.
84. Bkz. birinci bölüm.
85. Keep, *The Debate*, s. 181; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva*, s. 121-122.

3. Güç Toplama

1. Örneğin bkz. George Leggett, *The Cheka: Lenin's Political Police: The All- Russian Extraordinary Commission for Combating Counterrevolution and Sabotage* (Oxford ve New York, 1986), s. 15-18 ve V. A. Kutuzov, V. F. Lepetiukhin, V. F. Sedov ve O. N. Stepanov, *Chekisti Petrograda na strazhe revoliutsii* (Leningrad, 1987), s. 53-56.
2. Bkz. birinci bölüm.
3. O zamana kadar Sol Sosyalist Devrimciler ADK üyelerinin sadece yüzde 20'sini teşkil ediyordu

4. GARF, f. 130, op. 1, d. 1, l. 10 ob.
5. Chugaev, *Petrogradskii voenno- revoliutsionnyi komitet,* 3:232, 259.
6. A.g.e., s. 285.
7. RGASPI, f. 19, op.1, d. 11, l. 2.
8. Bkz. ikinci bölüm.
9. GARF, f. 1236, op. 1, d. 3, l. 149. O esnada ADK ile Sovnarkom arası gerilim o kadar yükselmişti ki, bu konu sosyalist olmayan basına sızdı. 1 Aralık 1917 tarihli *Nash vek* haberinde ADK içinde Lenin'in Bolşevik iç politikayı yasal bir çerçeveye yönlendirme çabalarından memnuniyetsiz bir sol fraksiyonun üstünlük kazandığı ve ADK'nın "tümüyle özerk" işleyerek, "halk komiserlerinden gelen tavsiyelere kulak vermeden kendi kararlarını aldığı" bildiriliyordu (s. 3).
10. TsGA SPb, f. 9618, op. 1, d. 186, l. 11.
11. M. Latsis, *Otchet vserossiiskoi chrezvychainoi komissii za chetyre goda ee deiatel'nosti (20 dekabria 1917-20 dekabria 1921 g.): I. Organizatsionnaia chast'* (Moskova, 1922), s. 8.
12. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 2, l. 13 ob.; Razgon, "Pravitel'stvennyi blok," s. 121.
13. Razgon, "Pravitel'svennyi blok," s. 128.
14. Örneğin bkz. Kasım ortasındaki bir garnizon birlikleri toplantısında hükümetin benimsediği karar. Kent Duması, MYK ve tüm sosyalist partilerden temsilcilerin sunumlarını dinledikten sonra askerler Sovyet hükümetine güven ifade eden ve Sol Sosyalist Devrimcilerin hükümete katılmasını "elzem" ilan eden bir karar onayladı (TsGA SPb, f. 9618, op. 1, d. 53, l. 376).
15. N. N. Smirnov, *Tret'ii vserossiiskii s"ezd sovetov* (Leningrad, 1988), s. 111.
16. Bu isimler Proş Proşyan (posta ve telgraf), Vladimir Trutovski (yerel özyönetim), Aleksandra Izmailoviç (cumhuriyet sarayları), Vladimir Karelin (askeriye ve donanma işleri halk komiseri ve cumhuriyet mülklerini koruma halk komiseri), Vladimir Algasov (içişleri, koltuksuz bakan).
17. *Izvestiia,* 10 Aralık 1917, s. 7.
18. *Znamia truda,* 16 Aralık 1917, s. 2.
19. A.g.e., s. 3.
20. A.g.e., 19 Aralık 1917, s. 3.
21. Latsis, *Otchet,* s. 14.
22. A.g.e.
23. Galili ve Nenarokov, *Mensheviki v 1917 godu,* cilt 3, 2. basım, s. 559.
24. *Nash vek,* 19 Aralık 1917, s. 3.
25. RGASPI, f. 5, op. 1, d. 2565, l. 1.
26. *Vladimir Il'ich Lenin, Biografi cheskaia khronika,* 5:142.
27. RGASPI, f. 5, op. 1, d. 2565, l. 1 ob.
28. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 30, l. 2.
29. I. N. Steinberg, *Als ich Volkskommissar war: Episoden aus der russischen Oktoberrevolution* (Munich, 1929), s. 35-37.
30. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 30.
31. Steinberg, *Als ich Volkskommissar war,* s. 35-37.
32. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 30, l. 2 ob.
33. V. V. Shelokhaev, proje direktörü, Ia. V. Leontiev, yay., *Partiia levykh sotsialistovrevoliutsionerov: Dokumenty i materialy,* cilt 1 (Moskova, 2000), s. 179.
34. Bu Razgon'un yorumudur (Razgon, "Pravitel'stvennyi blok," s. 135).
35. TsA FSB RF, f. 1, op. 10, d. 52, ll. 5-6.
36. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 42, l. 1 ob.
37. A.g.e.
38. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b),* s. 154. See also *Izvestiia TsK KPSS,* 1989, no. 1:236.
39. Rabinowitch, *The Bolsheviks Come to Power,* s. 188.
40. E. Gorodetskii ve Iu. Shaparov, *Sverdlov* (Moskova, 1971), s. 233-234; V. I. Lenin, *Sochineniia,* 3. basım., cilt 22 (Moskova, 1931), s. 130, 593 n. 62; *Izvestiia TsK KPSS,* 1989, no. 1:236; *Novaia zhizn',* 2 Aralık 1917, s. 3; *Nash vek,* 2 Aralık 1917, s. 3.
41. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b),* s. 160-161, 279 n. 192; *Izvestiia TsK KPSS,* 1989, no. 1:237; Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii,* 35:469 n. 70; *Lenin, Biografi cheskaia khronika,* 5:125.

42. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b),* s. 160-161; *Izvestiia TsK KPSS,* 1989, no. 1:237-238.
43. Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii,* 35:162-166.
44. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b),* s. 161.
45. A. Bystrova, "Bor'ba za ukreplenie diktatury proletariata: Pervye shagi diktatury proletariata," O. A. Lidak, yay., *Oktiabr' v Petrograde* (Leningrad, 1933), s. 325.
46. Gorodetskii ve Sharapov, *Sverdlov,* s. 234. Bu toplantıya dair basında çıkan kısa haberler için bkz. *Delo naroda,* 14 Aralık 1917, s. 2 ve *Sotsial demokrat,* 14 Aralık 1917, s. 2.
47. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b),* s. 161.
48. A.g.e., s. 280.
49. *Oktiabr'skoe vooruzhennoe vosstanie,* 2:493.
50. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 31, l. 2 ob.
51. Keep, *The Debate,* s. 247.
52. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 39, l. 1; *Znamia truda,* 4 Ocak 1918, s. 3; *Izvestiia TsK KPSS,* 1989, no. 2:176.
53. Keep, *The Debate,* s. 257-258; Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii,* 35:221-224.
54. Bakhmetiev Arşivi, Columbia University, Zenzinov Koleksiyonu (Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi protokolleri), s. 19.
55. Bkz. ikinci bölüm.
56. V. V. Shelokhaev, proje direktörü, D. B. Pavlov, yay., *Partiia sotsialistov-revoliutsionerov: Dokumenty i materialy,* cilt 3, pt. 2 (Moskova, 2000), s. 197.
57. RGASPI, f. 274, op. 1, d. 45, ll. 1-340; N. Sviatitskii, "Fraktsiia partii S. R., uchreditel'noe sobranie i ee deiatel'nost', *Partiinye izvestiia,* 1918, no. 5:32-42; N. Oganovskii, "Dnevnik chlena uchreditel'nogo sobraniia," *Golos minuvshego,* 1918, nos. 4-6:145-148; Sokolov, "Zashchita vserossiiskogo uchreditel'nogo sobraniia," s. 33-34, 58.
58. RGASPI, f. 274, op. 1, d. 45, ll. 15, 45-46.
59. *Partiia sotsialistov- revoliutsionerov,* cilt 3, pt. 2, s. 197.
60. A.g.e., s. 271-274.
61. Oganovskii, "Dnevnik chlena uchreditel'nogo sobraniia," s. 113, 151.
62. N. Sviatitskii, "5-6 ianvaria 1918 goda: Iz vospominanii byvshego esera," *Novyi mir,* 1928, no. 2:220-221; Sokolov, "Zashchita vserossiiskogo uchreditel'nogo sobraniia," s. 31, 35.
63. Bakhmetev Arşivi, Columbia University, Zenzinov koleksiyonu (Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi protokolleri), s. 18-19.
64. TsA FSB RF, f. 1, op. 1, d. 5, l. 144.
65. Sokolov, "Zashchita vserossiiskogo uchreditel'nogo sobraniia," s. 31, 35. Ayrıca bkz. Sviatitskii, "5-6 ianvaria 1918 goda," s. 222.
66. N. Ia. Bykovskii, *Vserossiiskii sovet krest'ianskikh deputatov 1917 g.* (Moskova, 1929), s. 34.
67. Sokolov, "Zashchita vserossiiskogo uchreditel'nogo sobraniia," s. 48. 1 Ocak'taki Lenin'e suikast girişimi ile Onipko'nun planları arasında bir bağlantı olup olmadığı belirsizdir.
68. Bakhmetev Arşivi, Columbia University, Zenzinov koleksiyonu (Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi protokolleri), s. 19.
69. TsA FSB RF, f. 1, op. 2, d. 7, l. 42.
70. Sokolov, "Zashchita vserossiiskogo uchreditel'nogo sobraniia," s. 42.
71. *Biulleten' vserossiiskogo soiuza zashchity uchreditel'nogo sobraniia,* 3 Ocak 1918, s. 2.
72. Sokolov, "Zashchita vserossiiskogo uchreditel'nogo sobraniia," s. 44; G. Semenev, *Voennaia i boevaia rabota partii sotsialistov- revoliutsionerov* (Moskova, 1922), s. 13.
73. Sokolov, "Zashchita vserossiiskogo uchreditel'nogo sobraniia," s. 41, 44. Ayrıca bkz. V. Vladimirova, *God sluzhby 'sotsialistov' kapitalistam* (Moskova-Leningrad, 1927), s. 106 ve Semenev, *Voennaia i boevaia rabota partii sotsialistov- revoliutsionerov,* s. 10-11.
74. *Biulletin' vserossiiskogo soiuza zashchity uchreditel'nogo sobraniia,* 31 Aralık 1918, s. 2; 5 Ocak 1918, s. 2. Ayrıca bkz. Bykovskii, *Vserossiiskii sovet krestianskikh deputatov, 1917,* s. 349.
75. Sokolov, "Zashchita vserossiiskogo uchreditel'nogo sobraniia," s. 50.
76. A.g.e., s. 60. Bu olaylara ilişkin biraz daha farklı bir aktarım için bkz. Semenev, *Voennaia i boevaia rabota partii sotsialistov- revoliutsionerov,* s. 13. Ayrıca bkz. Vladimirova, *God sluzhby 'sotsialistov' kapitalistam,* s. 109-110.
77. Petersburg Komitesi'nin Aralık'ın son iki haftasındaki toplantıları büyük ölçüde bu konuya ayrılmış gibi görünür (*Peterburgskii komitet,* s. 607-623).

78. TsGA SPb, f. 143, op. 1, d. 52, ll. 29-29 ob.
79. Petrograd Sovyeti Devrim Mahkemesi Soruşturma Komisyonu 24 Kasım'da kuruldu. Diğer iki organ -Petrograd'ın Güvenliği için Acil Durum Komisyonu ve Kıyımla Mücadele Komitesi- Aralık başlarında kuruldu.
80. Latsis, *Otchet vserossiiskoi chrezvychainoi komissii*, s. 11. Ayrıca bkz. S. V. Leonov, *Rozhdenie Sovetskoi imperii* (Moskova, 1997), s. 248-249.
81. Ia. Kh. Peters, "Vospominaniia o rabote v VChK v pervyi god revoliutsii," *Proletarskaia revoliutsiia*, 1924, no. 10 (33): 10.
82. TsA FSB RF, f. 1, op. 2, d. 25, l. 1.
83. TsGA SPb, f. 9618, op. 1, d. 185, ll. 1-26.
84. A.g.e., l. 19; "Prezidium Petrogradskogo soveta rabochikh i soldatskikh deputatov, dekabr' 1917 g.," *Krasnaia letopis'*, 1932, no. 1-2 (46-47): 111.
85. GARF, f. 337, op. 1, d. 4, ll. 1, 13, 17.
86. TsA FSB RF, No. N-972, cilt 8, l. 23.
87. A.g.e.
88. A.g.e., cilt 1, ll. 1-2; cilt 2, l. 30; cilt 8, ll. 24-25; cilt 10, ll. 169-176.
89. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 273, l. 2.
90. *Znamia truda*, 4 Ocak 1918, s. 3; *Izvestiia TsK KPSS*, 1989, no. 2:176.
91. *Znamia truda*, 4 Ocak 1918, s. 3.
92. GARF, f. 9618, op. 1, d. 185, l. 20.
93. *Izvestiia*, 5 Ocak 1918, s. 3. Petrograd otoriteleri tarafından Kurucu Meclise doğru giderken alınan güvenlik önlemlerinin detaylı bir aktarımı için bkz. *Oktiabr'skoe vooruzhennoe vosstanie*, 2:496-500.
94. *Izvestiia*, 5 Ocak 1918, s. 3.
95. A.g.e.
96. A.g.e., 4 Ocak 1918, s. 1.
97. A.g.e. Bu ilan 4 ve 5 Ocak'ta yaygın olarak basıldı ve dağıtıldı.
98. *Biulleten' vserossiiskago soiuza zashchity uchreditel'nogo sobraniia*, 4 ve 5 Ocak 1918, s. 1.
99. *Petrogradskoe ekho*, 5 Ocak 1918, s. 1.
100. TsGA SPb, f. 9618, op. 1, d. 185, ll. 26-30; TsGAIPD, f. 1, op. 4, d. 121, ll. 1-4.
101. TsGAIPD, f. 1, op. 4, d. 121, l. 1.
102. A.g.e., ll. 2-4.
103. A.g.e.
104. A.g.e., l. 4. Ayrıca bkz. "Pervye shagi bol'shevistskogo Petrogradskogo soveta v 1917 godu: Protokoly zasedanii," *Krasnaia letopis'*, 1927, no. 3 (24): 80-82.
105. *Izvestiia*, 5 Ocak 1918, s. 1; *Znamia truda*, 5 Ocak 1918, s. 4; A. F. Ilyin-Zhenevsky, *The Bolsheviks in Power: Reminiscences of the Year 1918*, çev. Brian Pearce (Londra, 1984), s. 18-19.
106. *Izvestiia*, 5 Ocak 1918, s. 1.

4. Kurucu Meclisin Kaderi

1. *Novaia zhizn'*, 6 Ocak 1918, s. 2.
2. TsGAIPD, f. 4000, op. 5, d. 2365, ll. 1-12.
3. Protasov, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie*, s. 306.
4. *Nash vek*, 6 Ocak 1918, s. 3.
5. *Novaia zhizn'*, 6 Ocak 1918, s. 2.
6. A.g.e.
7. Louis de Robien, *The Diary of a Diplomat in Russia, 1917-1918* (New York ve Washington D.C., 1969), s. 196.
8. V. Shklovskii, *Sentimental'noe puteshestvie* (Moskova, 1990), s. 144-145.
9. *Novaia zhizn'*, 6 Ocak 1918, s. 2.
10. Bkz. üçüncü bölüm.
11. *Nash vek*, 6 Ocak 1918, s. 3.
12. *Novaia zhizn'*, 6 Ocak 1918, s. 2.
13. A.g.e.

14. *Nash vek*, 6 Ocak 1918, s. 2.
15. M. N. Pokrovskii ve Ia. A. Iakovleva, yay., *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie* (Moskova-Leningrad, 1930), s. 68.
16. *Novaia zhizn'*, 6 Ocak 1918, s. 2.
17. M. V. Vishniak, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie* (Paris, 1932), s. 99.
18. N. Sviatitskii, "5-6 ianvaria 1918 goda: Iz vospominaniia byvshego esera," *Novyi mir*, 1928, no. 2:223.
19. V. L. Zenzinov, *Iz zhizny revoliutsionera* (Paris, 1919), s. 99. Ayrıca bkz. Vishniak, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie*, s. 100.
20. Oganovskii, "Dnevnik chlena uchreditel'nogo sobraniia," s. 148.
21. F. F. Raskolnikov, *Tales of Sub- Lieutenant Ilyin*, çev. Brian Pearce (Londra, 1982), s. 2.
22. *Sotsial demokrat*, 6 Ocak 1918, s. 3.
23. 1920'lerde yazılan, basılmamış hatıralarında Podvoyski, taşradan gelen çoğu Bolşeviğin, Lenin'in Kurucu Meclis hakkındaki son görüşlerinden bihaber olduğuna işaret eder (RGASPI, f. 146, op. 1, d. 47, ll. 12-14).
24. Raskolnikov, *Tales of Sub- Lieutenant Ilyin*, s. 2-5.
25. Bu konu hakkında bkz. O. N. Znamenskii, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie: Istoriia s ozyva i politicheskogo krusheniia* (Leningrad, 1976), s. 339.
26. A.g.e. Ayrıca bkz. Pokrovskii ve Iakovleva, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie*, s. 203.
27. Bonch-Bruevich, *Na boevykh postakh*, s. 248.
28. A.g.e. Ayrıca bkz. F. Raskolnikov, "Rasskaz o poteriannom dne," *Novyi mir*, 1933, no. 12:97-98; Mstislavskii, *Five Days Which Transformed Russia*, s. 141-142; Oganovskii, "Dnevnik chlena uchreditel'nogo sobrania," s. 154-155; Sviatitskii, "5-6 ianvaria 1918 goda," s. 225.
29. Pokrovskii and Iakovleva, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie*, s. 4-5.
30. Sviatitskii, "5-6 ianvaria 1918 goda," s. 225. Sviatitski bu olayı idealize ederek şöyle der: "Olağanüstü bir sahneydi. Fraksiyon ayrımlarından bağımsız olarak tüm Kurucu Meclis, devrimci sosyalist marşa katıldı."
31. Pokrovskii ve Iakovleva, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie*, s. 9.
32. A.g.e., s. 17. Çernov'un konuşmasının oldukça eleştirel bir değerlendirmesi için bkz. Oganovskii, "Dnevnik chlena uchreditel'nogo sobraniia," s. 156-171; Vishniak, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie*, s. 108-109 ve Mstislavskii, *Five Days Which Transformed Russia*, s. 146.
33. Oganovskii, "Dnevnik chlena uchreditel'nogo sobraniia," s. 157.
34. Pokrovskii ve Iakovleva, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie*, s. 9-23; V. M. Chernov, *Pered burei* (New York, 1953), s. 362-380.
35. Mstislavskii, *Five Days Which Transformed Russia*, s. 146.
36. O. N. Radkey, *The Sickle under the Hammer: The Russian Socialist Revolutionaries in the Earliest Months of Soviet Rule* (New York, 1963), s. 394.
37. TsGA SPb, f. 1,000, op. 1, d. 7, l. 27.
38. Buharin'in Bolşevik ve Sovyet tarihindeki rolüne dair aydınlatıcı bir çalışma için bkz. Stephen F. Cohen, *Bukharin and the Bolshevik Revolution: A Political Biography* (New York, 1973).
39. Pokrovskii ve Iakovleva, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie*, s. 25-31.
40. A.g.e., s. 32-34.
41. A.g.e., s. 35-36.
42. Mstislavskii, *Five Days Which Transformed Russia*, s. 147.
43. Pokrovskii ve Iakovleva, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie*, s. 36.
44. Oganovskii, "Dnevnik chlena uchreditel'nogo sobraniia," s. 150.
45. Pokrovskii ve Iakovleva, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie*, s. 38.
46. A.g.e., s. 41-44.
47. A.g.e., s. 45.
48. A.g.e., s. 50-53.
49. Mstislavskii, *Five Days Which Transformed Russia*, s. 148; Oganovskii, "Dnevnik chlena uchreditel'nogo sobraniia," s. 158; Albert Rhys Williams, *Journey into Revolution: Petrograd, 1917-1918* (Chicago, 1969), s. 200. Ayrıca bkz. Vishniak, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie*, s. 152 ve Leopold Haimson, "The Mensheviks after the October Revolution," pt. 3, *Russian Review* (Temmuz 1980): 467-469.

50. Iu. P. Denike, "I. G. Tsereteli," *Novyi zhurnal,* 1959, no. 57:284.
51. Bu Sorokin, o sıralar hâlâ hapiste olan Pitirim Sorokin ile karıştırılmamalıdır.
52. Pokrovskii ve Iakovleva, *Vserossiiskoe uchreditelnoe sobranie,* s. 61-64; Oganovskii, "Dnevnik chlena uchreditel'nogo sobraniia," s. 158.
53. Pokrovskii ve Iakovleva, *Vserossiiskoe uchreditelnoe sobranie,* s. 62-63.
54. A.g.e., s. 63-64.
55. Oganovskii, "Dnevnik chlena uchreditel'nogo sobraniia," s. 158.
56. *Znamia truda,* 7 Ocak 1918, s. 4.
57. Pokrovskii ve Iakovleva, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie,* s. 64.
58. Mstislavskii, *Five Days Which Transformed Russia,* s. 148.
59. *Novaia zhizn',* 7 Ocak 1918, s. 2.
60. Raskolnikov, *Tales of Sub- Lieutenant Ilyin,* s. 16.
61. *Novaia zhizn',* 7 Ocak 1918, s. 2.
62. Raskolnikov, *Tales of Sub- Lieutenant Ilyin,* s. 16; Vishniak, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie,* s. 112-113.
63. Raskolnikov, *Tales of Sub- Lieutenant Ilyin,* s. 17; Sviatitskii, "5-6 ianvaria 1918 goda," s. 227.
64. Pokrovskii ve Iakovleva, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie,* s. 85-90.
65. A.g.e., s. 88-90.
66. A.g.e., s. 89.
67. Raskolnikov, *Tales of Sub- Lieutenant Ilyin,* s. 18.
68. Pokrovskii ve Iakovleva, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie,* s. 90; Mstislavskii, *Five Days Which Transformed Russia,* s. 149-150.
69. Pokrovskii ve Iakovleva, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie,* s. 90-91.
70. A.g.e., s. 91-94.
71. A.g.e., s. 108-109.
72. A.g.e., s. 110. Ayrıca bkz. Mstislavskii, *Five Days Which Transformed Russia,* s. 152-154; Oganovskii, "Dnevnik chlena uchreditel'nogo sobraniia," s. 160; Vishniak, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie,* s. 115.
73. Pokrovskii ve Iakovleva, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie,* s. 110.
74. A.g.e., s. 110-113.
75. Vishniak, *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie,* s. 105.
76. Sviatitskii, "5-6 ianvaria 1918 goda," s. 228.
77. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 41, l. 1; GARF, f. 130, op 2, d. 1, ll. 9-10. Ayrıca bkz. Razgon, *VTsIK Sovetov,* s. 287.
78. Keep, *The Debate,* s. 260; *Znamia truda,* 7 Ocak 1918, s. 4.
79. Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii,* 3:238-242; Keep, *The Debate,* s. 260-264.
80. Keep, *The Debate,* s. 264.
81. A.g.e., s. 265-266.
82. *Znamia truda,* 9 Ocak 1918, s. 3.
83. *Tret'ii vserossiiskii s"ezd sovetov rabochikh, soldatskikh, i krest'ianskikh deputatov* (St. Petersburg, 1918), s. 43-34, 87.
84. A.g.e., s. 93-94.
85. *Partiia levykh sotsialistov- revoliutsionerov: Dokumenty i materialy,* 1:235-237.
86. A.g.e., Köylü Seksiyonu için ayrıca bkz. on birinci bölüm; T. A. Sivokhina, "Obrazovanie i deiatel'nost' krest'ianskoi sektsii VTsIK, *Vestnik Moskovskogo universiteta,* 1969, no. 2:14-16 ve Spiridonova'nın Beşinci Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'ne sunduğu Köylü Seksiyonu raporu (*Piatyi vserossiiskii s"ezd sovetov rabochikh, krest'ianskikh, soldatskikh i kazach'ikh deputatov:Stenografi cheskii otchet* [Moskova, 1918], s. 50-59).
87. *Tret'ii vserossiiskii s"ezd,* s. 87, 94. Üçüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi tarafından kurulan MYK; 160 Bolşevik, 125 Sol Sosyalist Devrimci, 2 Menşevik-Enternasyonalist, 3 Anarşist-komünist, 7 Sosyalist Devrimci Maksimalist, 7 Sağ Sosyalist Devrimci ve 2 Menşevikten oluşuyordu.

5. Lenin'e Karşı Mücadele

1. Bkz. Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii,* 35:253.

2. *Peterburgskii komitet*, s. 571-576.
3. A.g.e., s. 579-593.
4. A.g.e., s. 581-587.
5. Bu müzakerelere ilişkin kapsamlı bir analiz için bkz. Richard K. Debo, *Revolution and Survival: The Foreign Policy of Soviet Russia, 1917-1918* (Toronto, 1979), s. 45-112.
6. Keep, *The Debate*, s. 213-217; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov II sozyva*, s. 152-155.
7. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 28, l. 2.
8. Keep, *The Debate*, s. 223-239.
9. A.g.e., s. 228; *Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Depu tatov II sozyva*, s. 164.
10. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 28, l. 2.
11. Bkz. ikinci bölüm.
12. M.Kedrov, "Iz krasnoi tetradi ob Il'iche," in *Vospominaniia o Vladimire Il'iche Lenine*, cilt 2 (Moskova, 1957), s. 97; N. I. Podvoiskii, "Ot krasnoi gvardii k krasnoi armii," *Istorik marksist*, 1938, no. 1:16-34. Lenin'in anket metni için bkz. Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, 35:179-180, 472.
13. Bkz. Debo, *Revolution and Survival*, s. 60 ve E. N. Gorodetskii, "Demobilizatsiia armii v 1917-1918 gg.," *Istoriia SSSR*, 1958, no. 1:15-19.
14. *Vechernyi chas*,18 Aralık 1917, s. 2.
15. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 29, l. 2.
16. RGASPI, f. 19, d. 29, l. 2; f. 5, op. 1, d. 2424, l. 19; M. N. Simonian, *Ego professiia revoliutsiia: Dokumental'nyi ocherk o zhizni i deiatel'nosti N. V. Krylenko* (Moskova, 1985), s. 93-94. Krilenko, 1920'lerde Istpart'a bir mektubunda, askerî temsilcilerin toplantısının ardından Lenin'e özel bir rapor sunarak, eski ordunun savaşacağına asla umut bağlanamayacağını, çünkü ordunun ateşkesi ve barış müzakerelerinin başlamasını savaşın sona erdiği şeklinde yorumladığını vurgular (Istpart, *Protokoly s"ezdov i konferentsii vsesoiuznoi kommunisticheskoi partii (b): Sed'moi s"ezd, mart 1918 goda* [Moskova- Leningrad, 1928], s. 261-262 n. 48).
17. Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, 35:472; A. Chubarian, *Brestskii mir* (Moskova, 1964), s. 106.
18. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 29, l. 28; Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, 35:181.
19. RGASPI, f. 5, op. 1, d. 2423, l. 19 ob.
20. *Peterburgskii komitet*, s. 607, 608.
21. A.g.e., s. 609-611, 621-622.
22. A.g.e., s. 611-618.
23. A.g.e., s. 615-616.
24. A.g.e., s. 619.
25. *Vladimir Il'ich Lenin, Biografi cheskaia khronika*, 5:156-157.
26. Örneğin bkz. Dmitri Volkogonov, *Lenin: A New Biography* (New York, 1994), s. 109-128; Richard Pipes, *Three "Whys" of the Russian Revolution* (New York, 1995), s. 45-46; Richard Pipes, *The Russian Revolution* (New York, 1994), s. 410-412, 431-438 ve 612-624; Richard Pipes, yay., *The Unknown Lenin: From the Secret Archive* (New Haven, 1996), s. 6, 15-16.
27. L. Trotskii, *Sochineniia*, cilt 17, pt. 1 (Moskova-Leningrad, 1926), s. 631 n. 38.
28. Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, 35:225.
29. A.g.e., 35:243-252.
30. Institut marksizma- leninizma pri TsK KPSS, *Leninskii sbornik*, cilt 11 (Moskova, 1929), s. 43-44; Institut marksizma- leninizma pri TsK KPSS, *Sed'moi ekstrennyi s"ezd RKP (b), mart 1918 goda: Stenografi cheskii otchet* (Moskova, 1962), s. 216-218.
31. A.g.e.
32. L. Trotsky, *My Life* (New York, 1970), s. 382-383.
33. Kedrov, "Iz krasnoi tetradi ob Il'iche," s. 10.
34. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b)*, s. 168. Ayrıca bkz. N. N. Smirnov, *Tret'ii vserossiiskii s"ezd sovetov* (Leningrad, 1988), s. 98.
35. Bu konu hakkında bkz. Debo, *Revolution and Survival*, s. 79.
36. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b)*, s. 168-169.
37. A.g.e., s. 169-170.

38. A.g.e., s. 170.
39. A.g.e., s. 172. Lenin'in bu toplantıya dair notları için bkz. *V. I. Lenin. Neizvestnye dokumenty, 1891-1922* (Moskova, 1999), s. 223-224.
40. Örneğin Okhtinski bölgesi Bolşevikleri arasında bu tür bir kayma yaşanmıştı (TsGAIPD, f. 10, op. 1, d. 11, ll. 1 ob.-2 ob.).
41. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b),* s. 173.
42. *Petrogradskoe ekho,* 12 Ocak 1918, s. 2; *Nashi vedomosti,* 13 Ocak 1918, s. 2.
43. *Tret'ii vserossiiskii s"ezd sovetov rabochikh, soldatskikh, i krest'ianskih deputatov,* s. 21-34.
44. A.g.e., s. 48-55; Trotskii, *Sochineniia,* cilt 17, pt. 1, s. 53-69.
45. *Tret'ii vserossiiskii s"ezd sovetov rabochikh, soldatskikh, i krest'ianskih deputatov,* s. 56-58.
46. A.g.e., s. 71, 92-93.
47. Bkz. Yürütme Komisyonu'nun açıklaması, *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b),* s. 180-183.
48. Bkz. GARF, f. 1235, op. 18, d. 7, l. 31.
49. *Tret'ii vserossiiskii s"ezd sovetov rabochikh, soldatskikh, i krest'ianskih deputatov,* s. 52.
50. A.g.e., s. 64.
51. A.g.e. s. 59.
52. *Krasnaia gazeta,* 13 Ocak 1918, s. 1.
53. A.g.e., 17 Ocak 1918, s. 1.
54. A.g.e., 19 Ocak, 1918, s. 1.
55. A.g.e., 21 Ocak 1918, s. 1.
56. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 47.
57. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b),* s. 181.
58. A.g.e., s. 182-183.
59. A.g.e., s. 176; bkz. özellikle 5 tez.
60. A.g.e., s. 183-184.
61. A.g.e., s. 174-180.
62. A.g.e., s. 175-176, 283-284 n. 207.
63. A.g.e., s. 175, 283 n. 206.
64. Bu bağlamda bkz. Lenin'in 21 Ocak'ta "Savaş Üzerine Tezler"e eklediği yirmi ikinci tez (Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii,* 35:251-252).
65. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b),* s. 190-191. Ayrıca bkz. *V. I. Lenin. Neizvestnye dokumenty,* s. 225-227.
66. Trotskii, *Sochineniia,* cilt 17, pt. 1, s. 103-104, 106; Max Hoffman, *War Diaries and Other Papers,* çev. Eric Sutton, cilt 2 (Londra, 1939), s. 218-219.
67. Hoffman, *War Diaries,* 2:219; John W. Wheeler- Bennett, *Brest- Litovsk: The Forgotten Peace, March 1918* (Londra, 1963), s. 229.
68. Trotsky, *My Life,* s. 386.

6. "Sosyalist Anavatan Tehlikede"

1. *Novye vedomosti,* 29 Ocak 1918, s. 2.
2. I. N. Steinberg, *In the Workshop of the Revolution* (New York, 1953), s. 237.
3. *Sotsial demokrat,* 13 Şubat 1918, s. 2.
4. *Izvestiia,* 31 Ocak 1918, s. 3.
5. GARF, f. 1235, op. 18, d. 4, l. 1.
6. *Krasnaia gazeta,* 31 Ocak 1918, s. 1.
7. *Znamia truda,* 30 Ocak 1918, s. 1.
8. Yakın zamanda çıkmış bir Cromie biyografisi için bkz. Roy Bainton, *Honored by Strangers: The Life of Captain Francis Cromie CB DSO RN-1882-1918* (Shrewsbury, 2002).
9. Nina Berberova'nın klasikleşmiş kitabı *Zheleznaia zhenshchina, 1892-1974* (New York, 1991) biraz eskimiş de olsa, Moura Benkendorf hakkında en iyi çalışma olmaya devam ediyor. Bu kitabın harika bir İngilizce çevirisi için bkz. çev. Marian Schwartz ve Richard D. Sylvester, *Moura: The Dangerous Life of Moura Budberg* (New York, 2005).
10. Hoover Institution, Lockhart Koleksiyonu, Kutu 6, Sidney Reilly.

11. Neyse ki, 1918'de basılmak üzere hazırlanan fakat asla basılmayan özel MYK toplantısının kapsamlı bir tutanağı bugüne kadar korunmuş (bkz. GARF, f. 1235, op. 18, d. 5, ll. 1-25). 1/14 Şubat oturumuna dair aktarımım, bu arşiv kaydına dayanıyor ve şuradaki aktarımlarla destekleniyor: *Novaia zhizn'*, 15 Şubat 1918, s. 2; *Nash vek*, 15 Şubat 1918, s. 2 ve *Znamia truda*, 15 Şubat 1918, s. 4.
12. Rusya Jülyen takviminden Gregoryen takvimine bu gün (1/14 Şubat) geçmişti. "Eski tarih" [e.t.] olarak belirtilmediği sürece, buradan itibaren tüm tarihleri Batı'da kullanılan Gregoryen takvimin "yeni tarzına" göre belirttim.
13. GARF, f. 1235, op. 18, d. 5, ll. 1-4.
14. Bkz. birinci bölüm; *Dekrety sovetskoi vlasti*, 1:39-41 ve *Tret'ii vserossiiskii s"ezd Sovetov*, s. 43-44.
15. GARF, f. 1235, op. 18, d. 5, ll. 4-11.
16. A.g.e., ll. 11-21, 23.
17. Kamenev'in misyonu felaketle sonuçlandı. Varışının üzerinden çok geçmeden Büyük Britanya'dan sınır dışı edilen Kamanev, Rusya'ya geri gitmeye çalışırken Fin Beyazlar tarafından tutuklandı ve Ağustos 1918'e kadar Aaland Adalarında tecrit edildi.
18. *Izvestiia*, 19 Şubat 1918, s. 2.
19. Sverdlov'a göre sadece Troçki değil, hükümetin pek çok üyesi, üç aylık bir ateşkesin ardından savaşmanın hem Alman hem Rus askerleri için imkânsız olacağı hissiyatındaydı (GARF, f. 1235, op. 18, d. 7, l. 32).
20. Debo, *Revolution and Survival*, s. 116-120; Z. A. B. Zeman, yay., *Germany and the Revolution in Russia: Documents from the Archives of the German Foreign Ministry* (Londra, 1958), s. 274-275; Wheeler- Bennett, *Brest- Litovsk*, s. 229-232; Gordon Craig, *Germany, 1866-1945* (New York, 1959), s. 391; Trotsky, *My Life*, s. 386.
21. Ministerstvo inostrannykh del SSSR, *Dokumenty vneshnoi politiki SSSR*, cilt 1 (Moskova, 1957), s. 105; S. M. Maiorov, *Bor'ba Sovetskoi Rossii za vykhod iz imperialisticheskoi voiny* (Moskova, 1959), s. 217; A. Samoilo *Dve zhizni* (Moskova, 1958).
22. Trotsky, *My Life*, s. 387-388.
23. Alman ilerlemesinin hız kazandığı 19'una kadar Petrograd gazetelerinde çatışmaların yeniden başladığına dair hiçbir haber yoktu.
24. Bu, 17 Şubat günü boyunca yayınlanan acil durum askerî yönergelerinden anlaşılır (RGA VMF, f. r-342, op. 1, d. 144, l. 1). Sovnarkom'la ilgili olarak, Samoilo'nun mesajı 16 Şubat tarihli bir Sovnarkom toplantısının ardından ulaşmış olabilir ve arşiv kayıtlarına bakılacak olursa, ayın 17'si için planlanmış bir kabine toplantısı iptal edilmiştir.
25. Bkz. RGA VMF, f. r-342, op. 1, d. 20, l. 14.
26. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b)*, s. 194-195.
27. A.g.e., s. 197-199.
28. Bu toplantıya dair bilgiler kaba taslak ve çelişkilidir. Benim okumam, RGASPI, f. 19, op. 1, d. 64'teki kısa bir protokole ve *Novaia zhizn'*, 20 Şubat 1918, s. 3, *Vechernaia zvezda*, 19 Şubat 1918, s. 1; *Novyi den'*, 20 Şubat 1918, s. 3; *Novyi vechernyi chas*, 20 Şubat 1918, s. 1; *Novyi luch*, 20 Şubat 1918, s. 1; *Novye vedomosti*, 19 Şubat 1918, s. 1; *Petrogradskoe ekho*, 19 Şubat 1918, s. 1 ve 20 Şubat 1918, s. 1; *Krasnaia gazeta*, 20 Şubat 1918, s. 1'deki haberlere dayanmaktadır.
29. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b)*, s. 200-205. Ayrıca bkz. *Petrogradskii golos*, 21 Şubat 1918, s. 2 ve *Vladimir Il'ich Lenin, Biografi cheskaia khronika*, 5:263.
30. *Novaia zhizn'*, 20 Şubat 1918, s. 3.
31. *Russkie vedomosti*, 21 Şubat 1918, s. 2; *Petrogradskoe ekho*, 19 Şubat 1918, s. 1.
32. *Novaia zhizn'*, 21 Şubat 1918, s. 3; *Novy den'*, 20 Şubat 1918, s. 3; *Nashi vedomosti*, 20 Şubat 1918, s. 2; *Russkie vedomosti*, 21 Şubat 1918, s. 2; *Petrogradskii golos*, 21 Şubat 1918, s. 2.
33. *Petrogradskii golos*, 21 Şubat 1918, s. 2.
34. A.g.e. ve *Novyi den'*, 21 Şubat 1918, s. 3.
35. *Sotsial demokrat*, 20 Şubat 1918, s. 2; *Petrogradskoe ekho*, 19 Şubat 1918, s. 1.
36. GARF, f. 1235, op. 33, d. 10, l. 1.
37. Bu dönemki Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci MYK fraksiyon toplantılarının ve Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci ortak fraksiyon toplantılarının kayıtları Rus arşivlerinde bulunmamaktadır. 19-10 Şubat tarihli toplantılara dair ulaşabildiğim en iyi basın haberleri şunlardır: *Nash vek*, 21 Şubat 1918, s. 2; *Novyi den'*, 21 Şubat 1918, s. 3; *Novaia zhizn'*, 20 Şubat 1918, s. 3 ve 21 Şubat 1918, s. 2; *Sotsial demokrat*, 21 Şubat 1918, s. 2-3.
38. *Kommunist*, 14 Mart 1918, s. 2.
39. Bu, 1918 Mart ayı başındaki yedinci ulusal parti kongresinde Sverdlov'un kullandığı rakamlardır.

Sed'moi ekstrennyi s"ezd RKP (b), s. 4.

40. TsGAIPD, f. 4000, op. 7, d. 814, ll. 12-17; *Kommunist*, 5 Mart 1918, s. 4.
41. Aralarında Petrograd'dan yetki sahibi birkaç örgütçünün de yer aldığı başlıca kadın Bolşevikler hakkında ilginç bir çalışma için bkz. Barbara Evans Clements, *Bolshevik Women* (Cambridge, 1997).
42. Mart, Nisan ve Haziran'daki Örgütçüler Meclisi toplantı tutanakları için bkz. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 66, ll. 1-25, 50-33 ve f. 4000, op. 7, d. 814, ll. 1-81. Örgütçüler Meclisi en azından 25 Aralık'a kadar toplanmaya devam etti; bir toplantı protokolüne ulaşılabilen son tarih budur.
43. Sovyet Delegeleri'nin Nisan-Temmuz 1918 tarihleri arasındaki toplantılarının tutanakları için bkz. TsGAIPD, f. 4000, op. 7, d. 820.
44. *Kommunist*, 5 Mart 1918, s. 4; *Pravda*, 19 Şubat 1918, s. 4.
45. TsGAIPD, f. 12, op. 1, d. 4, l. 1 ob.; *Kommunist*, 5 Mart 1918, s. 4; *Nash vek*, 21 Şubat 1918, s. 2; *Russkie vedomosti*, 21 Şubat 1918, s. 2.
46. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b)*, s. 209-210.
47. *Novaia zhizn'*, 21 Şubat 1918, s. 2. Üçüncü Petrograd Sol Sosyalist Devrimciler Konferansı bu değişikliği hızla onayladı (*Znamia truda*, 26 Şubat 1918, s. 1).
48. *Nash vek*, 21 Şubat 1918, s. 2.
49. A.g.e. Ayrıca bkz. D. V. Oznobishin, *Ot Bresta do Iur'eva* (Moskova, 1966), s. 88.
50. Ilyin- Zhenevsky, *The Bolsheviks in Power*, s. 22.
51. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 65, l. 1.
52. *Novaia zhizn'*, 23 Şubat 1918, s. 3.
53. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 66, ll. 1 ob.-2; *Nash vek*, 22 Şubat 1918, s. 2.
54. *Izvestiia*, 22 Şubat 1918, s. 2-3; *Novyi vechernyi chas*, 22 Şubat 1918, s. 2; *Nash vek*, 22 Şubat 1918, s. 3.
55. L. Stupochenko, *V Brestskie dni* (Moskova, 1926), s. 10-12.
56. *Nash vek*, 22 Şubat 1918, s. 3; *Izvestiia*, 22 Şubat 1918, s. 3; *Novyi vechernyi chas*, 22 Şubat 1918, s. 2.
57. Bu birliklerde hüküm süren kaosun harika bir tasviri için bkz. bir Kızıl Ordu komiserinin raporu, RGASPI, f. 146, op. 1, d. 169, l. 30 içinde.
58. *Izvestiia*, 22 Şubat 1918, s. 3. Sverdlov'a göre bu komitenin sınırsız yetkisi olacaktı (GARF, 1235, op. 18, d. 8, l. 40).
59. Bu konu hakkında bkz. A. L. Fraiman, *Revoliutsionnaia zashchita Petrograda v fevrale- marte 1918 g.* (Moskova-Leningrad, 1964), s. 82. Petrograd'ın Devrimci Savunması İçin Komitenin ilk üyeleri Bolşevik Zinovyev, Sverdlov, Laşevich, Volodarskia ve Zalutski ile Sol Sosyalist Devrimci Yakov Fishman ve Mikhail Levinson'du. Üyeleri daha sonra genişleyerek Askerî İşler Halk Komiserliğinden bir temsilci, aynı gün (21 Şubat) kurulan Petrograd Askerî Bölgesi Acil Durum Karargâhlarının beş üyesinin hepsi, MYK'dan beş temsilci ve Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci partilerden ikişer üyeyi kapsayacaktı (*Pravda*, 23 Şubat 1918, s. 2).
60. GARF, f. 1235, op. 18, d. 7, ll. 32-41; RGASPI, f. 86, op. 1, d. 76, ll. 1-15.
61. GARF, f. 1235, op. 18, d. 7, ll. 30-32.
62. A.g.e., l. 39.
63. A.g.e., l. 37.
64. A.g.e., ll. 34-38.
65. A.g.e., l. 38.
66. *Nash vek*, 24 Şubat 1918, s. 2.
67. Debo, *Revolution and Survival*, s. 142; Wheeler- Bennett, *Brest- Litovsk*, s. 255-257.
68. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b)*, s. 211-218.
69. A.g.e., s. 216.
70. A.g.e.
71. *Vladimir Il'ich Lenin, Biografi cheskaia khronika*, 5:274. Notun kendisi *Leninskii sbornik*, 11:27'de yayınlandı.
72. Stupochenko, *V Brestskie dni*, s. 18-19.
73. Lenin'in konuşmasının bir özeti için bkz. Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, 35:372.
74. Stupochenko, *V Brestskie dni*, s. 24.
75. *Nash vek*, 26 Şubat 1918, s. 2.
76. Stupochenko, *V Brestskie dni*, s. 27.
77. GARF, f. 1235, op. 18, d. 8, ll. 91-110; *Nash vek*, 26 Şubat 1918, s. 2.

78. GARF, f. 1235, op. 18, d. 8, l. 98, l. 101.
79. A.g.e., ll. 99, 102.
80. A.g.e., ll. 95-97.
81. A.g.e., ll. 97-98, 103-104; *Nash vek,* 26 Şubat 1918, s. 2.
82. Bu toplantının katılımcı sayıları değişir. Oy sayısı yaklaşık olarak 230'dur. Bolşeviklerin çoğunluğa sahip olmadığı kesindir. Fraksiyonlara göre toplam katılımcılar ve oy kullananların parti tarafından resmî analizi için bkz. GARF, f. 1235, op. 18, d. 8, ll. 70, 109-110.
83. 1924'te bazı eski Sol Komünistler, Kamkov'un Lenin ile yollarını ayırmaları, Merkez Komitelerinde Sol Komünist çoğunluğu kullanmaları ve yeni bir Brest karşıtı hükümet kurmak üzere Sol Sosyalist Devrimcilere katılmaları gerektiği düşüncesiyle Buharin ve Piatakov ile yakınlaştığını tespit ediyorlardı. Eski Sol Komünistler Kamkov'un önerisini ciddiyetsiz buluyorlardı ve onu kaale almadılar (*Pravda,* 3 Ocak 1924, s. 5). Bu pekâlâ doğru olabilirse de, Kamkov'un önerisinin ciddiyeti konusunda şüphe etmek için bir neden yoktur.
84. *Nash vek,* 26 Şubat 1918, s. 2-3.
85. K. T. Sverdlova, *Iakob Mikhailovich Sverdlov* (Moskova, 1960), s. 350.
86. GARF, f. 1235, op. 18, d. 8, ll. 109-110.
87. Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii,* 35:381.

7. "Ahlaksız" Bir Barış

1. *Dekrety sovetskoi vlasti,* 1:512; *Izvestiia,* 3 Mart 1918, s. 1.
2. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 70, l. 1.
3. A.g.e., d. 68, ll. 1-1 ob.
4. Bkz. altıncı bölüm.
5. *Izvestiia,* 22 Şubat 1918, s. 1; RGASPI, f. 19, op. 1, d. 67.
6. Fraiman, *Revoliutsionnaia zashchita Petrograda,* s. 132.
7. TsGAIPD, f. 4000, op. 5, d. 212, l. 148.
8. Örneğin bkz. *Znamia truda,* 24 Şubat 1918, s. 3.
9. Örneğin bkz. Fraiman, *Revoliustionnaia zashchita Petrograda,* s. 122.
10. 1917'de Petrograd garnizonu birliklerini devrimci eyleme hazırlamış ve Kızıl Ordu'ya Podvoyski, Krilenko, Antonov-Ovseenko, Eremeev gibi ilk askerî liderlerini ve politik komiserlerini hediye etmiş olan Bolşevik Askerî Örgütü artık can çekişiyordu. 1918 Mart ayı sonuna doğru da resmen lağvedildi. Bkz. *Petrogradskaia pravda,* 26 Mart 1918, s. 1.
11. Okhtinski bölgesindeki Bolşeviklerin ve Bolşevik sempatizanlarının 24 Şubat tarihli bir genel toplantısında bu çağrıya verilen olumlu tepki için örneğin bkz. TsGAIPD, f. 10, op. 1, d. 12, ll. 5-6.
12. TsGAIPD, f. 4000, op. 7, d. 814, l. 91.
13. Örneğin bkz. TsGASP, f. 9618, op. 1, d. 229, l. 83. Mart ayının sonunda Bolşevik Petersburg Komitesi gecikmeli olarak benzeri parti müfrezeleri örgütlemeye başladı. Fakat bu müfrezelerin gelişimi, bir süreliğine örgüt içi didişmeler ve kadroların önce Kızıl Ordu'da, ardından gıda tedariki müfrezelerinde görevlendirilmesi nedeniyle sekteye uğradı (TsGAIPD, f. 4000, op. 7, d. 64, ll. 5, 6-6 ob., 12, 23, 37, 58-60, 215-218).
14. Fraiman, *Revoliutsionnaia zashchita Petrograda,* s. 91.
15. *Izvestiia,* 26 Şubat 1918, s. 3 ve Fraiman, *Revoliutsionnaia zashchita Petrograda,* s. 91.
16. *Izvestiia,* 23 Şubat 1918, s. 3.
17. TsGA SPb, f. 101, op. 1, d. 38, l. 120.
18. TsGA SPb, f. 150, op. 1, d. 3, l. 121.
19. TsGA SPb, f. 9618, op. 1, d. 240, l. 19.
20. Bu toplantının tutanakları için bkz. TsGA SPb, f. 6276, op. 3, d. 163, l. 5-6.
21. Fraiman, *Revoliutsionnaia zashchita Petrograda,* s. 93. Metal işçileri için, A. L. Fraiman, *Krakh germanskoi okkupatsii na Pskovshchine: Sbornik dokumentov* (Leningrad, 1939), s. 73; ulaşım işçileri için, TsGA SPb, f. 6276, op. 3, d. 123, ll. 6-7; gıda imalatçıları için, f. 6261, op. 2, d. 2, l. 29 ve orman işçileri için, f. 5937, op. 2, d. 4, l. 49.
22. *Izvestiia,* 23 Şubat 1918, s. 1; 26 Şubat 1918, s. 6.
23. Örneğin bkz. Fraiman, *Revoliutsionnaia zashchita Petrograda,* s. 88-89.
24. TsGA SPb, f. 9618, op. 1, d. 240, l. 30; f. 2421, op. 1, d. 4, ll. 18-19.

25. GARF, f. 130, op. 2, d. 1098, l. 8.
26. Bkz. Polukarov'un 11 Haziran 1918'deki Birinci Tüm-Rusya Çeka'lar Konferansı'nın açılış oturumunda bu konudaki açıklaması (TsA FSB, f. 1, op. 3, d. 11, l. 4).
27. TsGA SPb, f. 9618, op. 1, d. 266, l. 6; TsGA SPb, f. 47, op. 1, d. 28, ll. 32-32 ob.; f. 101, d. 30, l. 119; d. 38, ll. 2-3 ob.
28. Vasili Adaları ve Peterhof bölgeleri, Çeka'larını bu dönemde kurdu (TGA SPb, f. 47, op. 1, d. 28, ll. 32-32 ob.; f. 101, op. 1, d. 38, ll. 2-3 ob.) ve diğer Petrograd bölgesi Sovyetlerinin de böyle yapmış olması olasıdır.
29. Bkz. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 67.
30. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 68, l. 2.
31. Shteinberg, *In the Workshop*, s. 146.
32. *Iz istorii VChK* (Moskova, 1958), s. 95-96.
33. *Pravda*, 22 Şubat 1918, s. 2.
34. AU FSB SPb i LO, No. N-47037. Pereltsveig için bkz. on ikinci bölüm.
35. TsGA SPb, f. 9618, op. 1, d. 226, l. 43.
36. TsGA SPb, f. 101, op. 1, d. 53, l. 14; d. 226, l. 39.
37. TsGA SPb, f. 9618, op. 1, d. 240, l. 59. Görüldüğü yerde infaz kararı her örnekte gerçekleşmemiş gibi görünse de, pek çok insan bu kriz sırasında Sovyet karşıtı propaganda yapma suçlamasıyla tutuklanarak Petrograd Sovyeti Devrim Mahkemesi karşısına çıkarıldı. Bkz. GARF, f. 336, op. 1, dd. 69, 149, 216.
38. TsGA SPb, f. 47, op. 1, d. 44, l. 85.
39. Bu raporların bir listesi için bkz. GARF, f. 393, op. 2, d. 70, ll. 137-138 ob.
40. GARF, f. 393, op. 2, d. 70, l. 138 ob.
41. A.g.e., l. 137 ob.
42. A.g.e., ll. 137 ob-138.
43. A.g.e., l. 137.
44. A.g.e.
45. A.g.e.
46. V. I. Startsev, *Ocherki po istorii Petrogradskoi krasnoi gvardii i rabochei militsii* (Moskova-Leningrad, 1965), s. 244-246.
47. F. Dingel'shtedt, "Iz vospominanii agitatora Petrogradskogo komiteta RSDRP (b) (s sentiabria 1917 g. po mart 1918 g.)," *Krasnaia letopis'*, 1927, no. 1 (22): 65-68.
48. *Sed'moi ekstrennyi s"ezd*, s. 90.
49. Riyazanov'un sunduğu karar tasarısı için bkz. TsGA SPb, f. 6276, op. 3, d. 6, l. 12.
50. A.g.e., l. 14 ob.
51. TsGA SPb, f. 9618, op. 1, d. 191, ll. 44-64.
52. A.g.e., ll. 45-47.
53. A.g.e., ll. 57-58.
54. RGASPI, f. 17, op. 65, d. 57, l. 35.
55. Bkz. altıncı bölüm.
56. TsGAIPD, f. 1, op. 4, d.113, ll. 7-9 ob.; ayrıca bkz. f. 1, op. 1, d. 67.
57. *Pravda*, 2 Mart 1918, s. 1.
58. A.g.e.
59. TsGAIPD, f. 1, op. 4, d. 113, ll. 7-8 ob.
60. A.g.e., l. 9. Buharin'in aklında, altıncı bölümde anlatılan 23 Şubat tarihli Merkez Komitesi toplantısı vardı.
61. A.g.e., l. 9 ob.
62. Bolşevik Moskova Oblastı Bürosunun Nisan-Haziran 1918 tarihleri arasında aynı adla çıkardığı teorik dergiyle karıştırılmamalıdır.
63. *Kommunist*, 5 Mart 1918, s. 4. Ayrıca bkz. *Kommunist*, 14 Mart 1918, s. 2.
64. *Kommunist*, 14 Mart 1918, s. 3. İstisnalar da vardı. Parti Narva bölgesi komitesinin 14 Mart tarihli bir toplantısında çoğunluk devrimci savaştan yana oy kullandı. Bkz. *Kommunist*, 15 Mart 1918, s. 4; 17 Mart 1918, s. 4.
65. Örneğin bkz. TsGAIPD, f. 2315, op. 1, d. 3, l. 83 ve f. 8, op. 1, d. 2, ll. 1-1 ob.
66. TsGA SPb, f. 9618, op. 1, d. 201, l. 3.

67. *Krasnaia gazeta,* 6 Mart 1918, s. 2.
68. TsGAIPD, f. 1, op. 4, d. 128, l. 3.
69. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 3, l. 2. Bağımsız olarak, Petersburg Komitesi Merkez Komitesi'ne benzer bir talep iletti (TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 105, l. 1).
70. *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b),* s. 165. Bu toplantının tutanakları, Merkez Komitesi 1917-1918 kayıtlarının 1958 tarihli basımına eklenmiştir. Fakat tarihleri 19 Ocak olarak belirtilmiştir; ki bu, Sovyet tarihçi E. V. Klopov'un 1966'da iddia ettiğine göre, kesinlikle bir hatadır. Fransız tarihçi Eva Berar ise 19 Ocak'ın doğru tarih olduğu kanaatindedir. Petrograd'da devam eden karşı-devrimci komplolardan kaçmanın hükümetin tahliyesinde önemli bir etken olduğu iddiası ikna edici olsa da, toplantının aslında 9 Mart'ta yapıldığı açıktır. Farklı argümanlar için bkz. E. V. Klopov, "Daty zasedanii TsK RKP (b) neobkhodimo utochnit' (9 marta 1918)," *Voprosy istorii KPSS,* 1966, no. 11:118-119 ve Eva Berar, "Pochemu bolsh'eviki pokinuli Petrograd?" *Minuvshee: Istoricheskii al'manakh,* 1993, no. 14:226-250.
71. *Sed'moi ekstrennyi s"ezd,* s. 1.
72. A.g.e.
73. A.g.e., s. 7-24.
74. A.g.e., s. 24-40.
75. A.g.e., s. 127-128.
76. A.g.e., s. 128.
77. A.g.e., s. 129.
78. A.g.e., s. 137.
79. A.g.e., s. 176-177.
80. A.g.e., s. 170.
81. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 70, l. 1.
82. Rusya'nın diplomasi başkenti olan Vologda hakkında bkz. A. Bykov ve L. Panov, *Diplomaticheskaia stolitsa Rossii* (Vologda, 1998).
83. *Izvestiia,* 27 Şubat 1918, s. 2.
84. *Nashe vremia* (Moskova), 7 Mart 1918, s. 3; *Krasnaia gazeta,* 6 Mart 1918, s. 4.
85. *Znamia truda,* 1 Mart 1918, s. 3.
86. 6 Mart gibi geç bir tarihte, Petrograd Sovyeti Başkanlık Heyeti, hükümetin kaçışıyla ilgili yanlış dedikodular yayanların tutuklanması emrini verdi (TsGA SPb, f. 9618, op. 1, d. 240, l. 80). Ayrıca bkz. TsGA SPb, f. 47, op. 1, d. 42, l. 49.
87. TsGAIPD, f. 1, op. 2, d. 3, ll. 1-5.
88. *Novye vedomosti,* 21 Mart 1918, s. 4.
89. GARF, f. 6148, op. 1, d. 2. *Puti revoliutsii (stat'i, materialy, vospominaniia)* (Berlin, 1923), s. 357.
90. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 70, l. 1.
91. TsA VMF, f. r-342, op. 1, d. 116, ll. 34-56 ob.
92. Iz perepiski E. D. Stasovoi i K. T. Novgorodtsevoi (Sverdlovoi), mart-dekabr' 1918 g.," *Voprosy istorii,* 1956, no. 10:91-92.
93. A. L. Litvin, *Levye esery i VCheka: Sbornik dokumentov* (Kazan, 1996), s. 51-52.
94. *Novaia zhizn',* 14 Mart 1918, s. 1. VÇeka Petrograd'ı 9 Mart öğle saati terk etti.
95. RGASPI, f. 446, op. 1, d. 1, ll. 2-2 ob.
96. Örnekler için bkz. V. D. Bonch- Bruevich, *Pereezd Sovetskogo pravitel'stva iz Petrograda v Moskvu (po lichnym vospominaniiam)* (Moskova, 1926), s. 16-18 ve V. Iakovlev, " Malo-Visherskii epizod (Pereezd Sovnarkoma v Moskvu v 1918 g.)," *Krasnaia letopis',* 1934, no. 1 (58): 94-102.
97. *Izvestiia Kronshtadtskogo soveta,* 2 Mart 1918, s. 3.
98. *Partiia levykh sotsialistov- revoliutsionerov: Dokumenty i materialy,* s. 261.
99. *Stenografi cheskii otchet 4-go chrezvychainogo s"ezda sovetov rabochikh, soldatskikh, krest'ianskikh i kazach'ikh deputatov* (Moskova, 1920), s. 83.
100. A.g.e., s. 82. Şaynberg'in vaadi için bkz. *Novyi vechernyi chas,* 14 Mart 1918, s. 1.
101. Örneğin bkz. D. V. Oznobishin, "Leninskii svod otvetov mestnykh sovetov na zapros SNK o zakliuchenii Brestskogo mira," in *Istochnikovedenie istorii sovetskogo obshchestva,* sayı 2 (Moskova, 1968), s. 189-243.
102. *Sotsial demokrat,* 15 Mart 1918, s. 2.
103. *Stenografi cheskii otchet 4-go chrezvychainogo s"ezda sovetov rabochikh, soldatskikh, krest'ianskikh i kazach'ikh deputatov,* s. 18-22.

104. A.g.e., s. 23-31.
105. A.g.e., s. 48-51.
106. A.g.e., s. 40-43.
107. A.g.e., s. 64-65.
108. A.g.e., s. 70-73.
109. RGASPI, f. 19, op.1, d. 77, ll. 9-14. İstifa eden Sol Komünist halk komiserlerinden sadece Aleksandra Kollontay bu istifasının nedenlerini yazılı olarak detaylandırmıştır. Devrimci savaşa desteği ve "Avusturyalı-Alman emperyalistlerle" anlaşmanın onaylanmasının dünya proletaryasının devrimci süngüsünü düşürdüğü ve Rusya'da Sovyet iktidarının altını oyduğu kanaatinin kendisine istifa etmekten başka seçenek bırakmadığını açıklar (RGASPI, f.19, op.1, d. 79, l. 10).
110. *Tret'ii vserossiiskii s"ezd,* s. 23.
111. *Vechernye vedomosti,* 18 Mart 1918, s. 4.
112. Bkz. on birinci bölüm.
113. Petersburg Komitesi'nin bu konferansı ve amaçlarını ilanı için bkz. *Kommunist,* 10 Mart 1918, s. 1.
114. TsGAIPD, f. 4000, op. 7, d. 814, ll. 82-83.
115. *Kommunist,* 14 Mart 1918, s. 2.
116. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 69, ll. 2ob.-8; M. Lur'e, "Iz istorii bor'by s 'levymi' kommunistami v Petrogradskoi organizatsii bol'shevikov," *Krasnaia letopis',* 1934, no. 2 (59):105-111.

8. Fırtınalı Bahar

1. *Sed'moi ekstrennyi s"ezd,* s. 113.
2. RGASPI, f. 19, op.1, d. 76, l. 2.
3. TsGA SPb, f. 9618, op. 1, d. 226, l. 55.
4. Yuritski'nin PÇeka başkanı olarak incelemesi için bkz. Aleksandr Rabinovich, "Moisei Uritskii: Robesp'er revoliutsionnogo Petrograda?" *Otechestvennaia istoriia,* 2003, no. 1:3-21.
5. Zinovyev'in bu adımı açıklamak için 12 Mart'ta Petrograd Sovyetine hitaben yaptığı konuşmadan alıntılar için bkz. *Gazeta kopeika,* 14 Mart 1918, s. 3 ve 25 Nisan tarihli Birinci Kuzey Oblastı Sovyetleri Kongresi'ne konu hakkında sunduğu rapor (TsGA SPb, f. 143, op. 1, d. 3, l. 5).
6. *Sbornik dekretov i postanovlenii po soiuzu kommun severnoi oblasti,* sayı 1, pt. 1 (Petrograd, 1919), s. 23.
7. Il'in-Zhenevskii, *The Bolsheviks in Power,* s. 26.
8. PİK-KK'deki Aydınlanma Komiserliği ve ulusal Aydınlanma Komiserliği görevlerini Lunaçarski yürütecekti.
9. *Novaia zhizn',* 14 Mart 1918, s. 1.
10. *Krasnaia gazeta,* 12 Mart 1918, s. 1. Hem Çeka hem Kızıl Ordu, Troçki'ye rapor verecekti.
11. Örneğin bkz. Troçki'nin ilk açıklaması, *Krasnaia gazeta,* 12 Mart 1918, s. 1.
12. RGASPI, f. 5, op. 1, d. 1032, ll. 6-7. Troçki'nin gidişinden sonra Merkez Komitesi Petrograd Bürosu Zinovyev, Stasova, Krestinski, Laşeviç, Smilga ve Yoffe'den oluştu.
13. A. P. Nenarokov, yay., *Pervoe Sovetskoe pravitel'stvo: Oktiabr' 1917-iiul' 1918* (Moskova, 1991), s. 426.
14. Böylece birinin Milletler Komiserliğine başkanlık etmesi gerektiğinde, PİK-KK Petrograd Sovyeti Başkanlık Heyetinden uygun bir aday belirlemesini talep ediyordu (TsGASPb, f. 144, op. 1, d. 1, l. 30).
15. K. I. Shelavin, "Iz istorii Peterburgskogo komiteta bol'shevikov v 1918," *Krasnaia letopis',* 1928, no. 2 (26): 110-111.
16. TsGAIPD, f. 1, op. 2, d. 3, l. 1.
17. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 3, ll. 1-2 ve bkz. yedinci bölüm.
18. TsGAIPD, f. 4000, op. 7, d. 814, ll. 82-85.
19. TsGAIPD, f. 4000, op. 4, d. 814, l. 82.
20. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 66, ll. 1-3. Örgütçüler Meclisinin kuruluşu hakkında bkz. altıncı bölüm.
21. TsGAIPD, f. 4000, op. 7, d. 814, l. 91.
22. *Petrogradskaia pravda,* 9 Nisan 1918, s. 3; TsGAIPD. f. 1, op. 1, d. 64, ll. 6-6 ob. Birinci Kuzey Oblastı [Bolşevik] Parti Konferansı hakkında bkz. dokuzuncu bölüm.
23. RGASPI, f. 17, op. 4, d. 10, l. 38.
24. TsGAIPD, f. 1817, op. 1, d. 29, ll. 1-30.
25. *Strana,* 5 Nisan 1918, s. 4; ayrıca bkz. *Novye vedomosti,* 21 Mart 1918, s. 7.

26. RGASPI, f. 19, op.1, d. 79, l. 3.
27. RGASPI, f. 19, op.1, d. 84, l. 3.
28. RGASPI, f. 19, op.1, d. 94, ll.13-13 ob.; vurgular özgün metne ait.
29. RGASPI, f. 82, op. 2, d. 7, ll. 107-110.
30. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 94, ll. 2-3.
31. TsGA SPb, f. 144, op.1, d. 1, l. 1.
32. RGASPI, f. 5, op.1, d. 2858, ll. 6-6 ob.
33. *Nash vek*, 17 Mart 1918, s. 4; *Krasnaia gazeta*, 30 Mart 1918, s. 3.
34. Örneğin bkz. altı PÇeka mahkûmunun salınmasına dair bir rapor, *Novye vedomosti*, 18 Mart 1918, s. 5.
35. Viborg bölgesel Sovyetinin bu döneme ait protokolleri bu olguyu özellikle iyi yansıtır (bkz. TsGA SPb, f. 148, op. 1, d. 51).
36. Bir morg çalışanının bu koşulları tasviri için bkz. "Uzhasy vremeni," *Novye vedomosti*, 13 Nisan 1918, s. 7.
37. Kazan tarihçi Alter Litvin, VÇeka'nın Ocak-Mayıs 1918 tarihleri arasındaki on dört toplantısının parçalı protokollerini yayınlamıştır. Bu protokoller, suçu ve politik yıkıcılık faaliyetlerini kontrol etmenin bir aracı olarak yargısız infazlara başvurmanın çoğu VÇeka yöneticisi tarafından açıkça desteklendiğini gösterir (bkz. Litvin, *Levye esery i VCheka*, s. 48-65).
38. *Nash vek*, 16 Mart 1918, s. 1.
39. *Sbornik dekretov i postanovlenii po kommun severnoi oblasti*, sayı 1, pt. 1, s. 97.
40. TsGA SPb, f. 2421, op. 1, d. 1, l. 142.
41. *Izvestiia Kronshtadtskogo soveta*, 10 Mart 1918, s. 2.
42. TsGA SPb, f. 143, op. 1, d. 31, l. 126.
43. GARF, f. 130, op. 2, d. 342, l. 27; TsGA SPb, f. 143, op. 1, d. 3, l. 32; *Sbornik dekretov i postanovlenii*, sayı 1, pt. 1, s. 539-540.
44. *Novye vedomosti*, 29 Nisan 1918, s. 6.
45. *Nash vek*, 1 Mayıs 1918, s. 3.
46. TsGA SPb, f. 144, op. 1, d. 1, l. 13 ob.
47. TsGA SPb, f. 143, op. 1, d. 31, l. 163; f. 144, op. 1, d. 1, l. 32.
48. Bir pud, yaklaşık olarak otuz altı paunda denktir.
49. Bkz. S. S. Zagorski'nin DOM'a sunduğu 18 Mayıs tarihli rapor (TsGA SPb, f. 3390, op. 1, d. 13, l. 119). Ayrıca bkz. Hoover Institution arşivleri, Isaac Steinberg Koleksiyonu, XX692-10V, "The Events of July 1918", s. 5-9.
50. TsGA SPb, f. 3390, op. 1, d. 13, ll. 119-121.
51. İlk kamulaştırma kararnamelerinden örnekler için bkz. M. P. Iroshnikov, yay., *Dekrety Sovetskoi vlasti o Petrograde, 1917-1918* (Leningrad, 1986), s. 76-79, 87-89, 94-96, 98, 111-112.
52. "İşçi denetimi" kaynaklı sorunlar ile sanayideki ilk kamulaştırmalar ve VSNKh'ın kuruluşu arası ilişkiler hakkında bkz. E. H. Carr, *The Bolshevik Revolution, 1917-1923*, cilt 2 (Baltimore, 1966), s. 72-90.
53. TsGA SPb, f. 9618, op.1, d. 185, ll. 50-51.
54. Mart'a gelindiğinde Viborg bölgesinde kabaca otuz bin işçi işten çıkarılmıştı (*Novaia zhizn'*, 27 Mart 1918, s. 3). O dönemde bu bölgede sadece dört fabrika çalışmaya devam ediyordu (TsGA SPb, f. 9618, op. 1, d. 191, l. 46).
55. Bir Petrograd bölgesel Sovyetinde bu olgunun incelemesi için bkz. see Alexander Rabinowitch, "The Evolution of Local Soviets in Petrograd, November 1917-June 1918: The Case of the First City District Soviet," *Slavic Review* 46, no. 1 (1987): 20-37.
56. Bu durum; bahar sonlarında partinin Viborg bölge komitesi tarafından yereldeki Bolşevikler arasında dolaşıma sokulan ve Viborg bölgesel Sovyetindeki personelin bürokratik tavrını eleştiren, hayli açık sözlü ve çok gizli bir mektupta yansıtılır (TsGAIPD, f. 2, op. 1, d. 7a, l. 1).
57. TsGA SPb, f. 3390, op. 1, d. 13, l. 4 ob.
58. TsGA SPb, f. 3390, op.1, d.13, ll. 2 ob., 11.
59. Örneğin bkz. G. Ia. Aronson, "Dvizheniia upolnomochennykh ot fabrik i zavodov v 1918 godu" (New York, 1960); ayrıca bkz. Dmitrii Churakov, *Revoliutsiia, gosudarstvo, rabochii protest: Formy, dinamika i priroda massovykh vystuplenii rabochikh v Sovetskoi Rossii 1917-1918 godu* (Moskova, 2004), s. 124-128.
60. Iu. Denike, "B. O. Bogdanov v nachale 1918," *Sotsialisticheskii vestnik*, Ocak 1960, s. 48; a.y., "From the Dissolution of the Constituent Assembly to the Outbreak of the Civil War," *The Mensheviks from the Revolution of 1917 to the Second World War*, yay. Leopold H. Haimson (Chicago ve Londra, 1974), s. 115-

116. KMSB'nin Mart başına kadar toplanmaya devam eden işçi konferansları ile Bogdanov'un girişimi arasında herhangi bir doğrudan bağlantı görünmemektedir.
61. TsGA SPb, f. 3390, op. 1, d. 13, ll. 1 ob.-2.
62. TsGA SPb, f. 3390, op. 1, d. 13, l. 2. Orada bulunan seçilmiş delegelerin yarıdan fazlasının ya Menşevik ya da Sosyalist Devrimci olmasına ve ılımlı sosyalist liderliğin temsilcilerinin bir strateji oturumunda görüş sunmaya açıkça davet edilmiş olmalarına rağmen durum buydu.
63. TsGA SPb, f. 3390, op.1, d. 13, l. 72.
64. Aslında DOM, yasaklanana kadar ilk toplantılarının tüm ve tam dökümlerini kendi dergisinde yayınlamıştı (bkz. *Chrezvychainoe sobranie upolnomochennykh fabrik i zavodovg. Petrograda,* no. 1-2, 18 Mart 1918 ve no. 3-4, 16 Nisan 1918).
65. TsGA SPb, f. 3390, op. 1, d. 13, l. 137; d. 9, l. 16.
66. TsGAIPD, f. 4000, op.1, d. 4, l. 3.
67. *Petrogradskaia pravda,* 24 Mart 1918, s. 1; 27 Mart 1918, s. 1.
68. Bu gelişmeler hakkındaki raporlar için bkz. TsGA SPb, f. 3390, d. 13, l. 60.
69. TsGA SPb, f. 6276, op.3, d.163, l. 14.
70. Değişen bu durum, dönemin tutuklama listelerince belgelenmiştir (örneğin bkz. TsGA SPb, f. 506, op. 1, d. 1a, ll. 1-4, 7 ob.-9, 13-32, 34-41, 44-45,46 ob.).
71. Bu terimler, o dönem iki bakış açısını ayrıştırmak için kullanılırdı. Örneğin bkz. TsGA SPb, f. 3390, op. 1, d. 13, l. 149.
72. TsGA SPb, f. 3390, op. 1, d.13, ll. 65-66.
73. TsGA SPb, f. 3390, op. 1, d.13, l. 89.
74. TsGA SPb, f. 3390, op. 1, d.13, ll. 98-102.
75. Bu dönemde hâlâ 11.400 işçi Putilov tesisinde ve bir 500 işçi daha Putilov tersanesinde istihdam ediliyordu (TsGA SPb, f. 3390, op. 1, d. 11, l. 14).
76. TsGA SPb, f. 3390, op.1, d.13, ll. 105-113.
77. TsGA SPb, f. 3390, op.1, d. 2, ll. 1-31; d. 13, ll. 115-117; f. 9672, op. 1, d. 246, l. 20.
78. TsGA SPb, f. 3390, op.1, d. 13, l. 124.
79. TsGA SPb, f. 3390, op.1, d. 13, ll. 133-140; d. 17, ll. 16, 16ob., 38-38 ob.
80. TsGA SPb, f. 3390, op.1, d. 13, ll. 156-169, 172, 181.
81. Bkz. dokuzuncu bölüm.
82. TsGA SPb, f. 3390, op. 1, d. 13, ll. 219-225.
83. Bu talimatlar için bkz. TsGA SPb, f. 101, op. 1, d. 68, ll. 14-14 ob.
84. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 66, l. 18.
85. RGASPI, f. 466, op. 1, d. 1, l. 15 ob.
86. TsGAIPD, f. 4000, op. 7, d. 814, ll. 135-137.
87. TsGAIPD, f. 4000, op. 7, d. 814, l. 139; K. Shelavin, "Iz istorii Peterburgskogo komiteta," *Krasnaia letopis',* 1928, no. 2 (26): 110; 1928, no. 3 (27): 162-164.
88. 1918 Şubat ortasında Örgütçüler Meclisinin kuruluşu hakkında bkz. altıncı bölüm.
89. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 66, ll. 18-19.
90. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 66, l. 18-19; f. 4000, op. 7, d. 820, ll. 94 -99; f. 4000, op. 4, d. 814, l. 142.
91. *Pervaia konferentsiia rabochikh i krasonarmeiskikh deputatov 1-ogo gorodskogo raiona (stenografi cheskie otchety 25 maia-5 iiunia)* (Petrograd, 1918). Vasili Adası ve Porokhovski bölgelerindeki örgütsüz işçi konferansları protokolleri için bkz. sırasıyla TsGA SPb, f. 47, op. 1, d. 27, ll. 1-9 ve f. 511, op. 1, d. 1, ll. 1-14.
92. Bu konferansın detaylı bir aktarımı için bkz. Rabinowitch, "The Evolution of Local Soviets in Petrograd," s. 20-30.
93. *Pervaia konferentsiia,* s. ix.
94. A.g.e., s. viii-xv.
95. Bir kere, Bolşevikler -kural olarak- çoğu delegenin seçildiği fabrika seçim meclislerini örgütleyen fabrika komitelerinin çoğunu kontrol ediyorlardı. Ayrıca Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci liderliği, rejime sadakatleri hizmetlerinin bir koşulu olan yaklaşık kırk beş Kızıl Ordu temsilcisinin blok oyuna sahipti.
96. *Pervaia konferentsiia,* s. xv, 269-274.
97. A.g.e., s. 19-85.
98. A.g.e., s. 300-361.

9. Devam Eden Krizler

1. Birleşik Krallık Ulusal Arşivleri (TNA): Kamusal Kayıtlar Ofisi (PRO), FO 371/3315/34853.
2. A.g.e.
3. TNA: PRO, ADM 137/1731/82.
4. Bkz. A. Rabinovich, "Dos'e Shchastnogo: Trotskii i delo geroia Baltiiskogo flota", *Otechestvennaia istoriia*, 2001, no. 1:61-81. Bu makalenin kısaltılmış bir İngilizce versiyonu için bkz. Alexander Rabinowitch, "The Shchastny File: Trotsky and the Case of the Hero of the Baltic Fleet," *Russian Review* 58, no. 4 (Ekim 1999): 37-47.
5. Ministerstvo inostrannykh del SSSR, *Sovetsko- Germanskie otnosheniia: Ot peregovorov v Brest- Litovske do podpisaniia Rapal'skogo dogovora*, cilt 1 (Moskova, 1968), s. 368.
6. AU FSB SPb i LO, No. 3614, l. 50; A. L. Fraiman, yay., *Baltiiskie moriaki v bor'be zavlast' sovetov (noiabr' 1917 dekabr' 1918)* (Leningrad, 1968), s. 51, 126, 131.
7. *Krasnaia armiia i fl ot*, 9 Nisan 1918, s. 2; A. K. Drezen, yay., *Baltiiskii fl ot v Oktiabr'skoi revoliutsii i grazhdanskoi voine* (Leningrad, 1932), s. 81.
8. F. N. A. Cromie, *Letters [on Russian Affairs] from Captain Cromie RN* (y.y., 1919), s. 118-189.
9. RGA VMF, f. r-92, op. 1, d. 135, ll. 27-30; P. Stashevich, "Ledovyi pokhod Baltiiskogo flota," *Oktiabr'skii shkval: Moriaki Baltiiskogo fl ota v 1917 goda* (Leningrad, 1927), s. 129-144; A. I. Muranov and V. E. Zviagintsev, *Dos'e na marshala: Iz istorii zakrytykh sudebnykh protsessov* (Moskova, 1996), s. 14-78.
10. Shchastny'nin filo gemilerini Ladoga Gölü'ne taşıma önerisi Troçki tarafından 22 Nisan'da onaylandı (AU FSB SPb i LO, No. 3614, l. 55).
11. RGA VMF, f. r-52, op. 5, d. 1, l. 44. Fort Ino krizi hakkında bkz. A. I. Rupasov ve A. N. Chistikov, *Sovetsko- fi nliandskaia granitsa, 1918-1938* (St. Petersburg, 2000), s. 13-14.
12. TsGA SPb, f. 144, op. 1, d. 1, ll. 30-32. MYK kararı hakkında bkz. *Protokoly zasedanii vserossiiskogo tsentral'nogo ispolnitel'nogo komiteta 4-ogo sozyva* (Moskova, 1920), s. 10-13, 169-193.
13. TsGA SPb, f. 144, op. 1, d. 1, l. 41. Ayrıca bkz. GARF, f. 130, op. 1, d. 342, l. 25.
14. TsGA SPb, f. 47, op. 1, d. 42, l. 93; f. 9618, op. 1, d. 240, l. 99; f. 1000, op. 79, d. 12, ll. 48-48 ob.; RGA VMF, f. r-661, op. 1, d. 138, l. 23; f. r-52, op. 1, d. 4, l. 1; f. r-852, op. 1, d. 25, l. 32.
15. TsGAIPD, f. 4000, op. 4, d. 815, ll. 108-134.
16. *Petrogradskaia pravda*, 26 Nisan 1918, s. 1.
17. Müttefik müdahaleleri hakkında bkz. on ikinci bölüm.
18. *Izvestiia TsK KPSS*, 1989, no. 4:141-142, 155 n. 1; Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, cilt 36, s. 315, 607 n. 122.
19. Örneğin bkz. *Novye vedomosti*, 9 Mayıs 1918. Ön sayfanın tamamı, Alman talepleri ve Petrograd ve Moskova'nın yaklaşan işgali hakkında haberlere ayrılmıştı.
20. Benzer "Alan mektupları"nın dikkatli bir analizinde, rahmetli George F. Kennan bunların sahte belgeler olduğu sonucuna varıyordu. Bkz. George F. Kennan, "The Sisson Documents," *Journal of Modern History* 28, no. 2 (1956): 130-154.
21. *Novye vedomosti*, 10 Mayıs 1918, s. 3.
22. TNA: PRO, ADM 137/1731, s. 53-54, 59-60.
23. TNA: PRO, ADM 137/1731, s. 51, 77; ADM 137/1773, p. 7; FO 371/3329/86376.
24. *Letters [on Russian Affairs] from Captain Cromie RN*, s. 136.
25. Bkz. dokuzuncu bölüm.
26. Bu toplantının detaylı bir tutanağı için bkz. AU FSB SPb i LO, No. 3614, ll. 286-300.
27. Örneğin Shchastny'nin mahkemesinde, Sovyetlerdeki ilk "gösteri mahkemesinde" ifade vermesine izin verilen tek tanık Troçki'ydi. 1995'te, ölümünden sonra, Shchastny kendisine yöneltilen bütün suçlardan aklandı ve itibarı resmî olarak iade edildi (RGA VMF, f. r-2244, op. 1, d. 14, l. 1).
28. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 109, l. 13. Ayrıca bkz. TsGAIPD, f. 1817, op. 1, d. 24, l. 15.
29. RGA VMF, f. r-96, op. 1, d. 72, l. 6.
30. Birlikte, on yedisi destroyer olmak üzere kabaca yirmi beş gemi vardı. 14-16 Mayıs tarihleri arasında, Ladoga Gölü'ne nakil için ayrılan gemiler Neva köprüleri üzerinden taşınarak Petrograd'ın güneybatı Nevski bölgesindeki Obukhov tesisine yakın bir yere demir attı.
31. AU FSB SPb i LO, No. N-3614, l. 170.
32. AU FSB SPb i LO, No. N-3614, l. 21. Ayrıca bkz. RGA VMF, f. r-96, op. 1, d. 72, ll. 27-29.
33. Aslında Ino Kalesi'nin imhası, Kronştad komutanı Konstantin Artamonov tarafından yönetilmişti. Artamonov, kalenin kısa süre içinde Fin kuvvetleri tarafından ele geçirilmesi ya da olduğu haliyle Alman-

lara teslim edilmesi tehlikesini göz önüne alarak, kendi başına hareket etmişti. Artamonov'un hesabına göre, düşmanların eline geçen, Kronştad ve Baltık Filosu'nun en değerli gemileri, Ino'nun büyük silahlarıyla tehdit edilecekti (RGA VMF, f. r-52, op. 1, d. 1a, ll. 3-6).

34. Drezen, *Baltiiskii flot v Oktiabr'skoi revoliutstii i grazhdanskoi voine*, s. 121.
35. RGA VMF, f. r-5, op. 1, d. 93, ll. 117-118 ob.
36. TsGA SPb, f. 9672, op. 1, d. 200, l. 20.
37. TsGA SPb, f. 9672, op. 1, d. 200, l. 19.
38. Kolpino vakası hakkında bkz. sekizinci bölüm.
39. Mikhail Shkarovskii, "Beskrovnyi miatezh," s. 3 (basılmamış elyazması).
40. RGA VMF, f. r-342, op. 1, d, 111, l. 19.
41. TsGA SPb, f. 9672, op. 1, d. 246, l. 29.
42. TsGA SPb, f. 9672, op. 1, d. 246, ll. 30-31. Shkarovskii, "Beskrovnyi miatezh," s. 8-9.
43. Volodarski, ona yönelik suikast ve politik sonucu hakkında bkz. on birinci bölüm.
44. Örneğin bkz. TsA FSB, No. N-199, ll. 112, 118, 125.
45. *Nash vek*, 26 Haziran 1918, s. 3.
46. TsGA SPb, f. 143, op. 1, d. 31, l. 235.
47. Bkz. on ikinci bölüm.
48. *Nash vek*, 26 Haziran 1918, s. 3.
49. E. N. Shoshkov, *Namorsi A. M. Shchastnyi* (St. Petersburg, 2001), s. 299.
50. *Novaia zhizn'*, 22 Haziran 1918, s. 1.
51. RGA VMF, f. r-342, op. 1, d. 115, l. 16.
52. TsGAIPD, f. 1, op. 4, d. 116, ll. 1, 6-13 ve *Den' velikoi revoliutsii*, 7 Kasım 1921.
53. TsGAIPD, f, 1, op. 4, d. 116, l. 18; *Petrogradskaia pravda*, June 14, 1918, p. 4; *Krasnaia gazeta*, 18 Haziran 1918, s. 4.
54. Putilov işçilerinin temelde açlık sorunuyla nasıl baş edileceğini tartışmak üzere 28 Mayıs'ta düzenlenen kitlesel toplantısında alınan bir karar, bu basıncı yansıtıyordu. Karar, tesisin Petrograd Sovyetindeki temsilcilerini geri çağırıyor ve derhal yeni temsilcilerin seçilmesi için yetki veriyordu (TsGA SPb, f. 1788, op. 23, d. 5a, l. 4). Petrograd'ın en büyük tesisinden gelen bu adım, gıda tedariki politikalarından memnuniyetsizliğe dayalı, kontrolsüz bir geri çağırma hamlesinin hızla diğer işletmelere yayılacağını gösteriyordu.
55. *Severnaia kommuna*, 13 Haziran 1918, s. 1.
56. Bkz. onuncu bölüm.
57. *Severnaia kommuna*, 16 Haziran 1918, s. 2-3.
58. Her bölgesel işçi konferansına, bin işçi ve Kızıl Ordu askeri için bir vekil hakkı tanınmıştı. Dahası, büyüklüğünden bağımsız olarak her bölgesel Sovyete üç vekil hakkı verilmişti (*Severnaia kommuna*, 18 Haziran 1918, s. 1).
59. *Krasnaia gazeta*, 16 Haziran 1918, s. 3.
60. *Vestnik soveta 1-go gorodskogo raiona*, 4 Temmuz 1918, no. 16-17, s. 8-9.
61. TsGA SPb, f. 100, op. 1, d. 10, l. 22; *Narodnoe delo*, 27 Haziran 1918, s. 2.
62. *Severnaia kommuna*, 18 Haziran 1918, s. 1.
63. A.g.e., 5 Temmuz 1918, s. 3.
64. *Gazeta- kopeika*, 19 Haziran 1918, s. 3.
65. A.g.e., 16 Haziran 1918, s. 2; *Petrogradskaia pravda*, 16 Haziran 1918, s. 2.
66. *Petrogradskaia pravda*, 18 Haziran 1918, s. 1.
67. TsGAIPD, f. 4000, op. 7, d. 814, l. 25.
68. Örneğin Okhtinski and Viborg bölgelerinde durum buydu (TsGAIPD, f. 10, op. 1, d. 12, l. 23 ob., and f. 2, op. 1, d. 4, l. 6).
69. RGA VMF, f. r-661, op. 1, d. 1, l. 30.
70. Bkz. ikinci bölüm. Başlıca Bolşevik günlük gazeteleri *Petrogradskaia pravda* ve *Krasnaia gazeta*, Petrograd Sovyetinin gazetesi *Severnaia kommuna* ve Sol Sosyalist Devrimci *Znamia bor'by* gazetesinin kampanya başyazılarının ana temaları arasında bunlar yer alıyordu.
71. *Novaia zhizn'* (Petrograd), 18 Haziran 1918, s. 2.
72. Yayınlanan nihai sonuçlar şu şekildeydi: Bolşevikler ve sempatizanları, 474; Sol Sosyalist Devrimciler ve

sempatizanları, 87; Sağ Sosyalist Devrimciler ve sempatizanları, 44; Menşevikler ve sempatizanları, 35; diğer partiler, 2; bağımsızlar, 35 (*Severnaia kommuna,* 6 Temmuz 1918, s. 3).

73. O dönemde pek çok kadın fabrika işçisinin yerini, terhis edilerek eski işlerine geri dönen erkek işçiler almıştı. Ayrıca tekstilde istihdam edilen binlerce kadın, Türkistan'ın pamuk ambargosu nedeniyle fabrikalarının kapanması tehdidiyle karşı karşışaydı.
74. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 66, ll. 28-29.
75. *Novaia zhizn',* 2 Temmuz 1918, s. 1.
76. *Severnaia kommuna,* 18 Haziran 1918, s. 1.
77. Bkz. onuncu ve on birinci bölümler.
78. RGASPI, f. 564, op. 1, d. 4, l. 201.
79. TsGAIPD, f. 4000, op. 7, d. 814, ll. 166-174, 183-184.
80. Bkz. birinci bölüm, 98'inci sonnot.
81. TSGAIPD, f. 1, op. 1, d. 66, l. 30.
82. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 66, ll. 30-33; f. 2, op. 3, d. 4, ll. 8-8 ob. Kadınlar arasında parti çalışması için seksiyonlar Petersburg, Vasili Adası ve Viborg bölge komiteleri tarafından Temmuz'da (TsGAIPD, f. 6, op. 6, d. 6, l. 67; f. 4, op. 1, d. 1, l. 16; f. 2, op. 1, d. 4, ll. 7-8 ob.; f. 2, op. 1, d. 1, l. 6), İkinci Kent ve Narva bölge komiteleri tarafından Ağustos başında (f. 1817, op. 1, d. 24, ll. 26-26 ob.; *Krasnaia gazeta,* 7 Ağustos 1918, s. 3) kuruldu. Petersburg Komitesi 31 Ağustos'ta, kuruluşların tamamlandığını duyurdu (*Krasnaia gazeta,* 1 Eylül 1918, s. 3).
83. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 75, ll. 144-145.
84. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 66, l. 33.
85. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 66, ll. 29-33.
86. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 64, ll. 24, 26 ob.
87. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 64, ll. 32-32 ob.
88. *Krasnaia gazeta,* 4 Ağustos 1918, s. 3.
89. A.g.e. (akşam baskısı), 28 Haziran 1918, s. 3.
90. Greve katılan görece az sayıdaki girişime ve kişiye misillemelerle ilgili sayısız belgeye Petersburg arşivlerinden ulaşılabilir. Örneğin hâlâ büyüklüğünü koruyan Hükümet Basımevi idaresi, memurları ve işçileri greve çıkınca, on altı danışma personeli emeklilik ve ücretsiz konut hakkı kaybıyla derhal işten çıkarıldı. Katılan işçilere ceza verildi (TsGAIPD, f. 1949, op. 1, d. 11, ll. 70-71; d. 7, l. 4 ve TsGA SPb, f. 143, op. 1, d. 31, l. 257).
91. *Novaia zhizn',* 30 Haziran 1918, s. 1.
92. A.g.e., 2 Temmuz 1918, s. 1.
93. TsGA SPb, f. 3390, op. 1, d. 17, l. 34.
94. Bkz. on birinci bölüm.
95. TsGA SPb, f. 3390, op. 1, d. 12, ll. 33-33 ob.
96. TsGA SPb, f. 3390, op. 1, d. 4, ll. 3-4.
97. TsA FSB RF, f. 1, op. 2, d. 126, ll. 87-87 ob.
98. Bu "toplantıya" dair kısa özetim; bir katılımcının kabataslak tuttuğu eksik notlara, olayın hemen ardından Aleksey Smirnov tarafından yazılan bir mektuptaki özlü tasvire ve yeminli VÇeka ifadelerindeki verilere dayanmaktadır (TsGA SPb, f. 3390, op. 1, d. 4, ll. 5-18; TsA FSB, RF, f. 1, op. 2, d. 126, v. 1, ll. 114-119, 135-174; v. 2, ll. 16, 18, 58, 76, 83, 90, 104, 123).
99. Tutuklananlara karşı işlemler hakkında bkz. on ikinci bölüm.
100. I. G. Fedorov, "Epidemiia kholery v Petrograde v 1918 g.," *Izvestiia komissariata zdravookhraneniia soiuza kommun severnoi oblasti,* 1918, no. 1:82-88.
101. A.g.e., s. 84-85.
102. TsGAIPD, f. 4000, op. 7, d. 814, ll. 160-162.
103. Viborg bölgesel Sovyetinin (bkz. TsGA SPb, f. 148, op. 1, d. 43, ll. 76 ob.-77 ob.; d. 51, ll. 143, 145 ob.) ve Birinci Kent Bölgesel Sovyetinin çabaları özellikle iyi belgelenmiştir (bkz. *Vestnik soveta 1-go gorodskogo raiona,* 17 Temmuz 1918, s. 2; 20 Temmuz 1918, s. 5; 27 Temmuz 1918, s. 5-6; 7 Kasım 1918, s. 7-8). Kolera krizi esnasında bölgesel Sovyetlerin ürettiği basılı materyallerin -posterler, kitapçıklar, broşürler, seminer ilanları vb.- temsili bir koleksiyonu, Kuzey Oblastı Sovkom'u Halk Sağlığı Komiserliği dosyalarında korunmuştur (bkz. TsGA SPb, f. 2815, op. 1, d. 342).
104. Komisyon toplantılarının protokolleri için bkz. TsGA SPb, f. 2815, op. 1, dd. 337, 338.

105. Fedorov, "Epidemiia kholery v Petrograde v 1918 g.," s. 14.
106. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 109, l. 15.
107. TsGA SPb, f. 2815, op. 1, d. 344, l. 78; d. 388, l. 24 ob.; d. 337, l. 26.
108. 1918 baharında Petrograd işçileri arasındaki huzursuzluğun kaynakları ve sınırları ile işçilerin DOM'a desteği hakkında farklı bakış açıları için bkz. William G. Rosenberg, "Russian Labor and Bolshevik Power after October," *Slavic Review* 44, no. 2 (1985): 227-238; Moshe Lewin, "More Than One Piece of the Puzzle Is Missing," *Slavic Review* 44, no. 2 (1985): 239-243 ve Vladimir Brovkin, "Politics, Not Economics, Was the Key," *Slavic Review* 44, no. 2 (1985): 244-250.
109. *Nash vek*, 10 Temmuz 1918, s. 4; *Materialy po statistike Petrograda*, sayı 2, s. 113.
110. *Novye vedomosti*, 17 Haziran 1918, s. 4.
111. RGASPI, f. 17, op. 4, d. 10, l. 33.

10. Kuzey Komünü ve Bolşevik-Sol Sosyalist Devrimci İttifakı

1. TsGA SPb, f. 143, op.1, d. 3, ll. 5-6.
2. RGASPI, f. 17, op. 4, d. 11, ll. 24-26. Stasova'nın Moskova'daki Novgorod tseva'ya bir mektubunda dile getirdiği gibi, "Piter'ın artık başkent olmadığını söylemek yetmez. İnsanlar Moskova'nın başkent olmasına bir iki ayda ve 'hatta belki de bir yılda' alışmayacaklar! Moskova'nın Piter karşısında boyun eğmesinin ne kadar uzun sürdüğünü bir düşün!" (A.g.e.).
3. Büronun 13 Nisan tarihli bir toplantısının tutanakları, genel oturumda Laşeviç, Zinovyev ve Yoffe'nin raporları dinlendikten sonra, yolculuğun bir zaman kaybı olacağı, Lenin ve Stalin orada olmadığı için bir genel oturum yapıldığından bahsedilemeyeceği ve Moskova'da sadece parti liderliğinin değil, hükümetin bile darmadağın olduğu sonucuna varılmıştı. Bu nedenle Büro, "Moskova'da parti faaliyeti olmadığından ve parti aygıtını koruma ve güçlendirme ihtiyacından ötürü, Merkez Komitesi Petrograd Bürosunun tüm Rusya'da faaliyet yürütmesi gerekmektedir" kararını aldı (RGASPI, f. 466, op.1, d.1, l. 10).
4. RGASPI, f. 466, op. 1, d. 1, ll. 2-2 ob.
5. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 107, l. 3. Bkz. V. P. Khmelevskii, *Severnyi oblastnyi komitet RKP (b)* (Leningrad, 1972), s. 32-35.
6. Khmelevskii, *Severnyi oblastnoi komitet*, s. 36-38. Bu konferansa ilişkin notlar için bkz. RGASPI, f. 67, op. 1, d. 1.
7. M. Roliakov, "Soiuz kommun Severnoi oblasti," *Khoziaistvo Severo- zapadnogo kraia*, 1927, no.9:13.
8. GARF, f. 130, op.2, d. 342, l. 4.
9. TsGA SPb, f. 144, op.1, d.1, l. 7. Zinovyev, Merkez Komitesi Petrograd Bürosundaki yoldaşlarını bu karar hakkında *bilgilendirmişti*. Büroda hiç kimse hükümetin, öncü parti organına danışmadan bu tür önemli politik kararlar alma imtiyazını sorgulamadı (RGASPI, f. 466, op.1, d.1, l. 10 ob.).
10. TsGA SPb, f.143, op.1, d.3, l. 11.
11. İkinci Sol Sosyalist Devrimci Parti Kongresi stenografik kayıtları için bkz. RGASPI, f. 564, op. 1, dd. 1-3; *Partiia levykh sotsialistov- revoliutsionerov: Dokumenty i materialy*,1:210-672'de yayınlandı.
12. *Partiia levykh sotsialistov- revoliutsionerov*, s. 241-242.
13. Bkz. dokuzuncu bölüm.
14. TsGA SPb, f. 144, op. 1, d. 1, l. 41; GARF, f. 130, op. 2, d. 342, l. 25.
15. Lenin'in bu makalesi ilk olarak, Zinovyev'in Kuzey Oblastı Kongresi'ndeki konuşmasından bir gün *sonra*, 26 Nisan'da, Bolşevik Merkez Komitesi'nde tartışıldı. Fakat temel temaları, Dördüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nden itibaren Lenin'in düşüncesinin ve merkezi hükümet politikalarının ardında yatan dürtülere yansıyordu.
16. TsGA SPb, f. 143, op.1, d. 3, ll. 8-12.
17. RGASPI, f. 67, op. 1, d. 106, ll. 58-59.
18. Sol Sosyalist Devrimcilerin hükümete girişi, PİK-KK tarafından 27 Nisan'da resmen kabul edildi (TsGA SPb, f. 144, op. 1, d. 1, l. 41).
19. TsGA SPb, f. 143, op. 1, d. 3, ll. 43-48.
20. Bkz. sekizinci bölüm.
21. TsGA SPb, f. 143, op.1, d. 3, ll. 47-48. Daha önce görmüş olduğumuz gibi, Sovnarkom'un politika üretme yetkisinin ve MYK, Sovyetler ve onların yürütme komitelerinin yönetimindeki önceliğinin en alt

hükümet kademesine indirilmesi, Kasım 1917'den beri Sol Sosyalist Devrimcilerin amacı olmuştu. Bu yapı, Sol Sosyalist Devrimcilerin Ekim'den beri Sovyet demokrasisinin inşasında MYK'ya yükledikleri belirleyici rolü yansıtıyor ve 1918 Haziran sonundaki üçüncü Sol Sosyalist Devrimci parti kongresinde kabul edilen Sovyet anayasası taslağında vücut buluyordu (RGASPI, f. 71, op. 34, d. 224, l. 75).

22. TsGA SPb, f. 143, op.1, d. 3, l. 52.
23. *Novaia zhizn'*, 30 Nisan 1918, s. 3.
24. *Izvestiia Petrogradskogo Soveta,* 11 Mayıs 1918, s. 1. Kuzey Oblastı Sovkom'unun kuruluşuna dair yakın zamanlı bir eleştirel bakış için bkz. Chistikov, "U kormila vlasti," s. 29-31.
25. TsGA SPb, f. 142, op. 1, "Spravka," l. 5; f. 143, op.1, d. 2, l. 6.
26. Bu konu hakkında bkz. A. V. Gogolevskii, *Petrogradskii sovet v gody grazhdanskoi voiny* (Leningrad, 1982), s. 60.
27. *Protokoly zasedanii vserossiiskogo tsentral'nogo ispolnitel'nogo komiteta 4-go sozyva,* s. 206-219.
28. Lenin ile Sol Komünistlerin ve Sol Sosyalist Devrimcilerin iç meselelere bakışındaki farkların özlü bir analizi için bkz. Cohen, *Bukharin and the Bolshevik Revolution,* s. 69-78.
29. *Protokoly zasedanii vserossiiskogo tsentral'nogo ispolnitel'nogo komiteta 4-go sozyva,* s. 222-223.
30. *Znamia bor'by,* 8 Mayıs 1918, s. 4.
31. *Dekrety Sovetskoi vlasti,* 2:18-21.
32. *Dekrety Sovetskoi vlasti o Petrograde, 1917-1918,* s. 171.
33. *Izvestiia Petrogradskogo Soveta,* 10 Mayıs 1918, s. 2-3; 11 Mayıs 1918, s. 2-3.
34. Delegeler Sovyetinin kuruluşu hakkında bkz. altıncı bölüm.
35. TsGAIPD, f. 4000, op. 7, d. 820, ll. 68-88.
36. RGASPI, f. 19, op. 1, d., 112.
37. *Protokoly zasedanii vserossiiskogo tsentral'nogo ispolnitel'nogo komiteta 4-go sozyva,* s. 254-256.
38. *Dekrety Sovetskoi vlasti,* 2:264-266.
39. Kombedilere katılmak konusunda köylüler gönülsüz olduğundan, bu kurumlar çok sayıda göçmen emekçiyi, asker kaçağını, terhis edilmiş askeri ve kente yeni gelmiş işçiyi kapsıyordu.
40. *Vladimir Il'ich Lenin, Biografi cheskaia khronika,* 5:442; A. V. Ivanov, "Putilovskii rabochii na prieme u Il'icha," *Vospominaniia o V. I. Lenine,* cilt 2 (Moskova, 1957), s. 336-338.
41. *Krasnaia gazeta,* 22 Mayıs 1918, s. 1.
42. A.g.e., 26 Mayıs 1918, s. 1.
43. *Znamia bor'by,* 28 Mayıs 1918, s. 4.
44. *Krasnaia gazeta,* 23 Mayıs 1918, s. 2.
45. *Izvestiia Petrogradskogo soveta,* 30 Mayıs 1918, s. 2; 31 Mayıs 1918, s. 3.
46. Bu talimatlara, Merkez Komitesi'nin Mayıs ayı ikinci yarısında tüm parti örgütlerine gönderdiği iki genelgede yer verilir (*Perepiska sekretariata TsK RSDRP(b)-RKP (b) s mestnymi partiinymi organizatsiiami,* 3:72-74, 81-83).
47. RGASPI, f. 17, op. 4, d. 11, l. 52 ob.
48. TsGAIPD, f.1, op.1, d.66, ll. 21-21 ob.; f. 4000, op. 7, d. 814, ll. 67-70.
49. TsGAIPD, f. 4000, op. 7, d. 814, ll. 175-178, 202; f. 1, op. 1, d. 54, l. 32. Lenin'in mektubunun metni için bkz. Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii,* 36:521-522.
50. Bkz. on ikinci bölüm.
51. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 54, l. 33; RGASPI, f. 17, op. 4, d. 59, l. 15.
52. RGASPI, f. 564, op.1, d. 11, ll. 17 ob.-18.
53. *Izvestiia Petrogradskogo soveta,* 31 Mayıs 1918, s. 2.
54. *Sbornik dekretov i postanovlenii po soiuzu kommun severnoi oblasti,* sayı 1, pt. 1, s. 319.
55. Bu konu hakkında bkz. on ikinci bölüm ve Rabinovich, "Moisei Uritskii: Robesp'er revoliutsionnogo Petrograda?" s. 8-9.
56. Proşyan'ın planı hakkındaki değerlendirmeleri için bkz. *Novye vedomosti,* 18 Haziran 1918, s. 7. Petrograd'ın Devrimci Güvenliği İçin Komite Başkanlık Heyeti toplantı kayıtları, Proşyan'ın PÇeka'ya dönük küçümseyici tutumunu paylaştığını gösterir (örneğin bkz. TsGA SPb, f. 73, op. 1, d. 4, ll. 16, 17, 20-20 ob., 25). Başta VÇeka liderleri de, ilkesel olarak, "Okhrana yöntemleri"nden -gizli ajanların, ajan provokatörlerin vb. kullanımından- kaçınır. Proşyan gibi onlar da, VÇeka'nın "gözü kulağı olan" uyanık işçilerin istihbarat için yeterli olacağını umarlar (Latsis, *Otchet vserossiiskoi chrezvychainoi komissii za*

chetyre goda e e deiatel'nosti, s. 11). Bu konu hakkında ayrıca bkz. Leonov, *Rozhdenie Sovetskoi imperii*, s. 248-249.

57. RGASPI, f. 17, op. 4, d. 11, ll. 24-26. Yuritski'nin Mayıs sonuna doğru Petrograd'daki güvenlik meseleleri hakkındaki bir konuşmasını duyan bazı kişiler, onun PÇeka'nın dağıtılmasını meşrulaştırmaya çalıştığı sonucuna varmıştır. Örneğin bkz. Sergeyev'in Petrograd'ın Devrimci Güvenliği İçin Komite Başkanlık Heyetinin 23 Mayıs tarihli bir toplantısındaki gözlemi (TsA SPb, f. 73, op. 1, d. 3, l. 35).
58. Yuritski'nin Çeka soruşturma yöntemlerine tepkisi, Cerjinski'ye gönderdiği tarihsiz bir mektuba yansır. Mektubun vesilesi, Moskova'daki VÇeka müfettişleri tarafından birkaç soruşturmada vahşice hırpalanmış on dört yaşındaki bir gencin, Vsevolod Anosov'un yazılı ifadesidir. Yuritski olayı kınar ve Cerjinski'nin iddiaları soruşturmasını ve Anosov'un adını andığı ajanların hesap vermesini talep eder (RGASPI, f. 76, op. 3, d. 10, ll. 1-1 ob.).
59. "Rus Halkı Intikam Tugayı Vakası"nın Çeka dosyalarına dayalı bir özeti için bkz. Rabinovich, "Moisei Uritskii: Robesp'er revoliutsionogo Petrograda," s. 7-8. Filippov hakkında bkz. "Bankir iz VChK," *Ocherki istorii vneshnoi razvedki*, yay. E. M. Primakov, cilt 2 (Moskova, 1997), s. 19-24.
60. TsGA SPb, f. 142, op. 9, d. 1, l. 34.
61. Konferans kayıtlarına bakılırsa, ne Yuritski ne de herhangi bir PÇeka temsilcisi katılmıştır (bkz. TsA FSB RF, f. 1, op. 3, d. 11).
62. RGASPI, f. 17, op. 4, d. 194, ll. 3-3 ob.
63. RGASPI, f. 466, op. 1, d. 1, ll. 9-10.
64. TsGA SPb, f. 73, op. 1, d. 1, l. 150; *Novaia zhizn'* (Petrograd), 23 Mayıs 1918, s. 3.
65. Örneğin bkz. TsA FSB SPb i LO, no. 30377, cilt 3, ll. 310-320.
66. *Novaia zhizn'* (Petrograd), 22 Haziran 1918, s. 3; *Novye vedomosti*, 22 Haziran 1918, s. 3.
67. TsA FSB RF, f. 1, op. 3, d. 11, ll. 77-78.
68. TsGA SPb, f. 143, op. 1, d. 49, l. 50.
69. Bkz. on ikinci bölüm.
70. Sol Sosyalist Devrimcilerin 26 Mayıs tarihli Petrograd Sekizinci Kent Konferansı'nda Proşyan'ın kendi komiserliği hakkındaki raporu için bkz. *Znamia bor'by*, 28 Mayıs 1918, s. 4.
71. *Znamia bor'by*, 8 Haziran 1918, s. 3. bu konferansın Kuzey Oblastı Sovkom'u İçişleri Komiserliğinin gelişiminde oynadığı rol, Proşyan'ın adı anılmadan, haleflerinden birinin 20 Ekim 1918 tarihli bir raporunda kabul edildi (TsGA SPb, f.143, op. 4, d. 4, l. 2). Proşyan döneminde, Petrograd hükümetinde İçişleri Komiserliğinin önemi hakkında bkz. Petrograd'dan bir delegenin, Kasparian'ın 1918 Haziran sonundaki üçüncü Sol Sosyalist Devrimci ulusal kongresine sunduğu rapor (RGASPI, f. 564, op. 1, d. 4, l. 166).
72. *Znamia bor'by*, 12 Haziran 1918, s. 3; *Severnaia kommuna*, 13 Haziran 1918, s. 6.
73. TsGA SPb, f. 143, op. 3, d. 6, ll. 5 ob-6.
74. *Severnaia kommuna*, 5 Haziran 1918, s. 1 ve *Znamia bor'by*, 4 Haziran 1918, s. 3; 5 Haziran 1918, s. 1. Troykanın Proşyan harici diğer üyeleri, Yuritski ile Petrograd Askeri Bölgesi Baş Komiseri Bolşevik Mikhail Laşeviç'ti.
75. Bu komisyonun atanması hakkında bkz. Kuzey Oblastı Sovkom'u Tarım Komiserliği dosyaları rehberi (TsGA SPb, f. 8957).
76. TsGA SPb, f. 8957, op. 1, d. 3, l. 1, 1 ob.
77. TsGA SPb, f. 143, op. 1, d. 40, ll. 4-15.
78. TsGA SPb, f. 8957, op. 3, d. 13, ll. 3-3 ob.
79. A.g.e., op. 1, d. 10, l. 16.
80. Ilımlı sosyalistler özellikle Porokhovski bölgesindeki partisizler konferansında önemli güce sahipti.
81. TsGA SPb, f. 511, op. 1, d. 1, l. 13 ob.
82. A. L. Milshtein, "Rabochie Petrograda v borbe za ukreplenie sovetov (Perevybory Petrogradskogo soveta v iiune 1918 g." *Rabochie Leningrada v bor'be za pobedu sotsializma* (Moskova-Leningrad, 1963), s. 152.
83. *Pervaia konferentsiia rabochikh i krasnoarmeiskikh deputatov 1-ogo gorodskogo raiona*, s. 255.
84. A.g.e., s. 258.
85. Örneğin bkz. *Znamia bor'by*, 7 Haziran 1918, s. 4.
86. GARF, f. 393, op. 2, d. 70, ll. 185-185 ob.
87. GARF, f. 393, op.1, d. 58, l. 150.
88. GARF, f. 393, op.1, d. 58, l. 90.
89. GARF, f. 393, op.1, d. 58, l. 45.

90. TsGA SPb, f. 142, op. 1, d. 9, l. 245.
91. TsGA SPb, f. 142, op. 1, d. 9, ll. 232, 234.

11. Sol Sosyalist Devrimcilerin İntiharı

1. 1918 bahar aylarında taşra Sovyetlerinde Sol Sosyalist Devrimcilere dönük desteğin artış hakkında iddialı istatistikler için bkz. Osipova, *Rossiiskoe krest'ianstvo v revoliutsii i grazhdanskoi voine*, s. 144-145.
2. Bkz. onuncu bölüm.
3. RGASPI, f. 564, op.1, d.11, ll. 3-21. Maalesef Bolşevik cephesine dair benzeri bir tasvir mümkün değildir. 19 Mayıs-26 Eylül 1918 arası Bolşevik Merkez Komitesi toplantılarına ait hiçbir protokol yayınlanmamıştır ya da Rus arşivlerinde incelemeye açık değildir.
4. *Piatyi vserossiiskii s"ezd sovetov rabochikh, krest'ianskikh, soldatskikh, i kazach'ikh deputatov: Stenografi cheskii otchet* (Moskova, 1918), s. 51-52.
5. *Doklad o deiatel'nosti krest'ianskogo otdela vserossiiskogo tsentral'nogo ispolnitel'nogo komiteta sovetov* (Moskova, 1918), s. 10.
6. TsA FSB RF, No. N-685, v.10, ll. 230-230 ob.
7. RGASPI, f. 564, op.1, d. 1, ll. 33-39. Spiridonova'dan Lenin'e kişisel başvurular bile işe yaramamıştır. Örneğin bkz. RGASPI, f. 5, op. 1, d. 1381, ll. 1-1 ob.
8. A.g.e., ll. 31-32. Ayrıca bkz. *Znamia bor'by*, 21 Nisan 1918, s. 2.
9. GARF, f. 1235, op. 92, d. 2, l. 309.
10. Örneğin bkz. Voronezh vilayetindeki köy toprak reformu seksiyonlarının bir konferansının kaydı (TsA FSB RF, No. N-685, cilt 10, ll. 175-184).
11. Örnekler için bkz. TsA FSB RF, No. N-685, cilt 10.
12. RGASPI, f. 274, op. 1, d. 30, l. 60.
13. TsGAIPD, f. 4000, op. 4, d. 814, l. 174; f. 1, op. 2, d. 4, l. 62.
14. Bkz. on ikinci bölüm.
15. RGASPI, f. 19, op. 1, d. 174, l. 23.
16. *Vos'moi s"ezd Rossiiskoi kommunisticheskoi partii (bol'shevikov): Stenografi cheskii otchet* (Moskova, 1919), s. 20.
17. RGASPI, f. 564, op.1, d. 11, ll. 11-12 ob.
18. *Protokoly zasedanii vserossiiskogo tsentral'nogo ispolnitel'nogo komiteta 4-go sozyva*, s. 398.
19. Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, 36:482-483.
20. Bu düzenlemelere göre, böyüklüğünden bağımsız olarak her köy bölgesine (*uezd*) iki temsilci verilirken, işçilere yirmi beş bin işçi için bir temsilci hakkı tanınıyordu. Sonuç, örneğin üç yüz bin köylünün olduğu bir bölgede altı köylünün bir işçininkine eşit temsile sahip olmasıydı (*Znamia truda*, 6 Temmuz 1918, s. 1).
21. *Protokoly zasedanii vserossiiskogo tsentral'nogo ispolnitel'nogo komiteta 4-go sozyva*, s. 419-439.
22. *Piatyi vserossiiskii s"ezd*, s. 5.
23. RGASPI, f. 564, op.1, d. 19, ll. 1-1 ob. ("Doklad [chernovik] neizvestnoi o IV s"ezde partii levykh eserov i period deiatel'nosti partii mezhdu III i IV s"ezdami").
24. A.g.e.
25. *Novosti dnia*, 3 Temmuz 1918, s. 3; *Nashe slovo*, 3 Temmuz 1918, s. 2; *Zhizn'*, 2 Temmuz 1918, s. 2 ve 3 Temmuz, s. 1.
26. Sol Sosyalist Devrimci Moskova Oblastı Parti Komitesi'nin 8 Temmuz 1918 civarı yayınladığı broşürlere göre, Sol Sosyalist Devrimci divan kurulu üyelerinin bir raporunda aktarılan tartışmalı delege sayısı 399'du (TsA FSB RF, No. N-8, v. 12, l. 331a; ayrıca bkz. RGASPI, f. 564, op.1, d. 18, l. 31). Kazan'dan gelen bir Sol Sosyalist Devrimci kongre delegesinin, Dimitri Şliapnikov'un, 1918 Temmuz ortasında Kazan'da yayınlanan değerli bir aktarımına göre protesto edilen Bolşevik delege sayısı "yaklaşık 300"dü. Şliapnikov, ek olarak 90 kadar meşru Sol Sosyalist Devrimci delegenin de haksız yere oy hakkı reddedildi (bkz. Şliapnikov'un raporu, *Za zemliu i voliu* [Kazan], 16-18 Temmuz, 1918; A. L. Litvin, *Levye esery i VChK*, s. 211-213 adlı eserde yeniden basıldı). Sverdlov'un delege hesabı, Şliapnikov'un protesto edilen Bolşevik ve oy hakkı haksız yere ellerinden alınan Sol Sosyalist Devrimci delege sayıları gözetilerek revize edildiğinde, oy hakkı sahibi delegelerin toplam sayısı ve dağılımı şu şekilde olur: Bolşevikler, 378; Sol Sosyalist Devrimciler, 379; Sosyalist Devrimci Maksimalistler, 30; dolayısıyla Sol Sosyalist Devrimci-Sosyalist Devrimci Maksimalist bloğu 30 oy fazlaya sahiptir.
27. *Piatyi vserossiiskii s"ezd*, s. 18.

28. GARF, f. 393, op. 3, d. 210, ll. 51, 55-58. Bu belgeler gösterir ki, Mogilev Sovyeti Yürütme Komitesi'nin 21 Haziran tarihli bir toplantısında, bir Sol Sosyalist Devrimci olan komite başkanı bir Sol Sosyalist Devrimci ile bir Bolşeviğin gönderilmesini önermiştir. Buna karşılık, Bolşevik Vaynştayn, Sol Sosyalist Devrimciler "açıkça Sovyet iktidarına muhalif" olduklarından, komiteyi kendini bir Bolşeviğin gönderilmesiyle sınırlaması konusunda uyarmıştır. Fakat 12'ye karşı 13 oyla, bir Bolşevik ile bir Sol Sosyalist Devrimcinin gönderilmesi konusunda uzlaşılır. Ardından, 1 Temmuz'da, Yürütme Komitesi'ndeki Bolşevik Sovyet fraksiyonu, halihazırda Moskova'da bulunan bir kongre delegesinden, Yürütme Komitesi'nden beş, vilayetteki her bir bölgesel Sovyetten de iki ek kongre delegesi gönderilmesini talep eden bir telgraf alır. Fraksiyon, bu talep konusunda Sol Sosyalist Devrimcileri bilgilendirmeksizin, aceleyle hepsi Bolşevik olan beş ek delege daha seçerek onları Moskova'ya giden ilk trenle gönderir. Sol Sosyalist Devrimciler Yürütme Komitesi'nde bu adımı protesto edince, "Sovyet iktidarının hayatta kalması mücadelesinin sürdüğü" ve sosyalistlerin "onuru ve sorumluluğunun" bu adımı gerektirdiği açıklamasıyla baştan savılırlar. Karşılıklı suçlamaların ardından Bolşevikler salonu terk eder; tüm bunların üzerine Sol Sosyalist Devrimciler Moskova'ya bir protesto iletirler. Seçilen beş ek Bolşevik delege, divan kurulundaki Sol Sosyalist Devrimcilerin itiraz ettiği Bolşevik delegeler arasında yer almaktadır. Beşinci Kongre'de Karelin, büyük Bolşevik çoğunluğuna nasıl ulaşıldığını göstermek için Mogilev vakasına gönderme yapar (*Piatyi vserossiiskii s"ezd*, s. 16-17).
29. *Piatyi vserossiiskii s"ezd*, s. 4-102.
30. A.g.e., s. 22-23.
31. A.g.e., s. 30.
32. A.g.e., s. 63.
33. A.g.e., s. 69.
34. *Partiia levykh sotsialistov- revoliutsionerov*, s. 676, 845 n. 555; I. K. Kakhovskaia, "Delo Eikhorda i Denikina (Iz vospominanii)," *Puti revoliutsii* (Berlin, 1923), s. 192-193; L. M. Ovrutskii ve A. I. Razgon, "Poniat' dukh 6 iiulia," *Otechestvennaia istoriia*, 1992, no. 3:54; G. Smolianskii, *Obrechennye* (Moskova, 1927), s. 11-17; S. D. Mstislavskii, "Vospominaniia S. D. Mstislavskogo," Litvin, *Levye esery i VCheka*, s. 181.
35. Bu karar metni için bkz. P. Makintsian ve M. Ia. Latsis, yay, *Krasnaia kniga VCheka*, 2. basım, cilt 1 (Moskova, 1989), s. 185-186.
36. Üçüncü Tüm-Rusya Sol Sosyalist Devrimci Parti Kongresi, 28 Haziran'dan 1 Temmuz'a kadar sürdü (RGASPI, f. 564, op. 1, d. 4).
37. Bu konu hakkında bkz. "Vospominaniia S. D. Mstislavskogo," Litvin, *Levyeesery i VCheka*, s. 164-168.
38. Yaroslavl'daki ayaklanma, Boris Savinkov ve ona bağlı "Vatan ve Özgürlük Savunması İçin Birlik"in eseridir; Moskova'daki Sol Sosyalist Devrimci faaliyetlerle bağlantısı yoktur.
39. *Dekrety Sovetskoi vlasti*, 3:529-530; TsA FSB RF, f. 1, cilt 1, op. 2, d. 215, l. 30.
40. *Krasnaia kniga VChK*, 1:257.
41. A.g.e., 1:258-259. Olaylar vuku bulduktan birkaç saat sonra Proşyan'ın değerlendirmesi için bkz. TsGALI SPb, f. 63, op. 1, d. 4, l. 155.
42. V. D. Bonch- Bruevich, *Ubiistvo germanskogo posla Mirbakha i vosstanie levykh eserov (polichnym vospominaniiam)* (Moskova, 1927), s. 27.
43. RGASPI, f. 326, op. 2, d. 10, l. 232.
44. Bu olayda Vatsetis'in rolüne dair ilginç bir yaklaşım için bkz. G. Swain, "Vacietis: The Enigma of the Red Army's First Commander," *Revolutionary Russia*, Haziran, 2003, s. 68-86.
45. TsA FSB RF, f. 1, op. 2, d. 2, ll. 6-7. Ayrıca bkz. "Vospominaniia S. D. Mstislavskogo" ve Kazanlı bir Sol Sosyalist Devrimci olan D. Şliapnikov'un Kazan gazetesi *Za zemliu i voliu*'da çıkan, Temmuz 1918 olayları hakkındaki gözlemleri, her ikisi de şu eserde yeniden basılmıştır: Litvin, *Levye esery i VCheka*, s. 163-233.
46. *Dekrety Sovetskoi vlasti*, 2:530-531.
47. GARF, f. 130, op. 2, d. 1098, l. 2.
48. Fevri ve kavgacı Proşyan, on denizci eşliğinde, telgraf ofisini 6 Temmuz geceyarısı işgal etti. İddiaya göre "Mirbach'ı öldürdük, Sovnarkom gözaltında" diyen Proşyan, ülkedeki telgrafçılara "Lenin, Troçki ve Sverdlov ile aynı zamanda Sağ Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler imzalı tüm telgrafları, genel olarak Sovyet iktidarına ve özellikle Sol Sosyalist Devrimciler olmak üzere mevcut hükümet partisine karşı tehdit arz ettiklerinden engellemeleri" talimatı veren bir telgraf göndertmiş gibi görünür (TsA FSB RF, No. N-8, cilt 1a, l. 58; vurgular bana ait).
49. *Krasnaia kniga VChK*, 1:247. 1937'de yazılmış "Son Ahit"inde Spiridonova, infaz edilenlerin sayısının

iki yüzden fazla olduğnu söyler; bu rakam yüksek görünmektedir (TsA FSB RF, No. N-13266, cilt 3, l. 74). VÇeka tarafından 7/8 Temmuz gecesi yargısız infaz edilen Sol Sosyalist Devrimcilerin "resmi" sayısı on üçtür; bu ise açıkça düşük bir sayıdır (*Krasnaia kniga VChK*, 1:242).

50. TsA FSB RF, No. N-685, cilt 6, ll. 46 ob.-47.
51. *Piatyi vserossiiskii s"ezd*, s. 208-209.
52. GARF, f. 393, op. 2, d. 3, l. 46.
53. *Piatyi vserossiiskii s"ezd*, s. 184-185.
54. Bkz. *Piatyi sozyv vserossiiskogo tsentral'nogo ispolnitel'nogo komiteta: Stenografi cheskii otchet* (Moskova, 1919).
55. Bu bağlamda bkz. taslak komisyonunun önde gelen beş üyesi tarafından imzalanan, 4 Temmuz'daki haliyle anayasanın biçimi ve özüne karşı şiddetli itiraz (GARF, f. 1235, op. 140, d. 4, ll. 1-3).
56. *Piatyi vserossiiskii s"ezd*, s. 183-184, 200-201; *Dekrety Sovetskoi vlasti*, 2:550-564.
57. Ministerstvo inostrannykh del SSSR, *Sovetsko- Germanskie otnosheniia: Ot peregovorov v Brest- Litovske do podpisaniia Rapallskogo dogovora*, cilt 1 (Moskova, 1968), s. 585.
58. *Piatyi sozyv vserossiiskogo tsentral'nogo ispolnitel'nogo komiteta*, s. 55-56.
59. Örneğin bu direktif Viborg bölgesel Sovyeti Yürütme Komitesi'nin 7 Temmuz öğleden sonraki bir olağanüstü toplantısında sunulduktan sonra, derhal bir troyka kurulmuştur (TsGA SPb, f. 9618, op. 1, d. 260, l. 3.).
60. TsGAIPD, f. 4000, op. 3, d. 820, l. 118.
61. A.g.e., f. 4000, op. 4, d. 814, ll. 193-196, 153-163.
62. TsGAIPD, f. 165, op. 1, d. 3, ll. 9 ob., 23 ob., 24; f. 10, op. 1, d. 12, l. 27 ob.; f. 4, op. 1, d. 1, l. 20 ob.
63. *Vechernye ogni*, 11 Temmuz 1918, s. 2.
64. *Nash vek*, 9 Temmuz 1918, s. 3; *Vechernye ogni*, 8 Temmuz 1918, s. 2; *Novyi vechernyi chas*, 8 Temmuz 1918, s. 1. Bir iki gün sonra fraksiyon üyeleri serbest bırakıldı.
65. *Vechernye ogni*, 8 Temmuz 1918, s. 2.
66. A.g.e.
67. A.g.e.
68. A. Minichev, "V dni levo- eserskogo miatezha v Petrograde v 1918 g. (iz vospominanii)," *Krasnaia letopis'*, 1928, no.1 (25): 68.
69. TsGAIPD, f. 4000, op. 4, d. 814, ll. 153-156. Petrograd bölgesel Sovyetlerinin protokolleri, 6-7 Temmuz Moskova olaylarının Petrograd'daki Sol Sosyalist Devrimciler için tam bir sürpriz olduğunu doğrular. Örneğin bkz. Viborg Bölge Sovyeti Yürütme Komitesi'nin 7 Temmuz'daki acil durum toplantısındaki Sol Sosyalist Devrimcilerin yorumları (TsGA SPb, f. 9618, op. 1, d. 260, l. 4.) ve Birinci Kent bölgesel Sovyetinin 18 Temmuz tarihli bir toplantısında Sol Sosyalist Devrimci sözcünün yorumları (*Vestnik soveta 1-go gorodskogo raiona*, 24 Temmuz 1918, s. 4).
70. TsGAIPD, f. 4000, op. 4, d. 814, l. 156.
71. Bkz. yedinci bölüm.
72. Buna müfrezedeki askerlerin ve Kızıl Ordu subaylarının yeminli ifadelerinden ulaşılmıştır. Petrograd İkinci Çok Amaçlı Müfrezeden, hükümetin Pages Okulu müdahalesine katılmış bir subay, daha sonra, olaydan bir gün önce birliğinin yeniden örgütlenmesi önerisi üzerine çıkan bir tartışmada bazı Sol Sosyalist Devrimcilerin 38 adamını Sol Sosyalist Devrimci müfrezeye katılmaya ikna ettiğini, çünkü onların ayda 250 yerine 300 ruble, iyi yemek, tabak çanak ve temizlikçi teklif ettiğini doğrulamıştır (TsA FSB RF, No. N-8, cilt 1, l. 11). Askerler yeminli ifadelerinde genellikle, kararlarında siyasetin bir etken olmadığını, zira hem Kızıl Ordu'nun hem de Sol Sosyalist Devrimci güçlerin Sovyet iktidarını savunduğunu ve her hâlükârda cepheye gönderileceklerini vurgulamışlardır (örneğin bkz. müfrezeye yeni katılmış yedi üyenin bağımsız ifadeleri TsA FSB RF, No. N-8, cilt 1, ll. 1-14).
73. TsA FSB RF, No. N-8, cilt 1, ll. 1-28.
74. Pages Okulu'na dönük saldırıya dair aktarımım, olayla ilgili FSB belgelerine ve *Novaia zhizn'* (Petrograd), 9 Temmuz 1918, s. 3; *Novyi vechernyi chas*, 8 Temmuz 1918, s. 1; *Vechernye ogni*, 8 Temmuz 1918, s. 2 ve *Nash vek*, 9 Temmuz 1918, s. 3'te yer alan gazete haberlerine dayanmaktadır.
75. TsGA SPb, f. 143, op. 1, d. 31, l. 255.
76. TNA: PRO, ADM 137/1731, sayı belirtilmemiş; Benckendorff'tan Lockhart'a, Lilly Kütüphanesi, Lockhart, R. mss., kutu 2, dosya 8.
77. TsA FSB RF, No. N-8, cilt 1, ll. 1-35
78. A.g.e., l. 8.

79. Bu efsanenin genel hatlarına, 8 Temmuz tarihli *Krasnaia gazeta*'nın (özel baskı) bir gün önceki gelişmeler üzerine birinci sayfa haberinde yer verilmiştir. Bu habere göre, tepeden tırnağa makineli tüfekler, bombardıman silahları, el bombaları ve benzeri silahlar kuşanmış iki yüz kadar Sol Sosyalist Devrimci, Moskova'daki Merkez Komitelerinden aldıkları talimatla, eski Pages Okulu'nu *işgal etmişti* (vurgu bana ait). Her türden karşı-devrimci faaliyeti bastırmaya kararlı Askerî Devrimci Komitenin, Sol Sosyalist Devrimcilerin etrafını sararak onları silahsızlandırmaktan başka seçeneği kalmamıştı. Kızıl Ordu askerleri okula ulaşınca ağır makineli tüfek ve top atışlarıyla karşılaşmış, ardından binaya ateş açmak gerekmiş ve işgalciler hızla beyaz bayrak sallamak zorunda kalmıştı (*Krasnaia gazeta*, 8 Temmuz 1918 [özel baskı], s. 1).
80. Bkz. yukarıda.
81. *Severnaia kommuna*, 17 Temmuz 1918, s. 3.
82. TsGAIPD, f. 4000, op. 4, d. 814, ll. 181, 202.
83. See *Znamia bor'by*, 16 Mayıs 1918, s. 3.
84. *Znamia truda*, 6 Temmuz 1918, s. 4.
85. TsGAIPD, f. 16, op. 1, d. 289, l. 13.
86. TsGA VMF, f. r-661, op. 1, d. 136, l. 3.
87. TsGAIPD, f. 15, op. 1, d. 1, ll. 6-6 ob.
88. *Novaia zhizn'*, 11 Temmuz 1918, s. 3.
89. TsGAIPD, f. 4000, op. 4, d. 814, ll. 153-158.
90. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 64, ll. 28-29.
91. Yayın tarihi sırasıyla bunlar, MYK Köylü Seksiyonunun broşürlerini (TsA FSB RF, No. N-685, cilt 9, l. 45); üyelerinin serbest bırakılması ardından yazılmış, Sol Sosyalist Devrimci Beşinci Kongre fraksiyonu broşürlerini (GOBP, Broşür Koleksiyonu); Dördüncü MYK Sol Sosyalist Devrimci fraksiyonunun broşürlerini (GOBP, Broşür Koleksiyonu); Köylü Seksiyonunun Sol Sosyalist Devrimci ve Sosyalist Devrimci Maksimalist üyelerinin elle çoğaltılıp basılmış broşürlerini (TsA FSB RF, No. N-685, cilt 10, ll. 272-272 ob.) ve Sol Sosyalist Devrimci Moskova Oblastı Komitesi'nin broşürlerini (GOBP, Broşür Koleksiyonu) kapsıyordu.
92. Gogolevskii, *Petrogradskii sovet v gody grazhdanskoi voiny*, s. 170.
93. *Nash vek*, 11 Temmuz 1917.
94. *Severnaia kommuna*, 17 Temmuz 1918, s. 3.
95. Örnekler için bkz. Çek cephesi için seferberlik tartışmaları esnasında, 30 Temmuz ve 7 Ağustos tarihli ve Putilov fabrikasındaki işçi ayaklanması tartışmaları esnasında, 15 Ağustos tarihli Petrograd Sovyeti genel oturumların stenografik kayıtları (TsGA SPb, f. 1000, op. 2, d. 3, ll. 16-26; d. 5, ll. 20-25; f. 1000, op. 53, d. 1. ll. 1-50).
96. TsGA SPb, f. 101, op. 1, d. 38, ll. 38 ob.-39.
97. *Novaia zhizn'*, 13 Temmuz 1918, s. 3.
98. TsGA SPb, f. 101, op. 1, d. 39, l. 117.
99. TsGA SPb, f. 148, op. 1, d. 43, ll. 66-71; f. 9618, op. 1, d. 260, ll. 6-10; f. 9618, op. 1, d. 229, ll. 61, 63.
100. TsGAIPD, f. 4, op. 1, d. 1, ll. 17 ob., 19 ob.-20 ob.
101. TsGA SPb, f. 47, op. 1, d. 26, l. 60 ob.
102. TsGA SPb, f. 3, op. 1, d. 1, ll. 73-89 ob.
103. TsGAIPD, f. 165, op. 1, d. 3, ll. 9, 16, 23 ob.
104. TsGA SPb, f. 3, op. 1, d. 1, l. 90.
105. TsGAIPD, f. 165, op. 1, d. 3, l. 16.
106. *Vestnik soveta 1-ogo gorodskogo raiona*, 24 Temmuz 1918, s. 4.
107. TsGAIPD, f. 1817, op. 1, d. 32, l. 15.
108. TsGAIPD, f. 2, op. 1, d. 4, l. 9 ob.
109. *Vestnik soveta 1-go gorodskogo raiona*, 24 Temmuz 1918, no. 20-21, s. 6.
110. TsA FSB RF, No. N-685, cilt 6, l. 35 ob.

12. "Kızıl Terör"e Giden Yol

1. Bu çatışma ve sonuçları hakkında derin bir tartışma için bkz. Geoffrey Swain, *The Origins of the Russian Civil War* (Londra ve New York, 1996), s. 186-205, 219-246.
2. Yuritski suikasti ve başarısızlıkla sonuçlanan Lenin'i öldürme girişimi için bkz. ilerleyen sayfalar.

3. Bkz. dokuzuncu bölüm.
4. *Novaia zhizn'* (Petrograd), 21 Haziran 1918, s. 3.
5. Ilyin-Zhenevsky, *The Bolsheviks in Power*, s. 105. Ilyin-Zenevski o sıralar *Krasnaia gazeta*'nın yayın kurulu üyesiydi.
6. Örneğin Viborg bölgesi Bolşeviklerinin bir genel toplantısı, Petersburg Komitesi'nden Zhenia Egorova'nın Volodarski cinayetine dair raporunu dinledikten sonra, "Beyaz Terör"e acımasız bir sınıf "Kızıl Terör"ü ile yanıt verilmesi çağrısında bulundu (TsGAIPD, f. 2, op. 1, d. 1, l. 2).
7. *Novaia zhizn'* (Petrograd), 23 Haziran 1918, s. 3; *Petrogradskaia pravda*, 27 Haziran 1918, s. 2.
8. *Novye vedomosti*, 22 Haziran 1918, s. 4.
9. Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, 50:106.
10. Bkz. onuncu bölüm.
11. TsGA SPb, f. 143, op. 1, d. 49, l. 49.
12. *Sbornik dekretov i postanovlenii po soiuzu kommun severnoi oblasti*, sayı 1, pt. 1, s. 290.
13. *Petrogradskaia pravda*'nın yetersizlikleriyle ilgili kaygılar, Bolşevik Petersburg Komitesi'nin 7 Mayıs, Delegeler Sovyetinin 21 Mayıs tarihli toplantılarında dile getirildi (bkz. sırasıyla TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 64, l. 12 ve f. 4000, op. 7, d. 820, ll. 101-102).
14. TsGAIPD, f. 4000, op. 4, d. 814, l. 198.
15. A.g.e., l. 200.
16. A.g.e.
17. Kuzey Oblastı Komünler Birliğindeki İkinci Sovyetler Kongresi'ne sunulan 1 Ağustos tarihli bir ilerleme raporunda Kuzmin, kapattığı on beş muhalif gazeteyi ve tutsak olarak tuttuğu beş editör ve yayıncıyı sıraladı (*Sbornik dekretov i postanovlenii po soiuzu kommun severnoi oblasti*, sayı 1, pt. 1, s. 292).
18. Örneğin bkz. *Novyi vechernyi chas*, 26 Haziran 1918, s. 1.
19. V. N. Kokovtsev, *Iz moego proshlogo: Vospominaniia 1903-1919 gg.* (Paris, 1933), s. 445-462.
20. 1917 devrimleri sırasında ve Mayıs 1918'deki ölümünden önceki birkaç ayda, "Rus Marksizminin babası" Georgi Plehanov ile eski bir Bolşevik olan Aleksinski, Plehanov'un sağ sosyalist Edinstvo grubunda ittifak yaparak Bolşevizmin azılı düşmanı oldular.
21. Bu dönemde Gorokhovaya 2'deki hapis hayatı hakkında bilgilendirici, görünüşe göre dengeli bir tasvir için bkz. *Novye vedomosti*, 16 Temmuz 1918, s. 7. Kötü şöhretli Kresty hapishanesinde hüküm süren berbat koşulların bir aktarımı için bkz. Viborg bölgesel Sovyeti Bolşevik başkanı David Trilisser'in "Nel'zia molchat'," *Severnaia kommuna*, 4 Aralık 1918 adlı eseri, s. 1.
22. Bu dönemde Moskova'da VÇeka infazları sıradan birer olaydı.
23. Bkz. dokuzuncu bölüm.
24. TsGA SPb, f. 143, op. 1, d. 31, l. 57. Resmî terör ilanı, 5 Temmuz tarihli Beşinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nde benimsenen MYK ve Sovnarkom politikalarını onaylayan Bolşevik kararnamesinde yer buluyordu (*Piat'yi vserossiiskii s"ezd*, s. 98).
25. Bkz. yedinci bölüm.
26. AU FSB SPb i LO, No. 47037, ll. 42-43, 44-46 ob., 64-70 ob.; TsGAIPD, f. 2, op. 1, d. 4, l. 9 ob.
27. Bkz. altıncı bölüm.
28. TNA: PRO, FO 371/3332/92708; TNA: PRO, FO 337/3332/95780.
29. TNA: PRO, ADM 137/4183, sayı belirtilmemiş.
30. Dört bin beş yüz kadar adamdan oluşan ana Amerikan gücü 4 Eylül'e kadar Archangel'e çıkmadı. Bkz. George F. Kennan, *Soviet-American Relations, 1917-1920*, Cilt 2, *The Decision to Intervene* (New York, 1967), s. 379.
31. Richard H. Ullman, *Anglo-Soviet Relations, 1917-1921*, Cilt 1, *Intervention and the War* (Princeton, N.J., 1961), s. 235-237.
32. Cromie, *Letters [on Russian Affairs]*, s. 129; TNA: PRO, FO 371/3307/137793. Cromie Mayıs sonuna doğru "derhal geniş kapsamlı bir müdahale"yi savunmaya başladı (TNA: PRO, ADM 137/1731, s. 70-71). Ardından yaşanan olaylar, aciliyet duygusunu daha da pekiştirdi. 24 Temmuz tarihli bir telgrafta, Cromie'nin "başlıca ajanımız" olarak bahsettiği Vinogradeff adına acil bir müdahale çağrısını ileten Cromie, onun "durumu [Rusya'nın tümüyle Alman hakimiyetine geçmesi ihtimali] kurtaracak yegâne şey, tam kapsamlı bir müdahale ... her birlik en az yüzde 25 oranında Müttefik askeriyle güçlendirilmediği takdirde belli bölgelerle sınırlı kuvvetlere güvenilemez" iddiasını destekliyordu (TNA: PRO, FO 371/3286, s. 337).
33. Bkz. "Delo nabora belogvardeitsev na Murman," AU FSB SPb i LO, No. 10940, cilt 1-6 ve N. Antipov, "Ocherki o deiatel'nosti Petrogradskoi chrezvychainoi komissii," *Petrogradskaia pravda*, 5 Ocak 1919, s. 2-3.

34. A. A. Borman, "Moskva-1918 (iz zapisok sekretnogo agenta v kremle)," *Russkoe proshloe,* cilt 1, 1991, s. 138-139.
35. Örneğin bkz. TsGAIPD, f. 457, op.1, d. 1, l. 1. Winfried Baumgart'ın gösterdiği gibi, bu kaygı için yeterli neden vardı. Bkz. Winfried Baumgart, *Deutsche Ostpolitik 1918: Von Brest-Litowsk bis zum Ende des Erstein Weltkrieges* (Viyana ve Münih, 1966), s. 56-57.
36. Örnekler için bkz. TsGAIPD, f. 4000, op. 7, d. 814, ll. 165, 183, 195, 196.
37. *Dekrety Sovetskoi vlasti,* 2:507.
38. Bkz. onuncu bölüm.
39. Böylece, 2 Ağustos tarihli bir toplantıda Petersburg Komitesi Çek cephesine daha fazla "sorumlu üye" göndermeme ve Örgütçüler Meclisinden orduda görevlendirilmek üzere kritik bir parti ya da hükümet görevinde bulunmayan Bolşevikleri tespit etmesini talep etme kararı aldı (TsGAIPD, f. 4000, op. 7, d. 814, l. 210).
40. Körfezdeki Alman donanma operasyonları hakkında kaygılar; Baltık Filosu ile onun Petrograd'daki karargâhları, Moskova'daki Donanma Komutanlığı ve Donanma Halk Komiserliği arasındaki acil telgraflar trafiğine yansıyordu (RGA VMF, f. r-852, op. 1, d. 28, l. 15; f. r-342, op. 1, d. 145, ll. 170, 179-180, 183, 187; f. r-2, op. 1, d. 161, ll. 109, 161; f. r-96, op. 1, d. 62, ll. 13-30; f. r-50, op. 1, d. 15, ll. 15, 24, 25, 32, 35, 41, 44, 48).
41. TNA: PRO, ADM 137/1731, s. 121.
42. Cromie, *Letters [on Russian Affairs],* s. 131.
43. TNA: PRO, FO 337/88/137.
44. A.g.e. Cromie'nin şifrelerinin imhasının ardından iletişim sorunlarını yansıtan sayısız telgraf için bkz. TNA: PRO, FO 371/3330, s. 157-267, passim. Cromie 26 Temmuz tarihli bir mektupta amiri Blinker Hall'a, mektup ve telgraf alamadığını ve gönderemediğini açıklıyor ve Mirbach cinayetinden sonra kayıt tutmayı yanlış bulduğunu belirtiyordu. Tahminen Baltık Filo'sunun imhası için "ana şemamız işliyor" diye ekliyordu. "Bir koltukta bu kadar çok karpuz taşımak biraz tehlikeli, ama kaçmam gerekirse bile yeterince arkadaşım olduğunu düşünüyorum" (Cromie, *Letters [on Russian Affairs],* s. 128-129).
45. TNA: PRO, FO 337/88/137.
46. *Cromie, Letters [on Russian Affairs],* s. 131-133.
47. Örneğin bkz. a.g.e., s. 132.
48. Ullman, *Intervention and the War,* s. 186.
49. TNA: PRO ADM 223/637, s. 83.
50. A.g.e.
51. Sidney Reilly'nin bu dönemdeki yıkıcı faaliyetleri için bkz. S. Reilly, *Britain's Master Spy: The Adventures of Sidney Reilly* (New York ve Londra, 1933), s. 1-63 ve Richard Spence, *Trust No One: The Secret Life of Sidney Reilly* (Los Angeles, 2003), s. 200-229.
52. TNA: PRO, FO 371/3348/190442.
53. Bruce R. H. Lockhart, *British Agent* (New York ve Londra, 1933), s. 308.
54. *Novaia zhizn'* (Petrograd), 23 Haziran 1918, s. 3; *Petrogradskaia pravda,* 23 Haziran 1918, s. 3.
55. Örneğin bkz. 9 Ağustos'ta Bolşeviklerin Vasili Adası'ndaki bir toplantısında alınan kızgın karar (TsGAIPD, f. 4, op. 1, d. 2, ll. 14 ob.-15).
56. TsGAIPD, f. 4000, op. 4, d. 814, l. 208.
57. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 128, l. 7.
58. Bu hayli yoğunlaşan tutuklama dalgası, anı kitaplarına yansır. Örneğin bkz. Kokovtsev, *Iz moego proshlogo,* s. 463. Kokovstev bu tutuklamalar hakkında şöyle yazar: "21 Temmuz'a kadar her şey görece kaldırılabilir düzeydeydi, fakat o günden itibaren her yerde kitlesel tutuklamalar başladı her gün bir tanıdığımın ele geçirildiğini duyuyordum."
59. Bkz. onuncu bölüm.
60. *Severnaia kommuna,* 2 Ağustos 1918, s. 3. Bu kongrenin kısmi bir stenografik kaydı için bkz. TsGA SPb, f. 143, op. 1, d. 3.
61. Örneğin bkz. Vasili Adası bölgesindeki Sovyetin 6 Ağustos'ta aldığı karar (TsGA SPb, f. 47, op. 1, d. 26, l. 72 ob.).
62. *Sbornik deketrov i postanovlenii po soiuzu kommun severnoi oblasti,* sayı 1, pt. 1, s. 132.
63. S. G. Uralov, *Moisei Uritskii: Biografi cheskii ocherk* (Leningrad, 1962), s. 116.
64. A.g.e.
65. *Krasnaia gazeta,* 22 Ağustos 1918, s. 1. Pereltsveig ve Mihailovski Topçu Akademisindeki komplo için bkz. yedinci bölüm. Temmuz tutuklamaları hakkında bkz. yukarıda.

66. *Stenografi cheskii otchet o rabotakh piatogo s"ezda sovetov rabochikh i krest'ianskikh deputatov Peterburgskoi gubernii* (Petrograd, 1918), s. 112.
67. *Severnaia kommuna*, 29 Ağustos 1918, s. 2.
68. TsA FSB RF, No. N-196.
69. Kannegisser'in kişiliğinin bir portresi için bkz. onu yakından tanıyan Mark Aldanov'un *Kartiny Oktiabr'skoi revoliutsii, istoricheskie portrety, portrety sovremennikov, zagadka Tolstogo* (St. Petersburg, 1999) adlı kitabı, s. 124-131, 140-144.
70. Bu Aldanov tarafından doğrulanır. 1918 bahar aylarında, Brest-Litovsk antlaşmasının imzalanmasına tepki olarak Kannegisser'in Bolşevikleri devirmek için amatör komplolara kalkıştığını hatırlar (a.g.e., s. 129-130).
71. TsA FSB RF, No. N-196, cilt 1, ll. 45-49.
72. Aldanov, *Kartiny Oktiabr'skoi revoliutsii*, s. 129, 141.
73. TsA FSB RF, No. N-196, cilt 1, ll. 3-6.
74. S. K. Tsvigun vd., yay., *V. I. Lenin i VChka: Sbornik dokumentov (1917-1922 gg.)* (Moskova, 1975), s. 84-85.
75. Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, 37:81-85.
76. Bkz. üçüncü bölüm.

13. Petrograd'da Kızıl Terör

1. Sınıf düşmanlarını tecrit ederek ve "Beyaz Muhafızcı" örgütlere dâhil olan ya da komplo ve ayaklanmalara karışan herkesi vurarak Sovyet iktidarını korumayı içeren bir karar bu toplantıda kabul edildi (RGASPI, f. 19, op. 1, d. 192, l. 2, 10).
2. TsGA SPb, f. 143, op. 1, d. 66, ll. 115-116.
3. TsGA SPb, f. 1000, op. 2, d. 7, l. 17; *Severnaia kommuna*, 7 Eylül 1918, s. 3.
4. *Petrogradskaia pravda*, 6 Eylül 1918, s. 3; *Severnaia kommuna*, 6 Eylül 1918, s. 3.
5. TsGA SPb, f. 9618, op. 1, d. 300, l. 2.
6. Elena Stasova, *Stranitsy zhizni i bor'by* (Moskova, 1988), s. 154-155; a.y., *Vospominaniia* (Moskova, 1969), s. 161.
7. Stasova, 28 Eylül'de Moskova'daki Sverdlov'a gönderdiği bir mektupta, Zinovyev ve Boki ile yaptığı bu tartışmadan bahseder (RGASPI, f. 466, op. 1, d. 7, l. 80).
8. *Petrogradskaia pravda*, 31 Ağustos 1918, s. 1.
9. *Vooruzhennyi narod*, 1 Eylül 1918, s. 1.
10. Örneğin bkz. a.g.e., 3 Eylül 1918, s. 1.
11. PÇeka'nın "İntikam Tugayı" ile ilgili dosyası, örgütün o dönem iddia edildiği gibi Rus Halkı Birliğinin çok sayıda üyesinden ziyade, temelde bağnaz anti-semitik Luka Zlotnikov'dan oluştuğunu gösterir. O da idam edilmiştir (AU FSB SPb i LO, No. 30377, cilt 3, l. 63; cilt 4, ll. 17, 53-53 ob.).
12. TsA FSB RF, f. 1, op. 2, d. 126, cilt 2, ll. 6 ob., 14, 163; A. L. Litvin, yay., *Mensheviki v Sovetskoi Rossii: Sbornik dokumentov* (Kazan, 1998), s. 38-39; Nik. Begletsov, "V dni 'krasnogo' terrora," *Che- Ka: Materialy po deiatel'nosti chrezvychainykh komissii* (Berlin, 1922) adlı eserde, s. 69-80. Hâlâ tutulanlar, 18 Kasım'da affedildi (GARF, f. 1235, op. 36, d. 2, l. 2).
13. *Petrogradskaia pravda*, 6 Eylül 1918, s. 2.
14. Örneğin bkz. *Vooruzhennyi narod*, 3 Eylül 1918, s. 1.
15. *Ezhenedel'nik chrezvychainykh komissii po bor'bes kontre- revoliutsiei i spekulatsiei*, no. 6, 27 Ekim 1918, s. 19. PÇeka kongresi için bkz. aşağıda.
16. AU FSB SPb i LO, f. 1, ll. 7, 8. Bu tablolara göre Kızıl Terör döneminde idam edilen insanların toplam sayısı 841'dir. 14 Mart 1918'den 1 Ocak 1919'a kadarki dönem için, politik ve ekonomik suçlarla itham olunan 10.227 kişinin toplama kamplarında, 13.742 kişinin hapishanelerde, 1800 kişinin ise "PÇeka tarafından" (tahminen Gorokhovaya 2'de) tutulduğu belirtilir. Ek olarak 6106 kişi de "tutsak" edilmiştir. Tutsakların büyük kısmının Kızıl Terör döneminde ele geçirildiği varsayılabilir. Bu tablolara göre, dokuz buçuk ay boyunca toplamda 38.075 kişi PÇeka ve Petrograd Vilayeti Çekası tarafından tutuklanmıştır.
17. *Severnaia kommuna*, 19 Ekim 1918, s. 2-3.
18. TsGA SPb, f. 9672, op. 1, d. 566, ll. 13-14.
19. *Krasnaia gazeta*, 31 Ağustos 1918, s. 1.
20. A.g.e., 4 Eylül 1918, s. 1.
21. TsGALI, f. 63, op. 1, d. 62, ll. 135-149.
22. Lockhart'ın Sovyet hükümetini devirme girişimine kendi kabul ettiğinden çok daha fazla bulaştığını

savunan, değerli bir Lockhart Komplosu analizi için bkz. Debo, "Lockhart Plot or Dzerzhinskii Plot?" *Journal of Modern History* 43, no. 3 (1970): 413-439.

23. *Severnaia kommuna* (akşam baskısı), 2 Eylül 1918, s. 3.
24. Bkz. eğer Binbaşı John Scale'in kendisi tarafından değilse ofisi tarafından hazırlandığı aşikâr olan, 19 Eylül 1918 tarihli çok gizli bir iç yazışma. Scale Rusya'daki gizli ajanlardan sorumlu, Stockholm'deki bir istihbarat subayıydı. Petrograd'dan kısa süre önce Stockholm'e gelmiş Hall'ın sorgusu hakkında rapor sunan iç yazışma (TNA:PRO ADM 223/637, s. 83).
25. A.g.e.
26. *Severnaia kommuna*, 2 Eylül 1918, s. 3.
27. TNA: PRO, ADM 223/637, s. 83
28. V. A. Sobolev, yay., *Lubianka 2: Iz istorii otechestvennoi kontrrazvedki* (Moskova, 1999), s. 171.
29. P. G. Sofi nov, *Ocherki istorii VChK* (Moskova, 1960), s. 101; V. I. Berezhkov, *Piterskie prokuratory: Rukovoditeli VChK- MGB* (Petersburg, 1998), s. 35.
30. Berezhkov, *Piterskie prokuratury*, s. 36.
31. "Veznedarlık" Rusya'daki SIS başkanı olan Boyce'un paravan olarak kullandığı kimliğiydi.
32. TNA: PRO, FO 371/3975/206714.
33. Michael Hughs, *Inside the Enigma: British Offi cials in Russia, 1900-1930* (Londra, 1997), s. 176.
34. Moskova'da davaya ilişkin soruşturmayı yürütün Yakov Peters, Lockhart komplosuna dair anılarında, "Lockhart ajanları" tutuklanırken vaktinden önce hareket edilmesi konusunda PÇeka'nın rahatsızlığını aktarır. Ona göre bu durum, soruşturma tamamlanmadan Moskova'daki yabancı ajanların toplanmasını gerektirmiştir (Ia. Kh. Peters, "Vospominaniia o rabote v VChK v pervyi god revoliutsii," *Proletarskaia revoliutsiia*, 1924, no. 10 [33]: 25).
35. Davanın tam haberi *Izvestiia* (Moskova), 29 Kasım 1918, s. 3; 30 Kasım 1918, s. 3; 1 Aralık 1918, s. 2; 3 Aralık 1918, s. 3; 4 Aralık 1918, s. 2'de çıktı.
36. *Severnaia kommuna*, 3 Eylül 1918, s. 1.
37. Bu konu hakkında bkz. Gordon Brook- Shepherd, *Iron Maze: The Western Secret Services and the Bolsheviks* (Londra, 1999), ps. 90.
38. TsGA SPb, f. 8098, op. 1, d. 1a, l. ll. 164-164 ob.
39. Sadece Eylül ayında, her birine bir liste eklenmiş yedi mektup Alman Konsolosluğu'ndan Boki'ye gönderildi. Örnekler için bkz. TsGA SPb, f. 8098, op. 1, d. 1a., ll. 11, 51, 172, 172 ob.
40. TsGA SPb, f. 8098, op. 1, d. 1a, l. 172 ob. Bu sayılara, Kızıl Terör'den önce tutuklanan 218 mahkûm dâhildir.
41. A.g.e., l. 71.
42. A.g.e., l. 172 ob.
43. TsGA SPb, f. 143, op. 1, d. 48, l. 172.
44. TsGA SPb., f. 6276, op. 3, d. 5, ll. 46-46 ob.
45. TsGA SPb, f. 143, op. 1, d. 51, l. 183.
46. TsGA SPb, f. 9672, op. 1, d. 566, l. 13 ob.
47. E. D. Stasova, *Stranitsy zhizni i bor'by*, s. 155.
48. Sanatçı, müzik ve tiyatro grupları ve tiyatro direktörlerinden meslektaşlarının veönde gelen sanatçıların serbest bırakılması için gönderilmiş sayısız çağrı için bkz. TsGA SPb, f. 2551, op. 1, d. 2266, ll. 1-11.
49. RGA VMF, f. r-5, op. 1, d. 265, ll. 54, 68, 69, 80, 90; f. r-342, op. 1, d. 116, l. 597; f. r-852, op. 1, d. 26, l. 313.
50. *Ezhenedel'nik chrezvychainykh komissii po bor'be s kontr- revolutsiei i spekulatsiei*, no. 1, 22 Eylül 1918, s. 11.
51. *Sbornik dekretov i postanovlenii po soiuzu komun severnoi oblasti*, sayı 1, pt. 1, s. 147.
52. TsGA SPb, f. 142, op. 1, d. 9, l. 308.
53. TsGA SPb, f. 1000, op. 1, d. 8, ll. 14-15.
54. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 117, l. 11.
55. T. Alekseeva, ve N. Matveev, *Dovereno zashchishchat' revoliutsiu: O G. I. Bokii* (Moskova, 1987), s. 218-219.
56. RGASPI, f. 466, op. 1, d. 7, ll. 80-81.
57. Bkz. yukarıda.
58. TsGA SPb, f. 6276, op. 3, d. 5, l. 43 ob.
59. TsGA SPb, f. 1000, op. 2, d. 10, ll. 3-9.
60. TsGA SPb, f. 2551, op. 1, d. 2266, ll. 1-11.

61. TsGA SPb, f. 1000, op. 2, d. 10, l. 8.
62. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 75, l. 154.
63. A.g.e., f. 1, op. 1, d. 120, l. 44. Bu anketlerden kimi veriler, Strumilin tarafından 1918 sonunda yayınlanmıştır (bkz. [S.] Strumilin, "Sostav partii Kommunistov v Petrograde v sentiabre 1918 goda," *Petrogradskaia pravda,* 12 Aralık 1918, s. 2).
64. Bu rapor hakkında ayrıca bkz. Petersburg Komitesi'nin 1918 "yıllık raporu" (TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 64, l. 71).
65. Örneğin bkz. Zinovyev'in 21 Ağustos tarihli Beşinci Petrograd Vilayeti Sovyetleri Kongresi'ndeki konuşması (*Stenografi cheskii otchet o rabotakh piatogo s"ezda sovetov rabochikh i krest'ianskikh deputatov Petrogradskoi gubernii,* s. 18) ve bu kitapta dokuzuncu bölüm.
66. TsGAIPD, f. 4000, op. 7, d. 814, l. 239.
67. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 120, l. 82.
68. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 120, l. 80.
69. A. Rashin, "Demobilizatsiia promyshlennogo truda v Petrogradskoi gubernii za 1917-18 gg." *Materialy po statistike truda,* yay. S. G. Strumilin, sayı 5 (Petrograd, 1919) adlı eserde, s. 48; *Petrogradskaia pravda,* 12 Aralık 1918, s. 2.
70. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 64, ll. 71 ob.-72; *Petrogradskaia pravda,* 12 Aralık 1918, s. 2.
71. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 72, ll. 1-11; *Vooruzhennyi narod,* 22 Eylül 1918, s. 2. "Sempatizanlara" hükmeden düzenlemeler için bkz. *Ustav organizatsii sochuvstvuiushchikh Rossiiskoi kommunisticheskoi partii (bol'shevikov)* (Petrograd, 1918).
72. TsGAIPD, f. 1. op. 1, d. 117, l. 4.
73. A.g.e.
74. TsGAIPD, f. 4000, op. 7, d. 814, l. 195-196; d. 820, l. 18, 104-118.
75. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 64, l. 48.
76. Bkz. altıncı bölüm.
77. Bkz. M. Ol'minskii, "O chrezvychainykh komissiiakh," *Pravda* (Moskova), 8 Ekim 1918, s. 1.
78. *Ezhenedel'nik chrezvychainykh komissii po bor'be s kontr- revolutsiei i spekulatsiei,* no. 1, 22 Eylül 1918, s. 1.
79. A.g.e., no. 6, 27 Ekim 1918, s. 17-24.
80. A.g.e., s. 19.
81. A.g.e., s. 20-22. Zinovyev, bir Çeka'da, gerekirse Sovnarkom'un tutuklanıp tutuklanamayacağı sorusunun yöneltildiğini iddia etmişti..
82. *Protokoly 1-go s"ezda predstavitelei gub. sovdepov i zavedyvaiushchikh gubernskikh otdelami upravleniia* (Moskova, 1918), s. 78; ayrıca bkz. TsGA SPb, f. 143, op. 1, d. 4, l. 72.
83. GARF, f. 393, op. 1, d. 58, ll. 272, 277-277 ob. Ayrıca bkz. *Vestnik oblastnogo komissariata vnutrennykh del (soiuza komun severnoi oblasti),* 1918, no. 3:156-157.
84. GARF, f. 393, op. 1, d. 58, l. 278; *Ezhenedel'nik chrezvychainykh komissii po bor'be s kontr- revoliutsiei i spekulatsiei,* no. 6, 27 Ekim 1918, s. 22.
85. Bkz. dokuzuncu bölüm.
86. TsGAIPD, f. 1817, op. 1, d. 107, ll. 1-4 ob., 7-7 ob., 11-13.
87. TsGAIPD, f. 1817, op. 1, d. 107, ll. 4-4 ob., 11-13, 15, 18.
88. RGA VMF, f. r-342, op. 1, d. 145, l. 244.
89. *Severnaia kommuna,* 16 Ekim 1918, s. 2.
90. A.g.e.
91. I. Flerovskii, "Miatezh mobilizovannykh matrosov v Peterburge," *Proletarskaia revoliutsiia,* 1926, no. 8 (55): 220.
92. TSGA VMF, f. r-96, op. 1, d. 21, ll. 57-59.
93. TsGAIPD, f. 4000, op. 4, d. 814, l. 230.
94. RGA VMF, f. r-661, op. 1, d. 139, l. 24.
95. *Severnaia kommuna,* 16 Ekim 1918, s. 2.
96. TsA FSB RF, No. N-2, cilt 3, l. 2.
97. A.g.e. Ayrıca bkz. TsA FSB RF, No. N-2, cilt 3, l. 2; RGA VMF, f. r-96, op. 1, d. 7, l. 120.
98. TsA FSB RF, No. N-2, cilt 3, l. 2.
99. Flerovskii, "Miatezh mobilizovannykh matrosov v Peterburge," s. 225.

100. TsA FSB RF, No. N-2, cilt 3, l. 6.
101. *Severnaia kommuna,* 16 Ekim 1918, s. 2.
102. TsA FSB RF, No. N-2, v. 3, ll. 3-3 ob.
103. TsA FSB RF, No. N-2, v. 2, l. 4.
104. Bu talimatlar için bkz. Flerovskii, "Miatezh mobilizovannykh matrosov," s. 226-227.
105. A.g.e., s. 229.
106. TsA FSB, No. N-2, cilt 2, ll. 4 ob.-5; *Severnaia kommuna,* 16 Ekim 1918, s. 2; Flerovskii, "Miatezh mobilizovannykh matrosov," s. 229-231.
107. TsA FSB, No. 2, N-2, cilt 2, l. 5.
108. *Vooruzhennyi narod,* 17 Ekim 1918, s. 2.
109. GOPB, fond listovok.
110. *Severnaia kommuna,* 16 Ekim 1918, s. 2.
111. TsGA SPb, f. 9618, op. 1, d. 252, l. 53.
112. RGA VMF, f. r-342, op. 1, d. 245, l. 312.
113. TsA FSB, No. N-2, cilt 2, ll. 9-9 ob.
114. TsA FSB, No. N-2, cilt 2, ll. 4-6.
115. TsA FSB, No. N-2, cilt 2, ll. 10-11.
116. *Vooruzhennyi narod,* 18 Ekim 1918, s. 2.
117. Örneğin bkz. *Vooruzhennyi narod,* 17 Ekim 1918, s. 4 ve 18 Ekim 1918, s. 4.
118. *Petrogradskaia pravda,* 30 Ekim 1918, s. 2.
119. *Vooruzhennyi narod,* 18 Ekim 1918, s. 4.
120. RGA VMF, f. r-96, op. 1, d. 7, l. 126.

14. "Dünya Tarihinin En Büyük Olayı"nı Kutlamak

1. TsGAIPD, f. 1728, op. 1, d. 48973, l. 7.
2. *Vestnik soveta 1-ogo gorodskogo raiona,* 9 Ekim 1918, s. 3; 30 Ekim 1918, s. 2.
3. Örneğin bkz. Zinovyev'in 4 Ekim'de Petrograd Sovyetindeki konuşması ve dışişleri üzerine kabul edilen karar önerisi (*Severnaia kommuna,* 5 Ekim 1918, s. 2; 6 Ekim 1918, s. 2-3).
4. Örnekler için bkz. Zinovyev ve Lunaçarski'nin 6 Ekim'deki yürüyüşlerde "Tahtlar Sallanıyor" başlıklı konuşmalarına dair haberler, *Severnaia kommuna,* 8 Ekim 1918, s. 2.
5. TsGAIPD, f. 1, op. 1, d. 8, ll. 1-9; f. 1, op. 1, d. 117, l. 11; f. 1, op. 1, d. 72, l. 3; f. 16, op. 1, d. 293, l. 6 ob.
6. V. Bystranskii, "Oktiabr'skaia revoliutsiia- velichaishee sobytie v mirovoi istorii," *God proletarskoi revoliutsii,* 7 Kasım 1918, s. 1.
7. TsGA SPb, f. 142, op. 1, d. 28, l. 307.
8. *Severnaia kommuna,* 25 Eylül 1918, s. 2.
9. TsGALI, f. 63, op. 1, d. 62, l. 197.
10. *Severnaia kommuna,* 21 Eylül 1918, s. 2.
11. A.g.e.
12. James von Geldern, *Bolshevik Festivals, 1917-1920* (Berkeley, 1993), s. 62.
13. *Severnaia kommuna,* 21 Eylül 1918, s. 2. 1917'de kapatılan Kseşinski Enstitüsü, merkezi Admiralteyski bölgesinde, Kışlık Saray yakınlarında bulunuyordu. Emek örgütleri Ekim kutlamalarından önce de bu süslü binada ofisler kurmuştu. Yine de geçmişle bağı, bu binanın 1918 sonbaharında yeniden düzenlenmesine ve 8 Kasım'da Emek Sarayı olarak resmen açılışına sembolik bir anlam kazandırıyordu.
14. Bu toplantı, Zinovyev ile Riyazanov arasındaki, masum politik mahkumların bayramdan önce serbest bırakılması konulu ateşli tartışmayı tetikleyen toplantıydı. Bkz. on ikinci bölüm..
15. TsGA SPb, f. 1000, op. 2, d. 10, ll. 1-3; *Severnaia kommuna,* 25 Eylül 1918, s. 2.
16. TsGA SPb, f. 3, op. 1, d. 2, ll. 31-31 ob.
17. A.g.e., f. 101, op. 1, d. 38, l. 65.
18. A.g.e., ll. 66 ob.-67. Benzer şekilde, Büronun bayram planları hakkındaki raporu dinleyen Birinci Kent bölgesindeki Bolşevik fabrika "örgütçüleri", kendi Sovyetlerine, mahallelerdeki tüm binaların kızıl bayraklar ve bitkilerle süslenmesi ve *tüm* fabrikalarda ve askeri birliklerde devrimci marşları öğrenmek üzere korolar örgütlenmesi çağrısında bulundular (*Vestnik soveta 1-ogo gorodskogo raiona,* 3 Kasım 1918, s. 3).
19. *Severnaia kommuna,* 9 Ekim 1918, s. 1. İlerleyen günlerde benzeri duyurular sinema ve tiyatro seksiyonları tarafından da yapıldı (bkz. *Severnaia kommuna,* 15 Ekim 1918, s. 2; 19 Ekim 1918, s. 1).

20. TsGA SPb, f. 3, op. 1, d. 2, ll. 41-41 ob.
21. TsGA SPb, f. 3, op. 1, d. 2, l. 41 ob.
22. TsGA SPb, f. 1000, op. 79, d. 40, ll. 1-2 ob.
23. TsGAIPD, f. 16, op. 1, d. 295, l. 12.
24. Bkz. aşağıda.
25. TsGA SPb, f. 1000, op. 2, d. 14, l. 62.
26. RGASPI, f. 67, op. 2, d. 4, l. 18.
27. *Krasnaia gazeta,* 17 Ekim 1918, s. 1; M. Lur'e, "Pervyi s"ezd komitetov derevenskoi bednoty soiuza kommun severnoi oblasti," *Krasnaia letopis'*, 1931, no. 4 (43): 8.
28. *Severnaia kommuna,* 25 Ekim 1918, s. 2.
29. A.g.e., 23 Ekim 1918, s. 3.
30. Tiyatro seksiyonunun planları için bkz. *Krasnaia gazeta,* 22 Ekim 1918, s. 3 ve *Severnaia kommuna,* 24 Ekim 1918, s. 3; müzik seksiyonu için *Severnaia kommuna,* 24 Ekim 1918, s. 3 ve film seksiyonu için *Severnaia kommuna,* 3 Kasım 1918, s. 1.
31. *Severnaia kommuna,* 5 Kasım 1918, s. 2.
32. TsGA SPb, f. 1000, op. 80, d. 60, l. 8.
33. A.g.e., op. 2, d. 14, l. 64.
34. *Severnaia kommuna,* 24 Ekim 1918, s. 3.
35. TsGA SPb, f. 2551, op. 1, d. 2467, l. 2 ob.
36. *Krasnaia gazeta,* 25 Ekim 1918, s. 3; 5 Kasım 1918, s. 2.
37. Örneğin bkz. *Severnaia kommuna,* 1 Kasım 1918, s. 4.
38. *Tvorchestvo revoliutsionnykh rabochikh 2-go gorodskogo raiona: Otchet o rabote sovdepa 2-go gor. raiona s pervykh dnei revoliutsii do godovshchiny velikoi oktiabr'skoi revoliutsii* (Petrograd, 1918).
39. *Severnaia kommuna,* 1 Kasım 1918, s. 1.
40. TsGA SPb, f. 6276, op. 3, d. 27, ll. 41-42.
41. Zinovyev'in işçilere, denizcilere ve Kızıl Ordu personaline hitaben yaptığı konuşmaların haberi *Severnaia kommuna,* 26 Ekim 1918, s. 2'de yayınlandı. Ayrıca bkz. TsGA SPb, f. 1000, op. 2, d. 10, l. 9.
42. TsGA SPb, f. 2551, op. 1, d. 2246, l. 10 ob.
43. *Severnaia kommuna,* 24 Ekim 1918, s. 3.
44. A.g.e., 25 Ekim 1918, s. 3.
45. A.g.e., 24 Ekim 1918, s. 3.
46. A.g.e., 1 Kasım 1918, s. 4.
47. TsGA SPb, f. 2551, op. 1, d. 2246, l. 10.
48. *Krasnaia gazeta,* 2 Kasım 1918, s. 3.
49. *Vestnik godovshchiny velikoi raboche- krest'ianskoi revoliutstii,* 7-9 Kasım 1918, s. 4.
50. TsGA SPb, f. 1000, op. 2, d. 4, ll. 59-65; *Severnaia kommuna,* 2 Kasım 1918, s. 3.
51. TsGA SPb, f. 1000, op. 2, d. 4, l. 65.
52. A.g.e.
53. RGASPI, f. 324, op. 1, d. 13, l. 13.
54. *Severnaia kommuna,* 3 Kasım 1918, s. 1.
55. 6 Kasım akşamı, özel bir baskıda, sıradışı düzeyde detaylı bir yürüyüş rotası dağıtıldı, *Vestnik godovshchiny velikoi raboche- krest'ianskoi sotsialisticheskoi revoliutsii.*
56. TsGA SPb, op. 2, d. 14, l. 64.
57. *Severnaia kommuna,* 6 Kasım 1918, s. 5.
58. *Severnaia kommuna,* 19 Ekim 1918, s. 2.
59. Örneğin bkz. Kolpino'daki bayram komisyonunun nihai raporu (TsGA SPb, f. 1000, op. 80, d. 61, ll. 47-49 ob.).
60. *Severnaia kommuna,* 23 Ekim 1918, s. 3.
61. A.g.e., 17 Ekim 1918, s. 3.
62. *Piatyi sozyv vserossiiskogo tsentral'nogo ispolnitel'nogo komiteta,* s. 274; *Izvestiia TsK KPSS,* 1989, no. 6:162; *Vladimir Il'ich Lenin, Biografi cheskaia khronika,* 6:176-177.
63. *Severnaia kommuna,* 31 Ekim 1918, s. 1; 1 ve 2 Kasım 1918'de tekrar basıldı.

64. *Severnaia kommuna*, 1 Kasım 1918, s. 4.
65. TsA SPb, f. 1000, op. 2, d. 14, l. 65.
66. *Vestnik godovshchiny velikoi raboche- krest'ianskoi sotsialisticheskoi revoliutsii*, 7-9 Kasım 1918, s. 4.
67. *Severnaia kommuna*, 24 Ekim 1918, s. 2-3.
68. *Vooruzhennyi narod*, 1 Kasım 1918, s. 5.
69. A.g.e.
70. TsGA SPb, f. 9618, op. 1, d. 252, ll. 57, 61.
71. *Krasnaia gazeta*, 20 Ekim 1918, s. 3.
72. TsA FSB, RF No. N-199, cilt 1, l. 120; bkz. dokuzuncu bölüm.
73. A. S. Izgoev, "Piat' let v Sovetskoi Rossii (obryvki vospominanii i zametki)," *Arkhiv russkoi revoliutsii*, cilt 10 (Berlin, 1923), s. 30-34, 53.
74. *Krasnaia gazeta*, 6 Kasım 1918, s. 3.
75. TsGA SPb, f. 100, op. 1, d. 47, l. 41.
76. Benzer bir acil durum troykası, 6 Kasım'da Valisi Adası bölgesel Sovyeti Yürütme Komitesi tarafından kuruldu (TsGA SPb, f. 47, op. 1, d. 28, l. 173).
77. TsGA SPb, f. 9618, op. 1, d. 252, l. 61.
78. *Severnaia kommuna*, 5 Kasım 1918, s. 1.
79. A.g.e.
80. *God proletarskoi revoliutsii*, 8 Kasım 1918, s. 3; 9 Kasım 1918, s. 4.
81. A.g.e., 7 Kasım 1918, s. 3.
82. *Plamia*, 7 Kasım 1918, s. 433.
83. *God proletarskoi revoliutsii*, 7 Kasım 1918, s. 1.
84. A.g.e., 7 Kasım 1918, s. 4; 8 Kasım 1918, s. 3.
85. Örneğin bkz. *Krasnaia gazeta*, 6 Kasım 1918, s. 1.
86. Zinaida Gippius, *Dnevniki*, cilt 2 (Moskova, 1999), s. 149.
87. TsGAIPD, f. 999, op. 1, d. 48, ll. 2-3; *God proletarskoi revoliutsii*, 8 Kasım 1918, s. 3.
88. *God proletarskoi revoliutsii*, 8 Kasım 1918, s. 2.
89. A.g.e.
90. A.g.e.
91. Richard Stites, *Revolutionary Dreams: Utopian Vision and Experimental Life in the Russian Revolution* (New York ve Oxford, 1989), s. 93. Petrograd'daki kutlamalar hakkında ayrıca bkz. von Geldern, *Bolshevik Festivals, 1917-1920*, s. 93-97.
92. *God proletarskoi revoliutsii*, 9 Kasım 1918, s. 3.
93. A.g.e.
94. TsGA SPb, f. 1000, op. 2, d. 17, l. 40.
95. *God proletarskoi revoliutsii*, 9 Kasım 1918, s. 3.
96. *Petrogradskaia pravda*, 10 Kasım 1918, s. 2.
97. *Krasnaia gazeta*, 10 Kasım 1918, s. 4.
98. Bkz. yukarıda.
99. *God proletarskoi revoliutsii*, 9 Kasım 1918, s. 2.
100. TsGALI, f. 63, op. 1, d. 62, ll. 74-76.
101. A.g.e., l. 75.

15. Hayatta Kalmanın Bedeli

1. Ilyin- Zhenevsky, *The Bolsheviks in Power*, s. 127-128.
2. RGA VMF, f. r-96, op. 1, d. 57, l. 286.
3. TsGAIPD, f. 1949, op. 1, d. 7, l. 36.
4. *Dekrety Sovetskoi vlasti*, cilt 4 (Moskova, 1968), s. 9-10.
5. TsGA SPb, f. 148, op. 1, d. 51, l. 238 ob.

Seçilmiş Kaynakça

Arşivler

Rusya

GARF, Gosudarstvennyi arkhiv Rossiiskoi federatsii
f. 130 Halk Komiserleri Konseyi (SNK)
f. 336 Petrograd Sovyeti Devrim Mahkemesi Soruşturma Komisyonu
f. 337 Basın İçin Devrim Mahkemesi
f. 353 Adalet Halk Komiserliği
f. 393 İçişleri Halk Komiserliği
f. 1074 Petrograd Sovyetine bağlı Devrim Mahkemesi
f. 1235 Merkez Yürütme Komitesi (MYK)
f. 1236 Askeri Devrimci Komite (ADK)
f. 1810 Tüm-Rusya Kurucu Meclis Seçimleri Komisyonu
f. 5498 Tüm-Rusya Demiryolu İşçileri Birliği (Vikzhel), Yürütme Komitesi
f. 6148 Şrayder, Aleksander (Adalet Halk Komiseri Yardımcısı)
f. 9462 Zinovyev, G. E.
RGASPI, Rossiiskii gosudarstvennyi arkhiv sotsial'no- politicheskoi istorii
f. 2 Lenin, V. I.
f. 5 V. I. Lenin'in Sekretaryası
f. 17 Bolşevik Merkez Komitesi
f. 19 Halk Komiserleri Konseyi (Sovnarkom)
f. 60 Bolşevik Moskova Oblastı Bürosu
f. 66 Bolşevik Petersburg Komitesi
f. 67 Bolşevik Kuzey Oblastı Komitesi
f. 71 Komünist Parti Merkez Komitesi'ne bağlı Marksizm-Leninizm Enstitüsü
f. 76 Cerjinski, F. E.
f. 82 Molotov, V. M.
f. 86 Sverdlov, Ia. M.
f. 131 Eremeev, K. S.
f. 146 Podvoyski, N. I.
f. 274 Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi
f. 275 Menşevik Merkez Komitesi
f. 323 Kamenev, L. B.
f. 324 Zinovyev, G. E.
f. 325 Troçki, L. D.
f. 326 Radek, K. B.
f. 329 Buharin, N. I.
f. 356 Stasova, E. D.
f. 466 Bolşevik Merkez Komitesi Petrograd Bürosu
f. 558 Stalin, I. V.
f. 564 Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi
f. 588 Lozovski, A. S.
f. 670 Sokolnikov, G. Ia.
TsGA SPb, Tsentral'nyi gosudarstvennyi arkhiv Sankt- Peterburga
f. 1 Okhtinski Bölgesi Sovyeti
f. 2 Nevski Bölgesi Sovyeti
f. 3 Rozhdestvenski Bölgesi Sovyeti
f. 47 Vasili Adaları Bölgesi Sovyeti
f. 55 İkinci Kent Bölgesi Sovyeti
f. 73 Petrograd'ın Devrimci Güvenliği İçin Komite
f. 83 Leningrad Sovyeti Askeri Seksiyonu
f. 100 Narva Bölgesi Sovyeti
f. 101 Peterhof Bölgesi Sovyeti
f. 142 Kuzey Oblastı Komünler Birliği, İçişleri Komiserliği
f. 143 Kuzey Oblastı Komünler Birliği, Komiserler Konseyi ve Merkez Yürütme Komitesi
f. 144 Petrograd İşçi Komünü, Komiserler Konseyi (PİK-KK)
f. 148 Viborg Bölgesi Sovyeti
f. 150 Novoderevenski Bölgesi Sovyeti
f. 153 Spasski Bölgesi Sovyeti
f. 506 Tüm-Rusya Politik Mahkumlar ve Mülteciler Cemiyeti, Leningrad Oblastı Seksiyonu
f. 511 Porokhovski Bölgesi Sovyeti
f. 1000 Petrograd Vilayeti Sovyeti ve Yürütme Komitesi
f. 1788 Putilov Tesisi
f. 2411 Petrograd ve Petrograd Vilayeti Devrim Mahkemesi
f. 2421 Petrograd'ın Devrimci Savunması İçin Komite
f. 2551 Kuzey Oblastı Sovkom'u Aydınlanma Komiserliği
f. 2815 Kuzey Oblastı Sovkom'u Halk Sağlığı Komiserliği
f. 3390 Petrograd Fabrikaları ve Tesisleri Delegeleri Olağanüstü Meclisi
f. 5937 Orman İşçileri Sendikası Leningrad Seksiyonu
f. 6261 Gıda Üreticileri Sendikası Leningrad Seksiyonu
f. 6276 Petrograd Sendikalar Konseyi
f. 7034 Nikolayevski Demiryolu İşçileri Komitesi
f. 7384 Petrograd Sovyeti
f. 8098 Petrograd Vilayeti Çekası
f. 8816 Petrograd bölgesel dumaları ve duma yönetim organları
f. 8957 Kuzey Oblastı Sovkom'u Tarım Komiserliği
f. 9618 Leningrad Sovyeti Tarihi [projesi] Yayın Kurulu
f. 9672 Leningrad Fabrikaları ve Tesisleri Tarihi [projesi] Yayın Kurulu
TsGAIPD SPb, Tsentral'nyi gosudarstvennyi arkhiv istoriko- politicheskikh dokumentov Sankt- Peterburga
f. 1 Bolşevik Petersburg Komitesi
f. 2 Bolşevik Viborg Bölge Komitesi
f. 4 Bolşevik Vasili Adası Bölge Komitesi
f. 6 Bolşevik Petrograd [Petersburg] Bölge Komitesi
f. 8 Bolşevik Porokhovski Bölge Komitesi
f. 10 Bolşevik Okhtinski Bölge Komitesi
f. 11 Bolşevik Spasski Bölge Komitesi

f. 12 Bolşevik Lesnoi Komitesi
f. 13 Bolşevik Novoderevenski Bölge Komitesi
f. 15 Bolşevik Kronştad Komitesi
f. 16 Bolşevik Leningrad Vilayeti Komitesi
f. 165 Bolşevik Rozhdestvenski Bölge Komitesi
f. 457 Petrograd Sendika Konseyi Bolşevik Fraksiyonu
f. 999 Bolşevik Narva-Peterhof Bölge Komitesi
f. 1430 Bolşevik Liteinyi Bölge Komitesi
f. 1728 Bolşeviklerin kişisel dosyaları
f. 1817 Bolşevik İkinci Kent Bölge Komitesi
f. 1842 Bolşevik Birinci Kent Bölge Komitesi
f. 1949 Hükümet Basımevi ve Kağıt Fabrikası (Goznak)
f. 2315 Bolşevik Kolpinski Bölge Komitesi
f. 4000 Parti Tarihi Enstitüsü, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Leningrad Oblastı Komitesi Marksizm Enstitüsü, Leninizm Kürsüsü
LOGAV, Leningradskii oblastnoi arkhiv v g. Vyborge
f. r-2201 Petrograd Sovyeti Adalet Seksiyonu
f. r-2202 Petrograd Vilayeti Sovyeti Adalet Seksiyonu
f. r-2204 Petrograd Vilayeti Halk Yargıçları Konseyi
RGA VMF, Rossiiskii gosudarstvennyi arkhiv Voenno- Morskogo Flota
f. r-2 Cumhuriyet Donanma Kuvvetleri Yardımcı Komutanı
f. r-5 Donanma İşleri Halk Komiserliği İdari Ofis
f. r-50 Kronştad Donanma Üssü Komutanlığı
f. r-52 Kronştad Kalesi
f. r-92 Baltık Filo Komutanlığı Karargahları
f. r-95 Baltık Filosu Merkez Komitesi
f. r-96 Baltık Filosu Komiserler Konseyi
f. r-306 Baltık Filosu Amiraller Konseyi
f. r-342 Donanma Genelkurmayı
f. r-661 Kronştad Sovyeti
f. r-852 Baltık Filosu Komutanlığı, Savaş Gemisi Grubu
f. r-2244 Shchastny, A. M.
TsGALI SPb, Tsentral'nyi gosudarstennyi arkhiv literatury i isskusstva Sankt-Peterburga
f. 63 Petrograd Bürosu, Rus Telgraf Ajansı (PETRO, ROSTA), eski Petrograd Telgraf Ajansı (PTA)
TsA FSB RF, Tsental'nyi arkhiv federal'noi sluzhby bezopasnosti Rossiiskoi federatsii
f. 1 Tüm-Rusya Olağanüstü Komisyon (VÇeka)
No. N-2 İkinci Baltık Filosu Müfrezesinde Karşı-Devrimci Ayaklanma Davası, 1918
No. N-8 Sol Sosyalist Devrimci Ayaklanma Davası
No. N-196 Yuritski Suikasti Davası
No. N-199 Volodarski Suikasti Davası
No. N-685 Maria Spiridonova Davası (1918-1930)
No. N-972 Lenin'e Suikast Girişimi Davası, 1 Ocak 1918
No. N-13266 Maria Spiridonova Davası (1937)
AU FSB SPb i LO, Arkhiv upravleniia federal'noi sluzhby bezopasnosti po Sankt-Peterburgu i Leningradskoi oblasti
f. 1 Petrograd Çekası
f. 19/32 Baltık Filosu Askeri-Donanma Kontrolü
No. 3614 A. M. Shchastny Davası
No. 10940 "Murman" İçin Beyaz Muhafız Alımı Davası
No. 22121 Putilov Tesisi grevleri
No. 30377 Halkın İntikamı Gizli Cemiyeti [Tugayı] Davası
No. 47037 Mihailovski Topçu Akademisinde Karşı-Devrimci Komplo Davası
RNB SPb RO, Rossiiskaia natsional'naia biblioteka Sankt- Peterburga, rukopisnoe otdelenie Stenografi cheskie otchety zasedanii Petrogradskoi gorodskoi dumy sozyva 20 avgusta 1917 g., cilt 1-3
GOPB, Gosudarstevennaia obshchestvenno- politicheskaia biblioteka, Broşür Koleksiyonu

Büyük Britanya
Birleşik Krallık Ulusal Arşivleri (TNA): Kamusal Kayıtlar Ofisi (PRO)
ADM 137/1731
ADM 137/1737
ADM 137/3337
ADM 137/4183
ADM 223/637
FO 337/88
FO 371/337
FO 371/395
FO 371/3286
FO 371/3307
FO 371/3315
FO 371/3325
FO 371/3327
FO 371/3329
FO 371/3330
FO 371/3332
FO 371/3334
FO 371/3335
FO 371/3336
FO 371/3337
FO 371/3339
FO 371/3348
FO 371/3350
FO 371/3975
WO 32/5669

Amerika Birleşik Devletleri
Bakhmetiev Arşivi, Columbia Üniversitesi
Zenzinov Koleksiyonu
Hoover Institution on War, Revolution, and Peace, Stanford Üniversitesi
Lockhart Koleksiyonu
Isaac Steinberg Koleksiyonu
Lilly Kütüphanesi, Indiana Üniversitesi
Lockhart, R. Mss.

Gazeteler
Delo naroda (Sosyalist Devrimci)
Den' (Menşevik)
Derevenskaia bednota (Bolşevik)
Derevenskaia kommuna (Sovyet)
Edinstvo (Plehanov'un sağ sosyalist Edinstvo grubu)

Gazeta- kopeika (bağımsız)
Gazeta rabochego i krest'ianskogo pravitel'stva (Sovnarkom)
Golos trudogo krestianstva (MYK Köylü Seksiyonu)
Iskra (Menşevik)
Izvestiia Kronştadskogo soveta (Kronştad Sovyeti)
Izvestiia Petrogradskogo soveta (Sovyet)
Izvestiia vserossiiskogo komiteta spaseniia rodiny i revoliutsii (Tüm-Rusya Anavatanın Kurtuluşu ve Devrim Komitesi)
Izvestiia vserossiiskogo tsentral'nogo ispolnitel'nogo komiteta i Moskovskogo soveta (Sovyet, Moskova)
Izvestiia vserossiiskogo tsentral'nogo ispolnitel'nogo komiteta i Petrogradskogo soveta (Sovyet, Petrograd)
Kommunist (Bolşevik/Sol Komünist)
Krasnaia gazeta (Petrograd Sovyeti, sabah ve akşam baskıları)
Narodnoe delo (Sosyalist Devrimci, Moskova)
Nash vek (Kadet)
Nashe slovo (Kadınlar İçin Eşit Haklar Ligi)
Nashi vedomosti (bağımsız, akşam baskısı)
Novaia Petrogradskaia gazeta (bağımsız, sabah ve akşam baskıları)
Novaia zhizn' (Maksim Gorki'nin bağımsız sosyal demokrat grubu, Petrograd ve Moskova baskıları)
Novosti dnia (bağımsız, Moskova, akşam baskısı)
Novye vedomosti (bağımsız, sabah ve akşam baskıları)
Novyi den' (Sosyalist)
Novyi luch (Menşevik)
Novyi vechernyi chas (bağımsız, akşam baskısı)
Petrogradskaia pravda (Bolşevik, sabah ve akşam baskıları)
Petrogradskaia vechernaia pochta (bağımsız, akşam baskısı)
Petrogradskii golos (bağımsız)
Petrogradskoe ekho (bağımsız, akşam baskısı)
Pravda (Bolşevik, Moskova)
Rabochaia i krest'ianskaia krasnaia armiia i fl ot (Sovyet, Petrograd/Moskova)
Rabochii i soldat (Petrograd Sovyeti, akşam baskısı)
Rabotnitsa (Bolşevik)
Revoliutsionnaia rabotnitsa (Sol Sosyalist Devrimci)
Russkie vedomosti (bağımsız, Moskova)
Severnaia kommuna (Sovyet, günlük ve akşam baskısı)
Soldatskaia pravda (Bolşevik)
Sotsial demokrat (Bolşevik, Moskova)
Strana (bağımsız)
Utro Moskvy (bağımsız, Moskova)
Vechernaia zvezda (Sosyalist, akşam baskısı)
Vechernye ogni (bağımsız, akşam baskısı)
Vechernye vedomosti (bağımsız, akşam baskısı)
Vechernyi chas (bağımsız, akşam baskısı)
Vestnik soveta 1-go gorodskogo raiona (Birinci Kent Bölgesi Sovyeti)
Vooruzhennyi narod (Sovyet)
Znamia bor'by (Sol Sosyalist Devrimci, Petrograd)
Znamia truda (Sol Sosyalist Devrimci, Petrograd, Moskova)
Zhizn' (bağımsız, Moskova)

Çağdaş Süreli Yayınlar, Geçici Yayınlar, Tarih Dergileri
Arkhiv russkoi revoliutsii
Biulleten' komissariata vnutrennykh del SK SO
Biulleten' vserossiiskogo soiuza zashchity uchreditel'nogo sobraniia
Chrezvychainoe sobranie upolnomochennykh fabrik i zavodov g. Petrograda
Ezhenedel'nik chrezvychainykh komissii po bor'be s kontr- revoliutsiei i spekulatsiei
Ezhenedel'nik komissariata fi nansov i soveta narodnogo khoziaistva Severnoi oblasti
God proletarskoi revoliutsii
Golos minuvshego
Istkusstvo kommuny
Istoricheskie zapiski
Istoriia SSSR
Izvestiia komissariata zdravookhraneniia soiuza kommun severnoi oblasti
Izvestiia TsK KPSS
Krasnaia letopis'
Krasnyi Petrograd
Novyi put'
Otechestvennaia istoriia
Partiinye izvestiia
Plamia
Proletarskaia revoliutsiia
Revolutionary Russia
Russian Review
Slavic Review
Sotsialisticheskii vestnik
Vestnik godovshchiny velikoi raboche- krest'ianskoi revoliutsii
Vestnik oblastnogo komissariata vnutrennykh del (Soiuz kommun Severnoi oblasti)
Vestnik oblastnogo komissariata zemledeliia (Soiuz kommun Severnoi oblasti)
Voenno- istoricheskii zhurnal
Voprosy istorii
Voprosy istorii KPSS
Zhizn' iskusstva

Yayınlanmış Belgeler
Abrosimova, T. A., T. P. Bondarevskaia, E. T. Leikina ve V. Iu. Cherniaev, yay., *Peterburgskii komitet RSDRP (b): Protokoly i materialy zasedanii.* St. Petersburg, 2003.
Akademiia nauk SSSR, Institut istorii, Leningradskoe otdelenie. *Raionnye sovety Petrograda v 1917 godu: Protokoly, rezoliutsii, postanovleniia obshchikh sobranii i zasedanii ispolnitel'nykh komitetov.* 3 cilt, Moskova-Leningrad, 1964-1966.
Anskii, A., yay., *Protokoly Petrogradskogo soveta professional'nykh soiuzov za 1917 g.* Leningrad,

1927.
Anskii, S. "Posle perevorota 25-ogo Oktiabria 1917 g." *Arkhiv russkoi revoliutsii.* 8:43-55. Berlin, 1923.
Artsybushev, Iu. K. *"Diktatura proletariata" v Rossii: Nabroski s natury Iu. K. Artsybusheva.* Moskova, 1922.
Belov, G. A., ve diğerleri., yay., *Iz istorii Vserossiiskoi chrezvychainoi komissii, 1917-1921 gg. Sbornik dokumentov.* Moskova, 1958.
Bernshtam, M. S. *Nezavisimoe rabochee dvizhenie v 1918 godu (dokumenty i materialy).* Paris, 1981.
Bol'shevistskoe rukovodstvo. Perepiska. 1912-1927. Moskova, 1996.
Bone, A. *The Bolsheviks and the October Revolution: Minutes of the Central Committee of the Russian Social- Democratic Labour Party (bolsheviks), August 1917-February 1918.* Londra, 1974.
Bubnov, A. "Oktiabr'skie biulleteny TsK bol'shevikov." *Proletarskaia revoliutsia,* 1921, no. 1:10-19.
Bunyan, James ve H. H. Fisher, yay., *The Bolshevik Revolution, 1917-1918: Documents and Materials.* Stanford, 1965.
Bystranskii, V. "Oktiabr'skaia revoliutsiia- velichaishee sobytie v mirovoi istorii." *God proletarskoi revoliutsii,* 7 Kasım 1918, s. 1.
Cherniaev, V. Iu., ed. *Piterskie rabochie i "diktatura proletariata" oktiabr' 1917-1929: Sbornik dokumentov.* St. Petersburg, 2000.
Chugaev, D. A., ed. *Petrogradskii voenno- revoliutsionnyi komitet: Dokumenty i materialy,* Cilt 1-3. Moskova, 1966-1967.
Cromie, F. N. A. *Letters [on Russian Affairs] from Captain Cromie RN.,* yy., 1919. "Delo rabochego s"ezda," *Izvestiia,* 25 Ekim 1918, s. 5.
Doklad o deiatel'nosti krest'ianskogo otdela vserossiiskogo tsentral'nogo ispolnitel'nogo komiteta sovetov. Moskova, 1918.
Drezen, A. K., yay., *Baltiiskii fl ot v Oktiabr'skoi revoliutsii i grazhdanskoi voine.* Leningrad, 1932.
Fedorov, I. G. "Epidemiia kholery v Petrograde v 1918 g." *Izvestiia komissariata zdravookhraneniia soiuza kommun severnoi oblasti,* 1918, no. 1:82-88.
Fraiman, A. L. *Baltiiskie moriaki v bor'be za vlast' sovetov (noiabr' 1917-dekabr' 1918).* Leningrad, 1968.
--- *Krakh germanskoi okkupatsii na Pskovshchine: Sbornik dokumentov.* Leningrad, 1939.
Galili, Z. ve A. Nenarokov, yay., *Mensheviki v 1917 godu.* Cilt 3, pt. 2. Moskova, 1994.
--- *Mensheviki v 1918 godu.* Moskova, 1999.
Gorodetskii, E. N., yay., *Vtoroi vserossiiskii s"ezd sovetov rabochikh i soldatskih deputatov (25-26 Oktiabria 1917 g.): Sbornik dokumentov i materialov.* Moskova, 1997.
Institut marksizma- leninizma pri TsK KPSS. *Dekrety Sovetskoi vlasti.* Cilt 1-4. Moskova, 1957-1968.
--- *Leninskii sbornik.* Cilt 11. Moskova-Leningrad, 1929.
--- *Perepiska sekretariata TsK RSDRP (b)-RKP (b) s mestnymi partiinymi organizatsiami.* Cilt 1-4. Moskova, 1957-1969.
--- *Protokoly tsentral'nogo komiteta RSDRP (b), avgust 1917-fevral' 1918.* Moskova, 1958.
--- *Sed'moi ekstrennyi s"ezd RKP (b), mart 1918 goda: Stenografi cheskii otchet.* Moskova, 1962.
--- *Shestoi s"ezd RSDRP (bol'shevikov), avgust 1917 goda: Protokoly.* Moskova, 1958.
Iroshnikov M. P., yay., *Dekrety Sovetskoi vlasti o Petrograde, 1917-1918.* Leningrad, 1986.
Istpart, *Protokoly s"ezdov i konferentsii vsesoiuznoi kommunisticheskoi partii (b): Sed'moi s"ezd, mart 1918 goda.* Moskova-Leningrad, 1928.
Iz istorii vserossiiskoi chrezvychainoi komissii, 1917-1921 gg.: Sbornik dokumentov. Moskova, 1958.
"Iz perepiski E. D. Stasovoi i K. T. Novgorodtsevoi (Sverdlovoi), mart-dekabr' 1918." *Voprosy istorii,* 1956, no. 10:85-101.
Keep, John L. H., trans. and ed. *The Debate on Soviet Power: Minutes of the All- Russian Central Executive Committee, Second Convocation, October 1917-January 1918.* Oxford, 1979.
Kowalski, Roman I., yay., *Kommunist: Ezhenedel'nyi zhurnal ekonomiki, politiki i obshchestvennosti,* no. 1-4 (1918). New York, 1990.
Kreml' za reshetkoi (Podpol'naia Rossiia). Berlin, 1922.
Kudelli, P. F., yay., *Pervyi legal'nyi Peterburgskii komitet bol'shevikov v 1917 g.* Moskova-Leningrad, 1927.
--- *Vtoraia i tret'ia Petrogradskie obshchegorodskie konferentsii bol'shevikov v iiule i oktiabre 1917 goda: Protokoly.* Moskova-Leningrad, 1927.
Latsis, M. *Chrezvychainye komissii po bor'be s kontrrevoliutsii.* Moskova, 1921.
--- *Dva goda bor'by na vnutrennyi front.* Moskova, 1920.
--- *Otchet vserossiiskoi chrezvychainoi komissii za chetyre goda ee deiatel'nosti (20 dekabria 1917-20 dekabria 1921 g.): 1. Organizatsionnaia chast'.* Moskova, 1922.
Lenin, V. I. *Polnoe sobranie sochinenii.* 5th ed. Vols. 34-37, 50. Moskova, 1962, 1965, 1981.
--- *Sochineniia.* 3. basım. Cilt 22. Moskova-Leningrad, 1931.
Listovki Petrogradskikh bol'shevikov, 1917-1920. Cilt 3. Leningrad, 1957.
Litvin, A. L., yay., *Levye esery i VCheka: Sbornik dokumentov.* Kazan', 1996.
--- *Mensheviki v Sovetskoi Rossii: Sbornik dokumentov.* Kazan', 1998.
Lur'e, M. "Iz istorii bor'by s 'levymi' kommunistami v Petrogradskoi organizatsii bolshevikov." *Krasnaia letopis',* 1934, no. 2 (59): 100-111.
Makintsian, P. ve M. Ia. Latsis., yay., *Krasnaia kniga VChK.* 2. Basım, 2 cilt. Moskova, 1989.
Ministerstvo inostranykh del SSSR, *Dokumenty vneshnoi politiki SSSR.* Cilt 1. Moskova, 1957.

--- *Sovetsko- germanskie otnosheniia: Ot peregovorov v Brest- Litovske do podpisaniia Rapal'skogo dogovora.* Cilt 1. Moskova, 1968.

Nikolaevskii, B. I. *Mensheviki v dni oktiabr'skogo perevorota.* New York, 1962.

Ol'minskii, M. "O chrezvychainykh komissiiakh." *Pravda,* 8 Ekim 1918, s. 1.

Osnovnye organizatsii Soveta rabochikh i soldatskikh deputatov. Kronştad, 1918.

Otchet severnoi oblastnoi konferentsii s 3-ogo po 6-e aprelia. Petrograd, 1918.

Pervaia konferentsiia rabochikh i krasnoarmeiskikh deputatov 1-ogo gorodskogo raiona (stenografi cheskie otchety 25 maia-5 iiunia). Petrograd, 1918.

"Pervye shagi bol'shevistskogo Petrogradskogo soveta v 1917 godu: Protokoly zasedanii." *Krasnaia letopis',* 1927, no. 3 (24): 65-82.

Pervyi narodnyi kalendar' na 1919 g. Petrograd, 1919.

Pervyi s"ezd sovetov narodnogo khoziaistva Severnoi oblasti: Stenografi cheskii otchet. Petrograd, 1918.

Peters, Ia. Kh. "Krasnyi terror (beseda s Petersom)." *Utro Moskvy,* 4 Kasım 1918, s. 1.

Piatyi sozyv vserossiiskogo tsentral'nogo ispolnitel'nogo komiteta: Stenografi cheskii otchet Moskova, 1919.

Piatyi vserossiiskii s"ezd sovetov rabochikh, krest'ianskikh, soldatskikh i kazach'ikh deputatov: Stenografi cheskii otchet. Moskova, 1918.

Pipes, Richard, ed. *The Unknown Lenin: From the Secret Archive.* New Haven, 1996.

Pokrovskii, M. N. ve Ia. A. Iakovleva, yay., *Vtoroi vserossiiskii s"ezd sovetov R. i S. D.* Moskova-Leningrad, 1928.

--- *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie.* Moskova-Leningrad, 1930.

"Prezidium Petrogradskogo soveta rabochikh i soldatskikh deputatov, dekabr' 1917g.-ianvar' 1918 g. *Krasnaia letopis',* 1932, no. 1-2 (46-47): 102-109.

Protokoly pervogo s"ezda partii levykh sotsialistov-revoliutsionerov internatsionalistov. Petrograd, 1918.

Protokoly 1-go s"ezda predstavitelei gub. sovdepov i zavedyvaiushchikh gubernskikh otdel upravleniia. Moskova, 1918.

Protokoly zasedanii lspolnitel'nogo Komiteta Sovetov R., S., Kr., i Kaz. Deputatov l l sozyva. Moskova, 1918.

"Protokoly zasedanii TsIK i Biuro TsIK S. R. i S. D. 1-go sozyva posle Oktiabria." *Krasnyi arkhiv,* 1925, cilt 10, s. 95-137.

Protokoly zasedanii vserossiiskogo tsentral'nogo ispolnitel'nogo komiteta 4-go sozyva. Moskova, 1920.

Puti revoliutsii (stat'i, materialy, vospominaniia). Berlin, 1923.

Rashin, A. "Demobilizatsiia promyshlennogo truda v Petrogradskoi gubernii za 1917-18 gg." *Materialy po statistike truda,* yay., S. G. Strumilin, s. 32-52. Sayı 5. Petrograd, 1919 içinde.

Samoilova, K. *Chto dala rabochim i krest'ianam velikaia Oktiabr'skaia revoliutsiia (k godovshchine revoliutsii 26 oktiabria 1917 g.-7 noiabria 1918 g.).* Petrograd, 1918.

Sbornik dekretov i postanovlenii po soiuzu kommun severnoi oblasti. Sayı 1. Kısım 1. Petrograd, 1919.

Sbornik prikazov, postanovlenii, rasporiazhenii, tsirkuliarnykh telegram Narodnogo komissariata vnutrennikh del. Sayı 1. *S 25 oktiabria 1917 g. po 1 avgusta 1918 g.* Moskova, 1918.

Shelokhaev, V. V., proje direktörü. Ia. V. Leontiev, yay. *Partiia levykh sotsialistovrevoliutsionerov: Dokumenty i materialy.* Cilt 1. Moskova, 2000.

N. D. Erofeev, ed. *Partiia sotsialistov- revoliutsionerov: Dokumenty i materialy.* Cilt 1, 3. Kısım 2. Moskova, 2000.

D. B. Pavlov, yay. *Protokoly tsentral'nogo komiteta konstitutsionno- demokraticheskoi partii, 1915-1920.* Moskova, 1998.

Shestoi vserossiiskii chrezvychainyi s"ezd sovetov rab., kr., kaz. i krasnoarm. deput., stenografi cheskii otchet. Moskova, 1919.

"Soveshchanie polkovykh predstavitelei Petrogradskogo garnizona, 29 oktiabria 1917g." *Krasnaia letopis',* 1927, no. 2 (23): 220-225.

Spisok fabrichno- zavodskikh predpriiatii Petrograda. Po dannym na aprel' 1918. Petrograd, 1918.

Statisticheskii sbornik po Petrogradu i Petrogradskoi gubernii. Petrograd, 1922.

Stenografi cheskii otchet o rabotakh piatogo s"ezda sovetov rabochikh i krest'ianskikh deputatov Peterburgskoi gubernii 21-23-go Avgusta 1918 goda. Petrograd, 1918.

Stenografi cheskii otchet 4-go chrezvychainogo s"ezda sovetov rabochikh, soldatskikh, krest'ianskikh i kazach'ikh deputatov. Moskova, 1920.

Strumilin, S. "Sostav partii Kommunistov v Petrograde v sentiabre 1918 goda." *Petrogradskaia pravda,* 12 Aralık 1918, s. 2.

Tonin, G. L., yay. "Chetvertaia obshchegorodskaia konferentsiia Petrogradskikh bol'shevikov v 1917 g." *Krasnaia letopis',* 1927, no. 3 (24): 58-64.

Tret'ii vserossiiskii s"ezd sovetov rabochikh, soldatskikh, i krest'ianskikh deputatov. St. Petersburg, 1918.

Trilisser, David. "Nel'zia molchat'." *Severnaia kommuna,* 4 Aralık 1918, s. 1.

Trotskii, L. *Sochineniia.* Cilt 17, pt. 1. Moskova-Leningrad, 1926.

Tsentral'noe statisticheskoe upravlenie, Petrogradskoe stolichnoe statisticheskoe biuro. *Materialy po statistike Petrograda.* Sayı 2. Petrograd, 1920.

Tsvigun, S. K., ve diğerleri, yay., *V. I. Lenin i VChK: Sbornik dokumentov (1917-1922 gg.).* Moskova, 1975.

Tvorchestvo revoliutsionnykh rabochikh 2-go gorodskogo raiona: Otchet o rabote sovdepa 2-gor. raiona s pervykh dnei revoliutsii do godovshchiny velikoi oktiabr'skoi revoliutsii. Petrograd, 1918.

Ustav organizatsii sochuvstvuiushchikh Rossiiskoi kommunisticheskoi partii (bol'shevikov). Petrograd, 1918.

V. I. Lenin. Neizvestnye dokumenty. 1891-1922 gg. Moskova, 1999.

Vokrug uchreditel'nogo sobraniia: Sbornik statei i dokumentov. Petrograd, 1918.

Vos'moi s"ezd Rossiiskoi kommunisticheskoi partii (bol'shevikov): Stenografi cheskii otchet. Moskova, 1919.

Wade, Rex A., yay., *Documents of Soviet History.* Cilt 1. *The Triumph of Bolshevism, 1917-1919.* Gulf Breeze, Fla., 1991.

Zeman, Z. A. B., yay. *Germany and the Revolution in Russia, 1915-1918: Documents from the Archives of the German Foreign Ministry.* Londra, 1958.

Zhurnaly Petrogradskoi gorodskoi dumy. Petrograd, 1917.

Zinovyev, G. *Sochineniia: God revoliutsii, fevral' 1917 g.-fevral' 1918 g.* Cilt 7, pt. 1, Leningrad, 1925.

Günlükler ve Anılar

Abramovich, R. "Stranitsy istorii: Vikzhel (noiabr' 1917)." *Sotsialisticheskii vestnik,* Mayıs 1960, s. 96-99; Haziran 1960, s. 118-124.

Aldanov, M. *Kartiny Oktiabr'skoi revoliutsii, istoricheskie portrety, portrety sovremennikov, zagadka Tolstogo.* St. Petersburg, 1999.

Antipov, N. "Ocherki o deiatel'nosti Petrogradskoi chrezvychainoi komissii." *Petrogradskaia pravda,* 1 Ocak 1919, s. 3-4; 4 Ocak 1919, s. 2; 4 Ocak 1919, s. 2-3; 5 Ocak 1919, s. 2-3; 7 Ocak 1919, s. 2-3; 12 Ocak 1919, s. 2; 15 Ocak 1919, s. 2; 16 Ocak 1919, s. 2; 22 Ocak 1919, s. 3-4.

Aronson, G. Ia. "Dvizheniia upolnomochennykh ot fabrik i zavodov v 1918 godu." New York [Menşevik hareket tarihi üzerine üniversiteler arası proje], 1960.

Begletsov, Nikolai. "V dni 'krasnogo' terrora." *Cheka: Materialy po deiatel'nosti chrezvychainykh komissii,* s. 69-84. Berlin, 1922.

Bonch- Bruevich, V. *Na boevykh postakh fevral'skoi i oktiabr'skoi revoliutsii.* Moskova, 1931.

--- *Pereezd Sovetskogo pravitel'stva iz Petrograda v Moskvu (po lichnym vospominaniiam).* Moskova, 1926.

--- *Ubiistvo germanskogo posla Mirbakha i vosstanie levykh eserov (po lichnym vospominaniiam).* Moskova, 1927.

Borman, A. A. "Moskva-1918 (iz zapisok sekretnogo agenta v kremle)." *Russkoe proshloe,* 1. Kitap, 1991 s. 115-149.

Botmer, Karl von. *S Grafom Mirbakhom v Moskve.* Moskova, 1996.

Buchanan, M. *Petrograd.* Londra, 1918.

Bykhovskii, N. Ia. *Vserossiiskii sovet krest'ianskikh deputatov v 1917 g.* Moskova, 1929.

Chernov, V. M. *Pered burei.* New York, 1953.

Denike Iu. P. "B. O. Bogdanov v nachale 1918." *Sotsialisticheskii vestnik,* Ocak 1960, s. 48.

--- "From the Dissolution of the Constituent Assembly to the Outbreak of the Civil War." *The Mensheviks from the Revolution of 1917 to the Second World War,* yay. Leopold Haimson, s. 107-155. Chicago ve Londra, 1974.

--- "I. G. Tsereteli." *Novyi zhurnal,* 1959, no. 57:284 -285.

Dingel'shtedt, F. "Iz vospominanii agitatora Petrogradskogo komiteta RSDRP (b) (s sentiabria 1917 g. po mart 1918 g.)." *Krasnaia letopis',* 1927, no. 1 (22): 55-68.

Dybenko, P. E. *Iz nedr tsarskogo fl ota k velikomu oktiabriu.* Moskova, 1928.

Eremeev, K. "Nachalo Krasnoi armii (organizatsiia 1 korpusa Krasnoi armii)." *Proletarskaia revoliutsiia,* 1929, no. 2 (29): 154-168.

Flerovskii, I. "Miatezh mobilizovannykh matrosov v Peterburge." *Proletarskaia revoliutsiia,* 1926, no. 8 (55): 218-237.

Garvi, P. A. *Professional'nye soiuzy v Rossii.* New York, 1981.

Gippius, Zinaida. *Dnevniki.* Moskova, 1999.

Gorbunov, N. P. "Kak sozdalsia v Oktiabr'skie dni rabochii apparat soveta narodnykh komissarov." *Utro strany sovetov,* yay. M. P. Iroshnikov, s. 146-154. Leningrad, 1988.

Hill, George A. *Go Spy the Land.* Londra, 1932.

Hoffman, Max. *War Diaries and Other Papers.* Çev. Eric Sutton. Cilt 2., Londra, 1929.

Iakovlev, V. " Malo- visherskii epizod (Pereezd Sovnarkoma v Moskvu v 1918 g.)." *Krasnaia letopis',* 1934, no. 1 (58): 94-103.

Il'in-Zhenevskii, A. F. *Bol'sheviki u vlasti: Vospominaniia o 1918 gody.* Leningrad, 1929.

--- "Brestskii mir i partii." *Krasnaia letopis',* 1928, no. 1 (25): 48-49.

"Tragikomediia uchreditel'nogo sobraniia." *Krasnaia letopis',* 1927, no. 3 (24):115-139.

Ilyin- Zhenevsky. *The Bolsheviks in Power: Reminiscences of the Year 1918.* Çev. Brian Pearce. Londra, 1984.

Ivanov, A. V. "Putilovskii rabochii na prieme u Il'icha." *Vospominaniia o V. I. Lenine,* 2:336-338. Moskova, 1957.

Izgoev, A. S. "Piat' let v Sovetskoi Rossii (obryvki vospominanii i zametki)." *Arkhiv russkoi revoliutsii,* 10:5-55. Berlin, 1923.

Izmailovich, A. *Posleoktiabr'skie oshibki.* Moskova, 1918.

Kakhovskaia, I. K. "Delo Eikhorda i Denikina (Iz vospominanii)." *Puti revoliutsii,* s. 191-260. Berlin, 1923.

Kedrov, M. "Iz krasnoi tetradi ob Il'iche." *Vospominaniia o Vladimire Il'iche Lenine,* 2:94-110. Moskova, 1957.

Kokovtsev, V. N. *Iz moego proshlogo: Vospominaniia 1903-1919 gg.* Paris, 1933.

Krylenko, N. V. *Sudoustroistvo RSFSR: Lektsii po teorii i istorii sudoustroistva.* Moskova, 1923.

Lockhart, Bruce, R. H. *British Agent.* New York ve

Londra, 1933.
Malakhovskii, V. L. "Perekhod ot Krasnoi gvardii k Krasnoi armii." *Krasnaia letopis'*, 1928, no. 3 (27): 5-51.
Malinovskii, Iu. P. "K pereezdu TsK RKP (b) i Sovetskogo pravitel'stva iz Petrograda v Moskvu (mart 1918)." *Voprosy istorii KPSS*, 1968, no. 11:99-103.
Malitskii, A. *Cheka i GPU.* Kharkov, 1923.
Minichev, A. "V dni levo- eserskogo miatezha v Petrograde v 1918 g. (iz vospominanii)."*Krasnaia letopis'*, 1928, no. 1 (25): 66-69.
Mstislavskii, S. D. *Five Days Which Transformed Russia.* Bloomington, 1988.
--- *Piat' dnei: Nachalo i konets fevral'skoi revoliutsii.* Moskova, Petersburg, Berlin, 1922.
--- "Vospominaniia S. D. Mstislavskogo." A. L. Litvin, *Levye esery i VCheka: Sbornik dokumentov,* s. 187-211. Kazan, 1996.
Nabokov, Vladimir. "Vremennoe pravitel'stvo." *Arkhiv russkoi revoliutsii,* 1:9-96. Berlin, 1921.
Nelidov, N. D. "Zagovory v Petrograde." *Beloe delo: Letopis' bor'by,* 1928, no. 4:195-218.
Oganovskii, N. "Dnevnik chlena uchreditel'nogo sobraniia." *Golos minuvshego,* 1918, Sayı 4-6:143-172.
Orzhekhovskii, V. "Stranichka krasnogo terrora. Petrograd 1918-1919." *Na chuzhoi storone,* 1924, cilt 8, s. 99-168.
Peters, Ia. Kh. "Itogi Oktiabr'skoi revoliutsii za god: Bor'ba s kontr- revoliutsiei (beseda s tov. Petersom)." *Izvestiia,* 6 Kasım 1918, s. 5.
--- "Vospominaniia o rabote v VChK v pervyi god revoliutsii." *Proletarskaia revoliutsiia,* 1924, no. 10 (33): 5-32.
Podvoiskii, N. I. "Ot krasnoi gvardii k krasnoi armii." *Istorik marksist,* 1938, no. 1:16-43.
Puchkov, A. S. "Perekhod ot dobrovol'cheskoi k reguliarnoi Krasnoi armii v Petrograde i okruge." *Krasnaia letopis',* 1929, no. 4 (31): 5-38.
"Pervye shagi k reguliarnoi Krasnoi armii." *Krasnaia letopis',* 1929, no. 2 (29):75-100.
Raskolnikov, F. F. "Rasskaz o poteriannom dne." *Novyi mir,* 1933, no. 12:96-104.
--- *Rasskazy Michmana Il'ina.* Moskova, 1934.
--- *Tales of Sub- Lieutenant Ilyin.* Çev. Brian Pearce. Londra, 1982.
Reilly, S. *Britain's Master Spy: The Adventures of Sidney Reilly.* New York ve Londra, 1933.
Revoliutsionnaia deiatel'nost' Konkordii Nikolaevnoi Samoilovoi: Sbornik vospominanii. Moskova, 1922.
Robien, Louis de. *The Diary of a Diplomat in Russia, 1917-1918.* New York ve Washington, 1969.
Samoilo, A. *Dve zhizni.* Moskova, 1958.
Semenev, G. *Voennaia i boevaia rabota partii sotsialistov- revoliutsionerov.* Moskova, 1922.
Shingarev, A. I. *The Shingarev Diary.* Royal Oak, 1978.
Shklovskii, V. *Sentimental'noe puteshestvie.* Moskova, 1990.
Shliapnikov, D. [Moskova'daki Temmuz 1918 olaylarına dair gözlemler], *Za zemliu i voliu* (Kazan), 16-19 Temmuz 1918; yeniden basım A. L. Litvin, *Levye esery i VCheka: Sbornik dokumentov,* s. 211-233. Kazan, 1996.
Smolianskii, G. *Obrechennye.* Moskova, 1927.
Sokolov, Boris, "Zashchita vserossiiskogo uchreditel'nogo sobraniia." *Arkhiv russkoi revoliutsii,* 13:5-70. Berlin, 1924.
Spiridonova, M. "Prosh Proshian." *Katorga i ssylka,* 1924, bk. 8:217-223.
Stashevich, P. "Ledovyi pokhod Baltiiskogo fl ota." *Oktiabr'skii shkval: Moriaki Baltiiskogo fl ota v 1917 goda.* Leningrad, 1927.
Stasova, Elena. *Vospominaniia.* Moskova, 1969.
--- *Stranitsy zhizni i bor'by.* Moskova, 1988.
Steinberg, I. N. *Als ich Volkskommissar war: Episoden aus der rusischen Oktoberrevolution.* Münih, 1929.
--- *In the Workshop of the Revolution.* New York, 1953.
Stupochenko, L. "V Brestskie dni (Vospominaniia ochevidtsa)." *Proletarskaia revoliutsiia,* 1923, no. 4 (16): 94-111.
--- *V Brestskie dni.* Moskova, 1926.
Sukhanov, N. N. *Zapiski o revoliutsii.* Cilt 3. Moskova, 1992.
Sverdlova, K. T. *Iakov Mikhailovich Sverdlov.* Moskova, 1960.
Sviatitskii, N. "Fraktsiia partii S. R., uchreditel'noe sobranie i ee deiatel'nost'." *Partiinye izvestiia,* 1918, no. 5:32-42.
"5-6 ianvaria 1918 goda: Iz vospominaniia byvshego esera." *Novyi mir,* 1928, no. 2:220-228.
Trotsky, L. *The Stalin School of Falsifi cation.* New York, 1972.
--- *Lenin.* New York, 1959.
--- *My Life.* New York, 1970.
Vishniak, M. V. *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie.* Paris, 1932.
Vompe, P. *Dni Oktiabr'skoi revoliutsii i zheleznodorozhniki.* Moskova, 1924.
Williams, Albert Rhys. *Journey into Revolution: Petrograd, 1917-1918.* Chicago, 1969.
Young, Kenneth, ed. *The Diaries of Sir Bruce Lockhart.* Cilt 1. *1915-1938.* Londra, 1973.
Zenzinov, V. L. *Iz zhizny revoliutsionera.* Paris, 1919.

İkincil Kaynaklar

Agar, Augustus. *Baltic Episode: A Classic of Secret Service in Russian Waters.* Londra, 1963.
Akademiia nauk SSSR, Institut istorii, Leningradskoe otdelenie. *Oktiabr'skoe vooruzhennoe vosstanie: Semnadtsatyi god v Petrograde.* Cilt 2. Leningrad, 1967.
Alekseeva, T., and N. Matveev. *Dovereno zashchishchat' revoliutsii: O G. I. Bokii.* Moskova, 1987.
Bainton, Roy. *Honored by Strangers: The Life of Captain Francis Cromie CB DSO RN-1882-1918.* Shrewsbury, 2002.

"Bankir iz VChK." In *Ocherki istorii vneshnoi razvedki*, ed. E. M. Primakov, 2:19-24. Moskova, 1997.

Baumgart, Winfried. *Deutsche Ostpolitik 1918: Von Brest- Litowsk bis zum Ende des Ersten Welkrieges.* Viyana ve Münih, 1966.

Berar, Eva. "Pochemu bol'sheviki pokinuli Petrograd?" *Minuvshee: Istoricheskii al'manakh*, 1993, no. 14:226-250.

Berberova, Nina. *Zheleznaia zhenshchina. 1892-1974.* New York, 1991.

--- *Moura: The Dangerous Life of Moura Budberg.* Translated by Marian Schwartz ve Richard D. Sylvester. New York, 2005.

Berezhkov, V. I. *Piterskie prokuratory: Rukovoditeli VChK-MGB.* St. Petersburg. 1998.

Bordiugov, G. A., and V. A. Kozlov. "Istoricheskaia razvilka vesnoi 1918 g." *Voprosy istorii KPSS*, 1990, no. 8:32-66; no. 9:50-66.

Borrero, Mauricio. *Hungry Moscow: Scarcity and Urban Society in the Russian Civil War, 1917-1921.* New York, 2003.

Brook- Shepherd, Gordon. *The Iron Maze: The Western Secret Services and the Bolsheviks.* Londra, 1999.

Brovkin, Vladimir N. *Behind the Front Lines of the Civil War: Political Parties and Social Movements in Russia, 1918-1922.* Princeton, N.J., 1994.

--- "Politics, Not Economics. Was the Key." *Slavic Review* 44, no. 2 (1985): 244-250.

Bykov, A. Ve L. Panov. *Diplomaticheskaia stolitsa Rossii.* Vologda. 1998.

Bykovskii, N. *Vserossiiskii sovet krest'ianskikh deputatov 1917 g.* Moskova, 1929.

Bystrova, A. "Bor'ba za ukreplenie diktatury proletariata: Pervye shagi diktatury proletariata." *Oktiabr' v Petrograde*, yay. O. N. Lidak. Leningrad, 1933.

Carr, E. H. *The Bolshevik Revolution, 1917-1923.* Cilt 2. Baltimore, Md., 1966.

Chamberlin, William Henry. *The Russian Revolution, 1917-1921.* 2 vols. New York, 1935.

Chistikov, A. N. "U kormila vlasti." *Petrograd na perelome epokh*, yay. V. A. Shishkin, s. 9-60. St. Petersburg, 2000.

Chubarian, A. *Brestskii mir.* Moskova, 1964.

Churakov, Dimitri, *Revoliutsiia, gosudarstvo, rabochii protest: Formy, dinamika i priroda massovykh vystuplenii rabochikh v Sovetskoi Rossii. 1917-1918 gody.* Moskova, 2004.

Clements, Barbara Evans. *Bolshevik Feminist: The Life of Aleksandra Kollontai.* Bloomington, 1979.

--- *Bolshevik Women.* Cambridge, 1997.

Cohen, Stephen F. *Bukharin and the Bolshevik Revolution: A Political Biography.* New York, 1973.

Corney, Frederick. *Telling October: Memory and the Making of the October Revolution.* Ithaca, N.Y., 2004.

Craig, Gordon. *Germany, 1866-1945.* New York, 1999.

Daniels, Robert V. *The Conscience of the Revolution: Communist Opposition in Soviet Russia.* Cambridge, Mass., 1960.

Davidov, M. I. *Bor'ba za khleb.* Moskova, 1971.

Davydov, A. Iu. *Nelegal'noe snabzhenie Rossiiskogo naseleniia i vlast' 1917-1921.* St. Petersburg, 2002.

Debo, Richard K. "Lockhart Plot or Dzerzhinskii Plot?" *Journal of Modern History* 43, no. 3 (1970): 413-439.

--- *Revolution and Survival: The Foreign Policy of Soviet Russia 1917-18.* Toronto, 1979.

Drobishev, V. Z. *Glavnyi shtab sotsialisticheskogo promyshlennosti. Ocherki istorii VSNKh, 1917-1932,* Moskova, 1966.

Dumova, N. G. *Kadetskaia kontrrevoliutsiia i ee razgrom.* Moskova, 1982.

Elov, B. "O partiinykh konferentsiiakh RKP Petrogradskoi organizatsii." *Spravochnik Petrogradskogo agitatora*, 1921, no. 10:89-105.

Ezergailis, Andrew. *The Latvian Impact on the Bolshevik Revolution: The First Phase, September 1917 to April, 1918.* New York, 1983.

Fel'shtinskii, Iu. *Krushenie mirovoi revoliutsii: Brestskii mir.* Moskova, 1992.

--- "Ne 'miatezh' a provokatsiia." *Otechestvennaia istoriia*, 1992, no. 3:30-48. Figes, Orlando. *A People's Tragedy: The Russian Revolution.* New York, 1999.

Fitzpatrick, Sheila. *The Russian Revolution.* Oxford, 1994.

Foglesong, David S. *America's Secret War against Bolshevism: U.S. Intervention in the Russian Civil War, 1917-1919.* Chapel Hill, N.C., 1995.

--- "Xenophon Kalamatiano: An American in Revolutionary Russia." *Intelligence and National Security* 6, no. 1 (1991): 154-195.

Fraiman, A. L. *Forpost sotsialisticheskoi revoliutsii: Petrograd v pervye mesiatsy sovetskoi vlasti.* Leningrad, 1969.

--- *Revoliutsionnaia zashchita Petrograda v fevrale-marte 1918 g.* Moskova-Leningrad, 1964.

Frenkel, Z. G. *Petrograd perioda voiny i revoliutsii. Sanitarnye usloviia i kommunal'noe blagoustroistvo.* Petrograd, 1923.

Galperina, B. D., and V. I. Startsev. "Sovety rabochikh i soldatskikh deputatov v bor'be za ovladenie apparatom gorodskogo obshchestvennogo upravleniia (noiabr' 1917-noiabr' 1918 g.)." *Rabochie Leningrada v bor'be za pobedu sotsializma*, s. 62-103. Moskova-Leningrad, 1963.

Getzler, Israel. *Kronstadt, 1917-1921: The Fate of a Soviet Democracy.* Cambridge, 1983.

Gimpel'son, E. G. *Formirovanie Sovetskoi politicheskoi sistemy, 1917-1923.* Moskova, 1995.

Gogolevskii, A. V. *Petrogradskii sovet v gody grazhdanskoi voiny.* Leningrad, 1982.

Gorodetskii, E. N. "Demobilizatsiia armii v 1917-1918 gg." *Istoriia SSSR*, 1958, no.1:3-31.

--- *Rozhdenie sovetskogo gosudarstva, 1917-1918 gg.* Moskova, 1965.

Gorodetskii, E. N., and Iu. Sharapov. *Sverdlov.* Mos-

kova, 1971.
Gusev, K. V. *Krakh partii levykh eserov.* Moskova, 1963.
--- *V. M. Chernov, Shtrikhi k politicheskomu portretu.* Moskova, 1999.
Hafner, Lutz. "The Assassination of Count Mirbach and the 'July Uprising' of the Left SRs in Moskova, 1918." *Russian Review,* 1991, no. 3:324-344.
Haimson, Leopold H. "The Mensheviks after the October Revolution." Kısım 1, *Russian Review* (Ekim 1979): 456-473; Kısım 2 (Nisan1980): 181-207; Kısım 3 (Temmuz 1980): 462-483.
Russia's Revolutionary Experience, 1905-1917: Two Essays. New York, 2005.
Holquist, Peter. *Making War, Forging Revolution: Russia's Continuum of Crisis, 1914-1921.* Cambridge, Mass., 2002.
Hughs, Michael. *Inside the Enigma: British Offi cials in Russia, 1900-1930.* Londra, 1997.
Iakubovich, M. P. "G. Zinoviev." In *Samizdat Register 2,* yay. Roy A. Medvedev, s. 65-
97. New York, 1981.
Iarov, S. V. *Gorozhanin kak politik, revoliutsiia, voennyi kommunizm i NEP glazami Petrogradtsev.* St. Petersburg, 1999.
--- *Krest'ianin kak politik, krest'ianstvo severo- zapada Rossii v 1918-1919 gg.: Politicheskoe myshlenie i massovyi protest.* St. Petersburg, 1999.
Ignatov, E. *Gorodskie raionnye sovety kak forma uchastiia rabochikh v upravlenii gosudarstvom.* Moskova, 1929.
Iroshnikov, M. P. *Sozdanie sovetskogo tsentral'nogo gosudarstvennogo apparata.* Leningrad, 1967.
Kapchinskii, O. "Kto sluzhil v VCheka- OGPU." *Voenno- istoricheskii arkhiv,* no. 22 (2001): 155-177.
Karpenko, *B.* "O perepisi naseleniia g. Petrograda 2 iiunia 1918 goda." In Tsentral'noe statisticheskoe upravlenie, Petrogradskoe stolichnoe statisticheskoe biuro, *Materialy po statistike Petrograda,* sayı 2, s. 48-50. Petrograd, 1920.
Keep, John L. H. *The Russian Revolution: A Study in Mass Mobilization.* Londra, 1976.
Kennan, George F. *Soviet- American Relations, 1917-1920.* Cilt 2, *The Decision to Intervene.* New York, 1967.
--- "The Sisson Documents." *Journal of Modern History* 28, no. 2 (1956): 130-154.
Khmelevskii, V. P. *Severnyi oblastnoi komitet RKP (b).* Leningrad, 1972.
Klopov, E. V. "Daty zasedanii TsK RKP (b) neobkhodimo utochnit' (9 marta 1918)." *Voprosy istorii KPSS,* 1966, no. 11:118-119.
Krasnikova, A. V. *Na zare Sovetskoi vlasti.* Leningrad, 1963.
Kowalskii, Ronald I. *The Bolshevik Party in Conf lict: The Left Communist Opposition of 1918.* Pittsburgh, Pa., 1991.
Krukhkovskaia, V. M. *Tsentral'naia gorodskaia duma Petrograda v 1917 g.* Leningrad, 1976.
Kulyshev, Iu. S., and V. I. Nosach. *Partiinaia organizatsiia i rabochie Petrograda v gody grazhdanskoi voiny.* Leningrad, 1971.
Kutuzov, V. A., V. F. Lepetiukhin, V. F. Sedov, and O. N. Stepanov. *Chekisti Petrograda na strazhe revoliutsii.* Leningrad, 1987.
Lavrov, V. M. *"Krest'ianskii parlament" Rossii (Vserossiiskie s"ezdy sovetov krest'ianskikh deputatov v 1917-1918 godakh).* Moskova, 1996.
Leggett, George. *The Cheka: Lenin's Political Police: The All- Russian Extraordinary Commission for Combating Counterrevolution and Sabotage.* Oxford ve New York, 1986.
Leonov, S. V. *Rozhdenie Sovetskoi imperii.* Moskova, 1997.
Leont'ev, Ia. V. "Novye istochniki po istorii levoeserskogo terrora." In *Individualnyi politicheskii terror v Rossii XIX-XX v.,* s. 139-148. Moskova, 1996.
Lewin, Moshe. "More Than One Piece of the Puzzle Is Missing." *Slavic Review* 44, no. 2 (1985): 239-243.
Lih, Lars. *Bread and Authority in Russia, 1914-1921.* Berkeley, 1990.
Lincoln, W. Bruce. *Red Victory: A History of the Russian Civil War.* New York, 1989.
Lindenmeyr, Adele. "The First Soviet Political Trial: Countess Sofi a Panina before the Petrograd Revolutionary Tribunal." *Russian Review* (Ekim 2001): 505-525.
Litvin, A. L. *Krasnyi i belyi terror v Rossii, 1918-1922.* Kazan, 1995.
Litvin, A. L. ve L. M. Ovrutskii. *Levye esery: Programma i taktika.* Kazan, 1992.
Lur'e, M. "Pervyi s"ezd komitetov derevenskoi bednoty soiuza kommun severnoi oblasti, 3-6 noiabria 1918 goda." *Krasnaia letopis',* 1931, no. 4 (43): 5-46.
Maiorov, S. M. *Bor'ba Sovetskoi Rossii za vykhod iz imperialisticheskoi voiny.* Moskova, 1959.
Malinovskii, Iu. P. "K pereezdu TsK RKP (b) i Sovetskogo pravitel'stva iz Petrograda v Moskvu (mart 1918)." *Voprosy istorii KPSS,* 1968, no. 11:99-103.
Mally, Lynn. *The Culture of the Future: The Proletcult Cult Movement in Revolutionary Russia 1917-1922.* Berkeley, 1990.
Mandel, David. *The Petrograd Workers and the Soviet Seizure of Power: From the July Days 1917 to July 1918.* New York, 1984.
Mawdsley, Evan. *The Russian Civil War.* Boston, 1987.
--- *The Russian Revolution and the Baltic Fleet: War and Politics, February 1917-April 1918.* Londra, 1978.
Mayer, Arno J. *The Furies: Violence and Terror in the French and Russian Revolutions.* Princeton, N.J., 2000.
McAuley, Mary. *Bread and Justice: State and Society in Petrograd, 1917-1922.* Oxford, 1991.
Medvedev, Roy A. *The October Revolution.* New York, 1979.
Melancon, Michael. "The Left Socialist Revolutiona-

ries and the Bolshevik Uprising." *The Bolsheviks in Russian Society,* ed. Vladimir Brovkin, s. 59-80. New Haven, 1997.

Melgunov, S. P. *Krasnyi terror v Rossii.* Moskova, 1990.

Milshtein, A. L. "Rabochie Petrograda v bor'be za ukreplenie sovetov (Perevybory Petrogradskogo soveta v iiune 1918 g.)." *Rabochie Leningrada v bor'b'e za pobedu sotsializma,* s. 126 -168. Moskova-Leningrad, 1963.

Mints, I. I. *God 1918.* Moskova, 1982.

Muranov, A. I., and V. E. Zviagintsev. *Dos'e na marshala: Iz istorii zakrytykh su debnykh protsessov.* Moskova, 1996.

Musaev, V. I. *Prestupnost' v Petrograde v 1917-1921.* St. Petersburg, 2001.

Nenarokov, A. P., yay. *Pervoe Sovetskoe pravitel'stvo, oktiabr' 1917-iul' 1918.* Moskova, 991.

Nevskii, V., ve V. Belov. "Na drugoi den' posle vosstaniia," *Krasnaia letopis',* 1922, no. 2-3:309-315.

Nikolaevskii, B. I. "Stranitsy proshlogo: K 80-letiiu L. O. Tsederbaum- Dan." *Sotsialisticheskii vestnik,* 1958, no. 7/8:149-154.

Nosach, V. I. "Profsoiuzy Petrograda v pervyi god Sovetskoi vlasti." *Iz istorii velikoi Oktiabr'skoi sotsialistichskoi revoliutsii i sotsialisticheskogo stroitel'stva v SSSR,* V. A. Ovsiakin, yay., s. 133-154. Leningrad, 1967.

Ocherki istorii Leningradskoi organizatsii KPSS, part.2, Noiabr 1917-1945. Leningrad, 1968.

Osipova, T. V. *Rossiiskoe krest'ianstvo v revoliutsii i grazhdanskoi voine.* Moskova, 2001.

Ovrutskii, L. M., and A. I. Razgon. "Poniat' dukh 6 iiulia." *Otechestvennaia istoriia,* 1992, no. 3:49-61.

--- "Razbitye nadezhdy: levye sotsialisty- revoliutsionery (internatsionalisty)." *Istorii politicheskikh partii Rossii,* yay. A. I. Zeveleva, s. 347-371. Moskova, 1994.

Oznobishin, D. V. "Leninskii svod otvetov mestnykh sovetov na zapros SNK o zakliuchenii Brestskogo mira." *Istochnikovedenie istorii sovetskogo obshchestva,* sayı 2, s. 189-243. Moskova, 1968.

--- *Ot Bresta do Iur'eva.* Moskova, 1966.

Petrov, M. N. *VChK- OGPU: Pervoe desiatiletie (na materialakh severo- zapada Rossii).* Novgorod, 1995.

Pipes, Richard. *Russia under the Bolshevik Regime.* New York, 1993.

--- *Three "Whys" of the Russian Revolution.* New York, 1995.

Porsheva, O. S. *Mentalitet i sotsial'noe povedenie rabochikh, krest'ian i soldat Rossii v period pervoi mirovoi voiny (1914-mart 1918).* Ekaterinburg, 2000.

Potekhin, M. N. *Pervyi sovet proletarskoi diktatury.* Leningrad, 1966.

--- *Petrogradskaia trudovaia kommuna.* Leningrad, 1974.

Protasov, L. G. *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie: Istoriia rozhdeniia i gibeli.* Moskova, 1997.

Rabinovich, A. "Bol'sheviki i samoubiistvo levykh eserov." *Oktiabr'skaia revoliu tsia: Ot novykh istochnikov k novomu osmysleniiu,* yay. S. V. Tiutiukin, s. 188-206. Moskova, 1998.

---"Bol'sheviki, nizy, i sovetskaia vlast': Petrograd, fevral 1917-iiul' 1918." *Anatomiia revoliutsii,* yay. V. Iu. Cherniaev, Z. Galili, L. Haimson, S. I. Potolov ve Ju. Scherer, s. 116-133. St. Petersburg, 1994.

--- *Bol'sheviki prikhodiat k vlasti: Revoliutsiia 1917 goda v Petrograde.* Moskova, 1989.

--- "Dos'e Shchastnogo: Trotskii i delo geroia Baltiiskogo fl ota." *Otechestvennaia istoriia,* 2001, no. 1:61-82.

--- "Moisei Uritskii: Robes'per revoliutsionogo Petrograda?" *Otechestvennaia istoriia,* 2003, no. 1:3-21.

"Popytki formirovaniia mnogopartiinogo demokraticheskogo sotsialisticheskogo pravitel'stva v 1917 godu v Rossii." *Istoriia SSSR,* no. 6:191-207.

Rabinovich, S. E. "Bol'sheviki v Krasnoarmeiskikh organizatsii v 1918 godu (Mart-iiun' 1918 g.)." *Krasnaia letopis',* 1930, no. 6 (39): 213-230.

Rabinowitch, Alexander. *The Bolsheviks Come to Power: The Revolution of 1917 in Petrograd.* New York, 1976.

--- "Early Disenchantment with Bolshevik Rule: New Data from the Archives of the Extraordinary Assembly of Delegates from Petrograd Factories." *Politics and Society under the Bolsheviks,* yay. Kevin McDermott and John Morrison, s. 188-206. Londra, 1999.

"The Evolution of Local Soviets in Petrograd, November 1917-June 1918: The Case of the First City District Soviet," *Slavic Review* 46, no. 1 (1987): 20-37.

--- "The Evolution of Local Soviets in Urban Russia, 1917-1920: The Case of the Petrograd First City District Soviet." *Party, State, and Society in the Russian Civil War: Explorations in Social History,* yay. Diane P. Koenker, William G. Rosenberg ve Ronald G. Suny, s. 133-157. Bloomington, 1989.

--- "The Shchastny File: Trotsky and the Case of the Hero of the Baltic Fleet." *Russian Review,* no. 58 (Ekim 1999): 37-47.

Radkey, O. N. *Russia Goes to the Polls: The Election to the All- Russian Constituent Assembly.* Ithaca, N.Y., 1989.

The Sickle under the Hammer: The Russian Socialist Revolutionaries in the Earliest Months of Soviet Rule. New York, 1963.

Raleigh, Donald J. *Experiencing Russia's Civil War: Politics, Society, and Revolutionary Culture in Saratov, 1917-1922.* Princeton, N.J., 2002.

Razgon, A. I. "B. D. Kamkov." In *Politicheskaia isto-*

riia Rossii v partiiakh i litsakh, s. 228-246. Moskova, 1993.

"Pravitel'stvennyi blok." *Istoricheskie zapiski*, cilt 117, 1989, s. 107-156.

--- *VTsIK Sovetov v pervye mesiatsy diktatury proletariata*. Moskova, 1977.

"Zabytye imena." In *Pervoe Sovetskoe pravitel'stvo*, s. 448-459. Moskova, 1991.

Rigby, T. H. *Lenin's Government: Sovnarkom 1917-1922*. Londra, 1979.

Rokitianskii, Iakov, and Reinhard Muller. *Krasnyi dissident: Akademik Riazanovopponent Lenina, zhertva Stalina*. Moskova, 1996.

Roliakov, M. "Soiuz kommun Severnoi oblasti." In *Khoziaistvo Severo- zapadnogo kraia*, 1927, no. 9:11-20.

Rosenberg, William G. *Liberals in the Russian Revolution: The Constitutional Democratic Party, 1917-1921*. Princeton, N.J., 1974.

--- "Russian Labor and Bolshevik Power after October." *Slavic Review* 44, no. 2 (1985): 205-238.

Rupasov, A. I. ve A. N. Chistikov. *Sovetsko- fi nliandskaia granitsa. 1918-1938*. St. Petersburg, 2000.

Sakwa, Richard. *Soviet Communists in Power: A Study of Moscow during the Civil War, 1918-1921*. New York, 1988.

Savitskaia, R. M. "Istochniki o V. I. Lenine po podgotovke i provedenii II vserossiiskogo s"ezda sovetov." In *Velikii Oktiabr': Istoriia, istoriografi ia, istochnikovedenie*, s. 251-267. Moskova, 1978.

Schapiro Leonard. *The Origin of the Communist Autocracy*. Cambridge, 1955.

Serge, Victor. *Year One of the Russian Revolution*. Londra, 1992.

Service, Robert. *The Bolshevik Party in Revolution: A Study in Organizational Change, 1917-1923*. Londra, 1979.

--- *Lenin: A Biography*. Cambridge, Mass., 2000.

Shapiro, Leonard. *The Origin of the Communist Autocracy*. New York and Washington, 1965.

Shelavin, K. I. "Iz istorii Peterburgskogo komiteta bol'shevikov v 1918 g." *Krasnaia letopis'*, 1928, no. 2 (26): 106-124; 1928, no. 3 (27): 146-172; 1929, no. 1 (28): 68-88; 1929, no. 2 (29): 24-45; 1929, no. 3 (30): 120-153.

Shoshkov, E. N. *Namorsi A. M. Shchastnyi*. St. Petersburg, 2001.

Shteinberg, Valentin. *Ekab Peters*. Moskova, 1989.

Simonian M. N. *Ego professiia revoliutsiia: Dokumental'nyi ocherk o zhizni i deiatel'nosti N. V. Krylenko*. Moskova, 1985.

Sivokhina, T. A. "Obrazovanie i deiatel'nost' krest'ianskoi sektsii VTsIK." *Vestnik Moskovskogo universiteta*, 1969, no. 2:13-25.

Smirnov, N. N. *Tret'ii vserossisskii s"ezd sovetov*. Leningrad, 1988.

Smith, S. A. *Red Petrograd: Revolution in the Factories, 1917-1918*. Cambridge, 1983.

Sobolev, V. A., yay. *Lubianka 2: Iz istorii otechestvennoi kontrrazvedki*. Moskova, 1990.

Sofi nov, P. G. *Ocherki istorii VChK*. Moskova, 1960.

Spence, Richard. *Trust No One: The Secret Life of Sidney Reilly*. Los Angeles, 2003.

Spirin, L. M. *Klassy i partii v grazhdanskoi voine v Rossii, 1917-1921*. Moskova, 1969.

--- *Krakh odnoi avantury (miatezh levykh eserov v Moskve 6-7 iiulia 1918)*. Moskova, 1971.

Startsev, V. I. *Ocherki po istorii Petrogradskoi krasnoi gvardii i rabochei militsii*. Moskova-Leningrad, 1965.

Stites, Richard. *Revolutionary Dreams: Utopian Vision and Experimental Life in the Russian Revolution*. New York ve Oxford, 1989.

Suny, Ronald Grigor. *The Baku Commune: Class and Nationality in the Russian Revolution*. Princeton, N.J., 1972.

Swain, Geoffrey. "Before the Fighting Started: A Discussion on the Theme of 'The Third Way.' " *Revolutionary Russia* (Haziran 1991): 210-234.

--- "The Disillusioning of the Revolution's Praetorian Guard: The Latvian Riflemen, Summer-Autumn 1918." *Europe- Asia Studies* 51, no. 4 (1999): 667-689.

--- *The Origins of the Russian Civil War*. Londra ve New York, 1996.

--- "Vacietis: The Enigma of the Red Army's First Commander." *Revolutionary Russia*, Haziran 2003, s. 68-86.

Tiutiukin, S. V. *Menshevizm: Stranitsy istorii*. Moskova, 2002.

Tucker, Robert C. *Stalin as Revolutionary*. Norton, 1973.

Ullman, Richard H. *Anglo- American Relations, 1917-1921*. Cilt 1, *Intervention and the War*. Princeton, N.J., 1961.

Uralov, S. G. *Moisei Uritskii: Biografi cheskii ocherk*. Leningrad, 1962.

Vladimirova, V. *God sluzhby 'sotsialistov' kapitalistam*. Moskova-Leningrad, 1927.

Volkogonov, Dmitri. *Lenin: A New Biography*. New York, 1944.

Von Geldern, James. *Bolshevik Festivals, 1917-1920*. Berkeley, 1993.

Von Hagen, Mark. *Soldiers in the Proletarian Dictatorship: The Red Army and the Soviet Socialist State, 1917-1930*. Ithaca, N.Y. ve Londra, 1990.

Wade, Rex A. *Red Guards and Workers' Militias in the Russian Revolution*. Stanford, 1984.

--- *The Russian Revolution, 1917*. Cambridge, 2000.

Wheeler- Bennett, John W. *Brest- Litovsk: The Forgotten Peace, March, 1918*. Londra, 1938.

Wildman, Allan K. *The End of the Russian Imperial Army: The Road to Soviet Power and Peace*. Princeton, N.J., 1987.

Wood, Elizabeth A. *The Baba and the Comrade: Gender and Politics in Revolutionary Russia*. Bloomington, 1997.

Zdanovich, A. A. "Latyshskoe delo: Niuansy raskr-

ytiia 'zagovora poslov'" *Voennoistoricheskii zhurnal*, 2004, no. 3:25-32.

Otechestvennaia kontrrazvedka, 1914-1920. Moskova, 2004.

Znamenskii, O. N. *Vserossiiskoe uchreditel'noe sobranie: Istoriia sozyva i politicheskogo krusheniia.* Leningrad, 1976.

Referans Eserler

Acton, Edward, Vladimir Cherniaev ve William G. Rosenberg, yay. *Critical Companion to the Russian Revolution, 1914-1921.* Bloomington, 1997.

Deiateli SSSR i revoliutsionnogo dvizheniia Rossii, entsiklopedicheskii slovar' granat. Moskova, 1989.

Institut marksizma-leninizma pri TsK KPSS. *Vladimir Il'ich Lenin, Biografi cheskaia khronika.* Cilt 5, 6. Moskova, 1974-1975.

Liubimov, I. N. *Revoliutsiia 1917 goda: Khronika sobytii.* Cilt 6, *Oktiabr'-dekabr'*. Moskova, 1930.

Politicheskie partii Rossii konets XIX-pervaia tret' XX veka: Entsiklopediia. Moskova, 1996.

Sankt- Peterburg: Entsiklopediia. St. Petersburg-Moskova, 2004.

Sankt- Peterburg/ Petrograd/ Leningrad: Entsiklopedicheskii spravochnik. Moskova, 1992.

Volobuev, P. V., baş editör. *Politicheskie deiateli Rossii 1917.* Moskova, 1993.

Diğer Materyaller

Boniece, Sally A. "Mariia Spiridonova, 1894-1918: Feminine Martyrdom and Revolutionary Mythmaking." Doktora Tezi, Indiana Üniversitesi, Bloomington, 1995.

Shkarovskii, Mikhail. "Beskrovnyi miatezh." Yayınlanmamış taslak.

DİZİN

Aaland Adaları 236, 404
Abramoviç, Raphael 56, 176, 253
"Acilen Ayrı ve İlhakçı Bir Barış Antlaşması İmzalanması Meselesi Üzerine Tezler" (Lenin) 149
Adalet Halk Komiserliği 98, 430
Admiralteyski bölgesi 322, 427
AKDK 17, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 84, 390
Aldanov, Mark 318, 424, 435
Aleksander Makine İmalat Tesisi 194
Aleksandroviç, Viyaçeslav 100, 286, 288
Aleksandrovski Harp Akademisi 288
Alekseyev, Gen. Mikhail 73, 88, 109, 240, 305, 310
Aleksinski, Grigori 308, 422
Algasov, Vladimir 394, 397
Alman Büyükelçiliği 285, 286, 290, 311
Alman işgali 148, 163, 164, 187, 198, 216, 235, 238, 248, 267, 283, 305, 329
Alman taarruzu 165-167, 169, 170, 172, 184, 186, 189, 194, 195, 209, 221
Alter, Aleksander 253, 410
Altfater, Vasili 173
Altıncı Tüm-Rusya Bolşevik Parti Kongresi 22, 61, 198
Altman, Natan 366
Amfiteatrov, Aleksander 308, 309
Anayasacı Demokratlar (Kadetler) *bkz.* Kadetler
Andreev, Nikolay 285, 286, 288
Andreeva, Maria 331, 332, 346, 347, 348, 351, 354
Anosov, Vsevolod 417
Antonov-Ovseenko, Vladimir 73, 143, 173, 186, 390, 406
Antseloviç, Naum 346, 347, 354, 355, 358, 367
Archangel 201, 238, 387, 422
Argunov, Andrey 109
Arsenal tesisleri 248
Artamonov, Konstantin 412, 413
Artem, Fedor Sergeev 150, 156
Askeri Devrimci Komite (ADK) 17, 28, 30, 40-42, 45, 57, 60, 62, 70, 75, 76, 84, 85, 89, 92-97, 107, 374, 384, 394
Askeri İşler Halk Komiserliği 405
Astorya Oteli 19, 314, 317, 321
Avanesov, Varlaam 62
Avilov, Boris 37, 38, 39, 390
Avilov, Nikolay
Avksentiyev, Nikolay 47, 98
Avusturya 140, 141, 152-154, 157-160, 162, 166, 176, 362, 368

Bakayev, Ivan 311, 315
Baltık Filosu 11, 19, 24, 108, 115, 165, 203, 213, 235-237, 239-242, 244, 255, 330, 338-342, 352, 356, 360, 362, 376, 379, 382, 383, 388, 413, 423, 431
Basın Komiserliği 291, 307
Bazarov, Vladimir 53, 90
Beilin, Aleksander 253
Belarus 184
Benckendorff, Maria (Moura) 161, 162, 294, 324, 325, 327, 420
Berg, Efrem 174
Berzin, Albay Eduard 324
Berzin, Yan 35, 52
Beyaz Haç 190
Beyaz Terör 330, 422
I. Dünya Savaşı 139, 236
Birinci Tüm-Rusya Çeka'lar Konferansı 271, 407
Blagonravov, Georgi 107, 111, 113
Blum, A. A. 45, 46
Blumkin, Yakov 285, 286, 288
Bogdanov, Boris 225, 410, 411, 435
Boki, Gleb 54, 154, 182, 215, 321, 322, 329, 331, 335, 424, 425
Bolşevik Merkez Komitesi Petrograd Bürosu 216, 219, 257, 268, 271, 272, 430
Bolşevik Moskova Oblastı Bürosu 407, 430
Bolşevik Parti 14, 21-23, 25, 26, 43, 48, 61, 69, 71, 72, 92, 108, 126, 130, 131, 186, 187, 194, 196, 198, 200, 205, 208, 209, 217, 226, 250, 256, 262, 275, 282, 291, 296, 298, 299, 311, 332, 336, 348, 363, 371, 375, 376, 377, 386
Bolşevik Parti Merkez Komitesi 23, 26, 43, 131
Bolşoy Tiyatrosu 283, 287, 288
Borisenko, N. K. 252
Borizevski 215
Borman, Arkadi 311, 423, 435
Bortnovski, Bronislav 326
Bonç-Brueviç, Vladimir 95, 109, 110, 113, 123, 167, 203
Boyce, Komutan Ernst 313, 326, 425
Bölgelerarası Konferans 191, 230, 231, 233, 254, 272
bölgesel Sovyetler 217, 220, 221, 230, 231, 237, 246, 248, 254, 255, 262, 270, 291, 300, 301, 349, 352, 360, 370, 371, 372, 375, 376, 380, 414, 420
Bramson, L. M. 98
Brest-Litovsk antlaşması 14, 121, 139, 141, 142, 148, 155, 157, 159, 160, 169, 182, 195, 208, 220, 239, 255, 277, 309, 424
Britanya Dışişleri Bakanlığı 239
Britanya Gizli İstihbarat Servisi 313
Bronski, Meçeslav 171
Bruşvit, Aleksander 204
Bryant, Louise 128
Bubnov, Andrey 52, 57, 171, 178, 182, 390, 433
Budapeşte 153, 362
Buharin, Nikolay 86, 102, 122, 126, 151, 155-157, 167, 168, 171, 177, 178, 181-183, 188, 196, 197, 199, 200, 400, 406, 407, 430
Bulgaristan 158, 160

Cartridge fabrikası 19, 233
Cerjinski, Feliks 57, 93, 98, 99, 100, 108, 151, 178, 182, 189, 214, 270-273, 286, 288, 307, 318, 319, 324, 326, 328, 417, 430
Cromie, Albay Francis 161, 162, 235, 236, 239, 294, 311, 312, 313, 324-328, 382, 387, 403, 412, 422, 423, 433, 436
Çeka 161, 162, 190, 216, 220, 240, 270, 271, 272, 273, 277, 285, 294, 309, 312, 314, 317, 320, 322, 324, 326, 327, 331, 332, 334, 335, 336, 337, 382, 409, 417, 426
Çek Lejyonu 240, 305, 310, 386
Çerepanov, Donat 286
Çereteli, Irakli 98, 126, 127, 128, 130
Çernov, Viktor 16, 47, 88, 98, 105, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 131, 133, 400
Çiçerin, Georgi B. 167, 176, 286, 290, 322

Dan, Fedor 38, 45, 98, 389, 390, 439
Delegeler Sovyeti 170, 171, 334, 377, 416, 422
Delo naroda 249, 395, 398, 431
Demokratik Devlet Konferansı 24, 25, 26, 101
Denike, Yuri 128, 225, 401, 410, 435
Denikin, Gen. Anton 73, 240, 305, 311
Deniz Kuvvetleri Komutanlığı 19, 239, 312
Devrim Mahkemeleri 221
Dibenko, Pavel 144, 167, 168, 207, 390
Dingelştedt, Fedor 146, 193, 194
Donanma İşleri Komiserliği 236
Don bölgesi 73, 88, 240
Dukes, Paul 327

Edinstvo 253, 422, 431
Efremov, Lavr 132
Egorova, Z. 250, 281, 422
Ekim Devrimi 11, 12, 14, 21, 31, 32, 75, 89, 101, 129, 148, 318, 343, 355, 357, 375
Ekim Kutlamaları Hazırlık Komisyonu 350
Emekçi ve Sömürülen Halkın Hakları Bildirgesi 103
Emek Sarayı 19, 347, 348, 355, 356, 362, 367, 368, 427
Eremeev, Aleksey 359, 406, 430, 435
Eremeev, Grigori 243, 244
Eremeev, Konstantin 185
Estonya 168, 176, 235, 237
Evdokimov, Grigori 140, 141, 365

Fedorov, G. F. 167, 393, 414, 415, 433
feminizm 250, 251
Fenigştayn, Yakov 201, 202
Filippov, Aleksey 271, 417
Filonenko, Maksimilyan 326
Finlandiya 25, 26, 110, 148, 154, 157, 168, 176, 201, 235, 236, 237, 311, 313, 327
Fishman, Yakov 258, 259, 260, 261, 262, 263, 286, 405
Flerovski, Ivan 242, 245, 340, 341
Fraksiyonlar Arası Komisyon 105
Francis, David 161, 162, 201, 235, 403, 436
Fransa 140, 142, 154, 164, 240, 323, 362
Fruntov, Ilya 340, 342

Geçici Halk Konseyi 46, 47, 56
Geçici Hükümet 28, 30, 32, 40, 44, 105, 126, 389
Geller, Semen 326, 328
genel grev 151, 229, 230, 248, 251, 252, 253, 256, 309, 378, 387
Gessen, Sergey 291
Gıda Arzı Halk Komiserliği 270
gıda tedariği müfrezeleri 332, 378, 380, 381, 386
Glebov, Nikolay 227
Golos trudovogo krest'ianstva 279
Gorbunov, N. P. 167, 390, 391, 435
Gorki, Maksim 90, 120, 245, 331, 389, 432
Gönüllüler Ordusu 73, 240, 305, 330
Grenard, Albay Ferdinand 327, 328
Grigoriev, K. F. 225, 229
Gusev, Sergey 75, 76, 315, 391, 438
Gürcistan 128, 176, 329

Halkçı Komünistler 296
Halkçı Sosyalistler 43, 84
Halk Komiserleri 13, 17, 35, 393, 397, 409, 430
Halk Komiserleri Konseyi (Sovnarkom) 13, 17, 35, 430
Halk Ordusu 305, 330
Hall, Amiral Reginald 161, 425
Hall, Harold Trevenen 325, 326, 423
Haritonov, Moisey 141, 307, 315, 344
Hoffman, Gen. Max 157, 158, 403, 435
Hükümet Basımevi 19, 106, 117, 383, 414, 431

Ilımlı Bolşevikler 14, 24, 30, 32, 35, 38, 39, 46, 48, 50, 55, 57-60, 62, 63, 64, 67, 100-102, 114, 122, 136, 139, 373, 374, 385
ılımlı sosyalistler 181, 417
Ino Kalesi 236, 237, 238, 242, 255, 258, 259, 267, 295, 311, 386, 412
Itkina, Anna 250
Izhorski tesisi 228, 243
Izmailoviç, Aleksandra 283, 397
Izmailovski Alayı 19, 186
Izvestiia Kronshtadtskogo Soveta 185, 204, 221, 263, 275, 357, 390-394, 397-399, 403-406, 408, 410, 412, 414, 416, 425, 428, 432, 433, 436
İçişleri Halk Komiserliği 93, 336, 430
iç savaş 51, 55, 90, 213, 240, 248, 251, 253, 305, 338
İkinci Baltık Filosu Müfrezesi isyanı 342
İkinci Enternasyonal 355
İkinci Kent bölgesi 364, 394
İkinci Kent Bölgesi 430
II. Nikolay 21, 387
İşçi-Köylü Üniversitesi 370
İtalya 142, 362
İtilaf Devletleri 37, 139
İttifak Devletleri 139-143, 146, 148, 385, 387

Kadetler 21, 40, 79, 80, 82-85, 90, 122, 125, 144, 190
Kadınlar İçin Eşit Haklar Ligi 79, 432
Kaiurov, Vasili 265, 269
Kalamatiano, Xenophon 327, 328, 437
Kaledin, Gen. Aleksey 73, 88, 89, 109, 186, 190

Kalinin, Mikhail 215
Kamenev, Lev 22, 24, 26, 27, 29, 31, 35-40, 44, 45, 46, 47, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 61, 62, 64, 89, 100-102, 121, 139, 143, 152, 164, 404, 430
Kamkov, Boris 30, 43, 55, 60, 67, 87, 179, 180, 188, 197, 205, 206, 275, 284, 286, 342, 389, 393, 406, 439
Kannegisser, Leonid 316, 317, 318, 424
Kapelinski, Naum 30
Karadeniz Filosu 338, 340
Karakhan, Lev 196
Kara Yüzler 320, 361
Karelin, Vladimir 38, 53, 56, 66, 87, 90, 99, 105, 133, 135, 144, 162, 163, 165, 173, 264, 266, 267, 280, 284, 286, 397, 419
Kats, Ekaterina 86
Kazaklar 73, 240
Kazan 19, 306, 344, 408, 410, 418, 419, 424, 433, 436, 438
Kerenski, Aleksander 28, 29, 36, 38, 40, 41, 43, 46, 48, 60, 68, 73, 75, 127, 128, 186, 252, 317, 385
Kışlık Saray 19, 28, 29, 30, 42, 73, 351, 354, 369, 427
Kıyıma Karşı Mücadele Komitesi 107, 109
Kızıl Muhafızlar 76, 84, 106, 112, 117, 118, 120, 154, 173, 193, 220, 221, 228, 253, 362, 393
Kızıl Ordu 160, 164, 166, 173, 187, 188, 190-193, 195-197, 209, 213, 220, 221, 228, 230-232, 237, 243, 246, 266, 269, 286, 288, 293, 305, 310, 311, 314, 317, 321, 324, 330, 332, 333, 336, 337, 338, 345, 346, 348, 350, 351, 353, 355, 360, 362, 363, 365, 376, 377, 378, 380, 381, 386, 387, 388, 405, 406, 409, 411, 413, 420, 421, 428
Kızıl Petrograd 204, 210, 214, 353, 357, 359, 368, 382, 383
Kızıl Terör 14, 222, 256, 270, 305, 314-316, 320-325, 328, 329, 331, 332, 334, 335, 337, 343, 344, 359, 381, 382, 387, 421, 422, 424
Kokoşkin, Fedor 128
Kokovtsev, Vladimir 308, 309, 422, 423, 435
Kokşarova, E. K. 167
Kolçak, Amiral Aleksander 305
Kolegayev, Andrey 89, 96, 97, 105, 144, 396
Kolerayla Mücadele İçin Acil Durum Komisyonu 254
Kollontay, Aleksandra 78, 79, 89, 144, 167, 182, 207, 249, 250, 251, 409
Kolpinski bölgesi 74, 75, 112, 394, 431
Kommunist 197, 208, 209, 216, 263, 404, 405, 407, 409, 432, 433
Kornilov, Gen. Lavr 24, 25, 28, 73, 88, 89, 109, 186, 240, 261, 274, 277, 378
Kornilov, Nikolay (Kiril Korenev)
Korsak, Anton 233, 234, 315
Kossior, Stanislav 147, 151, 154, 182, 201, 202
köylü Sovyetleri 39, 65, 88, 93, 266, 281, 341, 350, 385
Köylü Vekilleri Sovyetleri Kongresi 67, 103, 118, 135, 136
Krasikov, N. 291
Krasin, Leonid 47
Krasnaia gazeta 153, 161, 197, 202, 251, 267, 323, 324, 359, 361, 369, 403, 404, 408, 409, 410, 413, 414, 416, 421-424, 428, 429, 432
Krasnov, Gen. Petr 41, 42, 43, 45, 48, 72, 76, 240, 305, 311, 330, 385
Krestinski, Nikolay 178, 182, 200, 216, 220, 221, 261, 272, 277, 315, 381, 409
Krilenko, Nikolay 64, 140, 144, 145, 157, 158, 170, 173, 174, 179, 184, 185, 390, 402, 406
Kronştad Ayaklanması 18, 115, 131, 204, 221, 236, 237, 239, 245, 247, 255, 295, 296, 301, 311, 314, 322, 338-340, 352, 412, 413, 431, 432, 434
Krupskaya, N. 203
Kuban 73, 240, 305, 311
Kuklin, Aleksander 195
Kulberg, Avgust 341
Kurucu Meclis 17, 2-24, 36, 37, 40, 44, 58, 72, 76, 77, 79-84, 86-88, 90, 92, 95-98, 100-114, 116-122, 124-126, 129-136, 149, 163, 174, 233, 242, 243, 247, 248, 275, 305, 373, 376, 385, 395, 396, 400, 430
Kurucu Meclisi Savunma Birliği (KMSB) 17, 19, 84, 98, 99, 105
Kurucu Meclis Üyeleri Komitesi (Komuç) Komuç 17, 305, 305
"Kurucu Meclis Üzerine Tezler" (Lenin) 102
Kustodiyev, Boris 366
Kutler, Nikolay 308, 309
Kuzey Bölgesi Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi (SNKhSR) 17, 300
Kuzey Komünleri Birliği 357
Kuzey Komünü 257, 261, 273, 275-277, 291, 307, 322, 330, 335, 336, 342, 350, 351, 357, 365, 379, 386, 415
Kuzey Oblastı Komün 422
Kuzey Oblastı Komünler Birliği 261, 430
Kuzey Oblastı Merkezi Yürütme Komitesi 261, 262, 273
Kuzey Oblastı Sovkom 262, 268, 270, 27-274, 276, 277, 306, 311, 314, 315, 317, 320, 321, 330, 345, 356, 357, 368, 372, 375, 378-381, 386, 414, 416, 417, 430
Kuzey Oblastı Sovyetler Kongresi 258, 261, 262, 267, 277, 314, 315, 387, 409
Kuzmin, Nikolay 294, 307, 308, 315, 422
Kühlmann, Richard von 157, 158

Larin, Yuri 22, 61, 62, 63, 64, 101, 102, 139, 393
Laşeviç, Mikhail 111, 112, 160, 173, 198, 215, 257, 307, 311, 315, 409, 415, 417
Latsis, Martin 94, 95, 276, 397, 399, 416, 419, 433
Lenin, Vladimir İlyiç 11, 14, 22, 23, 25-29, 31, 32, 35-41, 43-66, 68-70, 73, 75, 82, 83, 85, 87, 89-91, 93- 95, 97-103, 109, 110, 113, 121-123, 125, 126, 128, 131-136, 139, 140, 143-159, 162, 165-185, 196-200, 203, 205, 206, 208, 210, 213, 217, 237-240, 258, 260, 263-269, 273, 276-278, 281-284, 286-288, 290, 300-302, 306, 307, 311, 318-324, 326, 328, 335, 343-345, 357, 365, 368, 370, 373, 374, 377, 379-381, 383, 385-390, 392-398, 400-406, 412, 415, 416, 418, 419, 421, 422, 424, 428, 430, 431, 433-438, 440, 441
Letonya Piyade Alayı 108, 286, 287, 288
Levinson, Mikhail 174, 187, 405

Lieber, Mikhail 38
Likhach, Mikhail 180, 181, 206
Lilina, Zlata 261, 365
Lindov, Gavril 180, 181
Lisaneviç, Grigori 241, 242, 244, 245
Lisovski 315, 365
Liteinyi bölgesi 352, 358, 431
Litovski Alayı 187
Litvanya 142, 143, 160, 185, 203, 329
Litvinov, Maksim 327
Lockhart, Robert Bruce 89, 161, 309, 310, 313, 324, 325, 327, 328, 382, 403, 420, 423, 424, 425, 431, 435, 436, 437
Lockhart Komplosu 324, 425
Lomov, Georgi 131, 149, 151, 156, 171, 178
Lozovski, Solomon 22, 58, 62, 63, 122, 131, 135, 139, 430
Lunaçarski, Anatoli 22, 29, 47, 50, 51, 52, 89, 144, 181, 188, 201, 215, 241, 243, 261, 346, 347, 352, 353, 357, 361, 364, 365, 367, 368, 369, 390, 409, 427

Macaristan 140, 141, 153, 154, 157, 158, 159, 162, 176, 362
Malitski, A. 56, 391
Malkin, Boris 45, 46, 55
Marne Muharebesi 290, 379
Martov, Yuri 29, 30, 45, 46, 153, 164, 180, 181, 206, 389
Menşevik-Enternasyonalistler 23, 27, 29, 63, 373, 389
Menşevikler 25, 29, 40, 44, 46, 51, 54, 59, 78, 80, 82, 83, 85, 122, 174, 178, 197, 206, 224, 225, 242, 247, 248, 275, 282, 289, 387, 389, 391, 414, 419
Menşevik Merkez Komitesi 44, 46, 430
Menşevik Savunmacılar 84, 88
Menzhinski, Viyaçeslav 77, 215
Merkezi Gıda Arzı Kurulu 265
Merritt, John 327
Mihailovski Topçu Akademisi 19, 190, 309, 423, 431
Milyukov, Pavel 80, 88
Milyutin, Vladimir 22, 57, 62, 101, 102, 390
Minor, Osip 132
Mirbach, Kont Wilhelm 285-288, 290-293, 297, 298, 301, 302, 305, 309, 312, 315, 363, 379, 387, 419, 423, 438
Moskova Sovyeti 50, 322, 347, 357
Mstislavski, Sergey 127, 128, 130
Muralov, Nikolay 287, 288
Muranov, Matvey 57, 156, 412, 439
Muraviyev, Mikhail 42, 61, 62
Muravyev, Evdokim 87
Münih 384, 423, 436, 437

Narva bölgesi 19, 250, 430, 407
Nashe slovo 418, 432
Naumov, Ivan 16, 146
Nevski bölgesi 19, 74, 88, 112, 115, 117, 119, 167, 225, 229, 243, 244, 248, 292, 293, 294, 341, 354, 355, 358, 367, 369, 412, 430
Nevski, V. I. 167
Nikolayevski, Boris 18, 19, 30, 203, 236, 347, 352, 366, 430
Nogin, Viktor 22, 27, 50, 51, 54, 57, 62, 63, 64, 101, 390
Noulins, Joseph 201
Novaia zhizn 120, 130, 172, 245, 248, 252, 389, 390, 392, 393, 395-397, 399-401, 404, 405, 408-410, 413, 414, 416, 417, 420-423, 432
Novoderevenski Bölgesi 188, 430
Novye vedomosti 202, 307, 308, 309, 403, 404, 408, 409, 410, 412, 415, 416, 417, 422, 432
Novyi Lessner makine imalat tesisis 19, 323, 330

Obolenski (Osinski), Valerian 144, 207
Obukhovbölgesi 19, 47, 56, 106, 117, 119, 213, 227, 230, 242, 243, 244, 245, 248, 256, 387, 391, 412
Obukhov çelik ve teçhizat fabrikası 106
Oganovski, Nikolay 105, 124, 127, 128
Okhrana 97, 108, 416
Okhtinski bölgesi 19, 71, 74, 112, 191, 192, 394, 403, 406, 413, 430
Oksiuz, A. F. 346, 347, 350
Olminski, Mikhail 334, 335
Onipko, Fedot 106, 398
Orman İşçileri Sendikası 188, 430
Osinski, Valeri (V. V. Obolenski) 144, 149, 157, 207

Pages Okulu 19, 187, 290, 291, 293, 294, 295, 420, 421
Paris Komünü 214, 345
Pereltsveig, Vladimir 190, 317, 318, 407, 423
Pervukhin, Yevgeni 216, 254, 261
Peterhof Bölgesi Sovyeti 187, 189, 348, 430
Peters, Yakov 108, 399, 425, 434, 436, 440
Peter ve Paul Kalesi 19, 29, 113, 326, 342, 346, 360, 362
Petrograd Askerî Bölgesi 185, 190, 215, 405, 417
Petrograd Bolşevikleri Kent Konferansı 11, 14, 53, 78, 164, 182, 208, 21-217, 245, 247, 250, 256, 262, 277, 278, 299, 311, 332-335, 337, 344, 345, 359, 375, 377, 378, 380, 381, 382, 383, 384, 386
Petrograd Çekası (PÇeka) 215, 216, 220, 221, 224, 261, 262, 270-273, 294, 295, 307, 308, 310, 314, 315, 317, 318, 320-322, 324, 326, 328, 329, 331, 335, 337, 341-343, 372, 375, 382, 387, 409, 410, 406, 417, 424, 425
Petrograd Fabrikaları ve Tesisleri Delegeleri Olağanüstü Meclisi (DOM) 17, 222-230, 232, 242-243, 246-248, 251-253, 255, 256, 267, 273, 275, 309, 322, 377-379, 386, 387, 394
Petrograd garnizonu 11, 41, 76, 82, 108, 376, 406
Petrograd'ın Devrimci Güvenliği İçin Komite 221, 261, 270, 272, 416, 417, 430
Petrograd'ın Devrimci Savunması İçin Komite 175, 185, 187, 188, 190, 195, 405, 430
Petrograd'ın Güvenliği için Acil Durum Komisyonu 109, 399
Petrograd'ın Tahliyesi İçin Acil Durum Komisyonu 184, 214
Petrograd İşçi Komünü 17, 213, 214, 386, 430
Petrograd İşçi Komünü Sovkom'u (PİK-KK) 17, 213-216, 218-223, 237, 255, 258, 261, 262, 306, 307, 314, 375, 386, 409, 415

Petrograd Kent Duması 40, 55, 67, 70, 71, 75, 83, 91, 96, 374, 390, 391, 395
Petrograd Köylü Vekilleri Sovyeti 43
Petrograd Sendika Konseyi 43, 52, 58, 188, 194, 246, 314, 329, 368, 431
Petrogradskaia pravda 226, 406, 409, 41-413, 42-424, 426, 427, 429, 432, 435
Petrograd Sovyeti 13, 21, 24, 27, 28, 40, 70, 75, 85, 95, 97, 107, 108, 110, 111, 185, 188, 197, 214-217, 227, 230, 231, 234, 237, 243, 246, 248, 249, 251, 254, 256, 262, 268-270, 274, 275, 295, 307, 308, 311, 320, 321, 334, 337, 342, 34-347, 350, 351, 356, 357, 359, 360, 365, 371, 374, 375, 380, 381, 387, 399, 407-409, 421, 427, 430, 431, 432
Petrograd Sovyeti Devrim Mahkemesi Soruşturma Komisyonu 399, 430
Petrograd Sovyeti Gıda Arzı Komisyonu 268
Petrov, S. P. 322, 323, 330, 343, 366, 439
Petrovski, Grigori 276, 277, 288, 289, 295, 330, 357
Piatakov 171, 178, 406
Plehanov, Georgi 422, 431
Podvoyski, Nikolay 113, 144, 167, 287, 288, 400, 406, 430
Polonya 139, 142, 143, 154, 160, 329
Polukarov, Ivan 108, 189, 271, 407
Poole, Gen. Frederick 310, 312
Popov, Dmitri 286, 287, 288
Porokhovski bölgesi 274, 417, 430
Pozern, Boris 216, 261, 314, 365
Pravda 78, 85, 103, 135, 142, 185, 196, 237, 263, 279, 361, 395, 396, 405, 406, 407, 426, 432, 434
Proleter Kültür Birliği (Proletkult) 347
Proşyan, Proş 56, 86, 124, 129, 167, 173, 261, 270, 271, 273, 276, 277, 284, 286, 288, 292, 315, 379, 381, 397, 416, 417, 419
Puçkov, A. I. 265, 266
Pumpianski 126, 128, 130, 131, 132, 163, 164
Putilov fabrikası/tesisi 19, 56, 243, 267, 411, 421, 430, 431

Raboçaya gazeta 80
Raboçi i soldat 47, 85, 95
Rabotnitsa 58, 78, 79, 249, 250, 251, 333, 392, 395, 432
Radek, Karl 140, 145, 162, 170, 171, 173, 179, 196, 209, 210, 282, 430
Raskolnikov, Fedor 89, 122, 131, 132, 179, 188, 241, 400, 401, 436
Raviç, Sarra 146, 147, 154, 182, 268, 315, 336, 337, 357, 365
Reed, John 128
Reilly, Sidney 313, 324, 327, 328, 403, 423, 436, 440
Rikov, Aleksey 22, 27, 47, 51, 52, 54, 57, 61, 62, 93, 101, 102, 390
Rivkin, Grigori 206
Riyazanov, David 22, 27, 45, 47, 51, 52, 56, 58, 61, 64, 101, 102, 122, 131, 134, 135, 139, 173, 182, 188, 194, 200, 226, 322, 329, 331, 332, 335, 368, 391, 393, 407, 427
Rodiçev, Fedor 88
Rozanov, Vladimir 98
Rozhdestvenski Bölgesi 19, 187, 430
Rozvozov, Aleksander 235
Rus Halkı İntikam Tugayı 271, 322

Sablin, Georgi 286
Sağlık Halk Komiserliği 330
Sağ Sosyalist Devrimci Parti 65, 82, 87, 105, 109, 110, 111, 122, 123, 125, 133, 190, 271, 313, 320, 321, 322, 332, 360, 361, 393, 401, 414, 419
Samoilova, Konkordia 79, 248, 249, 250, 251, 434
Savinkov, Boris 310, 325, 419
Scale, John 425
Semenovski alayı 19, 106
Semkov, Semon 146
Sestroretsk silah fabrikası 228
Severnaia kommuna 275, 357, 361, 413, 414, 417, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 432, 434
Severov-Odoevski, Afanasi 131
Shchastny, Başamiral Aleksey 235, 236, 237, 240, 241, 242, 244, 245, 255, 278, 299, 306, 352, 379, 412, 431, 439
Skobelev, M. 98, 119
Slutski, Anton 51, 52, 54, 74, 140, 174, 188
Smirnov, Aleksey 227, 228, 252, 178, 397, 402, 414, 440
Smirnov, Nikolay 16
Smirnov, Vladimir 171, 207
Smolni 19, 28, 39, 58, 97, 98, 102, 11-113, 116, 142, 160, 162, 173, 188, 189, 192, 244, 262, 291, 292, 298, 306, 314, 335, 347, 348, 355, 361, 363, 364, 365, 366, 367
Sokolnikov, Grigori 45, 47, 57, 102, 150, 156, 157, 177, 178, 430
Sokolov, Boris 106, 107, 395, 398, 436
Sol Komünistler 149-154, 156, 159, 169, 173, 177, 178, 180, 181, 183, 196, 197, 199, 204, 205, 207, 208, 210, 257, 263, 282, 301, 386, 406
Sol Sosyalist Devrimci Parti 14, 25, 35, 38, 39, 42, 55, 63, 65, 66, 75, 82, 86, 89-91, 93-99, 103, 110, 123-126, 129, 130, 135, 136, 152, 153, 160-162, 165-172, 175, 178-183, 187, 193, 201, 203-205, 207-209, 215, 224, 225, 230-234, 246, 247, 249, 251, 254-264, 267-269, 273-302, 339, 340, 342, 378-380, 385, 386, 387, 389, 393, 394, 401, 404, 405, 411, 413, 415-421, 430-432
Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi 103, 110, 152, 160, 165, 168, 169, 172, 179, 182, 201, 203, 205, 268, 269, 275, 277, 279, 281, 283, 285, 286, 292, 295, 297, 298, 301, 387, 430
Sorokin, Fedor 88, 109
Sorokin, Pitirim 129, 130, 131, 401
Sosyalist Devrimci Maksimalistler 206, 207, 418
Sotsial demokrat 398, 400, 403, 404, 408, 432
Sovnarkom 13, 17, 35, 37, 39-41, 43, 44, 51, 59-64, 67, 69, 70, 75-77, 83, 85, 86, 88-91, 93-103, 106, 113, 114, 126, 131, 134, 135, 139, 142-145, 153, 154, 162, 165-169, 171-173, 175, 176, 180-185, 188-190, 194, 196, 201-210, 213, 214, 217-220, 223, 226, 236, 249, 255, 257-261, 264, 266, 267, 273, 276, 278-282, 284, 285, 288-290, 301, 320, 373, 378, 383, 385, 386, 387, 390, 397, 404, 415, 419, 422, 426, 430, 432, 440

Sovyet anayasası 289, 357, 387, 416
"Sovyet İktidarının Acil Görevleri" (Lenin) 258, 263, 264, 277
Spasski Bölgesi Sovyeti 430
Spiridonova, Maria 66, 67, 89, 90, 123, 124, 136, 249, 275, 279-281, 283, 284, 286, 394, 401, 418, 419, 431, 436, 441
Stalin, Josef 54, 57, 64, 150, 156, 167, 173, 177, 178, 390, 391, 415, 430, 436, 440
Stasova, Elena 156, 178, 217, 239, 256, 257, 268, 270, 300, 321, 322, 330, 331, 393, 409, 415, 424, 425, 430, 436
Steklov, Yuri 180, 289
Stroev, Vasili 135
Strumilin, Stanislav 332, 333, 381, 426, 434
Sverdlov, Yakov 40, 52, 57, 60, 64, 66, 67, 91, 94, 96, 102, 120-123, 125, 126, 129, 153, 156, 166, 169, 175-181, 183, 196, 197, 207, 219, 283, 285, 314, 315, 322, 331, 357, 397, 398, 404-406, 418, 419, 424, 430, 436, 437
Şahovski, P. 326
Şelavin, Kiril 194, 202, 216
Şklovski, Viktor 117
Şliapnikov, Aleksander 47, 62, 102, 167, 390, 393, 418, 419
Şrayder, Aleksander 98, 202, 430
Şrayder, Grigori 84, 88
Ştaynberg, I. 87, 90, 91, 96-100, 105, 126, 130, 132, 134, 142, 144, 160, 163, 164, 167, 168, 179, 181, 188, 190, 193, 202, 204-206, 216, 284, 367, 408
Şubat Devrimi 11, 12, 14, 21, 22, 31, 32, 41, 49, 73, 79, 109, 121, 126, 156, 157, 159, 162, 164, 165, 166, 168-173, 175-177, 179, 182-196, 201, 205, 209, 217, 220-222, 225, 226, 235, 280, 293, 311, 315, 334, 376, 377, 386, 392, 403-408, 411

taşra Sovyetleri 21, 276, 279, 350, 418
Taurida (Yuritski) Sarayı 19, 88, 89, 101, 102, 109, 111-113, 115-120, 124, 127, 128, 170, 192, 298, 358
Teodoroviç, Ivan 62, 390
Troçki, L. 22, 27, 30, 31, 36-41, 43, 44, 46-52, 55, 57-59, 62-64, 68-70, 72, 78, 82, 86, 88-91, 99, 100, 101, 126, 140, 142, 143, 148, 150-169, 172-178, 182, 185, 199, 200, 215, 216, 218, 236-242, 283, 287, 314, 315, 335, 373, 374, 386, 390, 404, 409, 412, 419, 430
Tüm-Rusya Anavatanın Kurtuluşu ve Devrim Komitesi (AKDK) 17, 40, 390, 432
Tüm-Rusya Demiryolu İşçileri Sendikası (Vikzhel) 17, 38, 39, 43-54, 56, 58, 63, 68, 72, 73, 83, 101, 105, 122, 373, 385, 391, 392, 394
Tüm-Rusya Karşı-Devrim, Vurgunculuk ve Sabotajla Mücadele Olağanüstü Komisyonu (VÇeka) 13, 17, 93, 95-100, 107-109, 113, 114, 189, 190, 202, 203, 214, 220, 221, 253, 271, 272, 275, 280, 286, 287, 307, 308, 309, 315, 319, 324, 327, 335, 336, 381, 385, 408, 410, 414, 416, 417, 420, 422, 431
Türkiye 160

Ukrayna 131, 148, 157, 162, 168, 176, 184, 205, 208, 222, 283, 285, 286, 329, 345
Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi (VSNKh) 17, 223, 410, 437

Vasili Adası 19, 112, 187, 189, 291, 298, 299, 314, 411, 414, 423, 430
Viborg bölgesi 19, 140, 170, 191, 195, 223, 250, 281, 422, 430
Viyana 151, 153, 164, 168, 362, 423, 437
Volodarski, V. (Moisey Golştayn) 53, 77, 147, 182, 188, 243-249, 261, 273, 30-308, 313, 315, 317, 321, 323, 328, 358, 359, 365, 381, 387, 413, 422, 431
Vooruzhennyi narod 361, 424, 426, 427, 429, 432

Westinghouse makine tesisi 232, 233
Wilhelm, Kayzer 285, 379, 383, 384, 388
Wilson, Woodrow 310
Woodhouse, Arthur 325

Yakovleva, Varvara 149, 171, 178, 324, 329
Yaroslavl 252, 286, 419
Yedinci Tüm-Rusya Bolşevik Parti Kongresi 194, 196, 198, 205, 208, 386
Yoffe, Adolf 15, 57, 141, 142, 143, 178, 182, 215, 216, 257, 272, 409, 415
Yoksul Köylü Komiteleri (kombedi) 17, 266, 278, 280, 335, 338, 350, 354, 364, 386, 388
Yuritski, Moisey 52, 57, 63, 85, 86, 88, 94, 101, 145, 151, 156, 157, 171, 178, 179, 182, 199, 214-216, 220, 221, 244, 261, 270-273, 277, 287, 292, 294, 300, 306-309, 313-321, 323, 324, 328, 335-337, 343, 358, 363, 365, 369, 381, 387, 409, 417, 421, 431
Yüksek Askeri Konsey 196, 238, 287

Zalutski, Petr 109, 261, 294, 307, 311, 405
Zasimuç, Feodosi 241, 242, 245
Zaslavski, Petr 287
Zenzinov, Vladimir 121, 128, 398, 400, 431, 436
Zinovyev, Grigori 22, 26, 27, 37, 50, 55-57, 64, 70, 89, 110-113, 121, 142, 151, 153, 156, 160, 173, 174, 177, 178, 180, 188, 19-198, 200, 201, 206, 207, 209, 210, 214, 215, 218, 219, 221, 226, 227, 230, 231, 234, 239, 243-247, 257-263, 267-269, 272, 273, 276, 295, 306, 307, 314, 315, 317, 318, 321, 328-332, 334-336, 339, 342, 343, 351, 353-355, 357, 358, 361, 362, 365, 366, 368, 375, 378, 385, 387, 394, 405, 409, 415, 424, 426, 427, 428, 430, 435
Znamia bor'by 275, 413, 416, 417, 418, 421, 432
Znamia truda 43, 130, 161, 275, 389, 394, 396, 397, 398, 399, 401, 403-408, 418, 421, 432
Zorin, Sergey 314, 368

Bolşevikler İktidarda, Alexander Rabinowitch'in pek çok yorumcu tarafından en kapsamlı ve başarılı 1917 Sovyet Devrimi incelemesi olarak görülen üçlemesinin son kitabıdır. Üçlemenin önceki kitaplarında devrime giden yolu ve devrim anını zengin ayrıntılarla aktaran Rabinowitch, bu kez, 1991 sonrası erişime açılan yeni arşivlerden de faydalanarak, Sovyet iktidarının ilk yılına odaklanıyor. Kitapta, muzaffer bir devrimin muktedir bir devlete, "isyancıların yöneticilere" dönüşme sürecine; geri adım ve ileri hamleleri, zafer duyguları ve yenilgi kaygıları, ittifakları ve ayrışmaları, kısacası tüm coşku ve gerilimleriyle tanıklık ediliyor. Sosyalist iktidarın Birinci Dünya Savaşı, açlık, işsizlik, karşı-devrimci komplolar tarafından kuşatılmışlık duygusu içinde hayatta kalma çabasını anlatan kitap, "devrimin çocukları" arasındaki ayrışmalara da yakından bakıyor. Barış, emekçi kitlelerin siyasete katılımı, temel özgürlükler, anayasa gibi başlıklarda dönemin sosyalist partileri arası açılar ve sertleşen çatışmalar, bu incelemenin kadrajına giriyor.

Üçlemenin yine Yordam Kitap tarafından basılan *Devrime Doğru* ve *Bolşevikler İktidara Geliyor* ciltleriyle birlikte bu kitap, çok sayıda veriyi bir belge yığınına dönüştürmeden derleyerek ve akıcı bir kurgu içinde öyküleyerek Sovyet iktidarının ilk yılında yaşananlara dair yeni bir ufuk kazandırıyor.

2016
THG
0357908
ESC

28 TL. KDV DAHİL

ISBN: 978-605-172-115-6

Yordam Kitap